

**Міністерство освіти і науки України
Хмельницька обласна військова адміністрація
Хмельницька обласна рада
Хмельницький обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти імені Анатолія Назаренка**

«Початкова освіта в НУШ: сучасний стан, досвід упровадження, перспективи»

**Збірник наукових та науково-методичних праць
за матеріалами науково-практичної конференції**

21 листопада 2023 р.

Хмельницький, 2024

УДК 373.3-053:37.014(477)(045)

Початкова освіта в НУШ: сучасний стан, досвід упровадження, перспективи / Зб. наук. та наук.-метод. праць [ред. кол.: В.І.Очеретянко (гол.) та ін.]. Хмельницький. ХОІППО ім. А. Назаренка. 2024. 439 с.

Рекомендовано до друку

рішенням ученої ради Хмельницького обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти імені Анатолія Назаренка
(протокол № 1 від 27 червня 2024 р.)

Редакційна колегія:

Очеретянко В. І., ректор ХОІППО, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник – голова редакційної колегії; **Вашеньяк І. Б.**, проректор з науково-педагогічної роботи Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Анатолія Назаренка, кандидат історичних наук, доцент; **Ковальська О. П.**, завідувач кафедри педагогіки та психології дошкільної і початкової освіти ХОІППО імені Анатолія Назаренка, кандидат педагогічних наук; (відповідальна за випуск збірника); **Романова О. В.**, старший викладач кафедри педагогіки та психології дошкільної і початкової освіти ХОІППО імені Анатолія Назаренка, кандидат психологічних наук; **Студенець О. А.**, старший викладач кафедри педагогіки та психології дошкільної і початкової освіти ХОІППО імені Анатолія Назаренка, кандидат педагогічних наук; **Харченко А. А.**, старший викладач кафедри педагогіки та психології дошкільної і початкової освіти ХОІППО імені Анатолія Назаренка.

Рецензенти:

Гудима Н. В., доцент кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, кандидат філологічних наук, доцент

Пастух Л. В., доцент кафедри теорії й методик суспільно-гуманітарних дисциплін Хмельницького ОІППО імені Анатолія Назаренка, кандидат психологічних наук

У збірнику вміщено статті, тези за матеріалами роботи науково-практичної конференції з міжнародною участю, яка відбулася 21 листопада 2023 року. У публікаціях порушено проблеми сучасного стану освітнього процесу в НУШ. Конференція об'єднала зусилля науковців та освітян щодо осмислення сучасних тенденцій розвитку початкової освіти, викликів та перспектив реформи у вимірі сучасних реалій. Матеріали конференції адресовані широкому колу науковців, науково-педагогічних та педагогічних працівників, вчителям початкових класів, асистентам вчителя, психологам та іншим педагогічним працівникам й освітянам, зацікавленим проблематикою конференції.

Статті подаються в авторській редакції

За зміст статей несуть відповідальність автори публікацій

1. Ціннісне виховання молодших школярів: національно-патріотичний аспект

Акименко Оксана,
вихователь дитячого будинку
Хмельницької обласної ради

Ціннісне виховання молодших школярів: національно-патріотичний аспект

Анотація. Проблема патріотичного виховання молодших школярів є надзвичайно актуальною в умовах російсько-української війни. Теорія патріотичного виховання, ключовими словами у якій є «любов», «повага», «турбота», виявляє певні протиріччя з реаліями і «мовою» війни, спростувати які необхідно з урахуванням психолого-педагогічних аспектів реалізації мети і завдань патріотичного виховання в екстремальних умовах.

Ключові слова: патріотичне виховання, освітній процес, цінності, молодші школярі, війна.

У період змін, інновацій, глобалізації, яка диктує нові умови життя для сучасної людини, в умовах захисту своєї Батьківщини від російських загарбників, особливого значення набуває національна орієнтація системи освіти. Нині усе більш актуальним стає навчання на основі цінностей.

На цьому наголошується в концепції Нової української школи (27.10.2016), новому базовому законі «Про освіту» (05.09.2017 р.), Концепції розвитку громадянської освіти в Україні (03.10.2018 р., № 710-р), указі Президента України № 286/219 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання» травень 2019 р. Згідно цих документів, випускник нової школи - це особистість, патріот та новатор. Щоб виховати саме такого члена українського суспільства, концепція НУШ пропонує орієнтувати виховний процес на загальнолюдські цінності, зокрема морально-етичні (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей), соціально-політичні (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність) [4, с.19].

Як бачимо, до числа пріоритетних завдань сучасної освіти відноситься формування у свідомості зростаючого покоління наукової картини світу - природної, соціальної, особистісної, ціннісної. Реалії сьогодення на перший план висунули потребу гуманізації й демократизації людських стосунків, виховання як на вселюдських, так і національних цінностях. Осмислення базових, національних цінностей надає можливість досягнути стратегічні пріоритети розвитку українського суспільства, освіти у новому тисячолітті, згідно нових вимог. У центрі цих цінностей - свобода, патріотизм, гуманістичні й демократичні норми. Їх «втрата може привести до зникнення нації як самостійного суб'єкта міжнародних відносин» [7, с.25].

Цінності - це те, що особливо важливе для людини, джерело мотивації її діяльності. Під цінностями розуміються основи духовного та матеріального життя людини, які визначають мету її самореалізації. Це загальноприйняті уявлення людей про цілі й норми поведінки, які втілюють історичний досвід і концентровано виражають зміст матеріальної й духовної культури як певного етносу, так і людства загалом.

Міністерство освіти і науки України затвердило Заходи щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року. Про це йдеться в наказі МОН від 06.06.2022 №527. Серед основних складових національно-патріотичного виховання в концепції виокремлені громадянсько-

патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання. Метою національно-патріотичного виховання визначено становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності. З молодшого шкільного віку учні усвідомлюють особисті цінності, відбувається їх емоційне освоєння, яке закріплюється в діяльності, поведінці та міжособистісних взаєминах [1, 8].

Здійснення педагогами патріотичного виховання учнів передбачає врахування в своїй педагогічній діяльності ґрунтовні знання вікових та індивідуальних особливостей дітей. Цінності - це все те, що ми вважаємо важливим для себе, відповідно до чого діємо і оцінюємо події та людей.

Цінності, у які ми віримо і яких дотримуємося є своєрідним компасом у прийнятті рішень, отже, вони впливають на наші думки, дії та поведінку. Цінності формують характер людини, її особисті якості, мораль і ставлення до світу, отже, визначають її долю. Цінності, які виробило людство впродовж всієї історії, називають вищим, універсальним або загальнолюдським [10,4]. Також, у документі докладно прописані заходи до 2025 року для:

- ✓ удосконалення нормативно-правової бази щодо національно-патріотичного виховання (зокрема, розроблення законопроекту "Про національно-патріотичне виховання");
- ✓ створення соціально-педагогічних умов для реалізації національно-патріотичного виховання; зміни змісту й форми національно-патріотичного виховання;
- ✓ організації інформаційно-просвітницької роботи у сфері національно-патріотичного виховання;
- ✓ розвитку військово-патріотичного виховання.

У працях М. Михальченка, Н. Бібік, О. Савченко, О. Пометун, В. Кременя, І. Бега, О. Вишневського розглянуто теоретичні і практичні аспекти проблеми. Однак у стані розроблення є проблема патріотичного виховання в умовах війни, що й обумовило вибір теми моєї статті. Здійснено психолого-педагогічну характеристику молодшого школяра як «дитини війни»; виявлено особливості сучасного процесу патріотичного виховання; створено його модель тощо. Воєнні умови вимагають індивідуальної роботи з дітьми, які зазнали фізичних чи/та психологічних травм; організації освітнього процесу в наскрізній тематиці патріотичного, оптимістичного світовідчуття. Надзвичайно важливим є впровадження національно патріотичного виховання в початковій школі, оскільки молодший шкільний вік (від 6 до 10 років) є найбільш сприятливим віковим періодом для виховання громадянської культури, формування патріотичних поглядів та почуттів дитини, морально-етичних принципів, утвердження національної ідентичності. Саме в цей період закладаються і формуються основи багатьох психічних якостей особистості, її ціннісні орієнтації, самооцінка. У педагогічному словнику зазначено, що «патріотизм – це любов до Батьківщини, відданість їй, готовність служити її інтересам, іти на самопожертву. Патріотизм виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів. Виховання патріотизму у дітей розпочинається з виховання у них любові до рідної мови, культури народу та його традицій, поваги до сімейних реліквій, пов'язаних із трудовими і бойовими сторонами життя предків, близьких родичів, земляків» [6, с. 13].

Патріотизм є однією з базових складових національної самосвідомості народу, це почуття цінності та необхідності для життя кожної людини її включення у велику цілісну індивідуальність народу. Значною мірою він формується в процесі навчання, соціалізації і виховання учнів, а тому реалізація патріотичного виховання дітей

посідає важливе місце у психолого-педагогічній діяльності практичних психологів. На рівні окремої людини патріотизм розглядається як компонент особистісної підструктури, який відноситься до вищих почуттів і стійких особистісних особливостей (критеріїв оцінки соціальних явищ, цінностей і переконань тощо) [7,32].

Під патріотичним вихованням розуміємо цілеспрямовану та системну виховну діяльність закладів освіти з формування в учнів знань та уявлень про сутність патріотизму і патріотичних почуттів, патріотичної свідомості на основі відчуття вірності Батьківщині і готовності до виконання громадянського обов'язку, конституційних обов'язків із захисту інтересів Вітчизни.

Варто зауважити, що досі немає єдиного погляду на співвідношення патріотичного й національного виховання, науковці розрізняють і патріотичні, і національні почуття. На думку П. Ігнатенка, різниця між ними полягає в тому, що «об'єктом національних почуттів є власний етнос, незалежно від його розселення, а в патріотичних почуттях віддзеркалюється прихильність до рідної землі, території, місця народження, Батьківщини» [3, с. 44].

Ціннісне ставлення являє собою одне з найважливіших утворень у свідомості й самосвідомості індивіда, воно зумовлює низку його сутнісних характеристик, які насамперед залежать від змісту наявної системи цінностей, а також представленої у ній спрямованості й аксіологічної вагомості. Вивчення філософської і психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження дало змогу встановити взаємозв'язок між поняттями «цінність», «ставлення», «ціннісне ставлення» та виділити компоненти ціннісного ставлення особистості (когнітивний, емоційно-ціннісний, поведінково-діяльнісний). Це стало підґрунтям для розширення та уточнення сутності поняття «ціннісне ставлення до рідного краю» в контексті його формування у дітей молодшого шкільного віку.

Війна в Україні докорінно порушила відчуття безпеки і призвела до стресу, психологічні наслідки якого можуть бути небезпечними для здорового майбутнього і дорослих, і дітей. Пережитий травмуючий досвід може стати причиною розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР).

ПТСР – це крайня реакція на сильний стресор, що загрожує життю людини. Частота ПТСР саме у момент надзвичайної ситуації низька. Зазвичай ПТСР починає проявлятися приблизно через шість місяців після травмуючої події. Проте, якщо стресор має потужну тривалу у часі дію (наприклад, перебування в окупації, постійні ситуації обстрілів та повітряних тривог тощо), вірогідність швидкого розвитку ПТСР підвищується. Важливо пам'ятати: психіка як дорослих, так і особливо дітей та підлітків, має величезні резерви для відновлення і саморегуляції. Завдяки підтримці рідних та, за потреби, психологічної підтримки фахівців, людина може повернутися до норми після травмуючого досвіду[10,2].

Тому, педагогам та батькам важливо пам'ятати про крихку і травмовану психіку «дітей війни». Уся інформація та вибудовування цінностей нашого майбутнього, майбутнього нашої країни має вибудовуватись цілісно, поетапно, у тісному сплетінні усіх ланок виховання та навчання з допомогою психологів, батьків та педагогів, тому, що діти і є наше майбутнє. Всі цінності закладаються у лоні матері, далі сім'я, садок, школа, ВУЗи, ЗМІ. Результативність національно-патріотичного виховання значною мірою залежить від того, наскільки ті чи інші форми, методи і засоби освітнього процесу мотивують молодших школярів до розвитку самоорганізації, самоуправління, самовиховання.

Отже, війна з росією актуалізувала потребу в національно-патріотичному вихованні всіх громадян України і молодших школярів зокрема, адже молодший шкільний вік є особливим періодом в онтогенезі, у набутті досвіду соціальної поведінки, почуттєвої, морально-етичної та естетичної сфери як основи для подальшого формування високої національної самосвідомості, активної громадянської позиції, готовності до захисту національних інтересів, незалежності й цілісності України, утвердження національного суверенітету держави. В Українській

державі, яка сповідує європейські цінності, національно-патріотичне виховання має бути спрямоване на формування в молодого покоління національної свідомості та любові до України. У період воєнного стану надзвичайно важливо дбати про становлення національної ідентичності українських школярів, ідеалів свободи й рівності, усвідомлення цінності людської гідності молодого покоління; повагу та любов до української мови; медіаосвіту та інформаційну безпеку учнів; залучати дітей до різноманітних проєктів, посиленої волонтерської роботи, флешмобів та акцій на підтримку ЗСУ; фізкультурно-оздоровчих, здоров'язбережувальних та спортивних заходів, що сприяють національно-патріотичному вихованню; участі молодших школярів у дитячих організаціях та таборах військово-патріотичного спрямування. Тільки живучи з Україною в серці ми здобудемо перемогу та світле майбутнє у вільній та незалежній державі [8, 7].

Крилаті вислови про патріотичне виховання, якими надихаємо дітей та духовно зміцнюємося самі:

«Люблять Батьківщину не за те, що вона велика, а за те, що своя. (Сенека) Патріотичне виховання - це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується». (В. Сухомлинський)

«Вдихнути в юну істоту душу громадянина – значить, передати не тільки радість, захоплення, гордість за все те, що становить собою інші святині, а й сердечний біль, тривогу, турботу за долю цих святинь – свободу і незалежність, честь і велич, багатство і славу нашої улюбленої Вітчизни». (В. Сухомлинський)

«Виховання громадянина патріотом – це гармонія розуму, думки, ідей, почуттів, духовних поривів, вчинків». (В. Сухомлинський)

«Патріотичне виховання - це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується». (В. О. Сухомлинський).

«Бути патріотом – це більше, ніж бути українцем». (Л. Костенко)

«Можна все на світі вибирати, сину, вибрати не можна тільки Батьківщину». (В. Симоненко).

Список використаних джерел та літератури

1. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Київ: Либідь, 2003. Кн. Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади. 342 с.
2. Бех І. Д. Духовно розвинена особистість у психо-виховному вимірі. Наукове забезпечення розвитку освіти в Україні: актуальні проблеми теорії і практики. К. 2017. С. 33–38.
3. Бех І. Д. Національна ідея в становленні громадянина-патріота України (Програмно-виховний контекст). Київ: ІПВ НАПН, 2014. 47 с. 9.
4. Бойко З.В. Особливості менталітету українського народу та менталітетів інших народів. Міжнародний вісник: культурологія, філологія, музикознавство. 2015. Вип. II (5). С. 72–76.
5. Даниляк, Р., & Муляр, Н. (2022). Психолого-педагогічні аспекти патріотичного виховання молодших школярів в умовах російсько-української війни (2014-2022 рр.). Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти, 2(17), 75–87. <https://doi.org/10.31865/2414-9292.17.2022.259995>
6. Державний стандарт початкової освіти (Затверджено у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-derzhavnoq-688>
7. Кoberник О. М. Формування морально-ціннісних орієнтацій учнів у процесі розв'язування життєвих задач [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN16/11komrzz.pdf> психологія та соціальна робота. 2013. № 1. С. 12–28.

8. . Козлова, А., Журавель, Т. Що треба знати про посттравматичний стресовий розлад (ПТСР): інформація для батьків.
URL: <https://www.unicef.org/ukraine/stories/about-post-traumatic-stress-disorder>
9. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді (Затверджено наказом МОН України від 06 червня 2022 року № 527
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#n7>
10. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja. (2017). Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди».
11. Сухомлинська О. В. Час, який нас обирає: героїчне у вихованні. Методист. 2018. № 1. С. 14–21.

Буян Марина,
вчитель початкових класів
гімназії №2 Шепетівської міської ради

Формування національно-патріотичного виховання молодших школярів

Анотація. *Стаття розкриває суть та особливості виховання у дітей і учнівської молоді патріотизму, що є стрижнем, навколо якого повинна формуватися свідомість, активна патріотична позиція громадян, яка буде забезпечувати і визначати їх готовність до активних дій на користь Батьківщини. В роботі представлені шляхи пошуку орієнтирів для сучасного виховання на основах національної духовності і самосвідомості, надбаних віками, що мають позачасове значення: духовність, державність, патріотизм, соборність, милосердя, благодійність, цілеспрямованість, соціальний розвиток, відповідальність тощо. Дана стаття стане у нагоді організаторам виховної роботи, відповідальним за напрямок національно-патріотичного виховання в закладах освіти, класним керівникам та класоводам.*

Ключові слова: *патріотизм, патріотичне виховання, патріотичні почуття.*

Вступ. Процеси модернізації національної системи освіти і виховання, спричинені насамперед соціально-економічними змінами, входженням України в європейський та світовий освітній простір, актуалізували потребу переосмислення таких основних елементів, як мета і завдання, зміст освіти, форми, методи та засоби здійснення. Нині перед нашою державою стоїть завдання щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави.

«Серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними виступають патріотичне, громадянське виховання. Тому нині, як ніколи, потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості», - зазначено в Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді.

Виховання, як важливе явище суспільного життя, здавна стало провідною функцією людського суспільства для формування духовного потенціалу - найвищої цінності нації та держави. Кожен народ має власну систему виховання, що історично сформувалася, яка дозволяє молодому поколінню духовно наслідувати національні традиції, зберігати їх, примножувати кращі національно-духовні, культурно-історичні надбання нації.

Національно-патріотичне виховання – це комплексна системна діяльності органів державної влади, закладів освіти, громадських організацій, родин та інших

соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації.

Українська держава з давніх часів славиться вільним і мужнім, працьовитим і добрим, сильним і самостійним народом, який шанує національні традиції, звичаї та обряди.

Патріотичне виховання, як складова національно - патріотичного виховання, має забезпечувати становлення самодостатнього громадянина патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання своїх громадянських обов'язків та успадкування духовно-культурних надбань Українського народу.

Проявом патріотичного духу, свідченням формування Української політичної нації стало масове використання української національної та державної символіки, українського традиційного одягу, жовто-блакитних кольорів. Разом з тим, важливо не підмінити зовнішніми ознаками патріотизму його глибокої ідейної сутності - готовності своєю працею, навчанням, творчими й спортивними досягненнями, службою із захисту країни сприяти розвитку української демократичної держави.

Патріотизм - це одна із ланок людського характеру. Він, подібно до любові, керує людською свідомістю, заставляючи робити великі і малі вчинки в ім'я своєї Батьківщини. Патріотизм – величезний вияв нескінченної любові до рідного краю. Патріотизм виховує великих, сильних людей, які не рахуються із ціною свого життя і здатні пожертвувати ним заради рідної землі. Патріотизм породжує впевненість у собі, волю до перемоги, віру в свою націю, свій народ, він перетворює звичайну людину в безстрашну, яка не відчуває страху і болю, ідучи впевнено і безстрашно до своєї мети. Тоді мета патріота стає метою всього народу. Патріот живе у єдності зі своїм народом, він живе своїм народом, адже життя народу стає його життям.

Виховання патріотизму сьогодні перебуває у центрі уваги суспільства, є надзвичайно ефективним та актуальним, зважаючи на складні військово-політичні умови, що нині склалися в Україні. Високий рівень обороноздатності України може бути забезпечений не стільки новітніми зразками зброї, але, у першу чергу, високим рівнем патріотизму громадян, наявністю в них потрібних умінь та навичок із загальновійськових дисциплін, вміння зберегти своє життя і здоров'я в умовах надзвичайної ситуації та військового конфлікту, надання першої допомоги, а головне – їхньої готовності захистити Україну від будь-якого агресора. Народ патріот – непереможний.

Наше завдання продовжувати роботу над формуванням громадян - патріотів України, підготовлених до життя, з високою національною свідомістю, здатних побудувати громадянське суспільство на засадах справжньої демократії, толерантності та поваги до прав людини. Тому багато уваги приділяється формуванню та зміцненню цілісного світогляду учнів, шанобливого ставлення до національних надбань, українського народу, традицій, держави, нації.

Національно-патріотичне виховання формується на прикладах історії становлення Української державності, українського козацтва, героїки визвольного руху, досягнень у галузі політики, освіти, науки, культури і спорту.

Серед основних принципів національно-патріотичного виховання (культуровідповідності, толерантності, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, цілісності, акмеологічний, особистісної орієнтації життєвої творчої самодіяльності, гуманізації виховного процесу) засадничим є принцип національної спрямованості виховання, який передбачає формування у молоді національної свідомості, любові до України, свого народу, шанобливого ставлення до його культури, здатності зберегти свою національну ідентичність, пишатися приналежністю до українського народу, брати участь у розбудові та захисті своєї держави.

Патріотизм у сучасному розумінні – це відчуття, що набуває особливого, піднесеного значення.

У процесі виховання молодого покоління перед педагогами постає чимало складних і водночас важливих завдань:

- ✓ сприяти набуттю дітьми та молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів;
- ✓ формувати гуманістичну моральність як базову основу громадянського суспільства;
- ✓ культивувати кращі риси української ментальності - працелюбність, свободу, справедливість, доброту, чесність, бережне ставлення до природи;
- ✓ формувати мовленнєву культуру.

Основна частина. Однією з основних тенденцій розвитку виховання в сучасній українській школі має стати пошук форм «діяльнісного патріотизму». Давайте розглянемо їх, це:

- ✓ Посилення державно-патріотичної спрямованості у викладанні навчальних дисциплін в закладах загальної середньої освіти та залучення юнаків і дівчат до вивчення історії та культури України через різноманітні види позакласної роботи.
- ✓ Пропагування кращих здобутків національної культурної і духовної спадщини, залучення дітей до самодіяльної художньої творчості, діяльності фольклорних колективів, творчих об'єднань, клубів за інтересами тощо.
- ✓ Відзначення державних свят як способу піднесення національно-патріотичних почуттів учнів.
- ✓ Відзначення народних, традиційних, обрядових свят та залучення учнівської молоді до їхнього проведення.
- ✓ Розробка сценаріїв та проведення заходів, присвячених визначним особистостям, подіям, датам української історії.
- ✓ Робота учнів у трудових та волонтерських загонах молодіжних громадських організацій, діяльність яких спрямована на реставрацію та відновлення пам'яток історії, культури та архітектури, меморіальних комплексів та ін.
- ✓ Організація та проведення культурно-мистецьких, спортивних та дозвіллевих, туристично-краєзнавчих заходів, спрямованих на розвиток інтелектуальних, творчих і спортивних здібностей учнів.
- ✓ Екскурсійно-туристична робота (розробка екскурсійних маршрутів, схем історичних та пам'ятних місць міста, району, області, України).
- ✓ Спортивно-оздоровча діяльність (організація Днів здоров'я, пішохідних та водних походів тощо).
- ✓ Проведення зустрічей з діячами сучасної культури, мистецтва, науки, видатними спортсменами.

Вдалими та ефективними можуть бути також невеликі за обсягом акції, флешмоби що не потребують значного вкладання коштів (молодіжні вечори патріотичної пісні, виступи агітбригад, виставки малюнків, плакатів, фотовиставки, флешмоби: заспіваймо разом, викладання на площі, стадіоні за допомогою людських ресурсів державної символіки України: герба, прапора, назв населених пунктів (малої батьківщини), створення відеороликів та презентацій «Пам'ятні та історичні місця рідного міста», тощо).

Важливими для пробудження національної свідомості, зрозуміння історичної правди можуть стати й такі заходи, як розповсюдження Інтернетом резонансних статей, опублікованих невеликим тиражем або в місцевих газетах; демонстрація високохудожніх і правдивих кінострічок про історію визвольних змагань українського народу тощо.

Науково-методична робота з національно-патріотичного виховання забезпечує:

- ✓ підготовку та видання методичних розробок з національно-патріотичного та морального виховання;
- ✓ збирання, узагальнення та поширення інформації про практичний досвід закладів освіти у цій галузі;
- ✓ вивчення та узагальнення передового досвіду національно-патріотичного виховання;
- ✓ створення необхідної матеріально-технічної бази для практичної роботи з національно-патріотичного виховання (спортивний інвентар, оргтехніка, література, кінофільми, карти, схеми, фінансування екскурсій тощо);
- ✓ розроблення постійно діючого розкладу молодіжних зустрічей, історичних, літературних, етно-фольклорних конференцій, святкових вікторин;
- ✓ організацію екскурсій, поїздок, походів, спортивних змагань, олімпіад за окремою програмою;
- ✓ створення в місті ініціативного «координаційного центру» для науково-методичного спрямування роботи з національно-патріотичного виховання тощо.

Заклад освіти повинен розвиватись і крокувати в ногу з поступом життя, шукати нові шляхи оптимізації сучасного патріотичного виховання. Він має забезпечувати своїм вихованцям можливості розширення особистісних перспектив відповідно до демократичних та плюралістичних тенденцій розвитку суспільства. Без любові до своєї Батьківщини, без утвердження патріотичної свідомості, ідеї нації як політичної спільноти, об'єднаної історичною долею, державною мовою, інститутом громадянства, без визнання гідності людини й цінності людської особистості як ключового елемента права, без продукування й культивування системи ціннісних орієнтацій загально цивілізованого характеру у сфері не лише культури, освіти, науки, але й економіки та політики, годі сподіватися на динамічну трансформацію української патріотичної молоді в суспільстві.

Важливу роль у патріотичному вихованні дітей та учнівської молоді відіграє педагог, його особистий приклад, його погляди та практичні дії, що мають бути взірцем для наслідування. Якість виховного процесу напряму залежить від рівня підготовленості педагогів до кожного заходу; використання різноманітних методів і форм; знання і вміння врахування вікових й психологічних особливостей дітей; відвертості, емоційності, оптимізму та активної патріотичної позиції вчителя. Патріотичне виховання громадянина має здійснюватися кожним педагогом на кожному уроці та в позаурочний час.

Форми і методи патріотичного виховання мають бути не формальними й одноманітними, вони мають бути насичені патріотичними емоціями та переживаннями. Необхідно використовувати приклади мужності й звитяги захисників і захисниць України як з історичного минулого, так і нинішніх воїнів-героїв, які боронять нашу державу від російської агресії.

У рамках національно-патріотичного виховання у нашому навчальному закладі проводяться виховні години, бесіди, заходи, приурочені знаменним датам, ознайомлення з історією рідного краю, звичаями і традиціями українського народу, видатними людьми України тощо.

Традиційним є відзначення Дня Соборності, річниці Небесної сотні і подій на Майдані, Шевченківських днів, Дня пам'яті та примирення, Дня Перемоги у Другій світової війні, Дня матері, Дня захисту дітей, Дня міста, Дня захисників і захисниць України, Дня української письменності і мови, Дня гідності і свободи, Дня Збройних Сил України, Дня Святого Миколая. Учні беруть активну участь у різноманітних акціях: «Турбота», «Ветеран живе поруч», «Зелена хвиля», «Маскувальна сітка», «Різдвяний подарунок захисникам та захисницям України», «Пасхальний кошик на передову», тощо.

Висновки. В Україні історично склалася своя система виховання, яка максимально враховує національні риси і самобутність українського народу.

Головною метою національного виховання на сучасному етапі, як зазначено у Концепції національного виховання, є передача молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу, його національної ментальності, своєрідності погляду і на цій основі формування особистісних рис громадянина України, які включають в себе національну самосвідомість, розвинені духовність, моральну, художньо-естетичну, правову, трудову, розумову, фізичну, екологічну культуру, розвиток індивідуальних здібностей і таланту.

Отже всі заходи національно - патріотичного спрямування мають бути наповнені громадянсько-патріотичним змістом, стверджувати ідею спільності інтересів та взаємоповаги усіх громадян України, підтримувати прагнення кожної особистості до духовного, інтелектуального, творчого та фізичного розвитку задля розквіту держави в цілому.

Список використаних джерел та літератури

1. Бака М. М. Фізичне і військово-патріотичне виховання молоді: навч.-метод. посібн. / М. М. Бака, В. П. Корж. – К. : Книга пам'яті України, 2004. – 460 с.
2. Бех І. Д., Чорна К. І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. – Київ, 2014. – 29 с.
3. Стратегія національно- патріотичного виховання (Указ Президента України від 18 травня 2019 року №)
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>
4. Державна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання на період до 2025 року та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України (постанова Кабінету Міністрів України від 30 червня 2021 р. № 673)
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/673-2021-%D0%BF#Text>

Вачіка Світлана,
вчитель початкових класів
комунального закладу загальної
середньої освіти «Початкова школа №4
Хмельницької міської ради»

Реалізація національно-патріотичного виховання шляхом формування української громадянської ідентичності в освітньому процесі початкової школи

Анотація: *реалізація національно-патріотичного виховання шляхом формування української громадянської ідентичності в освітньому процесі початкової школи. Велика роль в цьому питанні відводиться освітньому закладу, який має стати осередком становлення громадянина-патріота України. Школа - це життєвий простір дитини, у якому вона проводить велику частину свого життя.*

Ключові слова: *національно-патріотичне виховання, національна свідомість, незалежність, виховувати патріотів України.*

Реалізація національно-патріотичного виховання та формування української громадянської ідентичності в початковій школі є важливим завданням для зміцнення національної самосвідомості та патріотизму серед молодого покоління. Велика роль в цьому питанні відводиться освітньому закладу, який має стати осередком становлення громадянина-патріота України. Школа - це життєвий простір дитини, у якому вона проводить велику частину свого життя. Уся робота в школі повинна бути спрямована на формування вміння цінувати демократію, права людини, свободу

слова та інші громадянські цінності. Важливо виховувати в них відчуття відповідальності перед своєю країною.

Національно-патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується (за В.О. Сухомлинським) [9].

У початкових класах закладається фундамент національної свідомості учнів, а національно-патріотичне виховання учнів реалізується у процесі організації: навчально-виховної діяльності, позаурочної та позакласної роботи, позашкільної освіти, взаємодії з батьками, громадськими організаціями, державними установами.

Ми, вчителі початкових класів, розуміємо, що основа громадянськості закладається в дитячі роки. Адже ще В. О. Сухомлинський, звертаючись до педагогів, підкреслював, що «дитина, якій сьогодні сім років, яка несміливо переступає поріг школи і виводить у зошиті кружечки і палички, через десять років стане громадянином» [9]. Тому, навчаючи першокласників, ставлю перед собою завдання: не лише навчати учнів, а й виховати їх як справжніх патріотів України. Любов до рідного краю, звичаїв, мови починається з любові до своєї родини, домівки, школи. Поступово ця любов переросте в любов до рідної країни, до її історії, минулого і сучасного.

Предмет "Навчання грамоти" є однією з можливих платформ для здійснення патріотичного виховання першокласників. А першим помічником на уроці є «Буквар» (автори Вашуленко М.С., Вашуленко О.В.). Відкриває першокласник його перші сторінки – і бачить Державні символи України. Доцільно ознайомити дітей з національними символами своєї країни. Розповісти про їхнє значення та історію. Діти можуть створювати малюнки, плакати або проекти, пов'язані з цими символами. Сторінки «Букваря» змальовують красу природи рідної землі, її неперевершеність. Потрібно обирати твори, в яких висвітлюються важливі події і особистості української історії. Це можуть бути казки, оповідання, вірші, які сприяють розумінню і почуття гордості за свою країну. Першокласники люблять читати у «Букварі» казки та брати участь у театралізації казок, які вчать їх бути чемними, добрими, справедливими, шанувати свій рід, родину.

Серед великої кількості навчальних дисциплін вивчення української мови займає важливе місце. Це дає вчителю широкі можливості для формування національно-патріотичних цінностей. Цьому сприяє використання на уроках каліграфічних хвилин з українською тематикою, прислів'їв та приказок, диктантів, переказів та аудіювань про історію рідного краю, про побут, звичаї, традиції нашого народу. Завдяки високій емоційності усна народна творчість має великий виховний вплив на особистість дитини, формує у здобувачів освіти навички культурної поведінки, оцінні судження, повагу до батьків, вміння шанувати рідну землю, формують національно-патріотичну самосвідомість особистості. Добираючи для опрацювання на уроках української мови дидактичний матеріал, доцільно зосередитися на патріотичній тематиці, яка сприяє вихованню чесності, гідності, духовних цінностей. Важливими у формуванні національної самосвідомості є «тексти культури»: попереджувальний диктант, письмо по пам'яті, вибіркового диктант. Використовую у своїй практиці «Асоціативний куц», побудову зв'язних письмових і усних висловлювань «Я-українка, я-українець», «Україна-це...», «Я бажаю Україні...». Отже, вивчення рідної мови відіграє важливу роль для становлення справжнього громадянина.

Вивчення природи рідного краю та особливостей України, відносин між людьми, знайомство учнів з іменами відомих українців, які змінювали світ на краще, прославляли Україну здійснюю на уроках «Я пізнаю світ». Розповіді про видатних героїв та подвиги можуть надихати дітей та підсилювати їхній патріотизм. Історії про великих людей, які внесли важливий внесок у розвиток країни, можуть бути корисними для уроків. Важливо також навчати дітей поважати і розуміти інші культури та світогляди, сприяючи толерантності та відкритості.

Національно-патріотичне виховання в початкових класах має бути збалансованим і об'єктивним, не піддаватися політичному маніпулюванню та пропаганді. Головна мета - сприяти формуванню громадян, які розуміють і цінують свою країну, її культуру і історію, а також готові бути активними громадянами.

Учитель має донести до душі кожної дитини свою любов до Батьківщини, і по краплинці, не нав'язливо, але постійно формувати патріотизм своїх вихованців. Лише вчитель, який постійно знаходиться у творчому пошуку, має високий рівень інформаційної культури та національно-патріотичної свідомості, безмежно відданий своїй справі, може ефективно формувати національно-патріотичну свідомість своїх вихованців, втілювати у життя нові вимоги часу.

З метою реалізації національно-патріотичного виховання освітні заклади можуть організовувати різноманітні позаурочні заходи, бесіди, хвилини мовчання, уроки пам'яті, години спілкування, зустрічі з воїнами, виготовлення ооберегів та написання листів воїнам, участь в різноманітних акціях («Лист солдату», «Подарунок на фронт» «Кошик для воїна», «Новорічні та різдвяні привітання»), спрямовані на підвищення патріотизму серед учнів. Такі заходи можуть включати в себе спільну співпрацю учнів, батьків та вчителів. Доцільно впровадити виховні проєкти: «Рідний край, де ми, живемо, Україною зовемо», «Я і моя родина», «Моя маленька батьківщина». А з яким піднесенням звучить Гімн України з вуст наших маленьких патріотів.

Важливо у виховній роботі зробити акцент на засвоєнні учнями народних традицій, українських обрядів, народних свят, легенд, переказів, звичаїв. Оформити класні кімнати та шкільні приміщення елементами національної символіки, фотографіями великих українців, картою України тощо.

Загалом, національно-патріотичне виховання в початковій школі вимагає комплексного підходу, який враховує як навчання, так і виховання. Важливо створити умови для розвитку патріотичних почуттів та національної самосвідомості серед учнів, щоб вони стали активними громадянами своєї країни.

Список використаних джерел та літератури

1. Бех І.Д., Чорна К.І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді, Київ-2014, с.29.
2. Вашуленко М.С., Вашуленко О.В. «Буквар».- К.: Освіта, 2018
3. Відмиш Л.І. Система національного виховання: шляхи і засоби реалізації/ Л.І.Відмиш// Виховна робота в школі, 2011-№8, с.7-10.
4. Киричок В.А. Інноваційні форми і методи патріотичного виховання молодших школярів у позаурочній діяльності [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.ukrreferat.com/index.php?referat=81434&pg=ська школа>, 1976, с.131.
5. Лютко О.М. Формування аксіосфери школяра в контексті пріоритетів національного виховання / Виховна робота в школі №1(122) січень 2015, с.2-3.
6. Матящук В.П. Сучасне патріотичне виховання в школах України / В. Матящук. – Тернопіль : Мандрівець, 2014 – 384 с.
7. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: [навч. посібник] / Неля Євтихіївна Мойсеюк. – К., 2003. – 615 с.
8. Сухомлинська О. Патріотизм як цінність: погляд на історію і сьогодення // Шлях освіти.-2010.- №2, с.10-14.
9. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5 томах.-Т.1 / За ред. Дзеверіна. / К. : «Радянська школа», 1976, с.131.

Громович Аліса,
вчитель початкових класів,
Жердянський ліцей

Ціннісне виховання молодших школярів: національно-патріотичний аспект

Анотація. *Формування свідомого громадянина-патріота Української держави, представника української національної еліти через набуття молодим поколінням національної свідомості, активної громадянської позиції, високих моральних якостей та духовних цінностей є одним із головних завдань держави на сьогодні. У ході воєнних дій на сході України захист національних інтересів держави, утвердження патріотизму, моральності та формування загальнолюдських цінностей молоді є пріоритетним для нашої держави. Тому зараз, як ніколи, потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості. При цьому потрібно враховувати, що Україна має величну культуру та історію, досвід державницького життя, які виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей і молоді.*

Україна на сучасному етапі переживає складні часи. Події, які відбуваються на сході країни протягом двох років, переконливо доводять необхідність здійснення національно-патріотичного виховання підростаючого покоління. Неабияка роль в цьому процесі відводиться освітньому закладу, який має стати осередком становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудовувати незалежну, демократичну державу, дбати про її національну безпеку, підвищення добробуту людей, сприяти єднанню українського народу та встановленню миру й злагоди в суспільстві. Школа – це життєвий простір дитини; тут вона не просто готується до життя, а живе. Тому виховна робота планується так, щоб сприяти становленню особистості як творця і проектувальника життя, гармонізації та гуманізації стосунків між учнями і педагогами, школою і родиною, керуючись ідеями самоцінності дитинства, демократичного діалогу між поколіннями. Важливу роль у цьому відіграє позакласна робота. Її мета полягає у задоволенні інтересів і запитів дітей, розвитку їх творчого потенціалу, нахилів і здібностей у різних сферах діяльності та спілкування. Домінуюча роль в її організації належить класному керівнику, який є передусім організатором позакласних виховних заходів. Саме на вчителя покладається велична місія навчання, розвитку і, що найважливіше, виховання дітей. Кожен педагог має демонструвати власними вчинками та плекати в учнів любов як до свого рідного краю, так і до всієї багатонаціональної України.

Успішне становлення Української держави неможливе без відродження та розвитку національної системи освіти і виховання, без формування у підростаючого покоління високого рівня духовності та патріотизму.

Формування громадянина-патріота можливе не лише на основі створення необхідних зовнішніх, об'єктивних виховних умов, але й з врахуванням індивідуальних, вікових особливостей дітей та молоді, їх здатності до прийняття патріотичних ідей, національних цінностей, прагнень до розбудови держави.

Соціально-економічні проблеми, події сьогодення, пропаганда жорстокості, бездуховності, насильства в засобах масової інформації негативно вплинули на моральні цінності підростаючого покоління.

Без любові до Батьківщини, готовності примножувати її багатства, оберігати честь і славу, захищати її свободу і незалежність людина не може бути свідомим громадянином і моральною особистістю. Тож виховувати патріотизм потрібно з дитинства, поєднуючи виховання любові до найближчих людей з формування такого ж самого ставлення до них.

Патріотизм – це відчуття гордості за свою Вітчизну, її історію, звершення. Це прагнення зробити свою країну красивішою, багатшою, міцнішою, щасливішою – в

цьому національна гордість і гідність народу, згуртованого патріотичними відчуттями як суспільним цементам. Патріотизм як піднесене відчуття, незамінна цінність і джерело, найважливіший мотив соціальної значущої діяльності, найповніше виявляється в особі, соціальній групі, що досягла вищого рівня духовно-етичного і культурного розвитку. Дійсний, духовний в своїй основі патріотизм припускає безкорисливе, беззавітне аж до самопожертвування служіння Вітчизні. Здійснення патріотичного виховання ґрунтується на сукупності принципів, які відображають загальні закономірності і принципи виховного процесу і специфіку патріотичного виховання молодших школярів в загальноосвітній школі:

- ✓ обумовленість патріотичного виховання розвитком суспільства і подіями, що відбуваються в нім;
- ✓ обумовленість змісту, форм і методів, засобів і прийомів патріотичного виховання віковим і індивідуальним особливостям учнів;
- ✓ єдність і взаємозв'язок між учбовим матеріалом і змістом позакласних і позашкільних заходів;
- ✓ інтеграція патріотичного виховання з іншими напрямками виховної роботи;
- ✓ опора на нові концепції організації і здійснення учбово-виховного процесу і на нове розуміння основних педагогічних понять;
- ✓ опора на позитивне в осіб вихованця і створення сприятливої психологічної атмосфери в процесі педагогічної взаємодії;
- ✓ координація взаємодії школи, сім'ї і громадськості в системі патріотичного виховання.

Патріотизм — одна з найважливіших рис всебічно розвиненої особи. У школярів повинне вироблятися відчуття гордості за свою Батьківщину і свій народ, пошану до його великих звершень і гідних сторінок минулого.

Особливість патріотичного виховання дітей у школі обумовлена його присутністю в навчальному процесі, наприклад, у початковій школі важливу роль у патріотичному вихованні відіграють навчальні курси освітньої програми для учнів 1–4 класів. У програмний матеріал уроків читання, української мови, курсу «Я досліджую світ» введено завдання, які тісно пов'язані із завданнями Концепції патріотичного виховання, метою яких є:

- ✓ утвердження у свідомості учнів принципів моралі, поваги до традицій і культури народів світу;
- ✓ формування шанобливого ставлення до Батьківщини, її символів; збереження традицій та звичаїв українського народу, культурних надбань рідного краю;
- ✓ закріплення у поведінці дітей готовності допомагати старшим, рідним, наслідувати національні, сімейні звичаї та традиції.

Патріотичний напрямок виховної роботи знайшов відображення у проведенні заходів, бесід, конкурсів, присвячених до Міжнародного дня людей похилого віку і Дня ветерана, Дня Збройних Сил України, Дня села, Дня визволення України від німецько-фашистських загарбників, відзначення річниці школи і ін..

Проводились позакласні заходи за темами: «Ми – козацького роду», «6 грудня – День захисників України»; веселі старты до Дня Збройних сил України. Систематично проводяться акції «Милосердя», «Від серця до серця», «Біжу за Героя», ярмарки солодоців «Підтримай воїнів ЗСУ». Також учні початкових класів приймають участь у різних конкурсах патріотичного напрямку: конкурсах малюнків та листів «Лист солдатам», «Ми за мир в усьому світі», «Привітай воїнів ЗСУ зі святом».

Одним з аспектів патріотичного виховання є прищеплення учням гордості за свою Батьківщину, любові до рідного краю, його традицій.

Реалізація даного аспекту відбувається через впровадження різних форм і методів роботи класоводів із молодшими школярами – бесід «Що означає бути патріотом?», «Добро починається з тебе», «Україна – єдина країна», «Дерево міцне корінням, а людина родом», «Нашому роду нема переводу», «Заповідне місце мого краю», «Я – громадянин України», занять «під відкритим небом» «Легенди мого

краю», відвертих розмов «Чому потрібно поважати старших», «Якщо ти погано вчинив...», проектів «Заочна подорож країнами світу», «Сторінки історії мого села», «Подорож Україною», зустрічей із учасниками воїнами ЗСУ, інформаційних хвилинок щодо народних, релігійних, державних свят тощо.

Із батьками – виступів на батьківських зборах «Сім'я як носій духовних цінностей», «Роль родини в розвитку моральних якостей школяра», бесід «Родинне дозвілля», «Виховання працелюбності в сучасній сім'ї», круглих столів «У кого нема в житті минулого, у того не може бути майбутнього», «Складові батьківського авторитету. Роль батьківського прикладу у вихованні дітей», дискусій «Чи потрібно виховувати патріотів?», «Чи має значення доля родини в долі Батьківщини?», обміну досвідом, аналізу життєвих ситуацій, педагогічних задач.

Із учителями на засіданнях МО – семінарів «Народна педагогіка – джерело патріотичного виховання», «Особливості змісту, форм та методів патріотичного виховання молодших школярів», круглих столів «Співпраця школи і батьків як необхідна умова розвитку дитини», «Виховуємо патріотів», педагогічного практикуму «Виховання любові та поваги до рідної мови», лекції «Педагогічні умови формування патріотичних якостей молодших школярів», дискусії «Патріотизм, героїзм – пережиток минулого чи наше сучасне та майбутнє?»

Спільними заходами для учнів, батьків і вчителів стали: конкурс сімейних альбомів «Моя сім'я найкраща», створення родовідного дерева «Нехай завжди квітує дерево родинне», оформлення куточків народознавства, фотовиставка «Краса світу», «Тридцять див України», ярмарок «Традиційна українська кухня», проект «Село майбутнього», створення сімейних історій «Історія моєї родини в історії Батьківщини», «З бабусиної скриньки», укладання родинної збірки українських традиційних рецептів, читання та інсценування творів художньої літератури; екскурсії тощо.

Проблема патріотичного виховання цікавила людей з давніх часів та особливо актуальною є на сьогодні. Основними джерелами впливу на особистість є країна, нація, суспільство, держава. Період шкільного віку характеризується тим, що дитина неусвідомлено, але міцно засвоює погляди, оцінки, манери поведінки оточуючих її людей, формуються моральні риси характеру, поведінкові стереотипи та ціннісні орієнтації, закладаються основи для формування патріотичної свідомості. Потрібно оперувати такими духовними поняттями, як віра, надія, любов й обґрунтовувати це реальними фактами з життя, тому що теорія й практика повинні бути рівнозначними.

Тільки тоді учні зрозуміють свою причетність до історії держави, необхідність активної життєвої позиції, що дозволяє керувати процесами сучасного суспільства.

Результатом патріотичного виховання має бути сформованість почуття патріотизму, яке означає прояв особистістю любові до свого народу, поваги до українських традицій, відчуття своєї незалежності до України, усвідомлення спільності власної долі з долею Батьківщини.

Тож зробимо все можливе, щоб пам'ять про захисників Вітчизни залишалася в серцях нашого підростаючого покоління священною, вічною і незрушною.

Список використаних джерел та літератури

1. Бех І. Д., Чорна К. І. Національна ідея в становленні громадянина-патріота України. – Київ, 2014. – 48 с.
2. Бех І. Д., Чорна К. І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. – Київ, 2014. – 29 с.
3. Ващенко Г. Виховний ідеал. – Полтава, 1994. – с.102
4. Жаровська О. П. Національна свідомість як складова патріотичного виховання студентів педагогічних університетів / Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб.наук.праць. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – Вип. 18, кн. 1. – С. 233 – 242.

5. Жеребцова М. В., Бородін С. Е., Ніколаєв О. С. Скаутинг та краєзнавство – система патріотичного виховання молоді / Збірка статей з історії українського скаутингу. – К. ПП «Стародавній світ», 2013. – 312 с.
6. Завалевський Ю. І. Громадянське виховання старшокласників: проблеми, досвід, перспективи / Ю. І. Завалевський. – Київ, 2003. – 104 с.
7. Івженко Ю. В. Молодіжні громадські організації як інститут формування соціальної активності особистості / Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб.наук.праць. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – Вип. 18, кн. 1. – С. 289 – 296.
8. Карпач Н. І., Олешак С. П. Особливості розвитку молодіжної участі у волонтерській діяльності / Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб.наук.праць. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – Вип. 18, кн. 1. – С. 351 – 360.
9. Кремінь В. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум. – К.:Грамота, 2007. – 576 с.
10. Окушко Т. К. Методика формування соціальної ініціативності підлітків у дитячому громадському об'єднанні / Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб.наук.праць. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – Вип. 18, кн. 2. – С. 51 – 60.
11. Оржеховська В. М., Кириченко В. І., Ковганич Г. Г. Взаємодія навчального закладу і сім'ї: стратегії, технології, моделі / Навчальний практико-орієнтований посібник. – Х. : Точка, 2007. – 192 с.
12. Руденко Ю. Український патріотизм / Освіта. – 2014. - №14. – с. 9

Гуцалюк Тетяна,
 учителька початкових класів
 Славутської гімназії №5
 Славутської міської ради,
 старший вчитель

Національно-патріотичне виховання на уроках читання як важлива складова освітнього процесу в початкових класах НУШ

Анотація. У статті популяризуються форми роботи на уроках читання в початкових класах, що сприяють формуванню національно-патріотичного виховання здобувачів освіти. Розкриваються підходи до ціннісного виховання: національно-патріотичний аспект під час гри «Паспорт літературного героя».

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, стратегія, читання, паспорт літературного героя, гостинність, винахідливість.

«...нині, як ніколи, потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості.»

Концепція національно-патріотичного виховання
в системі освіти України

Національно-патріотичний аспект виховання молодших школярів є важливою ланкою не тільки виховного, а й освітнього процесу НУШ. Твори, які розглядаються на уроках літературного читання, позакласного читання мають вплив на формування світогляду учнів, сприяють вихованню національно свідомої особистості.

В завданнях для реалізації Стратегії розвитку читання на 2023 - 2032 роки «Читання як життєва стратегія» чітко вказано на «...посилення ролі читання в розвитку критичного та креативного мислення здобувачів освіти...» [2]. Адже, навчати дітей аналізувати, критично мислити, робити висновки із побаченого, почутого,

прочитаного один із пріоритетів національно-патріотичного виховання. Тому що «головною домінантою національно-патріотичного виховання молоді є формування у особистості ціннісного ставлення до навколишньої дійсності самої себе, активної за формою та моральної, за змістом, життєвої позиції» [3]. Уроки читання якнайкраще покликані формувати важливі моральні цінності, які визначають патріотичну поведінку особистості: гідність, свобода, незалежність, совість, справедливість, чесність, правдивість, гостинність, рівність, повага, толерантність, відповідальність та інші.

Залучення учнів до гри «Паспорт літературного героя», яка входить до технології розвитку творчої особистості, сприяє формуванню вміння аналізувати, робити висновки (мислити критично), визначати головне, класифікувати та виконувати інші розумові операції. Для прикладу візьмемо роботу в 2 класі над віршем Юрка Бедрика «Чай». На перший погляд, твір який немає нічого спільного з національно-патріотичним вихованням. Але...

Паспорт літературного героя

ім'я Чай

автор Юрко Бедрик

прописка вірш «Чай»

де живе у чайній кружці

особисті якості гостинність

заповітне бажання мати можливість всіх пригостити

цікаво знати Легенда свідчить, що чай був винайдений в 2737 році до нашої ери, коли другий імператор Китаю Шень Нинг випадково впустив чайне листя в окріп. Перші згадки про чай в Україні з'являються в рукописах XVII-XVIII століть.

Визначаючи особисті якості героя, діти приходять до висновку, що це гостинність. А заповітне бажання – можливість всіх пригостити. Після цього розповідаю учням, що традиційна гостинність українців є визначальною рисою національного характеру. В ній розкриваються привітність, щирість нашого народу. Вчений - етнограф Я. Головацький відзначає звичай почастивати гостя, як одну з головних ознак гостинності «тутешнього українця» [4]. Далі проводжу паралель із подіями сьогодення. Як під час російської агресії українці щиро приймали, допомагали і допомагають тим, хто змушений покинути свої домівки. Я впевнена, що коли ми надамо можливість другокласникам поділитися історіями досвіду своїх родин, то уроку буде замало.

Створюючи паспорт літературного героя казки І Андрусяка «Третій сніг», учні відмітили, що їжак Петро був дуже винахідливим. А бажання спокійно жити в своєму будиночку, щоб його ніхто не чіпав, є нормальним.

Паспорт літературного героя

ім'я їжак Петро

автор І. Андрусяк

прописка казка «Третій сніг»

де живе в заростях терену

особисті якості винахідливість

заповітне бажання спокійно жити в своєму будиночку

цікаво знати Коли температура повітря опускається до +6, їжаки проти своєї волі починають засипати — організм йде в сплячку. Якщо це станеться, коли тваринка ще не облаштувала собі житло, він, швидше за все, засне прямо на місці. В українській народній творчості їжак - символ мудрості і довголіття.

Після роботи над змістом казки, після створення паспорта, я знову підводжу дітей до того, що риси національного характеру українців формувалися протягом тисячоліть. І одна з них — винахідливість. Другокласники пригадали героїв українських народних казок, які завдяки цій рисі змогли досягти певного результату. На прикладах козацтва показала, що значною перевагою над ворогом була їхня винахідливість й хитрість. Практично завжди їм вдавалося застати ворога зненацька,

тому що вміли непомітно підкрастися до нього. Це додавало шансів здобути перемогу. Познайомила дітей з козацьким човном чайкою, який міг з'явитись з морських глибин. Ворог ніяк не міг зрозуміти, як це можливо. На цих прикладах й прикладах героїзму наших воїнів ми бачимо, коли українцю доводиться взяти у руки зброю – він демонструє не тільки рішучість, незламність, героїзм, а й винахідливість.

Бажання спокійно жити в своїй домівці, а значить і країні - це щастя. Точкою опори в цей час є наші захисники, які зараз виборють наше право на незалежність, мир та спокій в нашій державі.

Різдвяна історія І. Малковича «Золотий павучок» має великий потенціал з точки зору ціннісного виховання. Сьогодні ця історія близька багатьом нашим дітям. Дітям, які, на превеликий жаль, чекали або, на щастя, чекають повернення своїх рідних із страшної війни.

Паспорт літературного героя

ім'я Павучок

автор І. Малкович

прописка різдвяна історія «Золотий павучок»

де живе на вершечку ялинки

особисті якості співчуття, доброзичливість

заповітне бажання щоб всі діти були щасливі

цікаво знати В основному павуки мають 8 очей різних розмірів, але у деяких видів буває і 12, і 4 або просто по 2 ока. Не дивлячись на таку велику кількість органів зору павукоподібні дуже погано бачать. В Україні живе понад сотня різновидів павуків.

Працюючи над заповітним бажанням павучка, кожна дитина озвучила своє бажання, свою мрію – перемога України у війні та мир на наших землях!

Таким чином, уроки читання прекрасне підґрунтя для ціннісного виховання. Твори з якими ми працюємо, є ефективним засобом національно-патріотичного виховання здобувачів освіти НУШ. Саме в молодшому шкільному віці значної ролі набувають оцінка й самооцінка дій та вчинків. Тому важливо розвивати у дітей вміння аналізувати, критично мислити.

Залучаючи учнів до гри «Паспорт літературного героя», якою б не була тема твору, завжди є можливість знайти те зернятко, яке дасть пагінець у формуванні української ідентичності, національної гідності, гордості за свою землю, народ, Батьківщину. Адже майбутнє України залежить від тих, хто сьогодні сидить за шкільними партами!

Список використаних джерел та літератури

1. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України [Електронний ресурс]. Електронні дані. - Режим доступу: <http://surl.li/kzem>
2. Стратегія розвитку читання на період до 2032 року "Читання як життєва стратегія" та затвердження операційного плану її реалізації на 2023-2025 роки [Електронний ресурс]. Електронні дані. - Режим доступу: <http://surl.li/qzicq>
3. Методичні рекомендації «Форми, методи і засоби національно-патріотичного виховання дітей та молоді [Електронний ресурс]. Електронні дані. – Режим доступу: <http://surl.li/ljzdz>
4. Гостинність як риса національного характеру українців [Електронний ресурс]. Електронні дані. – Режим доступу: <http://surl.li/moljn>

Забурмеха Тетяна,
вчитель початкових класів,
Хмельницька середня загальноосвітня школа №22
імені Олега Ольжича I-III ступенів

Хоманчук Любов,
вчитель початкових класів,
Хмельницька середня загальноосвітня школа №22
імені Олега Ольжича I-III ступенів

Ціннісне виховання молодших школярів: національно-патріотичний аспект

На сучасному етапі розвитку Української держави глобальною проблемою є відродження національної свідомості українського народу та молоді, зокрема виховання справжніх громадян і патріотів Батьківщини. Як зазначено в Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, найактуальнішими аспектами виховної сфери є патріотизм і громадянськість.

Патріотичне виховання відповідає нагальним вимогам і викликам сьогодення та закладає підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, які вбачають у державі гарантію свого особистісного розвитку, на основі ідей гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності та відповідальності. Національно-патріотичне виховання це одна з найважливіших галузей освіти і науки в Україні. Його метою є розвиток України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної держави, забезпечення національної безпеки, формування громадян-патріотів України, які самовіддано готові сприяти єдності Українського народу, громадянському миру і злагоді в суспільстві.

Любов до своєї країни - одна з характерних рис громадян. Патріотизм як цілісна якість включає в себе емоційне, моральне та активне ставлення до себе, інших людей, матеріальних і духовних надбань власної природи, нації та суспільства.

Сьогодні основним напрямком патріотичного виховання є «національне виховання», тобто виховання, в основі якого лежить дух української духовності, потяг до прекрасного і пошук гармонії.

Результати дослідження

Багато дослідників вивчали ціннісне виховання та національно-патріотичну проблематику в перших класах. Зокрема, Antonyuk & Khomyarchuk (2018) визначають особливості формування національно-патріотичного виховання в учнів загальноосвітньої школи засобами малюнка та живопису.

Наприклад, Bardadym (2018) розглядає, що головним завданням школи на сучасному етапі є відродження старої філософії національно-патріотичного виховання відповідно до сучасного запиту на виховання громадян як членів правового суспільства, демократичної держави, як людей, які відчують і поважають ідеали свободи і рівності, визнають цінність людської гідності.

У дослідженні Bezlyudna (2022) проаналізовано основні соціально-педагогічні умови національно-патріотичного виховання учнівської молоді та систему інтегрованих і взаємопов'язаних підходів у вихованні учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Danylyak & Mulyar (2022) визначає, що в умовах війни між Росією та Україною учні середніх шкіл вважають питання патріотичного виховання життєво важливим. Dubrovska & Deshko (2018) розкривають такі поняття: патріотизм, громадянсько-патріотичне виховання, національна свідомість, патріотичне виховання.

У дослідженні Dyakiv-Mykhailyuk (2017) визначено структурні елементи громадянського та патріотичного виховання, залежність моральних і громадянських відносин та інтегративні якості моральної та громадянської культури особистості. Kostyuk (2020) досліджував рівень патріотичного виховання серед учнів

загальноосвітніх шкіл. Teslenko (2018) пояснюється структуру патріотизму та природу фази когнітивного підкріплення експериментального методу.

Tretyak (2022) визначила цілі національного виховання - свідомих громадян і патріотів - та шляхи інтеграції національно-патріотичного виховання у навчально-виховний процес у початковій школі.

На даному етапі розвитку України, коли існує загроза денаціоналізації, втрати національної незалежності та загроза потрапляння під вплив інших держав, є нагальна потреба переглянути зроблене та впровадити системні заходи, спрямовані на посилення патріотичного виховання дітей та молоді, зазначають (Dubrovska & Deshko, 2018):

1. Повага до національної символіки.
2. Участь у суспільно-політичному житті країни.
3. Повага до прав людини.
4. Верховенство права.
5. Толерантність до цінностей і переконань людей, які представляють інші культури, а також до релігійних і національних мовних особливостей.
6. Рівність перед законом.
7. Готовність захищати суверенітет і територіальну цілісність України.

Виховання - це соціально і педагогічно організований процес формування людини як особистості. Суспільство як соціальна спільнота людей може функціонувати і розвиватися лише тоді, коли кожна людина цілеспрямовано, систематично і організовано займається вихованням. Зупинка цього процесу була б катастрофою для суспільства і призвела б до того, що люди не досягли б індивідуального рівня. Виховання школярів відбувається в процесі навчально-виховної діяльності в школах.

Сьогодні перед суспільством і школою стоїть завдання розвитку свідомої української етнічної особистості, яка об'єднує українську національну ідентичність. Саме національне виховання надає достатні можливості для пізнання української історії, культури, традицій, звичаїв, мови, формування національної гідності та розвитку особистісних характеристик громадян української нації.

Патріотичне виховання - це сфера духовного життя, яка проходить через усе, що людина пізнає, робить, до чого прагне, любить і ненавидить у процесі свого становлення.

Патріотизм - це системне поняття національної свідомості та національної самосвідомості, що визначається любов'ю до України, надією і вірою в краще майбутнє, знанням історії та кращих здобутків народу, гордістю і відданістю Батьківщині, готовністю до практичної діяльності на благо України, стверджує (Bezlyudna, 2022).

Ідея патріотизму має бути головною і наскрізною частиною системи шкільного життя.

Національна ідеологія як складова патріотизму є провідним світоглядним орієнтиром у системі освіти, виховання та соціалізації особистості.

Вона відображає усвідомлену і формально визначену стратегію патріотичного виховання, яка має гармонійно відображати потреби життя і розвитку народу, слугує духовною основою для саморуху і прогресу українського суспільства. Національно-патріотичне виховання є складовою всього освітнього процесу виховання підростаючого покоління. Історія українського державотворення побудована на героїзмі українського козацтва, визвольного руху та їхніх здобутках у політиці, освіті, науці та культурі. Однак слід зазначити, що сьогодні цей процес потребує нових підходів та різноманітних інноваційних інструментів. Соціальна і громадянська компетентність у початковій школі має міждисциплінарний характер та інтегрується в усі освітні галузі з метою соціалізації учнів, набуття ними громадянських якостей та дотримання соціальних норм і правил.

Складовими патріотичного виховання в школі є:

1. Громадянськість.
2. Духовність.
3. Моральність.
4. Гуманність.

Основними умовами патріотичного виховання учнів загальноосвітніх шкіл є наступні:

1. Створення ситуації, в якій знання учнями української культури є внутрішньо визнаними
2. Педагогічна підтримка процесу становлення особистісної значущості учня в діяльності з оволодіння національними цінностями
3. Створення емоційно-естетичного контексту, в якому використання вчителем дидактичного матеріалу на уроках української мови стає засобом розвитку етнічної свідомості особистості учня.

Уява дітей домінує з раннього віку, а найбільш характерними формами діяльності є ситуативно-рольові ігри, сюжетно-рольові ігри, ігри-драматизації, інсценізації, ігри-бесіди, ігри-подорожі, екскурсії, ігрові вправи, групові творчі групи, бесіди, тематичні конспекти, ранки, свята, щоденники диктантів, робота в групах, оформлення альбомів, уявні подорожі, конкурси, ігри, школа етикету, демонстрації, розповіді, ліплення, вікторини, екскурсії, виставки картин, основні операції, виставки, переклички, благодійні акції, мистецькі акції, години спостережень, години вигуків, спортивні змагання, козацькі ігри, театр, лялькові вистави, рекорди класного колективу, розважальні старти, естафети, догляд за флорою та фауною.

Сьогодні перед суспільством і школою стоїть завдання виховати свідомих громадян України, які поєднують українську національну ідентичність з національною самосвідомістю. Саме національне виховання надає широкі можливості для пізнання української історії, культури, традицій, звичаїв, мови, формування національної гідності та розвитку особистісних якостей українського народу, подає (Tretyak, 2022).

Таким чином, громадянське та патріотичне виховання є складним процесом на загальнодержавному рівні. Його вирішення потребує спільних зусиль усіх установ та організацій, а вчителі мають бути високоосвіченими та вихованими активними громадянами. Загальноосвітні навчальні заклади з їх високими моральними стандартами та інтелектуальним потенціалом відіграють важливу роль у формуванні національного світогляду та патріотизму учнів.

Висновки. Молодший шкільний вік є особливим періодом у розвитку людини, протягом якого підрастаюче покоління набуває досвіду в соціальній, поведінковій, чуттєвій, морально-етичній та естетичній сферах, готується до формування високої національної свідомості, виконання громадянського та конституційного обов'язку щодо захисту національних інтересів, незалежності та цілісності України, відстоювання суверенітету держави. В українській державі, яка орієнтується на європейські цінності, національно-патріотичне виховання має бути спрямоване на формування у підрастаючого покоління почуття національної ідентичності, любові до України, турботи про добробут народу, здатності цивілізовано захищати права і свободи громадян, сприяти громадянському миру і злагоді в суспільстві. У період воєнного стану дуже важливо приділяти увагу розвитку в українських школярів національної ідентичності, ідеалів свободи та рівності, усвідомленню молодим поколінням цінності людської гідності, поваги та любові до української мови, медіаосвіті та інформаційній безпеці учнів, різноманітним проектам, волонтерській роботі, де це можливо, флешмобам, військовій участі дітей в акціях на підтримку українського народу, фізкультурно-оздоровчим та спортивним заходам, що сприяють національно-патріотичному вихованню. Тільки живучи з Україною в серці, ми можемо мати переможне і світле майбутнє у вільній і незалежній державі.

Список використаних джерел та літератури

1. Antonyuk, N., & Khomyarchuk, A. (2018). National-patriotic education of younger schoolchildren by means of decorative and applied arts. *Pedagogical journal of Volyn*, 4 (11), 9-14.
<https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/15890/1/Антонюк%2c%20Хомярчук%2c%209-14.pdf>
2. Bardadym, O. V. (2018). Modern forms and methods of patriotic education. *Cherkasy Regional Institute of Postgraduate Education of Pedagogical Workers*, 1-7.
<https://eprints.cdu.edu.ua/4509/1/СТАТТЯ%20патріотичне%20виховання.pdf>
3. Bezlyudna, N. (2022). Peculiarities of national-patriotic education of younger schoolchildren under martial law. *Psychological and pedagogical problems of modern school*, 2(8), 76–83. [https://doi.org/10.31499/2706-6258.2\(8\).2022.268057](https://doi.org/10.31499/2706-6258.2(8).2022.268057)
4. Bezlyudna, N. (2022). Socio-pedagogical conditions for the implementation of national-patriotic education of younger schoolchildren during the period of martial law. *Science and perspective*, 7 (14), 165-177. [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-7\(14\)-165-177](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2022-7(14)-165-177).
5. Danylyak, R., & Mulyar, N. (2022). Psychological and pedagogical aspects of patriotic education of younger schoolchildren in the conditions of the Russian-Ukrainian war (2014-2022). *Teacher professionalism: theoretical and methodical aspects*, 2 (17), 75–87. <https://doi.org/10.31865/2414-9292.17.2022.259995>
6. Dubrovskaya, L., & Deshko, O. (2018). Theoretical principles of civic and patriotic education of younger schoolchildren. *Scientific notes*, (2), 12-15.
<https://doi.org/10.31654/2663-4902-2018-PP-2-12-15>
7. Dyakiv-Mykhailyuk, G. (2017). National and patriotic education is a general requirement and challenge today. *Educational space of Ukraine*, 10, 120-127.
<https://doi.org/10.15330/esu.10.120-127>
8. Kostyuk, V. O. (2020). Family and school cooperation in solving the tasks of national-patriotic education of younger schoolchildren. *Vinnitsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynskyi*, 73-77.
<http://93.183.203.244/xmlui/handle/123456789/6705>
9. Teslenko, S. (2018). Education of national and patriotic feelings of older preschoolers in the process of getting to know their native land. *Scientific collection "Actual issues of humanitarian sciences: interuniversity collection of scientific works of young scientists of Ivan Franko Drohobysk State Pedagogical University"*, 3 (20), 131-137.
<https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/20.167529>
10. Tretyak, N. (2022). National-patriotic education of younger schoolchildren in the context of the scientific heritage of I. Ohienko. *Ivan Ohienko and modern science and education*, (XVI), 222–228. <http://ohienko.kpnu.edu.ua/article/view/246080>

Іщук Наталія,
вчитель початкових класів
Антонінського ліцею

Ціннісне виховання молодших школярів: національно-патріотичний аспект

Анотація. Нині, в умовах складних соціально-політичних змін в Україні, актуальним постає проблема національно-патріотичної свідомості та гідності. Питання патріотичного виховання як базової якості особистості обговорюється на різних рівнях освіти.

Отже, дана стаття розглядає важливість ціннісного виховання у молодших школярів з фокусом на національно-патріотичному аспекті, методи та стратегії, спрямовані на ефективне впровадження національно-патріотичних цінностей у

навчально-виховний процес для молодших школярів. Висвітлено також психологічні та соціокультурні аспекти виховання, спрямовані на створення підґрунтя для формування стійких національно-патріотичних цінностей у молодших школярів. Подана стаття містить теоретико-методичні матеріали, які допоможуть учителям початкових класів та вихователям групи продовженого дня у проведенні різноманітних заходів, спрямованих на формування національно-патріотичної свідомості молодших школярів.

Матеріали також систематизовані за розділами та можуть бути використані в роботі керівників закладів, заступників директорів з виховної роботи, педагогів-організаторів, класних керівників.

Ключові слова: патріотизм, патріотичне виховання, громадянин, патріот, держава, початкова школа, здобувачі освіти, Нова українська школа.

Патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується. В.Сухомлинський

Метою національно-патріотичного виховання є самоусвідомлення й національна самоідентифікація українців як гідної самодостатньої європейської нації; утвердження любові до Батьківщини, української мови, культури, історії, традицій; збагачення, засвоєння учнівством патріотичних і абсолютних цінностей; становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано захищати й розбудовувати її як суверенну незалежну демократичну правову соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку; знати свої конституційні права й обов'язки, цивілізовано відстоювати їх; сприяти єднанню українського народу, громадянському миру й злагоді в суспільстві.

Завдання національно-патріотичного виховання – формування в учнівства поваги до Конституції і законів України; патріотизму, любові до українського народу, його історії, культурних та історичних надбань; плекання громадянських почуттів і самоусвідомлення себе українцями; формування відповідальності й соціальної активності; здатності аналізувати внутрішньо- і зовнішньополітичне становище України, адекватно оцінювати події у державі і в світі, визначати власну роль і місце в них; стимулювати прагнення опановувати військові знання, досягати відповідного рівня фізичної підготовки; становлення здатності самовдосконалюватися і самонавчатися упродовж життя; розвиток мотивації служити у Збройних Силах України, в інших збройних формуваннях, щоб захищати Українську державу від посягань ззовні.

Україна на сучасному етапі переживає складні часи. Події, які відбуваються в нашій країні, переконливо доводять необхідність здійснення національно-патріотичного виховання підростаючого покоління. Неабияка роль в цьому процесі відводиться освітньому закладу, який має стати осередком становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудовувати незалежну, демократичну державу, дбати про її національну безпеку, підвищення добробуту людей, сприяти єднанню українського народу та встановленню миру й злагоди в суспільстві.

Школа - це життєвий простір дитини; тут вона не просто готується до життя, а живе. Тому виховна робота планується так, щоб сприяти становленню особистості як творця і проектувальника життя, гармонізації та гуманізації стосунків між учнями і педагогами, школою і родиною, керуючись ідеями самоцінності дитинства, демократичного діалогу між поколіннями. Важливу роль у цьому відіграє позакласна робота. Її мета полягає у задоволенні інтересів і запитів дітей, розвитку їх творчого потенціалу, нахилів і здібностей у різних сферах діяльності та спілкування. Домінуюча роль в її організації належить класному керівнику, який є передусім

організатором позакласних виховних заходів. Саме на вчителя покладається велична місія навчання, розвитку і, що найважливіше, виховання дітей. Кожен педагог має демонструвати власними вчинками та плекати в учнів любов як до свого рідного краю, так і до всієї багатонаціональної України.

Патріотичне виховання в школах спрямовується на залучення учнів до глибинних пластів національної культури і духовності, формування у дітей та молоді національних світоглядних позицій, ідей, поглядів і переконань на основі цінностей вітчизняної та світової культури. Воно здійснюється на всіх етапах навчання в школі, забезпечується всебічний розвиток, гармонійність і цілісність особистості, розвиток її здібностей та обдарованість, збагачення на цій основі інтелектуального потенціалу народу, його духовності і культури, виховання громадянина України, здатного до самостійного мислення, суспільного вибору і діяльності, спрямованої на процвітання України. В основу виховання мають бути покладені принципи гуманізму, демократизму, єдності сім'ї і школи, наступності та спадкоємності поколінь.

Національно-патріотичне виховання молодших школярів дозволяє з першого класу формувати і розвивати свідоме ставлення дітей до своєї країни – вміння цінувати і поважати події минулого і сучасні досягнення нашого народу, розрізняти поняття добра і зла. Покоління, у якого виховано почуття патріотизму, готове до подвигу, відстоювання інтересів своєї країни. Кого ж можна назвати патріотом? У посібнику Валентини Маяшук є таке визначення: «...патріот України – це громадянин держави, який усіма можливими для нього способами сприяє її розбудові; любить свою Батьківщину і готовий до її захисту; поділяє ідею єдності всього українського народу й необхідності сконсолідованих зусиль суспільства для поліпшення загального рівня життя; дбайливо ставиться до національних багатств рідної природи і вимагає такого самого ставлення від навколишніх; шанує історичну пам'ять, державну мову та державні символи; любить рідну культуру, мову, національні свята, традиції і шанобливо ставиться до культурних надбань інших національностей країни; дотримується Конституції України та інших норм чинного законодавства, сприяє їх удосконаленню для загального блага; береже і зміцнює власне здоров'я і здоров'я співгромадян; дбаючи про власний добробут, поліпшує якість життя довколишніх та добробут держави; має активну громадянську позицію.

Патріотичне виховання молодших школярів буде ефективним, якщо:

- здійснювати його ненав'язливо;

- поступово і дозовано впливати на почуття, переконання та діяльність вихованців;
- не нав'язувати патріотичні погляди зовні, але давати зразки кращого прояву патріотичних почуттів;
- залучати до участі у виховній роботі класу, школи батьків та громадськість;
- систематично використовувати ефективні елементи народної педагогіки, традиції національного виховання.

Патріотизм (від грецького "патріс") – це любов до Батьківщини, відданість Вітчизні, народу. Але в умовах українських реалій, коли багато речей викликають у суспільстві негативне ставлення, виховувати справжніх патріотів дуже складно. Чи є сьогодні альтернатива патріотизму? Мабуть, ні. І якщо в суспільстві буде панувати нехтування долею рідної країни, це призведе до бездержавності і ще гіршого життя...

Патріотизм у сучасному розумінні – це відчуття того, що набуває сьогодні особливого значення. Головною запорукою процвітання держави є національно-патріотичне виховання молоді, частина якої щороку поповнює лави державних службовців. Адже саме вони вносять свої корективи в закони, суспільне життя, етико-моральні засади. Щоб ці реформи не призводили до краху, національно-патріотичне виховання повинно супроводжувати здобувачів освіти впродовж всього їхнього шкільного життя.

Для педагогічного колективу нашого ліцею патріотичний напрямок роботи був і залишається пріоритетним. Формування громадянина - патріота України, підготовленого до життя, з високою національною свідомістю, виховання громадян, які здатні побудувати громадянське суспільство, в основу якого були б закладені та постійно втілювалися демократія, толерантність та повага до прав в класі, школі, місті, країні все мене стосується все залежить від мене.

Національно-культурне відродження України передбачає зростання ролі курсу виховної роботи в навчально-виховному процесі навчального закладу. Важливого значення набуває відродження народних традицій, ознайомлення учнів з надбаннями народної культури, оволодіння технікою народних ремесел. У загальній системі роботи загальноосвітньої української школи щодо формування особистості учня домінуючим є навчальний процес, оскільки це, з одного боку, період загальноосвітньої підготовки, а з другого – один з етапів формування соціальної зрілості. Молодші школярі отримують знання частіше всього у вигляді образних уявлень, первинних понять та ідей. Кожний навчальний предмет розкриває оточуючий світ у специфічній для нього формі. На різних уроках діти бачать світ різносторонньо, зміст кожного уроку – нова сходинка в оволодінні методами пізнання світу і нова сторінка із книги життя. Домінуючою темою пізнання світу молодшими школярами під час вивчення усіх предметів є тема Батьківщини. Любов до Вітчизни і прагнення, принести їй користь — головні критерії нагромадження дітьми морально-естетичних і соціальних цінностей. У процесі навчання знання про Батьківщину збагачуються, а разом з ними поглиблюються і патріотичні почуття учнів, формується правильне ставлення до природи, суспільних явищ, до праці, до людей. А вчитель, який вміє виховувати знаннями, перетворює їх у засіб, за допомогою якого учні свідомо здійснюють нові кроки у пізнанні довкілля. Патріотичні почуття належать до найбільш складних проявів ідеології і тому ще не дуже глибоко розвинуті у молодших школярів. Незважаючи на те, що дитина багато чує про Батьківщину, сама вживає це слово, читає вірші, і розучує пісні, її уявлення про Батьківщину ще не чіткі. І поки в неї відсутня система знань, поки у неї ще не глибоке оцінне ставлення до доброго і корисного, поганого і шкідливого, до того часу вона не зможе усвідомити себе частиною рідного народу. На конкретних прикладах, використовуючи матеріал з героїчного минулого і сучасного життя українського народу, вчитель може і повинен показати учням, що герої — це звичайні люди, які створюють матеріальні і духовні цінності, розкрити дітям зміст національного патріотизму, який проявляється насамперед у свідомому і творчому виконанні своїх обов'язків перед народом і державою. Патріотична діяльність у тому і проявляється, що вона спрямована на

створення певних цінностей, які необхідні, нашому суспільству. Виховання у дітей здатності створювати цінності для інших, жити інтересами суспільства і колективу, готовності до здійснення значимих вчинків і дій є однією з основних умов формування патріотичної спрямованості особистості школяра. На цю обставину звертав увагу і В.О. Сухомлинський. «Суть цієї складної і цікавої роботи, — писав він, — в тому, що вихованці постійно створюють речі, багатства, цінності, обставини, залежності, мета яких — радість для людей, щастя для людей і лише тому радість для мене, благо для мене, краса для мене, щастя для мене». І далі наголошував: «Чим глибше в душу дитини ввійшли тривоги, хвилювання, турботи про благо, щастя, красу, радість для людей, суспільства, тим тонша її емоційна чутливість до власної поведінки». У зв'язку з цим учителю в процесі навчання і виховання підростаючого покоління необхідно:

- формувати патріотичні ідеали і перетворювати їх з об'єкту захоплення в конкретний приклад, що спонукає до наслідування;
- надавати педагогічну допомогу учням у формуванні ідеалів з метою розвитку у них здатності виділяти характерні якості патріотичного ідеалу і усвідомлення можливості брати приклад з них у повсякденному житті, а не тільки при певних умовах і обставинах;
- створювати емоційну захопленість патріотичним ідеалом, перетворювати його в дійсне джерело поведінки; систематично створювати на уроці такі ситуації, в яких учні мали б можливість здійснювати свої наміри наслідувати обраному ідеалу.

Найбільш багатограними для формування почуття патріотизму у молодших школярів є предмети гуманітарного, природничого та естетичного циклу. Розглянемо уроки гуманітарного циклу у плані їх ефективності, щодо розв'язання даної проблеми. Варто відмітити, що сучасні молодші школярі мають змогу навчатися за новими програмами і відповідно, за новими підручниками, які у значній мірі відповідають вимогам сучасності, а також надають велику допомогу педагогам у навчально-виховному процесі, зокрема, у формуванні почуття патріотизму в дітей. Так, було проаналізовано новий підручник для читання (2-4 кл) за автором К. Пономарьової. Наведемо, як приклад, його відсоткову наповнюваність фольклорним матеріалом та матеріалом для читання. Особливо цікавим з точки зору проблеми, що розглядається, можуть бути підручники для роботи з дитячою книжкою для початкових класів, інтегровані крізь призму українознавчого матеріалу. У свою чергу матеріал згрупований тематично відповідно до пір року: «Осінь», «Зима», «Весна», «Літо» і органічно пов'язаний із системою знань, що передбачені іншими навчальними дисциплінами — рідною мовою, читанням, математикою, образотворчим мистецтвом тощо. До кожної теми вдало дібрані приклади мовно-літературної класики в підручниках інших авторів: «Осінь така мила» П.Тичини, «Зимня пісенька» Л.Глібова, «Новорічна ялинка» М.Рильського, «Вечірня пісня» В.Самійленка, «Метелики» Олександра Олеся, «Веснянка» П.Грабовського, «Ластівка» Б.Грінченка, «Тече вода з-під явора» Т.Шевченка, «Вишеньки» Лесі Українки, «Кіт-воркіт» А.Малишка та ін. Названі тексти ознайомлюють наймолодших читачів з красою рідного краю, неповторною природою України і водночас виступають джерелом естетичної насолоди і морального збагачення дітей. Сьогодні переживаємо процес формування почуття етнічної цілісності всього українського народу, згуртування його як певної історичної спільності на шляху утворення Української держави. А тому одним з найважливіших завдань школи повинно стати виховання такої особистості, яка б почувала себе частиною нації, виявляла свою причетність до її історії, традицій і культури, її духовного життя. «Жити в Україні, — стверджує О.Є. Гордійчук, — це значить обов'язково знати українську культуру, її літературу, в якій знаходять своє вираження історія народу, його моральні цінності, ідеали, традиції, звичаї, його ментальність, національний характер». Так, ознайомлюючи дітей з Карпатськими і Кримськими горами, красою полонин, південних степів України, з найбільшими її річками — Дніпром, Десною, Південним

Бугом та іншими, з флорою і фауною нашої країни, упорядник підручника виокремлює, як правило, реалії українського побуту, природи. Це, зокрема, криниця, верба, калина, барвінок, ластівка, журавель, лелека, жайворонок тощо. Однією з перлин нашої літературної класики є поезія Б.Грінченка «Ластівка», яка дає змогу учням засвоїти не лише знання про природу, а й про вірування та звичаї наших пращурів, ознайомлює найменших читачів з реалістичною символікою українців. Подібну функцію формування в учнів знань про природу рідного краю, народні обереги, назви тварин і рослин, їх вшанування виконують художні твори про журавля («Облітав журавель» П.Воронька, «Довгоногі косарі» М.Познанської), жайворонка («Жайворова пісня» І.Білого), барвінок («Барвінок» Н.Забіли)т.ін. Персоніфіковані образи барвінку, явора, калини, дуба, лелеки, коня, корови годувальниці тощо дуже часто зустрічаються у фольклорі, а тому включення до підручників з читання художніх творів саме про українську природу, типові реалії з життя та побуту нашого народу не просто можливе, а вкрай необхідне. Виховання свідомого громадянина, істинного патріота починається з засвоєння дітьми народного досвіду, духовних надбань своєї нації. У контексті сказаного інтегрований зміст предметів мова і читання дає змогу засвоїти як теоретично так і практично знання про Україну, наш народ, його культуру і спосіб життя, формувати творчу особистість. І, нарешті, слід зазначити і про широко представлені різноманітні жанри дитячого українського фольклору: колискові пісні, загадки, казки, колядки та щедрівки, заклинки, веселити, скоромовки, лічилки, спотиканки, чистомовки тощо. Опрацювання народнопоетичних перлин спрямоване на розвиток вимовних навичок дітей, рухомості мовного апарату, формування інтелектуальної сфери молодших школярів, їхніх моральних, якостей – здатності співпереживати з дійовими особами творів, співчувати їхній біді, бажання прийти на допомогу; розвитку уяви, фантазії та вихованню. Підсумовуючи сказане, варто зазначити, що в сучасних підручниках з читання, зокрема, національний компонент, має стати основою для інтегрування змісту різнопредметних знань і виховання розвиненої особистості. Завдяки підручникові нового покоління молодші школярі зможуть засвоїти базовий рівень умінь і навичок читати, лічити, розв'язувати задачі, а також формувати знання про спосіб життя, народні мистецтва, культуру рідного краю, України, її історичне минуле й сучасне, національні традиції, символіку, звичаї, обряди. Крім того, робота за таким підручником, сподіваємось, дасть змогу зекономити навчальний час, характеризуватиме процес навчання якісно новими властивостями, розвивальними за суттю. Українська мова — це душа нашого народу, і в процесі національнодуховного відродження їй належить особливе місце. На уроках рідної мови, виховуючи патріотизм, доцільно широко використовувати фольклор — духовну спадщину народу. Так, вивчаючи тему «Узагальнення знань про розповідні, питальні, спонукальні речення» (2 клас), можна використати на уроці українські народні пісні, загадки, потішки. Для прикладу наведемо фрагмент уроку, який пропонуємо розпочати читанням віршів Т.Г. Шевченка та запитаннями до них.

1. Читання вірша і постановка запитання. Учíteся, брати мої, думайте, читайте, і чужому навчайтесь, й свого не цурайтесь...

2. Робота за змістом прочитаного. — Як ви розумієте цей вислів? — Яке це речення за метою висловлювання? — Які слова спонукають до дії? — Запишіть їх (учíteся, читайте, навчайтесь, не цурайтесь). Варто, щоб всі завдання, підпорядковані основній темі уроку, були цікавими для дітей, заохочували до роботи. Видатний педагог К.Д.Ушинський, високо оцінюючи виховну спрямованість цього жанру, в статті «Перша книга після азбуки», писав, що в прислів'ях, «...як у дзеркалі... відтворені всі сторони життя народу: домашня, родинна, рільнича, його потреби, погляди на природу, на значення усіх явищ життя». Народні прислів'я вражають нас своєю влучністю, лаконічною поетичною формою, багатством змісту, високою концентрацією думки. Тому вчителям варто використовувати прислів'я та приказки не лише з виховною, а й з певною навчальною метою, здійснюючи при цьому розвиток пізнавального інтересу школярів. Формуванню в них свідомого розуміння змісту

прислів'я сприятиме аналіз за таким, наприклад, планом: – Що означає дане прислів'я? – Про яких людей у ньому йдеться? – Чого вчить нас народна мудрість? – Від чого застерігають згадані приказки? – Що схвалюють, а що засуджують? – Що рекомендують, а що забороняють? Виділяємо і прислів'я, що дають можливість виховувати почуття патріотизму у школярів: 1. Батьківщина - всім матерям мати. 2. Батьківщина - мати, умій за неї постояти. 3. Людина без Батьківщини - як соловей без пісні. 4. До свого роду хоч через воду. 5. Нема в світі кращого, як родина, то вам скаже і дитина. Прислів'я і приказки допоможуть формувати не лише духовноморальний світ дитини, а й оволодіти мовленнєвим етикетом, підвищать інтелектуальний рівень і національну свідомість школярів, розвиватимуть почуття національного патріотизму.

Українське національне виховання – давня традиція народу, що зародилась, шліфувалась й зміцнювалась, пройшовши суворі випробування, упродовж тисячоліть нищення власного національного ґрунту, творчо увібравши в собі кращі елементи європейської педагогічної культури. Одним із завдань початкової ланки освіти є виховання в громадян національних почуттів. Завдання вчителя початкових класів – чітко уявляти процес формування і становлення національної свідомості і самосвідомості дитини. Цей процес має декілька етапів, які накладають на дитячу свідомість помітний відбиток, збагачують її зміст. Перший етап, що є основою патріотизму, — це «етап етнічного самоусвідомлення. Етнізація дитини починається з раннього життя в сім'ї, з маминої колискової, і з бабусиної казки, з участі дитини у народних звичаях і обрядах, із народної пісні, з причетності до процесу народної творчості». У школах України поширюються нові форми виховної роботи, які культивують любов до рідного краю, свого народу, домівки батьків, оберегів національної культури. Такі форми традиційно носять назви ранок, свято, зустріч, але їм передують тривала підготовка, вони проводяться за спеціально підготовленим і розробленим сценарієм і є спільною творчістю педагогів і вихованців, в центрі якої — рідний край, суверенна Україна. Така робота не закінчується проведенням окремого заходу, а є ніби стартом для інших видів діяльності. При проведенні таких форм роботи традиційним є використання засобів народної педагогіки, зокрема українських народних казок, прислів'їв, приказок, загадок, ігор, розваг, легенд, переказів тощо. Ці форми є засобом вираження настрою, ідей, переконань людини. Вони не лише символічно відображають і поглиблюють почуття, а й значною мірою облагороджують їх, розвивають почуття національного самоусвідомлення. Цікавою в цьому плані для дітей є краєзнавча робота. Учні збирають легенди, перекази, які проливають світло на суть і характер історичних фактів і подій. Оскільки краєзнавча робота нерозривно пов'язана з історією народу, розвитком рідного краю, мови і т. п., то вона розкриває певний зміст подій, стає джерелом знань про ту чи іншу історичну епоху. Зокрема, учні 1-4 класів під керівництвом вчителів вивчають історичні пам'ятники рідного краю: історію назв вулиць і краєзнавчих об'єктів, роблять їх описи. Зібраний матеріал використовується при вивченні рідної мови і літератури. Змістовні, емоційно забарвлені бесіди вчителів про рідну мову, цілеспрямовано підібрані тексти для вправ, теми для переказів і творів допомагають вихованню в учнів любові до України, гордості за її успіхи, повагу до людей праці, прагнення брати активну участь у житті країни. Аналізуючи основні напрями виховної роботи в школі як важливої умови патріотичного виховання, виділяємо цілий цикл виховних заходів, що проводяться при організації краєзнавчої роботи з молодшими школярами, та форми, види, методи і прийоми її реалізації: «Із знання свого родоводу». Діти готують розповіді про своїх матусю, тата, дідуся, бабусю, їхню працю; добирають вірші, вчать пісні; разом з педагогом готуються до ранків: «Свято матері», «Мій батько», «Тато, мама і я – це маленька сім'я», «Моя люба матуся – майстриня на всі руки», «Мій татко дасть раду всьому», «Мої мудрі дідусі й бабусі», «Братики й сестрички – мої помічники», «Шануй батька й неньку», «Без сім'ї – нема щастя на землі», «Чие родинне дерево рясніше. У молодшому шкільному віці у дітей формується уявлення

про національні символи України — Герб, Прапор, Гімн «Ще не вмерла Україна», початкове знання про громадянство України, Конституцію та інші важливі закони нашої держави, про правила поведінки у школі, вдома, на вулиці. Перші уявлення про національну символіку учні отримують на уроках рідної мови. Вчитель наголошує, що вони символізують державну, політичну, економічну й національну незалежність України. Вірші, оповідання допоможуть першокласникам зрозуміти велич і невмирущість святинь рідної Батьківщини. Доцільно провести цикл бесід на теми: «Чому наш прапор жовто-блакитний?», «Про що розповідає наш Герб?», «Як слухають Гімн України і гімни інших держав», «Наша Батьківщина». Формуванню національної самосвідомості учнів, вихованню любові до рідного краю сприяє ознайомлення з народною символікою України у процесі проведення таких заходів: «Хліб як символ народного добра» — бесіда педагога про значення хліба в житті людини; усний журнал «Хліб у полі, пекарні, крамниці, на столі»; читання і вивчення віршів, оповідань, казок про хліб, гра-вікторина «Народна мудрість про хліб» (з використанням загадок, приказок, прислів'їв про хліб); ранок «Хліб усьому голова». «Український рушник». Велику роль у вихованні почуття причетності до свого народу, Вітчизни мають народні свята, звичаї, обряди, праця. Педагоги розповідають дітям про народні свята за порами року, організовують участь дітей у них. Зокрема: «Різдво» (бесіда, розучування колядок, щедрівок); театралізоване свято «Роди, Боже, пшеницю, жито». «Весняні свята». «Великдень»; «Серцем почути весну-чарівницю»; ранки-зустрічі з бабусями, дідусями, старожилами, розповіді про працю хлібороба, звичаї, обряди, пов'язані з приходом весни; «А вже весна, а вже красна» — весняні хороводи, ігри; фестиваль українських народних ігор. «Літні свята». «Свято Івана Купала», «Купальські пісні». «Осінні свята». «Осінь — літу кінець, усій роботі вінець» (з використанням осінніх звичаїв, обрядів, традицій).

Отож, важливим чинником формування патріотизму в молодших школярів є виховна робота в напрямку національно-патріотичного виховання в початковій школі. Вислови відомих педагогів про національно-патріотичне виховання.

«Кожен повинен пізнати свій народ і у народі пізнати себе... Якщо ти українець, будь ним... Усе добре на своєму місці і у своїй мірі» Г. Сковорода.

« Виховання, створене самим народом, має виховну силу, якої немає в найкращих системах, що ґрунтуються на абстрактних ідеях чи запозичені в іншого народу» К. Ушинський.

«Патріотизм — це осягнення святині — Батьківщини не тільки розумом, а й передусім серцем» В. Сухомлинський.

«Патріотизм проявляється не тільки в героїчних вчинках, від дійсного патріота потрібен не тільки «героїчний спалах», але й тривала, болісна, натискна робота, часто навіть дуже важка, нецікава, брудна» А. Макаренко.

Список використаних джерел та літератури

1. Бех І.Д. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І.Д. Бех, К.І. Чорна. — Київ, 2014. — 29 с.
2. Гонський В. Патріотизм як основа сучасного виховання та ідеології держави // Рідна школа. — 2001. — № 2.
3. Демешкевич В.А. Особливості патріотичного виховання молоді в контексті розвитку сучасного суспільства / В.А. Демешкевич [Електронний ресурс] — Режим доступу : www.managment.kr.sch.in.ua/naukovo-praktachna_internet-K.
5. Загородня А. Сучасне розуміння патріотичного виховання молоді / А.Загородня [Електронний ресурс] — Режим доступу: www.tme.umo.edu.ua/docs/10/6.pdt.
6. Матящук В.П. Сучасне патріотичне виховання в школах України / В. Матящук. — Тернопіль : Мандрівець, 2014 — 38 с.

7. Киричок В.А. Інноваційні форми і методи патріотичного виховання молодших школярів у позаурочній діяльності [Електронний ресурс].

Режим доступу : <http://www.ukrreferat.com/index.php?referat=81434&pg=0>

8. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України// Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 № 527.

Остапчук Неля,
вчителька початкових класів
Адампільського ліцею Старосинявської селешної ради
Хмельницького району;
спеціаліст першої кваліфікаційної категорії

Національно-патріотичне виховання молодших школярів: значення, підходи, практичні аспекти та вплив на майбутнє

Анотація. Дана стаття розглядає важливі аспекти формування патріотичних цінностей у дітей на ранньому етапі навчання. Значення національно-патріотичного виховання визначається як ключовий фактор у розвитку особистості та громадянина. Стаття детально розглядає підходи до впровадження патріотичних цінностей в навчальний процес, а також пропонує практичні методи та аспекти виховання, які сприяють активній участі дітей у громадському житті. Автори також розглядають перспективи та вплив на майбутнє суспільство, а також методи, які ефективно впливають на формування патріотичного ставлення у молодших школярів.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, молодші школярі, громадянська свідомість, педагогічні підходи, практичні методи, вплив на майбутнє, перспективи, інтерактивні методи.

Вступ. Національно-патріотичне виховання є однією з ключових складових процесу формування особистості молодого покоління. Молодший шкільний вік визначає критичний період у становленні цінностей, ідеалів та готовності приймати відповідальність за майбутнє. У цій статті ми розглянемо значення національно-патріотичного виховання для молодших школярів, різні підходи до його реалізації, практичні аспекти та його вплив на формування громадянської свідомості.

Значення національно-патріотичного виховання. Національно-патріотичне виховання в молодшому віці визначається як процес формування готовності дитини до активної участі у житті своєї країни, розуміння важливості національних традицій, історії та культури. Цей аспект виховання сприяє вихованню в дітей почуття гордості за свою країну, розвиває патріотичні почуття та формує відповідальність за долю свого народу. Значення національно-патріотичного виховання виявляється не тільки в створенні позитивного патріотичного ставлення до батьківщини, але й у розвитку особистісних якостей, таких як відданість, солідарність та відповідальність. Воно також впливає на формування громадянської свідомості та готовності приймати активну участь у громадському житті.

Підходи до національно-патріотичного виховання. Існує кілька підходів до національно-патріотичного виховання молодших школярів. Один із них - інтеграція патріотичних тем у навчальні програми. Це може включати в себе розгляд історичних подій, вивчення національних символів та традицій у контексті навчання предметів.

Інший підхід - це впровадження позашкільних заходів та проєктів, спрямованих на виховання патріотичних цінностей. Такі заходи можуть включати участь у національних святах, екскурсіях до історичних пам'яток та участь у благодійних акціях.

Практичні аспекти національно-патріотичного виховання. Практичні аспекти національно-патріотичного виховання включають у себе використання інтерактивних методів, таких як гра, обговорення та практичні завдання. Роль вчителя тут надзвичайно важлива, оскільки він має бути не лише носієм інформації, але і педагогічним лідером, який сприяє розвитку патріотичного ставлення у дітей.

Також важливою є взаємодія школи та сім'ї в процесі національно-патріотичного виховання. Заходи, спрямовані на розвиток патріотичних цінностей, повинні бути взаємодоповнюючими та стимулюючими для дітей як у школі, так і вдома.

Перспективи національно-патріотичного виховання молодших школярів. Національно-патріотичне виховання молодших школярів не лише важливо для сучасного моменту, але й має значущі перспективи для майбутнього суспільства. Розгляд цього питання з погляду перспектив, дозволяє визначити його вагомість у довгостроковому плані та врахувати зміни у глобальному контексті, а саме:

- ✓ Формування активної громадянської позиції. Патріотичне виховання формує основи для розвитку активної громадянської позиції. Діти, які розуміють важливість участі у суспільному житті та готові приймати відповідальність за свою країну, стають майбутніми лідерами та конструктивними учасниками суспільства.

- ✓ Збереження національної ідентичності. В умовах глобалізації та культурної взаємодії національна ідентичність є ціннісною властивістю. Національно-патріотичне виховання допомагає зберегти та розвинути у дітей глибоке розуміння своєї культурної спадщини та мови, що є важливим для збереження унікальності кожної нації.

- ✓ Глобальна співпраця та толерантність. Патріотичне виховання не виключає розвитку глобального мислення. Діти, які розуміють і поважають свою країну, можуть також бути толерантними та відкритими до інших культур. Перспектива глобальної співпраці та толерантності є важливим аспектом формування міжнародних відносин.

Методи національно-патріотичного виховання молодших школярів. Вибір ефективних методів національно-патріотичного виховання в молодшому шкільному віці є ключовим аспектом, оскільки від цього залежить якість формування патріотичних цінностей у дітей.

- ✓ Інтерактивні уроки. Використання інтерактивних методів, таких як дискусії, гри та групові вправи, дозволяє залучити увагу дітей та активізувати їхню участь у процесі навчання. Це сприяє більш глибокому розумінню та внесенню патріотичних цінностей в повсякденне життя.
- ✓ Інтеграція історичних розповідей. Використання історичних розповідей та оповідань, які відображають важливі події в історії країни, допомагає дітям зрозуміти їхнє місце в цьому контексті. Цей метод дозволяє створити зв'язок між минулим та сучасністю.
- ✓ Позашкільні заходи та екскурсії. Організація позашкільних заходів та екскурсій до історичних пам'яток, музеїв та інших об'єктів культурної спадщини дозволяє дітям особисто зануритися в історію своєї країни. Це створює живий досвід та глибше розуміння значення патріотизму.
- ✓ Використання інформаційних технологій. Залучення сучасних технологій, таких як віртуальні тури, мультимедійні презентації та інтерактивні програми, може зробити навчання патріотизму більш захопливим та доступним для молодших школярів, які виростають в цифрову епоху.

Вплив на майбутнє. Національно-патріотичне виховання в молодшому віці визначає майбутнє громадянства. Діти, які змалку вчать поважати свою країну, розуміють її історію та цінують національні цінності, стають активними громадянами, готовими приймати участь у будівництві міцної та процвітаючої держави.

Крім того, національно-патріотичне виховання сприяє формуванню культури миру та толерантності. Дитина, яка розуміє та поважає власні традиції, також навчиться поважати та розуміти інших людей, їхні культури та погляди.

Висновок. Національно-патріотичне виховання молодших школярів визначається як важливий фактор у формуванні особистості та громадянина. Здатність розуміти, поважати та любити свою країну стає основою для гармонійного розвитку особистості та активної участі у громадському житті. Інтеграція патріотичних цінностей у навчальний процес, взаємодія з родинами та практичні заходи - всі ці аспекти сприяють створенню позитивного патріотичного ставлення, яке має довготривалий вплив на майбутнє суспільство.

Список використаних джерел та літератури

1. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/vihovna-robota-ta-zahist-prav-ditini/nacionalno-patriotichne-vihovannya>
2. <https://nus.org.ua/articles/yak-organizuvaty-patriotychne-vyhovannya-30-idej-porad-i-resursiv/>

Романовський Олександр,
вчитель англійської мови
Адампільського ліцею,
вчитель вищої категорії
Романовська Тетяна,
вчитель початкових класів
Пасічнянського ліцею
імені Ігоря Русого,
«спеціаліст I категорії»

Національно-патріотичне виховання здобувачів освіти в умовах сьогодення

Анотація. У статті охарактеризовано сутність сучасного процесу патріотичного виховання у контексті російсько-української війни, національної спрямованості та демократизації освіти в Україні; акцентовано увагу на тому, що сьогодення, яке нажаліть окреслене війною, вивели на якісно новий рівень уявлення про патріотичне виховання як педагогічну категорію.

Ключові слова: патріот, патріотизм, патріотичне виховання, громадянин, національно-патріотичне виховання.

У зв'язку з подіями останніх років питання національно-патріотичного виховання дітей та молоді постало особливо гостро і набуло пріоритетного значення. Час, у якому ми живемо, справедливо називають складним та поворотним, це справжня боротьба добра зі злом. Адже, саме 24 лютого 2022 року, життя українців спинилося, нам необхідно протистояти загарбнику, який тимчасово панує на нашій землі, попри звірство, що чинить окупант, наші воїни впевнено демонструють свою громадянську позицію. Українець – це патріот, який відвойовує кожний клепчик своєї території, але завжди зберігає порядність, людяність, бо він, справжній приклад для майбутнього підростаючого покоління. Мова йде про майбутнє – те у якому житимуть і працюватимуть сьогоднішні діти.

Сьогодні Українська держава та її громадяни стають безпосередніми учасниками процесів, які мають надзвичайно велике значення для подальшого визначення, першою чергою, своєї долі, долі своїх сусідів, подальшого світового порядку на планеті. В сучасних важких і болісних ситуаціях викликів та загроз і

водночас великих перспектив розвитку, кардинальних змін у політиці, економіці, соціальній сфері пріоритетним завданням суспільного поступу, поряд з забезпеченням своєї суверенності й територіальної цілісності, пошуками шляхів для інтегрування в європейське співтовариство, є визначення нової стратегії виховання як багатокомпонентної та багатовекторної системи, яка великою мірою формує майбутній розвиток Української держави. Серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними виступають патріотичне, громадянське виховання як стрижневі, основоположні, що відповідають як нагальним вимогам і викликам сучасності, так і закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, які розглядатимуть державу як запоруку власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності, здорового способу життя, готовності до змін.

Формування ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості у дітей та молоді повинно здійснюватися на прикладах героїчної боротьби Українського народу за самовизначення і творення власної держави, ідеалів свободи, соборності та державності, зокрема, від княжої доби, українських козаків, Українських Січових Стрільців, армій Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки, учасників антибільшовицьких селянських повстань, загонів Карпатської Січі, Української повстанської армії, українців-повстанців у сталінських концтаборах, учасників дисидентського руху. Також національно-патріотичне виховання має здійснюватися на прикладах мужності та героїзму учасників революційних подій в Україні у 2004, 2013-2014 років, Героїв Небесної Сотні, учасників антитерористичної операції та операції об'єднаних сил у Донецькій та Луганській областях, спротиву окупації та анексії Автономної Республіки Крим російською федерацією, війни російської федерації проти України.

На жаль, до сьогодні українська освіта не мала переконливої і позитивної україноцентричної традиції, досвіду щодо виховання патріотизму в дітей та молоді, у попередні часи боялися взагалі терміна «національний», а «патріотичне виховання» сприймали винятково в етнонародному або неорадянському вимірі.

Патріотичне виховання – складова національного виховання, головною метою якого є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин. Воно сприяє єднанню українського народу, зміцненню соціально-економічних, духовних, культурних основ розвитку українського суспільства і держави [3].

Метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності.

Національно-патріотичне виховання - це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується (за В.О. Сухомлинським).

Патріотизм виявляється в любові до Батьківщини, свого народу, турботі про його благо, сприянні становленню й утвердженню України як суверенної, правової, демократичної, соціальної держави, готовності відстояти її незалежність, служити і захищати її, розділити свою долю з її долею, повазі до українських звичаїв і обрядів, усвідомленні спільності власної долі з долею Батьківщини, досконалому володінні української мовою. Виховання у молодого покоління почуття патріотизму нині визнано проблемою загальнодержавного масштабу, адже патріотизм – це одна із найважливіших рис сучасної людини.

У початкових класах закладається основа національної свідомості учнів, любов до рідної землі, своєї «малої батьківщини», виховується патріотична гордість за минуле і сучасне України, любов до рідної мови, формується духовно розвинена, творча, працелюбна особистість.

Національно-патріотичне виховання учнів початкових класів НУШ здійснюється у процесі навчально-пізнавальної діяльності шляхом внесення ціннісних складових у зміст навчальних предметів, відведення належного місця "спільно-взаємодіючій діяльності" як на уроках, так і в позаурочний час; гуманізації взаємин у системах "педагог-учень", "учень-учень"; використання вихователем демократичного стилю спілкування із здобувачами освіти; створення умов для творчої самореалізації кожної особистості.

Національно-патріотичне виховання учнів реалізується у процесі організації: навчально-виховної діяльності, позаурочної та позакласної роботи, позашкільної освіти, роботи органів учнівського самоврядування, взаємодії з батьками, громадськими організаціями, державними установами. У молодшому шкільному віці важливо формувати здатність дитини:

- пізнавати себе як члена сім'ї, родини, дитячого угруповання, як учня, жителя міста чи села;
- виховувати у неї любов до рідного дому, краю, вулиці, своєї країни, її природи, рідного слова, побуту, традицій.

Головна мета посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді - готовність до виконання громадянських і конституційних обов'язків; успадкування духовних надбань українського народу; досягнення високої культури взаємин; формування особистісних рис громадянина Української держави.

Для ефективного формування національно-патріотичного виховання учнів початкових класів нової української школи є:

- сприйняття вихованцями знань про українську культуру;
- застосування вихователем у виховній роботі елементів народознавства;
- формування у позаурочний час правильного емоційно-естетичного фону;
- створення ситуацій емоційного переживання учнями педагогічних установок на оволодіння національними цінностями;
- усвідомлення знань про національну українську культуру;
- орієнтація дитини на позитивні результати діяльності щодо засвоєння певних національних цінностей у родині та у школі.

Пропонується практикувати проведення виховних годин у формі: зустрічей з волонтерами, учасниками бойових дій, майстер-класів за участю дітей та батьків з виготовлення сувенірів для бійців Української армії.

Доцільно впровадити виховні проекти: «Рідний край, де ми, живемо, Україною зовемо», «Я і моя родина», «Моя маленька батьківщина».

Проводити тематичні виховні години, бесіди за темами: «Славетні українці», «Козацькому роду немає переводу» та ін.

Проводити конкурси малюнків, оберегів, організувати написання листів та малюнків українським воїнам.

Акцент у виховній роботі зробити на засвоєнні учнями народних традицій, сутності українських обрядів, народних свят, легенд, переказів, звичаїв та ін. Оскільки у молодшому віці у дітей домінує образне мислення, то найбільш характерними є такі форми діяльності: ситуаційно-рольова гра, сюжетно-рольова гра, гра-драматизація, інсценування, гра-бесіда, гра-мандрівка, екскурсія, ігрова вправа, колективне творче панно, бесіда, тематичний зошит, ранок, свято, усний журнал, групова справа, оформлення альбому, уявна подорож, конкурси, ігри, школа ввічливості, демонстрація, розповідь, моделювання, вікторина, виставка малюнків, операція-рейд, виставка-ярмарок, перекличка повідомлень, добродійна акція, хвилини з мистецтвом, година спостереження, година милування, спортивні

змагання, козацькі забави, театральна вистава, ляльковий театр, веселі старты, естафети, догляд за рослинами і тваринами.

Однією з інтерактивної новітньої форми національно-патріотичного виховання в умовах війни є започаткування в березні 2022 року Указом Президента України загальнонаціональної хвилини мовчання за загиблими. Проведення хвилини мовчання відбувається о 9 годині 00 хвилин по всій Україні всіма засобами масової інформації. Метою хвилини мовчання є «вшанування пам'яті, громадянської відваги і самовідданості, сили духу, стійкості та героїчного подвигу воїнів, полеглих під час виконання бойових завдань із захисту державного суверенітету та територіальної цілісності України, мирних громадян, які загинули внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України» [6].

Національно-патріотичне виховання молодших школярів буде ефективним, якщо:

- ✓ здійснювати його ненав'язливо;
- ✓ поступово і дозовано впливати на почуття, переконання та діяльність вихованців;
- ✓ не нав'язувати патріотичні погляди зовні, але давати зразки кращого прояву патріотичних почуттів;
- ✓ залучати до участі у виховній роботі класу, школи батьків та громадськість;
- ✓ систематично використовувати ефективні елементи народної педагогіки, традиції національного виховання.

Підсумовуючи, варто зауважити, що національно-патріотичне виховання молодших школярів дозволяє з першого класу формувати і розвивати свідоме ставлення дітей до своєї країни – вміння цінувати і поважати події минулого і сучасні досягнення нашого народу, розрізняти поняття добра і зла. Покоління, у якого виховано почуття патріотизму, готове до подвигу, відстоювання інтересів своєї країни.

Список використаних джерел та літератури

1. Гонський В. Патріотизм як основа сучасного виховання та ідеології держави: студії виховання. Рідна школа. 2001. № 2. С. 9–14.

2. Державний стандарт початкової освіти.

URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#n12>

3. Концепція національно-патріотичного виховання.

<https://nus.org.ua/news/mon-zatverdyllo-novu-kontseptsiyu-patriotychnogo-vyhovannya/>

4. Наказ МОН від 06.06.2022 №527 “Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641”

<https://imzo.gov.ua/2022/06/08/nakaz-mon-vid-06-06-2022-527-pro-deiaki-pytannia-natsional-no-patriotychnoho-vykhovannia-v-zakladakh-osvity-ukrainy-ta-vyznannia-takym-shcho-vtratyyv-chynnist-nakazu-ministerstva-osvity-i-nauky-ukrainy/>

5. Педагогічний словник / під ред. М. Ярмаченка. Київ: Педагогічна думка, 2001. 514 с.

6. Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України: Указ Президента України № 143/2022.

URL:<https://www.president.gov.ua/documents/1432022-41729>.

7. Руслан Малиношевський Діяльність Інституту проблем виховання НАПН в умовах воєнного стану. <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/269/327>.

Смолій Інна,
вчитель початкових класів
Славутської гімназії №5

Національно-патріотичне виховання молодших школярів в сучасних умовах

Анотація. Ціннісне виховання є невід'ємною частиною освіти та розвитку молодших школярів. Під час цього етапу їхнього життя важливо надавати їм засоби для розуміння моральних цінностей, розвивати в них етичні навички та сприяти формуванню особистісного розвитку. У цій статті ми розглянемо основні аспекти ціннісного виховання молодших школярів.

Ключові слова: Національна ідентичність, національно-патріотичне виховання, напрямки роботи.

Ніхто нам не збудує держави,
коли ми її самі не збудуємо,
і ніхто з нас не зробить нації,
коли ми самі нацією не схочемо бути.
В. Липинський

Слова історика і політичного діяча В'ячеслава Липинського сьогодні звучать як ніколи актуально. Національна ідентичність українців – це наші відчуття належності саме до цієї нації. І на весь світ гордо лунають слова – ми Українці! Ідентичність ніколи не є завершеною. Тому національно-патріотичне виховання є важливою складовою формування і становлення підростаючого покоління як українців. Важливим аспектом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, нації, держави, Батьківщини.

Ми можемо спостерігати як зростає нове покоління, яке, на відміну від нас, сприймає навколишню дійсність з більшою цікавістю. Тому поняття про патріотизм, про почуття громадянства, про те, що кожна людина відповідальна не лише за себе, а є членом суспільства і має знати свої права і обов'язки, потрібно закладати з дитинства. Шкільний період характеризується найбільшою здатністю до навчання, силою і глибиною вражень, податливістю педагогічним впливам.

Ідея національно-патріотичного виховання дітей також полягає в активній участі у громадсько-політичному житті країни, поваги до прав людини, повазі до національних символів, верховенстві права, толерантного ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури, готовності до природоохоронної діяльності, а також до готовності захищати суверенітет і територіальну цілісність України, регіональних та національно-мовних особливостей. Отже все, що засвоєно в шкільному періоді - знання, способи поведінки, навички, що складаються, риси характеру виявляються особливо міцними і є міцним початком подальшого розвитку особистості.

Один з найефективніших методів ціннісного виховання - це виховання на прикладі. Вчителі, батьки та інші дорослі повинні бути прикладом для молодших школярів у сфері моральних цінностей. Самі дорослі мають демонструвати добрість, чесність, толерантність та інші моральні якості. Це допомагає дітям відчувати, які цінності важливі в суспільстві та в їхньому житті.

Така форма виховної роботи з учнями початкових класів є надзвичайно ефективною та актуальною, зважаючи на те, що Україна знаходиться в умовах військового стану. Щоб втілити дане бачення, працюю за напрямками:

- Щоб мати Україну - треба бути українцем.
- Перлина душі - твоя мова та слово.
- Мереживо традицій та звичаїв українського народу.
- Хто пам'ятає, той перемагає.

- Герої сучасності.
- Доброта проростає добрими справами.
- Чисте довкілля - чисте сумління.
- Безпека життя.
- 3 козаків візьмемо приклад.

З метою формування відчуття гордості від приналежності до української нації, почуття особистої відповідальності за долю держави та українського народу, з учнями класу працюємо за напрямом «Щоб мати Україну – треба бути українцем».

Жваво пройшла година спілкування до Дня Соборності України.

Стало традицією проведення щорічної акції «Живий ланцюг» спільно з іншими класами. З нагоди відзначення Дня Єднання активно та пізнавально пройшов квест із завданнями - головоломками та qr-кодами. Та зі словами на вустах: « - Ми є. І будем ми! Й Вітчизна наша з нами».

З патріотичною відповідальністю діти віднесли до відзначення Дня Добровольця. Вони захопливо слухали історії, про те, як люди різних професій за покликом серця стали на захист незалежності нашої держави і гідно боронять Україну разом з усіма бійцями наших сил оборони та безпеки.

З метою поглиблення знань учнів про Європу, формування європейського світогляду, сприяння поширенню знань про Європейський Союз з учнями була, до Дня Європи, проведена віртуальна подорож до Європи: «Україна в Європі, Європа в Україні».

У напрямку «Перлина душі – твоя мова і слово», до Дня української писемності та мови був проведений захід - мовний диспут «Мова – це серце народу». До Шевченківських днів був проведений конкурс виразного читання «Мова зникає не тому, що її не вчать інші, а тому, що нею не говорять ті, хто її знає».

Основною метою напрямку роботи «Мереживо традицій та звичаїв українського народу» є: розширювати коло знань про звичаї і обряди українського народу, розвивати творчі здібності, позитивні риси характеру учнів, виховувати повагу і прищеплювати любов до народних традицій звичаїв, рідної землі.

Учні взяли участь у інтелектуальній грі «Звичаї та традиції українського народу». До Дня вишиванки школярі стали учасниками загальношкільної акції «Україна вишивана». До Дня української хустки проводилась віртуальна подорож «Хустка – долі берегиня». Під гаслом: «Ніколи не минеться мода на хустки».

Працюючи в напрямку «Хто пам'ятає – той перемагає» учні знайомляться з трагічними сторінками історії держави. Серед форм роботи у цьому напрямку був проведений урок пам'яті «ЗЕРНЯТКО НАДІЇ», долучилися до акції «Скорботна свічка пам'яті», урок мужності «Фортеця Бахмут», який розпочався словами: «-Слава Україні! Героям Слава!». Учні пишуться, що вони навчаються у школі, в якій навчалися наші теперішні захисники.

Організували дружній фітбек з дітьми Донеччини. Подарували їм книги українських письменників. Прийняли участь у акції «Лист солдату». До Міжнародного дня людей з інвалідністю був проведений урок – Доброти на тему: «Добро лікує душу». А після уроку до Дня гендерної рівності школярі усвідомили, що «Всі ми - різні, всі ми – однакові».

Працюючи в напрямку «Чисте довкілля-чисте сумління», учні розуміють, що доля природи - наша доля, і ми повинні зробити все для того, щоб допомогти їй. Діти залюбки брали участь в екологічному проєкті «Посади дерево», акції «Чисте довкілля», «Дзвени струмочок». Використовуючи метод ресайклінгу учні на прикладі показували як можна хоча б трохи зменшити кількість сміття на Землі. Разом з усім класом долучилась до акції «Waste sorting», «Купи смаколика лапохвостому», «Годівничка».

Напрямок «Безпека життя», вчить учнів жити під гаслом: «Будь обачним!», відповідально ставиться до усіх правил поведінки. Часто запрошуємо на дискусії

представників громадського порядку з Ювенальної превенції Славутчини. Відбулися практичні зустрічі з представником ДСНС.

Сьогодні гостро постає питання здоров'я молодого покоління. Однією із головних компетенцій є здоров'язбережувальна. Виконуючи роботу напрямку «З козаків візьмемо приклад», школярі розуміють, що козаки були міцні завдяки дбайливому ставленню до свого життя і здоров'я. Нащадки козаків дотримуються правил дбайливого ставлення до життя та здоров'я.

Ціннісне виховання молодших школярів з національно-патріотичним аспектом важливе для створення покоління громадян, які розуміють свою роль у власній країні та готові приносити користь суспільству. Україна з її багатою культурною спадщиною та складною історією надає унікальну можливість для молодших школярів навчитися цінувати національну спадщину та бути патріотами своєї країни.

Патріотизм, гідність та моральні цінності є основними принципами, яким молодше покоління повинно навчатися в школі. Ці цінності визначають спосіб мислення та поведінку дітей та стають фундаментом для їхнього подальшого життя.

Список використаних джерел та літератури

1. <http://nvk59.sadok.zt.ua/konczepczyia-naczionalno-patriotychnogo-vyhovannya-v-systemi-osvity-ukrayiny/> Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України
2. <https://ditsad.com.ua/konsultac/konsultac2953.htm> Консультації для вихователів «Юні патріоти» Воспитательско-дитячий проект.
3. <http://dergachirda.gov.ua/news/2783> - Патріотична молодь – наше гідне майбутнє.

Соловійова Зінаїда,
вчитель початкових класів,
Славутська гімназія «Успіх»,
м. Славута

Ціннісне виховання молодших школярів: національно – патріотичний аспект

Анотація. У статті розповідається про ціннісне виховання молодших школярів з національно-патріотичного аспекту. Описано сучасні підходи до національно-патріотичного виховання молодших школярів, окреслено форми і методи роботи з учнями молодших класів.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, патріотизм, виховна робота, здобувачі освіти, національні символи.

Кожний учитель повинен домогтися, щоб учень якнайкраще знав близьке, дороге йому: Батьківщину і все, що її стосується, так само, як уміє читати, писати, лічити.

К. Д. Ушинський

Патріотизм виявляється в любові до Батьківщини, свого народу, турботі про його благо, сприянні становленню й утвердженню України як суверенної, правової, демократичної, соціальної держави, готовності відстояти її незалежність, служити і захищати її, розділити свою долю з її долею, повазі до українських звичаїв і обрядів, усвідомленні спільності власної долі з долею Батьківщини, досконалому володінні українською мовою. Виховання у молодого покоління почуття патріотизму нині визнано проблемою загальнодержавного масштабу, адже патріотизм – це одна із найважливіших рис сучасної людини.

Дім починається з фундаменту, а школа – з її початкової ланки, яка приймає дитину такою, як вона є, і допомагає їй ставати розвиненою, освіченою людиною.

Чільне місце в роботі початкової школи посідає патріотичне виховання, яке починається з любові до рідної домівки, рідної школи, міста, рідної мови та гордості за свій рідний край, свою державу. Ми намагаємося виховувати своїх учнів так, щоб вони пишалися своєю школою. Видатний український педагог Г. Ващенко звернув увагу на те, що високий темп розвитку учнів початкових класів вимагає якнайширшого залучення їх до активної навчальної і громадської діяльності. А тому початкова школа мусить використовувати кожний момент своєї роботи не тільки для того, щоб дати учням знання, а й для того, щоб виховувати з них всебічно розвинутих людей і справжніх громадян своєї Батьківщини. Одним із найважливіших аспектів цього процесу є виховання національної свідомості та патріотизму. Молодші школярі - це саме той вік, коли дитина починає усвідомлювати свою належність до певної нації, культури та історії. Тому важливо вчасно впливати на їхнє уявлення про рідну країну, її традиції та цінності.

Одним з методів формування національно-патріотичного виховання є вивчення історії та культури своєї країни. Дитина повинна знати про подвиги своїх предків, про важливі події в історії України, про національні свята та традиції. Це допоможе їй розуміти свою належність до певної спільноти, розвивати повагу до своєї культури та мови.

Патріотичне виховання молодших школярів на уроках української мови здійснюється через реалізацію соціокультурної змістової лінії. Зокрема, під час вивчення розділу «Мова і мовлення» звертаємо увагу учнів на багатство і милозвучність української мови, захоплюємо дітей її красою, пробуджуємо любов до рідного слова, прагнення вивчати українську мову. Тому на уроках літературного читання школярі змагаються в конкурсах на кращого читця, учні з високим рівнем знань працюють з додатковою літературою, відшукуючи цікаві факти про видатних українських поетів та письменників, приймають участь у конкурсах малюнків до творів, за бажанням складають власні віршики на українську тематику.

Чільне місце на уроках української мови займає використання малих фольклорних форм – загадок, лічилок, мирилок, приказок і прислів'їв, народних прикмет, уривків з казок, дитячих пісень, колискових, щедрівок, колядок, веснянок, закличок, написання міні творів на вільну тему тощо. Через тексти (аналіз їх змісту) виховуємо в молодших школярів любов до рідного краю і своєї Батьківщини, повагу до національних традицій і символів українського народу, повагу до людей інших національностей, їхніх звичаїв і традицій, почуття гордості за відомих людей України, турботливе ставлення до цінностей і надбань нашої країни. Тому, головною метою національно-патріотичного виховання у початкових класах є вироблення у молодших школярів умінь і навичок вільного користування з комунікативною метою усно й письмово українською мовою. Доцільним є проведення тематичних уроків з української мови: «Свято рідної мови», вікторини «Шевченківське слово» та ін.

На уроках математики національно-патріотичне виховання відбувається опосередковано, через умову математичної задачі, цікаві завдання, завдання з логічним навантаженням. Включаємо у зміст уроку задачі, що стосуються державності, столиці, прапора. Вивчаючи тему «Одиниці вимірювання довжини» використовуємо карту та масштаб, знаходимо протяжність території України. на етапі «актуалізація опорних знань» використовуємо такі ігри: «Відшукай слово», «Склади картину з геометричних фігур». На кожному малюнку зі зворотнього боку – приклади.

Виховання патріотичної свідомості відбувається через ознайомлення учнів з іменами та біографіями видатних діячів. При вивченні теми «Час. Виміри часу» за даними датами встановлюємо, в яких віках вони жили. Діти готують повідомлення про видатних учених.

Національно-патріотичне виховання здобувачів освіти здійснюється на кожному уроці інтегрованого курсу «Я досліджую світ». На окремих уроках – це лише невеликі за обсягом моменти. Кожен урок «Я досліджую світ» розпочинаю з ранкового кола, під час якого актуальною є вправа «Побажання». Ланцюжок

побажань розпочинаємо словами: «Я тобі бажаю мирного дня!». Діти підхоплюють і зичать: мирного дитинства, мирного неба над головою, швидкої Перемоги Україні. Також під час проведення ранкового кола стала традиційною «Хвилина мовчання», після якої учні промовляють: «Цю хвилину мовчання ми присвячуємо усім військовим та цивільним українцям, які віддали своє життя у боротьбі за волю і незалежність України». На уроці «Я досліджую світ» виховні цілі пов'язані з ознайомленням з традиціями шанобливого ставлення українського народу до природи, любов до рідного краю, Батьківщини. Говорячи про права та обов'язки на уроці, застосовуємо прийоми рефлексії – тренінгові заняття: «Уроки толерантності», «Права та обов'язки».

На заняттях з «Дизайну і технології» ознайомлюємо учнів з традиційними народними ремеслами в Україні (гончарство, ткацтво тощо), вчимося виготовляти сюжетні витинанки різних регіонів України, оздоблювати вироби технікою вишивки. Учні власними руками виготовляють з пластиліну або глини посуд, завдяки орнаментам українського розпису надають йому національного стилю. Вивчивши технологію виготовлення ляльки-мотанки, разом з учнями виготовили янголят, написали листи до невідомих захисників і прив'язали до них, до кожного янголятка. Велику роль мають уроки фізкультури. На заняттях із фізичної культури формуються якості, які необхідні солдатам: висока працездатність, витривалість, чітка координація і точність рухів.

Школа – це життєвий простір дитини. Тут вона не просто готується до життя, а й живе. Тому виховну роботу плануємо так, щоб сприяти становленню особистості як творця і проектувальника життя, гармонізації та гуманізації стосунків між учнями і педагогами, школою і родиною, керуючись ідеями самоцінності дитинства.

Важливу роль у цьому відіграє позакласна робота. Її мета полягає у задоволенні інтересів, запитів дітей, розвитку їх творчого потенціалу, нахилів, здібностей.

В рамках національно-патріотичного виховання в гімназії «Успіх» зі своїми учнями проводимо виховні години, бесіди, темами яких є: святкування знаменних дат, ознайомлення з історією рідного краю, звичаями і традиціями українського народу, видатними людьми України тощо. Традиційним стало проведення святкувань Дня Збройних Сил України, Дня Соборності, Дня Захисника Вітчизни, Дня української письменності, змагань «Козацькі забави», до Дня МИРУ, «Козацька Покрова», спортивні змагання «Де сила, там воля», «Тато, мама і я-спортивна сім'я», акції «Милосердя». Беремо участь з учнями у різноманітних конкурсах малюнків, організовуємо написання листів та малюнків воїнам АТО, зустрічі з волонтерами, учасниками бойових дій, майстер-класи за участю дітей та батьків з виготовлення сувенірів, відвідуємо історичний музей в місті. Кожного року беремо участь у проведенні конкурсів на кращий малюнок «Моє рідне місто», «Місто майбутнього», «Край, у якому я живу». Треба показати дитині, що рідне місто славиться своєю історією, традиціями, пам'ятниками, кращими людьми.

Упродовж декількох років згадуємо про ті сумні події, зустрічаємося з тими, хто пройшов страшними дорогами, слухаємо розповіді.. Такі зустрічі дуже корисні для учнів, тому що на практиці показують, що таке військова дружба, обов'язок, честь, гідність.

Ці заходи допомагають сформувати у дітей і молоді ідеал людини-патріота, гуманної, порядної, всебічно розвиненої особистості, психологічно підготувати учнів до активної діяльності в колективі, в школі, а в подальшому – в державі. Ми прагнемо, щоб у закладі панував національний дух, виховувалося нове покоління українських громадян, навчаємо бережливого, шанобливого ставлення до державної символіки, національних традицій.

Питання національно-патріотичного виховання досить часто розглядаємо на засіданнях МО класних керівників, наприклад, на тему: «Розвиток національних і загальнолюдських цінностей – домінуючий фактор самореалізації особистості» та

проведені відкриті виховні години спілкування: Відкрита розмова «Україна – єдина країна»

Важливим традиційним засобом національно-патріотичного виховання є вивчення символіки нашого народу. Зусиллями батьків створено класний куточок, де є зображення герба, прапора та гімну України. Тому постійно виховуємо в учнів повагу до державної та національної символіки, розвиваємо в них свідомість справжніх громадян і патріотів своєї країни.

У класі організовано батьківський всеобуч: диспути, бесіди, тренінги, засідання «круглого столу». Та найефективнішою формою виховання дітей є залучення батьків до навчально-виховного процесу. Батьки часті гості й учасники родинних свят. Підвалини патріотизму і почуття національної приналежності й свідомості закладаються у родині. При цьому важлива взаємодія виховних впливів родини і школи. Тому, намагаємося постійно підтримувати тісний зв'язок з батьками, залучаємо батьків до шкільного життя дітей. Творча співпраця батьків, дітей і вчителя позитивно впливає на формування класного колективу, виховання в учнів людяності, поваги до старших, доброзичливого відношення до товаришів.

Славутська гімназія «Успіх» не може залишатись осторонь від війни, яку веде Україна з сусідньою державою. Фактором впливу є не лише інформаційний простір, адже ми, на щастя, далеко від бойових дій. Постійно проводяться акції по збору коштів та продуктів на допомогу нашій армії у взаємодії з районними волонтерами «Малюнок для захисника Батьківщини», «АТО – воїни гідності». Уроки зараз тісно пов'язані з життям, завдання вчителів нині - не лише навчити дітей, а привити їм патріотизм, добро, гордість за свій народ.

Також важливо показувати прикладом батькам та вчителям свою готовність захищати свою країну та берегти її незалежність. Виховати людину, яка любить свою землю, народ, яка готова до захисту своєї Батьківщини, — дуже непросте завдання. Але воно, безумовно, здійснене, якщо педагоги будуть виконувати його з любов'ю й добротою, не забуваючи мудрих слів: «Учень — це не посудина, яку потрібно наповнити знаннями, а факел, який потрібно запалити!» Від того, як буде поставлена робота з патріотичного виховання у всіх школах нашої країни, залежить наше майбутнє. Потрібно домагатись, щоб система національно-патріотичного виховання була постійною й спрямованою на кінцевий результат — виховати справжнього громадянина-патріота своєї країни. А це вдається тоді, коли ми всі будемо на правильному шляху, аби кожна дитина змогла засвоїти головне: любов до Батьківщини — це прояв патріотизму, а захист Вітчизни -це священний обов'язок кожного патріота.

З досвіду роботи переконуємося, що ціннісне виховання молодших школярів з національно-патріотичного аспекту є надзвичайно важливим завданням для сучасного суспільства. Лише збереження та розвиток національної свідомості та патріотизму може гарантувати майбутнє нашої країни. Працюючи над цим і забезпечимо молодому поколінню глибоке розуміння та любов до своєї рідної України.

Список використаних джерел та літератури

1. Савченко О.Я. «Виховний потенціал початкової освіти». / Олександра Савченко. – Київ – 2009. – С.141 – 146
2. Сухомлинська О. Патріотизм як цінність: погляд на історію і сьогодення // Шлях освіти.-2010.-№2.-с.10-14.
3. Гасанов З. Т.Патріотичне виховання школярів. // Виховання школярів 2005. - №8. -с.17

Сторожук Людмила,
вчитель початкових класів
Староостропільського ліцею,
Староостропільської сільської ради
Хмельницького району
Хмельницької області,
вчитель-методист

Ціннісне виховання молодших школярів: національно-патріотичний аспект

Анотація. У статті розкривається аспект національно-патріотичного виховання здобувачів освіти Нової української школи. Головним завданням якого є: формування високих моральних якостей, розвиток всебічно-розвинутої особистості в умовах сьогодення, адаптація до реалій життя, виховання національної свідомості та почуття гордості.

Ключові слова: держава, нація, патріотизм, виховання, вихованець, патріот, духовність, цінність, мотиватори.

Патріотичне виховання — це сфера духовного життя,
яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне,
що любить і ненавидить людина, яка формується.
В. Сухомлинський

Виховання дітей – дуже відповідальна справа. Перед педагогом постає багато складних і водночас важливих завдань. Як виростити гармонійну особистість, на які моральні цінності зорієнтувати дитину? Як підтримати допитливість учнів і зробити процес виховання цікавим і бажаним? Як зберегти і примножити доброту, людяність, любов до рідної землі, повагу до держави та людей? Для вирішення цих проблем необхідно підходити творчо і змістовно.

Формування ціннісного ставлення до суспільства та держави, виховання незалежної і гармонійної особистості, справжніх патріотів нашої Батьківщини – найголовніше завдання освітян. Потрібно бути цікавим для своїх вихованців, але й не забувати, що виховання – це не розвага, а процес утворення моральної і духовної основи людини. Нині як ніколи постає питання про національне-патріотичне виховання підростаючого покоління.

Дивлячись на сьогодення і аналізуючи реалії нашого життя, коли Україна ціною Героїв Небесної Сотні, зусиллями українських військових, добровольців, волонтерів відстоює свободу і територіальну цілісність, пріоритетного значення набуває національно-патріотичне та військово-патріотичне виховання учнів.

На сучасному етапі розвитку України, коли існує пряма загроза денационалізації, втрати державної незалежності та потрапляння у сферу впливу іншої держави, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей:

- ✓ повага до національних символів (Герб, Прапора, Гімну України);
- ✓ участь у громадсько-політичному житті країни;
- ✓ повага до прав людини;
- ✓ верховенство права;
- ✓ толерантне ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури, а також до регіональних та національно-мовних особливостей;
- ✓ рівність усіх перед законом;

- ✓ готовність захищати суверенітет та територіальну цілісність України.

Патріотизм – це одна із якостей людського характеру. Він, подібно до любові, керує людською свідомістю, заставляючи робити великі і малі вчинки в ім'я своєї Батьківщини. Патріотизм – величний вияв нескінченної любові до рідного краю. Патріотизм, як і честь виховує великих, сильних людей, які не рахуються з ціною свого життя й здатні пожертвувати ним заради рідної землі. Патріотизм породжує впевненість у собі, волю в перемогу, віру в свою націю, свій народ, він перетворює звичайну людину в безстрашну машину, яка не відчуває страху і болю, йдучи впевнено та безстрашно до своєї мети. Тоді мета патріота стає метою усього народу. Патріот живе в єдності зі своїм народом, він живе своїм народом, адже життя народу стає його життям.

А що ж таке патріотичне виховання? Патріотичне виховання – це планомірна виховна діяльність, спрямована на формування у вихованців почуття патріотизму, тобто доброго ставлення до Батьківщини.

Відомо, що метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності.

Національно-патріотичне виховання - це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується (за В.О. Сухомлинським).

Патріотизм виявляється в любові до Батьківщини, свого народу, турботі про його благо, сприянні становленню й утвердженню України як суверенної, правової, демократичної, соціальної держави, готовності відстояти її незалежність, служити і захищати її, розділити свою долю з її долею, повазі до українських звичаїв і обрядів, усвідомленні спільності власної долі з долею Батьківщини, досконалому володінні української мовою. Виховання у молодого покоління почуття патріотизму нині визнано проблемою загальнодержавного масштабу, адже патріотизм – це одна із найважливіших рис сучасної людини.

У початкових класах закладається основа національної свідомості учнів, любов до рідної землі, своєї «малої батьківщини», виховується патріотична гордість за минуле і сучасне України, любов до рідної мови, формується духовно розвинена, творча, працелюбна особистість.

Національно-патріотичне виховання учнів початкових класів НУШ здійснюється у процесі навчально-пізнавальної діяльності шляхом внесення ціннісних складових у зміст навчальних предметів, відведення належного місця "спільно-взаємодіючій діяльності" як на уроках, так і в позаурочний час; гуманізації взаємин у системах "педагог-учень", "учень-учень"; використання вихователем демократичного стилю спілкування із здобувачами освіти; створення умов для творчої самореалізації кожної особистості.

Національно-патріотичне виховання учнів реалізується у процесі організації: навчально-виховної діяльності, позаурочної та позакласної роботи, позашкільної освіти, роботи органів учнівського самоврядування, взаємодії з батьками, громадськими організаціями, державними установами. У молодшому шкільному віці важливо формувати здатність дитини:

- ✓ пізнавати себе як члена сім'ї, родини, дитячого угруповання, як учня, жителя міста чи села;
- ✓ виховувати у неї любов до рідного дому, краю, вулиці, своєї країни, її природи, рідного слова, побуту, традицій.

Головна мета посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді - готовність до виконання громадянських і конституційних обов'язків; успадкування духовних надбань українського народу; досягнення високої культури взаємин; формування особистісних рис громадянина Української держави.

Для ефективного формування національно-патріотичного виховання учнів початкових класів нової української школи є:

- ✓ сприйняття вихованцями знань про українську культуру;
- ✓ застосування вихователем у виховній роботі елементів народознавства;
- ✓ формування у позаурочний час правильного емоційно-естетичного фону;
- ✓ створення ситуацій емоційного переживання учнями педагогічних установок на оволодіння національними цінностями;
- ✓ усвідомлення знань про національну українську культуру;
- ✓ орієнтація дитини на позитивні результати діяльності щодо засвоєння певних національних цінностей у родині та у школі.

Про освіту говорять, що вона формує образ людини. Освіченість дає нам ніби друге народження, освітлює наш життєвий шлях. Правомірно, що суспільство дедалі більше зосереджує увагу на виховному потенціалі освіти, який є своєрідною імунною системою, що протистоїть асоціальним явищам, деградації моралі і культури.

Таким імунітетом проти сьогоденних подій повинне стати виховання у підростаючого покоління національної свідомості, почуття гордості за свою Батьківщину, відданості справі зміцнення державності, активної громадянської позиції, бажання вивчати звичаї та традиції свого народу, формування, незалежно від національної приналежності, особистісних рис громадянина Української держави. Виховання патріотизму дасть новий поштовх для розвитку духовності нації. Це потрібно і державі, і суспільству, і кожній особистості.

У сучасних умовах патріотизм виявляється, насамперед, у готовності захистити незалежність своєї держави, зберегти її суверенітет та цілісність. Актуальним залишається необхідність виховання у дітей гуманних почуттів: любові до людини, поваги і піклування про неї, доброти, співчуття, милосердя, великодушності тощо. Неможливо уявити справжнього громадянина-патріота, який би не любив своє село чи місто, не шанував батьків, не знав свого родоводу, національних традицій, не відчував єдності з природою, не турбувався про її охорону.

Національне виховання в системі освіти здійснюється з урахуванням пізнавальних можливостей та психологічно-вікових особливостей учнів певного класу. Особливе місце в цьому процесі належить учням початкових класів. Пояснюється це особливостями психології дітей, прикметою яких є здатність охоче пізнавати довколишній світ, нові знання, сприймати норми поведінки, виробляти власне світосприймання та світобачення. Саме тому основи національного виховання значною мірою закладаються в цей період навчання.

Молодший шкільний вік – це період формування і патріотичних почуттів, і моральної поведінки. Адже високоморальна людина, на мою думку, не може не любити свою Батьківщину, не шанувати своїх батьків, не вивчати рідну мову та національні традиції. «Утвердити в кожній дитині доброту, сердечність, чуйність до всього живого і красивого, - писав В. Сухомлинський, - елементарна азбучна істина шкільного виховання, з цієї істини починається школа. Справжнє виховання полягає в тому, щоб моральний ідеал добра, правди, честі, духовної краси жив у кожному юному серці, утверджувався в активній діяльності як невід'ємна частина власного ества, власної думки, почуттів, намірівів».

Народ, який керується мораллю Добра, Правди, Справедливості, Милосердя, ніколи не загине, не буде переможеним, бо це корінь дерева нації, який робить його незламним.

Саме вчитель, вихователь має підтримувати і розвивати в дитині цінність Батьківщини, рідного слова, культу батька й матері, родини й роду разом з цінностями толерантності, порозуміння, солідарності, рівноправності й рівноцінності усіх через відповідну мотивацію. Адже, авторитетом для маленьких школярів завжди залишається учитель. Він сам повинен бути високоморальною особистістю, носієм патріотичних цінностей. На початку навчання особистісні якості педагога визначають розвиток багатьох якостей молодшого школяра, в тому числі моральних і

патріотичних. Стиль педагога, як правило, несвідомо засвоюється дітьми і стає своєрідною культурою учнів класу. Від того, яким був перший учитель, багато в чому залежить успішність і самореалізація особистості учня в майбутньому. Молодший школяр відчуває велику довіру до вчителя. Для дитини слово вчителя, його вчинки, оцінки мають важливе значення. Педагог щоденно декілька годин перебуває в центрі дитячої уваги і своєю поведінкою, особистістю формує стійке уявлення дитини про моральність, відносини між людьми, патріотизм.

У вихованні молодших школярів велике значення має приклад емоційного ставлення до дійсності дорослих. Тому від багатства почуттів дорослих залежать почуття дітей, і педагог може здійснити сильний вплив на учнів прикладом власних хвилювань, що полегшує формування патріотичних якостей.

Провідна роль у вихованні здобувачів освіти НУ Ш належить українській мові як духовному стержню нації. Рідна мова – найважливіший засіб патріотичного виховання. Учні мають усвідомити, що без оволодіння державною мовою неможливо стати повноцінним громадянином своєї держави, патріотом України. Актуальними сьогодні є думки І. Огієнка та В. Сухомлинського про те, що до найважливіших ознак нації належить рідна мова, а з нею витворена культура, яка стає душею нації, її духом. Зокрема, В. Сухомлинський зазначав, що в руках педагога слово є могутнім виховним засобом, яке здатне піднести, звеличити людину в її власних очах, утвердити її патріотичну свідомість і громадянську гідність, на все життя відкрити в її серці невичерпні й вічні джерела любові до своїх предків.

Кожний день, кожний урок, кожне слово вчителя-вихователя повинні нести посилення для учнів у цьому напрямку. Це наша мова, наша віра, наша любов, наша повага до всього українського. Йдучи першими в нашої школі тернистим шляхом НУШ, учителі початкових класів є новаторами, дослідниками, організаторами, мотиваторами, вихователями всього освітнього процесу. Ми працюємо ще і з батьківською спільнотою, для якої виступаємо радниками, консультантами.

Головне завдання педагога об'єднати ці спільноти в одну: вчитель, учні, батьки. Тільки за таких умов можна говорити про формування у дітей національно-патріотичної свідомості.

Патріотизм виявляється в любові до Батьківщини, свого народу, турботі про його благо, сприянні становленню й утвердженню України як суверенної, правової, демократичної, соціальної держави, готовності відстояти її незалежність, служити і захищати її, розділити свою долю з її долею, повазі до українських звичаїв і обрядів, усвідомленні спільності власної долі з долею Батьківщини, досконалому володінні українською мовою. Виховання у молодого покоління почуття патріотизму нині визнано проблемою загальнодержавного масштабу, адже патріотизм – це одна із найважливіших рис сучасної людини.

У цей складний час багато негативної інформації діти отримують під час перегляду засобів масової інформації, яка часто підриває любов до народу та своєї країни. Переконана, що дуже важливо починати прищеплювати любов до рідної держави з самого малечку, потрібно звертати увагу на патріотичне виховання в школі, бо воно дозволяє з раннього віку формувати правильне ставлення до своєї країни, цінувати і поважати її історію. Необхідно пояснювати дітям зміст понять добра і зла, формувати уявлення про значущість України та її цінності. Все це допоможе виростити покоління людей, яке завжди буде готове до подвигів, буде відстоювати інтереси свого народу.

Особливе місце в цьому процесі належить учням початкового рівня освіти - 1-4 класів. Певна річ, що національно - патріотичне виховання в системі освіти здійснюється з урахуванням пізнавальних можливостей та психологічно-вікових особливостей учнів певного класу. У молодшому шкільному віці важливо формувати здатність дитини

- ✓ пізнавати себе як члена сім'ї, родини, дитячого угруповання;
- ✓ як учня, жителя міста чи села;

- ✓ виховувати у неї любов до рідного дому, краю, вулиці, своєї країни, її природи,
- ✓ рідного слова, побуту, традицій.

Сім'я, родина, дім, рідна вулиця, природа навколо – це ті натуралістичні фактори, які дитина бачить, розуміє, за допомогою яких можна зацікавити дитину, спонукати її до дослідження нового, і які формують у неї почуття патріотизму. Для прикладу подаю ігри для розвитку творчих здібностей та патріотичного виховання молодших школярів.

1. Гра «Що ти знаєш про символи держави?»

Діти об'єднуються у команди. Кожна команда отримує по три запитання.

I команда.

- Яким словом можна замінити слово «прапор»? (Стяг, знамено).
- Чи знаєш ти, що символізує Державний Прапор України?
- Коли відзначають в Україні День прапора?

II команда.

- Чи була вільною Україна у часи, коли був написаний Гімн?
- Хто написав слова Гімну та музику до нього?
- У яких рядках найсильніше виражено відданість борців за волю України?

III команда.

- Що символізує Тризуб? (Три стихії природи: повітря, землю, воду).
- Коли було відновлено Тризуб як символ? (Коли Україна стала незалежною).
- Яке слово можна прочитати, розглядаючи цей символ? (Воля).

2. Гра «Чарівний птах»

Діти придумують і малюють Птаха-визволителя, якого ніколи ніхто не бачив. Цьому Птахи дають ім'я, описують його звички. Після цього кожен учень має розповісти присутнім про свого вигаданого Птаха.

3. Гра «Відгадай, хто це...?»

Учитель називає ряд слів, учні відгадують.

- Захищає, оберігає, відстоює. (Воїн ...)
- Допомагає, розшукує, рятує. (Волонтер...)
- Керує країною, є Головнокомандуючим Збройних Сил України, є Гарантом Конституції. (Президент)

4. Гра «Якби я...»

- Якби я був сонцем, то...
- Якби я був президентом, то...
- Якби я був добрим чарівником, то...
- Якби я жив на високій горі, то...

5. Гра «Фантазери»

Учитель пропонує дітям придумати розв'язання певної ситуації.

Наприклад, діти пообідали в їдальні і поверталися до класу, на стежці вони помітили шматочок хліба. Всі зупинилися...

6. Вправа «Коло єднання»

Кожен із нас є частиною великого українського народу. Станьмо всі у коло і почергово назвімо те, що нас єднає, робить патріотами, які готові віддати свої сили, знання, навіть життя за Україну, які не дозволять, щоб Вітчизну підкорили, поставили на коліна.

Ми в серцях розтопимо лід,

Штучно створені зруйнуємо стіни!

Так, ми різні – Південь, Захід, Схід,

Та всі разом – народ України!

7. Вправа «Поради Уряду»

- Кожен громадянин держави може звернутися до Уряду України, у вас сьогодні є така нагода. (Учні пишуть поради Уряду).

8. Конкурс «Дерево мудрості»

Закінчити прислів'я .

Людина без рідної землі ... (як соловей без пісні).

За рідний край ... (життя віддай).

Та земля мила, ... (де мати народила).

За народ і воля віддамо ... (життя і волю).

Жити – ... (Вітчизні служити).

Батьківщина-мати –... (умій за неї постояти).

Краще зробити добро один раз, ніж ... (збиратися робити сто разів).

Робиш добро – не кайся. Робиш зло – ... (зла й сподівайся).

Мовчання гнів (гасить).

Не всяка стежка без споришу, не кожна людина ... (має добру душу).

Отже, необхідно приділяти особливу увагу сфері національно-патріотичного виховання, що є невід'ємною складовою забезпечення національної безпеки України.

Список використаних джерел та літератури

1. Вишневський О. Ще раз про народження громадянина; національне і громадянське у сучасному українському вихованні / О.Вишневський // Освіта. 2002- № 8-9.
2. Коробич К.В. Урок громадянської освіти / К. Коробич, Г. Вільганюк, Л. Кравченко, Л. Попова, Т. Смолінська // Розкажіть онуку. – 2008. - № 9.- С.32-35.
3. Матеріали Інтернету [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://osvityanskiy.klo.ucoz.com/> , <http://dorobok.edu.vn.ua/>
4. Матящук В.П. Сучасне патріотичне виховання в школах України / В.Матящук.
5. Савченко О.Я. «Виховний потенціал початкової освіти». / Олександра Савченко. – Київ – 2009. – С.141 – 146– Тернопіль : Мандрівець, 2014 – 384 с.
6. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти: посібник для вчителів і методистів початкового навчання / О. Я. Савченко. – 2-ге вид., доповн., переробл. – К. : Богданова А. М., 2009. – 226 с.
7. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5 томах.-Т.1 / За ред. Дзевєріна. / К. : «Радянська школа», 1976 - с.131.
8. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину//Вибр. тв. У 5т.Т.2/ В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1976. – С. 149 – 416.
9. Тарасенко С. Уявна мандрівка територією нашої держави – України./ С. Тарасенко. // «Початкова школа» №10, 2009.
10. Україна – єдина країна // Вчитель початкової школи. - 2014. - №7,8.
11. Ярош Г.О. Сучасний урок у початковій школі. Упорядник Г. Мойчук.

Стрілець Лариса,
методистка обласного науково-
методичного центру Комунального
закладу “Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти”
Запорізької обласної ради
Третяк Світлана,
вчителька Запорізької гімназії № 25
гуманітарного профілю Запорізької
міської ради Запорізької області,
спеціаліст вищої категорії

**Створення українського дитячого контенту:
виховання патріотів шляхом формування читацької і комунікативної
компетентностей у сучасному полікультурному світі**

***Анотація.** Навчання в умовах воєнного часу вимагає пошуку нових стратегій для формування комунікативної компетентності, мовленнєвої та читацької культури молодших школярів. Одним із способів мотивації є залучення учнів до читання патріотичних казок, які задовольняють інтереси дітей, сприяють розвитку їх емоційного інтелекту, критичного мислення, медіаграмотності. Завдяки читанню у дітей набувається новий емоційно-ціннісний досвід; закладається фундамент національної свідомості та патріотизму.*

***Ключові слова:** патріотизм, читацька культура, казки, мовленнєвий розвиток, інтеграція, мотивація, полікультурність.*

Виховання патріотів з дитинства - запорука майбутнього розвитку українського суспільства. У Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України (2022) наголошується, що “у період війни, яку російська федерація розв’язала і веде проти України, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді - формування нового українця, що діє на основі національних та європейських, цінностей” [4]. Тож одним з найбільш пріоритетних напрямів діяльності в освітньому процесі є пошук нових підходів до виховання патріотизму як базової якості особистості, міцним підґрунтям якого виступають культура, історія, багатовікові традиції українського народу.

З початку повномасштабного вторгнення рф на територію України понад 500 тисяч українських дітей вимушено перебувають за кордоном. Усі вони опинилися в умовах іншомовного середовища та інтегруються в освітній процес шкіл Європи, Америки, Канади та інших країн. Попри велике психологічне та фізичне навантаження школярі – вимушені переселенці намагаються поєднувати навчання і здобувають освіту одночасно в школі країни перебування та в Україні. Через відсутність українознавчого компоненту в іноземній школі та недостатність можливостей спілкуватися рідною мовою виникає потреба у сучасному українському контенті для дитячого читання. Не менш відчутною проблема спілкування рідною мовою залишається і в учнів молодшого шкільного віку, які навчаються в українських школах. Перехід на дистанційний формат навчання внаслідок пандемії коронавірусу, а згодом через воєнний стан – чинники, які призвели до освітніх втрат, зокрема з української мови та літературного читання.

Дані Міжнародних досліджень якості освіти PISA [2] в Україні свідчать про те, що переважна більшість українських учнів (60 %) читає тільки для того, щоб отримати необхідну інформацію; крім того, вони не вважають це заняття важливим. А

за підсумками тестування з читання учнів - учасників основного етапу другого циклу Загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти (ЗЗМЯПО) - 2021 виявлено, що випускники початкової школи здебільшого мають значні труднощі в читацькій роботі навіть із простими текстами на відомому їм життєвому, практичному досвіді тематику [<https://testportal.gov.ua/zvity-dani-2/>].

Отже, нині, як ніколи, важливо підтримувати мотивацію до читання, удосконалення таким чином української та іноземних мов у сучасному полікультурному світі, підсилювати національну ідентичність та розвивати мовленнєву культуру здобувачів освіти. Саме тому у березні 2023 року схвалено Стратегію розвитку читання, розроблену Міністерством культури та інформаційної політики на період до 2032 року "Читання як життєва стратегія" [5], реалізація якої має створити умови не тільки для формування звички й потреби у читанні всіх українців, а й є складовою гуманітарної безпеки України.

Читання сучасної дитячої літератури є одним з найбільш ефективних шляхів збагачення словникового запасу та удосконалення комунікативних якостей дітей, розвитку їх соціальних навичок та пізнавальних інтересів. Недарма у перші місяці війни, для дітей, які вимушено опинилися за кордоном, за сприяння першої леді України Олени Зеленської, в межах проєкту «Книжки без кордонів», було надруковано понад 100 тисяч екземплярів книжок рідною мовою. Адже саме література вважається одним із активних чинників суспільного виховання загальнолюдських цінностей: патріотизму, єдності, моралі тощо.

Актуальною стає проблема розвитку читацької самостійності молодших школярів через недостатню обізнаність з колом дитячого читання. Сучасні діти потребують нової літератури для задоволення своїх читацьких потреб, а не читання з примусу. Результати PISA доводять, що більшість країн, де учні регулярно читають для власного задоволення, мають кращі результати з читання, ніж інші країни. Зокрема дані PISA засвідчують, що 18 % різниці в рівнях сформованості читацької грамотності учнів різних країн пояснює частота читання учнями цих країн для власного задоволення [<https://cutt.ly/wwYiyl11>].

Беззаперечним є факт, що коло дитячого читання змінюється відповідно до змін у суспільстві. Ось чому актуальними в сучасних реаліях є твори патріотичного змісту – історії, які оповідають про події сьогодення. З огляду на те, що нового дитячого контенту для читання недостатньо, нами було започатковано створення авторської збірки мотиваційно-пророчих казок патріотичної тематики. Повчальні й водночас захопливі історії розповідають дітям просто про серйозне; казкові сюжети сприяють формуванню соціальних і морально-етичних цінностей, вихованню національно-патріотичних почуттів через художні образи персонажів.

На наш погляд, цінність збірки полягає також у методичній складовій, адже до кожної казкової історії розроблено інтерактивні компетентісно-орієнтовані завдання, спрямовані на розвиток у здобувачів освіти гнучких навичок (так званих *soft skills*), які в Концепції НУШ [1] визначено як наскрізні/ ключові уміння: читати і розуміти прочитане; висловлювати думку; критично мислити; оцінювати ризики та приймати рішення; застосовувати емоційний інтелект; співпрацювати в команді. Виконання таких завдань сприяє також розвитку цифрової грамотності дітей та їх батьків, які залучені до сімейного читання.

Під час створення казок апробовано реалізацію міжпредметних зв'язків, зокрема з англійською мовою, що сприяє більш повному розкриттю компетентісного потенціалу мовно-літературної галузі. Креативні завдання іноземною мовою допомагають дітям закріпити іншомовну лексику та фрази з тем "Знайомство. Acquaintance", "Природа. Nature", "Україна. Ukraine", сприяють активізації пізнавальних інтересів та розширенню світогляду молодших школярів. Це також забезпечує стійке засвоєння іншомовного лексико-граматичного матеріалу, допомагає подолати мовний бар'єр, стимулює до легкого й невимушеного опанування іноземною мовою; водночас, на практиці впроваджується полікультурна

освіта, що є надзвичайно важливим в умовах сьогодення: “Вивчаймо мови, щоб розказати усьому світу про Україну / Let’s learn languages to tell the whole world about Ukraine!”

Формат, зміст, актуальність патріотичних казок та відгуки юних читачів було анонсовано у промо-роліках на відеохостингу YouTube, які можна переглянути за покликаннями: (<https://cutt.ly/8wYigm0A>), (<https://cutt.ly/PwYigL2L>), (<https://cutt.ly/QwYihncS>) та презентовано в межах проведення урочистої церемонії нагородження учасників Обласної виставки «Освіта Запорізького краю – 2023» (вересень, 2023). Дитячі патріотичні казки увійшли до електронного збірника «Освітній фронт. Незламні педагоги Запорізького краю» (Розділ IV “Казки”, с.134) [3] (<https://cutt.ly/gwYuVuNu>).

Робочим простором для спільної інтерактивної діяльності стала віртуальна дошка Padlet: <https://padlet.com/larisastrilets957/padlet-lvn6suup6vz84fdx>. Цей сервіс зарекомендував себе як дієвий рефлексивний інструмент для обміну думками та враженнями про прочитане, висловлення власних творчих ідей.

Казки, сповнені любові до Батьківщини, вже використовуються запорізькими вчителями в освітньому процесі: на заняттях з позакласного читання (під час роботи з дитячою книжкою); на уроках природничої та мовно-літературної галузей (рідна та англійська мова), а також під час годин спілкування для загальнокультурного розвитку дітей.

Таким чином, залучення дітей до читання сучасної авторської української дитячої літератури сприяє підвищенню рівня читацького інтересу та поширенню українського наративу за кордоном; виховує потребу у систематичному читанні українською мовою; забезпечує умови для оволодіння різними читацькими техніками.

Тож, перспективи подальшої діяльності полягають у продовженні створення авторського дитячого контенту рідною мовою та його інтеграції з іноземною, залучення до фахової співпраці креативних педагогів, що забезпечує реалізацію ідей Нової української школи. Адже у надзвичайних умовах воєнного стану та у повоєнний період ще більш важливим стає формування Особистості, Патріота, Інноватора [1].

Список використаних джерел та літератури

1. Концепція Нової української школи [електронний ресурс]: ухвалено рішенням колегії МОН України 27.10.2016. URL: <https://cutt.ly/ewYuBkcf> (дата звернення: 09.11.2023).
2. Мазорчук М., Вакуленко Т., Терещенко В., Бичко Г., Шумова К., Раков С., Горох В. та ін. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018/ Український центр оцінювання якості освіти. Київ : УЦОЯО, 2019. 439 с.
3. «Освітній фронт: незламні педагоги Запорізького краю». Збірка КЗ «ЗОІППО» ЗОР, Частина IV. Казки. [Електронний ресурс]. – Запоріжжя, 2023. - с. 134 – 147. URL: <https://cutt.ly/gwYuVuNu> (дата звернення: 10.11.2023).
4. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України: наказ Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 року № 527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#n12> (дата звернення: 07.11.2023).
5. Про схвалення Стратегії розвитку читання на період до 2032 року “Читання як життєва стратегія” та затвердження операційного плану її реалізації на 2023-2025 роки: розпорядження КМУ від 03.03.2023 № 190-р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KR230190> (дата звернення: 11.11.2023).

Якимчук Наталія,
вчитель початкових класів
Шепетівської гімназії №1,
спеціаліст вищої категорії,
старший вчитель

Ціннісне виховання молодших школярів: національно-патріотичний аспект

Патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, любить і ненавидить людина, яка формується.

В.Сухомлинський

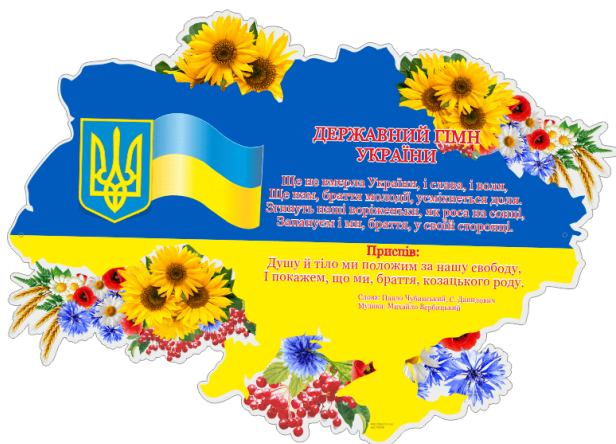
Ключові слова: національно-патріотичне виховання, Батьківщина, патріотизм, державні символи, громадянські цінності

Україна на сучасному етапі переживає складні часи. Події, які відбуваються на сході країни протягом років, переконливо доводять необхідність здійснення національно-патріотичного виховання підростаючого покоління.

У наш час школа відіграє дуже важливу роль у формуванні національно-патріотичних настроїв. Саме тут молода людина проводить значну частину свого життя змалечку. Зустрічає нових друзів і однолітків. Разом із учителем вони створюють власне класне співтовариство. З раннього дитинства школа виховує певні патріотичні позиції та зразки. Вчить поважати державні символи: герб, прапор, гімн і українську мову. Під час різноманітних важливих шкільних і державних урочистостей він показує, як поводитися, щоб не порушити принципів патріотизму. Під час

виконання гімну, шкільного чи національного, всі присутні в залі стають одним цілим. Вони пишаються, що стоять тут як вільні громадяни своєї країни. Цього в них ніхто ніколи не забере.

Національно-патріотичне виховання учнів має вирішувати коло завдань. Це не тільки виховання любові до рідної Батьківщини, дому, сім'ї, школи, але й виховання шанобливого ставлення до людини та результатів її праці, рідної землі, захисників Вітчизни, державної символіки, традицій

держави, загальнонародних свят.

До проблем національно-патріотичного виховання молодого покоління в різні часи зверталися такі класики педагогічної науки, як Г.Сковорода, К. Ушинський, О.Огієнко, С.Русова, А.Макаренко, В.Сухомлинського, Г. Ващенко та інші видатні вчені. У творах українських письменників учні прочитають про красу і любов до Батьківщини, України, української мови; поглиблять свої знання про українські народні символи і традиції, культурні цінності і надбання нашого народу, про народну творчість, про видатних українців – Тараса Шевченка, Лесю Українку, Івана Франка, Катерину Білокур, Леоніда Каденюка та ін. У процесі аналізу та інтерпретації прочитаних творів дітям відкривається багата і красива українська земля, мелодійна українська мова, українська культура, що, безумовно, є джерелом національно-патріотичного виховання учнів початкових класів.

Кожне живе покоління людей і розвивається у певному національному середовищі, життя якого залежить від особливостей державного устрою країни.

Національно-патріотичне виховання молодших школярів дозволяє з першого класу формувати і розвивати свідоме ставлення дітей до своєї країни – вміння цінувати і поважати події минулого і сучасні досягнення нашого народу, розрізняти поняття де добро, а де зло. Покоління, у якому виховано почуття патріотизму, готове до подвигу, відстоювання інтересів своєї країни.

Національно-патріотичне виховання – це одна із складових систем гармонійного розвитку молодшого школяра. Базою національно-патріотичного виховання є певна сума знань окреслена державним стандартом початкової освіти в Україні.

Щоб бути справжнім патріотом, потрібно також брати участь у культурному та громадському житті нашої країни. Важливо не сидіти вдома, а виходити сім'єю в театр, музей або навіть на прогулянку в парк. Відвідуючи такі місця, ми можемо побачити наше національне надбання. Музеї та художні галереї містять багато творів та експонатів, які є унікальними. Багато сцен із картин показують життєвий шлях української історії. Так ми можемо краще пізнати і зрозуміти свій рідний край.

Важливу роль у формуванні патріотизму у дітей та молоді, відіграють бесіди та бесіди з видатними патріотами, істориками, ветеранами та іншими людьми, які заслужили і служать Батьківщині, перегляд фільмів і читання книг на патріотичну тематику.

Аби домогтися цих результатів, методичний супровід доцільно спрямувати на: підвищення фахової компетентності педагогів, педагогічну просвіту батьків. Роботу з національно-патріотичного виховання дітей планувати відповідно до вказівок (наказів) адміністрації школи. Педагоги мають:

- ✓ досконало володіти знаннями про національно-патріотичне виховання;
- ✓ використовувати в роботі з дітьми сучасні форми роботи, ІКТ-технології;
- ✓ активно залучати батьків до участі в освітньому процесі, до патріотичного виховання дітей учасників бойових дій на Сході України, членів сімей Героїв Небесної Сотні, учасників антитерористичної операції, операції об'єднаних сил та їхніх сімей, діячів сучасної культури, мистецтва, науки, спорту, які виявляють активну громадянську і патріотичну позицію.

Школяр здобуває знання про навколишнє: про близьких людей, про свою милу Батьківщину, які залишають у душі її незабутні спогади на все життя. З ранніх років вчать закладати в учня готовність захищати й примножувати здобутки народу, рідного краю. Як відомо, у нашому житті є різні цінності. Але є й такі святині, які ні з чим не можна зіставити і порівняти – Вітчизна, відданість рідній землі й народові.

Виховання любові до своєї країни ми поєднуємо з поданням дитині елементарних знань про державу і право, про національну символіку – Державний герб, Прапор, Гімн, з вихованням поваги до символів української держави. Тому, головною метою національно-патріотичного виховання у початкових класах є вироблення у молодших школярів умінь і навичок вільного користування з комунікативною метою усно й письмово українською мовою.

Велику виховну роль відіграє український фольклор, зокрема дитячий, а також твори художньої літератури для дітей молодшого шкільного віку.

Доцільним є проведення тематичних уроків з української мови: «Свято рідної мови», «Шевченківське слово», та ін.

На уроках математики національно-патріотичне виховання відбувається опосередковано, через умову математичної задачі.

Найважливішим виховним спрямуванням змісту названого предмета є формування в учнів найбільш значущих для українського народу цінностей: патріотизм, соціальна справедливість, первинність духовного щодо матеріального, гуманізм, працелюбство, взаємоповага; виховання в дитини свого власного «Я», віри у свої сили, талант, здібності; виховання творчої, соціально активної особистості, здатної бережливо ставитися до природи, світу, речей, самої себе, інших людей, розуміти значення життя як найвищої цінності.

Україна, її державотворчі цінності, вироблення громадянських почуттів, поведінкових еталонів – ці елементи змісту є першорядними, що задають мету реалізації програми.

Видатні постаті, успішні люди, патріотично спрямовані, що уміють переборювати життєві труднощі і йдуть до власної мети, стають зразком для вироблення в учнів власних життєвих стратегій.

Зміст програми предмета відображає такі види знань, результатом опрацювання яких є набуття громадянських цінностей:

- ✓ про навколишній світ у взаємозв'язку компонентів «Я – людина», «Людина серед людей», «Людина в суспільстві», «Людина і світ»;
- ✓ про способи пізнавальної та практичної діяльності, встановлення необхідності знати державну мову, шанувати символи держави; засвоєння моделей поведінки, які відповідають законодавству України, враховують інтереси і потреби громадян, передбачають повагу і взаєморозуміння між людьми;
- ✓ оцінні знання про норми ставлення до явищ життя (учень розпізнає вчинки за критерієм патріотичних вимірів; аргументує переваги громадянських вчинків, наприклад, участь у волонтерських заходах тощо).

На уроках «*Я досліджую світ*» виховні цілі пов'язані з ознайомленням з традиціями шанобливого ставлення українського народу до природи, любов до рідного краю, Батьківщини.

На уроках «*Трудового навчання*» діти знайомляться з традиційними народними ремеслами в Україні, вчать виготовляти сюжетні витинанки різних регіонів України, оздоблювати вироби технікою вишивки.

На уроках «*Музичного мистецтва*» учні мають можливість відчувати красу українського народного музичного мистецтва, досягнути інтонаційні особливості музики українського народу, відчувати національну своєрідність, спільне і відмінне в музиці різних народів.

Головним завданням курсу «*Образотворче мистецтво*» є формування у молодших школярів культури почуттів, основ національної та громадянської свідомості.

Провідна роль у організації національно-патріотичного виховання учнів належить класному керівнику.

Ефективність національно-патріотичного виховання в системі виховної роботи класного колективу значною мірою залежить від спрямованості виховного процесу, методів і форм його організації.

Основними формами національно-патріотичного виховання школярів є:

- *інформаційно-масові*: дискусії, диспути, конференції, інтелектуальні аукціони, ринги, вікторини, вечори, подорожі до джерел рідної культури, історії держави і права, створення книг, альманахів тощо;
- *діяльнісно-практичні*: творчі групи, екскурсії, свята, ігри-драматизації, огляди, конкурси;
- *інтегративні*: шкільні клуби, фестивалі, гуртки;
- *індивідуальні*: доручення, творчі завдання, звіти, індивідуальна робота;
- *наочні*: шкільні музеї та музейні кімнати, галереї, виставки дитячої творчості, книжкові виставки, тематичні стенди, експозиції про подвиги героїв.

Я вважаю, що на розвиток патріотизму у дітей сьогодні впливає багато факторів. Важко сказати, яка з них найважливіша. Проте, дивлячись на тривалість різних факторів на нас, я схильна сказати, що школа та сім'я впливають на нас найбільше.

Поради батькам щодо патріотичного виховання

1. Говоріть з дітьми про Батьківщину.
2. Відзначайте загальнонаціональні свята:
 - день Незалежності України.
 - день Державного Прапора України:

- день Конституції:
- день захисників і захисниць України:
- день Соборності України:
- день вишиванки:
- день миру та ін.

3. Говоріть про патріотичні справи батьків, розмірковуюте над минулим своєї Батьківщини.
4. Подорожуйте з дітьми Батьківщиною.
5. Залучайте дітей до творів української літератури і мистецтва.
6. Будьте готові відповісти на запитання, навести приклади й докази, щоб переконати дітей в істинності або хибності їхніх суджень.
7. Залучайте дітей до сімейних традицій, звичаїв, обрядів, свят.
8. Виховуйте шанобливе ставлення до національних символів і святинь народу.
9. Будьте взірцем для наслідування, відповідальними й обережними у своїх діях.
10. Розширюйте коло спілкування дитини з дорослими й однолітками, представниками інших національностей.
11. Використовуйте різні форми взаємодії з дітьми.

Для прикладу подаю розробку одного з занять морально-етичного виховання, яке спрямоване на розвиток школяра як духовно багатого і культурної особистості.

Тема: 3 УКРАЇНОЮ В СЕРЦІ

Мета: розвиток інтересу учнів до вивчення історії, культури і традицій рідного краю, формування життєвих компетенцій, виховувати почуття гордості за рідну землю, бажання приносити користь рідній країні.

Хід уроку

I. Вступна частина

Правила поведінки

- Працювати із задоволенням.
- Брати участь у всіх вправах, бути активним.
- Один говорить, всі слухають.
- Всі мають право висловитись.
- Говорити за темою. ...

– Сьогодні ми поговоримо про ті найважливіші речі, без яких не може існувати жодна людина. Як ви думаєте, про що буде йти мова сьогодні на уроці?

Звучить пісня «Любіть Україну» <https://mp3iq.net/m/262972-natal-ya-maj/68245333-lyub-t-ukra-nu/>

Відповіді учнів.

II. Основна частина

1. Завдання. КОНКУРС «ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ».

Дайте відповіді на питання.

1. Яку назву мала козацька держава, створена за дніпровськими порогами? (Запорізька Січ)

2. Який із найдревніших знаків є малим гербом України? (Тризуб)

3. Автор слів гімну України. ((І. Чубинський)

4. Яка назва гімну України. («Ще не вмерла Україна»)

5. Як називалась перша слов'янська держава? (Київська Русь)

6. Як називається основний закон України? (Конституція)

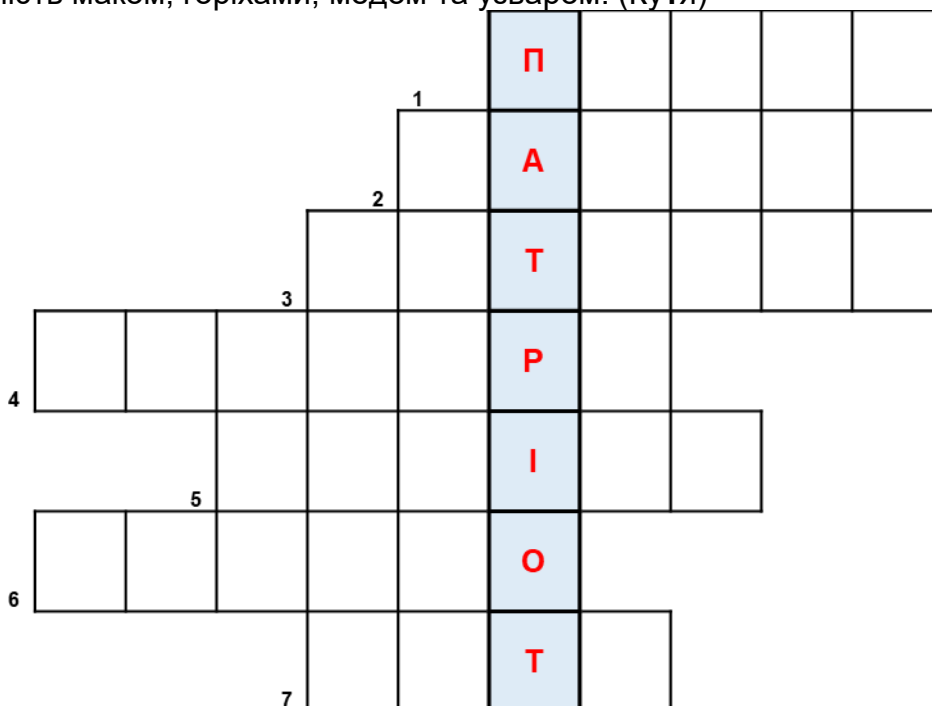
2. Виписати з пісні назви міст https://www.youtube.com/watch?v=WzTysEpVo_k

(Азов, Буча, Дніпро, Ірпінь, Херсон, Донбас, Хмельницький, Івано-Франківськ, Суми, Харків, Рівне, Здолбунів, Полтава, Львів, Київ, Луцьк, Вінниця, Миколаїв, Чернівці, Черкаси, Тернопіль, Кривий Ріг, Запоріжжя, Житомир, Крим)

III Робота над темою уроку

1. Дайте відповіді на питання кросворда і у виділених клітинках ви прочитаєте, як називають людей, які люблять свою Батьківщину.

- 1) Ім'я бога грому у древніх слов'ян. (Перун)
- 2) Рослина – символ України. (Калина)
- 3) Начальник козацького війська. (Гетьман)
- 4) Найбільша річка України. (Дніпро)
- 5) Ім'я сестри засновника Києва. (Либідь)
- 6) Автор казки «Лис Микита». (Франко)
- 7) Одна з 12 обов'язкових страв на Святий вечір, яку готують із пшениці і заправляють маком, горіхами, медом та узваром. (Кутя)

Патріот – це людина, яка любить свою Батьківщину, йде на подвиг за неї, віддана своєму народові.

2. Гра «подорож на хвилях»

Прочитайте прислів'я, поясніть його значення.

Всюди світі а, найкраще.
на добре, вдома

Вітчизни діліть, землю
не краще захистіть.

3. Державні символи України.

- Наша рідна Україна, наша Батьківщина, яка має свою землю, свою мову, культуру, історію, власні звичаї і традиції має також неповторні державні символи.

Про них послухайте легенду.

Жила собі жінка. І мала вона трьох синів. Сини зростали чесними, сміливими, дуже любили свою неньку і готові були віддати за неї своє життя.

Виросли сини і розійшлися по світах, прославляючи свою матір. Найстаршому матір подарувала на згадку про себе золоту корону з трьома промінцями. Корона зігрівала людей, вела вперед, показувала шлях до кращого життя. За цю трипроменеву корону люди дали першому синові ім'я Тризуб.

Середньому синові мати дала в дорогу блакитно-жовтий стяг. Сміливий та сильний був середній син, і прославив він свою матір добрими героїчними вчинками. Люди прозвали його Прапором.

А найменший син отримав у дарунок від матері соловейків голос. І де б він не був, усюди лунала його дзвінка пісня. За цей голос і величний спів люди дали йому ім'я Гімн.

Так і донині по всьому світу золотий тризуб, синьо-жовтий прапор і урочистий гімн прославляють рідну неньку – Україну. (Демонстрація державних символів України)

4. Відгадування загадок.

А зараз пропоную позмагатися у відгадуванні загадок. Кожна країна світу обов'язково повинна мати свої символи. Вистраждавши, виборовши волю, Україна має тепер свої державні та народні символи України. Назвемо їх.

Коли звучить він – всі встають,
до серця руку прикладають,
і вголос, й подумки співають,
і Україну прославляють... (Гімн)

Синє небо, жовте жито –
цю святиню знають діти. (Прапор)

Символ нашої держави –
Це тризуб жовто – яскравий. (Герб)

По ньому ми живемо з вами -
Це символ нашої держави. (Конституція)

У ній сережки там і тут,
А гілки до свята несуть. (Верба)

Стебельце – шорстка дробинка,
У серединці – чорна вуглинка,

Пелюстки блискучі, як лак.
Це квітує червоний... (Мак)

У вінку зеленолистім,
У червоному намисті
Видивляється у воду
На свою хорошу вроду. (Калина)

5. « Художники»

Малювання двома руками.

На дошці два білих листки паперу двома фломастерами одночасно намалювати серце.

IV Підсумок уроку

Наша рідна земля – це Україна. Тож любімо, шануймо, бережімо її та будьмо гідними її доньками та синами. Давайте зараз запалимо свічку, яка буде символом нашої любові до рідного краю. А в наших сердечках нехай запалає маленький вогник гордості за те, що ми українці. Ви цей вогник пронесіть через усе життя. Тож будьте чесними, розумними, гордими . любіть свою Україну.

*Любіть Україну, як сонце, любіть,
як вітер, і трави, і води...
В годину щасливу і в радості мить,
любіть у годину негоди.
Любіть Україну у сні й наяву,
вишневу свою Україну,
красу її, вічно живу і нову,
і мову її солов'їну.
Любіть у труді, у коханні, у бою,
як пісню, що лине зорею...
Всім серцем любіть Україну свою —
і вічні ми будемо з нею!*

Список використаних джерел та літератури

1. Методичні рекомендації з організації патріотичного виховання дітей та учнівської молоді у 2014/2015 навчальному році (Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 27.11.2014 № 1/9-614).
2. Матяшук В.П. Сучасне патріотичне виховання: стан та перспективи розвитку // Проблеми гуманітарної освіти в умовах реформування вищої школи України. Матеріали науково – практичної конференції. Львів: МАУП, 2009.
3. <https://www.unn.com.ua/uk/news/1904923-zberezhe-mo-pravdu-klichko-zaklikav-zapaliti-svichku-pamyati-zhertv-golodomoru>
4. http://kazkar.info/ua/pro_r_dnu_zemlyu/
5. http://sytschool.at.ua/news/prosimo_zvernuti_uvagu/2020-03-25-486
6. <https://mp3iq.net/m/262972-natal-ya-maj/68245333-lyub-t-ukra-nu/>
7. https://www.youtube.com/watch?v=WzTysEpVo_k
8. <https://naurok.com.ua/legenda-pro-derzhavni-simvoli-14221.html>
9. <https://www.calameo.com/books/0045735741400d53da4a0>
10. <https://mamabook.com.ua/zagadku-pro-sumvolu-ukrainu/>
11. <https://flowers.ua.ua/articles/rasteniya-simvoly-ukrainy>
12. <https://vseosvita.ua/library/poradi-batkam-sodo-patriotcnogo-vihovanna-ditej-doskilnogo-viku-ukraina-moa-batkivsina-249329.html>

2. Психолого-педагогічні та дидактичні засади освітнього процесу

Ганаба Світлана,
професор кафедри психології, педагогіки
та соціально-педагогічних дисциплін
Національної академії Державної
прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
доктор філософських наук, професор

Як розвинути у дитині філософа: трансформативні практики

Анотація. *Діти є природними філософами. Для них світ залишається чимось фантастичним й навіть загадковим та містичним. Ця настанова є релевантною в організації освіти, оскільки фокусує навчальний процес на розкриття індивідуальної природи дитини, враховує її можливості, здібності й потреби у пізнавальній діяльності, навчає самостійності та критичності в отриманні нових знань та оволодінні новими методами пізнавальної й практичної діяльності. Цей процес відбувається шляхом запитування, усного міркування, побудови аргументації та її аналізу, тестування гіпотез, визначення понять, аналізу ймовірностей, вирішення проблем тощо, тобто завдяки інструментарію критичного мислення.*

Ключові слова: *пізнання, освіта, дитина, розвиток, філософ.*

Чому взимку падає сніг? Чому зелена трава? Чому люди бувають добрими та злими? Чому індик сердиться? Чому вода не горить? Низка питань, які зазвичай, називають “дитячими” є нескінченною й свідчить про допитливість й кмітливість дитини. Подібні “дитячі” запитання спантеличують й заводять у “глухий кут” дорослих, оскільки швидко не можливо дати на них чітку й ясну відповідь. І справа, не у нестачі знань (винайдення соціальних мереж та різноманітних ресурсів штучного інтелекту вирішують цю проблему), а у здатності дивуватися, бути відкритим світу, у звичному й простому бачити складне та унікальне тощо. Чому дорослі втрачають природню здатність дивитися на світ “широко розплющеними очима” й необхідність “відкривати” світ заново, дивуватися його унікальності? Насамперед, через нав’язування суспільством низки стереотипних суджень, правил поведінки, світоглядно-ціннісних орієнтирів тощо, які утворюють певну смислову рамку у міркуваннях дорослої людини й вийти за її межі вважається не проявом індивідуальності, а радше дивацтвом й навіть “зазіханням” на суспільні ідеали та думки. Отож, “люди глибоко запорпуються в кроляче хутро, зручно там уможцуються і не покидають його все своє життя. Лише потреба поглянути й пізнати світ у його мноликоості й унікальності змушує людей видиратися тоненькими шерстинками догори, щоб подивитися у вічі великому фокусникові” [8, с.27]. Варто зауважити, що процес творення необхідного “соціального персонажу” для певної епохи не є миттєвим. Ліквідація допитливості й відкритості усьому новому й незбагненому є довготривалим й системним процесом, який практично не залишає маленьких шпарин справжнього вільнодумства, яке, зазвичай, не поціновується суспільством. Недивно, що Аліса з “Країни Див” широко дивується: “Не можна повірити в неможливе! - Просто у тебе мало досвіду, - зауважила Королева. - У твоєму віці я приділяла цьому півгодини щодня! В інші дні я встигала повірити в десяток неможливостей до сніданку” [8, с.24].

Отож, діти є природними філософами. Для них світ залишається чимось фантастичним й навіть загадковим та містичним. Якби немовля вміло розмовляти, воно розповіло б, яким дивовижним є світ, у який воно прийшло. Ця настанова є релевантною в організації освіти, оскільки фокусує навчальний процес на розкритті індивідуальної природи дитини, враховує її можливості, здібності й потреби у пізнавальній діяльності, навчає самостійності та критичності в отриманні нових знань та оволодінні новими методами пізнавальної й практичної діяльності. Пізнання людиною світу є складним й незбагненим процесом, який уподібнюється до “трюків фокусника, який несподівано витягає кролика з капелюха, який ще мить тому був абсолютно порожнім. Коли мова йде про кролика, то ми розуміємо, що фокусник ошукує нас. І хочеться будь-що розгадати, як це йому вдається” [6, с.26]. Та хоча пізнання й уподібнюється до трюків фокусника, усе ж світ постає для людини не ілюзією чи фантазією. Процес пізнання є загадковим дійством, де учасники намагаються збагнути усі тонкощі світобуття, прослідкувати взаємозв'язки й обумовленості тощо. Важливим є розуміння навчання як активного процесу конструювання нових знань й стимулювання рефлексії над способами й прийомами когнітивної діяльності суб'єктів освіти, діяльності, що взаємопов'язана із реальним життям тих, хто навчається. Досягти мети у пізнанні можна за умови, що людина буде відкрита світу, який пізнає (виявлятиме здатність дивуватися й у простому бачити особливе, а складне й заплутане зможе сприйняти як очевидне). Цей процес відбувається шляхом запитування, усного міркування, побудови аргументації та її аналізу, тестування гіпотез, визначення понять, аналіз ймовірностей, вирішення проблем тощо, тобто завдяки інструментарію критичного мислення.

Освіта постає як простір свободи, у якому відбувається самотворення, трансформація особистості. Цей простір, за твердженням Дж. Мезіроу, визначає за кожною особистістю можливість й здатність критично осмислювати власні знання, переглядаючи їх змістове наповнення та виявляючи можливість долати психологічні, когнітивні, смислові й культурні межі (границі), за умови що вони стають бар'єрами у пізнавальній діяльності [10]. Загалом ідея трансформативності іманентно відображає сутність навчання, яке реалізується у природній спосіб, спираючись на комплекс інтелектуальних здібностей, фізіологічних особливостей, психічних нахилів індивіда тощо. Результатом навчання є не лише презентація світу людині, а й людини – світу [10, с. 40]. Варто зауважити, що отримання нових знань й переоцінка здобутих виходить з потреб, які, повсякчас, виникають у людини, враховують її прагнення й відображають оцінку альтернатив й перспектив використання у майбутньому. Ці зрушення у світогляді людини сприяють набуттю нового досвіду. Як результат отримані знання й уміння, переломлюючись крізь призму її свідомості, набувають особистісного характеру, стають більш інклюзивними [9].

Трансформативні практики спрямовують освіту не лише на перспективне осмислення проблемних ситуацій, а й передбачають здатність суб'єктів навчальної діяльності до самоорганізації та взаємодії, розвиток у них здібностей до перетворення в річищі життєвих стратегій і практик. Йдеться не лише про творення нового ресурсу знань у процесі навчання, а й про розвиток трансформативних здібностей особистості. Особистість не лише отримує новий знаннєвий ресурс й набуває компетенцій та досвіду, вона змінюється. У процесі навчання вона постійно переосмислює наявний у неї життєвий досвід, життєві цінності й пріоритети, формуючи потребу і готовність до постійного перенавчання та зростання. Природа особистості виявляє безграничну мінливість, пластичність, рухливість, набуваючи нових якостей свого Я. Отож, як зазначає Л. Горбунова, трансформативний підхід “допомагає індивіду, з одного боку, розкрити його власний потенціал як номадичної, трансверсальної особистості, яка завдяки здатності до трансгресії, нескінченно завойовувати нові культурні простори, а з іншого – розвинути здібності комунікації і взаєморозуміння з метою вибудовування нових загальних смислів і ціннісних орієнтацій” [5, с. 65]. У актах трансформації, на думку дослідниці, засадничу роль відіграють когнітивні процеси. “Ментальні конструкції

досвіду, внутрішні смисли і рефлексія є загальними елементами цього підходу, спрямованого на розуміння того, як ми осмислюємо наше життя і як ми приходимо до зміни особистісної когнітивної та ціннісної структури через осмислення нашого досвіду”, – пише Л. Горбунова [5, с. 70]. Очевидно, що навчальна діяльність постає як складне середовище, яке знаходиться у русі та саморозвитку. Її зміст уподібнюється до процесу, результатом якого є вихідні дані для подальших трансформаційних дій. Особистість є справою рук самої людини, продуктом її самовиховання. Її пізнати можна не як пасивну річ, а лише поглянути на неї у напрузі її вольового устремління.

У здатності долати вже визначені світоглядно-ціннісні межі свого буття, нахтовхуючись та витримуючи вплив чужої реальності, й полягає можливість людини творити постійно образ своєї сутності, розвивати себе як унікальність. Відповідно вона розуміється не як даність, а як проект, як здатність бути собою. Звертаючи увагу на цю обставину, Л. Горбунова зазначає: «У сучасних контекстах граничного буття людину можна зрозуміти як істоту, яка *конститується в розмиканні себе*, доланні себе, актуалізується у своїх відношеннях з Іншим. Це людина, яка *трансгресує*, відкриває себе для простору Іншого, здатна до комунікації з Іншим. Це *людина переходу*, «терміналу»; вона *самоконститується* знову і знову як *смыслотворча* у ситуаціях обезсмыслення. Це можливо лише в напруженому спрямуванні до Іншого як вищого (Бога, Людини, Природи, Космосу тощо)» [4, с. 139]. Вихідною моделлю у практиках трансформативної освіти є образ людини як “можливості бути”, як такої, яка мандрує у “просторах потоків” і “позачасовому часі”. В освітній практиці це означає переосмислення власного досвіду як “само-техніки” (Ж.-Ф. Міле). Трансформуватися — це означає стати Іншим. А стати Іншим — це означає стати собою. Тобто, трансформувавшись, людина створює себе, розкриває себе. Стати собою можна лише стати Іншим, тобто змінившись [3, с. 128].

Отож, ідеї трансформативності орієнтують практики навчання на максимальний розвиток здібностей людини, на творення потужної мотивації її саморозвитку. У цьому процесі суттєву роль відіграють не лише можливості отримання нових знань, а й здатність до осмислення та критичного переосмислення уже раніше набутих знань та умінь. Під час навчання людина долає власну сутнісну обмеженість, відкриває нові обрії свого буття. Осереддям навчальної діяльності є акти творчості, які розуміються як своєрідне єднання внутрішнього світу людини із зовнішніми об’єктивними реаліями, що зумовлює нове бачення, розуміння, переживання, проживання світу зовнішнього, окреслює його подальші обрії розвитку. Освітня діяльність постає як система гнучких і динамічно пізнавальних зв’язків з соціокультурним контекстом налаштованим на стратегію випереджального навчання. У такому процесі людина постає як відкрита до змін, як така, яка здатна зробити вибір та нести відповідальність про нього, використовує свободу. Трансформативний характер освіти має амбівалентну природу. З одного боку, людина створює знання у процесі навчання, а з іншого – навчальний процес створює людину, сприяє подоланню нею сформованих границь.

Трансформативні практики дозволяють презентувати трансформацію людини (її якісну зміну) у складних, нелінійних соціокультурних контекстах за посередністю критичного відображення (рефлексії) ними власного досвіду, переконань, почуттів і ментальних уявлень для створення чи перегляду різних інтерпретацій. Людина постає як номада (Ж. Дельоз і Ф. Гваттарі), яка готова до постійних викликів буття, самонавчання у постійному навчанні й перенавчанні, переорієнтації стилю мислення. Вона демонструє здатність перелаштовуватися відповідно до умов – обирати адекватні рішення, у граничних проявах свого досвіду долати власні межі і актуалізуватися у своїх відношеннях з Іншим, на основі переосмислення власного досвіду самозмінюватися.

Наступною заувагою є розуміння, що людський розум не схожий на стаціонарний комп’ютер, що приречений зберігати стоси інформації. Навпаки, розум є гнучким механізмом, який розвинувся так, що вибуває лише корисну інформацію

для формування рішень у нових ситуаціях. Отож, щоб знайти відповідь на запитання необхідно сформулювати алгоритм міркування й знайти власне вирішення питання. Проблемне запитання — це перший крок до вирішення проблеми. Аби грамотно сформулювати проблемне запитання, необхідно побачити й “схопити” основне протиріччя у ситуації, відокремити відоме від невідомого тощо. Правильно поставити проблему означає частково її вирішити. Хибна постановка проблеми буває однією з причин виникнення вигаданих проблем (псевдо проблем), тобто таких, що несумісні з фактами і законами.

Зауважимо, що релевантним і продуктивним є мислення, яке має на меті не лише пояснити невідоме, а й у відомому й очевидному віднайти незрозуміле та неймовірне. Це мислення іншого порядку, що полягає передусім у подоланні наявних меж, у “поєднанні непокданого”, тобто відмінного, нередукованого тощо. Його життєвість можлива за умови, що воно постійно зазнає змін, руйнувань, балансує на межі хаосу. Таке мислення не здійснюється у чітко визначеному річизі, воно рухається манівцями та змінюється в різних напрямках, долаючи межі окреслених репрезентацій, відкриваючи нові горизонти розуміння світу та місця в ньому людини. У такий спосіб воно здатне відобразити мінливий характер реалій, їх постійну динаміку та мінливість. Процес мислення сконцентровується на використанні неочікуваних змін і випадковостей, які не розглядають як другорядні явища, а швидше як потенційну можливість у створенні кардинально нового розуміння реалій буття. Визначальним у процесі мислення є не концентрування уваги на спільному, тотожному, закономірному, а радше на відмінному, неповторному, одиничному. Культивування продуктивного мислення можливе за умови ліквідації авторитету загальноприйнятих правил, приписів і стандартів. Таке мислення може бути представлене як цілісна єдність взаємообумовлених, взаємозалежних чинників, принципів, що втілюються в міждисциплінарних дослідженнях [1, с.56].

Продуктивним у розвитку критичного мислення є діалог. Діалог вчить дитину самостійності мислення, фантазувати, не втрачати інтерес до пізнання й віру у себе. Його продуктом істина, яка народжується у співавторстві, співрозумінні, співпереживанні унікальних свідомостей. Очевидно, що практики діалогу в освітньому дискурсі символізують “рух назустріч” (О. Більнов), що передбачають рівноправне, взаємне співбуття, у якому створюється особлива солідарність, яка ґрунтується на “люблячій боротьбі” (К. Ясперс), на взаємності, довірі, відкритості. Діалог є прагненням залучити дитину до активного пізнання світу. Він долає закостенілість знаннєвих форм, їх зорієнтованість на трансляцію усталених практик та досвіду минулого. Знання розглядаються як творчий продукт учасників діалогової взаємодії, у якому поєднуються їх внутрішні “субстанції” та віддзеркалюються думки, досвід, світоглядні орієнтації. Вони постають відкритими постійному перегляду та переоцінці, а тому є процесом, а не результатом.

У цьому зв'язку певний інтерес викликає концепція трансгресії. Поняття трансгресії запозичене у постмодернізмі, де воно означає феномен переходу непрохідної границі і, передусім, границі між можливим і неможливим. Наявний досвід людини окреслює сферу вже їй відомого можливого, замикаючи її у своїх границях та відсікаючи у такий спосіб для неї будь-яку перспективу новизни та розвитку. Це звичний, знайомий відрізок життя людини лише підтримує вже відоме їй. У цьому плані трансгресія розглядається як визнання неможливості залишатися далі у даній системі відліку та передбачає вихід за її межі, спростування існуючих та створення нових меж та ракурсів знання. Трансгресія є одним із ключових понять граничної педагогіки професора Макмастерського університету Г. Жиру. На думку дослідника, трансгресія у своєму проекті апелює до оновлення тих форм знання, які характеризують альтернативних та опозиційних Інших, сприяють творенню образу “людини культурної”. Це поняття, вважає вчений, також “служить прообразом для культурної критики та педагогічних процесів як форми подолання межі. Тобто, це означає форми трансгресії, де створені в рамках домінування існуючі межі можуть

бути піддані сумніву та перевизначені” [7, с.81]. Отже, створюються умови, коли учасники освітнього процесу “стають трансгресорами для пізнання Іншості в її власному розумінні для створення “прикордонної зони”, де різноманітні культурні ресурси оформлюють нові ідентичності в рамках існуючих конфігурацій влади” [7,

Оновлення та творення нових знань у вимірі трансгресії, на переконання Л. Горбунової, передбачає становлення нового образу мислення. Підґрунтям інтеркультурного, плюрального, інтердисциплінарного знання, що презентує загальнолюдський культурний поступ, вважає дослідниця, є поліваріантне мислення, що “здатне переключитися з одного гешталту на інший” та відбувається “як мислення “крізь світи”, як креативно-можливісне, посибілістське й інтепретативно-контекстуальне” [4, с. 33]. Воно розглядається не лише як сукупність аналітичних та синтетичних мислительних операцій про об’єкт, але й презентує здатність аналізувати потенційні можливості об’єкту, тобто його здатність бути щораз іншим. Креативно-посибілістське мислення зумовлене соціокультурно, оскільки є співзвучним та органічно поєднаним з буттям соціуму, виявляє здатність забезпечити позитивні можливості та перспективи його розвитку. Такий дискурс позбавлений монологічності і розглядається як активний процес співробітництва з іншими. Взаємини у просторі соціокультурної діяльності набувають характеру взаємо-, спів-розуміння, допомоги, дії.

Отож, критичне мислення – це активний процес пізнання й складний процес творчого переосмислення інформації. Рівень розвитку критичності визначається не стільки обсягом наявних знань, скільки особистісними якостями, установками, переконаннями. Критичність має бути спрямована на здатність дитини формулювати свої думки, аргументувати власну позицію, аналізувати судження, особисті якості та вчинки тощо. Критичне мислення є лише дієвим інструментарієм людського пізнання. Використовуючи цей інструментарій, дорослі підтримають бажання дитини запитувати й шукати відповіді, прагнути до самовдосконалення й самотворення. Навчити дитину мислити, означає позбавити соціальних рамок й навчити мистецтву життя.

Список використаних джерел та літератури

1. Ганаба С.О. Стратегії розвитку критичного та креативного мислення : навч посібник. Хмельницький. Вид-во НАДПСУ ім. Б. Хмельницького, 2021. 126 с.
2. Ганаба С. О. Ще раз про критичне мислення або як не вбити у дитині філософа. *Мистецтво і освіта*. 2022. № 4. С.3-7.
3. Ганаба С. О. Філософія дидактики: контексти, стратегії, практики: монографія. Суми: Університетська книга, 2014. 334 с.
4. Горбунова Л. Лімінальність як концепт філософії (до обґрунтування трансформативного навчання). *Філософія освіти*. 2015. №2 (17). С. 65-94.
5. Горбунова Л. С. Принципи реформування вищої освіти в контексті інтеграційних процесів. *Філософські науки*. Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2007. С. 28-34.
6. Гордер Ю. Світ Софії. Роман про історію філософії. Львів. Літопис, 2020. 578с.
7. Жиру Г. Гранична педагогіка і постмодерністські політики. *Гендерна педагогіка: хрестоматія* / за ред. В. Гайденко. Суми: Універ. кн., 2006. С.81-96.
8. Керрол Л. Аліса в Країні Див. Київ. РМ, 2021. 188с.
9. Hanaba S. Voitiuk O. Heuristic potential of transformative learning ideas. *Pedagogika*. V. 94. Number 1, Sofia: Аз-Буки, 2022. P. 34-48.
10. Mezirow J. Perspective tranfomation. *Adult Education*. 1978. Vol. 28. Number 2. P. 100–109.

Курицька Сніжана,
вчитель початкових класів
Череповецької філії Іванковецького ліцею,
вчитель I категорії

Організаційно-методичні засади впровадження інтерактивного навчання у початковій школі

Педагоги-практики дослідили та довели, що найбільш ефективними методами інтерактивного навчання на сучасному етапі є групові, адже кожен здобувач освіти несе відповідальність за результат роботи групи в цілому. Окрім того, посилюється мотивація учнів до формування знань, вмінь та демонстрацію їх в групі.

Впроваджуючи інтерактивне навчання в початковій школі, необхідно враховувати не лише його позитивні риси, а й недоліки.

Отже, серед переваг інтерактивних технологій актуалізуємо наступні: формування компетентностей молодших здобувачів освіти на основі комунікативної взаємодії між ними, забезпечення мотивації до навчання, створення широких можливостей для прояву творчості й самостійності дій школярів, формування відповідальності за власний результат і результат роботи групи в цілому. Здобувачі освіти молодших класів навчаються вести діалоги, дискусії з однолітками, учителями, використовуючи різні засоби навчання; моделюють життєві ситуації й вирішують поставлені проблеми.

Також зазначаємо, що недоліки інтерактивного навчання особливо тяж помітні в початковій школі, оскільки здобувачі освіти ще не навчені працювати спільно в групах, не розвинені у них комунікативні вміння, не налагоджений процес взаємного спільного навчання. Під час колективної роботи часто виникає не порозуміння один одного, адже учням молодшого шкільного віку притаманна природна рухливість, що може призвести до зниження рівня дисциплінованості та працездатності. Серед інших недоліків інтерактивного навчання вчителі початкових класів відзначають наступні: проблеми встановлення зворотного зв'язку з учнями; складність оцінювання здобувачів освіти, які працюють у групах; труднощі у спрямуванні учнів до певних висновків тощо [1; 2].

Отже, педагог повинен ретельно та відповідально готувати здобувачів освіти до інтерактивного навчання; реалізовувати його тільки тоді, коли це справді необхідно й доцільно, а не лише для створення іміджу самого педагога, який використовує сучасні дидактичні інновації заради самих інновацій.

Методи створення сприятливої атмосфери. Для створення сприятливої для навчання атмосфери в класі варто скористатися спеціальними методами «Вітер дме», «Якби я був явищем природи» та ін [1; 2; 3].

Метод «Вітер дме» може бути використаний не тільки для створення сприятливої творчої атмосфери в класі, а й для перевірки домашнього завдання і формування мотивації до вивчення нової теми. У такому випадку вчитель говорить: «Вітер дме для тих, хто зрозумів... хто написав... хто може... хто погоджується...» Учні, які встали, пояснюють свою позицію.

Інтерактивні методи формування й контролю знань: **«Мозковий штурм»**. Цей метод використовується для колективного вирішення проблем і пошуку істини. Його винахідником є А. Осборн, співробітник рекламної агенції. Мета методу – зібрати якомога більше ідей для прийняття рішення. Успіх мозкового штурму залежить від психологічної атмосфери й активності учасників; **«Журналіст»** - метод є різновидом колективного обговорення. Він дає можливість кожному школяреві висловити свою думку щодо проблеми, яка вивчається. Про організацію такої гри вчитель повідомляє дітей на початку уроку, отже, кожен учень має бути готовим виконувати роль журналіста і ставити запитання однокласникам; **«Незакінчені речення»** - цей метод використовується на різних етапах уроку для перевірки ґрунтовності засвоєння

знань. Може застосовуватися також у виховній роботі, зокрема й дає змогу дізнатися думку учнів про перебування в школі. Сприяє відпрацюванню вміння висловлюватися коротко і влучно; **«Робота в парах»** - метод доцільно використовувати на різних етапах проведення уроку: під час вивчення нового матеріалу (складання тез, короткого викладу параграфу), на етапі поглиблення знань (складання завдань, вправ, моделювання задач), як перевірка результатів навчальних досягнень (перевірка диктантів, розв'язки математичних задач) тощо. Для ефективної реалізації цього методу вчитель повинен швидко об'єднувати учнів у пари, чітко й точно формулювати завдання, контролювати результати роботи; **«Узаконена шпаргалка»** - як відомо, у шпаргалці коротко і стисло записують інформацію. Для її виготовлення необхідно систематизувати й узагальнити вивчений матеріал. Створена учнем шпаргалка може бути методом діагностики рівня навчальних досягнень, адже, не маючи знань, не здійснивши аналізу інформації, неможливо якісно скласти цю письмову підказку; **«Сім речень»** - метод використовується для навчання учнів вибирати основний матеріал із запропонованого вчителем обсягу інформації; **«Ланцюжок»** - цей метод дає можливість поглибити знання під час вивчення нового матеріалу; **«Похід до театру»** - метод дає змогу розвинути мотивацію до навчання, перевірити рівень сформованості знань, виховати колективістські почуття; **«Акваріум»** - метод ефективний для розвитку навичок спілкування в малій групі, удосконалення вміння дискутувати й аргументувати свою думку на етапі осмислення нового матеріалу; **«Розумна сова»** - метод дає змогу осмислено засвоювати навчальний матеріал, аналізувати вивчене через самостійне формулювання запитань до теми чи розділу, який вивчається; **«Риболовля»** - метод дає змогу всебічно вивчити навчальний матеріал, водночас привчаючи учнів до запам'ятовування й відтворення інформації, розвитку мислення. Ефективною буде як робота кожного учня, так і робота в парах, групах; **«Упізнай мене»** - застосовується на уроках літературного читання.

Під час реалізації методу доцільно використовувати елементи драматизації; **«Хокей»** - гру доцільно використовувати на етапі поглиблення засвоєння знань або повторення вивченого. Її суть полягає в тому, що учні, які об'єднані у дві команди, взаємно ставлять запитання, змагаючись у рівні обізнаності в навчальному матеріалі; **«Займи позицію»** - метод корисний на початку роботи, коли виникають дискусійні питання. Він забезпечує можливість учням демонструвати різноманітні погляди на проблему, що вивчається. Метод доцільно також використовувати після вивчення певного матеріалу, адже він дає змогу з'ясувати суть протилежних позицій щодо вирішення проблеми [1; 2; 3; 4].

Інтерактивні методи для рефлексії: **«Скажи одним реченням»** - метод-підсумок, використовуючи який учитель допомагає учням висловити враження про урок, тему, навчальний матеріал тощо; **«Долонька»** - цей метод своєрідна діагностика успіхів, труднощів та освітніх потреб дітей. Спонукає учнів вчитися обдумувати та висловлювати власні відчуття; **«Піца»** - метод використовується в кінці уроку для підведення підсумку, а також як самодіагностика професійної діяльності вчителя; **«Валіза, смітник, м'ясорубка»** - метод спрямований на визначення інтересів учнів щодо певного навчального матеріалу. Його також можна використати в кінці теми, семестру тощо, щоб підсумувати вивчене; **«Дерево»** - метод дає змогу отримати розширену інформацію про те, що цікавить учнів, а що здається їм нудним; **«Скажи одним реченням»** - метод доцільно використовувати для підсумку уроку або роботи на окремому етапі [1; 2; 3; 4].

Отже, у початковій школі для розвитку в здобувачів освіти креативності необхідно в інтерактивній діяльності вчитися шукати суперечності та шляхи їхнього розв'язання.

Також відзначаємо, що для покращення результатів освітнього процесу у початковій школі потрібно поєднувати інтерактивність і технології критичного мислення.

Широке використання терміну «критичне мислення» у світі розпочалося із 70-х років ХХ ст. (до того таке мислення трактували як ефективне, творче; у початкових школах України ще використовувався термін «доказове мислення»).

Саме в цей час (70-ті роки) К. Мередіт, Ч. Темпл, Дж. Стіл розробили технологію «Читання та письмо для розвитку критичного мислення» (Reading and Writing for Critical Thinking) [5].

Основні положення цієї технології викладені в наступних положеннях: процес учіння – це процес пов'язування нової інформації з уже відомою. В учнів виникають нові уявлення на основі вже набутих знань та уявлень; здобувачі освіти є допитливими від природи, прагнуть пізнавати світ, здатні розмірковувати над серйозними питаннями та висувати оригінальні ідеї; учитель – вдумливий помічник, який скеровує самостійну пізнавальну діяльність дітей та стимулює пізнавальну активність; критичне мислення формується насамперед у дискусіях, у процесі активної взаємодії з текстами, створення письмових робіт тощо; завдання вчителя – не передавати учням власне розуміння певної інформації, а надати допомогу в розширенні та реструктуризації вже набутих ними знань під впливом одержаної нової інформації [6].

Технологія формування критичного мислення містить три етапи: виклик (актуалізація), осмислення (реалізація) та рефлексія [5;6].

Методи формування критичного мислення: **«Прес»** - цей метод допомагає навчитися знаходити вагомі аргументи і формулювати свою думку стосовно суперечливих питань. Стратегія може бути використана на будь-якому уроці; **«Fishbone» (Рибна кістка)** - метод дає змогу всебічно розглянути проблемну ситуацію й, проаналізувавши причинно-наслідкові зв'язки, дійти висновку; **«Асоціативний куц»** - метод може ефективно використовуватися під час вивчення будь-якої теми на інтегрованих заняттях; **«Кероване читання з передбаченням»** - метод доцільно використовувати для формування аналітичних, творчих здібностей учнів, розвитку вміння дітей робити передбачення та аргументувати власну думку; **«РАФТ»** - назва «РАФТ» – це аббревіатура від перших букв: Р (роль), А (аудиторія), Ф (форма), Т (тема). Отже, учень обирає: роль (від імені кого він представлятиме інформацію); аудиторію, для якої адресоване це повідомлення, форму представлення (стиль, жанр тощо), тему; **«Джигсоу»** - метод за принципом пазла чи мозаїки спрямований на всебічне опрацювання навчального матеріалу; **«Шість капелюхів»** - метод використовується під час вирішення проблем творчого характеру. Його застосовують, наприклад, під час обговорення історичних подій, образів та вчинків літературних персонажів, діяльності видатних особистостей тощо; **«Шість медалей оцінки»** - метод спрямований на всебічний аналіз певної проблеми чи ситуації, пошук цінних аспектів, на яких необхідно акцентувати увагу, розуміння їхніх особливостей та реалізація дій відповідним чином; уміння оцінити (зважити всі «за» і «проти» – переваги й недоліки); **«Шість пар взуття способу дії»** - метод спрямований на визначення найкращого в конкретній ситуації стилю поведінки, способу дії, структурування поведінки на шість окремих способів дії – вироблення вміння діяти; **«Кубування»** - цей підхід передбачає використання кубика, на кожній грані якого написано вказівки: опишіть, порівняйте, встановіть асоціації, проаналізуйте, знайдіть застосування, запропонуйте аргументи «за» або «проти». Важливо пам'ятати, що черговість граней передбачає перехід від менш складних завдань (з точки зору мисленнєвої діяльності) до більш складних; **«Ромашка запитань» («Ромашка Блума»)** - метод спрямований на розвиток навичок учнів формулювати запитання та знаходити відповіді на них [1; 2; 3; 4].

Доцільність використання освітніх технологій очевидна. Проте вчителі часто відчують труднощі в їхній реалізації, що зумовлено декількома причинами. По-перше, у педагогічній науці немає єдиної думки щодо трактування термінів «метод», «методика», «прийом», «освітня технологія», «педагогічна технологія», що призвело до неоднозначного розуміння педагогічними працівниками суті технологічного

підходу. По-друге, залишаються невирішеними суперечності в обґрунтуванні критеріїв освітніх технологій. Окремі з ознак, наприклад, гарантія результату, не підтверджуються шкільною практикою. Ще не розроблена жодна технологія, яка б забезпечувала успішне навчання і виховання всіх без винятку здобувачів освіти.

Список використаних джерел та літератури

1. Бондар, Ю. В. (2019b). Інтерактивна гра як інструмент розвитку творчих здібностей молодших школярів. Наука та інновації – 2019: теорія, методологія та практика: матеріали Міжнар. наук. конф. (м. Запоріжжя, 6 груд. 2019 р.). Запоріжжя : МЦНД, (III том), 115-117. EOI 10.11232/06.12.2019.v3.10 Режим доступу: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/files/journals/4/issues/75/public/75-288-PB.pdf#page=116>
2. Demchenko, O., Bondar, Y., Shykyrynska, O., Komarivska, N., Lyubchak, L., Stakhova, I., & Dabizha, L. (2022). Development of youth's creative abilities schoolchildren by BYOD technology. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference May 27th28th, (I volume), 341-350. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2022vol1.6892>
3. Гучканюк, А. М., & Брижак, Н. Ю. (2016). Інтерактивне навчання як форма організації пізнавальної діяльності молодших школярів. Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні: зб. 268 тез наук. робіт учасн. між нар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 26-27 лют. 2016 р.). Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 100-102.
4. Денисюк, Т. К., & Рябошапка, О. В. (2018). Інноваційні технології у процесі підготовки майбутніх педагогів до роботи в сучасному освітньому просторі. Perspectives of science and education: The 6th International youth conference (New York, USA, December 14, 2018). New York, 527-535.
5. Коберник, Г., Коберник, О., & Волошина, Г. (2020). Стимулювання навчально-пізнавальної активності молодших школярів в умовах парної та групової форм роботи на уроці. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи, (2(4)), 59-66.
6. Комар, О. А. Значення інтерактивного навчання для молодших школярів. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream.pdf> (дата звернення: 27.10.2023).

Оксана Кулик,

методист початкових класів
науково-методичного центру професійного розвитку
керівних та педагогічних працівників установ і закладів
дошкільної та загальної середньої освіти
Хмельницького ОІППО ім. А. Назаренка

Розвиток професійної компетентності вчителя початкової школи Хмельниччини у контексті неперервності

Анотація. Проголошення компетентісного підходу у навчанні як ключового, переорієнтація шкільної освіти на нову модель вимагає нових підходів до професійного розвитку вчителів.

Відповідно, професійні компетентності, набуті у результаті здобуття вищої освіти, потребують свого удосконалення та розвитку протягом педагогічної діяльності.

У статті здійснено комплексний аналіз роботи обласної ШКОЛИ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ: керівників методичних об'єднань, творчих груп вчителів початкових класів Хмельниччини з питань «Сучасний урок у початковій школі», окреслено основні види, форми й принципи.

Доведено, що в умовах реформування разом зі збільшенням вимог до професійних компетентностей вчителі отримали більше можливостей і ресурсів для саморозвитку, самоосвіти, отримання нових і розвитку наявних компетентностей.

Ключові слова: *школа вищої педагогічної майстерності, компетентність; розвиток професійних компетентностей, векторність поступу.*

Процеси інтеграції освіти і науки залежать від різних політичних, адміністративних та економічних чинників. Вони спрямовані на створення єдиного освітнього інформаційного простору. Соціально-економічні умови розвитку суспільства, конкурентна боротьба на світових ринках освітніх послуг зумовили розробку адекватної стратегії освітньої політики в системі вищої освіти, пошук і створення ефективних механізмів підвищення якості підготовки та перепідготовки керівних, науково-педагогічних і педагогічних кадрів, визначення раціональних шляхів використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій [9].

Одним із стратегічних завдань національного суспільного розвитку системи післядипломної педагогічної освіти є ефективне формування, використання її кадрового потенціалу шляхом гармонізації основних напрямів, умов і параметрів його професійної діяльності з урахуванням внутрішніх і зовнішніх суспільно-значущих чинників. Для розв'язання цього завдання необхідна побудова гнучкої системи підготовки фахівців, здатних ефективно реагувати на зовнішні виклики і сприяти формуванню перспективних напрямів розвитку національної системи освіти як основи суспільно-економічного розвитку держави [5].

Стрімкий розвиток засобів інформаційних технологій зумовив оновлення інформаційно-технологічного середовища продуктивної діяльності людини в суспільстві. Розпочався етап інформаційно-технологічного розвитку суспільства, ознаками якого стали мережні технології (МТ), електронна економічна діяльність, наявність співтовариств «без кордонів», вільний доступ до інформаційних ресурсів, наявність умов керування цим ресурсом [1; 11]. Означені процеси є контекстом застосування інформаційних технологій у систему національної освіти, зокрема в систему післядипломної педагогічної освіти (ППО).

Застосування сучасних інформаційних, зокрема МТ, надає всім членам суспільства рівні можливості в одержанні освітніх послуг незалежно від місця проживання, часу і соціального стану, що забезпечує рівний доступ до нових знань. Актуальної трансформації все більше набуває формула «від освіти на все життя – до освіти через усе життя» як загальнокультурна необхідність сучасного життя. Цей напрям реформування зумовлює розвиток технологій навчання й управління – відбувається оновлення змісту навчання і змісту діяльності всіх суб'єктів освітнього процесу. Поняття «знати» – трансформується в «процес одержання доступу до інформації» [6; 10]. Тому, основним завданням застосування сучасних мережних технологій у систему ППО є побудова мережної освітньої інфраструктури, що забезпечує створення єдиного освітнього простору, складовими якого є мережні освітні середовища кожного закладу системи ППО [4].

Українськими вченими дослідження інформатизації освіти ведуться у різних напрямках, що відображено в роботах В. Ю. Бикова, М. І. Жалдака, Л. М. Забродської, В. А. Кравець, Н. В. Кухаренко, Н. В. Новожилової, В. В. Олійника, О. І. Пометун, О. М. Самойленка, Ю. В. Триуса, А. Г. Шабанова, Т. І. Шорохової та ін.

У процесі визначення оптимальних шляхів і засобів використання МТ у діяльності закладів ППО нами було враховано напрями модернізації системи освіти й упровадження новітніх педагогічних технологій, розкриті в працях Н. М. Бібік, А. М. Бойко, М. С. Вашуленка, С. У. Гончаренка, В. Г. Кременя, Ю. І. Мальованого, Н. Г. Нічкало, О. П. Пехоти, О. В. Сухомлинської та ін. Особливості системи функціонування системи ППО в європейському вимірі, досліджено в наукових працях

Л. М. Ващенко, Н. І. Клокар, С. М. Ніколаєнка, В. В. Олійника, Л. П. Пуховської, Є. Р. Чернишової, А. І. Чміля та ін.

На нашу думку, у сучасних умовах вкрай важливо здійснювати формування й розвиток організаційної культури, зокрема, вчителів початкової освіти. Адже його професійна діяльність реалізується у виховній, дидактичній, організаторській та інших видах педагогічної праці. Одним зі шляхів забезпечення інтеграції різновидів професійної діяльності вчителів початкових класів є формування їх організаційної культури. Вважаємо за доцільне зазначити у контексті реформаційних змін підготовки педагогічних кадрів початкової освіти актуалізується проблема оновлення її змісту, впровадження інноваційних форм, методів, технологій з урахуванням євроінтеграційної векторності поступу.

ШКОЛУ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ: керівників методичних об'єднань, творчих груп вчителів початкових класів Хмельниччини з питань «Сучасний урок у початковій школі» (далі ШВПМ) було створено у 2013 році.

Діяльність ШВПМ було організовано з відповідним алгоритмом дій:

крок 1 – розроблено Положення про діяльність обласної школи вищої педагогічної майстерності керівників методичних об'єднань, творчих груп вчителів початкових класів «Сучасний урок у початковій школі»;

крок 2 – вивчено освітні запити педагогів початкової освіти;

крок 3 – сформовано групи коучів та підготовлено їх щодо ретрансляції почутого кращого досвіду;

крок 4 – укладено Плану діяльності ШВПМ та проведення засідань;

крок 5 – створено Коучинг центри ШВПМ у районах/містах та підготовлено коучів до роботи в них.

З метою надання офіційного статусу та окреслення основних (нормативно-правових, організаційно-змістових, науково-методичних) засад функціонування школи вищої педагогічної майстерності керівників методичних об'єднань, творчих груп вчителів початкових класів «Сучасний урок у початковій школі» було розроблено та затверджено науково-методичною радою ХОІППО Положення про її діяльність. Положення структуровано за розділами: загальні положення, цілі створення Школи, мета і завдання її діяльності, зміст та форми організації роботи.

Було вивчено освітні запити педагогів та враховано освітні потреби педагогів початкової освіти, щодо викликів педагогів у теоретичних знаннях та методичних уміннях та навичках.

З метою отримання інформації про основні запити педагогів було проведено анонімне анкетування широкої аудиторії респондентів із різних районів/міст області. Що надало можливість виокремити ключові проблеми, та створити основу Програми діяльності Школи й укласти тематику засідань.
<https://docs.google.com/presentation/d/1e3SDIQTuJh10ODX5xHbl8qGNvIAgPx6/edit#slide=id.p1>

Після підготовки групи коучів та розроблення Програми діяльності, під час засідань ШВПМ педагогів початкової освіти ми детально інформували про мету, зміст, форми роботи у Школі та запрошували до співпраці. Відповідно нами було окреслено основні завдання щодо досягнення спільнотою початкової освіти Хмельниччини вершини професіоналізму й визначенні найоптимальнішої траєкторії розвитку педагога початкової освіти.

Для роботи у ШВПМ було створено команду фахівців-коучів. Коучем стали високо компетентні керівники методичних об'єднань, творчих груп учителів початкових класів, які мали певні професійні здобутки (переможець конкурсу, носій передового педагогічного досвіду, автор інноваційних програм чи методики тощо) та добре розвиненні професійні й особистісні якості (комунікативність, мобільність, емпатійність, демократизм, толерантність, ініціативність, творчість, харизматичність, гуманізм тощо).

Хмельницьким обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти було організовано науково-методичну підтримку команди районних (міських) фахівців-коучів: предметно-методичну, наставницьку, експертну, консалтингову.

Кожен коуч ШВПМ став ідейним натхненником педагогів початкової освіти та здатним вселяти віру в їхні можливості та впевненість в успішному розв'язанні професійних проблем. Обраними коучами стали переважно керівники методичних об'єднань, творчих груп вчителів початкових класів, які розуміли, що головне завдання полягає у правильній ретрансляції побаченого досвіду з опорою на професійні та особистісні ресурси: знання, досвід, особистісні якості, власне бачення, творчість.

Завдяки вмілому керівництву досвідчених методистів РМК/ММК та спільній партнерській взаємодії впродовж 10 років нам вдалося надихнути вчителів початкових класів на нові успіхи та досягнення у впровадженні інноваційних технологій.

Щороку ШВПМ на першому засіданні визначалося й затверджувалося планування роботи на рік та окреслювалися напрямки реалізації означених завдань. <http://surl.li/gqjdu>; <http://surl.li/gqjdo>. На рік здійснювалося 2-4 засідання. <http://surl.li/gqjef>; <http://surl.li/gqjev>.

На засіданнях було представлено авторські матеріали кращого досвіду та відео майстер-класи щодо його поширення. Знайомство з матеріалами відбувалось офлайн, а під час пандемії та воєнного стану онлайн у синхронному та асинхронному режимі.

Впродовж 10 років було презентовано та обговорено ряд питань, зокрема надано методичні рекомендації щодо організованого початку та завершення навчального року та розставлено акценти, у тому числі розвитку освітнього середовища через формування ІК компетентностей педагогічних працівників; наповнення контентів вебпорталу «Початкова освіта Хмельниччини» змістовими модулями, розширення електронного освітнього ресурсу та здійснення інформаційно-методичного супроводу педагогічних працівників із метою створення умов для оновлення форм, засобів, технологій та методів викладання шкільних дисциплін; підтримку системи інформаційно-аналітичного методичного забезпечення у сфері початкової освіти. А також розглянуто питання модернізації форм, змісту і методів роботи з питань якості початкової освіти й підготовка їх до роботи в сучасних умовах Нової української школи. У тому числі щодо розвитку творчості в закладі освіти – середовища класу, ситуації успіху на уроках; особливості та форми роботи з обдарованими учнями; формування дивергентного способу мислення як основи творчого; пошуково-дослідницька діяльність; методів проектування та моделювання; діяльнісне навчання молодших школярів; щодо значення навчальних інструментів для формування складових неадаптивної активності учнів: участь у дослідницькій діяльності, у дидактичних іграх, дискусіях і спілкуваннях з учителем, виявленні власної ініціативи та методики організації навчання ротацій за станціями й таке інше.

В рамках засідань було проведено понад 200 майстер-класів вчителями методистами, переможцями конкурсу "Учитель року" обласного та Всеукраїнського етапів.

До 1 вересня 2020 року органи місцевого самоврядування було проведено реорганізацію науково-методичних установ, а ліквідація методичних кабінетів відділів освіти завершилась формуванням й функціонуванням мережі центрів професійного розвитку педагогічних працівників. Їх основні функції та завдання були визначені відповідним положенням, які внесли нові виклики та переосмислення існування ШВПМ щодо модернізації нашої педагогічної системи у поширенні кращого досвіду та передових перспективних ідей; формування в учителів початкових класів умінь оцінювати власний рівень педагогічної майстерності, можливості, професійні потреби, запити, установки; створювати власну позитивно гармонійну «Я-концепцію», що поєднує європейську та національну ідентичність, самооцінку і саморозвиток;

вирішувати стратегічні й тактичні завдання; кваліфіковано, професійно проводити проектно-конструкторську (планувальну), аналітико-прогностичну, процесуальну діяльність на технологічному рівні; поширювати власний кращий досвід.

У партнерстві із нашими тренерами ми усвідомлювали соціальну і професійну місію вчителя Нової української школи щодо самостійного визначення власного рівня професійно - педагогічної компетентності; планування і реалізації неперервного вдосконалення компетентностей і набуття компетенцій з урахуванням індивідуальних потреб, професійних можливостей в умовах післядипломної освіти, тому шукали та випробовували різні шляхи реалізації мети та завдань ШВПМ. Вибудовували нові моделі партнерської взаємодії інституту та центрів професійного розвитку педагогічних працівників, органів управління освітою, закладів освіти, з питань безперервного професійного розвитку і створення системи якісної початкової освіти в умовах децентралізації.

ХОІППО виконував функцію комунікатора взаємодії з учасниками ШВПМ, в результаті якого створено електронне портфоліо ШВПМ <https://sites.google.com/hoippo.km.ua/shvpm/%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0>

З метою вивчення думки вчителів початкових класів щодо роботи вищевказаної Школи (впродовж квітня 2023 року) було здійснено діагностику і моніторинг діяльності ШВПМ та проведено соціологічне опитування, яке дозволило проаналізувати роботу ШВПМ для удосконалення, врахування і прогнозування змін, які відбулися, розробити заходи щодо більшої гнучкості й адаптивності до змін завдяки наполегливості, високому професіоналізму, інноваційності, відповідальності, лідерству та творчості обласних тренерів-коучів, яких залишилось лише 69% від створених у 2013 році, творчий звіт яких представлено в електронному портфоліо: <https://sites.google.com/hoippo.km.ua/shvpm/%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%87%D0%B8%D0%B9-%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%82-%D1%82%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B2-%D0%BA%D0%BE%D1%83%D1%87%D1%96%D0%B2-%D1%88%D0%B2%D0%BF%D0%BC?authuser=0>

А також на Каналі “Початкова освіта ХОІППО” із підписниками понад 1 тис. користувачів та 56 відео за покликанням: https://youtube.com/playlist?list=PLkNaFourGLv6v3dbZfiGnc3b_I6VkJUbN0&si=kAUYYcmzcUalgP6z

В умовах кризи компетентностей, чимраз більшої конкуренції на ринку освітніх послуг перед нами постало завдання сформувати у вчителів початкової освіти навички гнучкості й адаптивності, діагностування, комплексного осмислення власного перспективного педагогічного досвіду, визначати рівень його продуктивності НМЦ професійного розвитку керівних та педагогічних працівників установ і закладів дошкільної та ЗСО ХОІППО було вирішено апробувати нову систему, а саме:

- ✓ на добровільних засадах створити вайбер спільноту вчителів початкової освіти;
- ✓ у кожній ТГ обрати 1-2 обласних тренерів-коучів, які будуть готові до впровадження освітніх інновацій для досягнення найвищих показників у професійно-особистісного розвитку початкової школи Хмельниччини, професійній діяльності, творчості; висувати найближчі та найдалі професійні перспективи; здійснювати рефлексію; переводити власні потенційні можливості в актуальні та ретранслювати представлений на засіданнях ШВПМ досвід колегам своєї ТГ;
- ✓ на добровільних засадах створити вайбер групу для швидкого реагування поточних питань для обраних обласних тренерів-коучів;
- ✓ ретрансльований досвід представляти у вигляді пресрелізу у спільному портфоліо: <https://sites.google.com/hoippo.km.ua>

З метою подальшого вдосконалення роботи діяльності обласної творчої групи вчителів початкових класів ШКОЛИ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ: керівників методичних об'єднань, творчих груп вчителів початкових класів з питань «Сучасний урок у початковій школі» Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти:

Методистами початкової освіти НМЦ професійного розвитку керівних та педагогічних працівників установ і закладів дошкільної та ЗСО забезпечено актуалізацію знань у рішеннях професійних завдань; здійснено кваліфікований добір, композиції акмеологічного змісту професійної інформації; спроектовано моделі стратегії життя і професійного розвитку; прояву індивідуальної професійної активності, вибудови та реалізації індивідуальної траєкторії висхідного розвитку з ускладненням професійних завдань з даного питання.

Крім того, створено умови для подолання серед учительства упередження, що участь у професійній спільноті – це зайве навантаження. Такі хибні переконання пов'язуємо зі скептицизмом (педагоги не вважають, що необхідні зміни), стресом (освітянам бракує часу на вдумливі зміни у своїй практиці), відсутністю підтримки (не вистачає експертної підтримки) і нерозуміння можливої вигоди (педагогам складно усвідомити, що зміни позитивно впливають на результати навчання учнів і педагогічну діяльність). Методистами початкової освіти Центру спрямовано зусилля на інформування освітян, що таке професійна спільнота, створено умови для розуміння, як працюють різні моделі нашої спільноти та усвідомлення, як саме вони можуть зробити участь у спільноті корисною для себе та інших.

В результаті впровадження роботи обласної творчої групи вчителів початкових класів ШКОЛИ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ШВПМ в систему НМЦ професійного розвитку керівних та педагогічних працівників установ і закладів дошкільної та ЗСО вчителів початкової освіти було навчено:

- проектувати особистісно-значущу систему самоорганізації та саморозвитку, самостійно планувати розвиток педагогічної майстерності з урахуванням власних педагогічних здібностей, якостей і потенційних можливостей, потреб і запитів;
- визначати найближчі й подальші перспективи розвитку;
- вести самостійно-творчий пошук професійно значущої інформації; використовувати власний досвід (соціальний, професійний, особистісний) в якості джерела навчання;
- бути зорієнтованому на досягнення стану «акме»;
- витримувати конкуренцію на ринку освітніх послуг інформаційного суспільства;
- активно зреалізовувати освітні проекти національного масштабу тощо.

Отже, надання Центром ХОІППО випереджувальних і диференційованих сервісних послуг, що відповідають професійним запитам, потребам учителя, дозволить структурним підрозділам ЦПР ПП та відповідальним особам початкової освіти стати сучасним центром розвитку педагогічної майстерності, дієвою, гнучкою службою науково-методичного забезпечення інноваційних освітніх процесів.

Список використаних джерел та літератури

1. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти – К.: Атіка. 2019. – 18 с.
2. Веліховська А.Б. Удосконалення системи професійної діяльності методисті засобами мережних технологій /дис. кандидата пед. наук:13.00.04 / Веліховська Алла Борисівна – К., 2011. – 260 с.
3. Забродська Л.М. Інформаційна культура особистості – умова прогнозування розвитку закладу освіти. // Нова педагогічна думка. – 2022. – № 3–4. – С.252–360.

5. Забродська Л.М., Чернишова Є.Р. Інформаційно-комунікаційні технології управління сучасним закладом освіти. // Освіта і управління. – 2022. – № 2. – С.108.
6. Клокар Н.І. Підвищення кваліфікації педагогічних працівників в умовах післядипломної освіти регіону на засадах диференційованого підходу: монографія / Наталія Іванівна Клокар. – Київ, 2020. – 528 с.
7. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти – К.: Атіка. 2019. – 18с.
8. Веліховська А.Б. Удосконалення системи професійної діяльності методисті засобами мережних технологій /дис. кандидата пед. наук:13.00.04 / Веліховська Алла Борисівна – К., 2011. – 260 с.
9. Забродська Л.М. Інформаційна культура особистості – умова прогнозування розвитку закладу освіти. // Нова педагогічна думка. – 2022. – № 3–4. – С.252–360.

Товстюк Ірина,
вчитель початкових класів
Нетішинської гімназії «Гармонія»,
старший вчитель

Прийоми та поради з використання ораторського мистецтва у практичній діяльності вчителя НУШ

Анотація. *Питання ораторського мистецтва в діяльності вчителя НУШ є досить актуальним, оскільки педагогічна діяльність ґрунтується передусім на засадах спілкування. Поза цим процесом важко уявити діяльність учителя.*

У даній статті розкривається питання про місце ораторського мистецтва у житті вчителя, про те, що варто знати педагогу, аби успішно взаємодіяти з аудиторією; які ораторські прийоми варто використовувати, щоб зацікавити, надихнути, налагодити хороший зв'язок зі своїми слухачами.

Ключові слова: оратор, ораторське мистецтво, вчитель.

*Ну що б, здавалося, слова...
Слова та голос — більш нічого.
А серце б'ється — ожива.
Як їх почує!.. Знать, од Бога
І голос той, і ті слова
Ідуть меж люди!..
Т. Г. Шевченко*

Як із сучасними дітьми говорити на сучасному рівні? Як зробити так, щоб вони слухали, затамувавши подих? Напевно, такі питання хвилюють кожного вчителя. Адже слово педагога — це його основний інструмент, знаряддя його діяльності. Людина, яка майстерно володіє словом, здатна досягти великих успіхів у своїй діяльності. Слово має таку силу, що може і ранили, і вбити людину, вилікувати і врятувати її. Народна мудрість говорить: "Шабля ранить тіло, а слово — душу"... За допомогою слова учитель, як і кожна людина, виражає, утверджує себе й одночасно впливає на інших.

Спостерігаючи за тим, як люди виступають, як вони себе подають, я зрозуміла, що дуже хочу розширити свій діапазон для роботи з аудиторією. Адже спілкування — це ціле мистецтво, і його дійсно варто освоїти. Я б хотіла поділитися з вами своїм досвідом, інструментами та прийомами, які мені допомагають у роботі.

Вдумайтесь: лише писана історія ораторського мистецтва нараховує понад дві з половиною тисячі років. Авіценна, перський лікар та філософ, у своїй «Книзі

зцілення» зазначав, що у лікаря є три зброї: слово, рослина і ніж. Як бачимо, на першому місці стоїть саме слово. Так само і у нас, вчителів, слово – найголовніший наш інструмент в роботі з дітьми.

Ми не можемо говорити про правильність чи неправильність чийось думок, адже у кожного свої істини. Проте, чийсь слова звучать переконливо, є сильними і торкають слухачів, а інші – навпаки. Тому саме ораторське мистецтво дає можливість робити свої думки такими, щоб вони виливались в переконливі слова.

Ораторське мистецтво є прикладною дисципліною, яка являє собою комплекс знань, умінь і навичок оратора стосовно підготовки й проголошення переконуючої промови. Іншими словами, ораторське мистецтво — це діяльність, спрямована на переконання аудиторії засобами живого слова [1].

У свою чергу поняття оратор сучасні словники тлумачать як:

1. Людина, яка володіє мистецтвом красномовства
2. Той, хто проголошує промову
3. Проповідник (за словником Даля)

Є схожі терміни, що визначають певним чином ораторське мистецтво. Так, риторика — це теорія ораторського мистецтва, красномовство — вміння говорити красиво. М.М. Сперанський визначав красномовність як “дар потрясати душі”. А.Ф. Коні розрізняв поняття “красномовність” і “ораторське мистецтво”. Перше він розумів як “дар слова, що хвилює й притягує слухача красотою форми, яскравістю образів і силою точних висловів”, тобто як вміння говорити грамотно, переконливо”. Сучасні словники теж визначають красномовство як здатність вміння говорити красиво, переконливо, як ораторський талант [1].

Одна з відомих постатей римського красномовства Марк Тулій Цицерон говорив, що ораторський ідеал – це сукупність засобів для того, щоб зацікавити слухача і переконати його. Він відзначав, що хороший оратор, передусім, має володіти літературною мовою, вміє ретельно добирати слова, уникаючи будь-яких двозначностей, використовує багато стилістичних засобів, які роблять його промову по справжньому цікавою для слухачів.

Ораторське мистецтво є специфічною сферою діяльності учителя НУШ. Адже він повинен говорити логічно, дохідливо й переконливо. Педагогічна професія вимагає від педагога високого рівня навичок переконання, він має бути ритором, яскравою особистістю, впливати своєю чарівністю, словом і вдачею, професіоналізмом.

Учителю необхідно вміти яскраво й переконливо виражати свої почуття, володіти прийомами впливу на увагу аудиторії, вмінням керувати своїм психофізіологічним станом та творчим самопочуттям для успішної організації спілкування та взаємодії з учнями. « Заговори так, щоб я тебе побачив!» - говорив Сократ. Тому варто звернути увагу на образність та гнучкість мислення, вміння привертати й утримувати увагу учнів, мовленнєву виразність вчителя – педагогічну майстерність, найвищий рівень якої виявляється в тому, що у відведений час педагог досягає оптимальних результатів, забезпечує високий рівень самоорганізації педагогічної діяльності. Важливого значення набувають мімічні, пластичні, інтонаційні, мовленнєві вміння педагога, його емоційність, адекватне сприймання дітей [2].

Вчитель, який опанував ораторське мистецтво, зможе подати учням щось звичне і буденне, як щось на межі з відкриттям, гідне справжнісінького подиву. Тому візьміть собі за правило, готувати урок або промову таким чином, щоб передусім вам було дуже цікаво. Як тільки ви відчуваєте, що десь стає нудно, то одразу вносьте корективи або змінійте вид діяльності, якщо це урок. Адже у перш чергу ви маєте бути зацікавлені в тому, що бажаєте донести [2].

Мабуть, найбільш вдала метафора, яку довелось чути щодо вчительської діяльності, це – сцена. І ваш виступ починається в ту ж мить, коли ви заходите в клас. Вже по тому, як ви зайшли, як стали, як подивилися, вашим слухачам стає

зрозуміло наскільки ви впевнені в собі та своїй компетентності, чи можна порушити ваші межі. Ви можете грати роль дуже впевненої у собі людини, робити вигляд, що все чудово, але діти завжди відчують, коли ви фальшуєте.. Тому саме від нас залежить, чи учні чекатимуть з нетерпінням вашого наступного уроку чи дзвінка на перерву з цього уроку. А це означає, що аби впливати на свою цільову аудиторію, потрібно її знати. Тому, на мою думку, перед тим, як іти до слухачів з якоюсь інформацією, варто задати собі низку правильних питань:

1. Для кого я це говорю?
2. Якої мети прагну досягнути?
3. Що саме хочу сказати?
4. Яким чином це доноситиму?
5. Що отримаю у результаті? [3]

Якщо ви задалися метою стати хорошим оратором, а значить і хорошим вчителем, слід використовувати кожен можливість для покращення відповідних навичок. Навіть якщо це для вас вихід із зони комфорту. Адже саме на виході із зони комфорту ми здатні показати свої найкращі результати. Що ж для цього варто робити?

1. Організаційні моменти.

Розпочати варто із організаційних моментів, які є дуже важливими. Вони звучать доволі банально, проте про них варто нагадати. Здоров'я, сон, харчування, ваші взаємини з собою і оточуючими, організація часу та робочого простору – це є дуже важливі моменти. Особливо у житті людини, яка працює з дітьми. Адже від якості вище переліченого залежить якість ваших уроків.

2. Ви – керівник всього процесу і клас – ваша територія.

Інколи, спостерігаючи за вчителем, виникає таке відчуття, ніби не ви прийшли до нього, а він до вас, на вашу територію. Тому, як би не склались обставини, перед виступом чи уроком потрібно прийти раніше і освоїтися, налаштуватися. Таким чином ви будете почуватися господарем ситуації. Насправді це міняє дуже багато. Особливо, якщо це якийсь публічний виступ (бо зазвичай вчителі мають свої власні кабінети).

3. Як впоратись зі страхом?

Для вчителя НУШ проводити багато різних уроків – це звичайна справа. Тому такі поняття як страх чи хвилювання майже відсутні. Проте є безліч інших заходів (відкриті уроки, виступи на педрадах, семінарах, методичних об'єднаннях) на яких доводиться робити доповідь вчителю. І у багатьох з них з'являється страх виступати перед аудиторією. Це цілком нормально. Адже ми наперед ніколи не знаємо, як пройде наш урок чи виступ. Особливо, коли виступаємо перед новою аудиторією. Існує цікава теорія щодо цього: вважається, що страх виступів – другий за своєю потужністю після страху смерті.

Хтось із мудрих сказав, що оратори діляться на дві категорії: ті, котрі визнають, що бояться публічних виступів, і ті, котрі брешуть, що не бояться. Проте, хороший оратор знає як впоратись зі своїм страхом і хвилюванням за лічені секунди. Натомість людина, яка не має відповідних навичок, витратить на це значно більше часу і значно більше її сил та енергії піде на хвилювання.

Як же впоратись із цим страхом? Особисто я шукаю серед аудиторії якесь вдячне обличчя, когось, хто мені посміхається і привітно налаштований. Тоді посміхаюсь йому у відповідь, опановую себе і розпочинаю.

Психологи радять техніку «Кораблик». Необхідно зручно сісти, розслабитися, заплющити очі та уявити себе на морському узбережжі. Побачити, як до берега підпливає корабель, роздивитися його в деталях. Потім потрібно поскладати всі коробки зі страхами на корабель. І коли ви зрозумієте, що коробок більше немає, потрібно відправити корабель далеко в море. І аж тоді, коли від нього залишиться маленька цятка, його треба потопити. Практику варто повторювати доти, доки у вашій уяві з'являтимуться коробки зі страхом [5].

Якщо ви виступаєте перед незнайомою аудиторією, можете собі уявити, що ви розповідаєте цей матеріал близькій довірній людині, якій дуже цікаво вас слухати. Це допомагає позбутися зайвого хвилювання і напруження, яке триває протягом перших 5 хвилин.

4. Ораторське мистецтво – це невербальне мистецтво.

Зоровий контакт здатен творити дива. Ним можна і заохотити, і виразити невдоволення, не роблячи при цьому жодних зайвих рухів. Просто дивлячись в очі людині, можна передати їй повноцінне повідомлення. Тому нам, вчителям, а особливо вчителям НУШ, варто навчитись це робити.

У багатьох з нас є страх дивитись в очі малознайомим чи незнайомим людям. Щоб побороти цей бар'єр, впродовж тижня виконуйте таку вправу. Намагайтесь дивитися в очі знайомим, малознайомим і, особливо, незнайомим людям до тих пір, доки вони першими не відведуть погляд. Вони, а не ви. Не бійтеся дивитися своїм страхам прямо в очі [5].

Взагалі, коли ви виступаєте чи проводите урок, варто дивитися на людину до того часу, доки не отримаєте зворотній зв'язок, який є дуже важливим. Людина повинна відреагувати на вас: кивнути головою, посміхнутись, нахилитись вперед чи змінити щось у своїй міміці. Тому приділяйте більше уваги для того, аби отримати цей зворотній зоровий контакт.

Дуже важливо в роботі вчителя не допускати «мертвих зон» - тобто, охоплювати зоровим контактом всіх по черзі слухачів, не залишаючи нікого поза увагою. При цьому рух очей має бути хаотичним, слухачі не повинні знати, куди ви подивитесь в наступний момент. Зоровим контактом можна багато досягти, тому не нехтуйте ним під час уроків.

Під час виступу уникайте закритих позицій, таких як схрещені на грудях руки або ж зімкнені долоні. Цим ви демонструєте свою закритість.

5. Не забувайте використовувати свої інструменти!

У кожного вчителя постійно є з собою скринька з пречудовими інструментами. Перш за все це ваш голос. За допомогою правильних наголосів, інтонацій, тону ви можете надати своєму виступу чи уроку по справжньому яскравих барв. Якщо ви не орудуєте цими інструментами, виникає монотонність і діти перестають вас сприймати, починають думати про щось своє. Тому голос учителя має відповідати таким вимогам:

- ✓ голос має бути відкритим, виразним, спрямованим на навчальну кімнату. Усі звуки необхідно вимовляти відповідно до правил орфоепії;
- ✓ в голосі учителя має звучати впевненість, оптимізм. Упевненість голосу робить мовлення вчителя переконливим, а оптимізм сприяє створенню позитивних емоцій в учнів;
- ✓ педагог має володіти технікою зміни тональності свого голосу залежно від розв'язання навчально-виховних завдань та індивідуальних особливостей вихованців [2].

Також не варто забувати про темп голосу. Можна говорити дуже-дуже швидко, коли ви чимось захоплені чи схвильовані, а можна – дуже повільно, коли потрібно на чомусь наголосити.

Педагогу варто використовувати такий інструмент, як тиша. Не бійтесь робити паузи, адже іноді слухачам потрібен час, щоб сприйняти і обдумати сказане вами. Не нехтуйте тишею і паузами, бо вони можуть бути досить сильними.

6. Спонукайте своїх слухачів бачити картинки!

Люди мислять образами. Тому для того, щоб ваші виступи та уроки були успішними, не забувайте про цю особливість людського мозку. Наповнюйте вашу мову дієсловами, пов'язаними з зором, використовуючи такі вирази як: « Уявіть собі...», « Як ви бачите...», « Погляньте на цю ситуацію з другого боку...». Змушуйте слухачів бачити картинку і увімкнути свою уяву.

7. Зверніть увагу, який простір ви займаєте в аудиторії!

Зовсім по різному сприймається вчитель який сидить за столом і той, який стоїть або пересувається по класу. Стоячи значно легше втримувати увагу учнів. Звичайно, доволі важко стояти чи ходити всі п'ять уроків. Проте завжди можна знайти рішення цієї проблеми. Наприклад, розташувати парти таким чином, щоб бути ближчим до своїх учнів або просто перенести стілець в центр класу. Взагалі, як на мене, ідеальним розташуванням є круглий стіл, тому що вчитель бачить всіх учнів і учні бачать одне одного. Проте не завжди є змога таким чином розташуватися у класі, але завжди можна знайти вихід, щоб не сидіти за вчительським столом. Так само варто уникати трибун, бо вони створюють бар'єр між промовцем і слухачами.

8. Не бійтеся помилятися!

Ми, вчителі, знаємо, що процес навчання є складним, не завжди все вдається. Адже метод спроб і помилок – це невід'ємна частина вчителювання. Педагог експериментує, отже в результаті або тріумфує, або помиляється. І це нормально. Тому не варто боятися пробувати щось нове під час своїх уроків і помилятися при цьому. Адже якщо вчитель дійсно любить свою роботу і робить все від щирого серця, то діти готові нам пробачити багато чого.

9. Перші 4 хвилини є надзвичайно важливими.

Існує така теорія, що впродовж перших 4 хвилин знайомства ми формуємо думку про людину і вже приблизно визначаємо, чи віримо ми їй і як будемо поводитись далі. Тому для вчителя, особливо НУШ, дуже важливу роль грає перша зустріч з учнями. Від неї залежить, чи захоче дитина вам відкритися і з превеликим задоволенням ходити до школи, чи одна згадка про уроки викликатиме в дитині відразу.

10. Залучайте учнів до творіння вашого уроку!

Ще одним дуже хорошим прийомом є дати змогу дітям брати участь в творіння вашого уроку. Діти у 3-4 клас із задоволенням включаються до участі в проектах, готують матеріал і в змозі самі провести якийсь етап уроку (наприклад, закріплення нового матеріалу). Вам достатньо лише їх скеровувати. Дітям це не лише дуже подобається, вони набагато краще засвоюють вивчений матеріал.

11. Не забувайте дбати про свій стан та настрій!

Будь-яка людина, яка навчилася гарно взаємодіяти з аудиторією розуміє, що одним з головних ключів до успіху є вміння керувати своїм станом і настроєм. Але не завжди нам виходить приходити на свої уроки чи виступи натхненним і окриленим. Але це можна легко виправити. У буддизмі є надзвичайно проста практика – просто посміхатися. І навіть якщо спочатку ваша посмішка буде силуваною, згодом вона перетвориться у справжню і щиру. Для вчителя, який хоче бути успішним красномовцем, дуже важливо мати свої прийоми, які допоможуть йому опанувати себе, залишити все погане за дверима класу. Учні приходять до нас по знання і не заслуговують на те, щоб наш поганий настрій впливав на них.

Отже, щоб стати майстром педагогічної справи й бути при цьому гарним оратором, необхідно докласти чимало зусиль, а щоб не боятись змарнувати їх, слід постійно вдосконалювати свої вміння, поглиблювати знання, розвивати свій творчий потенціал, навчитися майстерно володіти словом. Адже, як писав В. О. Сухомлинський « Слово — це найтонший різець, здатний доторкнутися до найніжнішої рисочки людського характеру. Вміти користуватися ним — велике мистецтво. Словом можна створити красу душі, а можна й спотворити її. Так оволодіймо цим різцем так, щоб з-під наших рук виходила тільки краса"[4].

Список використаних джерел та літератури

1. Будянський В.І, Будянський Д.В. Риторика – мистецтво красномовства / Навчальний посібник. – Суми: «Козацький вал», 2012.
2. Дем'янюк А. Мовна і мовленнєва компетентність як невід'ємна складова й обов'язкова ознака освіченості та професіоналізму / Актуальні проблеми

української лінгвістики: теорія і практика: Зб. наукових праць. – Вип. 18. – К., 2009. – 174 с.

3. Різун В. В. Теорія масової комунікації / підруч. — К.: Вид. центр “Просвіта”, 2008. — 260 с.

4. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5-ти т. / Василь Сухомлинський. — Т. 2. — К.: Рад. школа, 1976. — 670 с.

5. Цимаблюк І. М. Психологія спілкування / Навчальний посібник. — К: ВД „Професіонал”, 2004. — 304 с.

Шевчук О. П.,

вчитель початкових класів

Нетішинської гімназії «Гармонія»,

вчитель-методист

Компетентнісний підхід до навчання математики

Анотація: у статті висвітлюється питання використання педагогічних інноваційних технологій, які сприяють формуванню у здобувачів освіти ключових та предметних компетентностей при вивченні математики. Представлено структурний аналіз та зміст компетентнісно зорієнтованих задач.

Ключові слова: компетенція, компетентність, ключові та предметні компетентності, компетентнісно зорієнтовані задачі.

Питання формування ключових та предметних компетентностей здобувачів освіти на уроках математики є актуальним, оскільки, маючи певні знання, вміння й навички, школярі часто не вміють їх застосовувати на практиці, у спілкуванні з оточенням, а іноді не вміють переносити їх не тільки у практичну діяльність, а й з однієї навчальної галузі у іншу. З цією проблемою вчителі початкової школи зустрічаються постійно. Як зробити, щоб дитина не лише засвоювала нові знання, а й вміла застосовувати їх у повсякденному житті?

У північних народів є простий, але дуже мудрий афоризм: «Якщо подарувати людині одну рибину, вона буде ситою один день. Якщо подарувати дві, буде ситою два дні. Якщо людину навчити ловити рибу - вона буде ситою все життя». Так і в навчанні: мало озброїти школяра знаннями, уміннями та навичками, потрібно так організувати навчальний процес, щоб учень навчився самостійно здобувати знання та застосовувати їх у повсякденному житті.

Для досягнення цієї мети я працюю над проблемою компетентнісного підходу до навчання математики. Компетентнісний підхід у шкільному навчанні є інноваційним засобом його модернізації. Це зумовлено проблемами досягнення більш якісної освіти не загалом для системи, а для кожного учня. Компетентнісна освіта – спроба вийти за межі традиційної парадигми навчання, коли результатом вважається система знань, умінь і навичок учня, а не його здатність діяти. Тому коротко можна визначити, що компетентнісна освіта – особистісно-діяльнісна. Звичний результат навчання: «знаю що...», змінюється у напрямі «знаю як».

Українські вчені О. В. Овчарук, О. І. Локшина, Н. М. Бібік, О. І. Пометун, О. Я. Савченко та ін. на основі вивчення потреб розвитку української школи визначили таку сукупність ключових компетентностей: уміння вчитись (навчальна); громадянська; загальнокультурна; компетентність з інформаційних та комунікаційних технологій; соціальна; здоров'язбережувальна.

З власного досвіду я зрозуміла, що формування ключових і предметних компетентностей у молодших школярів потрібно здійснювати шляхом виявлення можливостей конкретного предмета для кожної з них. Найбільшу увагу я звернула на предмет «математика», оскільки мета цього предмета – інтелектуальний розвиток учня, зміст збагачений діяльнісним компонентом, а в програмі конкретизовано цілі, пов'язані із формуванням ключових компетентностей у процесі опанування учнями математичних компетенцій (додаток Б), з-поміж яких основною виступає «уміння вчитися» як здатність до самоорганізації у навчальній діяльності.

У результаті посилення інтеграції на рівні змістових ліній і діялісно-практичного спрямування навчально-виховного процесу в учнів формуються індивідуальні особливості.

Робота над проблемою визначення шляхів формування ключових та предметних компетентностей на уроках математики є актуальною та практично значущою в даний час. Бо саме математична освіта покликана зробити вагомий внесок у формування ключових компетентностей учнів як загальних цінностей, що базуються на знаннях, досвіді, здібностях, набутих завдяки навчанню. Отримані у школі знання та сформовані вміння і навички є, безперечно, важливими, але нині особливої актуальності набуває компетентність учня в різних галузях знань. Саме компетентності більшість міжнародних експертів вважають тими індикаторами, що дають змогу визначити готовність учня-випускника до життя, подальшого особистого розвитку та активної участі в суспільному житті.

Опрацюючи Державний стандарт початкової загальної освіти, наукову педагогічну літературу, я дійшла висновку, що зміст математичної освіти має бути спрямований на досягнення таких цілей:

- ✓ інтелектуальний розвиток учнів, формування видів мислення, характерних для математичної діяльності і необхідних людині для повноцінного життя у суспільстві;
- ✓ оволодіння прийомами математичної діяльності, які необхідні при вивченні суміжних предметів для продовження навчання та у практичній діяльності;
- ✓ формування уявлень про математику як форму опису і метод пізнання дійсності;
- ✓ виховання учнів у процесі навчання математики;
- ✓ формування позитивного ставлення та інтересу до математики.

Ключові компетентності я намагаюсь формувати через спеціально підготовлений зміст, технології і розвивально збагачене середовище, яке має такі ознаки: відкритість, цілісність, емоційна комфортність, суб'єктність навчальної взаємодії.

Таким чином, компетентнісний підхід дозволяє мені в певній мірі осучаснити всі складові навчального процесу, починаючи з його мети і змісту. Це сприяє моїй і учнівській зосередженості на результативній складовій навчання, підвищує можливості для практико зорієнтованої освіти, мотивації дітей до навчання.

Застосування компетентнісного підходу до навчання – це одна із відповідей на запитання, який результат освіти необхідний особистості і затребуваний сучасним суспільством. Формування компетентності учня на сьогоднішній день є однією із актуальних проблем освіти і може розглядатися як вихід із проблемної ситуації, що виникла через протиріччя між необхідністю забезпечити якість освіти та неможливістю вирішити цю проблему традиційним шляхом. Тому, зважаючи на те, що реалізація компетентнісного підходу має діялісно-особистісний характер (О.Я.Савченко), роботу на уроці математики будує, спираючись на структуру компетентнісно зорієнтованого уроку.

Усі складові частини ідеї компетентнісного підходу до навчання сприятимуть тому, що успішній особистості в сучасному суспільстві буде легше застосувати свої знання в професійній діяльності, в життєвих ситуаціях.

Математичні компетентності складають основу для формування ключових компетентностей. Методика формування ключових компетентностей, яку я використовую в своїй роботі, включає в себе 5 етапів:

1-й етап – мотиваційний.

Ефективними є методичні прийоми, які привертають мимовільну увагу учнів, формують у них позитивне емоційне ставлення до навчального матеріалу і внутрішню необхідність його пізнання. На цьому етапі учні повинні усвідомити, чому і навіщо їм потрібно вивчати дану тему, і зрозуміти основну навчальну мету роботи.

2-й етап – відкриття математичних знань.

На даному етапі вирішальне значення мають прийоми, які вимагають концентрації уваги, проведення самостійних досліджень, які стимулюють ріст пізнавальної необхідності.

3-й етап – формалізація знань.

Головна мета прийомів на цьому етапі – організація діяльності учнів, яка буде направлена на всебічне вивчення вже встановленого математичного факту, виконання навчальних дій за інструкцією вчителя або з коментуванням, на застосування аналітико-синтетичного методу розв'язання поставлених задач.

4-й етап – застосування математичних знань.

На цьому етапі використовуються завдання (проблеми), які розв'язуються у частково змінених умовах. Прийоми створення проблемних ситуацій на даному етапі повинні активізувати дослідницьку діяльність учнів і сприяти глибокому засвоєнню навчального матеріалу.

5-й етап – рефлексія діяльності на уроці.

Саме на цьому етапі потрібно привести набуті математичні знання у систему, здійснити управління взаємо- та самооцінкою учнів.

Математика не існує у безповітряному просторі. Математичні поняття, аксіоми, теореми мають своїм витоком реальність і своєю метою мають дослідження реальності за допомогою математичного моделювання. Тому я намагаюся знайти шлях до особистості кожної дитини через звернення до їх життєвого досвіду, через підбір задач прикладного змісту (історичні задачі, задачі природничо-екологічного, побутового змісту), що викликає інтерес учнів до предмета, формує у них певні компетентності.

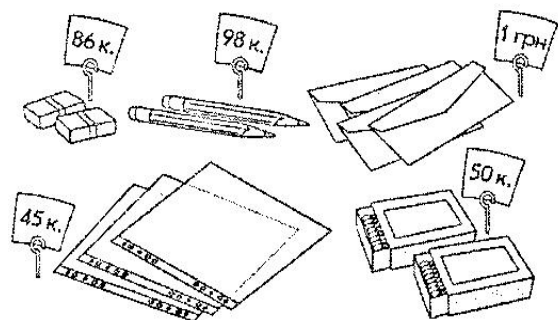
Формування ключових та предметних компетентностей молодших школярів – це складний процес, який охоплює зміст навчання, методи, форми організації навчальної діяльності, засоби навчання.

Організовуючи діяльність учнів у навчанні математики на засадах компетентнісного підходу, практикую використання *компетентнісно зорінтованих задач*. Це задачі, які діти мають розв'язати на основі свого життєвого досвіду, й такі, що дозволяють перевірити різноманітні уміння працювати з інформацією предметного змісту (М.Ю.Демидова)

Наприклад:

1) задачі на виокремлення потрібних даних з-поміж кількох уведених в умову:

- Учні придбали в кіоску різні товари. Назви найдешевшу і найдорожчу покупки. З якими предметами слід поводитися дуже обережно?

- Учень вирішив зробити закладку в книгу, довжина якої 10 см. Яка закладка буде найзручнішою? Поясни свій вибір.

- Для виготовлення пляшкового скла використали 10 кг вапна, 30 кг піску, а соди на 22 кг менше, ніж піску. Скільки кілограмів соди використали? Яке дане, на вашу думку, в задачі зайве? Чи є інші думки? Чому ми не можемо вивести інформацію про вапно із задачі?

2) доповнення умови задачі даними, які впливають із описаної ситуації:

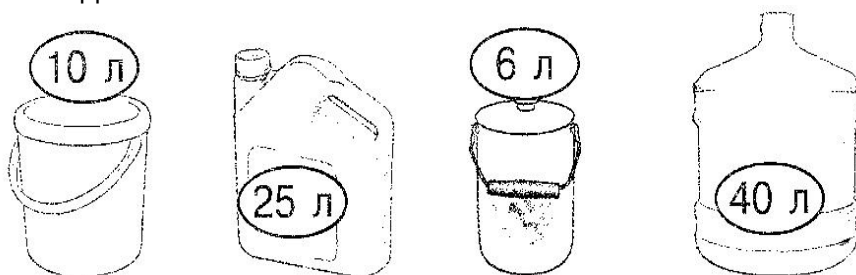
- Собаки Білка і Стрілка побували в космосі раніше людини. Їхній політ тривав 25 годин. На скільки годин більше доби були в польоті собаки-космонавти?
- Сьогодні 12 грудня. Скільки днів залишилося до зустрічі Нового 2014 року?
- Сергійко був в гостях у дідуся 21 день. Скільки тижнів гостював Сергійко у дідуся?

3) пояснення неочевидностей відповіді:

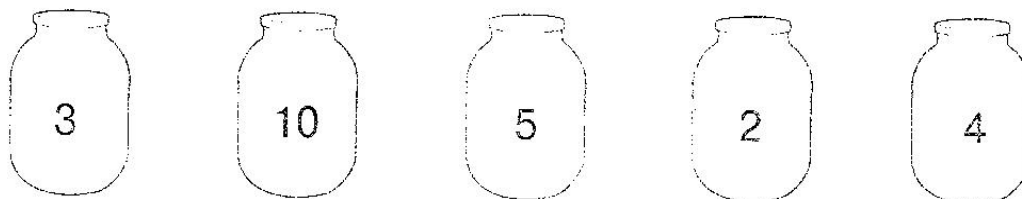
- У Галинки 12 гривень. Які товари вона може купити?

Визначте за малюнком, які посудини потрібно використати, щоб набрати 31 л води?
75 л води?

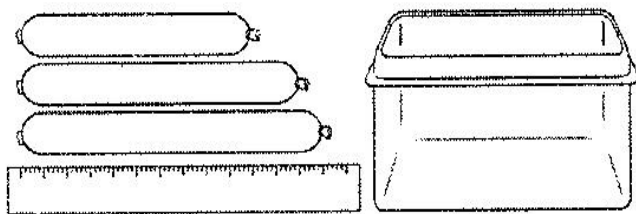

- У банку можна налити 12 склянок молока. У які дві банки потрібно долити найбільшу кількість склянок молока?

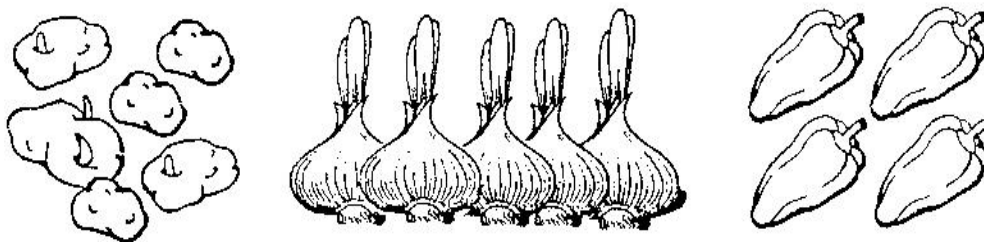

4) обґрунтування різних варіантів правильних відповідей:

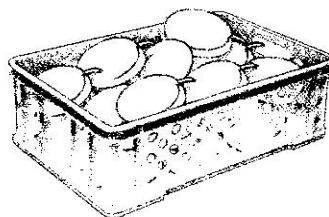
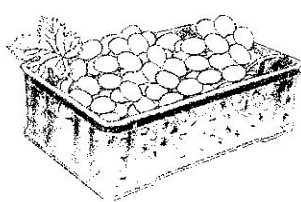
- Мама дає доньці до школи сніданок у харчовому контейнері. Його довжина 1 дм 2 см. Які сосиски вмістяться у контейнері?

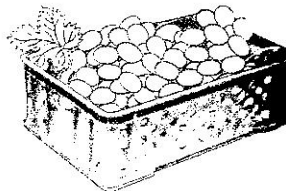
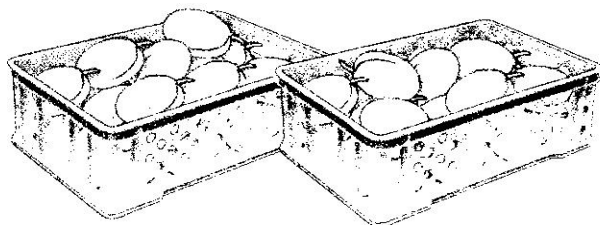
- Пакет витримує 10 кілограмів. Бабуся купила на базарі 2 кг перцю, 5 кг цибулі та 8 кг картоплі. Які овочі можна покласти у пакет?

- Маса 1 ящика винограду і 1 ящика слив 23 кілограми. Маса 2 ящиків слив і 1 ящика винограду – 39 кілограмів. Яка маса окремо 1 ящика слив та 1 ящика винограду?

23 кг

39 кг

Використання інноваційних технологій – це спосіб створення в класі атмосфери, котра найліпшим чином сприяє співпраці, порозумінню та доброзичливості. З-поміж існуючої великої кількості інноваційних технологій я надаю перевагу таким методам та технологіям:

- створення ситуації успіху;
- активі методи навчання;
- метод проектів;
- інформаційно-комунікативні техзнології;
- нестандартні уроки.

Молодший шкільний вік є визначальним у подальшому розвитку особистості та формуванні ключових і предметних компетентностей. Цей процес стає набагато результативнішим, якщо організувати навчання у співробітництві, яке ґрунтується на спільній діяльності і взаєморозумінні вчителя і учнів. Навчання з використанням

компетентнісного підходу підвищує інтелект дитини, зміцнює її віру у власні здібності, стимулює активність і творчість.

Список використаних джерел та літератури

1. Анісімова Г., Нікулочкіна О. Сучасний урок у початковій школі. – Тернопіль: Мандрівець, 2012.
2. Бібік Н. Компетентність і компетенції в результатах початкової освіти /Н. Бібік //Початкова школа. – 2010.- №9.
3. Державний стандарт початкової загальної освіти. – К. постанова Кабінету міністрів України від 20. 04. 2011.
4. Дидактика початкової школи: практичний курс: : навчально-методичний посібник / Кодлюк Я. П.- Тернопіль: Астон, 2013. – 160 с.
5. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Наволокова Н. П. – Х.: Вид. група «Основа», 2012 – 176 с.
6. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / За ред. О. В. Овчарук. – К.:К. І. С., 2004.
7. Листопад Н. Логічний складник математичної компетентності молодшого школяра: сутнісна характеристика та шляхи його формування. // Початкова школа. – 2013. - №9 – с. 13 – 16.
8. Онопрієнко О.Компетентнісно зорієнтовані задачі як засіб формування математичної компетентності учнів. // Початкова школа. – 2013. - №3. – с. 26- 28.
9. Формування змісту навчання математики в початковій школі на засадах компетентнісного підходу. – Дайджест 2 / Укл. О. В. Онопрієнко. – Донецьк: Каштан – 2012. – 142 с.

3. Сучасні методики компетентнісного навчання й освітні технології в роботі вчителя початкової школи

Богомол Валентина,
вчителька початкових класів,
Адампільського ліцею Старосинявської селищної ради
Хмельницького району;
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії,
старший вчитель

Сучасні методики компетентнісного навчання та використання технологій в роботі вчителя початкової школи

Анотація: стаття "Сучасні методики компетентнісного навчання та технології в роботі вчителя початкової школи" розглядає об'єднання компетентнісного підходу та технологій для покращення процесу навчання в початковій школі. Основні принципи компетентнісного навчання, використання технологій та їхні переваги детально розглядаються. Стаття висвітлює виклики та перспективи цього підходу, а також концентрується на позитивному впливі на мотивацію, критичне мислення та готовність учнів до сучасного суспільства.

Ключові слова: компетентнісне навчання, технології в освіті, початкова школа, індивідуалізація навчання, інтерактивність, електронні портфелі, критичне мислення, мотивація учнів.

Вступ. Сучасна освіта вимагає нових підходів до навчання, особливо в початковій школі, де формується фундамент для подальшого розвитку дітей. Один із ключових напрямків - компетентнісне навчання, яке активно впроваджується у педагогічний процес разом із використанням сучасних технологій. У цій статті ми розглянемо сучасні методики компетентнісного навчання та використання технологій в роботі вчителя початкової школи.

Компетентнісне навчання - Основні принципи

- Орієнтація на розвиток особистості:

Ключовий аспект компетентнісного навчання - розвиток особистості учня. Вчителі в початковій школі ставлять перед собою завдання сприяти не лише набуттю конкретних знань, але й формуванню критичного мислення, творчих здібностей, та саморегуляції. Це дозволяє дітям не лише засвоювати інформацію, але й використовувати її в різних життєвих ситуаціях.

- Індивідуалізація навчання:

Індивідуалізація навчання включає в себе врахування різних темпів навчання та стилів вчителювання учнів. Вчителі створюють уроки, які адаптовані до індивідуальних особливостей кожного учня, надаючи можливість кожному здобувати знання на своєму рівні.

- Навчання в контексті:

При цьому підході використовуються завдання та матеріали, що максимально наближені до реального життя. Це допомагає учням легше розуміти та застосовувати отримані знання в практиці. Наприклад, уроки можуть базуватися на реальних проблемах чи викликах, з якими діти можуть зіткнутися.

- Колективна співпраця:

Розвиток комунікативних навичок стає невід'ємною частиною компетентнісного підходу. Групові та парні завдання стимулюють взаємодію між учнями, розвиваючи навички співпраці, обговорення та спільного прийняття рішень.

Використання технологій в роботі вчителя

- Інтерактивні дошки та програмне забезпечення:

Інтерактивні дошки дозволяють вчителям створювати захопливі уроки, використовуючи візуальні елементи та інтерактивні завдання. Сучасне програмне забезпечення надає різноманітні можливості для інтерактивності, створення вправ та оцінювання учнів.

- Віртуальні екскурсії та відкриті уроки:

Використання віртуальної реальності дозволяє учням "відвідати" різні місця та часи, що робить навчання більш захоплюючим та запам'ятовуваним. Це може бути особливо ефективним для предметів, які важко візуалізувати, наприклад, історія чи географія.

- Ігрові технології в освіті:

Ігрові технології не лише забавляють учнів, але й сприяють розвитку різних навичок. Вони можуть бути використані для навчання математики, мови, а також для вирішення реальних проблем та розвитку критичного мислення.

- Електронні портфелі та онлайн-ресурси:

Створення електронних портфелів дозволяє вчителям та учням відстежувати прогрес та ділитися досягненнями. Онлайн-ресурси, такі як відеоуроки чи інтерактивні вправи, розширюють доступ до навчального матеріалу та дозволяють учням вивчати та вдосконалювати навички вдома.

Виклики та перспективи

- Недостатність ресурсів:

Багато шкіл стикаються з обмеженим доступом до технологій та недостатньою кількістю комп'ютерів. Це стає викликом для реалізації повноцінного використання компетентнісного підходу та технологій.

- Нестабільний доступ до техніки:

Не всі учні мають стабільний доступ до комп'ютерів та інтернету вдома, що може стати перешкодою для рівного доступу до навчання та викликати нерівності.

- Підготовчий рівень учителів:

Застосування нових технологій вимагає відповідного підготовчого рівня вчителів. Багато вчителів можуть відчувати необхідність в додатковій підготовці та підтримці.

Переваги поєднання компетентнісного навчання та технологій

Поєднання компетентнісного навчання та сучасних технологій в роботі вчителя початкової школи надає безліч переваг, які сприяють якісному та глибокому навчанню учнів.

- Зацікавленість та мотивація:

Використання інтерактивних технологій та ігор створює захопливе середовище, що підвищує зацікавленість та мотивацію учнів. Це дозволяє залучити учнів до навчання та робить процес більш ефективним.

- Зручність та доступність інформації:

Електронні портфелі, онлайн-ресурси та відеоуроки забезпечують зручний та невід'ємний доступ до необмеженої кількості інформації. Учні можуть вчитися у власному темпі та в будь-якому місці, забезпечуючи гнучкість та індивідуалізацію навчання.

- Розвиток критичного мислення та рішення проблем:

Використання технологій сприяє розвитку критичного мислення через вирішення завдань, головоломок та реальних проблем. Учні навчаються аналізувати та шукати рішення, розвиваючи критичні та творчі здібності.

- Співпраця та обмін досвідом:

Використання онлайн-платформ для співпраці та обміну досвідом створює можливість для взаємодії між учнями та вчителями з різних регіонів. Це розширює горизонти та сприяє взаємопідтримці в навчанні.

- Розвиток навичок майбутнього:

Використання технологій в навчанні допомагає учням адаптуватися до швидкозмінюючого сучасного світу, розвиваючи навички інформаційної грамотності та цифрової компетентності.

- Оцінювання та звітність:

Електронні засоби дозволяють вчителям ефективно відслідковувати прогрес учнів, оцінювати їхні досягнення та вносити необхідні корективи в процес навчання. Це забезпечує більш ефективне використання засобів та ресурсів.

Поєднання компетентнісного навчання та технологій не лише забезпечує високу якість навчання, але й готує учнів до успішного функціонування в сучасному інформаційному суспільстві.

Перспективи. Незважаючи на виклики, в перспективі об'єднання компетентнісного навчання та технологій в початковій школі виявиться ключовим для готовності учнів до сучасного світу. Подолання обмежень вимагатиме спільних зусиль шкільних адміністрацій, вчителів, та батьків для створення оптимальних умов для розвитку дітей. Це покоління учнів, яке зростає в умовах компетентнісного та технологічного навчання, буде краще підготовлене до викликів майбутнього.

Висновок. Впровадження компетентнісного навчання та використання технологій в роботі вчителя початкової школи є ключовим етапом у підготовці нового покоління громадян. Ці підходи сприяють розвитку критичного мислення, творчості та ключових компетентностей, необхідних для успішного виходу учнів у сучасне суспільство. Запровадження цих методик потребує поєднання зусиль учителів, адміністрації шкіл, і батьків з метою створення оптимальних умов для навчання та розвитку молодого покоління.

Список використаних джерел та літератури:

1. <https://oplatforma.com.ua/article/2251-nush-ta-nnovatsyn-tehnolog-v-pochatkovy-shkol>
2. <https://nus.org.ua/questions/zo-take-kompetentnisnyj-pidhid-u-navchanni-vidpovidaye-derzhavna-sluzhba-yakosti-osvity/>

Буджерак Оксана,
вчитель англійської мови в
початкових класах,
Ізяславська початкова школа №6
Ізяславської міської ради

Сучасні методики компетентнісного навчання й освітні технології в роботі вчителя початкової школи

Анотація. У статті розглядаються ключові аспекти цих підходів та їх взаємодію для досягнення найкращих результатів в навчанні. Компетентнісне навчання визначається як спрямоване на формування ключових компетентностей, необхідних для успішного функціонування учнів у сучасному суспільстві. Освітні технології, у свою чергу, розглядаються як ефективний інструмент для підтримки цього процесу. Стаття висвітлює можливості використання освітніх технологій для індивідуалізації навчання, адаптації його до індивідуальних потреб кожного учня. Сучасні освітні технології сприяють

підвищенню мотивації учнів до навчання, створюючи цікавий та захоплюючий навчальний процес. Такий підхід визначається як оптимальний для досягнення ефективності компетентнісного навчання та впровадження освітніх технологій у початковій школі.

Ключові слова: компетентнісне навчання, освітні технології, початкова школа, ключові компетентності.

Постановка проблеми. Сучасний світ характеризується високими темпами змін у всіх сферах життя. Ці зміни вимагають від людини нових знань, умінь і навичок, які дозволяють їй успішно адаптуватися до мінливого середовища. Освітній процес також не повинен стояти осторонь від цих змін. Він повинен бути спрямований на формування в учнів ключових і предметних компетентностей, які дадуть їм можливість успішно реалізувати себе в житті. У зв'язку з цим в Україні впроваджується новий освітній стандарт початкової освіти, який базується на компетентнісному підході.

Компетентнісний підхід передбачає формування в учнів здатності застосовувати знання, уміння та навички в різних життєвих ситуаціях. Цей підхід є більш актуальним, ніж традиційний предметно-центричний підхід, який спрямований на накопичення знань. Сучасні методики компетентнісного навчання спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності учнів, розвиток їх творчого мислення та критичного ставлення до інформації.

Освітні технології можуть стати ефективним інструментом для реалізації компетентнісного підходу в початковій школі. Вони дозволяють створювати інтерактивні навчальні середовища, які сприяють розвитку творчого мислення учнів, формуванню їх критичного ставлення до інформації та навичок роботи в команді.

Метою статті є ознайомлення з сучасними методиками компетентнісного навчання та освітніми технологіями, які можуть бути використані в роботі вчителя початкової школи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У останні роки в Україні активно проводяться дослідження з питань застосування сучасних методик компетентнісного навчання та освітніх технологій у роботі вчителя початкової школи. До цих досліджень залучаються як українські, так і зарубіжні дослідники. Серед українських дослідників варто виділити такі, як О. Вахрушева, А. Вихрущ, І. Іванова, А. Кириленко, О. Локшина, М. Марчук, О. Нікітін, Т. Овчинникова, В. Співак та ін [1-11]. Серед зарубіжних дослідників виокремимо таких як Дж. Блек, Г. Блехер, Л. Блум, П. Хейгер, Д. Кларк, Дж. Колбер, М. Макконнелл, Д. Селф та ін [1-11]. Основними напрямками досліджень у цій галузі є аналіз ефективності різних методик компетентнісного навчання та освітніх технологій у початковій школі; розробка нових методик компетентнісного навчання та освітніх технологій, які відповідають сучасним вимогам; підготовка вчителів початкової школи до використання сучасних методик компетентнісного навчання та освітніх технологій.

Мета дослідження. Метою статті є ознайомлення з сучасними методиками компетентнісного навчання та освітніми технологіями, які можуть бути використані в роботі вчителя початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Компетентнісний підхід до навчання - це такий підхід, який спрямований на формування в учнів ключових компетентностей, які дозволяють їм успішно адаптуватися до мінливого світу. Ключові компетентності включають в себе вміння і навички в різних сферах життя, таких як спілкування, навчання, критичне мислення, робота в команді та інші [1].

Освітні технології - це засоби та методи, які використовуються в освітньому процесі для досягнення навчальних цілей. Освітні технології можуть бути традиційними (наприклад, підручники, дошки) і сучасними (наприклад, інтерактивні дошки, комп'ютерні програми, мобільні додатки) [4].

В сучасному світі, де зміни відбуваються зі швидкістю світлового променя, роль вчителя початкової школи виявляється особливо важливою. Використання компетентнісного підходу та освітніх технологій в цьому контексті стає ключовим інструментом для формування учнівської особистості та підготовки до життя в мінливому суспільстві.

Спрямований на розвиток ключових компетентностей, таких як критичне мислення, комунікативність та спроможність до самонавчання, підхід дозволяє вчителям створити багатогранне навчальне середовище. Учні не лише отримують знання, але й навчаються застосовувати їх у реальних ситуаціях, що є важливим етапом в їхньому вихованні.

Освітні технології, в свою чергу, допомагають вчителям активізувати пізнавальну діяльність учнів. Використання інтерактивних методик, віртуальних лабораторій та онлайн ресурсів робить процес навчання захопливим та доступним. Учні розвивають творче мислення, оскільки вони взаємодіють з інформацією та вирішують завдання, що стимулює їхню активність та інтерес до навчання [3].

Створюючи інтерактивне навчальне середовище, вчителі також сприяють розвитку комунікативних навичок та здатності працювати в команді учнів. Застосування технологій для групової роботи, віртуальних проектів та дистанційної комунікації сприяє формуванню в учнів важливих соціальних умінь.

Концепція "компетентність" у зв'язку з освітою використовується для опису здатності людини застосовувати знання, вміння та навички в різних ситуаціях. Компетентність передбачає не тільки знання фактів і понять, а й уміння використовувати ці знання для вирішення проблем, прийняття рішень та творчої діяльності. У контексті освіти компетентність розглядається як мета навчання. Вона визначає, що учень повинен знати, уміти та вміти робити після закінчення навчання [6].

Закон України "Про освіту" визначає компетентність як "здатність людини застосовувати знання, вміння та навички в різних сферах життєдіяльності". Державний стандарт початкової освіти визначає ключові компетентності як "комплекс знань, умінь і навичок, необхідних для успішної життєдіяльності особистості в суспільстві".

Ключові компетентності початкової освіти включають в себе:

- Спілкування державною мовою;
- Спілкування іноземними мовами;
- Математична компетентність;
- Природничі науки і технології;
- Інформатична компетентність;
- Комунікація та медіаграмотність;
- Громадянська та соціальна компетентності;
- Підприємливість та фінансова грамотність;
- Обізнаність і самовираження через мистецтво;
- Фізична культура і здоров'я [1].

Формування компетентностей у початковій школі здійснюється через реалізацію освітньої програми. Освітня програма визначає зміст освіти, методи навчання та виховання, а також вимоги до результатів навчання.

Компетентнісний підхід до навчання передбачає формування в учнів ключових компетентностей, які дозволяють їм успішно адаптуватися до мінливого світу. Ключові компетентності включають в себе вміння і навички в різних сферах життя, таких як спілкування, навчання, критичне мислення, робота в команді та інші [2].

Реалізація компетентнісного підходу в освітньому процесі вимагає дотримання певних принципів. До основних принципів компетентнісного навчання відносяться:

1. Цілеспрямованість - навчання має бути спрямоване на формування ключових компетентностей.

2. Системність – формування компетентностей має відбуватися в усіх навчальних предметах і сферах діяльності учнів.
3. Послідовність – формування компетентностей має відбуватися поступово, від простого до складного.
4. Активність учнів – учні повинні бути активними учасниками освітнього процесу.
5. Індивідуалізація – навчання має враховувати індивідуальні особливості учнів.
6. Практичність – навчання має бути спрямоване на формування вмінь і навичок, які можна застосовувати в реальному житті [8].

Реалізація принципів компетентнісного навчання в початковій школі вимагає від вчителів перегляду традиційних підходів до навчання. Вчитель повинен стати не просто джерелом знань, а фасилітатором, який допомагає учням формувати ключові компетентності.

Впровадження компетентнісного підходу в початковій школі принесло з собою численні переваги, що визначають не тільки якість освіти, а й підготовку учнів до життя у сучасному суспільстві. Формування ключових компетентностей, таких як критичне мислення та комунікативність, стало невід'ємною частиною навчального процесу. Учні розвивають не лише академічні знання, а й вміння застосовувати їх у різних життєвих ситуаціях [6].

Важливим аспектом є розвиток пізнавальної активності та творчого мислення учнів. Вони вчаться самостійно шукати та аналізувати інформацію, що сприяє формуванню навичок, необхідних для подальшого навчання та професійного розвитку. Створення інтерактивного навчального середовища дозволяє не лише активізувати комунікативні навички учнів, але і розвивати їх здатність працювати в команді. Взаємодія та спільна діяльність стають ключовими елементами, що формують в учнів соціальну компетентність.

Однією з головних переваг є підвищення мотивації учнів до навчання. Вони отримують можливість вибирати власні шляхи досягнення навчальних цілей, що активізує їхню зацікавленість та відчуття власної відповідальності за власний навчальний прогрес. Звісно, впровадження компетентнісного підходу не лише приносить вигоди, але і вносить свої виклики. Необхідно переглядати традиційні методи навчання, готувати вчителів до використання сучасних методик, а також забезпечувати відповідне матеріально-технічне забезпечення. Але самі ці виклики є частиною процесу, який спрямований на покращення якості освіти та підготовку майбутніх громадян сучасного світу [4].

Сучасні технології відіграють важливу роль у навчальному процесі. Вони можуть використовуватися для підтримки компетентнісного навчання, а також для підвищення ефективності та якості освіти [12].

Види сучасних технологій, які можуть бути використані в навчальному процесі:

- Інтерактивні дошки. Інтерактивні дошки дозволяють вчителю створювати інтерактивні уроки, які сприяють активній пізнавальній діяльності учнів.
- Комп'ютерні програми. Комп'ютерні програми можуть бути використані для створення інтерактивних вправ, віртуальних лабораторій, завдань з розробки проектів та інших навчальних матеріалів.
- Мобільні додатки. Мобільні додатки можуть бути використані для створення мобільного навчального середовища, яке дозволяє учням навчатися в будь-який час і в будь-якому місці.
- Веб-сайти та соціальні мережі. Веб-сайти та соціальні мережі можуть бути використані для створення віртуальних спільнот, в яких учні можуть обмінюватися інформацією та досвідом [5].

Переваги використання сучасних технологій у навчальному процесі

Перевага	Опис
Індивідуалізація навчання	Сучасні технології дозволяють вчителю адаптувати навчання до індивідуальних потреб учнів. Наприклад, можна використовувати інтерактивні вправи, які дозволяють учням працювати в своєму темпі та на своєму рівні.
Активізація пізнавальної діяльності учнів	Сучасні технології можуть бути використані для створення інтерактивного навчального середовища, яке сприяє активній пізнавальній діяльності учнів. Наприклад, можна використовувати віртуальні лабораторії, які дозволяють учням проводити досліди без необхідності відвідувати лабораторію.
Розвиток творчого мислення та критичного ставлення до інформації	Сучасні технології можуть бути використані для створення завдань, які вимагають від учнів творчого мислення та критичного ставлення до інформації. Наприклад, можна використовувати завдання з розробки проєктів, які вимагають від учнів самостійно збирати інформацію та приймати рішення.
Підвищення мотивації учнів до навчання	Сучасні технології можуть бути використані для створення цікавого та захоплюючого навчального процесу. Наприклад, можна використовувати ігри та віртуальні подорожі, які дозволяють учням навчатися у цікавій формі.

Сучасні технології можуть бути використані для підтримки компетентнісного навчання в різних навчальних предметах. Наприклад, в початковій школі вони можуть бути використані для:

- Формування ключових компетентностей, таких як компетентність у галузі спілкування, математична компетентність, компетентність у галузі природничих наук і технологій, компетентність у галузі інформатики, компетентність у галузі громадянської та соціальної освіти, компетентність у галузі підприємливості та фінансової грамотності, компетентність у галузі обізнаності і самовираження через мистецтво, компетентність у галузі фізичної культури і здоров'я.

- Розвитку пізнавальної активності учнів, їх творчого мислення та критичного ставлення до інформації.

- Створення в класі інтерактивного навчального середовища, яке сприяє розвитку комунікативних навичок учнів, їх здатності працювати в команді та самостійно навчатися [7].

Пропонуємо розглянути впровадження технологій на прикладі конкретного уроку. На уроці природознавства в третьому класі діти вивчали тему "Земля - планета Сонячної системи". Учитель почав урок, активізуючи опорні знання учнів щодо планет Сонячної системи. Діти з легкістю визначили, що це небесні тіла, що обертаються навколо Сонця.

Потім учитель перейшов до нового матеріалу, розповідаючи про Землю. Використовуючи інтерактивну дошку та візуалізації, він показав учням, що Земля має кулясту форму, не є ідеальною кулею, та має діаметр 12 756 кілометрів. Діти також дізналися, що Земля обертається навколо Сонця по еліптичній орбіті, а обертання навколо своєї осі займає 24 години. На закріплення знань учитель провів короткий підсумок уроку, де учні повторили вивчений матеріал. Учитель задав запитання щодо форми, розмірів та руху Землі, і діти відповіли на них.

На завершення уроку було домашнє завдання - повторити вивчений матеріал. Урок був побудований таким чином, що дозволив дітям активно взаємодіяти та сприймати інформацію, роблячи процес вивчення цікавим та зрозумілим [11].

У цьому фрагменті уроку вчитель використовує інтерактивну дошку для демонстрації учням зображень і візуалізацій. Це дозволяє зробити урок більш цікавим і інформативним. Вчитель також використовує комп'ютер для демонстрації учням відеороликів. Це дозволяє дати учням більш детальну інформацію про тему уроку.

Використання освітніх технологій на уроці природознавства у третьому класі визначено не лише для передачі знань, але й для формування ряду ключових компетентностей учнів. Однією з таких компетентностей є компетентність у галузі спілкування. Завдяки інтерактивній дошці та проектору, учні отримують можливість розуміти та використовувати інформацію, представлену в різних форматах. Візуалізація грає важливу роль у розвитку їхньої спроможності ефективно спілкуватися.

Другою компетентністю, що формується на уроці, є математична компетентність. Використання інтерактивних засобів дозволяє учням легше розуміти та використовувати геометричні поняття, наприклад, форму та розміри Землі. Графічні представлення на інтерактивній дошці стають зручним інструментом для навчання математики.

Крім того, використання освітніх технологій сприяє розвитку компетентності у галузі природничих наук і технологій. Учні мають можливість спостерігати за природними явищами через візуалізації та інтерактивні додатки, що допомагає їм легше розуміти та пояснювати природні процеси.

Впровадження компетентнісного підходу та технологій в освітній процес є складним завданням, яке вимагає від вчителів значних зусиль і переосмислення традиційних підходів до навчання [10].

Серед можливих труднощів, з якими стикаються вчителі при впровадженні компетентнісного підходу та технологій, можна виділити такі:

1. Недостатня підготовка вчителів. Багато вчителів не мають належної підготовки в галузі компетентнісного підходу та технологій. Це може призвести до того, що вчителі не будуть розуміти принципів компетентнісного підходу та не зможуть ефективно використовувати технології в навчальному процесі.

2. Нестача матеріально-технічного забезпечення. Не всі школи мають доступ до сучасних технологій. Це може ускладнити впровадження компетентнісного підходу, який передбачає використання технологій.

3. Негативне ставлення деяких батьків. Деякі батьки можуть негативно ставитися до використання технологій у навчальному процесі. Вони вважають, що технології відволікають учнів від навчання і заважають розвитку творчості [2].

Для подолання цих труднощів необхідно:

1. Забезпечити належну підготовку вчителів. Це можна зробити шляхом проведення курсів підвищення кваліфікації, створення методичних матеріалів та створення спільнот вчителів, які впроваджують компетентнісний підхід та технології.

2. Покращити матеріально-технічне забезпечення шкіл. Це можна зробити шляхом закупівлі сучасних технологій, а також шляхом надання школам фінансової підтримки.

3. Працювати з батьками для зміни їхнього ставлення до технологій. Це можна зробити шляхом проведення зустрічей з батьками, надання їм інформації про користь використання технологій у навчальному процесі та створення спільних проєктів з батьками [9].

Крім того, важливо пам'ятати, що впровадження компетентнісного підходу та технологій є процесом, який вимагає часу та зусиль. Не варто очікувати, що вчителі зможуть швидко і легко перебудуватися на новий підхід. Важливо надавати вчителям

підтримку та допомогу в процесі впровадження компетентнісного підходу та технологій [11].

Висновки. Впровадження компетентнісного підходу та сучасних технологій в освітній процес є перспективним напрямком, який має на меті підготовку учнів до успішної життєдіяльності в сучасному суспільстві. Компетентнісний підхід спрямований на формування в учнів ключових компетентностей, які включають в себе вміння і навички, необхідні для успішної реалізації в різних сферах життя. Сучасні технології можуть бути використані для підтримки компетентнісного навчання, оскільки вони дозволяють індивідуалізувати навчання, активізувати пізнавальну діяльність учнів, розвивати творче мислення та критичне ставлення до інформації, підвищувати мотивацію учнів до навчання, створюючи цікавий та захоплюючий навчальний процес.

Для успішної реалізації компетентнісного підходу та використання сучасних технологій в освітньому процесі необхідна відповідна підготовка вчителів, а також матеріально-технічне забезпечення.

Впровадження компетентнісного підходу та сучасних технологій в освітній процес є важливим завданням, яке спрямоване на підвищення ефективності та якості освіти. Цей підхід має ряд переваг, які дозволяють формувати в учнів ключові компетентності, необхідні для успішної життєдіяльності в сучасному суспільстві.

Використання сучасних технологій у навчальному процесі має ряд переваг, які можуть сприяти підвищенню ефективності навчання та розвитку учнів. Технології можуть бути використані для підтримки компетентнісного навчання в різних навчальних предметах, розвитку пізнавальної активності учнів, їх творчого мислення та критичного ставлення до інформації, створення в класі інтерактивного навчального середовища.

Впровадження компетентнісного підходу та технологій в освітній процес є складним завданням, яке вимагає від вчителів значних зусиль і переосмислення традиційних підходів до навчання. Для подолання труднощів, з якими стикаються вчителі при впровадженні компетентнісного підходу та технологій, необхідно забезпечити належну підготовку вчителів, покращити матеріально-технічне забезпечення шкіл та працювати з батьками для зміни їхнього ставлення до технологій.

Список використаних джерел та літератури

1. Глузман Н. А. Методико-математична компетентність майбутніх учителів початкових класів: монографія. К.: Вища школа XXI, 2010. 407 с.
2. Корінчук Н. Ю. Формування математичних компетентностей у майбутніх учителів початкових класів. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2014. Вип. 34. С. 199–205.
3. Лазаренко Т. В. Формування логіко-математичної компетентності учнів. Початкове навчання та виховання. 2011. № 2. С. 21–24.
4. Лалак Н., Фенчак Л. Іноваційні підходи до проведення уроків «я досліджую світ» в початковій школі. Вісник науки та освіти. 2023. № 6 (12).
5. Литвиненко Г.М., Хома Т.В., Застосування інноваційних методів навчання у практиці роботи вчителя англійської мови: теоретичний аспект. The 9th International scientific and practical conference "Study of world opinion regarding the development of science"(November 22-25, 2022) Prague, Czech Republic. International Science Group. 2022. 734 p.. 2022.
6. Міськова Н. М. Особливості запровадження компетентнісного підходу в навчанні математики у контексті нової української школи. Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ. 2019. Вип. 1. С. 116-123.

7. Онопрієнко О. Предметна математична компетентність як дидактична категорія. Початкова школа. 2010. № 11. С. 47–49.
8. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посіб. За ред. О. І. Пометун. К.: А.С.К. 2005. 192 с.
9. Руденко Н. М. Інтерактивне навчання на уроках математики в початковій школі. Початкова школа. 2015. № 12. С. 45–48.
10. Скворцова С. Обчислювальні навички як складова предметно-математичної компетентності молодшого школяра. Початкова школа. 2011. № 8. С. 48–51.
11. Скворцова С. Упровадження нового змісту початкової освіти: коментар до програми з математики. Початкова школа. 2012. № 8. С. 6–13.

Васілевська В. В.,
вчитель вищої кваліфікаційної категорії,
вчитель-методист
вчитель початкових класів
Полонського ліцею I-III ст. №3
Ім..М.Свінціцького

Сучасні методики компетентнісного навчання й освітні технології в роботі вчителя початкової школи

Анотація. У роботі розглядається проблема використання навчально-виховних технологій, які сприяють розвитку і навчанню учнів початкових класів. Особлива увага звертається на роль інноваційних технологій в роботі вчителя.

Ключові слова: учень, учитель, компетентності, інновація, навчання, взаємодія, інтерактивність, гра.

Метою сучасної початкової освіти є розвиток особистості дитини, виявлення її творчих можливостей, збереження здоров'я. Навчання, з використанням інтерактивних методів, сприяє формуванню ключових компетентностей учнів, підвищує інтелект дитини, зміцнює її віру у власні здібності, стимулює активність і творчість.

На сьогодні вважається, що формування сучасних методик компетентнісного навчання й освітніх технологій в учнів початкових класів елементами інтерактивного навчання є актуальною проблемою сьогодення, особливо в початковій школі.

Мета педагогічної діяльності - сформувати компетентну особистість молодшого школяра на основі розвитку пізнавального інтересу, навчити самостійно мислити, озброїти необхідними для цього знаннями, вміннями та навичками.

Звичайно, досягти цієї мети шляхом використання лише традиційних форм та методів організації навчальної діяльності неможливо. Тому потрібно запроваджувати нові освітні технології, спрямовані на всебічний розвиток дитини.

У даній роботі показано, як використовуються технології інтерактивного навчання. Адже саме інтерактивні форми і методи дають можливість створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою необхідність, зможе розкрити свої здібності й продемонструвати знання, відчути впевненість в собі.

Під час уроку діти можуть вільно висловлювати свою думку і вислухати свого товариша, а вчитель не є засобом "похвали і покарання", а другом, порадиником, старшим товаришем.

Питання, як зберегти і розвинути унікальні можливості молодшого школяра, завжди було предметом уваги.

Як зробити, щоб дитина не лише засвоювала нові знання, а й намагалася застосовувати їх під час вироблення нових умінь, почувала себе впевнено, бажала вчитися?

Основними завданнями сучасного вчителя є залучення учнів до активної самостійної діяльності, перетворюючи школярів у суб'єктів. Зацікавленість викликана вчителем на уроці, за певних умов може перерости в стійкий інтерес до знань. „Учень — це не посудина, яку потрібно заповнити, учень — це смолоскип, який потрібно запалити". Тому, з перших днів навчання, важливо уважно придивлятися до кожного учня, намагатися знайти та розвинути його позитивні риси. Розуміючи, що від умінь вчителя своєчасно їх помітити, допомогти дитині відчувати впевненість у своїх силах, надати своєчасну підтримку, створити сприятливі умови, а атмосфера творчості залежить від того чи відчує дитина свою неповторність, чи виросте справжній талант [4, с.186-188].

Згадаймо слова В.О. Сухомлинського: „Є успіх — є бажання вчитися. Особливо це важливо на першому етапі навчання — у початковій школі, де невдача приносить справжнє горе" [6, с.28-29].

Справді, учні початкових класів добре навчаються лише за умови, коли їм цікаво, коли вони переживають хоча б невеликий успіх. Тож, із перших днів навчання дитини в школі, створюються ситуації для успіху, підбадьорювання учня, що зазнав невдачі, похвала навіть за незначний крок уперед.

Починаючи працювати з 1 класом, необхідно поступово вводити елементи інтерактивного навчання, починаючи з найпростіших інтерактивних технологій, таких, як „мозковий штурм ", „мікрофон", робота в парах і малих групах, складання „асоціативного" куша, впровадження технології ігрового та проблемного навчання.

Учні люблять працювати в парах та малих групах. Але слід пам'ятати, що у початкових класах роботу в групах слід впроваджувати поступово. Спочатку потрібно навчити дітей працювати у фронтальній роботі. Групи формуються на основі особистих уподобань учнів, обираються консультанти, розподіляються обов'язки між дітьми. При створенні групи особлива увага звертається на психологічну єдність дітей, бажання учнів, потенціал можливостей для їх успішної спільної діяльності. В групах, діти отримують можливість спілкуватися, порівнювати, вільно висловлювати свою думку, робити спільні висновки.

Під час проведення уроків практикується робота в парах. Учні можуть перевірити знання один одного, обмінятися думками і лише тоді висловлювати свої ідеї класу. Це сприяє розвитку мовлення учнів, взаємо і самоперевірки, вміння висловлювати і відстоювати свою думку.

Одна з таких робіт — це робота над текстом. Учні читають текст. Під час читання олівцем ставлять помітку, яке слово незрозуміле. Потім у парах пояснюють значення слів. Якщо виникають труднощі, то ставлять питання вчителю або класу. Далі йде пояснення незрозумілого слова [2, с.11].

Разом з тим використовується робота в парах у вигляді гри. Так наприклад, під час роботи над удосконаленням навички швидкого читання дуже подобається дітям гра „ Котик і Мишка ". Першою починає читати „ Мишка ", Коли вона прочитає декілька слів або 1 речення, починає читати „Котик". Він намагається наздогнати „Мишку". Гра припиняється, коли обидва учні читають одне і те ж [1, с.51].

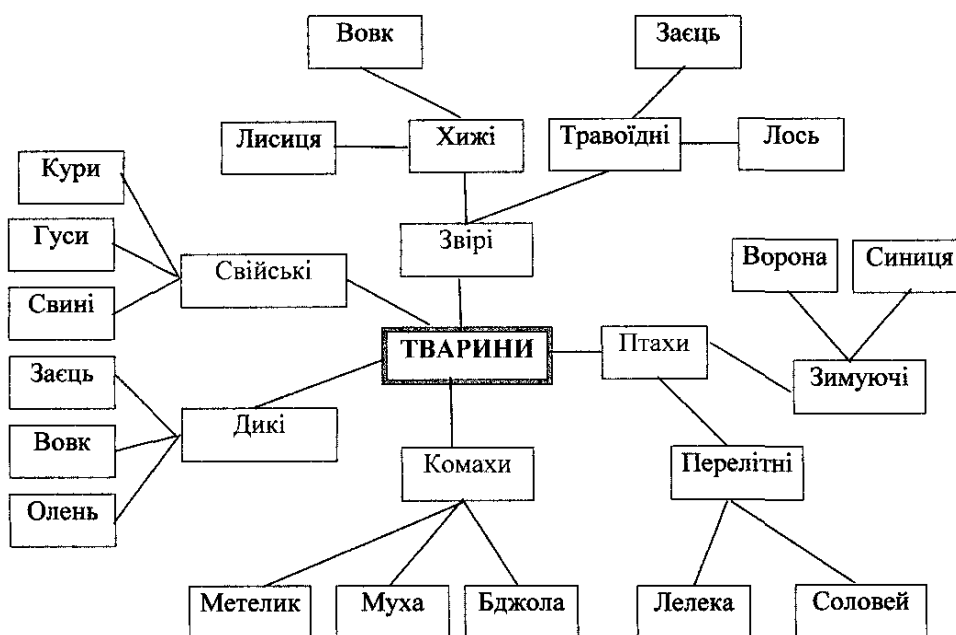
Люблять молодші школярі гру „Вчитель — учень" Один виступає в ролі вчителя, а другий — учня. „Вчитель" задає по вивченій темі питання учню, учень відповідає. Потім міняються ролями. Той, хто був вчителем стає учнем, а учень — вчителем. Така гра стимулює думку дітей, сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу, учні можуть перевірити знання один одного.

У початкових класах на уроках читання обов'язковим є переказ тексту. А так, як на уроці немає змоги вислухати усіх учнів, то цей вид роботи проводиться у вигляді гри „Обличчям до обличчя". Учні повертаються у парі один до одного і переказують

зміст тексту. Такий вид роботи дозволяє зекономити час на уроці і кожна дитина може висловити свої думки.

На уроках літературного читання, мови, природознавства запроваджують такий метод інтерактивного навчання, як складання „Асоціативного куща”. Ця робота дозволяє швидко перевірити, узагальнити знання учнів. Так при вивченні теми „У царстві тварин” пропонується дітям пригадати все, що вони знають про тварин і зобразити у вигляді схеми. „Куш” асоціацій поступово розростається.

На кожному уроці розвиваються творчі здібності учнів на основі спеціально розроблених логічно-пошукових задач. Часто використовується метод „Мозкового штурму”, підбираються до уроку такі творчі завдання, за допомогою яких можна розвивати пізнавальні процеси: пам'ять, увагу, уяву, швидкість реакції, логічне мислення дітей [8, с.7].

Ще з перших днів навчання в школі діти вчать вільно висловлювати свої думки. Цьому сприяє технологія „Мікрофон”. Даний метод використовується на етапі актуалізації опорних знань учнів, так і під час узагальнення навчального матеріалу. Тримавши в руках символічний „мікрофон” учень швидко і чітко відповідає на поставлене запитання. Далі знову говорить тільки той, у кого в руках мікрофон.

У педагогічній діяльності використовується метод проектів. Він є також однією із основних технологій формування ключових життєвих компетентностей учнів. Адже працюючи над створенням проектів, діти навчаються критично мислити, чітко усвідомлювати, де і яким чином можна застосувати набуті знання, генерувати нові ідеї, грамотно працювати з інформацією, бути комунікабельним, постійно самовдосконалюватися [5, с.11-16].

Для розвитку мислення школярів застосовуються на уроках проблемні завдання, а наявні в них суперечності викликають дискусію, спонукають до роздумів, пошуків і певних висновків. Подобається школярам самостійно порівнювати, зіставляти певні факти і явища, узагальнювати, робити висновки. А потім звіряти свої міркування з матеріалом підручника. Такі вправи не тільки розвивають мислення учнів, а й підсилюють упевненість, віру в свої сили і здібності.

Навчити дітей добре читати — одне із головних завдань вчителя початкових класів. Тому проводиться цілеспрямована робота над вдосконалення навичок швидкісного читання.

На уроках читання, слід велику увагу приділяти розвитку навичок швидкого та виразного читання, використовуючи при цьому методики Д.Т. Федоренка, В.М.

Зайцева, Б.В. Динги, С.М. Лисенкової. На кожному уроці необхідно використовувати вправи на розвиток мовного апарату та кута зору учнів. Наприклад робота зі скоромовками, читомовками, читання „розрізних” текстів, пірамід слів, робота із таблицею Шульте [2, с.15]. Успішно використовуються такі ігри для розвитку техніки читання як „Дощик”, „Ланцюжок”, „Земля-небо”, „Буксир” та інші. Адже гра робить працю привабливішою і цікавішою, стає бажаним те, що дитині дається важко [3, с.14-18].

Ігрова діяльність, сприяє розвитку творчих здібностей учнів, їх мислення, пам'яті, уваги, мовлення. Саме завдяки ігровим формам вдається залучити і пасивних учнів до процесу навчання, які дають змогу дитині повірити в свої сили, відчувати успіх. Люблять учні грати в гру „Хто швидше”, „Збери слова”, „Хто більше” „Влучно в ціль” та інші.

Різнорівнітні цікаві вправи, ребуси, кросворди, загадки спонукають учнів до активного мислення на році.

Головним об'єктом уваги є творча особистість учня. Тому в роботі велика увага приділяється розвитку творчих здібностей школярів. На кожному уроці здійснюється диференційований та індивідуальний підхід до учнів. Для цього використовуються різноманітні завдання з предметів.

Привчаються діти до самоконтролю і взаємоконтролю. Практикуються різні форми оцінювання знань, умінь і навичок учнів. До оцінювання знань я часто залучаються учні, що сприяє підвищенню їх активності.

Саме таке навчання, з використанням інтерактивних технологій, сприяє формуванню ключових компетентностей учнів, підвищує інтелект дитини, зміцнює її віру у власні здібності, стимулює активність і творчість.

Значення інтерактивних технологій велике. Вони дають можливість для кожної дитини створити ситуацію успіху. Постійно виділяти кожне, хоч і найменше, досягнення дитини, особливо підкреслюючи, що це результат її праці (або самостійної, або ж колективної).

Дитина має впевнитися у тому, що завдяки праці і співпраці можна досягнути успіху – для учнів початкових класів він виявляється у вигляді похвали вчителя, оцінки, а то і призу. А коли дитина, а особливо молодший школяр, почувається окрилений успіхом. Він прагне ще краще здійснювати свою діяльність, у нашому випадку – пізнавальну. Таким чином, ми не просто дамо учневі знання, а й розвинемо в нього потребу працювати і співпрацювати.

Апробуючи нові технології, адаптуючи їх, потрібно залишити в арсеналі ті, які сприяють розвитку інтелектуально-творчих здібностей дітей, їхньому самовияву, а отже, особистісному становленню.

Застосовуючи інтерактивні технології навчання, слід дотримуватися таких підходів щодо організації уроку:

- спиратися на дитячий досвід і мінімальні базові знання з теми за допомогою обговорення міні-проблеми, анкетування, вступної бесіди;
- створювати умови для поділу класу на групи зі змінним, залежно від характеру завдання, складом учасників. Кожна група висуває свого лідера, який керує її роботою.

Головне завдання початкової школи – забезпечити розвиток особистості дитини на більш високому рівні.

Перевага всіх розглянутих форм інтерактивного навчання очевидна. Розумне і доцільне використання цих методів значно підвищує розвиваючий ефект навчання, створює атмосферу напруженого пошуку, викликає в учнів і вчителя масу позитивних емоцій і переживань.

Переслідуючи освітні цілі, активні методи навчання, які ефективно впливають в комплексі на особистість дитини, на розумовий розвиток. Апробація ділових, дидактичних ігор «круглого столу», методів подиву, успіху та інших показала ефективний вплив активних методів навчання на розвиток і виховання школярів.

Інтерактивні методи сприяють кращому засвоєнню знань з різних предметів. Вони допомагають розвивати увагу, вміння критично мислити, виконати точно завдання, проявити кмітливість. Дослідження показало, що у педагогічному процесі слід максимально використовувати сучасні інтерактивні технології.

Одним з важливих завдань навчальної діяльності є систематичне і цілеспрямоване орієнтування на активно-мотивоване оволодіння системою знань і способів діяльності учнів. Всі зазначені інтерактивні технології навчання використовуються в практиці початкового навчання, а їх ефективність залежить від умов і способів використання.

Вже не є таємницею, що інтерес до знань в учнів падає. А хочеться, щоб кожна дитина розвивалася всебічно, і якщо в ній «дрімає» якийсь талант, то треба, щоб він розкривався на користь їй та іншим. Адже видатний педагог В. Сухомлинський мудро підкреслив, що, виряджаючи дитину до школи, кожна мати вірить у те, що справжній учитель побачить у дитині щось таке, чого не бачить вона, і буде розвивати помічені здібності. З метою успішного розв'язання даної проблеми вчителі застосовують в навчально-виховному процесі активні та інтерактивні методи роботи, які активізують діяльність учнів, розвиваючи їх творче мислення вміння розвиватися розмірковувати і приймати рішення.

Нині важливу роль у розвитку пізнавальних інтересів учнів відіграють інтерактивні технології навчання та інтерактивний урок. Мета інтерактивного уроку – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчув би свою інтелектуальну спроможність пізнавати нове. Досягти цього можна за умови постійної активної взаємодії вчителя та учнів, що дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу. Інтерактивність навчання передбачає активізацію навчальних можливостей учня під час навчання замість переказування готової інформації. Уроки, на яких використовуються інтерактивні технології, дають учням основні пізнавальні та громадянські вміння, а ще навички і зразки поведінки. Вони захоплюють учнів, пробуджують учнівський інтерес, навчають самостійного мислення та дій. Ефективність і сила впливу на емоції та свідомість вихованців значною мірою залежить від умінь і стилю роботи вчителя [7, с.9].

Список використаних джерел та літератури

1. Галас А.В., Фінько Т.М., Кондрапенко Л.П. Золоті перлини. Хрестоматія для домашнього та позакласного читання. Вид. «Абетка» Кам-Под., 2012.
2. Огієнко Т.М., Філіпова Н.А. Стежина до знань. Довідник молодшого школяра. Вид. «Країна мрій». Х., 2005.
3. Онищенко Л. Формування освітньої компетентності « уміння вчитись» шляхом упровадження методики С. М. Лисенкової // Початкове навчання та виховання. Вид. «Основа», 2009. № 13. С. 14 – 18.
4. Паламарчук В.Ф. «Першооснови педагогічної інноватики» - К., 2005.
5. Пометун О. , Пироженко Л. Сучасний урок: Інтерактивні технології навчання. – К.: Вид. «А.С.К», 2003р.
6. Сухомлинський В.О. Збірка творів том.1. Вид. Радянська школа, К., 1976.
7. Сиротинко Г.О. Сучасний урок: Інтерактивні технології навчання. Х.: Видав. група «Основа», 2003р.
8. Фінько Т.М., Кулик О.О. Чистий ранок планети. Екологічне виховання 1-2 клас. Вид. «Мальва» –ОСО. Тернопіль - 2008.

Григорчук Оксана,
вчитель початкових класів
Кам'янець-Подільського ліцею №13
вчитель вищої категорії

Казкотерапія – здоров'язберігаюча технологія як спосіб забезпечення сталого розвитку учнів початкової школи

Анотація. *Сьогодні проблеми збереження здоров'я дітей набувають особливої актуальності, помітнішою стає тенденція до погіршення його стану. Обсяг пізнавальної інформації яку отримують учні в шкільному дитинстві, постійно зростає. Одним з ефективних засобів формування морального здоров'я є казка, оскільки вона відповідає потребам та інтересам дітей, сприяє вияву їхньої емоційності, уяви, творчості.*

Ключові слова: *казкотерапія, позитивні зміни, здоров'язберігаюча технологія, емоційність, казка.*

На початку XXI століття освіта в Україні зазнала значних реформ. Сучасна освіта – це диференційований підхід до учнів; вміння виявити і розпізнати інтереси та здібності кожної дитини; задовільнити потребу в розвитку її розумових та психологічних особливостей. Це надзвичайно важкий та довготривалий процес. Діти в сучасному світі, на жаль, дуже перенавантажені. На їхній розумовий та психічний розвиток впливає чимало негативних факторів. Тому першочерговим завданням сучасного педагога є, крім навчання та виховання, збереження та зміцнення здоров'я учнів.

Отже, невід'ємною частиною сучасного уроку є використання здоров'язберігаючих технологій. Найкраще вони працюють в комплексі. Перелік здоров'язберігаючих методів та технологій є доволі широким, тому доцільно зупинитися на одному з них окремо.

Казкотерапія. Що ж це таке? Це один із видів арт-терапії; терапія середовищем, особливою казковою атмосферою. Це читання або розказування дітям казок, які роблять так, що дитина бачить в них себе, свої клопоти та переживання та знаходить способи їх розв'язання. Надзвичайно просто, чи не так? Але дуже ефективно. Методика проста. Це розказування дітям казок. Тільки це історії про них самих або про інших дітей. Казкові герої потрапляють, як і реальні діти, в різні проблемні ситуації, але завжди знаходять вихід з них.

Казка – мова, яку розуміє дитина. Це має стати чудовим інструментом для педагога. З допомогою казки можна легко знайти спільну мову з дитиною.

Суть казкотерапії дуже проста: коли дитина не хоче щось робити або робить щось неправильно – її не потрібно сварити, наказувати. Простіше вигадати казку, в якій герой дуже схожий на цю дитину і попав в аналогічну ситуацію. Звичайно ж, він виходить з неї, прийнявши правильне рішення. Дитина обов'язково поставить себе на місце героя і буде намагатися наслідувати його вчинок. І найголовніше в цьому те, що дитина самостійно приймає рішення.

Отже, казкотерапія – це проста, цікава та ефективна здоров'язберігаюча технологія, яку доцільно використовувати під час здійснення освітньої діяльності в сучасній школі для ефективного формування ключових компетентностей в молодших школярів.

I. ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ КАЗКОТЕРАПІЇ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

1. Значення здоров'язберігаючих технологій для розвитку та здоров'я дітей. Здоров'я – найперша необхідна умова успішного розвитку кожної людини, її навчання, праці, добробуту, створення сім'ї, виховання дітей. Згідно з результатами

досліджень Інституту педіатрії, акушерства та гінекології АМН України в останні роки значно погіршився стан здоров'я дітей молодшого шкільного віку. Так, 70 % дітей, які йдуть до школи, вже мають порушення стану здоров'я, а 30 % - хронічні захворювання. Майже половина дітей цього віку мають розумову та фізичну працездатність, що не відповідає їхньому фізичному та психічному навантаженню в школі. У Конституції України, Законі України «Про охорону дитинства» наголошується на необхідності збереження та зміцнення здоров'я підростаючого покоління. Тому одним із пріоритетних завдань сучасної школи є організація навчально-виховного процесу, спрямованого на розкриття потенційних можливостей та природних задатків дітей, зміцнення усіх складових їхнього здоров'я. Педагог сучасної школи, організовуючи роботу дітей на уроці, значну частину часу приділяє використанню здоров'язберігаючих технологій; при можливості об'єднує їх для досягнення найбільшого ефекту. Здоров'язберігаючі технології – це технології, що не викликають у суб'єктів освіти специфічних захворювань: неврозів, дидактогенії, вигорання особистості вчителя. Ці технології є природо-відповідними, інтерактивними, такими, що мають потенціал оздоровлення. Переконана, що здоров'язберігаючі технології є підґрунтям усіх педагогічних технологій, спрямованих на гуманізацію навчально-виховного процесу та збереження дитячого здоров'я.

2. Погляди провідних учених-педагогів на доцільність застосування казкотерапії в початковій школі. Одним із ефективних шляхів у роботі з дітьми початкових класів є застосування педагогами методів та прийомів казкотерапії. Метою казкотерапії є підведення людини до усвідомлення своєї внутрішньої сутності, своєї єдності і неповторності, до відчуття гармонії з собою і світом. У процесі казкотерапії людина навчається сприймати себе такою, якою вона є, усвідомлювати себе й інших людей, кожного, як неповторну індивідуальність. У кожній людині існує потреба у самовираженні. Якраз реалізацією цієї потреби і займається казкотерапія. Для будь-якої терапії, і для казкотерапії зокрема, дуже важливо створити такі умови, які б допомагали дитині подолати те, що стримує її розвиток. Спілкування дітей з казкою допомагає їм впоратися зі своїми негативними станами, невпевненістю, лінню, небажанням пізнавати нове. Власне, цей аспект і став основним у створенні концепції казкової терапії. Джерелами для виникнення казкотерапії стали роботи Л. Виготського, дослідження Б. Беттельхейма, Е. Берна, М.-Л. фон Франц, дослідження дитячої субкультури М. Осоріної, ідеї Е. Романової, психотерапевтичні казки А. Гнездилова, досвід О. Захарова. В українській педагогіці роботу із застосуванням казкових образів та мотивів одним із перших запровадив В. Сухомлинський. Він зазначав, говорячи про застосування казкотерапії під час навчання дітей, : «Уява – фантазія – казка - творчість – така доріжка, йдучи якою, дитина розвиває свої духовні сили.» За твердженням визнаного педагога, завдяки казці дитина пізнає світ не лише розумом, але й серцем. Василь Сухомлинський наголошував на надзвичайному значенні створення казки в процесі роботи з дітьми: «Я не уявляю навчання в школі не тільки без слухання, але й без створення казки». Розробка власних казок сприяє розвитку комунікативних, творчих умінь, створює доброзичливу атмосферу в колективі, підвищує самооцінку дитини. Така робота, на думку Сухомлинського, «є одним з найцікавіших для дітей видів поетичної творчості. Разом з тим, це важливий засіб розумового розвитку». Багато вчених займалося вивченням казкотерапії з метою впровадження цієї технології у навчально-виховний процес, але найбільш ґрунтовні нароби з цього питання належать Т.Зінкевич-Євстігнєєвій та Т. Грабенко. Ними визначені принципи взаємодії вчителя з дитиною, теоретичні аспекти щодо організації казкотерапії, психокорекцію та психотерапію. Програми, розроблені вченими, спрямовані на психологічний розвиток дітей у діяльності, що передбачає ненасильницьку допомогу, при цьому учні беруть активну участь у процесі. Казкотерапія є цінною ще тим, що вона не відокремлюється від освітніх завдань, оскільки проводиться робота з розвитку мовлення, в учнів формуються вміння висловлювати свої думки, доводити їх та робити висновки. Потрібно зазначити, що

казкотерапія має особливий вплив на соціальне та психічне здоров'я підростаючого покоління. Вплив казки на дітей відбувається на двох рівнях: вербальному і практичному. Вчені рекомендують починати роботу на вербальному рівні (сприймання казки), продовжувати на практичному (малювання, ліплення) і на завершальному етапі застосувати знову вербальні засоби (обговорення казки, дискусія). Дуже дієвою формою казкотерапії вчені вважають колективне створення казки, спрямоване на розв'язання спільної проблеми. Для учнів ця форма роботи є особливо цінною, оскільки кожна дитина є автором. А це, в свою чергу, дає можливість з'ясувати проблеми, які є в учнів. Казка несе для дитини важливі ідеї: Навколишній світ живий! Ця ідея важлива для бережливого, осмисленого ставлення до навколишнього світу. Речі, які ожили, здатні діяти самостійно. Ця ідея важлива для формування поваги до життя та діяльності кожної людини. Розмежування добра і зла, перевага добра. Ця ідея формує соціально-позитивні стереотипи поведінки. Найцінніше дістається через випробування. Ця ідея важлива для механізму бачення і формування досягнення мети і вирішити їх.

3. Робота над казкою Що дитина любить найбільше? Казку. З чого здобуває свої знання? З казки. Кого наслідує? Героїв казки. Отже, і гармонійний розвиток дитини швидше здійснюється через казку. Казки є засобом формування у свідомості дитини позитивного образу – уявлення, певного ідеалу – носія бажаних поведінкових якостей та реакцій. Через казку дитина вчиться помічати прекрасне, розуміти добро і зло, учиться бути товариською, доброзичливою, вчиться бути Людиною. Де б дитина не була, а казка завжди поруч.

Що ж таке казка?

Казка – це цікава вигадана історія про події, яких не може бути в реальному житті.

Універсальність казки в тому що:

- ❖ казка інформативна - через аналіз придуманої казки дитина отримує інформацію про життя героя, способах уникнення труднощів;
- ❖ казка безмежна - доповнюючи, збагачуючи казку, дитина змінює і збагачує своє життя;
- ❖ казка феєрична - можна використати ляльки, вбрання, музичні інструменти, продукти діяльності.
- ❖ казка емоційна - через участь в казці дитина накопичує позитивний емоційний заряд, зміцнюючи свій соціальний імунітет;
- ❖ казка мудра - через казку психолог має змогу передати дитині нові способи і алгоритми виходу із складної придуманої ситуації;
- ❖ потреба в автономності - в кожній казці герой діє самостійно на протязі всього шляху, робить вибір, приймає рішення, сподіваючись лише на свої власні сили;
- ❖ потреба в компетентності - герой здатний пройти будь – які труднощі і перешкоди і ,як правило, стає переможцем, досягає успіху, хоча може терпіти тимчасові незручності;

Послідовність роботи з казкою:

1 етап. Аналітичний (ознайомлення зі змістом казки)

2 етап. Оперативний (обговорення казки)

3 етап. Введення морального правила (висновки)

Традиційні види робіт з казкою:

- ❖ читання;
- ❖ розповідь;
- ❖ бесіда;
- ❖ драматизація;
- ❖ інсценування.

Нетрадиційні технології роботи з казкою:

- ❖ переплутування сюжетів героїв;

- ❖ змінювання характеру героя;
- ❖ змінювання місця, часу, події;
- ❖ змінювання кінцівки казки;
- ❖ складання казки за схемою.

4. Функції та принципи казкотерапії

Казкотерапія як психологічний метод виконує чотири функції:

ДІАГНОСТИЧНУ – передбачає виявлення вже наявних життєвих сценаріїв і стратегій поведінки дитини; сприяє виявленню стосунків або стану дитини, про які вона не хоче говорити вголос.

ПРОГНОСТИЧНУ – в тому випадку, коли діагностується потенційний розвиток подій, можна говорити про прогностичну функцію діагностичної казки. У цих казках, ніби в матрешці, розкривається суть та особливості майбутнього життєвого сценарію дитини.

ТЕРАПЕВТИЧНУ (корекційну або коригувальну) – казка, завдяки якій відбуваються позитивні зміни у стані і поведінці дитини.

ВИХОВНУ – позитивні зміни в поведінці дітей після роботи над казкою.

Провідні принципи казкотерапії: усвідомлення власних можливостей; усвідомлення цінності власного життя; розуміння закону причини та наслідку; пізнання різних стилів світовідчуття; пізнання світу власних емоцій та переживань; свідоме творче взаємодія зі світом; внутрішнє відчуття світу та гармонії.

Варто завжди пам'ятати про ці принципи, використовуючи казкотерапію. Отже, мета казкотерапії – дати дитині, особливо дошкільного і молодшого шкільного віку, те, що необхідно: свободу думок, бажань, дій, почуттів. Казки допомагають дітям подолати невпевненість, страхи, допомагають фантазувати, приймати нестандартні рішення. Щоб ми не робили, які б новітні чи давно забуті технології, форми, методи та прийоми не використовували, головним і найважливішим завданням є і залишається забезпечити, створити й підтримати дитину, допомогти почуватися щасливою, безтурботною, справжньою дитиною.

5. Казкотерапія та шляхи реалізації в початковій школі.

Роботу з казкотерапії я починаю з перших днів перебування дітей у школі. Я поставила собі за мету розширювати і поглиблювати уявлення учнів не тільки про людські переживання, а про переживання казкових героїв. Так, граючи у творчу гру «Тебе образили», діти співчують Буратіно з казки «Пригоди Буратіно» О.М. Толстого, якого ображали Лисиця та Кіт; Каченяткові із казки «Гидке каченя» Г.К. Андерсена. Діти радіють за героїню казки «Бабина дочка і Дідова дочка», котра своєю працьовитістю, ввічливістю заслужила у Морозенка подарунки.

Велике значення в процесі виховання є не тільки читання казок, але й складання їх самими дітьми. Під час складання казок «Про двох братів зайчиків і брудну моркву», «Про злу фею та Катрусин сміх», «Поганий вчинок ведмедика Мишка та лисички Хитрунки», «Осіння казка» ставила собі за мету розвивати у дітей здатність використовувати прийняті для людей способи емоційного реагування на різні життєві події. Дітям дуже подобаються такі казки, бо вони доступні для їх мислення та міркування.

Велике значення казкотерапії у розвитку мовлення дітей. Так при створенні казки «Дід Мороз захворів, допомоги попросив» учні пропонують, що можна виготовити для дідуся: із покидькового матеріалу можна виготовити коробочку для ліків; можна намалювати теплу шапку і рукавички із зимовим орнаментом; розказати вірш чи заспівати пісеньку; виготовити казкову цукерку тощо. Таким чином за допомогою казки виховую у школярів дружелюбність, вміння прийти на допомогу один одному, доброту, товариськість.

Варто пам'ятати, що казка несе не тільки виховний та розвиваючий потенціал. Вона навчає, спрямовує, формує вміння вести здоровий спосіб життя.

Великий інтерес та зацікавленість, радість викликають у школярів хвилинки Сміху, які проводжу у вигляді читання жартівливих віршів з казковими героями, ігри-мініатюри, кумедні пантоміми.

Цікавим було свято «Все починається з добра», де учні грали в ігри «Настрій казковому герою відшукай, назву йому дай», «Як зміниться казка якщо змінити поведінку героїв», розв'язували ситуації морального змісту «В якому вчинку казкового героя живе добро», «Будинок щедрості» (яких героїв казок та мультфільмів необхідно запросити до цього будиночка). Таким чином, було створено умови для прояву дітьми емоційної чутливості, регуляції поведінки та діяльності.

Зрозуміло, що одних знань казок не достатньо для виховання моральних цінностей та розвитку мовлення учнів. Необхідно залучати до постійного спілкування дітей з живою природою. Тобто, спілкування з казкою і природою взаємопов'язані. На мою думку потрібне виховання дієвого відношення дітей до природи, що виражається у готовності проявити піклування про тих, хто цього потребує, захистити тих, кого кривдять, допомогти тому, хто потрапив у біду. Дуже важливо показати дітям що по відношенню до природи вони займають позицію більш сильної сторони і тому повинні берегти і піклуватись про неї, помічати дії інших людей, по мірі своїх сил і можливостей протистояти антигуманним і антиморальним діям. Дуже дієвими та корисними є казки В.О. Сухомлинського такі як «Хвалькуватий черв'як», «Рибка і жаба», «Байдужий пенюк», «Лисичук-Першокласник», «Любов і жорстокість», «Цікава сорока», «Найледачіший у світі кіт», «Дім для Рябка» та інші. Ці твори мають глибокий підтекст, ненав'язливо, обережним натяком вчать доброзичливості, відповідальності за свої вчинки.

Наголошую, що учні мають бути захисниками всього живого, адже у порівнянні з жучками, мурашками, метеликами ми просто велетні. А беззахисність природи очевидна. І зламана гілка, витоптана трава, вирвана з корінцем квітка засвідчують про це. Тому вважаю необхідним проведення бесід: «Хлопчик зламав яблуневу гілку. Про що вона нам розкаже», «Чому злякався соловейко гучної музики у лісі», «Чому заплакав пенючок»

Велика роль казкотерапії як психокорекційної роботи з учнями. Так, створюючи дидактичні казки з учнями, в яких оживають цифри, букви, овочі, предмети, тварини, формулю позитивні риси характеру дітей, викликаю позитивні емоції. Таким чином, вибудовуються гармонійні відносини з оточуючими, учні позбавляються від недоліків і нав'язливих страхів, знімається емоційна і фізична напруженість, розвивається фантазія, творча уява, вміння взаємодіяти з оточуючими.

Знання та вміння, яким навчають такі казки, різноманітні. Наприклад, це може бути розповідь про уважність на дорозі, про ввічливість в спілкуванні. Нудну для дитини дію можна перетворити за допомогою казки в «живе», тим самим наповнивши його чарівним змістом.

Значної уваги приділяю індивідуальній роботі з учнями, бо казкотерапія здатна розкрити особистісний потенціал людини. Занурюючись у терапевтичну казку, діти накопичують енергію, відкривають нові можливості для себе і таким чином змінюють ситуацію в кращу сторону. Розглядаючи казку-гру «Крапелька-сльозинка і сердечко», сприяю виведенню на ззовні негативних переживань дітей, звільнення від них.

Діти вчаться емоційно реагувати на різні життєві ситуації які можуть відбуватися з ними, з однолітками, диференціювати приємні і неприємні події в житті.

Вплив казкою підходить як для вирішення труднощів в процесі навчання, так і для подолання важких особистісних криз. Секрет універсальності методики в тому, що тут, перш за все, важливі наслідки казкотерапії, що штовхають дитину на подальший розвиток без будь-чиєї допомоги. Для того, щоб максимально використовувати можливості казкотерапії, важливо пам'ятати про принципи доречності, дозованості і щирості.

Хочу зауважити, що метод казкотерапії застосовується з кожною дитиною по-різному і залежить від глибини проблеми.

Велика роль театралізованої діяльності у психокорекційній роботі з учнями. Адже діти дуже емоційно сприймають театралізовані вистави: співчують персонажам, співпереживають, емоційно реагують на їхні позитивні та негативні дії (намагаються допомогти, підказують). Якщо дітям дуже сподобалась вистава то вони можуть навіть супроводжувати перегляд жестами, рухами. Учні полюбляють розігрувати окремі епізоди казок такі як, «Весняна пригода», «Як вовк втрапив у халепу», влаштовують імпровізовані «Театри», відтворюючи текст, дотримуючись відповідної інтонації. Ніщо так не об'єднує дітей як підготовка до вистави: радісне обговорення костюмів і ситуацій готування ролей – усе це перетворюється на яскраву гру, що запам'ятовується на все життя. Все це дає учням заряд впевненості, радості, гарного настрою.

Під час гри-вправи «Фантастичні перетворення» діти уявляють себе героями мультфільмів або казковими героями, пояснюють, чому саме цього героя вони обрали.

Лікування казкою дає позитивні результати в поєднанні з іншими методами і техніками: пісочною терапією, кольоровою, ігротерапією. Простежити за емоційним фоном дитини можна за допомогою використовуваних їм фарб, пластиліну, аплікацій, піску.

Казкотерапію я застосовую у різних випадках і отримую відповідні результати.

У цьому випадку казка позитивно впливає на здатність дитини фантазувати, сприяє розвитку творчого мислення та уяви, розкриває внутрішній світ дитини. Таке застосування казкотерапії дає змогу дитині подолати власні страхи, надмірну тривожність, попрацювати над виправленням негативних рис характеру. Мое завдання полягає у тому, щоб підібрати чи створити казку відповідно до потреб дитини. Якщо казку підібрано вдало, дитина її послання у свій життєвий сценарій. Особливо корисно, коли дитина попросить повторити їй цю казку неодноразово. Адже саме так відбуваються глибокі зміни в житті дитини.

Кожна казка має якусь конкретну корекційну мету, реалізація якої і є завданням, що ставлю я перед собою і реалізую її за допомогою інноваційної технології - казкотерапії.

Висновки. Принципова відмінність казкотерапії та інших проєктивних методик полягає в тому, що результат неможливо передбачити, він завжди індивідуальний. Казки, які використовуються в реальній психотерапевтичній роботі, на папір, як правило, не лягають, і чужому вуху не зрозумілі. Сьогодні казкотерапія синтезує багато досягнень психології, педагогіки, філософії – все це подається у казковій формі, у формі метафор. З казкою вчителів легше добиватися своєї мети. Діти люблять казки і не терплять нотацій, отже, за допомогою казки можна впливати на поведінку дитини, не викликаючи сильного спротиву з її сторони.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бурчик О.В. Групова казкотерапія в особистісно орієнтованому вихованні дітей. Вісн. Житомир, держ. ун-ту імені І. Франка. 2005. №25. С. 203-205.
2. Музичук О.О. Казка як засіб розвитку особистісних цінностей молодших школярів. Проблеми сучасної психології. 2012. №17. С. 317-326.
3. Майбородюк Н.Д. Казкотерапія у розвитку ціннісно-смилової свідомості учнів початкової школи. Збірник наукових праць. 2010.
4. Формування життєтворчих компетентностей дітей і дорослих засобами казкотерапії. Шкільна бібліотека. 2011. №1. С. 7-9.

Тетяна Красій,
вчитель початкових класів
вищої категорії, звання «старший вчитель»
Андрійковецької гімназії Розсошанської сільської ради
Хмельницького району Хмельницької області

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ MINDMAPPING ЯК ЗАСОБУ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ НУШ

Виклад основного матеріалу. З введенням стандартів нового покоління у нашій країні змінились цілі та пріоритетні цінності української освіти. Так, Державний стандарт початкової освіти визначає вимоги до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти: критично сприймати інформацію для досягнення різних цілей, виокремлювати необхідну інформацію з різних джерел, представляти інформацію графічно, створювати асоціативні схеми, стисло і вибірково передавати зміст почутого, запам'ятовувати важливе. [3].

Нова українська школа впроваджує інтегроване навчання, яке спрямоване на формування у дітей цілісної картини світу. Основним є системно-діяльнісний підхід, а його мета – формування творчої та активної особистості учня.

До ефективних методик навчання у початковій школі належить метод майндмепінгу (англ. Mindmapping) або інтелект-карти (англ. Mind maps) – це порівняно новий метод записування і одночасно «зменшення» великих обсягів інформації, її структурування та систематизація, це так звана техніка візуалізації мислення. Це – інноваційний напрям в освіті, що сприяє закріпленню знань та розвитку творчих здібностей особистості [1, с. 5]. Інтелект-карти (інтелектуальні карти, ментальні карти, діаграми зв'язків, карти пам'яті, карти мислення, карти розуму, мапи думок, асоціативні карти) стали практично заміною текстовим конспектам, за допомогою гілок з ключовими словами-асоціаціями, а також з малюнками.

Термін «інтелект-карта» ввів по суті Девід Осубел та заклав основи вчення ментальних карт, які в подальшому були розвинуті у працях Джозефа Новака та Тоні Б'юзена, хоча метод візуалізації інформації вперше застосував ще філософ Порфирій Тіросський у III ст.н.е., зауважує А.П. Кобися [4, с. 347]. Питання застосування інтелект-карт на сьогоднішній день є досить актуальним та частково дослідженим, але, на нашу думку, недостатньо, особливо у початковій школі. Цією проблематикою займаються як зарубіжні вчені Е. Б'юзен, Х. Мюллер, Б. Санто, Р. Фостер, так і вітчизняні, як О. Аксьонова, Л. Гончаренко, А. Кобися, Н. Терещенко та ін. Методика використання інтелект-карт,

Науковці стверджують, що інформація краще запам'ятовується, якщо вона представлена не лише у структурованому вигляді, але й графічно зображена і пов'язана певним асоціативним рядом [6, с. 87].

На думку Тоні Б'юзена, ментальна карта є революційним інструментом мислення, а техніка застосування інтелект-карт допомагає обробляти інформацію, придумувати нові ідеї, зміцнювати пам'ять, отримувати максимум від дозвілля та покращувати ефективність праці [2].

Отже, користь майндмепінгу очевидна. Психолого-педагогічні проблеми комп'ютеризації навчання молодших школярів, враховуючи санітарно-гігієнічні вимоги щодо збереження їхнього психічного і фізичного здоров'я, обґрунтовують актуальність використання інтелект-карт саме у початковій школі.

Ментальні карти створюються на папері (оригінальний спосіб) або за допомогою онлайн-сервісів. У центрі листка прописується основна тема (об'єкт уваги), а від неї розходяться гілки, на яких розташовуються ключові слова-асоціації, символи, образи, малюнки, також товщина та кольори гілок можуть бути різними.

Процес творення інтелект-карт для молодших школярів доцільно проводити поступово: спочатку представляти учням та аналізувати з ними готові зразки, далі вони під керівництвом вчителя складають інтелект-карти колективно, потім у групах, парах, і врешті індивідуально.

Варто зазначити, що при використанні інтелект-карт у навчанні, крім абстрактно-логічного мислення, властивого лівій півкулі мозку, працює просторове і образне світобачення, за яке відповідає права півкуля мозку, що сприяє кращому запам'ятовуванню нового навчального матеріалу.

Метод майнмеппінгу в початковій школі використовується як демонстративний матеріал для унаочнення багатьох тем в ході підготовки та проведення уроків і для оптимізації навчальної діяльності учнів. Інтелект-карти можуть застосовуватись на різних етапах уроку: при подачі нового матеріалу, при повторенні чи закріпленні, при перевірці знань, а також при виконанні учнями домашнього завдання. Опираючись на досвід, слід зауважити, що ментальні карти можуть бути використані на уроках української мови, літературного читання, іноземної мови, математики, природознавства, уроків розвитку зв'язного мовлення тощо.

Нами були розроблені інтелект-карти для різних етапів уроку (для пояснення матеріалу, шаблони інтелект-карт для колективної та групової роботи) з завданнями до теми «Рослинний світ Червоної книги», яка може бути використана на уроках природознавства, літературного читання, уроків розвитку зв'язного мовлення.

Використання різних кольорів, відповідно до сторінок Червоної книги, друкованих літер, стрілок, малюнків, картинок дає можливість кожному учневі, застосовуючи візуальні асоціації, швидко запам'ятовувати нову інформацію.

Для колективної роботи готуються шаблони інтелект-карт та роздатковий матеріал по рослинам з Червоної книги. У кожного учня підготовлені кольорові олівці, клей, ножиці, аркуш паперу формату А4, а також малюнки, фотографії рослин, картинки. Вчитель може створювати інтелект-карту на дошці протягом уроку, яка буде слугувати своєрідним планом і дасть змогу учням легко зробити висновки під час підведення підсумків уроку. Діти працюють над своїми інтелект-картами. Для роботи з даним матеріалом вчитель підготував вірші, загадки, легенди, народні прикмети, цікаву інформацію про рослини, наприклад, про конвалію, підсніжник, крокус та ін.

Як правило, карти дітей яскраві, барвисті та позитивні, а образи – несподівані й оригінальні. Підбір малюнків сприяє кращому запам'ятовуванню змісту карти, але й дозволяє дитині виразити своє емоційне (позитивне або негативне) ставлення до досліджуваного об'єкту.

Наступним кроком може бути групова робота. Учні отримують необхідні матеріали і вже працюють самостійно по групах чи парах, та презентують свої інтелект-карти.

Індивідуальне створення інтелект-карти в якості домашнього завдання.

Робота учнів полягає не тільки у наклеюванні та малюванні карти, а головне у фіксації образів, аналізі інформації, її обговоренні на уроці. Такі інтелект-карти сприяють кращому запам'ятовуванню та розумінню теми.

Отже, інтелект-карти є невід'ємною складовою освітнього процесу НУШ. Гнучкість інтелект-карт допускає розглядати будь-яку тему чи питання з будь-якого предмету. Інтелект-карти розвивають творчі та інтелектуальні здібності учнів, їхнє креативне і критичне мислення, покращують запам'ятовування та обробку інформації, унаочнюють матеріал, поліпшують всі види пам'яті та увагу, допомагають зробити процес навчання цікавим, творчим і плідним.

Список використаних джерел та літератури

1. Аксьонова О.В. Досвід використання методу інтелект-карт в економічному навчанні. Удосконалення змісту та форм організації навчального

процесу відповідно до міжнародних стандартів: зб. наук.-метод. Конф. 2-4 лютого 2006 р. Т.І. К.: КНЕУ, 2005. С. 3—7.

2. Б'юзен Т. Мапа думок. Докладний посібник із вивчення і застосування найпотужнішого інструмента мислення у світі. Львів: Видавництво Старого Лева, 2021. — 224 с.

3. Державний стандарт початкової освіти. К.: ТД «Освіта-Центр плюс». 2018. 99 с.

4. Кобися А.П. Використання технологій майндмеппінгу у педагогічній діяльності. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2015. № 41. С. 346—351.

5. Копняк Н.Б., Крупська Т.О. Ментальні карти як засіб візуалізації навчального матеріалу у початковій школі. «Молодий вчений». № 5.2 (69.2). 2019. С. 148—153.

6. Черній М. Карти знань як засіб збільшення ефективності засвоєння навчального матеріалу учнями та їх застосування за допомогою веб-сервісів. Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2012. № 6 (Ч. 1). С. 87—94.

Мандрик І. О.,

вчитель початкових класів

Кам'янець-Подільського ліцею № 15,

вища кваліфікаційна категорія,

старший вчитель

Формування компетентностей здобувача освіти на предметах мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі

Анотація. В статті розкрито шляхи впровадження в освітній процес початкової школи компетентнісного підходу. Визначено методи, форми і засоби реалізації компетентнісно-інтегративного підходу на предметах мовно-літературної освітньої галузі. Використання запропонованих вправ дозволить найбільш оптимально формувати у молодших школярів комунікативні компетентності.

Ключові слова: сучасна освіта, інтеграція, компетентність, прийоми, методи, інтерактивні вправи.

Освіта XXI ст. – це освіта для людини. Її стрижень – розвиваюча, культурно-творча домінанта, виховання відповідної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, уміє використовувати набуті знання й уміння для творчого розв'язання проблем, критично мислить, опрацьовує різноманітну інформацію, прагне змінити на краще своє життя, й життя своєї країни.

В Концепції нової української школи першим компонентом формули такої школи є новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в суспільстві [5]. Зміст сучасної початкової освіти вирізняється міжпредметною інтеграцією і практичною спрямованістю. Це дає змогу краще враховувати характерну особливість молодших школярів – цілісність сприймання і пізнання навколишньої дійсності. А головне запобігти їхньому перевантаженню. Якщо раніше робилася ставка на здобуття знань, то нині – на вміння оперувати здобутими знаннями, використовувати їх на різних рівнях власного життя.

Кожна освітня галузь сприяє формуванню ключових компетентностей учнів, забезпечуючи цим навчальні й розвивальні результати початкової освіти щодо кожного молодшого школяра. У початкових класах навчальна діяльність уперше стає

провідною, тому треба спеціально формувати повноцінну, розгорнуту структуру учіння. Інструментом її здійснення є ключова компетентність уміння вчитися. Якщо у випускника початкової школи не сформовано уміння вчитися, його навчання не є повноцінним, тобто він не хоче і не вміє по-справжньому вчитися. А в більшості випадків тому «не хоче», що не вміє і не відчуває у навчанні власного поступу [6, с.175].

Метою навчання на предметах мовно-літературної галузі в умовах компетентнісного підходу є формування предметних компетентностей, змістове наповнення яких впливає із змісту ключових компетенцій. Предмети «Українська мова» та «Літературне читання» здатні забезпечити формування і розвиток соціальної, комунікативної, загальнокультурної компетенцій. Для формування комунікативної компетентності в учнів необхідно сформувати готовність спілкування з іншими людьми. Співпраця між учителем і учнями – запорука успішної роботи. Досвід помножений на чуйне ставлення до дитини, робить багатьох учителів гарними діагностами, допомагає розібратись в мотивах, які характеризують дії тих чи інших дітей, бачити «зону їх найближчого розвитку», тобто «проекувати» розвиток особистості дитини як суб'єкта учіння [3, с.118].

У державних вимогах до навчальних досягнень учнів робиться акцент на застосування загальнонавчальних, мовних, мовленнєвих і комунікативних завдань, адаптації школярів до соціального середовища. Важливим напрямом реалізації компетентнісного підходу в навчанні української мови є добір ефективних методів, прийомів навчання і форм організації навчальної діяльності. Компетентнісно орієнтоване навчання української мови вимагає застосування методів, які передбачають активну діяльність учнів. До них належать:

- ✓ продуктивні (вивчений мовний матеріал застосовується в мовленнєвій практиці);
- ✓ евристичні або частково пошукові (окремі елементи нових знань учень знаходить завдяки вирішенню пізнавальних завдань);
- ✓ проблемні (учень усвідомлює проблему і знаходить шляхи її вирішення);
- ✓ інтерактивні (активна взаємодія всіх учнів, під час якої кожний школяр осмислює свою діяльність, відчуває свою успішність).

Компетентнісно-орієнтовані навчальні засоби повинні готувати дітей до самонавчання. З цією метою готую для учнів алгоритми міркувань, різноманітні пам'ятки, опорні схеми, таблиці, зразки виконання завдань, які допомагають залучити кожного учня до активної діяльності на всіх уроках, довести уявлення з нової теми до формування понять, стійких навичок.

Молодшим школярам важко відстоювати свою точку зору, свою позицію, ставити запитання, бути ініціативними у здобутті знань. Індивідуальні парні та групові форми організації навчальної діяльності створюють ситуації, коли кожен учень має можливість висловитися, проявити себе у комунікативному процесі.

Коли дитина працює у групах з ровесниками, вона відчуває себе в безпеці. У роботі над спільними проектами навіть найменш сміливі діти розкриваються, бо відчувають, що мають право на помилку. Наприклад, під час формування вміння писати вчитель може безліч разів наголошувати учням, як важливо розбірливо та охайно писати. А можна вчинити інакше: дати учням завдання для роботи в групі, де потрібно буде писати і читати написане. Якщо хтось написав неохайно та нерозбірливо, однокласники самі зроблять зауваження: «Що ти тут написав? Я не можу прочитати». Наступного разу дитина спробує зробити це краще, адже письмо – це теж спосіб комунікації.

Роботу в класі обов'язково слід починати зі спільного вироблення правил. У 1 класі правил роботи в групі дається небагато, причому це може бути малюнкове зображення. З часом учні доповнюють правила колективно, що спонукає дітей їх дотримуватися.

У формуванні ключових компетентностей на різному змісті необхідно забезпечити:

- чітке усвідомлення дитиною мети роботи;
- мотивацію на одержання виховного результату;
- оволодіння загальнонавчальними вміннями і навичками;
- рефлексію своїх досягнень;
- можливість використання одержаних знань і вмінь для розв'язання різних типів навчальних і життєвих задач (серед яких обов'язково є творчі);
- успішної співпраці у різних групах для виконання комплексних завдань (наприклад, участь у проектах, творчих роботах, виставках), які вимагають застосування різних компетентностей;
- навчання дітей приймати рішення, спираючись на досвід.

Виходячи з вищезазначеного, для формування компетентностей здобувачів освіти необхідно на практиці використовувати інтерактивні форми в цілому, або ж взявши елементи, які більш доцільні для певного класу. Інтерактивні методи дозволяють учителю:

- підвищити навчальну мотивацію;
- підвищити рівень самоорганізації учнів, рівень сформованості самоосвітньої компетентності;
- розвивати критичне та логічне мислення, творчі здібності, навички проектної діяльності.

При впровадженні інтерактивних технологій у навчальний процес зростає рівень сформованості предметних компетенцій учнів. А отже відбувається формування ключових компетентностей школярів. Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Інтерактивні вправи, які проводяться на уроці, добираю таким чином, щоб їх використання дало учням «ключ» до засвоєння теми. Вчу дітей вільно висловлювати свої думки. Цьому сприяє інтерактивний метод «Мікрофон» (на етапі актуалізації знань або під час узагальнення знань) «Сенкан», «Кубування», «Незакінчене речення», «Коло ідей», «Спільне коло», «Крісло автора» та інші.

Одним із найефективніших способів пізнання та формування компетентностей є дослідницький підхід до предмета вивчення, коли не дають готових висновків, а надають змогу висунути свої гіпотези або самостійно знайти правильну відповідь. Знання, набуті у процесі такої праці, зберігаються у пам'яті значно міцніше, тому що здобуваються активними зусиллями.

Активному формуванню інформаційно-комунікативної компетентності сприяють «інтелектуальні карти» – це інноваційний метод візуалізації інформації. Суть інтелектуальних карт полягає в пов'язуванні окремих елементів, головним чином асоціативними зв'язками, найбільш звичними саме для людського мислення та пам'яті. Наприклад: «мама» – це центр інтелектуальної карти! Від цього слова (образу) для дитини як промені виходять такі поняття як любов, їжа, тепло, захист, виховання. Ефективним та доцільним буде використання інтелектуальних карт при вивченні частин мови на уроках української мови. Підбір малюнків до слів не тільки сприяє кращому запам'ятовуванню змісту карти, але й дозволяє дитині виразити своє емоційне (позитивне або негативне) ставлення до досліджуваного об'єкту. Як правило, карти дітей яскраві, барвисті і позитивні, а образи несподівані і оригінальні.

Інтелектуальні карти дають змогу у стислій, вербально-образній формі глибоко й міцно засвоювати навчальний матеріал, тому використовувати цю технологію в початкових класах можна на різних етапах уроку. Так, під час ознайомлення учнів з новим матеріалом ми на дошці створюємо інтелект-карту протягом уроку додаючи нові «гілки», малюнки, символи. У цьому випадку учням легко зробити висновки під час підведення підсумку уроку. При закріпленні матеріалу учні колективно чи самостійно створюють інтелект-карту із готових елементів і розміщують малюнки, виконуючи завдання до кожної з підтем.

Використовувати карти пам'яті для формування ключових компетентностей, на мою думку, можна на уроках вже з першого класу, поступово ускладнюючи їх до четвертого. На основі цього методу можна створити систему навчання, яка озброїть учня найважливішим умінням – умінням самостійно здобувати знання і використовувати їх у своїй діяльності.

До деяких уроків літературного читання ми створюємо інтелект-карти у вигляді колажу, який висвітлює узагальненні думки, власну позицію і аргументацію кожного учасника. Діти приносять клаптики тканини, кольоровий папір, вирізки з журналів, нитки, олівці, фото, засушені рослини. Учні створюють колаж за темою і захищають його.

Головні завдання технології інтелект-карт, на мою думку, наступні:

- формувати комунікативну компетентність у процесі групової діяльності;
- розвивати креативність учнів;
- формувати загальнонавчальні вміння, пов'язані зі сприйняттям, переробкою та обміном інформацією;
- покращувати всі види пам'яті (короткочасну, довготривалу, образну, зорову і т.д.);
- формувати організаційні вміння;
- прискорювати процес навчання.

Формувати компетентності здобувача освіти допоможе створення лепбуків. Лепбук – ще один сучасний метод, який використовують для повторення або закріплення навчального матеріалу з теми або кількох тем. Лепбук – це тематична папка, створена своїми руками. Він дає змогу бачити поняття, що розглядаються в системі. Учні створюють його, а учитель та батьки допомагають забезпечити ресурсами, та надають консультації щодо розміщення інформації. Молодші школярі не можуть створювати лепбук швидко тому на виготовлення потрібно кілька уроків, кілька днів, тематичний тиждень.

Гра для дитини – перша можливість проявити себе, самовиразитись і самоствердитися. В іграх не тільки відображають реальне життя, а й перебудовують його. Гра робить дитяче шкільне життя цікавим, радісним, емоційним, плідним, а освітній процес – творчим та ефективним.

Користь застосування ігор на уроках читання загальноновизнана. Вони сприяють розвитку в дітей креативного мислення, спостережливості, вчать порівнювати, аналізувати, робити висновки, узагальнення. Гра знімає нервову навантаження. Саме завдяки ігровим формам вдається залучити пасивних учнів до систематичної розумової праці, дати змогу дитині відчувати успіх, повірити у свої сили.

Для вироблення уважності на уроках літературного читання корисно проводити гру «Читання з Незнайком». Вчитель читає текст, навмисно змінюючи деякі слова, а учні повинні виправляти помилки і читати слова, надруковані в підручнику. Гра «Ланцюжок» та «Передай естафету» також привчають дітей до уважного ставлення один до одного.

Ігри які сприяють виробленню і вдосконаленню навичок читання: гра «Вовк і Заєць», «Небо і Земля», «Буксир», «Диктор телебачення» та інші.

У своїй роботі для формування читацької компетентності на уроках літературного читання я використовую різноманітні прийоми: робота над розвитком артикуляційного апарату, вправи на постановку дихання. Кожний урок читання розпочинаю з мовних вправ (5-7 хв.); читання груп слів на одному диханні; скоромовки, фонетичні зарядки. Наприклад:

- Що просить сказати лікар, коли дивиться горло?
- Як гелґоче гусак?
- Як дудять у дудку?
- Як співають комарики?

При вивченні букв у першому класі я застосовую такі види роботи:

1. За допомогою загадок, ребусів, скоромовок відгадуємо з дітьми, яку букву будемо вчити.
2. Робота над правильною вимовою звуків що вивчаються.
3. Назва слів із даним звуком у різних позиціях.
4. Гра «Спіймай звук».
5. Закреслити в тексті букву, яку вивчаємо (перед уроком роздаються уривки текстів).
6. Викладання букви із лічильних паличок, природного матеріалу (каштани, фасолінки та ін.).
7. Ліплення букви із пластиліну (діти, коли ліплять букву, водночас мислять).

В «Роботі зі словом», де мета розширення лексичного запасу учнів, навчити розуміти значення слова, вміння влучно використовувати доречно застосовувати гру «Тайна слова», гра «Зайве слово», пошукова гра-розвідка «Чим відрізняються».

У «Роботі з реченням» - гра «З'їж слово», гра «Речення в мішку», гра «Сніжний клубок», «Продовж фразу», «Я почну – ти закінчи», гра «Мое запитання твоя відповідь». На етапі «Роботи зі словосполученнями» цілком успішною стає робота в парах та групах.

Усі ці вправи та ігри формують і розвивають комунікативну компетентність учнів і актуальні на уроках мови і читання з 1 по 4 клас.

Основною новацією у практиці діяльності перших класів є структурування змісту початкової освіти на засадах інтеграції. Дитина в ранньому віці сприймає світ цілісно, а не по-предметно. Тому навчання в початковій школі інтегроване – предмети будуть об'єднуватись довкола цікавих для дитини тем чи проблем. При цьому варто розуміти, що інтеграція предметів вже давно не є чимось експериментальним – тож в українських школах впроваджується не щось абсолютно нове та неперевірене. Дидактичний зміст процесу інтеграції полягає у взаємозв'язку змісту, методів і форм роботи. Формування умінь читати і писати буде відбуватися на окремих уроках української мови, а відпрацьовуватись ці уміння будуть в інтегрованому курсі, якій у своєму складі може містити мовно-літературну галузь.

Наприклад, вийшов фільм про Супергероя, який зацікавив дітей. Вчитель бере цю тему, ставить задачі і проблемні ситуації, через які розвиваються предметні навички. Наприклад, «Напишіть листа Супергерою». При цьому розвиваються базові навички з читання і письма – але робиться це набагато ефективніше через ті речі, що цікаві дітям і не відірвані від їхнього життя. Змінилися підходи до навчання грамоти, додалися деякі нові змістові лінії, але основний зміст залишився: учні, як і раніше, будуть навчатися читати, писати.

Із поглибленням знань і вмінь учнів кожного року я добираю мовленнєвий матеріал, логічно ускладнюючи і розширюючи його. Формування компетентного здобувача освіти буде успішним за умови комплексного забезпечення усіх складових освітнього процесу, а саме:

- чіткого визначення цілей навчання;
- добору відповідного змісту навчання;
- оновлення навчально-методичного забезпечення;
- добору ефективних методів, прийомів навчання і форм організації навчальної діяльності;
- відповідної професійної підготовки вчителя.

Працюючи з дітьми над формуванням і розвитком комунікативних компетентностей, намагаюсь допомогти учням досягти «вершини творчості» – усної та писемної. Діти вчиться цінувати, любити рідне слово, відчувати його красу, збагачують свій словниковий запас, розвивають власне зв'язне мовлення, у них виникає бажання та виробляється вміння передавати свої враження і думки за допомогою слів. Впевненість у своїх можливостях дарує дітям цікаве спілкування між собою, з дорослими, книгою, довкіллям.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бібік Н. Компетентність і компетенції у результаті початкової освіти / Бібік Н. // Початкова школа, 2010. - № 9. – С.1-4.
2. Берека В.Є., Галас А.В. Професійна компетентність вчителя початкових класів: навчально-методичний посібник для вчителів / Автори-упоряд.: В.Є.Берека, А.В.Галас. – Харків: Вид-во «Ранок», 2018. - 496 с.
3. Мартиненко С.М. Діагностична діяльність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика: монографія/С.М.Мартиненко. – К.: КМПУ ім. Б.Грінченка, 2008. – 431 с.
4. Пометун О.і та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. / О.і.Пометун. – К.: АСК., 2004. – 192 с.
5. Концепція нової української школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
6. Савченко О.Я. Уміння вчитися – ключова компетентність молодшого школяра/ О.Я.Савченко. – К., 2014. – С.175

Очеретяна Олеся,
вчитель початкових класів,
ліцей №4 імені Павла Жука
вища категорія, вчитель-методист

Використання учителем штучного інтелекту (ШІ)

Анотація: *розвиток сучасної освіти – це постійний процес адаптації освітніх систем до сучасних вимог і тенденцій. Цей процес включає в себе впровадження новітніх ключових компетентностей учнів, а також посилення акценту на навчанні протягом життя. На сучасному етапі розвитку освіти українські школи впроваджують інноваційні підходи, в тому числі використання ШІ, для покращення результатів навчання та розвитку учнів*

Ключові слова: *штучний інтелект (ШІ), комп'ютерні системи, інтерактивні програми, розвивальне середовище.*

Сучасна освіта спрямована на формування учнів глибокого розуміння матеріалу, критичного мислення, творчого підходу до вирішення завдань, комунікаційних навичок та готовності до розв'язання складних проблем. Важливо також враховувати індивідуальні потреби і можливості кожного учня та розвивати його соціальну та емоційну сферу. Вона спрямована на підготовку учнів до життя в постійно змінному світі, де важливі здатність до навчання, самостійність і креативність.

У сучасній освіті ШІ (Штучний Інтелект) представляє собою комп'ютерні системи і програми, які використовують імітацію імпульсів інтелекту людини для виконання завдань, пов'язаних з навчанням та навчанням.

ШІ в освіті використовується для автоматизації та покращення навчального процесу шляхом аналізу даних, надання персоналізованих матеріалів, створення інтерактивних уроків, автоматизації адміністративних завдань і багато іншого. Він допомагає навчальним закладам та вчителям покращити якість освіти та забезпечити більше індивідуалізованого підходу до учнів.

На мою думку, що використання на сучасному етапі розвитку комп'ютеризації, використання штучного інтелекту (ШІ) для вчителя має кілька важливих значень:

1. Підтримка прийняття рішень: системи ШІ можуть аналізувати великі обсяги даних та надавати вчителям рекомендації для покращення навчального процесу. Вони можуть допомогти вчителям адаптувати навчальні програми до потреб кожного учня, визначити труднощі, з якими зіштовхується кожен учень, і надати індивідуальну підтримку.

2. Автоматизація рутинних завдань: ШІ може виконувати рутинні завдання, такі як оцінювання тестів чи перевірка робіт, що звільняє вчителя від часових обмежень і дозволяє зосередитися на більш важливих аспектах навчання.

3. Підтримка навчання: інтерактивні системи з ШІ можуть надавати додатковий матеріал для учнів, відповідати на їх запитання, надавати пояснення та вправи. Вони можуть надихати учнів на більший інтерес до предмету та самостійному вивченню.

4. Відстеження прогресу: системи ШІ можуть слідкувати за успіхами учнів, визначати слабкі місця та надавати інформацію вчителям, щоб ті могли адаптувати свій підхід до навчання.

5. Заохочення інновацій: використання ШІ може стимулювати вчителів впроваджувати нові технології та методи в навчальний процес, що сприяє покращенню якості освіти.

6. Дистанційне навчання: ШІ може допомогти вчителям та учням у навчанні та спілкуванні в умовах дистанційного навчання, як це стало особливо актуальним у зв'язку з пандемією COVID-19 та військовим станом в країні.

Загалом, використання штучного інтелекту допомагає вчителям покращити навчальний процес, робити навчання більш ефективним і цікавим для учнів.

Штучний Інтелект (ШІ) можна використовувати в початковій школі, адже використання ШІ може бути корисним для учителів та учнів на різних етапах навчання.

Ось декілька способів, які демонструють, як ШІ може бути використаний в початковій школі:

1. Персоналізоване навчання: ШІ може аналізувати здібності та потреби кожного учня, надаючи індивідуальні завдання та матеріали для навчання.

2. Автоматизована оцінка: ШІ допомогти вчителям швидше та ефективніше оцінювати роботу учнів, виявляти їхні слабкі місця та потреби для покращення.

3. Інтерактивні навчальні програми: Використання ШІ для створення інтерактивних навчальних програм та ігор може зробити навчання більш привабливим і цікавим для дітей.

4. Підтримка вчителів: ШІ може надавати вчителям інструменти та ресурси для покращення їхньої роботи, а також зменшення навантаження.

ШІ може бути потужним інструментом для покращення навчання та викладання в початковій школі, але важливо, щоб він використовувався ретельно і з урахуванням потреб учнів та педагогів.

Для вчителів, ChatGPT може бути корисним інструментом для швидкого створення або пошуку завдань. Наприклад, у контексті уроків математики, він може генерувати приклади та рівняння. Це особливо корисно, коли всі вправи з підручника вже виконані або ви бажаєте запобігти учням списувати готові відповіді. Крім того, чат-бот може створювати текстові задачі для початкової школи.

Також, ChatGPT може бути корисним для вчителів у проведенні досліджень нових методик. Він може надавати цінні поради щодо цифрових інструментів для освіти. Наприклад, якщо вам потрібно створити освітній ресурс, а ви не знаєте, де почати, чат-бот може надати список платформ з їхніми перевагами та недоліками. Головне - чітко сформулювати ваші потреби і завдання.

Багато вчителів зараз активно займаються науково-методичною роботою. У цьому контексті, чат-бот може виявитися дуже корисним. Раніше, коли ми готували наукові статті, нам доводилося шукати і аналізувати велику кількість джерел, а потім перефразовувати їх матеріал. Тепер ChatGPT робить цю роботу за нас. Оскільки цей

чат-бот набагато більше, ніж звичайний пошуковик. Він може створювати абсолютно нові тексти на основі інформації, яку він знаходить в мережі, і робить це досить якісно. Це означає, що він не просто видає фрагменти або визначення з існуючих статей, але також проводить порівняння, робить власні висновки і може навіть рекомендувати, що почитати далі.

Деякі вчителі відмовляються опановувати нові технології. З мого досвіду, це не про психологічний бар'єр. Я помітила, що вчителі, особливо старшого покоління, бояться бути в чомусь неуспішними. Для багатьох ці технології здаються складними: на це потрібно витратити час, зусилля, треба чогось спеціально вчитися. І як виправдання цьому педагоги починають придумувати інші причини. Наприклад, що це не працює, ця технологія непотрібна, 20 років тому таким не користувались і була прекрасна освіта.

Тому для впровадження нових технологій перш за все варто показати вчителям, що це не складно. Думаю, в кожному навчальному закладі знайдеться 2–3 людини, які вже вміють і люблять працювати з інновацією, і вони зможуть допомогти іншим її опанувати. Але важливо, щоб керівництво школи підтримало цих людей.

Найпростіший спосіб впроваджувати нові технології в школі — це не курси для вчителів. А коли знання йдуть від колеги до колеги. Тому якщо говорити про той же ChatGPT, то щойно один педагог його опанує та покаже результат, чат-бот почнуть застосовувати й інші вчителі.

Показуючи дітям, як штучний інтелект може використовуватися для навчання та розв'язання реальних завдань, ви надаєте їм можливість розвивати навички, які стануть важливими в майбутньому. Такий підхід допомагає формувати у дітей усвідомлення власної відповідальності за власне навчання та розвиток.

Підходити до контролю за навчанням з більшою кількістю творчих завдань та менше тестів може сприяти розвитку критичного мислення, аналітичних навичок та умінь розв'язувати проблеми. Такий підхід також допомагає перевірити розуміння матеріалу та здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

Тести PISA відомі своєю складністю та спрямованістю на оцінку загальних навичок учнів, які виходять за межі механічного навчання. Ці тести, як правило, вимагають креативного мислення, здатності до логічного мислення та застосування знань у реальних ситуаціях. Використання таких тестів для контролю може стимулювати розвиток учнів та сприяти підвищенню якості освіти.

На сьогоднішній день багато вчителів активно розвивають та застосовують компетентнісний підхід в навчанні. Вони ставлять завдання, де для успішного вирішення необхідно не лише знати теоретичний матеріал, але й мати практичний досвід та вміти застосовувати знання у різних ситуаціях. Такий підхід допомагає учням розвивати не лише знання, але й вміння аналізувати, розв'язувати проблеми, приймати рішення та впроваджувати отримані навички у практику.

З розвитком нових технологій дійсно виникають нові професії, і деякі існуючі можуть бути автоматизовані штучним інтелектом. Проте повністю замінити людей цими технологіями є малоімовірним.

У сферах, де важливий безпосередній контакт і спілкування між людьми, таких як освіта, психологія, соціальна робота, люди продовжать грати ключову роль. Штучний інтелект може сприяти покращенню процесів, але не замінити людський підхід та розуміння.

У високотехнологічних галузях, де ШІ вже використовується, важливою залишатиметься роль фахівців. Штучний інтелект може бути інструментом для підтримки і розвитку, але для його створення, аналізу та керування потрібні кваліфіковані фахівці. Таким чином, нові технології можуть полегшити роботу у багатьох сферах, але людська експертиза залишатиметься невід'ємною.

Використання штучного інтелекту (ШІ), такого як ChatGPT, в ролі асистента для вчителів початкових класів, може бути надзвичайно корисним і ефективним. Ось кілька способів, якими вчителі можуть використовувати ШІ для поліпшення уроків:

1. Створення навчальних матеріалів: Ви можете використовувати ChatGPT для створення цікавих навчальних матеріалів, включаючи пояснювальні тексти, питання та вправи для учнів. Він може згенерувати різноманітний контент, від завдань з математики до розділів з природознавства.

2. Підтримка учнів: Використовуйте ШІ для надання додаткових пояснень та відповідей на запитання учнів. Це може бути корисно для індивідуального навчання та вирішення питань, які виникають під час уроків.

3. Генерація творчих завдань: ШІ може створювати творчі завдання та проекти, які заохочують учнів розвивати креативність і розв'язувати реальні завдання.

4. Персоналізоване навчання: Ви можете використовувати ШІ для створення індивідуальних завдань та матеріалів, які враховують потреби кожного учня. Це допоможе забезпечити ефективну підтримку кожного учасника класу.

5. Автоматизація адміністративних завдань: ШІ може бути корисним для автоматизації адміністративних завдань, таких як ведення журналів чи розкладів уроків, що звільнить вчителів від рутинних обов'язків.

6. Підготовка до уроків: Використовуючи ШІ, ви можете швидко знайти матеріали та інформацію для підготовки до уроків.

Загалом, ШІ може стати потужним інструментом для вчителів початкових класів, які шукають нові шляхи поліпшення навчального процесу та підвищення індивідуального підходу до учнів.

Індивідуальний підхід до кожного учня може бути поліпшений завдяки штучному інтелекту як потужному інструменту для вчителів початкових класів, які пошукують нові методи навчання.

Через повсякденні обов'язки вчителям іноді бракує часу на творчість та створення цікавих завдань для учнів. ChatGPT може бути корисним інструментом, що допомагає автоматизувати деякі завдання і звільняє час для більш творчого підходу до навчання. Вчителі не повинні боятися, що штучний інтелект замінить їх роботу, але використання таких інструментів може полегшити їхню рутинну роботу і дозволити більше уваги приділити креативному навчанню.

Використання штучного інтелекту дозволяє учителям навчати учнів варіативності та індивідуалізувати навчання. Ви можете поставити питання ChatGPT, отримати відповідь і потім попросити генерувати різні варіанти відповідей на це питання. Це допомагає показати учням, що може існувати багато різних точок зору і думок на одну і ту ж тему. Штучний інтелект також може бути інструментом, що сприяє розвитку навичок приймання різних думок та розуміння інших позицій.

Навчання разом із учнями може бути дуже продуктивним підходом для педагогів. Діти часто швидше освоюють нові технології, а вчителі можуть допомагати їм зрозуміти етичні аспекти та правила використання цих технологій. Це взаємне навчання дозволяє вчителям і учням обмінюватися знаннями та досвідом, створюючи сприятливу атмосферу для взаєморозвитку.

ChatGPT може стати корисним інструментом для вчителів у підготовці різноманітних завдань, що враховують різний рівень здібностей учнів. Це дозволяє педагогам надавати кожному учневі завдання, які підходять його поточному рівню знань та навичок.

Також ChatGPT може створювати цікаві історії, які допомагають дітям краще зрозуміти навчальні теми. Використання таких наративів може зробити навчання більш привабливим та зацікавити учнів.

ШІ може запропонувати ідеї, як презентувати навчальну тему. Наприклад, попросіть згенерувати п'ять ідей, як пояснити будову слова в 4 класі і він видасть:

❖ Будова слова як конструктор: Порівняйте слово з конструктором. Поясніть, що слово складається з "частинок", як конструктор із деталей. Ці частинки називаються префіксами, коренем та суфіксами. Дайте приклади для кожної частинки та допоможіть учням розібрати слово на її складові.

❖ Залишайте сліди: Вивчайте слово, звертаючи увагу на його зміни при додаванні префіксу або суфіксу. Порівняйте слова з і без цих змін. Наприклад, "читай" і "перечитай". Поясніть, як зміни зміцнюють значення слова.

❖ Подорож словом: Представте слово як подорож, під час якої воно змінюється. Почніть з кореня як вихідної точки і покажіть, як воно може поєднуватися з префіксами і суфіксами, щоб створити нові слова.

❖ Гра в слова: Запропонуйте ігри зі словами, де діти мають додавати префікси і суфікси до кореня, щоб створити нові слова. Це допоможе їм вивчити, як слова будуються.

❖ Розгляд прикладів: Покажіть конкретні слова та їхню будову. Виберіть слова, де будова добре видно, і розберіть їх разом з учнями.

Також, ви можете попросити його адаптувати ці ідеї для учнів іншого віку. ШІ допоможе:

-Звісно, ось адаптовані ідеї для учнів 3 класу щодо пояснення будови слова:

❖ Слово-конструктор: Поясніть, що слова подібні до конструктора. Вони складаються з окремих "частинок". Назвіть ці частинки (префікси, корінь, суфікси) та надайте приклади. Допоможіть дітям розібрати слово на складові частини.

❖ Міняємо слова: Покажіть слово та вкажіть на його зміни, коли додаємо префікси або суфікси. Наприклад, "гра" і "пограти". Поясніть, що додавання частинок робить слово іншим і змінює його значення.

❖ Подорож словами: Розгляньте слово як подорож, де воно змінюється. Почніть з кореня слова та покажіть, як додавання префіксів і суфіксів може створити нові слова. Використовуйте конкретні приклади.

❖ Ігри зі словами: Проведіть словесні ігри, де діти додають префікси і суфікси до кореня, щоб створити нові слова. Це може бути словникова гра або вправа "Побудуй своє слово".

❖ Розгляд прикладів: Покажіть слова, де будова легко розпізнається. Наприклад, "красивий", "зачитувати". Розібрайте ці слова разом з учнями, виділивши корінь та частинки.

Цікаві та корисні ідея з використанням ChatGPT для роботи з текстами. Давайте розглянемо деякі способи, які можна використовувати для роботи з текстами в навчанні:

➤ Перепис тексту в іншому стилі: Попросіть учнів вибрати текст і переписати його в іншому стилі або жанрі. Наприклад, якщо вихідний текст є науковим, можна запросити їх переписати його як художню оповідь. ChatGPT може надати приклади такого перепису.

➤ Адаптація тексту під рівень учнів: Деякі тексти можуть бути занадто складними для розуміння. Використовуйте ChatGPT, щоб адаптувати текст під рівень розуміння учнів, знижуючи складність лексики та синтаксису.

➤ Генерація текстових завдань: Попросіть ChatGPT створити питання або завдання на основі тексту, які можна використовувати для тестування розуміння читання учнями.

➤ Використання текстів для дискусій: За допомогою ChatGPT ви можете генерувати контекстні питання, які стимулюють дискусії серед учнів на основі тексту. Це сприяє розвитку критичного мислення та обговоренню тексту.

➤ Редагування та переклад текстів: Покажіть учням, як важливо редагувати та перекладати тексти для поліпшення їхньої зрозумілості та якості. ChatGPT може слугувати інструментом для редагування та перекладу.

Ці ідеї допоможуть вчителям розширити можливості роботи з текстами на уроках та покращити навички читання та текстового аналізу учнів.

Школярі можуть поспілкуватись з ШІ на задану тему, при цьому він виступатиме опонентом у розмові. Це хороший спосіб підготуватися до дискусії чи дебатів на уроці.

Така робота допоможе учням розвивати аргументацію, навички обговорення та підготовки до важливих обговорень. Ось деякі кроки, які можна виконати:

1. Обрання теми: Спочатку виберіть тему для дискусії або дебатів. Учні можуть самі обрати тему або ж ви можете запропонувати кілька варіантів.
2. Підготовка аргументів: Розкажіть учням про те, що ШІ буде виступати як опонент. Учні мають підготувати аргументи щодо своєї позиції з цієї теми.
3. Дискусія з ШІ: Учні можуть взаємодіяти з ШІ, задаючи питання чи висуваючи аргументи, а ШІ відповідає в ролі опонента.
4. Збір аргументів: Під час обговорення ШІ може відзначати аргументи обох сторін. Це допомагає учням ретельно підготуватися до дискусії.
5. Рефлексія: Після дискусії проведіть рефлексію. Попросіть учнів обговорити, які аргументи були найпереконливішими та як вони можуть поліпшити свої навички дискусій.

Ця методика допомагає учням краще розуміти та обговорювати різні точки зору на теми і розвиває їх критичне мислення та навички виразного висловлення.

Використання ChatGPT у груповій роботі школярів може бути цікавим та корисним. запропоновані деякі способи, які вони можуть використовувати для виконання спільних завдань та проєктів:

1. Дослідження та презентації: Учні можуть обирати тему для дослідження, і кожен з них може використовувати ChatGPT для знаходження інформації та створення текстів для презентацій.
2. Творчі проєкти: Школяри можуть створювати творчі проєкти, такі як оповідання, поезії, мультфільми тощо, з використанням текстів, що згенерував ChatGPT.
3. Обговорення проблем: Учні можуть використовувати ШІ для створення аргументів та контраргументів на певну тему, яку вони потім обговорюють як група.
4. Вирішення завдань: Школяри можуть поставити конкретне завдання чи проблему, а потім використовувати ChatGPT для пошуку ідей та рішень.
5. Спільні творчі завдання: Учні можуть створювати разом історії, діалоги, рольові ігри тощо, де кожен з них додає свій внесок згідно з роллю, яку вони виконують.

Важливо надавати вільність учням та заохочувати їх до співпраці, використовуючи ШІ як інструмент для досягнення спільних цілей.

Використання ШІ як персонального тьютора є цікавим та корисним підходом. Учні можуть отримувати індивідуалізовану підтримку та зворотний зв'язок для покращення їхнього навчання. Вчителі можуть надавати ChatGPT таку інформацію, як результати тестів, домашні завдання чи інші дані, і він може використовувати цю інформацію для:

1. Персоналізації завдань: ChatGPT може створювати індивідуальні навчальні завдання, які відповідають рівню та потребам кожного учня.
2. Адаптації темпу навчання: Він може регулювати темп навчання залежно від прогресу кожного учня, допомагаючи їм засвоювати матеріал більш ефективно.
3. Надання пояснень та відповідей на питання: Учні можуть звертатися до ChatGPT за поясненнями чи вирішенням питань, і він може надавати їм необхідну інформацію.
4. Сприяння самодисципліні та мотивації: ChatGPT може надавати похвалу та підказки для підтримки учнів у їхньому навчанні та підтримувати їхню мотивацію.

Цей підхід допомагає створити більш індивідуалізовану та ефективну освітню програму для кожного учня.

Українська початкова освіта впроваджує різні платформи та програми, що використовують штучний інтелект для поліпшення якості навчання та навчального процесу. На сучасному етапі розвитку освіти українські школи впроваджують інноваційні підходи, в тому числі використання ШІ, для покращення результатів навчання та розвитку учнів. Це включає в себе використання інтерактивних

навчальних платформ, онлайн-курсів, систем автоматизованої оцінки, та інших інструментів, що використовують штучний інтелект для оптимізації процесу навчання та підвищення ефективності навчальних програм. Такий підхід дозволяє індивідуалізувати навчання, адаптувати матеріали до потреб кожного учня, а також вчителю отримувати більше інформації про прогрес кожного учня та адекватніше реагувати на їхні потреби.

Список використаних джерел та літератури

1. Науково-методичний журнал «Інформатика у школі»: ВГ «Основа», №4(4) квітень 2009р. «Інформаційно – комунікаційні технології і навчально-виховний процес», Денисенко В.В.
2. Науково-методичний журнал «Інформатика у школі»: ВГ «Основа», №3(63) березень 2014р. «Деякі прийоми мотивації на уроках», Романов О.М.
3. Науково-методичний журнал «Інформатика в школі та сім'ї» №5(117) 2014 р. «Нестандартні підходи до вивчення інформатики», Богданова О.О.
4. Сайт МОН України.
5. Інтернет посилання:
https://znayshov.com/News/Details/podruzhytysia_zi_shtuchnym_intelektom_idei_dlia_vchyteliv_ta_uchniv

Саморідна Яна,

вчитель початкових класів

Жердянського ліцею

Чемеровецької об'єднаної територіальної громади

Сучасні методики компетентнісного навчання й освітні технології в роботі вчителя початкової школи

Анотація. У статті розглянуто сутність компетентнісного навчання, методики компетентнісного навчання, реалізація компетентнісного підходу в навчанні молодших школярів за допомогою новітніх освітніх технологій.

Ключові слова: компетентнісне навчання, методики, учні початкової школи, технології, інновації.

Вступ. Світ кардинально змінився і продовжує змінюватися далі. Сучасне життя надзвичайно динамічне і вкрай наповнене найрізноманітнішою інформацією. Епоха різномаїття гаджетів і постійного зростання кількості інформації у Всесвітній мережі вносить свої корективи і в освітній процес. Енциклопедичні знання перестали бути найбільшою цінністю. Чисте знання вже не є самоціллю навчання, і система освіти відповідно має змінюватись, крокувати в ногу з часом та навчати того, що актуальне та цінується сьогодні. Отже сьогодні ми повинні готувати дітей до реального життя, вчити їх критичному мисленню, аналізу, роботі з великими обсягами інформації, потоки якої вони невпинно отримують звідусіль. Прищеплювати здатність знаходити потрібне, вибирати необхідне, виокремлювати правдиву інформацію, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

До того ж сучасне суспільство вимагає виховання самостійних, ініціативних, відповідальних та креативних особистостей, здатних до ефективної інтеграції і взаємодії у соціумі, здатних вирішувати реальні задачі у соціальних, виробничих і економічних сферах своєї майбутньої діяльності.

Ідея компетентнісного підходу – одна із відповідей на запитання, який результат освіти необхідний особистості і затребуваний сучасним суспільством.

Формування компетентностей у молодших школярів на сьогоднішній день є однією із актуальних проблем освіти і може розглядатися як вихід із проблемної ситуації, що виникла через протиріччя між необхідністю забезпечити якість освіти та неможливістю вирішити цю проблему традиційним шляхом.

Йдеться про компетентність як про нову одиницю виміру освіченості людини, при цьому увага акцентується на результатах навчання, в якості яких розглядається не сума завчених знань, умінь, навичок, а здатність діяти в різноманітних проблемних ситуаціях.

Звичайно ж початкова школа не може залишатися осторонь, бо саме тут готується підґрунтя виховання компетентної особистості, здатної знаходити правильні рішення у конкретних навчальних, життєвих, а в майбутньому і професійних ситуаціях. Щойно дитина вступає до школи, на плечі вчителя початкової школи лягають надзвичайно важливі і важкі завдання: не втратити закладених природою багатств; розвинути наявні навички, задатки і здібності; дістати назовні приховані таланти; надати дитині можливість проявити себе й відчути свою значущість.

Місія початкової школи відповідно до стратегії НУШ полягає у всебічному розвитку дитячої особистості відповідно до потреб її віку та психофізичних особливостей, формування у дитини загальнолюдських цінностей моралі, етики та культури, розвиток компетентностей та соціальних і життєвих навичок, що нададуть змогу дитині далі жити в соціумі та вчитися в основній школі.

1. Сутність компетентнісного навчання. Компетентність базується як на знаннях, так і на вміннях. Але ними не вичерпується, охоплюючи ще й особистісне ставлення до них людини, а також її власний досвід, який надає можливість ці знання вбудовувати в те, що вона вже надбала, та її спроможність зорієнтуватися у реальній життєвій ситуації, у якій вона зможе їх застосувати. Отже, кожна компетентність ґрунтується на поєднанні пізнавальних ставлень і практичних навичок, знань і умінь, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, усього того, що можна мобілізувати для активної дії.

Компетентнісний підхід полягає в зміщенні акценту з накопичування нормативно визначених знань, умінь і навичок до формування й розвитку в учнів здатності практично діяти, застосовувати індивідуальні техніки й досвід успішних дій у ситуаціях навчальної, професійної та соціальної діяльності. Цінність і перспективність компетентнісного підходу полягає в тому, що він передбачає високу готовність випускника школи до успішної діяльності в різних сферах. Саме набуття життєво важливих компетентностей може дати людині можливість орієнтуватися у сучасному суспільстві, інформаційному просторі. Компетентнісний підхід є базовою ідеєю реформування системи освіти, фундаментом розбудови Нової української школи.

Виділимо базові поняття компетентнісної освіти, такі як: компетентнісний підхід; компетентність та компетенція; ключові та предметні складові компетентності. *Охарактеризуємо сутність кожного з них.*

Вчені визначають компетентнісний підхід, як спрямованість навчально-виховного процесу на формування та розвиток базових та предметних компетентностей. В результаті такого процесу повинна сформуватися загальна компетенція, яка являє собою інтегровану характеристику досягнень учня. Вона набувається шляхом навчання, особистого, пізнавального та життєвого досвіду. Компетентність – це володіння учнем певною компетентністю, це інтегрована знатність особистості, яка набувається в процесі навчання та охоплює знання, уміння, навички та досвід, які можуть реалізуватися на практиці. Саме тому, не можна зводити компетентність лише до фактичних знань.

Отож, термін «компетенція» визначається як коло питань, якими людина повинна володіти, а також конкретна сфера діяльності, в якій особа має володіти компетентністю. Ми розглядаємо компетенцію як об'єктивну категорію, суспільно

визначений рівень знань, а також, певних умінь та навичок у певній сфері діяльності людини. Також варто зазначити, що вона являє собою заздалегідь задану соціальну норму. Результатом набутку компетенції є компетентність, яка завбачає особистісну характеристику, а також, ставлення до предмета діяльності.

Компетентність - це володіння людиною відповідною компетенцією, що містить її особистісне ставлення до предмета діяльності.

Освітня компетенція – це здібність учня виконувати нелегкі види діяльності, це особиста якість, яка уже склалась. Освітня компетенція існує в реальному проміжку часу, вона належить особистості та може підлягати афективним трансформаціям, а також, має емоційне забарвлення.

В порівнянні з іншими результатами освіти компетенція це:

- а) інтегрований результат освіти;
- б) проявляється ситуативно;
- в) існує як потенціал, який наповнюється конкретним змістом та проявляється в конкретній ситуації.

Компетентність:

- а) інтегрований результат освіти;
- б) на відміну від функціональної грамотності дозволяє розв'язувати цілий клас задач;

в) на відміну від навички є усвідомленою (передбачає етап визначення мети);

г) на відміну від уміння є здатною до перенесення (пов'язана з цілим класом предметів впливу), удосконалюється не шляхом автоматизації та перетворення на навичку, а шляхом інтеграції з іншими компетентностями: через усвідомлення загальної основи діяльності зростає компетентність;

д) на відміну від знання існує у формі діяльності (реальної чи мисленнєвої), а не інформації про неї, урахуванням вимог навчальних досягнень учня за весь період навчання в школі, у суспільстві, забезпечення його спроможності відповідати сьогоднішнім запитам суспільної, політичної та економічної сфер для швидкої адаптації, як в майбутній професії так і в суспільному житті.

Отже, ми вбачаємо перспективність компетентнісного підходу у змісті початкової школи саме в тому, що він передбачає неабияку готовність учня до продуктивної та успішної діяльності в різних сферах. Також, обов'язково наголошуємо, що основним завданням педагога є виховати, пробудити у дитини основні складові компетентності, навчити ними користуватися, розвивати такі навички у подальшому житті.

Отже, компетенція – це уміння та знання в конкретній сфері діяльності людини, а ось компетентність – це правильне застосування компетенції.

Досвід показав, що молода людина, яка прагне бути успішною, повинна володіти такими якостями як критичність мислення, мобільність знань та гнучкість методів.

Сама модель психолого-педагогічного супроводу учня в системі компетентнісно орієнтованого підходу до навчання ґрунтується на уявленнях про компетентність, де вона являє собою загальну здатність особистості та надпредметне утворення, як інтегрований результат навчання, який пов'язаний з умінням людини використовувати знання та власний досвід в певних життєвих ситуаціях. *Ця модель охоплює три основні види компетентностей:* соціальні, які пов'язані з життям суспільства та соціальною діяльністю, які пов'язані з внутрішньою мотивацією, інтересами та індивідуальним вибором особистості; функціональні, які пов'язані з умінням оперувати науковими знаннями та фактами. Саме тому, комплекс цих всіх життєвих умінь є провідним у системі компетентнісного підходу, а також він являється кінцевим результатом навчання.

2. Методики компетентнісного навчання. Компетентнісний підхід у навчанні вимагає, щоб сучасні навчальні засоби виконували не тільки інформаційну, а й мотиваційну і розвивальну функції.

Важливим фактором успішної реалізації компетентнісного підходу в навчанні є добір ефективних методів, прийомів навчання і форм організації навчальної діяльності.

Метод навчання – це спосіб взаємної діяльності учителя й учнів, спрямований на розв'язання навчально-виховних завдань.

Компетентнісно орієнтоване навчання вимагає застосування методів, які передбачають активну діяльність учнів. До таких належать:

- ✓ продуктивні (вивчений матеріал застосовується в практиці);
- ✓ евристичні або частково-пошукові (окремі елементи нових знань учень знаходить завдяки розв'язанню пізнавальних завдань);
- ✓ проблемні (учень усвідомлює проблему і знаходить шляхи її вирішення);
- ✓ інтерактивні (активна взаємодія всіх учнів, під час якої кожний школяр осмислює свою діяльність, відчуває свою успішність).

Остання група методів чи не найбільше відповідає вимогам компетентнісно орієнтованого навчання, оскільки організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, які сприяють формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії.

Інтерактивні методи сприяють розвитку здібностей кожної особистості, дають можливість кожній дитині продемонструвати свої навчальні досягнення в конкретних ситуаціях, порівнювати свій рівень розвитку з іншими учасниками навчального процесу.

Однак використання інтерактивних методів у початковій школі потребує від учителя ретельного попереднього їх аналізу на предмет доступності й доцільності застосування в початкових класах, а також прогнозування результатів. Використання інтерактивних методів можливе за умови готовності учнів до виконання тих розумових і практичних дій, які передбачає той чи інший метод. Над формуванням такої готовності педагог повинен працювати заздалегідь.

Кожному методу відповідають ті чи інші прийоми навчання. Крім загально дидактичних (пояснення, зіставлення, аналіз, узагальнення, систематизація знань тощо), у практиці навчання використовуються предметні прийоми, які визначаються конкретною темою і метою навчального матеріалу. Цінними є прийоми, що спонукають учнів до активної діяльності, пошуку шляхів вирішення поставлених завдань чи проблем.

Компетентнісно спрямоване навчання вимагає урізноманітнення форм організації навчальної діяльності. При цьому перевага надається формам, які створюють таку ситуацію, коли кожний учень має можливість висловитись, виявити себе в навчальному процесі. Найбільш цінними з точки зору компетентнісного підходу є індивідуальна навчальна діяльність, робота в парах, групах.

Дуже важливо, щоб використання тих чи інших методів, прийомів, форм навчання не було “даниною моді”. Їх добір і використання слід підпорядковувати змісту і меті навчального предмета, враховуючи при цьому вікові особливості учнів молодшого шкільного віку, їх можливості і здібності.

3. Реалізація компетентнісного підходу в навчанні молодших школярів за допомогою новітніх освітніх технологій. Виділимо ключові аспекти діяльності вчителя початкової школи у світлі вимог та рекомендацій Нової української школи.

Перший аспект

Чітко визначені чинники забезпечення якості початкової освіти:

- ✓ всі учні молодшого шкільного віку обов'язково мають бути охоплені навчанням;
- ✓ в освітньому процесі у 1–4-х класах повинно мати місце різнобічне застосування успіхів та досягнень дітей у дошкільний період;
- ✓ освітнє середовище молодших школярів повинно бути здоров'язберігальним, сучасним та ефективним;
- ✓ у своїй роботі вчителі початкових класів мають впроваджувати технології й

методики особисто зорієнтованого, компетентнісного та інтегрованого навчання, виховання і розвитку учнів;

- ✓ методики та техніки навчання мають бути високотехнологічними;
- ✓ постійний моніторинг та психологічний супровід освітнього процесу в 1–4-х класах;
- ✓ відповідна підготовка педагогічних кадрів.

Другий аспект

НУШ визначає місію початкової школи як:

- ✓ усебічний розвиток дитячої особистості відповідно до потреб її віку та психофізіологічних особливостей;
- ✓ формування у дитини загальнолюдських цінностей моралі, етики та культури;
- ✓ розвиток компетентностей та соціальних і життєвих навичок, що нададуть змогу дитині далі жити в соціумі та вчитися в основній школі.

Третій аспект

У НУШ визначено ключові складники її парадигми:

- ✓ новий зміст освіти, заснований на формуванні життєво та суспільно необхідних компетентностей дитини;
- ✓ покращена мотивація вчителя завдяки свободі його творчості та розвитку;
- ✓ виховання, яке наскрізно проходить через освітній процес;
- ✓ реальна автономія та самоуправління школи;
- ✓ педагогіка партнерства між учасниками освітнього простору школи;
- ✓ дитиноцентризм, або орієнтація на потреби учня;
- ✓ створення нової ефективної структури школи;
- ✓ рівний доступ усіх учнів до якісної початкової освіти;
- ✓ створення сучасного інформаційного освітнього середовища для дитини.

Четвертий аспект

- ✓ НУШ заклала ключові принципи нового Державного стандарту початкової освіти:
- ✓ презумпція талановитості дитини — будь-яка дитина має право на здобуття початкової освіти без обмежень та утисків;
- ✓ цінність дитинства — визнане право дитини на навчання через гру та інші методи;
- ✓ радість пізнання — організація освітнього процесу через дослідницьку та проектну технологію так, щоб приносити радість дитині;
- ✓ розвиток особистості — формування самостійного та незалежного мислення учнів замість системи непотрібних знань;
- ✓ здоровий спосіб життя;
- ✓ безпека учнів.

П'ятий аспект

Поділ системи початкової освіти на цикли:

- I цикл — 1–2-й класи, що реалізується організацією освітнього процесу на інтегровано-предметній основі із переважанням ігрових методів;
- II цикл — 3–4-й класи, що реалізується організацією освітнього процесу на інтегровано-предметній основі.

З огляду на викладене вище, учитель початкових класів має право та змогу вільно вибирати будь-який ефективний та раціональний, на його думку, метод, прийом і технологію навчання учнів. Та все ж Нова українська школа рекомендує ключовою для використання саме предметну інтеграцію, або **технологію інтегративного навчання** на основі синергетичного підходу до освітнього процесу.

Саме інтеграція у вивченні навчальних дисциплін, на думку фахівців, найбільше сприятиме ефективності освіти в початковій школі. Інтегроване навчання — одна з найголовніших сучасних педагогічних технологій. В сучасній педагогічній науці інтегроване навчання трактується як комплексний підхід до освітнього процесу і

безпосередньо до уроку чи його частини без поділу на окремі дисципліни. В усьому цивілізованому світі технологія інтегрованого навчання є необхідною умовою для надання якісної освіти.

Досі інтегровані уроки скоріше були приємним винятком, а не загальним правилом діяльності педагога, особливо в молодших класах. Сьогодні, з огляду на високу результативність інтегративного підходу до освітнього процесу в світі, є нагальна потреба активного застосування інтеграції в наших школах.

Інтегрований підхід найбільш доцільний у початковій освіті, тому що застосовний у кількох варіантах інтеграції —

- ✓ у межах однієї навчальної дисципліни, коли вчитель об'єднує на одному уроці вивчення кількох різнотипних тем чи розділів;
- ✓ в межах кількох споріднених дисциплін, наприклад теми з рідної мови та літератури, математики чи інформатики та «Я досліджую світ»;
- ✓ різнопланових та різнонаправлених дисциплін (цей вид інтеграції найважчий, але й найефективніший).

Часто можливий варіант інтегрованих уроків, які проводять одночасно двоє чи більше вчителів, оскільки різні предмети в початковій ланці освіти можуть викладати різні педагоги. На це потрібно додаткові зусилля в світлі синхронізації роботи на уроці та алгоритму їхніх спільних чи роздільних дій з учнями.

Дуже близькою по своїй сутності до інтегрованого навчання є **технологія формування критичного мислення** в початкових класах (в першу чергу на уроках рідної мови та читання). Вона зобов'язує до:

- ✓ ведення дискусій та участі в них усіх учнів класу
- ✓ виявлення власної думки учня
- ✓ пов'язування нової інформації з уже вивченою
- ✓ навчання учнів критично розмірковувати на основі вже вивченого
- ✓ вміння поєднувати колективну та індивідуальну роботу.

В середовищі педагогів-практиків цю технологію перш за все пов'язують з двома відмінними методами:

«**Мозкового штурму**» — це загальна дискусія з продукуванням найбільшої кількості ідей щодо вирішення проблеми, означеної вчителем, та їх фіксацією; немає запитань, доступні всі дитячі ідеї, учні згадують усе з минулих тем — ключові переваги методу.

«**Асоціативного куща (гронування)**» — передбачає не висловлювання ідей та інформації з минулих тем, а представлення образів, емоцій, почуттів з приводу предмета обговорення; йдеться про стимулювання асоціативного мислення.

Технологія особистісно орієнтованого навчання дозволяє розвивати індивідуальні та пізнавальні здібності кожної дитини, максимально виявляти, ініціювати, використовувати індивідуальний (суб'єктивний) досвід дитини, допомогти особистості пізнати себе, самовизначитися і самореалізуватися, а не формувати заздалегідь задані якості. Особливості методики дозволяють будувати освітній процес на навчальному діалозі учня й учителя, який направлений на спільне конструювання програмної діяльності. При цьому обов'язково враховуються індивідуальна вибірковість учня до змісту, вигляду та форми навчального матеріалу, його мотивація, прагнення використовувати отримані знання самостійно, за власною ініціативою, в ситуаціях, не заданих навчанням. Оскільки центром усієї освітньої системи в цій технології є індивідуальність дитини, то її методична основа полягає в індивідуалізації і диференціації навчального процесу. Початковим пунктом будь-якої предметної методики є розкриття індивідуальних особливостей і можливостей кожного учня. Потім визначається структура, в якій ці можливості оптимально здійснюватимуться. Технологія особистісного орієнтованого освітнього процесу припускає спеціальне конструювання навчального тексту, дидактичного матеріалу, методичних рекомендацій до його використання, типів навчального діалогу, форм контролю за особистим розвитком учня під час оволодіння знаннями.

Широко вживаними в освітньому процесі в 1–4-х класах є **ігрові технології**. Ігрові технології є однією зунікальних форм навчання, яка дозволяє зробити цікавим й захоплюючим вивчення будь-яких предметів, активізує увагу, підвищує інтерес до навчання.

Дотичною до ігрових технологій є **гейміфікація або ігрофікація** – це використання окремих елементів ігор у неігрових практиках.

Нова українська школа також рекомендує до активного застосування у молодших класах **ІКТ-технології** — через демонстрацію та власну роботу на інтерактивній дошці, з ноутбуком, смарт-телевізором, з прослуховуванням через навушники тощо, аби активізувати пам'ять і розумові процеси учнів.

Квест (від англ. quest – пошук, adventure – пригода) – пригодницька гра. У педагогічній науці поняття «квест» визначається як технологія, метод чи форма організації дослідницької діяльності, для виконання якої учні здійснюють пошук інформації, аналізують, систематизують її та виконують певні завдання. **Веб-квест** являє собою сучасну модифікацію квесту зумовлену широким доступом до мережі Інтернет. У перекладі з англійської мови web - павутина, мережа, інтернет. Веб-квест визначається як «орієнтовна діяльність, де практично вся інформація береться з мережі інтернет». Такі квести призначені для розвитку в учнів та вчителів вміння аналізувати, синтезувати та оцінювати інформацію.

Хмарні технології (англ. Cloud Technology) – це парадигма, що передбачає віддалену обробку та зберігання даних. Ця технологія надає користувачам мережі інтернет доступ до комп'ютерних ресурсів сервера і використання програмного забезпечення як онлайн-сервіса.

Мобільне навчання тісно пов'язане з електронним та дистанційним навчанням, відмінністю є використання мобільних пристроїв. Навчання проходить незалежно від місця знаходження і відбувається при використанні портативних технологій.

QR-код (з англійської Quick Response Code «швидкий відгук») – це графічне зображення, в якому зашифрована певна інформація, посилання на сайт чи окрему його сторінку. Зчитування QRкоду відбувається за допомогою звичайної камери типового смартфона. Для цього на ньому має бути попередньо встановлена відповідна програма-сканер.

STEM та STEAM-освіта. Акронім STEM вживається для позначення популярного напрямку в освіті, що охоплює природничі науки: (Science), технології (Technology), технічну творчість (Engineering) та математику (Mathematics). Це напрям в освіті, при якому в навчальних програмах посилюється природничо-науковий компонент + інноваційні технології. Технології використовують навіть у вивченні творчих, мистецьких дисциплін. STEAM (S – science, T – technology, E – engineering, A – art, M – mathematics) – це сучасний підхід до навчання, який поєднує природничі науки, технології, інженерію, мистецтво і математику. Мета технології – комплексно формувати ключові фахові і соціально особистісні компетентності молоді, які визначають її конкурентоспроможність на ринку праці.

Сторітеллінг (story – історія; telling – розповідати) – це ефективний метод донесення інформації до аудиторії шляхом розповідання смішних, зворушливих або повчальних історій з реальними або вигаданими персонажами. Він поєднує в собі психологічні, управлінські та інші аспекти і дозволяє не лише ефективно донести інформацію до аудиторії, а й мотивувати її на певні вчинки і отримати максимально високі результати.

Кейс-метод (або метод конкретних ситуацій, аналіз ситуацій) – це засіб активного проблемно-ситуаційного аналізу, що ґрунтується на навчанні шляхом розв'язування задач-ситуацій (кейсів). Головне його призначення – не надання готових знань, а розвиток в учнів здатності розв'язувати проблеми і знаходити їх рішення самостійно.

Усі ці метод при оптимальному застосуванні та поєднанні здатні значно

підсилити ефективність освітнього процесу в початковій ланці й отримати гідний результат у вигляді комплексу не знань, вмінь та навичок, а компетентностей, необхідних для життя та подальшого навчання молодших школярів.

Список використаних джерел та літератури

1. Антон Алатон. Учись бути здоровим / Антон Алатон – К. : Алатон, 1998. – 45 с.
2. Біляєв О. Інтегровані уроки рідної мови / О. Біляєв // Дивослово. – 2003. - №5. – С. 12-14.
3. Бойченко Т. Посібник для батьків учнів молодшого шкільного віку. / Бойченко Т., Колотій Н., Царенко А., Жеребецький Ю., Голі Д., Луцюк Р. – К. : Прем'єр – Медіа, 2001. – 124 с.
4. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1-4 класи. К.: Освіта, 2012. – 392 с.
5. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів. 1-4 класи (зі змінами)». – Тернопіль: Мандрівець, 2015. – 256 с.
6. Онопрієнко О. Компетентісно зорієнтовані задачі як засіб формування математичної компетенції учнів / О. Онопрієнко // Початкова школа. – 2013. – № 3. – С. 23-26.
7. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти : [посіб. для вчит.
8. і методистів початков. навч.] / О.Я. Савченко.-2-ге вид., переробл. – К. : Богданова А.М., 2009. – 226 с.
9. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів пед. факультетів. – К.: Генеза, 1999. – 386 с.
10. <https://naurok.com.ua/nush-ta-innovaciyni-tehnologi-v-pochatkoviy-shkoli-213518.html>

Синюк Людмила,
вчителька початкових класів
Антонінського ліцею
Антонінської селищної ради,
старший вчитель

Методичні практики вчителя початкових класів в реаліях сьогодення

Анотація. В статті акцентована увага на формах організації роботи з учнями, які дають можливість дитині адаптуватися до навчання в реаліях сьогодення, на що потрібно звернути увагу, а чим не варто перейматися. Запропоновані форми роботи дозволяють працювати в команді, де кожна дитина є важливою та належно оціненою, тому що на часі переорієнтація акцентів при проведенні навчальних занять з власне роботи над вивченням програмового матеріалу на психоемоційне перезавантаження.

Ключові слова: освітній процес, ситуація успіху, позитивна мотивація, адаптація до навчання, здорова самооцінка, психоемоційне перезавантаження.

Під час війни школа стає осередком, який дає змогу дітям отримувати не лише знання, але й психологічну підтримку, не втрачати відчуття приналежності до спільноти. Тому надзвичайно важливо гнучко підходити до організації роботи школи та налаштовувати освітній процес так, щоб він був комфортним і безпечним для дітей та педагогів. Водночас в умовах війни варто оптимізувати навчальне навантаження.

Заняття у синхронному режимі важливі для учнів, проте більше в соціально-психологічному аспекті, ніж у навчальному.

Під час освітнього онлайн-марафону «[Навчати та навчатися під час війни](#)» проєкту «Навчаємось разом» Яніна Хіжинська дала кілька важливих порад для організації освітнього процесу під час війни:

- психологічна підтримка та спілкування — головна мета навчання нині;
- заняття мають бути орієнтовані на повторення;
- краще не розпочинати урок з опрацювання нових тем;
- варто уникати негативних оцінок та великих за обсягом домашніх завдань;
- натомість слід створювати для учнів ситуації успіху, позитивну мотивацію, хвалити їх;
- із розумінням ставтеся до неувважності учнів;
- говоріть із дітьми про емоції та почуття;
- нагадуйте про інформаційну гігієну користування гаджетами;

Про важливість критичного та поміркованого споживання інформації у соцмережах під час війни у своїх рекомендаціях нагадує й Державна служба якості освіти. Поради експертів торкнулися навчального плану, психологічної підтримки учнів та формування у них емоційного інтелекту, наскрізних навичок та компетентностей — тобто основних завдань Нової Української Школи.

В умовах інформаційної війни педагогам важливо розвивати в учнів критичне мислення та разом вчитися перевіряти інформацію, розпізнавати фейки, маніпуляції, аналізувати різні точки зору. У пригоді стануть навчально-методичний посібник «Розвиток критичного мислення в учнів початкової школи», а також добірка матеріалів на порталі «[Медіаосвіта і медіаграмотність](#)».

Відома дитяча психологиня Світлана Ройз на своїй сторінці у фейсбуці підготувала своєрідну методичку для батьків та вчителів, як допомогти дитині адаптуватися до навчання, на що потрібно звернути увагу, а чим не варто перейматися.

Передусім вона радить пам'ятати про можливі зміни в навчальних навичках і пояснити дітям та дорослим, що це нормально, що ніхто не тупий, не невдаха, що все це тимчасово. А ще треба зважати на:

1. Літній «відкат» у знаннях — ми не можемо спрогнозувати, скільки часу знадобиться на повторення матеріалу. До звичного «літнього «відкату» приєднався стрес, і це впливає на роботу довгострокової пам'яті. Дітям важливо пояснити, щоби зняти їхню тривогу, ми все поступово пригадаємо.

2. Багато дітей відвикли писати, зокрема ручкою на папері. У багатьох точно зміниться почерк, ми можемо спостерігати деякий регрес у письмових навичках. Все згодом повернеться, важливо частіше — і дорослим, і малюкам — давати вправи на розслаблення м'язів, пам'ятати, що зараз темп навчання і темп письма буде сповільнюватися.

3. Діти (і дорослі), що пережили досвід травматизації, часто на деякий час, поки не стабілізуються, «забувають» правила орфографії. На наслідки ковіду в багатьох наклався стрес. Можливо, ігри зі словами, кросворди, картки можуть допомогти.

4. Можуть виникнути складнощі із предметами та знаннями, пов'язаними з просторовою орієнтацією (це геометрія, тригонометрія і те, що пов'язане з прийменниками -над, -за, -під, -через). В пригоді стануть будь-які активності, де дитина могла б створювати 3D-моделі — лего, пластилін, оригамі, ліплення, спорт, гра на музичних інструментах.

5. Травматичний досвід ускладнює сприйняття абстрактних понять. Тож саме тепер потрібна наочність, прикладні, практичні, конкретні, зрозумілі знання та дії.

6. Навички читання в дітей також можуть погіршитись. У кожного з нас (дорослих і дітей) була своя адаптація до стресу: хтось почав вчитися і більше

читати, а хтось досі не може зосередитися на чомусь. Важливо пам'ятати, що це тимчасово. Все відновиться.

7. Процеси запам'ятовування інформації можуть бути ускладнені. Коли ми переживаємо стрес – робота гіпокампа, що відповідає в тому числі й за довгострокову пам'ять, пригнічується. Починаємо з маленьких обсягів інформації, закріплюємо все у діях, в рухах. На перервах рухатися обов'язково!

8. Діти під час навчання можуть крутити щось у руках, гойдатися на стільці. Це не відволікання – це їхній спосіб «відгальмовувати» зайві сигнали – багато дітей так, навпаки, зосереджуються на чомусь. Можливо, варто включити такі рухи чи руханки в навчальний процес.

9. Багато дітей за цей час звикли тримати телефон у руках. Це для них символ керованості, контрольованості. Потрібно подумати, що з цим робити. Можливо, включати додатки у телефонах в процес навчання.

10. Дітей може більше, аніж в інші роки, дратувати те, що не відчувається практичним. Важливо готуватися до запитань, де це можна застосувати, як це працює на практиці, можливо, давати більше роботи з проектами.

Нині досить тривожні часи, і учням, як ніколи, варто позбутися тягаря стресу. Американський психолог, професор Університету Рутгерса Моріс Дж. Еліас пропонує [8 практик, які можна проводити просто під час](#) уроків. До слова, вони також підвищують концентрацію уваги.

П'ять вправ, на які досить 60 секунд:

Хвилина...

1. ... тиші

Таку вправу добре проводити на початку заняття. Ці 60 секунд допоможуть дітям відділити метушню до уроку, заспокоїтися, налаштуватися на навчання, перемкнутися на інтелектуальну діяльність. Звісно, не варто одразу починати з максимального терміну. У початковій школі досить 15 сек, а у старших класах 30 сек. Поступово збільшуйте час.

Щоб ритуал був цікавішим та учням легше було зосередитися, запропонуйте зображення, наприклад, абстрактну картинку на інтерактивній дошці чи на проекторі. Або дайте послухати певний звук.

2. ... заглибленого слухання

Подзвоніть у дзвіночок, подуйте у сопілку або ввімкніть аудіо з єдиним довгим звуком: наприклад, арфи, скрипки, запис вітру, прибою. Попросіть учнів послухати та підняти руки, коли вони перестануть чути звук. Це налаштує дітей сконцентрувати увагу на слуханні. Після цього, коли всі будуть згодні, що звук припинився, встановіть таймер на одну хвилину. Але це завдання потребує не лише сидіти у тиші, а й прислухатися до будь-яких звуків: на вулиці, випадкові шереги у класі, серцебиття. Після завершення вправи учні мають поділитися почутим.

3. ... подяки

Якщо ж є більше часу, ніж хвилина, у початкових класах краще дати подумати, а потім обговорити усім класом: що хорошого сталося? кому я вдячний? за що я вдячний?

4. ... життєвих запитань

Зачитайте або напишіть запитання. Нині воно має заспокоювати та налаштовувати на позитив. Хвилина дається, щоб поміркувати над запитанням. У початковій школі варто приділити час на це перед ранковим колом, на якому можна послухати відповіді. Для учнів старшого віку також варто виділити час на таке спілкування з однокласниками.

Приклади запитань для початкових класів:

- Яка пісня тебе заспокоює?
- Як творчість може допомогти, коли ти хвилюєшся?
- Чи допомагає тобі, коли важко на душі, згадувати найкращий день у твоєму житті?

- Згадай про випадок, коли ти боявся, але нічого поганого не трапилось?
- Які тканини чи речі для тебе приємні на дотик та покращують настрій?
- Які аромати ти любиш?
- Чого б ти попросив у чарівника?

5... підсумків

Висновки дня, усвідомлення отриманого досвіду (не навчального, а життєвого) заспокійливо впливають на дітей.

Ось сім фраз, якими можна завершити урок (на те, щоб записати відповіді, є хвилинка):

- Що я дізнався сьогодні (не зі шкільної програми)?
- Яке запитання приніс мені цей день?
- Що було найцікавішим?
- У який момент мені було найкраще?
- Що із сьогоднішнього дня я запам'ятаю?
- Що я планую зробити завтра?
- Чому я нетерпляче чекаю на завтра?

Три вправи – для самопомочі під час тривоги

6. Зробити три вдихи

Попросіть учнів покласти руку на груди та зробити три глибокі вдихи через рівні проміжки часу, або робити їх щоразу, коли виникає сильне почуття занепокоєння чи напруження. Добре, якщо у кабінеті буде візуальна підказка, такий собі плакат з нагадуванням, що робити у момент стресу. А ще краще – особистий приклад.

Якщо вчитель каже, що зараз хвилюється і йому потрібно трохи часу, а потім робить три вдихи, це чудовий спосіб продемонструвати емоційне саморегулювання. Такі спогади краще спонукають вдаватися до цієї техніки, ніж будь-які слова.

7. «Сканувати» тіло

Вчіть учнів зосереджуватись на своєму тілі. Хай подумки «перевірять» усі м'язи: від ніг до шиї та обличчя. Завдання для дітей: звернути увагу, коли і де в тілі вони відчувають напругу. Якщо знайшли затиски, треба спробувати розслабити відповідний м'яз.

8. Вигадати свою «мантру»

Запропонуйте учням придумати фразу, яка допоможе зосередитися і зберегти оптимістичний погляд у майбутнє. Дитина може згадувати її, коли стикається з перешкодами. Можна записати її на зошиті або на стікері та залишити там, де її точно видно: перед дзеркалом удома, на ноутбучі, на закладці до підручника. Адже коли пристрасті вирують, «мантру» можна забути, як би добре ви її не пам'ятали в інший час. Наприклад:

- ✓ «Я знайду своє щастя»
- ✓ «Проблеми минають, і я насолоджуватимуся благополуччям»
- ✓ «Мене любить та підтримує багато людей»

Вам потрібно створити атмосферу довіри й психологічної легкості в класі? Це непросто, якщо ваші маленькі учні перевантажені емоціями стресу через війну, вимушені переїзди та зміну звичного розпорядку. Але є три чудові вправи, що допоможуть кожній дитині під час онлайн-уроку відчути себе рівноцінною частиною команди. Будемо тренувати м'яз просоціальної поведінки! Формат завдань дозволяє залучити всіх дітей, особливо — сором'язливих, яким більше до душі виконувати завдання самостійно, проте — на користь всього класу.

«Якби я був тобою...»

Тривалість: 10-15 хвилин

Що робити: Той, хто розпочинає гру, тримає в руках невеликий м'який предмет. Це може бути м'ячик або іграшка. Вчитель розповідає дітям, що всі ми маємо багато гарних рис і талантів, але часом можемо їх не зауважувати. Для цього

є інші — вони здатні підмітити те, що нам вдається найкраще, та підбадьорити. Також люди навколо можуть вказати на щось, що їх у нас засмучує чи дратує.

Дитина, у руках в якої м'ячик чи іграшка, говорить, кому вона подумки передає її (якщо грає в класі — іграшку треба кинути). При цьому каже: «Якби я була тобою, то...» Наприклад, «Якби я була тобою, то старалася б вчитися більше. У тебе це неодмінно вийде!» або «Якби я був тобою, то більше б посміхався та грав з нами в ігри», «Якби я була тобою, то думала б, що в мене дуже красиве руде волосся». Той, хто отримав предмет, називає іншу дитину, передає їй предмет і каже: «Якби я був тобою...»

Який ефект: Діти не завжди можуть об'єктивно оцінити власні сильні сторони та навпаки — що слід в собі змінити. Натомість однокласники є тими «навігаторами», які помічають поведінку, побоювання і труднощі дитини, і можуть за принципом «рівний — рівному» стати підтримкою.

Завдяки грі діти вчаться формувати команду. Найменші школярі розвивають здатність бути спостережливими та емпатійними. Гра укріплює доброзичливу атмосферу в класі та допомагає формувати в дітей більш позитивні уявлення про себе.

«Запитання — відповідь»

Тривалість: 10-15 хвилин

Що робити: Діти мають підготувати клаптики паперу (або якщо гра проводиться в класі — вчитель роздає папірці). Вчитель або хтось із класу оголошує запитання. Наприклад: «Що мені найбільше подобається в класі?», «Кого з класу я вважаю спритним/добрим/допитливим?», «Де б я хотіла піти/побувати разом з моїми однокласниками?», «Який мій улюблений день у школі?»

Завдання кожного: написати якомога більше відповідей протягом 1-2 хвилин. Відповіді на кожне запитання записують на окремому клаптику. Потім їх обговорюють разом по черзі. Вчитель доповнює відповіді та слухає, що діти розповідають і в який спосіб.

Який ефект: Гра допомагає дитині навчитися говорити в доброзичливій манері про свої потреби та ставлення до інших. Окрім цього, обговорення з дітьми написаного підказує вчителю, хто з дітей є виключеним з класу чи має проблеми в спілкуванні.

«Якою є Надійка?»

Тривалість: 4 хвилини

Що робити: У кожної дитини має бути на столі клаптик паперу. Завдання: написати винятково позитивні спостереження. Наприклад, він може розпочати гру так: «Кожен з нас має добрі риси. Наприклад, старається більше вчити ті уроки, які складно даються, допомагає батькам, любить малювати. Ми будемо говорити про всіх у класі. Почнемо з Надійки, бо вона — перша в списку. Завтра буде хтось інший. Так кожен з вас отримає багато добрих слів на свою адресу».

Завдання — за 1 хвилину написати якомога більше позитивних речей про обрану дитину. Вчитель або хтось із класу збирає аркуші та передає дитині, щоб та могла їх згодом прочитати.

Доброю традицією для найменших школярів може стати така варіація гри (підходить лише для відтворення наживо): стає спиною до дошки, а інші по черзі пишуть добрі слова. Після цього дитина повертається і читає написане.

Який ефект: Гра сприяє формуванню здорової самооцінки та адекватного сприйняття своїх рис характеру, навичок. Діти, які описують чесноти однокласників, вчаться співпраці та основ ненасильницької взаємодії: коли люди в групі підтримують один одного, демонструють, що помічають внесок інших.

Таким чином, закладається позитивна групова взаємодія, де кожна дитина є важливою та належно оціненою, тому не боїться проявляти свої таланти і вчитися нового.

Як бачимо, переорієнтація акцентів при проведенні навчальних занять з власне роботи над вивченням програмового матеріалу на психоемоційне перезавантаження, дозволяє провести урок у відповідності до непростих реалій сьогодення.

Список використаних джерел та літератури

1. Електронний ресурс:
<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjmobv197OCAXUiwAIHHckrBpAQFnoECAsQAQ&url=http%3A%2F%2Fblog.ed-era.com%2Fauthor%2Fkhizhinska%2F&usq=AOvVaw34LfwHsOxUjmruva1bwjIW&opi=89978449>
2. Електронний ресурс:
https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjs4_G-bOCAXU0GhAIHRSSCeAQFnoECAgQAQ&url=https%3A%2F%2Ftheukrainians.org%2F8-rechey-do-8-ranku%2F&usq=AOvVaw3etyatQadO9BGvZ1FNO9JW&opi=89978449
3. Електронний ресурс:
<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjc8c74-bOCAXVNDOWKHTG4CKUQFnoECAgQAQ&url=https%3A%2F%2Fmedialiteracy.org.ua%2F&usq=AOvVaw3RQ9DntZb-30B7PSVablFS&opi=89978449>
4. Електронний ресурс:
https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiPz_K0-rOCAXWOPxAlHZo1BdsQFnoECB4QAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.kidstaff.com.ua%2Ftema-33547218.html&usq=AOvVaw3P4SSpDZfRkwb5SsbmTwxs&opi=89978449

Скемська Алла,
вчитель початкових класів
Слобідко-Красилівської гімназії
Красилівської міської ради,
вчитель-методист

Застосування інноваційних технологій в освітньому процесі початкової школи в контексті НУШ

Якщо знання – це новий капітал,
то інновації – нова валюта.
Кевін Келлі

Анотація. У даній статті розглядаються сутність і особливості інноваційних педагогічних технологій, інноваційної освітньої діяльності вчителя. Значна увага приділяється питанням становлення, розвитку та змісту нових технологій навчання і виховання, готовності вчителя початкової школи до впровадження інноваційних освітніх технологій з урахуванням сучасних пріоритетів освіти: переходу від знаннєвої до компетентнісної парадигми.

Ключові слова: Нова українська школа, інноваційність, інтеграція, компетентність, технології.

Сучасний етап розвитку системи освіти в Україні характеризується освітніми інноваціями, спрямованими на збереження досягнень минулого і, водночас, на модернізацію системи освіти відповідно до вимог часу, новітніх надбань науки, культури і соціальної практики. Характерною особливістю цього періоду розвитку педагогічної освіти є пошук нових змісту, форм, методів і засобів навчання; розгортання широкої експериментальної роботи, спрямованої на впровадження освітніх інновацій на засадах сучасної філософії освіти. І цей пошук спрямований на те, як мотивувати дитину до навчання, як привернути увагу дитини до вивчення різних навчальних дисциплін. Тому важливою й актуальною проблемою сучасної школи є правильний вибір освітніх технологій. Тільки завдяки ефективно обраним педагогічним технологіям, методам та прийомам, можна формувати ключові компетентності учнів, необхідні для гідного життя в суспільстві.

Нова українська школа – це школа, до якої приємно ходити учням. Тут прислухаються до їхньої думки, вчать критично мислити, не боятись висловлювати власну думку та бути відповідальними громадянами. Водночас батькам теж подобається відвідувати цю школу, адже тут панують співпраця та взаєморозуміння. Як свідчить практика, сучасний педагогічний працівник усвідомлює необхідність упровадження сучасних форм навчання, має бажання удосконалювати свою діяльність, згоден відмовитися від застарілих методів.

Інноваційність передбачає здатність учня реагувати на зміни та долати труднощі; відкритість до нових ідей; ініціювання змін у класі, закладі освіти, родині, громаді тощо; спроможність визначати і ставити перед собою цілі, мотивувати себе та розвивати в собі стійкість і впевненість, щоб навчатися й досягати успіхів. Педагог має володіти інноваційними формами й методами роботи, щоб сформулювати в учнів таку компетентність як інноваційність. Отже, бути готовим сприймати нововведення та впроваджувати їх у власну практику роботи з учнями.

З огляду на викладене вище, учитель початкових класів має право та змогу вільно вибирати будь-який ефективний та раціональний, на його думку, метод, прийом і технологію навчання учнів. Та все ж Нова українська школа рекомендує ключовою для використання саме предметну інтеграцію, або технологію інтегративного навчання на основі синергетичного підходу до освітнього процесу [7].

Технологія інтегрованого навчання

Інтеграція – це процес пристосування й об'єднання розрізнених елементів в єдине ціле за умови їхньої цільової та функціональної однотипності, а інтегроване навчання – це навчання, яке засноване на комплексному підході, розглядається через призму цілісної картини світу й не ділиться на окремі предмети. Метою інтегрованого навчання є:

- формування в учнів цілісного уявлення про навколишній світ, системи знань і вмінь;
- досягнення якісної, конкурентоздатної освіти; □
- створення оптимальних умов для розвитку мислення учнів у процесі вивчення загальноосвітніх предметів; □
- активізація пізнавальної діяльності учнів на уроках; □
- ефективна реалізація розвивально-виховних функцій навчання.

Актуальність інтеграції в початковій школі обумовлена низкою чинників:

- Для молодших школярів властиве не розчленоване сприйняття об'єктів навколишнього світу, а цілісне.
- Останнім часом відбулось збільшення кількості інформації, розширення змісту освіти, що в разі збереження монопредметної організації освітнього процесу призводить до перенавантаження учнів. □
- Деякі теми дублюються різними предметами. □
- У реальному житті дуже рідко дитина стикається із ситуаціями, які є монопредметними. [7, с.13].

Новий державний стандарт початкової освіти, розроблений відповідно до законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», урахував тенденції поширення інтегрованого навчання в країнах світу. Зміст початкової освіти:

А) розроблений на основі компетентнісного підходу: не знання заради знань, а знання заради вміння їх застосовувати в реальному житті;

Б) представлений у комплексі освітніх галузей, при цьому зазначається, що на підставі базового навчального плану може здійснюватись повна або часткова інтеграція різних освітніх галузей, що відображається в освітній програмі й навчальному плані закладу загальної середньої освіти.

Існують різні підходи до організації інтегрованого навчання. Зокрема:

- мультидисциплінарний: учитель орієнтується на певні навчальні предмети. Він інтегрує навчальний зміст з кількох предметів і при цьому не порушує цілісність самих навчальних дисциплін; інтеграція навчального матеріалу відбувається навколо певної теми;

- міждисциплінарний: взаємопроникнення навчального матеріалу з різних навчальних предметів є глибшим (наприклад, вивчення навчального матеріалу кількох освітніх галузей може відбуватися в межах одного інтегрованого курсу), освітні галузі ідентифікуються, але їх обриси не є такими чіткими як при мультидисциплінарному підході;

- трансдисциплінарний: вчителі розробляють навчальну програму на основі запитів учнів або сплановують навчання на основі проєктів; при такому підході вчителі формують наскрізні навички в реальному контексті, адже учні вирішують реальну проблему [5].

Означені підходи мають на меті формування цілісної картини світу дитини. Але жодний з описаних підходів не визнано кращим, і дискусії тривають, адже кожен має свої переваги і недоліки.

Зазначимо, що на основі цих підходів виокремлюються такі види інтеграції:

- контент-орієнтовану інтеграцію, або інтеграцію на основі змісту навчальних предметів, яка реалізується у формі тематичного навчання на основі об'єднання навколо однієї теми з різних навчальних дисциплін;

- інтеграцію, орієнтовану на формування способів дій (інтеграція- навичок), що здійснюється в межах навчальних предметів або в процесі тематичного навчання. Учитель формує в учнів наскрізні вміння та ключові навички на більшості уроків у певний проміжок часу. Означене навчання планується з урахуванням змісту навчального матеріалу та процесу формування окремого вміння відповідно віку дитини;

- інтеграція на ціннісно-смысловому рівні реалізується наскрізно на всіх навчальних дисциплінах.

Технологія розвитку критичного мислення

Технологія розвитку критичного мислення – технологія, в основі якої лежить дослідження проблем та ситуації, використовуючи методи самостійного вибору, оцінки та визначення міри корисності інформації для особистих потреб і цілей. Як освітня технологія – містить у собі систему різних педагогічних методів та прийомів, що сприяють залученню учнів до дослідницької та творчої діяльності, а також створення умов для ефективного усвідомлення здобувачами освіти матеріалу, узагальнення отриманих знань, умінь та навичок.

Так як критичне мислення – це самостійне мислення, то учні, які ним володіють – це школярі, що вміють розмірковувати, спілкуватися, чути та слухати інших. Учителю необхідно давати дітям достатньо свободи та можливість вирішувати питання самостійно, адже завдяки цьому типу мислення звичайний процес пізнання стає індивідуальним, свідомим, безперервним та продуктивним. Проте, варто пам'ятати, що працювати з даною технологією – це щоденна клопітна робота, результат якої досягається при умові систематичної діяльності: опрацювання

інформації, розв'язання задач, проблем, оцінки ситуації, вибору раціональних способів діяльності. У наш час, коли технологічна сфера швидко розвивається, з'являється інформаційне суспільство. А сформованість вміння орієнтуватися в інформаційному просторі, оцінка рівня достовірності отриманого матеріалу, уміння висловлювати власні думки, позицію – стають важливим завдання сучасної освіти.

Технологія розвитку критичного мислення реалізується на всіх етапах уроку, кожен з яких передбачає свої прийоми:

- на етапі вступу: кластер, асоціативний куш, таблиця «Знаємо-Хочемо дізнатися - Дізнались», мозковий штурм, кошик ідей, передбачення за допомогою опорних слів;
- на основному етапі уроку: фішбоун, дискусія, кубування, Т-таблиця, скрайбінг тощо;
- на етапі рефлексії або підбиття підсумків: сенкан, займи позицію, таблиця «Знаємо-Хочемо дізнатися - Дізнались», фішбоун, кубування та ін.

Досить ефективним для формування критичного мислення молодших школярів є застосування таких прийомів, як кубування (кубик Блума) та фішбоун. Для реалізації прийому кубування застосовується кубик Блума, на гранях якого написані певні установки, наприклад: «Поясни», «Назви», «Встанови асоціації», «Застосуй», «Придумай», «Оціни». Вчитель формулює запитання або завдання відповідно до граней кубика. На різних предметах варіанти назв граней кубика можуть відрізнятися, але завжди сприяють розвитку критичного мислення та дозволяють в активній і цікавій формі перевіряти знання і вміння учнів. [10].

Впровадження прийому «Фішбоун» здійснюється на основі схеми, що представляє собою скелет риби. Голова риби – проблема, питання або тема, які підлягають аналізу. На верхніх кісточках фіксуються основні причини проблеми. На нижніх кісточках – факти, що підтверджують наявність сформульованих причин, або суть понять, зображених на схемі. Хвіст – висновки, узагальнення.

Педагог І. Большакова у проєкті «Читання і письмо для розвитку критичного мислення» започаткувала використання на уроках методичних систем, технологій і стратегій формування критичного мислення, що розвивають писемне зв'язне мовлення. А саме: «Щоденні 5», «Сторітелінг», «Рафтинг», «Кубування». Працюючи у цьому напрямку вчитель вірить у кожного учня, цінує критичні міркування; учень вільний у своїх розмірковуваннях, не боїться негативної оцінки.

«Щоденні 5» – це п'ятихвилинна діяльність, яку проводжу кожного дня. «Письмо для себе», що забезпечує вправлення у письмовому викладі особистих думок, розвиває писемне зв'язне мовлення.

Стратегія «Рафтинг» допомагає навчити учнів писати оригінальні тексти. Дана методика сприяє роботі учня з інформацією і розгляд її з різних сторін.

«РАФТ» – розшифровується: роль, аудиторія, формат, тема. Навички творчого писемного мовлення досягаються через вживання у роль головних героїв, написання тестів для певної аудиторії та у певному форматі, бажання донести найважливіші думки.

За допомогою «Сторітелінг» можна подати інформацію у вигляді цікавої історії про себе, що передбачають гарну нагоду описати свої вчинки та почуття, проаналізувати власні дії, оцінити наслідки та зробити висновки на майбутнє. Дана методика не має на меті вимагати одразу чітку структуру та правильних висловлювань. Кожний учень виражає думки на папері так, як ніби розповідає історію вголос.

Ігрові технології навчання

Гра – це складне, багатогранне явище, яке неможливо однозначно трактувати. Навчальна гра може тривати від кількох хвилин до цілого уроку й може використовуватися на різних етапах, а також у позакласній роботі. Будь-яка гра включає три основні етапи:

- підготовчий (формулюється мета гри, відбирається навчальний зміст, розробляється сценарій, готується обладнання, розподіляються ролі, проводиться інструктування тощо);
- безпосереднє проведення гри;
- узагальнення, аналіз результатів.

Гра – невіддільна частина навчального процесу учнів початкової школи. Зазвичай, педагоги практикують ігрові ситуації на основі нового матеріалу. Такий формат підштовхує школярів до пошуку нестандартних шляхів розв'язування завдань, діти легко розуміють та сприймають незнане. А ще вони захоплюються грою і не помічають, що навчаються. Як свідчить досвід, ігрові технології – це саме та форма, яка спонукає до практичного використання знань, отриманих на уроці. [2].

На практиці в системі активного навчання використовуються такі моделі навчальної гри: імітаційні, операційні, рольові, сюжетні, ігри-змагання.

В *імітаційних іграх* під час заняття імітується діяльність організацій, подій, конкретна робота людей (журналіст, політик, еколог та ін.), обстановка, умови, в яких відбувається подія. Сценарій імітаційної гри містить сюжет події, опис структури та призначення імітованих об'єктів. Прикладом може бути урок-мандрівка, урок-екскурсія тощо.

Операційні ігри допомагають відпрацювати виконання конкретних специфічних операцій (методику проведення дискусії, конференції, бесіди, диспуту). В операційних іграх моделюється процес діяльності. Вони проходять в умовах, що імітують реальну обстановку (урок-розслідування, урок-суд).

У *рольових іграх* відпрацьовується тактика поведінки, дій, виконання функцій. Між учасниками розподіляються ролі з обов'язковим змістом відповідно до проблемної ситуації, винесеної на обговорення. Для проведення таких ігор доцільно використовувати такі типи нестандартних уроків: урок-КВК, урок-подорож, урок-казка, урок-композиція.

Усі *навчальні ігри*, активізуючи увагу, підвищуючи інтерес до вивчення предмета, мають спільні вимоги до проведення: коли гра вже почалася, ніхто не має права втручатися й змінювати її хід (лише корегує дії учасників, якщо вони змінюють мету гри), наприкінці кожної гри мета аналізується та обговорюється, констатуються результати, оцінюються (словесно) результати.

Структура розгорнутої ігрової діяльності включає такі компоненти:

- ✓ спонукальний (потреби, мотиви, інтереси, прагнення, які визначають бажання брати участь у грі);
- ✓ орієнтувальний (вибір засобів і способів ігрової діяльності);
- ✓ виконавчий (дії, операції, які надають можливості реалізувати ігрову мету);
- ✓ контрольно-оцінювальний (коригування та стимулювання активності в ігровій діяльності).

Використання ігрових технологій як засобу виховання і навчання учнів початкової школи буде ефективним, якщо будуть дотримані такі педагогічні умови: забезпечення позитивної мотивації учнів в процесі навчання за допомогою ігрових технологій; вибір ігрових технологій відповідно до вікових особливостей дітей та мети освітнього процесу; залучення учнів до ігрових технологій на уроках в початковій школі.

ІКТ- технології

До школи приходять нові покоління дітей, які живуть в інформаційному, динамічному, емоційно напруженому середовищі. Неможливо уявити собі сучасну успішну людину, яка б не володіла комп'ютером. Школа має готувати майбутнє покоління відповідно до вимог часу. Інформаційні технології стають потужним засобом навчання. Їх використання привчає учня жити в інформаційному середовищі. Застосування комп'ютерних технологій не лише допомагає уникнути в процесі навчання буденності, допомагає унаочнити нові поняття, підтримує інтерес до

навчання, але й завжди носить творчий характер як для вчителя, так і для учнів. [9, с.32].

Основним видом використання комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання є їх органічна інтеграція в певні уроки. У цікавій, динамічній, ігровій формі учні молодших класів опановують комп'ютерні засоби, набувають первинних навичок користування пристроями введення-виведення, початковими умінями й навичками управління комп'ютером та одночасно удосконалюють свої знання з певних навчальних предметів, розвивають пам'ять, просторову уяву, логічне мислення, творчі здібності. Таким чином, з точки зору дидактики ІКТ дозволяють:

- ✓ забезпечити зворотній зв'язок в процесі навчання;
- ✓ зробити навчання більш інтенсивним, головне, ефективним за рахунок реалізації можливостей мультимедіа навчальних систем до дієвого і наочного подання навчального матеріалу;
- ✓ підвищити унаочненість освітнього процесу;
- ✓ забезпечити пошук інформації із різноманітних джерел;
- ✓ індивідуалізувати навчання для максимальної кількості дітей з різними стилями навчання і різними можливостями сприйняття;
- ✓ моделювати досліджувані процеси або явища;
- ✓ організувати колективну й групову роботи;
- ✓ здійснювати контроль навчальних досягнень;
- ✓ створювати сприятливу атмосферу для спілкування.

Як показує практика, застосування комп'ютера на уроках у початковій школі має декілька режимів:

- ✓ демонстраційний (демонстрація певної навчальної інформації);
- ✓ індивідуальний (організація індивідуальної роботи учнів);
- ✓ комбінований (застосування на одному уроці і демонстрації, і індивідуальної роботи).

У початковій школі ІКТ можна використовувати на будь-якому етапі уроку: у процесі перевірки домашньої роботи, актуалізації знань, вивчення нового матеріалу, закріплення, повторення вивченого, контролю, оцінювання. При цьому комп'ютер виконує такі функції:

1. У функції вчителя комп'ютер являє собою: джерело навчальної інформації; наочний посібник; тренажер; засіб діагностики і контролю.

2. У функції робочого інструменту: засіб підготовки текстів, їх зберігання; графічний редактор; засіб підготовки виступів; обчислювальна машина великих можливостей.

Застосування ІКТ на уроках посилює позитивну мотивацію навчання, активізує пізнавальну діяльність учнів.

Застосування ІКТ: розширює можливість самостійної діяльності, формує навички дослідницької діяльності, забезпечує доступ до різних довідковим системам, електронних бібліотек, інших інформаційних ресурсів; сприяє підвищенню якості освіти.

Проектні технології

Проектне навчання – це одночасно і метод навчання, і форма організації освітнього процесу. Він передбачає співпрацю всіх учасників освітнього процесу з метою отримання конкретного результату за певний період – від одного уроку до кількох місяців. При цьому використовують різні технології, методи, засоби навчання, знання та вміння з різних галузей науки. Метод проєктів є сучасною педагогічною технологією, використання якої створює умови для всебічного розвитку особистості у процесі організації творчої діяльності. Успіх упровадження проєктної технології залежить від усвідомлення вчителями початкових класів її значення, знання й дотримання ними алгоритму її організації. [8].

За домінуючими видами діяльності:

1. *Творчі проекти* зазвичай не мають чітко продуманої структури, вона розвивається, підпорядковуючись інтересам учасників проекту.

2. *Ігрові (рольові) проекти* мають відкриту структуру. Учасники беруть на себе певні ролі. Результати можуть визначатися на початку проекту, або до його завершення. Наявний високий ступінь творчості. Ведучий вид діяльності учнів в таких проектах - рольова гра.

3. *Інформаційні проекти* спрямовані на збір інформації, її аналіз та узагальнення фактів. Потребують чіткої структури, можливостей систематичної корекції під час проектної діяльності.

4. *Дослідницько-пошукові проекти* за своєю структурою максимально наближені до наукових досліджень (постановка проблеми; формулювання гіпотези; планування та розробка дослідницьких дій; збір інформації, її аналіз та узагальнення; підготовка та оформлення результату проекту; публічна презентація результату; рефлексія).

5. *Практично орієнтовані* відзначаються чітко визначеним із самого початку результатом діяльності учасників проекту, який зорієнтований на соціальні інтереси самих учасників роботи (годовничка, портфоліо, книга класу, газета, документ, відеофільм, спектакль, тощо). Кінцевий продукт доцільно використати у житті.

За кількістю учасників виділяють: індивідуальні, парні, групові.

За тривалістю проекти бувають:

- *Міні-проекти*. Проекти на один урок.
- *Короткострокові*. Проекти тривають від двох до шести годин (уроків);
- *Середньої тривалості*. Тривають від тижня до місяця;
- *Довгострокові*. Тривають від одного до кількох місяців.

За характером контактів:

➤ *Монопроекти* – проводяться в рамках одного предмета або однієї області знань.

➤ *Міжпредметні* – проекти, які інтегрують різні предметні галузі.

➤ *Надпредметні (позапредметні)*. Проекти інтегрують знання з різних галузей, у тому числі з тих, які не входять до курсу початкової школи.

Етапи роботи над проектом:

1. Етап постановки мети — усвідомлення учнями конкретної задачі (організація проекту).

2. Етап планування роботи — вибір раціонального способу дії (планування проекту).

3. Етап виконання — реалізація діяльності, яка супроводжується поточним контролем і перебудовою за необхідності (реалізація проекту).

4. Етап підведення підсумків роботи, перевірки результатів, виправлення помилок, співставлення здобутих результатів із запланованими, та її оцінка (підсумок проекту).

Педагогічною метою формування проектної діяльності є розвиток в учнів уміння самостійно здійснювати всі її етапи й переходити з одного етапу на інший: від формулювання мети власної діяльності до адекватного виконання проектних операцій, від реалізації проекту до самоконтролю і самооцінювання.

Саме таке навчання, з використанням інноваційних технологій, сприяє формуванню ключових компетентностей учнів, стимулює активність і творчість, підвищує інтелект дитини, зміцнює її віру у власні здібності. Усі педагогічні технології при оптимальному застосуванні та поєднанні здатні значно підсилити ефективність освітнього процесу в початковій ланці й отримати гідний результат у вигляді комплексу не знань, вмінь та навичок, а компетентностей, необхідних для життя та подальшого навчання молодших школярів.

Список використаних джерел та літератури

1. Використання інноваційних технологій в початковій школі. Матвієнко А. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/7229/1/%D0%9C%D0%B0%D1%82%D0%B2%D1%96%D1%94%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%90%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B0.pdf> (дата звернення: 05.11.2023)
2. Ігрові технології та навчання учнів початкової школи. Н.Демчина. Еколенд. URL: <https://ecoland.ua/2022/09/21/ihrovi-tekhnohohiyi-ta-navchannya-uchniv-pochatkovoyi-shkoly/> (дата звернення: 10.11.2023)
3. Інноваційні технології супроводу реалізації базової середньої освіти в умовах реформування НУШ / за заг. ред. В.С. Поуль, А.В. Сазонової – Краматорськ: Відділ інформаційно-видавничої діяльності, 2021. – 108 с.
4. Інтегративний підхід : актуальність, сутність, особливості впровадження в умовах початкової школи : навчально-методичний посібник / уклад. : Н. Б. Ларіонова, Н. М. Стрельцова. Харків : «Друкарня Мадрид», 2018. 76 с.
5. Інтегроване навчання. Глосарій. Онлайн-курс для вчителів початкових класів. URL: https://edera.gitbook.io/glossary/integraciya/intehrovane_navchannia (дата звернення: 05.11.2023)
6. Нова українська школа. Порадник для вчителя. URL: <https://osvita.ua/school/reform/59430/> (дата звернення: 04.11.2023)
7. НУШ та інноваційні технології в початковій школі. Влощинська Л.О. URL: <https://naurok.com.ua/nush-ta-innovaciyni-tehnologi-v-pochatkoviy-shkoli-213518.html> (дата звернення: 04.11.2023)
8. Проєктна діяльність в початковій школі. Жила Г.В. URL: <https://naurok.com.ua/proektna-diynlnist-u-pochatkoviy-shkoli-263109.html> (дата звернення: 11.11.2023)
9. Руцька К.О. Використання інформаційно-комунікативних технологій на уроках в початковій школі: Навчально-методичний посібник. – Вінниця: ММК, 2016. – с.79
10. Технологія розвитку критичного мислення. Труханенко Л. URL: <https://naurok.com.ua/tehnologiya-rozvitku-kritichnogo-mislennya-204402.html> (дата звернення: 10.11.2023)

Татаурова Світлана,
вчитель початкових класів
Кам'янець-Подільського ліцею №5

Кібзуй Оксана,
вихователь ГПД.
Кам'янець-Подільського ліцею №5

Ефективність застосування методів критичного мислення на фазі актуалізації знань

Анотація. Стаття присвячена проблемі застосування стратегій критичного мислення в початковій школі, а саме на етапі актуалізації знань. Автори розглядає основні методи, які ефективно розкривають потенційні знання учнів та готують до сприйняття нового матеріалу.

Ключові слова: критичне мислення, кластер, стратегія, алгоритм, навички, прийом, метод.

Критичне мислення нині один з модних трендів в освіті. Про те, що його розвиток є одним з наскрізних завдань навчально-виховного процесу, йдеться й у [Концепції нової української школи](#).

Критичне мислення – складне й багаторівневе явище. Мислити критично означає вільно використовувати розумові стратегії та операції високого рівня для формулювання обґрунтованих висновків і оцінок, прийняття рішень.

З педагогічної точки зору критичне мислення – це комплекс мисленнєвих операцій, що характеризується здатністю людини:

- аналізувати, порівнювати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел;
- бачити проблеми, ставити запитання;
- висувати гіпотези та оцінювати альтернативи;
- робити свідомий вибір, приймати рішення та обґрунтовувати його.

Цим мисленнєвим операціям можна і необхідно навчати, а далі – вдосконалювати їх, тренувати, як, наприклад, тренують м'язи спортсмени чи техніку гри – музиканти. І саме школа є ідеальним середовищем для цього.

Ефективним засобом розвитку критичного мислення є використання його методів під час уроків.

Технологія проведення уроку з розвитку критичного мислення залежить від його предметного наповнення і дидактичних завдань, від типу уроку (це набуття нових знань чи формування умінь), від власне навчального предмету. Та загалом такий урок традиційно складається з трьох основних частин (фаз): вступної (фаза актуалізації), основної (фаза побудови знань) та підсумкової (фаза консолідації).

Детальніше розглянемо вступну частину уроку, адже саме тоді вчитель задає загальний ритм усього процесу вивчення нової теми, актуалізує наявні знання учнів.

Вступна частина уроку, яку ще називають «викликом» триває зазвичай перші 5–7 хвилин. За цей час слід актуалізувати опорні знання – «дістати» їх з довготривалої пам'яті учнів. Саме слово підказує, що необхідно «зробити щось актуальним, потрібним» на час саме цього уроку. Опорними такі знання учнів є тому, що саме на них, як на фундаменті, опорі, будуються наступні знання.

Наше мислення є асоціативним: з психологічної точки зору міцнішими та осмисленішими є ті знання, які ми отримуємо в контексті вже відомого, засвоєного. І навпаки – інформація швидко втрачається, якщо її запропонувати без контексту або без зв'язку з уже наявними знаннями.

Звернення до вже засвоєного матеріалу підвищує увагу учнів до теми, проблеми, пробуджує їхню зацікавленість, а отже, виконує мотиваційну функцію. Її важливість не піддається сумніву.

Отже, під час вступної частини уроку вчитель має пропонувати учням методи й завдання, які дають їм змогу:

- 1) освіжити наявні знання, уявлення, уміння, пов'язані з темою уроку;
- 2) провести «інвентаризацію» цих знань і уявлень, виявити прогалини;
- 3) зосередити увагу на новій темі;
- 4) створити контекст для сприйняття нових ідей;
- 5) сформувати позитивне ставлення, зацікавленість у процесі навчання.

Під час уроку з розвитку критичного мислення доцільно, аби вчитель надавав слово учням, а сам говорив якомога менше. Він має бути провідником, стимулювати учнів до роздумів, уважно вислуховувати їхні міркування.

Вступна частина уроку з розвитку критичного мислення завершується тим, що учитель озвучує нову тему і результати, яких слід досягнути, та стимулює учнів до усвідомлення їхніх власних цілей навчання.

Перелік методів розвитку критичного мислення достатньо великий. Добирати їх учителю слід з огляду на мету, завдання, зміст уроку. Крім того, слід зважати на особливості цих методів, адже на певних етапах уроку вони є ефективнішими, а отже, доречнішими. Учителю має опанувати якомога більше методів розвитку

критичного мислення і бути обізнаним з особливостями їх ефективного застосування [2].

Розглянемо найбільш ефективні методи критичного мислення.

На стадії виклику – для систематизації того, що дітям відомо і визначення прогалин у знаннях доцільно використовувати метод **кластер**. Кластер включає ключові слова, ідеї, подані у логічній послідовності текстових суб'єктів, котрі створюють цілісну і наочну картину. Створення кластерів сприймається школярами як творча робота, у якій є можливою реалізація власного бачення проблеми, власний підхід, варіативність як засіб самореалізації, самоутвердження.

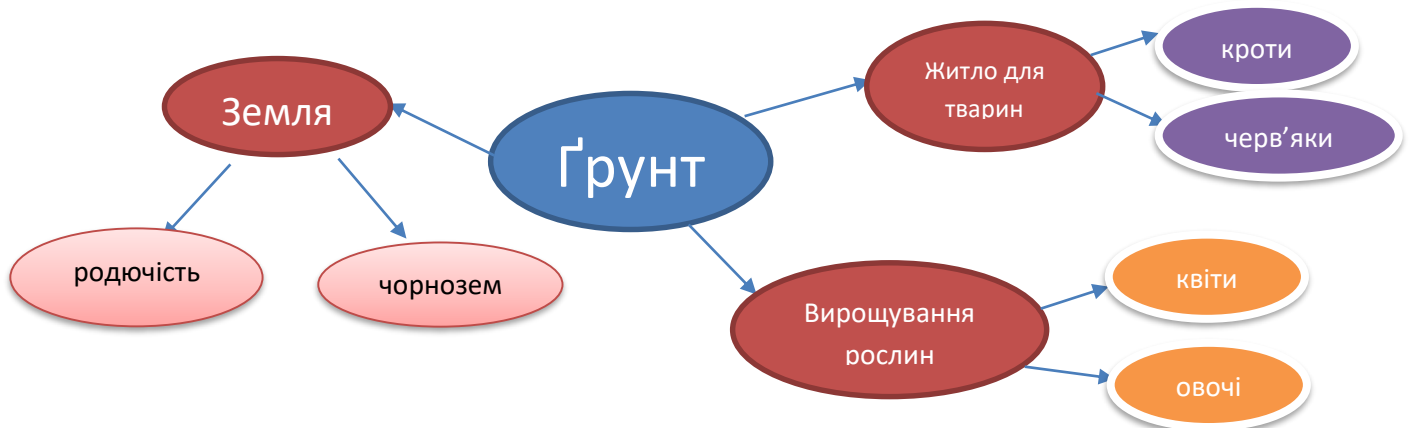
Можливість індивідуальної, парної, групової і колективної роботи створює психологічний комфорт у навчальному процесі.

Кластери можуть мати багато розгалужень, тому важливо вчасно зупинитися на необхідному рівні деталізації.

Алгоритм роботи за стратегією:

1. Посередині чистого листка (класної дошки), документу Word, слайді Power Point записуємо ключове слово чи речення теми.
2. Навколо нього – слова чи речення, що доповнюють тему.
3. Довкола записаних слів з'являються «супутники» і встановлюються нові логічні зв'язки [3].

Наприклад. Під час вивчення теми з дисципліни «Я досліджую світ» - «Ґрунт та його значення. Досліджуємо властивості ґрунту» у 2 класі доречно використати метод кластер. Він дозволить актуалізувати знання, які учні отримали у 1 класі або ж унаслідок спостережень та досліджень у повсякденному житті. Саме ці відомості стануть підґрунтям для вивчення нової теми. Логічно буде поставити учням таке завдання: Доповніть слово «ґрунт», що вам відомо про його особливості?

Оскільки учні можуть пізнати щось, лише використовуючи набуті знання, навіть коли деякі їхні поняття й уявлення не цілком правильні — тому що неповні чи відбивають упередження, педагогам варто починати урок, з'ясовуючи, якими поняттями володіють учні, і готувати їх до навчання, ставлячи запитання та додаючи нове до тих уявлень, що в них уже є [1, с. 12].

Стратегія **«Асоціативний куц»** допомагає учням відтворювати у пам'яті асоціації, що виникають у них від поняття, яке пропонує вчитель. Вона дозволяє дітям розмірковувати вільно про предмет чи образ, висловлюючи власні почуття, ставлення та емоції.

Алгоритм роботи за стратегією:

Крок 1. Напишіть посередині аркушу ключове поняття.

Крок 2. Подумайте, які асоціації у вас виникають, коли ви чуєте це поняття.

Крок 3. Записуйте всі слова, які спадають на думку, не оцінюючи і не перефразовуючи їх; прямими лініями позначте зв'язки між словами.

Крок 4. Нові слова також можуть викликати асоціації – записуйте й їх, одразу позначаючи зв'язок з тими словами, з якими виникли асоціації.

Крок 5. Продовжуйте роботу доти, поки не закінчатся ідеї [4].

Наприклад. Під час вивчення теми з дисципліни «Я досліджую світ» - «Риби» у 1 класі у пригоді стане саме цей метод, адже він дозволить, у формі гри, мотивувати учнів до висунування пропозицій, поглядів та асоціацій. Головне, що потрібно робити вчителю, це направляти думки учнів у правильне русло.

— Поміркуйте, які асоціації до слова «риби» у вас виникають?

На уроці читання, перед опрацювання певного твору, доречно використовувати метод **«Дерево передбачень»**. Цей прийом підходить для тем, що містять елемент прогнозування на випередження або обговорень щодо розвитку якогось явища у майбутньому / абстрагування.

Учні озвучують свої ідеї та спільно створюють «дерево передбачень», де стовбур – задана тема, гілки – передбачення (я думаю, що ...; ймовірно, що буде так...), а листя – аргументи на користь тверджень.

Алгоритм роботи за стратегією:

Працюючи з текстом, запропонуйте учням перед читанням тексту чи аналізом реальної ситуації спочатку скласти блок-схему «дерево передбачень».

Для цього, орієнтуючись на назву тексту, передбачте, якими будуть елементи його змісту. Якщо мова йде про проблему, яку потрібно розв'язати, можна передбачити можливі варіанти розвитку ситуації. Кожне з передбачень має бути обґрунтоване [4].

Наприклад. Вивчаючи твір 3. Мензатюк «Золоте серце» у 2 класі, доречно використати цей метод, адже його назва оповідання є неоднозначною та може спонукати учнів до роздумів стосовно проблематики. Досвід показує, що дитяча фантазія може досягати неочікуваних результатів.

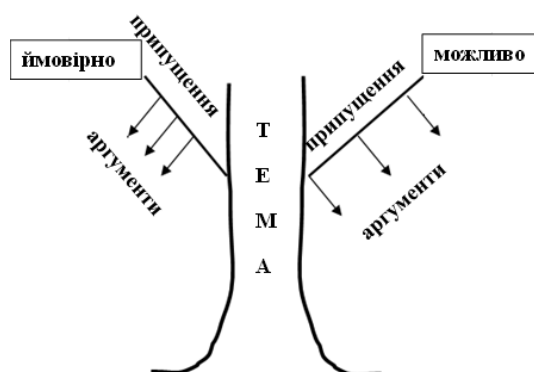
— Прочитайте заголовок до тексту, спробуйте припустити, про що йтиме мова в оповіданні.

«Кошик ідей» – це прийом організації індивідуальної та групової роботи учнів на початковій стадії уроку, коли йде актуалізація наявного у них досвіду і знань. Він дозволяє з'ясувати все, що знають або думають учні з обговорюваної теми уроку.

Алгоритм роботи за стратегією:

Крок 1. Вчитель задає питання про те, що учні знають про певну тему/проблему.

Крок 2. Кожен учень записує те, що згадає (на це виділяється 2 хв.).

Крок 3. Учні обмінюються інформацією в командах – записують нові ідеї, якщо такі в когось з'являться.

Крок 4. По колу кожна команда називає якийсь із записаних фактів і всі разом складають єдиний список ідей у вигляді тез – в один «кошик» (можна взяти реальний кошик і складати туди папірці з ідеями, або ж намалювати його на плакаті і приліплювати туди стікери).

У створенні записів беруть участь всі – адже одна з умов: терміни і пропонувані ідеї не повинні повторюватися. Тобто, кожен учень не тільки уважно вислуховує пропозиції інших, але і попутно аналізує свої знання, відзначаючи, що він теж знає, а що для нього є незнайомим. Фіксуючи свої прогалини, учні надалі будуть звертати увагу на виправлення і коригування своїх навчальних досягнень [5].

Учитель повинен створити таке навчальне середовище, де учні почуваються захищеними та вільними для випробування нових завдань і в якому навіть невдалі спроби можуть призвести нарешті до остаточного успіху [1, с. 17].

Наприклад. При розгляді теми «Зимові розваги взимку. Як одягатися взимку» у 2 класі з дисципліни «Я досліджую світ» зацікавте учнів питанням: «Як ви розважаєтесь взимку?». Повірте, ви почуєте багато варіантів розваг та вони часто повторюватимуться. Зробіть обмеження, щоб усі зосереджено слухали та були оригінальними у своїх пропозиціях. Діти можуть записувати свої ідеї на стікери.

Якщо ми навчаємо учнів, заохочуючи їх задавати запитання та шукати відповіді, застосовувати отримані знання для розв'язання завдань і проблем, а також слухати один одного й обговорювати ідеї чемно та конструктивно, то навички, яких вони набувають у такому навчанні знадобляться їм у житті [1, с. 10].

У початковій школі діти лише навчаються оцінювати світ, тому завдання вчителя – допомагати говорити про думки та почуття, вчитися рефлексувати. Завдяки методам критичного мислення це стане можливим. Практичне використання стратегій розвитку критичного мислення забезпечує позитивні зміни у свідомості учнів, підвищує інтерес до навчання та виробляє прагнення критично оцінити інформацію та дії інших людей.

Учні, які мислять критично, мають вищий рівень зацікавленості у навчанні. Навіть у складних інтелектуальних завданнях вони бачать можливості для здобуття нових знань. Ці учні шукають можливості для застосування навичок критичного мислення і, як правило, охоче їх використовують — і в класі, і в своєму повсякденному житті.

Ми розглянули лише деякі зі стратегій, які сприяють актуалізації знань, однак майстерність їх використання забезпечить пізнавальну активність упродовж усього уроку з вивчення нового матеріалу.

Список використаних джерел та літератури

1. Технології розвитку критичного мислення учнів / Кроуфорд А., Саул В., Метьюз С., Макінстер Д.; за заг. ред. О. І. Пометун. К.: Вид-во Плеяди, 2006. 303 с.
2. Пометун О. Як розвивати критичне мислення в учнів (з прикладом уроку). Нова українська школа: веб-сайт. URL : <https://nus.org.ua/articles/krytychne-myslennya-2/> (дата звернення: 23.10.2023).
3. Кластер як один із методів формування критичного мислення школярів на уроках зарубіжної літератури. Веб-сайт Чемеровської З. О.: веб-сайт. URL: <https://z-3.iimdofree.com/> (дата звернення: 24.10. 2023).
4. Що таке критичне мислення. Блог Макаренко О. В.: веб-сайт. URL: http://pochsch16.blogspot.com/p/blog-page_31.html (дата звернення: 22.10. 2023).
5. Прийом «Кошик» ідей, понять, імен ... Всеосвіта : веб-сайт. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/002qo5-99f9.docx.html> (дата звернення: 24.10. 2023).

Чухась Аліса,

вчитель початкових класів

вчитель другої категорії

Кам'янець-Подільського ліцею №15

Кам'янець-Подільської міської ради

Руханки як засіб здоров'язберігаючої компетентності учнів Нової Української Школи

Анотація. В статті висвітлено проблему ефективності використання руханок як здоров'язберігаючої компетентності учнів Нової Української Школи. Проаналізовано їх вплив на стан здоров'я учнів початкових класів. Обґрунтовано ефективність систематичного використання руханок на кожному уроці для зниження перевтоми в учнів.

Ключові слова: руханка, здоров'язберігаюча компетентність, профілактика, енергізатори, учні початкових класів.

Здоров'я дітей – одне з основних джерел щастя, радості та повноцінного життя батьків, учителів, суспільства в цілому. Головною проблемою сьогодення, яка пов'язана з майбутнім держави, є збереження і зміцнення здоров'я дітей. Початкова освіта забезпечує подальше становлення і розвиток особистості дитини, закладає базу для її навчання в основній школі.

Важливим складником шкільної освіти є здоров'язберігаюча компетентність учнів. Розглянемо поняття здоров'язберігаючої компетентності учнів. Здоров'язберігаюча компетентність розуміється як цілісне індивідуальне психологічне утворення особистості, спрямоване на збереження фізичного, соціального, психологічного та духовного здоров'я – свого та оточення.

Здоров'я кожної дитини визначається співвідношенням зовнішніх і внутрішніх впливів на її організм, і можливостями самого організму протистояти цим впливам, захищатися від них, підсилюючи впливи корисних для здоров'я факторів. Ступінь успішності цієї діяльності – усунення шкідливих впливів і підвищення стійкості до них – визначає напрям зусиль по збереженню і зміцненню здоров'я підростаючого покоління.

К.Д.Ушинський сформулював основний закон дитячої природи: «Дитина потребує діяльності, безперестанно і втомлюється не діяльністю, а її одноманітністю. Змусьте дитину сидіти, і вона дуже швидко втомиться; лежати – те саме; йти вона довго не може, не може ні говорити, ні співати, ні читати і найменше – довго думати; але вона пустує і рухається цілий день, змінює і змішує всі ці діяльності й не втомлюється ні на хвилину, чим молодший вік, тим різноманітнішою має бути діяльність». Видатний педагог рекомендує: «Дайте дитині трохи порухатися, і вона подарує вам знову десять хвилин жвавої уваги, якщо ви зуміли їх використати, вони дадуть вам в результаті більше, ніж цілий тиждень напівсонних занять».

Визначними напрямками сучасної освіти стало створення відповідних умов для зміцнення та збереження здоров'я молодших школярів, а також для фізичного, соціального та інтелектуального розвитку особистості кожної дитини шляхом удосконалення освітнього процесу у початкових класах.

Головним завданням є забезпечення умов для інтелектуального, соціального, морального, фізичного розвитку і саморозвитку кожного учня. Однією з цілей НУШ є поширення фізичної активності на уроках, а саме руханки допомагають дітям зняти напруження, розслабитись, перемкнути увагу, підняти настрій. Також щоденна рухова активність – це запорука не лише фізичного, але й психологічного здоров'я:

- поліпшує розумову активність;
- знижує дратівливість і тривожність;
- допомагає зняти напруження;
- додає впевненості в собі;
- сприяє профілактиці хвороб, здоровому та спокійному сну;
- допомагає бути активними, здоровими та сконцентованими;
- зміцнює імунітет;
- сприяє соціальній інтеграції у суспільстві.

Норма природної потреби в русі в дітей – приблизно 1,5-2 години на добу. Проте за час навчання у школі рухова активність дитини зменшується. Виявивши в дітей перші ознаки перевтоми, необхідно робити перерви, під час яких діти б могли виконувати нескладні фізичні вправи. Такі перерви під час уроку (руханки) сприяють поліпшенню функціонування мозку, відновлюють тонус м'язів, що підтримують правильну поставу, позбавляють напруження з органів зору і слуху, з утомлених від письма пальців.

Руханки необхідні для збереження здоров'я учнів, для того, щоб підняти їм настрій, посилити крово- і лімфообмін застійних ділянок в організмі дитини, зняти статичну напругу. Тому їх потрібно проводити на кожному уроці для зняття навантаження, що буде відчутно впливати на продуктивність праці. Більшу частину доби дитина перебуває в статичному положенні, тобто сидить: у школі під час уроків; удома, коли виконує домашні завдання, читає, переглядає телепередачі або грає в комп'ютерні ігри. При цьому дитина несе велике фізичне навантаження. Статичне навантаження вступає у протиріччя з фізичним розвитком дитини. Як наслідок – розвиток перевтоми. У дитини знижується працездатність, виникають негативні емоції, погіршується самопочуття. Дитина скаржиться на головний біль. Дехто з дітей починає порушувати правила поведінки на уроці.

Для профілактики стомлюваності, порушення статури, зору учнів початкових класів на всіх уроках через кожні 15 хвилин обов'язково і необхідно проводити руханки та гімнастику для очей.

Для того, щоб досягти високої ефективності уроку слід враховувати фізіологічні та психологічні особливості дітей, плануючи такі види роботи, які б знімали втомлюваність. Проведення різноманітних руханок дозволяє використовувати час уроку більш інтенсивно та результативно. Після них учні стають більш активними, їх увага активізується, з'являється зацікавленість в подальшому засвоєнні знань. Форми організації та проведення цих хвилинок бувають різними. Вони залежать, перш за все, від вікових особливостей учнів, теми уроку та умов, в яких вони проводяться. Руханки сприяють й збереженню психічного здоров'я учнів. Діти більше спілкуються один з одним, вчатьсЯ допомагати та підтримувати один одного, що впливає на зміни їх комунікативної культури.

Руханка має стати обов'язковим елементом кожного уроку в початкових класах. Тривалість руханки – 2-3 хв. Варіанти виконання комплексів вправ різні: сидячи, стоячи, у колі або в шеренгах, якщо дозволяє приміщення класної кімнати.

Комплекс руханок сидячи за партою:

- Вихідне положення – руки на парті, витягнуті вперед;
1-2 – підняти руки вгору, потягнутися;
3-4 – повернутися у вихідне положення, повторюємо 2-3 рази.
- Вихідне положення – руки за головою, лікті вперед;
1-2-3 – лікті розвести в сторони, прогнутися, повторюємо 2-3 рази.
- Вихідне положення – руки за голову;
1 – руки вгору, потягнутися;
2 – у вихідне положення;
3-4 – руки вгору, потягнутися, повторюємо 2-3 рази.
- Вихідне положення – руки на пояс;
1 – нахил вправо;
2 – нахил вперед;
3 – нахил вліво;
4 – вихідне положення, руки на пояс.
Те ж саме виконуємо у другу сторону, повторюємо 2-3 рази.
- Вихідне положення – руки до плечей, лікті притиснути до тулуба;
1-2-3-4 – обертання рук вперед;
5-6-7-8 – обертання рук назад, повторюємо 2-3 рази.

Комплекс руханок виконуємо стоячи:

- Вихідне положення – основна стійка (тулуб прямий, плечі розведені, руки опущені, ноги прямі, п'ятки разом, носки розведені на ширину ступні);
1-2-3-4 – підняти руки вгору, стискаючи і розтискаючи пальці;
5-6-7-8 – повільно руки вниз, стискаючи і розтискаючи пальці, повторюємо 2 рази.
- Вихідне положення – основна стійка;
1 – руки вгору, потягнутися, вдих;
2 – опустити руки, видих;
3 – малюємо коло головою вправо;
4 – малюємо коло головою вліво, 2-3 рази.
- Вихідне положення – стійка, руки на пояс;
1 – праву ногу у бік на носок, нахил вправо;
2 – вихідне положення;
3-4 – те ж саме – у другий бік, повторюємо 2-3 рази.
- Вихідне положення – стоячи, руки на пояс,
1 – нахил назад;
2 – вихідне положення;
3 – нахил вліво;

- 4 – вихідне положення;
- 5 – нахил вперед;
- 6 – вихідне положення;
- 7 – нахил вправо;
- 8 – вихідне положення; повторюємо 2-3 рази.
- Вихідне положення – стоячи, руки перед грудьми;
 - 1 – руки вгору, піднятися на носочки;
 - 2 – руки на пояс;
 - 3 – руки вгору, піднятися на носочки;
 - 4 – вихідне положення; повторюємо 2-3 рази.

Комплекс руханок виконуємо стоячи у колі:

• **Руханка «Ураган»**

Учасники стають у коло, а ведучий залишається стояти в центрі. Він пропонує помінятися місцями всім, хто має певну спільну ознаку (любить малювати, має блакитні очі, народився восени тощо). При цьому, якщо учасник має названі ознаки, він повинен помінятися місцем з іншим учасником, який теж має ці ознаки. Той, хто в центрі кола, називає тільки ту ознаку, яку він на цей час має. Коли учасники міняються місцями, він повинен зайняти чийсь місце. Якщо ведучий довго залишається стояти, він може сказати: «Ураган», і тоді всі без винятку міняються місцями.

• **Руханка «Це здорово!»**

Учасники групи стають у коло. Ведучий пропонує учаснику, що стоїть праворуч, назвати своє ім'я і улюблене заняття (Наприклад: «Я – Матвій, люблю грати у футбол», наступний учасник: «Я – Аліна, люблю читати»). У відповідь на кожну фразу всі учасники хором вигукують: «Це здорово!» і водночас піднімають угору великий палець (жест схвалення).

• **Руханка «Їстівне - неїстівне»**

Учасники стають у коло. Ведучий тримає в руках м'яч (м'яка іграшка) і пропонує за командою спіймати його або відштовхнути. Спіймати м'яч потрібно тоді, коли буде сказано «їстівне» слово, (наприклад, овочі, фрукти, цукерки тощо), а відштовхнути, якщо буде сказано «неїстівне» слово, (наприклад, вікно, телефон, книга тощо). Ведучий промовляє слово і кидає м'яч одному з учасників групи. Той, у свою чергу, повинен, промовляючи слово, кинути м'яч комусь іншому і т.д.

• **Руханка «Неправда»**

Учасники стають у коло. Починає гру ведучий, який зрозуміло для інших імітує рухами виконання якої-небудь роботи (миє підлогу, копає, грає на музичному інструменті, пере і т. д.). Учасник, який стоїть праворуч, запитує: «Що ти робиш?» Ведучому треба відповісти що-небудь, але зовсім не те, що насправді робить, продовжуючи виконувати свої рухи. Наприклад, показує рухами, що грає на гітарі, а відповідає: «Зриваю виноград». Тим часом його сусід, отримавши відповідь, починає виконувати рухи, які імітують словесну відповідь, тобто «неправду». Тепер уже цього його запитуватиме сусід праворуч, і тут теж треба сказати «неправду». Всі продовжують виконувати свої рухи, доки коло не замкнеться.

• **Руханка «Дотягнись до зірок»**

Усі, стоячи у колі, заплющують очі і роблять три глибокі вдихи та видихи. Потім уявляють, що над ними нічне небо, повне зірок. Необхідно відшукати яскраву зірку, яка асоціювалась би із власною мрією. Далі учасники поступово простягають руки до неба, ніби намагаються досягти своєї зірки. Після закінчення вправи присутні можуть обговорити свої «зірки».

• **Руханка «Детектив»**

Учасники стають у коло плечем до плеча. Ведучий непомітно дає одному з них якусь річ і за жеребкуванням обирає «детектива». «Детектив» залишається в центрі

кола, а члени групи мають швидко передавати річ із рук в руки (за спинами). За командою ведучого «Стоп!» гра припиняється, і «детектив» мусить сказати, у кого на той момент знаходиться річ.

• **Руханка «Австралійський дощ».**

Учасники стають у коло. Ведучий каже: «Друзі, чи знаєте ви, що таке австралійський дощ? Якщо ми будемо уважними, то почуємо, який він. Я показуватиму рухи, а ви повторюватимете їх:

- В Австралії піднявся вітер (терти долоні).
- Починає накрапати дощ (клацання пальцями).
- Дощ посилюється (почергове плескання по грудях).
- Починається справжня злива (плескання по ногах).
- А ось гроза, справжня буря (тупотіння ногами).
- Але що це? Буря почала вщухати (плескання по ногах).
- Злива перетворюється на дощ (плескання долонями по грудях).
- Рідкі краплі падають на землю (клацання пальцями).
- Вщухає вітер (терти долоні).
- З'являється сонечко (руки догори).

• **Руханка «Слон»**

Стати в коло, ноги на ширині плечей. Нахилити голову вліво так, щоб вухо торкнулося плеча. Підняти ліву руку і дуже повільно виписувати нею велику лежачу вісімку (знак безкінечності). Очима стежити за кінчиками пальців. Зробити 5 разів. Опустити руку. Нахилити голову до правого плеча і повторити вправу.

Комплекс руханок виконуємо у шеренгах:

• **Руханка «Пошкоджений телефон»**

Учасники стають у шеренгу. Ведучий каже на вухо найближчому до нього учасникові речення, яке складається з 5 слів. Учасник має передати речення (як він почув і зрозумів) наступному, і так далі. Наприкінці ведучий пропонує останньому учасникові виголосити те, що він почув. Зазвичай речення відрізняються.

• **Руханка «Зарядка для дубків»**

У шеренгу залюбки

Шикувалися дубки

Вранці дружно, по порядку

Поспішали на зарядку.

Раз – розвести руки – віти,

Два – гіллям потріпотіти,

Три – хитатись вліво – вправо

На чотири – кепські справи:

Лиш зібрались пострибати,

Насварились мама й тато:

– Ви дубки, не зайченята,

Тож не личить вам стрибати.

Сильний вітер до землі

гне дерева молоді, *(присідають)*

А вони ростуть, міцніють *(піднімаються)*

Вгору тягнуться, радіють. *(встають навшпиньки, руки тягнуть вгору)*

У володарки Зими

Трішечки замерзли ми.

Грудень каже: «Пострибай!»

Січень просить: «Присідай!»

Встали – сіли, встали – сіли,

Розігріли наше тіло.

Лютый місяць нагадав:

Час нам братися до справ.

Сіли, дітки, всі гарненько.
Спинки держимо рівненько.
Книги відкриваємо –
Знання здобуваємо!

Усі вправи повинні бути простими, що враховують характер роботи, яка була перед цим. Так, письмова робота вимагає вправ для м'язів кисті (згинання-розгинання пальців, протиставлення пальців, клацання, обертання пальцями і кистями, поштовхи кистями), при тривалому сидінні – вправи для м'язів спини (потягування, нахили, ходьба) у поєднанні з дихальними.

Руханка для м'язів кисті «Веселі пальчики»

Пальці обох рук з'єднані в кулачки, руки підняті вгору, лікті рук опираються на парту. Учні лічать уголос і водночас виконують рухи:

- 1, 2, 3, 4, 5 – долонька (почергове розгинання пальців, починаючи з мізинця лівої руки);
- 1, 2, 3, 4, 5 – долонька (почергове розгинання пальців, починаючи з мізинця правої руки);
- 1, 2, 3, 4, 5 – кулачок (почергове згинання пальців у кулачок, починаючи з великого пальця лівої руки);
- 1, 2, 3, 4, 5 – кулачок (почергове згинання пальців у кулачок, починаючи з великого пальця правої руки);
- 1, 2, 3, 4, 5 – долоньки (одночасне розгинання пальців обох рук);
- 1, 2, 3, 4, 5 – кулачки (одночасне згинання пальців обох рук);
- 1, 2, 3, 4, 5 – колові рухи кистями у зовнішній бік;
- 1, 2, 3, 4, 5 – колові рухи кистями у внутрішній бік;
- 1, 2, 3, 4, 5 – закручування «гвинтиків» (масаж пальців на згинах, починаючи з великого пальця лівої руки);
- 1, 2, 3, 4, 5 – закручування «гвинтиків» (правої руки);
- потерти долоньки одна об одну (до відчуття тепла);
- потиснути долоньки сусіда (передати тепло сусідові по парті).

Вправи для розвитку дихання:

- *Вихідне положення – стати рівно, руки вниз;*
- 1-2 – руки в сторони – вдихнути;
- 3-4 – різко обняти себе руками за плечі – видихнути. Повторити 3-4 рази.
- *Вихідне положення – стати рівно, руки вниз.*
- 1-2 – руки в сторони – вдихнути;
- 3-4 – присісти, обняти руками коліна – видихнути. Повторити 3-4 рази.
- *Вдихнути широко відкритим ротом, видихнути носом.* Повторити 4-5 разів.

У процесі навчальної діяльності учням, упродовж одного і кількох уроків важко постійно утримувати активну увагу. Це пов'язано з властивим їм підвищенням збудження кори головного мозку, недостатністю активного гальмування, нестійкістю нервових процесів. Зайва рухливість може потім змінитися млявістю, пасивністю, а головне – байдужістю до навчального процесу.

Доцільно варіювати різноманітні форми проведення руханок (комплекси загальнорозвиваючих вправ, ігрові завдання, нескладні ігри малої інтенсивності, танцювальні вправи з музичним супроводом і т. д.). Вправи повинні бути різноманітні, так як одноманітність знижує інтерес до них, а отже, їх результативність. Вправи мають добиратися таким чином, щоб протягом дня цілеспрямовано навантажувалися і розслаблялися різні групи м'язів дітей: плечового пояса, спини, тазостегнових суглобів. Необхідно включати в комплекс вправи для відпочинку очей, дихальні вправи, вправи на координацію рухів.

Руханки включають зазвичай не менше трьох вправ. Перше – типу «потягування» – впливає на хребет і грудну клітку (випрямляючий), друге – для ніг і третє – для тулуба. Вправи для рук окремо не проводяться, їх слід поєднувати з іншими вправами. У тих випадках, коли руханка проводиться на уроках інформатики, слід в поєднанні з іншими вправами проводити вправи для пальців рук та очей. Діти повинні розуміти значення руханок і свідомо виконувати включені в них вправи. Педагог проводить з учнями коротку бесіду, роз'яснює значення вправ і порядок проведення руханок. При виконанні всіх фізичних вправ необхідно виконувати ще одну умову: дотримуватися режиму провітрювання. Якщо час літній, то вправи можна виконувати при відкритих вікнах. Якщо зимовий час, то приміщення провітрюється до і після гімнастики.

Завдання руханок під час уроків: повернути втомленій дитині працездатність, увагу; зняти м'язове і розумове напруження; попередити порушення постави. Вони знімають втому, нормалізують увагу й активність, відновлюють сили й робочий настрій, почуття бадьорості й свіжості, підвищують дисциплінованість. Щоб процес виконання фізичних вправ був цікавим для дітей, необхідно час від часу змінювати вправи (кожні 2-3 тижні), виконувати їх під музику, включати танцювальні рухи. Дітям подобаються руханки, які супроводжуються віршованими текстами. Під час виконання вправ дуже важливо забезпечити приплив свіжого повітря в клас. Якщо є змога музично супроводжувати фізкультпаузи, то це є додатковим фактором відпочинку дітей.

Бувають різні види руханок:

- комплекси фізичних вправ (передбачають вправи для м'язів рук, спини, ніг, які здатні зняти статичне напруження, активізувати дихання, посилити кровообіг (усунути застійні явища);
- кінезіологічні (з метою профілактики деяких соматичних захворювань у дітей);
- імітаційні (віршовані);
- ігрові (стимулюють пізнавальну діяльність молодших школярів).

Учителі початкових класів можуть використовувати на уроках такі здоров'язберігаючі форми роботи: руханки; дихальну гімнастику; пальчикову гімнастику; казки та казкотерапію; гімнастику для очей; кольоротерапію; релаксаційні паузи; тематичні виховні години, свята; зустрічі з медичними працівниками; уроки у природі; вправи-енергізатори. Призначення енергізаторів на уроці – створення позитивної психологічної атмосфери в класі, відновлення енергії та посилення групової активності. Енергізатори корисні для послаблення монотонності, збудження активності учнів й заохочення їх до подальшої праці. Майже кожен енергізатор містить елемент руханки, але не кожна руханка є енергізатором. Саме тому вони використовуються не лише для зняття втоми, але й як релаксація. Основна роль у здоров'язберігаючій діяльності відводиться грамотній організації навчального процесу, а саме:

а) створення комфортних умов навчання (розклад уроків, перерв, режимні моменти);

б) використання оздоровчих методик, які регулюють рухову активність, і прийомів реабілітації розумової і фізичної працездатності.

Висновки. Щоб навчальна діяльність була в радість потрібно організувати навчання так, щоб дитина була активним учасником процесу засвоєння знань. Саме тоді інтерес і задоволення від процесу та результату навчання дає психологічний та моральний комфорт, розуміння особистого успіху. Напевне, ніхто не сумнівається в тому, що рух має величезне значення в житті дитини. Справді, коли вона рухається – ходить, бігає, стрибає, її дихання прискорюється, серце б'ється частіше, а це означає, що організм працює краще, активізують всі процеси, які сприяють росту і розвитку.

Отже, руханки ефективні для зняття розумової втоми і статичної напруги, сприяють поліпшенню функціонування мозку, відновлюють тонус м'язів, є

ефективним засобом підвищення уваги та активності дітей на уроці та поліпшення засвоєння ними навчального матеріалу.

Список використаних джерел та літератури

1. Денисенко Н.Ф. Витоки здоров'я дитини: Навчально-методичний посібник / Н.Ф.Денисенко, Л.В.Лиходід, С.Н.Лупінович, А.Ф.Михайліченко. – Тернопіль: Мандрівець, 2010. – 160 с.
2. Крамар І.В. Веселка різномовних фізкультхвилинок / І.В.Крамар, Н.М.Бушина, Р.О.Локшина // Методичний посібник. – Черкаси. – 2012. – 36 с.
3. Левіна С.А. Фізкультхвилинки. На допомогу викладачу початкової школи / С.А.Левіна, С.І.Мукачева // Видавництво «Учитель». – 2010. – 67с.
4. Люблінська Г.О. Дитяча психологія / Г.О.Люблінська. – Київ: Вища школа. – 1997. – 420 с.
5. Методика використання фізкультхвилинок на уроці [Електронний ресурс] // Світовий Унікальний Словник – Режим доступу: <http://mpxsys.com.ua/metodika-vikoristannja-fizkulthvilinok-na-uroci.html>
6. Молодь за здоровий спосіб життя: щоріч. доп. Президенту України, Верхов. Раді України, Каб. Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2009 р.) / М-во України у справах сім'ї, молоді та спорту, Держ. ін-т розв. сім'ї та молоді; [редкол.: Н.Ф.Романова (голова) та ін.]. – К.: ТОВ «Основа», 2010. – 156 с.
7. Носко М.О. Формування здорового способу життя: навчальний посібник / М.О.Носко, С.В.Грищенко, Ю.М.Носко. – К.: «МП Леся», 2013. – 160 с.
8. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: підручник для студентів педагогічних факультетів / О.Я.Савченко. – К.: Генеза, 2002. – 368 с.
9. Старко Ю.М. Фізкультхвилинки та руханки на уроці // Педагогічна майстерня. – Харків: ВГ «Основа», 2011. – № 11.
10. Фізкультхвилинки на уроках [Електронний ресурс] // Українська педагогіка. – Режим доступу: <http://ukped.com/okhorona-zdorov-ia/6939-fizkulthvilynky-na-urokakh.html>
11. Фізкультхвилинки на уроках у початкових класах [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://uchika.in.ua/fizkulethvilinki-na-urokah-u-pochatkovih-klasah.html>
12. Шалімова Л.Л. Тематичні фізкультхвилинки. 3 клас / Л.Л. Шалімова. – Харків: Вид-во «Ранок», 2018. – 96 с.

Юрчишена Інса,
вчитель початкових класів КЗЗСО
«Ліцей №17 Хмельницької міської ради»

Електронні освітні ігрові ресурси як освітня технологія майбутнього

Анотація. Всебічний розвиток особистості забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних кожному учню для успішної життєдіяльності, зокрема: вільного володіння державною мовою; формування математичної й інформаційно-комунікаційної компетентностей. Використання електронних освітніх ресурсів набуло актуальності в останні роки з появою нових технологій для їхнього проектування, створення і впровадження. Ученими обґрунтовано критерії та показники оцінювання електронних освітніх ігрових ресурсів та зроблено висновок, що учням і вчителям зручніше працювати з мультимедійними, інтерактивними засобами електронного навчання, е-підручниками.

Ключові слова: освітні технології, електронні освітні ресурси, технологія Smart Kids, мультисенсорне навчання, віртуальний кабінет учителя.

Організація освітнього процесу у навчальних закладах країни здійснюється відповідно до Конституції України, законів України «Про вищу освіту», «Про освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність» та інших нормативно-правових актів, міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку, державних стандартів освіти та інших актів законодавства України з питань освіти.

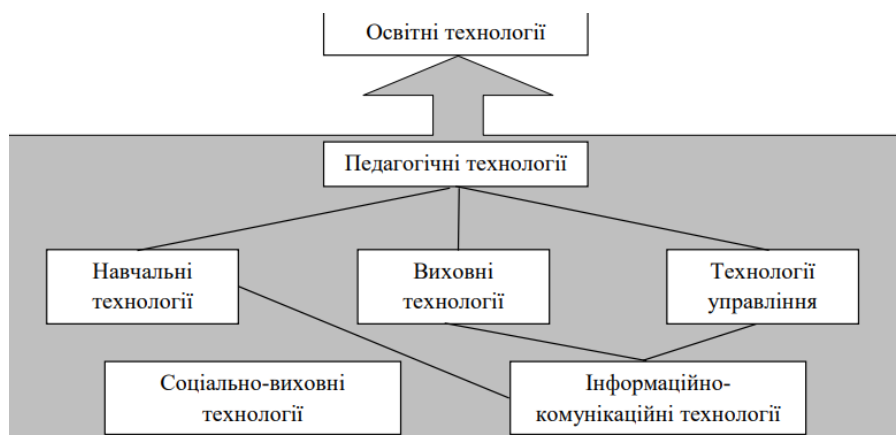
Академічна свобода забезпечує самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час провадження педагогічної, науково-педагогічної, наукової та/або інноваційної діяльності, що здійснюється на принципах свободи слова і творчості, поширення знань та інформації, проведення наукових досліджень і використання їх результатів та реалізується з урахуванням обмежень, встановлених законом.

Поняття «освітня технологія» є новим утворенням у педагогічній науці, але, попри свою новизну, воно має генетичне коріння. Так, основою цього поняття є слово «технологія», що походить від грецького *techne* – мистецтво, майстерність, і *logos* – наука, закон. Тобто «технологія» (дослівно) – це наука про майстерність [1].

У «Тлумачному словнику сучасної української мови» технологія трактується як сукупність знань, відомостей про послідовність окремих виробничих операцій у процесі виробництва чогось; навчальний предмет, що викладає ці знання, відомості; сукупність способів обробки або переробки матеріалів, виготовлення виробів, проведення різних операцій тощо [6].

Разом із поняттям «освітні технології» використовуються також «педагогічні технології», «технології навчання», «технології виховання», «соціально-виховні технології». Зазвичай, учені вважають, що поняття «освітні технології» ширше, ніж «педагогічні технології». Науковці, зокрема, стверджують, що освітні технології відображають загальну стратегію розвитку освіти, єдиного освітнього простору, а педагогічні – втілюють тактику її реалізації.

В ієрархії понять особливе місце відводиться інформаційно-комунікаційним технологіям, які є свого роду наскрізними, тобто перетинають всі інші групи технологій, використовуються як у навчально-виховних, так і в управлінських процесах та технологіях (рис. 1).

(рис.1)

Україна та близьке зарубіжжя відчувають потребу в розвитку педагогічних технологій через кілька ключових чинників:

1. Неефективність традиційних методів. Традиційні методи навчання можуть бути неефективними в сучасному світі, де змінюються потреби учнів та швидко розвиваються технології.

2. Розвиток науки і техніки. Зростання наукових досягнень і технологічний прогрес вимагають адаптації у навчальному процесі для використання новітніх засобів, щоб покращити процес навчання.

3. Глобальні тенденції. Педагогічні технології віддзеркалюють глобальні тенденції у сфері освіти та сприяють інтеграції кращих практик з інших країн.

4. Зростання інтересу до інновацій у галузі освіти. Інтерес суспільства до покращення якості освіти стимулює розвиток нових педагогічних методик та технологій.

5. Потреба в персоналізації навчання. Індивідуалізація та персоналізація процесу навчання стають важливими вимогами сучасного світу, що вимагає використання технологій для врахування потреб кожного учня окремо.

Ці чинники сприяють впровадженню новітніх технологій в освітній процес, сприяючи більш ефективному та інноваційному навчанню та вихованню.

Основними етапами реалізації освітньої технології є:

- ✓ цілетворення (точне визначення бажаного результату як сукупності дій учнів);
- ✓ діагностика (виявлення вихідного рівня спостережуваних дій);
- ✓ рецептування (створення програми спільної роботи вчителя та учнів або «написання рецепту дій»);
- ✓ здійснення технологічного процесу (забезпечення умов для втілення програми);
- ✓ оцінка і корекція результатів (зіставлення результатів з визначеним еталоном).

Співвідношення результату і кількості затрачених ресурсів визначає ефективність освітньої технології. Оптимальність передбачає отримання максимального результату за мінімальних витрат.

Спираючись на критерії технологічного підходу, можна зробити висновок, що освітня технологія – це алгоритм здійснюваних учителями та учнями спільних дій, що систематично діагностуються і спрямовані на забезпечення відповідності результату визначеній меті.

Терміни «традиційне (нормативне) навчання» та «інноваційне навчання» вводяться з метою розуміння двох різних стратегій в освіті, які орієнтовані на різні цілі та методи підходу до навчання. Вони відображають різницю у підходах до організації освітнього процесу.

1. Традиційне (нормативне) навчання. Цей підхід ґрунтується на стандартизованих методах навчання, які часто передбачають масову ідентичність у змісті та методиках. В основі такого підходу лежить передача готових знань, покликана формувати певний базовий рівень освіти. Основна увага при цьому приділяється запам'ятовуванню фактів та інформації, виконанню стандартних завдань, використанню традиційних методів та підходів.

2. Інноваційне навчання. Цей підхід спрямований на розвиток творчих здібностей, гнучкого мислення, здатності до розв'язання проблем, співпраці та критичного мислення. Ця стратегія акцентується на стимулюванні самостійності, власного дослідження та розвитку особистості в контексті суспільства, яке постійно розвивається та змінюється.

Ці дві стратегії можуть співіснувати в освітній системі, адже вони відображають дві різні філософії навчання. Традиційний підхід, з одного боку, забезпечує базовий рівень знань та універсальних навичок, тоді як інноваційний підхід надає можливість розвивати гнучкість мислення та креативність. Сучасна освіта, можливо, найбільш ефективна, коли вдається поєднати переваги обох підходів, створюючи збалансовану систему, яка задовольняє потреби учнів у різноманітних типах знань та навичок. Специфічними особливостями інноваційного навчання:

- ✓ відкритість майбутньому;
- ✓ здатність до передбачення на основі постійної переоцінки цінностей.

Інновації є предметом особливої діяльності людини, яка не задоволена традиційними умовами, методами, способами і прагне не лише новизни змісту

реалізації своїх зусиль, а передусім якісно нових результатів. Як стверджував український педагог Василь Сухомлинський, «...перетворення наукових істин у живий досвід творчої праці – це найскладніша сфера дотикання науки до практики. Зроблене вченим відкриття, коли воно оживає в людських взаємовідносинах у живому пориві думок і емоцій, постає перед учителем як складне завдання, розв'язати яке можна багатьма способами. У виборі способу, втіленні теоретичних істин у живі людські думки й емоції саме і полягає творча праця вчителя» [5]. Результатами педагогічної творчості можуть бути:

- ✓ педагогічні відкриття – наймасштабніші новаторські педагогічні рішення, пов'язані з формуванням, обґрунтуванням нових педагогічних ідей та їх впровадженням у конкретній педагогічній системі;
- ✓ педагогічні винаходи – перетворення, конструювання окремих елементів педагогічних систем, засобів, методів, умов навчання та виховання;
- ✓ педагогічні вдосконалення – модернізація й адаптація до конкретних умов уже відомих методів і засобів.

Отже, важливою умовою інноваційного процесу і об'єктивною необхідністю в інноваційній діяльності педагога, сутнісною характеристикою інноваційного процесу є творчість [1].

Електронна освіта або elearning є одним з інструментів розвитку інформаційного суспільства. Вона сприяє оновленню форм, засобів, технологій та методів викладання дисциплін; розширенню доступу до знань з урахуванням можливості побудови власної траєкторії навчання.

Ефективність упровадження електронної освіти є очевидною, оскільки це й дистанційне навчання, й управління освітнім процесом, й автоматизація документообігу освітніх закладів. Переваги електронної освіти – це економія часу, збільшення швидкості запам'ятовування навчального матеріалу, можливість навчання в зручному темпі і в будь-який час, доступність навчання для всіх категорій учнів, можливість повернення до матеріалу, який є не зовсім зрозумілим, необмежену кількість разів.

Досвід упровадження електронної освіти в зарубіжних країнах показав, що її ефективність не нижча за ефективність традиційної освіти за умов наявності якісного освітнього контенту і грамотної побудови курсу. Цей факт є визнаним на рівні ООН і ЮНЕСКО. У наш час у багатьох країнах світу електронна освіта стала невід'ємною частиною сучасної освіти. Абсолютним світовим лідером у цій сфері є Південна Корея, у якій завдяки величезним інвестиціям відбувається адаптація всієї системи освіти (початкової, середньої, вищої, освіти дорослих й управління освітою) до інформаційного суспільства [4].

В Україні вже зроблено перші кроки щодо реалізації elearning. У 2012 році розпочато роботу з розроблення нормативно-правової бази для супроводу електронної освіти. Електронна освіта неможлива без належного якісного контенту, тому одним із найважливіших кроків на шляху до elearning в Україні можна вважати розробку і затвердження «Положення про електронні освітні ресурси». Воно визначає поняття електронних освітніх ресурсів (ЕОР), їх види, порядок розроблення й упровадження. Згідно з цим положенням, електронні освітні ресурси – це навчальні, наукові, інформаційні, довідкові матеріали і засоби, розроблені в електронній формі і представлені на носіях будь-якого типу або розміщені у комп'ютерних мережах, які відтворюються за допомогою електронних цифрових технічних засобів і необхідні для ефективно організації освітнього процесу, у частині, що стосується його наповнення якісними навчально-методичними матеріалами. Серед освітніх технологій найпоширенішими є інформаційні. Без них неможливо обійтися не тільки в закладі освіти, а й у жодній галузі життя. Ось уже понад два десятиріччя поспіль інформаційні технології розвиваються прискореними темпами й активно реалізуються в освітньому процесі початкової школи [7].

Реалізація ІКТ у початковій школі передбачає: створення й демонстрацію презентацій, використання електронних навчальних посібників та інтерактивної дошки, розв'язування інтерактивних кросвордів, тестовий комп'ютерний контроль, комп'ютерні дидактичні ігри, застосування інтернет-ресурсів.

1. Демонстрація презентацій. Їх зручно використовувати на різних етапах уроку: як наочний матеріал під час вивчення нової теми, для закріплення вивченого матеріалу. Цікавими для дітей є анімації, рухомі схеми, ілюстрації, що з'являються й зникають. На уроках, елементами яких є презентації, не тільки формуються компетентності, а й розвивається інтерес учнів до навчального предмета.

2. Використання електронних навчальних посібників. Особливістю електронного посібника є те, що він може бути і довідником, і тренажером, і репетитором. Організаційно-технологічні можливості його застосування забезпечують умови для навчання в зручний для учнів час, у зручному місці і відповідному темпі. Отже, дотримуються вимоги щодо комфортності й зручності роботи з електронним посібником. Уся інформація для програмних засобів навчального призначення має не тільки ретельно аналізуватися і відбиратися педагогом, а й дуже вміло готуватися до комп'ютерної реалізації з наданням чітких інструкцій і виділенням головного, суттєвого. Визначати хід уроку повинен учитель, а навчальні комп'ютерні програми мають бути лише інструментом для досягнення мети.

3. Інтерактивна дошка. На сучасних уроках учителі все частіше вдаються до використання інтерактивної дошки. Вона поступово витісняє традиційні засоби навчання в школі першого ступеня, оскільки поєднує простоту звичайної маркерної дошки з можливостями комп'ютера. Працюючи з інтерактивною дошкою, учень засвоює інформацію не тільки через аудіальний і візуальний канали сприйняття, але й через кінестетичний. Використання інтерактивної дошки сприяє формуванню мотивації до навчання, надає більше можливостей для участі в колективній роботі, розвитку особистих і соціальних навичок, створює додаткові умови для залучення до навчання дітей з особливими потребами. Проте її застосування не повинно перетворитися на самоціль, як демонстрація інноваційної діяльності вчителя, його здатності реалізовувати сучасні медіазасоби. Інтерактивна дошка має допомагати досягати цілей та завдань уроку.

4. Використання інтернет-ресурсів. Уже в початковій школі Інтернет є цінним ресурсом з великою кількістю інформації, яку можна використати не лише для навчання, а й для отримання додаткових відомостей про явище, що цікавить, для змістовного проведення дозвілля тощо. Тому глобальну мережу застосовують і учні, щоб, наприклад, створювати цікаві проєкти, і батьки для, зокрема, допомоги дітям виконувати домашні завдання. Звичайно, це далеко не повний перелік способів використання інтернету. Проте необхідно пам'ятати, що він містить багато загроз. Отже, потрібно постійно стежити за тим, як молодший школяр використовує Інтернет, перевіряти сайти, на які заходить дитина. З поширенням інформаційних технологій посилилася загроза замінювати реальне спілкування віртуальним, а рухливі ігри на свіжому повітрі – комп'ютерними. Знижується авторитет учителя як людини, яка навчає. Натомість зростає значення інтернету як ресурсу, який володіє всією необхідною для учнів інформацією. За таких умов одним із провідних завдань закладу початкової освіти стає формування в молодших школярів умінь правильно і з користю взаємодіяти із сучасною технікою.

Науковці України розглядають електронну освіту не як заміну традиційної, а як додаткову, спрямовану на здобуття поглиблених знань і майбутнє професійне вдосконалення або перекваліфікацію. Тому elearning, як систему навчання з використанням ІКТ, слід раціонально інтегрувати в сучасну освіту, залишаючи поряд з новітніми і традиційні засоби навчання.

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі дає можливість використовувати в педагогічній практиці психолого-педагогічні

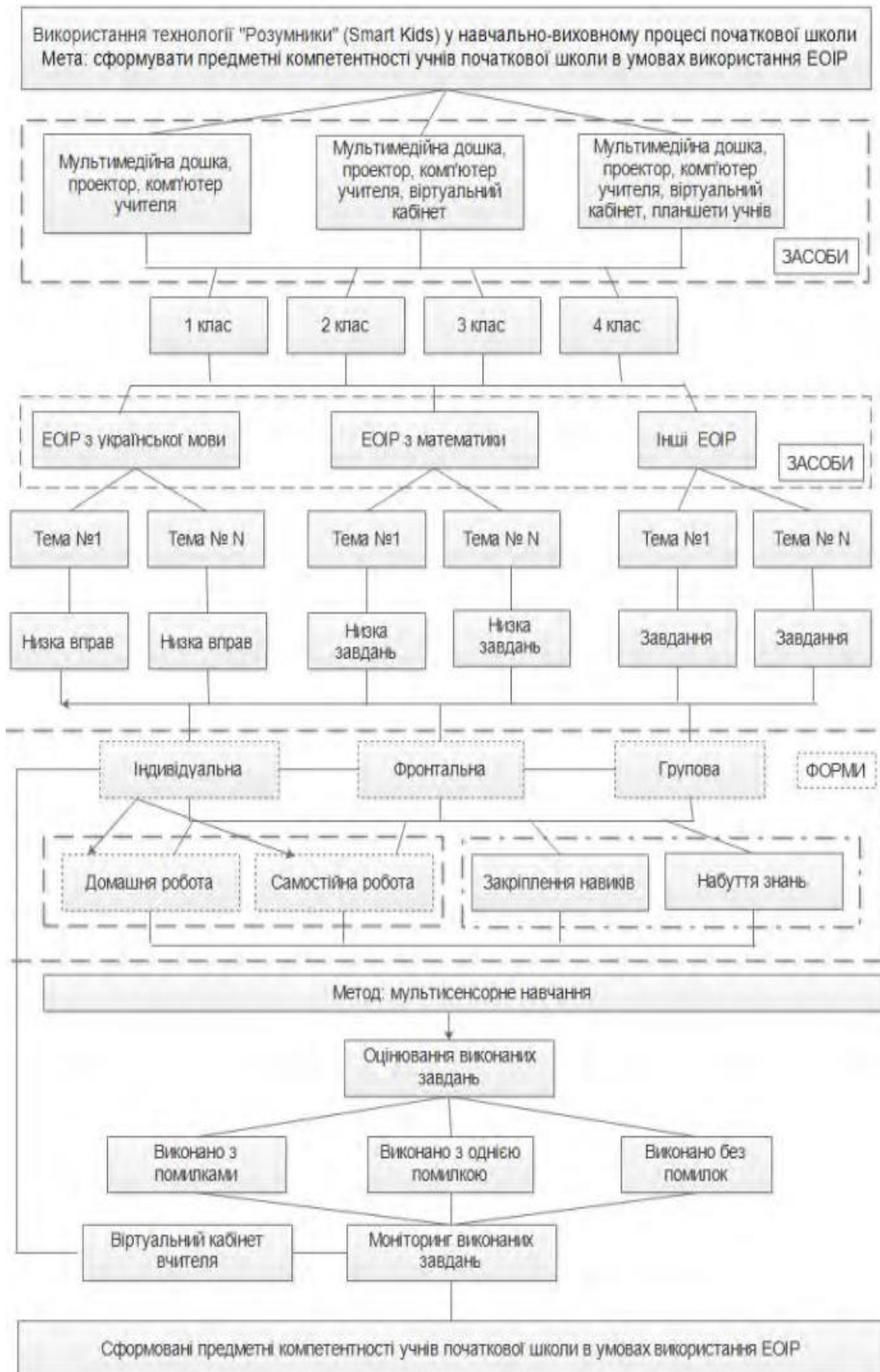
розробки, що дозволяють інтенсифікувати навчальний процес, реалізовувати ідеї розвивального навчання. Ці програми і методики націлені на формування мотивації до навчання, на розвиток учня як особистості для самостійного набуття знань, їх практичного застосування в повсякденному житті, на розкриття перед учнями можливостей комп'ютера як інструмента пізнання, необхідного в сучасних умовах.

Інтерактивна модель навчання – процес навчання здійснюється в умовах постійної, активної взаємодії всіх учнів. Учень і вчитель є рівноправними суб'єктами навчання. Використання інтерактивної моделі навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблем. Виключається домінування будь-якого учасника навчального процесу або будь-якої ідеї. Основна мета інтерактивного навчання – цілісний розвиток особистості учня. Завдання вчителя – забезпечити на уроці таку форму діяльності, якій сприяють сучасні інтерактивні технології. У цьому випадку учень сам відкриває шлях до пізнання. Засвоєння знань – результат його діяльності. До основних форм і методів інтерактивної технології можна віднести: роботу в малих групах – у парах, ротаційних трійках, «два, чотири, разом»; метод каруселі, акваріум, броунівський рух, свічку, займи позицію; евристичні бесіди; уроки семінари (у формі дискусій, дебатів); конференції; ділові ігри; використання засобів мультимедія (комп'ютерні класи); технологію повноцінного співробітництва; технологію моделювання або метод проєктів [3].

Одним із провідних принципів інтенсивного навчання має стати принцип використання ігрових методів у організації навчального процесу на всіх етапах навчання. Говорячи про гру, маємо пам'ятати думку В. Сухомлинського: «Дитина має справжнє емоційне й інтелектуальне життя тільки тоді, коли вона живе в світі ігор, казки, музики, фантазії і творчості. Без цього вона не краща за здавлену квітку... Без гри немає й не може бути повноцінного розумового розвитку» [5].

Навчально-педагогічні ігри сприяють здійсненню принципів інтенсивного навчання, що передбачає одночасну опору на свідоме і підсвідоме (латентне) оволодіння навчальною дисципліною, зокрема, вплив на емоційну сферу із метою полегшення запам'ятовування навчального матеріалу. У навчально-педагогічній грі створюються передумови для використання всіх засобів впливу на психіку її учасників, а також для застосування принципу індивідуального навчання через групове чи колективне.

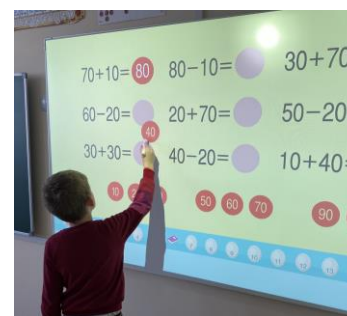
Відповідно до Наказу МОН України від 30 серпня 2017 р. № 1234 у 94 закладах загальної середньої освіти України розпочалася експериментальна робота на тему «Технологія навчання учнів початкової школи «Розумники» (Smart Kids)» 2017–2023 н.р. Основна мета експерименту полягає в апробації моделі використання ЕОР у початковій школі (рис. 2).

(рис.2)

Систему методів, форм, засобів, електронних освітніх ресурсів та електронних підручників для здійснення навчання учнів початкової школи називається технологією Smart Kids. Для використання технології Smart Kids, зокрема ЕОР в освітньому процесі, вчитель на підготовчому етапі має провести обстеження і визначити, за допомогою яких засобів він може розпочати роботу. Нині спостерігаються три моделі комплектації класів початкової школи: Smart Case (кейс вчителя з ЕОР, проєктор, мультимедійна дошка, комп'ютер вчителя), Smart Teache (кейс вчителя з ЕОР, проєктор, мультимедійна дошка, комп'ютер вчителя, віртуальний кабінет учителя, домашні комп'ютери учнів), Smart Kids (кейс вчителя з ЕОР, проєктор, мультимедійна дошка, комп'ютер учителя, віртуальний кабінет учителя, планшети для кожного учня у класі).

Для зручності вчителя усі ЕОР для 1–4 класів розташовані на єдиному порталі <http://edugames.rozumniki.ua/catalog/>. Вчитель має завантажити ЕОР на свій комп'ютер, обрати клас і предмет (математику, українську мову, я досліджую світ). Оскільки ЕОР можна використовувати без доступу до мережі Інтернет, ця процедура проводиться один раз на рік, що зручно як для вчителя, так і для батьків учнів за умови використання власних планшетів. Далі вчитель має опанувати процедуру добору матеріалів до уроку. Відповідно до навчальної теми він добирає завдання, розроблені до кожної теми й кожного уроку. Кожне завдання створене у трьох варіантах, що сприяє активному застосуванню диференційованого підходу. Форми роботи з учнями визначає вчитель – це може бути фронтальна робота з класом, індивідуальне виконання завдань біля дошки або на планшетах, групова робота для реалізації змагальних ситуацій або проєктної роботи (рис.3,4,5).

(рис.3) (рис.4) (рис.5)

Використання електронних освітніх ресурсів (ЕОР) у навчальному процесі на різних етапах уроку, включаючи набуття знань, закріплення нового матеріалу та самостійну роботу, виявляється як важливий інструмент для залучення учнів до активного навчання та підвищення ефективності освітнього процесу.

Діяльнісний підхід, спрямований на використання методу мультисенсорного навчання, відображає збалансований підхід до навчання, який стимулює різні канали сприйняття учня. Використання ЕОР забезпечує можливість представлення матеріалу у різних форматах (текст, зображення, відео, аудіо тощо), що дозволяє кожному учневі зосередитися на навчальному матеріалі, користуючись індивідуальними каналами сприйняття.

Мультисенсорне навчання, що активізує різні сенсорні канали учня, може:

1. Збільшити зацікавленість учнів завдяки різноманітності форматів навчального матеріалу для кращого засвоєння знань.

2. Покращити запам'ятовування та розуміння. Використання різних сенсорних каналів може сприяти кращому отриманню і засвоєнню навчального матеріалу.

3. Сприяти індивідуалізації навчання. Індивідуальний підхід до кожного учня, дозволяючи кожному користуватися тими форматами, які найкраще відповідають його особистим потребам.

Застосування ЕОР у такий спосіб є важливим для сучасної освіти, оскільки воно враховує індивідуальні особливості кожного учня, забезпечуючи більш ефективний та цікавий процес навчання.

Учені розділяють учнів на аудіалів (краще сприймають навчальний матеріал на слух), візуалів (ефективніше задіяні канали зору) і кінестетів (пізнають у процесі створення). Саме у процесі використання ЕОР учні початкової школи задіюють усі сенсори, а саме: слухають (теоретичний матеріал представлено аудіозаписами); дивляться і читають завдання з екрану монітора (інтерактивні завдання з елементами анімації); працюють руками (свідомо пересувають об'єкти на робочому полі планшета або на мультимедійній дошці). Важливе значення для юних школярів має оцінювання. Для оцінювання навчальних досягнень учнів не використовуються оцінки або вербальне коментування. Результатом є поява об'єкта (наприклад, совеняти). Якщо учень помилився більше одного разу, об'єкт не з'являється, якщо один раз – об'єкт з'являється із частковим зображенням, якщо учень не зробив жодної помилки – об'єкт з'являється повністю. Така технологія оцінювання не зменшує інтересу учнів до навчання, а, навпаки, спонукає до правильного виконання усіх навчальних завдань. Оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюється відповідно до якості виконаних завдань за темою навчання. Моніторинг навчальних досягнень учнів вчитель здійснює у віртуальному кабінеті, причому він може аналізувати як роботу учнів, так і свою. Якщо більшість учнів виконали завдання з помилками, вчитель може повернутися і ще раз зупинитися на ключових моментах теми навчання. Перевагою віртуального кабінету є вчасне реагування на пробіли у знаннях учнів, надання їм додаткових завдань для відпрацювання навичок, що можна здійснити як під час індивідуальної, так і під час домашньої роботи [2].

Отже, модель використання електронних освітніх ресурсів (ЕОР) у технології Smart Kids в початковій школі дійсно сприяє комплексному розвитку учня та педагогічному професіоналізму вчителя. Ключові переваги, які вона може забезпечити для учнів:

1. Індивідуалізоване навчання. Учні можуть навчатися власним темпом, враховуючи свої потреби та особливості. Це сприяє розвитку їхньої індивідуальності та здібностей.
2. Розвиток критичного мислення. Використання різних форматів та завдань стимулює критичне мислення та творчий розвиток учнів.
3. Покращення освітніх результатів. Ефективне використання технологій може підвищити результативність навчання, зокрема в предметах, таких як математика, українська мова та ЯДС.

Для вчителів освітня технологія сприяє:

1. До постійного самовдосконалення, розвитку нових педагогічних методик та використання сучасних засобів навчання.
2. Розвитку інформаційно-комунікаційних навичок вчителів.
3. Покращенню процесу навчання та досягнення кращих результатів учнів.

Технологія Smart Kids дозволяє поєднати переваги індивідуалізації навчання для учнів і розвитку професійної компетентності для вчителів, сприяючи унікальному та ефективному навчальному процесу.

Список використаних джерел та літератури

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології / І. М. Дичківська. – Київ: Академвидав, 2012. – 349 с.
2. Литвинова С. Модель використання електронних освітніх ресурсів в початковій школі. Актуальні питання гуманітарних наук. 2020. Т. 6, № 27. С. 101–106.
3. Михайліченко М.В., Рудик Я.М. Освітні технології: навчальний посібник. – К.: ЦП «КОМПРИНТ», 2016. – 583 с.

4. Пушкарьова Т.О. Електронна освіта і її розвиток в Україні / Т. О. Пушкарьова, О. М. Мельник // Комп'ютер у шк. та сім'ї. – 2013. – № 3. – С. 16-17.
5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям: вибрані твори в п'яти томах. Київ: Радянська школа, 1977. Т. 3. С. 101.
6. Тлумачний словник сучасної української мови / уклад. І. М. Забіяка. Київ: Арій, 2007. С. 445.
7. Янкович О. І., Кузьма І. І. Освітні технології у початковій школі: навчально-методичний посібник. - Тернопіль: ТНПУ ім. Володимира Гнатюка, 2020. - 290 с.

4. STEM як інноваційна стратегія інтегрованого навчання в початковій школі

Афадєєва Ніна,
Слобідко-Красилівська гімназія,
вища категорія, старший вчитель

STEM як інноваційна стратегія інтегрованого навчання в початковій школі

Анотація. У статті розглянуто STEM як інноваційну стратегію інтегрованого навчання в початковій школі.

Ключові слова: STEM, інноваційна стратегія, інтегроване навчання, НУШ, технології.

Світ не стоїть на місці, в XXI столітті технології змінюють ринок праці, тому людина майбутнього повинна вміти самоорганізовуватись, самонавчатись, володіти основами ІТ-технологій, знати іноземні мови. Інтернету докорінно змінила суспільство. Сучасна економіка – це економіка інновацій, у якій важливі не лише «чисті» знання і факти, а розуміння способу їх застосування. Загальновизнано, що акцент в освіті необхідно перенести з виконання рутинних механічних завдань, запам'ятовування інформації для підготовки до різноманітних тестів на формування навичок XXI століття: ефективної співпраці, творчого розв'язання проблем, ухвалення важливих рішень, керування проектами, визначення та досягнення цілей, рішучості й наполегливості, спрямування своїх талантів і захоплень на покращення світу та інших.

Мета роботи – є висвітлення особливості впровадження інноваційної освітньої технології STEM-освіти в навчальний процес Нової української школи.

Завдання:

- визначити особливості STEM-освіти, як сучасної інноваційної технології навчання та виховання;
- проаналізувати компоненти готовності педагогічних працівників до інноваційної діяльності
- визначити модель впровадження інновацій в освітньому процесі навчального закладу;
- проаналізувати практичне використання технологій STEM-освіти в освітньому процесі загальноосвітнього навчального закладу.

Сучасні технології розвиваються неймовірно стрімко, за якими діти повинні встигати. Задача вчителя – зацікавити учнів науковою сферою, викликати інтерес до інноваційних процесів, адже від цього залежить рівень обізнаності нашого майбутнього суспільства. З цією метою запроваджується **stem-освіта в початковій школі**. Це комплекс різних програм, в яких гармонійно поєднуються природно-наукові елементи та інноваційні технології. Однією з головних умов організації освіти є

наявність такого обладнання, як інтерактивна панель. Такий підхід до навчання символізує початок нової епохи, відмову від застарілої системи, та повною мірою відповідає до вимог концепції Нової української школи

Найголовніша проблема кожного вчителя – відсутність інтересу до навчання в учнів. І причин даної проблеми декілька:

1. Складні підручники. В навчальній літературі зібрано досить багато складних правил, висловів, через що дитина, в силу своїх вікових особливостей, не сприймає інформацію. Це призводить до відсутності зацікавленості та відмови від подальшого вивчення предмету.

2. Відсутність практичних занять. Для більш ефективного сприйняття інформації, учню необхідно візуально ознайомитись з певними явищами й сфокусувати свою увагу не на вчителів, а на вирішенні конкретної проблеми.

3. Відсутність можливості висловити свою думку. Часу на уроці недостатньо, щоб дати можливість висловитись кожній дитині.

Знайомство зі STEM у наймолодших школярів побудоване навколо дослідження та розуміння навколишнього світу й формування обізнаності з основними напрямками та професіями STEM. Цей початковий крок забезпечує інтегрований підхід до навчання з поєднанням усіх чотирьох STEM-дисциплін (Science — наука, Technology — технології, Engineering — інженерія, Math — математика). Головна мета — викликати в малюків цікавість до навчання та науки, а не виконати певну кількість заданих дослідів. Окрім того, саме в молодшій школі важливо робити акцент на можливості вивчення STEM не лише в закладі освіти, а й поза межами шкільних стін. А от попит роботодавців на випускників із кваліфікаціями та навичками STEM зростає й зростатиме, оскільки стають важливими:

- аналітичні навички: аналіз та інтерпретація інформації та оцінка найкращого напрямку дій;
- наукові навички: розуміння складних наукових понять та систем;
- математичні навички: точний збір та аналіз даних; застосування математичного апарату для розв'язування задач;
- технічні навички: усунення несправностей та налагодження складної технологічної системи або ремонт машини.

Освіта STEM виховує критичне мислення, підвищує наукову грамотність та дає можливість для розвитку наступного покоління новаторів.

Концепція розвитку STEM-освіти 2027, розроблена МОН, спрямована на модернізацію STEM-освіти та має важливе значення для її широкомасштабного впровадження на всіх складниках та рівнях освіти, встановлення партнерства з роботодавцями і науковими установами та їхнє залучення до розвитку природничо-математичної освіти.

Головною метою Концепції є сприяння розвитку природничо-математичної освіти: адже вона визначається як фундамент конкурентоздатності та економічного зростання нашої держави. Важливим завданням є набуття учнями STEM-компетентностей і підготовка фахівців нової генерації, здатних до засвоєння, втілення та розробки сучасних знань та новітніх технологій.

Згідно з Концепцією розвитку, навчальні методики та навчальні програми STEM-освіти будуть спрямовані на **формування компетентностей**, актуальних на ринку праці, а саме:

- ✓ критичного, інженерного й алгоритмічного мислення,
- ✓ навичок оброблення інформації й аналізу даних,
- ✓ цифрової грамотності,
- ✓ креативних якостей,
- ✓ інноваційності,
- ✓ навичок комунікації та командної роботи.

STEM-освіта буде впроваджуватись із урахуванням принципів особистісного підходу, а зміст освіти — постійно оновлюватиметься відповідно до нових наукових досягнень і вимог ринку праці.

Представники Міністерства зазначають, що розробка оновленого типового переліку навчального обладнання для шкільних STEM-лабораторій має на меті забезпечити комплектацію кабінетів сучасними технічними засобами навчання для того, щоб зацікавити учнів, залучити їх до навчально-дослідницької, конструкторської та винахідницької пошукової діяльності.

Нова українська школа, це концепція, і її базові поняття полягають в тому, що в школі дітям потрібно дати не лише теорію, а навчити знайти потрібні знання, застосувати їх, вміти критично мислити.

Фактично, це все лежить в основі STEM-освіти:

- формування фахових і соціальних компетентностей (компетентність-комбінація знань, умінь, навичок, цінностей, яка є результатом навчання);
- формування наукового сприйняття світу;
- розвиток індивідуальності.

Нова українська школа, це три рівні освіти – початковий рівень, базовий рівень, профільний рівень. Завдання початкової освіти – спонукати дитину до бажання отримувати знання, до самостійних досліджень, до створення своїх найпростіших проектів.

Із досвіду інших країн видно, що STEM-фахівці більше ціняться на ринку праці, і потреба в них зростає з року в рік. Але STEM-освіта, це не лише написані навчальні програми, це і освітній простір, в якому будуть перебувати школярі.

На даний час українська освіта робить перші кроки на шляху до інтегрованої освіти. Нова українська школа, 12 років навчання, інтегрованість, STEM – що об'єднує ці всі поняття в єдине ціле? Якщо коротко, то це освітня реформа української школи.

Тобто STEM-освіта, це такий підхід до навчання дитини, коли за основу беруть не набуття знань, а вміння їх здобути, застосувати, не втрачаючи при цьому себе, як особистості. Отримати знання не окремими предметами, а за допомогою інтеграції чотирьох напрямів в єдине ціле.

Обумовлений сьогоденням та реформуванням початкової освіти є перехід до інтегрованого навчання, що враховує психофізіологічні особливості молодших школярів, їхні соціокультурні запити. Інтегроване навчання ґрунтується на комплексному підході. Це спеціально організована взаємодія чи діяльність учителя й учня, взаємозв'язок змісту, методів і форм навчання. Це інтеграція навчального матеріалу з різних навчальних предметів навколо певного об'єкта чи явища довкілля, або навколо актуальних проблем міжпредметного характеру, або для створення творчого продукту].

Близькою за постановкою завдань інтеграції є STREAM-освіта. Термін STREAM (Science, Technology, Reading/Writing, Engineering, Arts and Mathematics) використано як акронім слів – природничі науки, технологія, читання/письмо, інженерія, мистецтво, математика. Тому можна сміливо говорити про актуальність впровадження STREAM-освіти в початковій школі та необхідність її популяризації.

У Законі України «Про освіту» визначені компетентності, необхідні сучасній людині для її успішної життєдіяльності. Серед них компетентності у галузі природничих наук, техніки та технологій, математична компетентність, інноваційність, інформаційно-комунікаційна компетентність, навчання впродовж життя та інші. Спільними для всіх компетентностей є наскрізні вміння: критичне і системне мислення, ініціативність, творчість, спроможність оцінювати ризики, вирішувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими.

Основне завдання реалізації напряму STEM у початковій школі - стимулювання допитливості і підтримки інтересу до навчання і пошуку знань, мотивація до самостійних досліджень, створення простих приладів, конструкцій

тощо. Шляхами реалізації можуть бути проведення навчальних екскурсій, днів науки, творчості, винахідництва, впровадження проектного навчання. Під час занять має здійснюватися формування навичок дослідницької діяльності, закладання основ обізнаності зі STEM-галузями, професіями; стимулювання інтересу учнів до подальшого опанування курсів, пов'язаних зі STEM.

В умовах сучасних вимог щодо формування в учнів технологічної, цифрової та естетичної грамотності подібні уроки мають можливість одночасно висвітлювати різні важливі сторони творчої діяльності людини.

Сьогодні STEM-освіта активно застосовується в шкільній практиці найчастіше у формі «проектної діяльності», що дає можливість застосовувати знання з різних галузей. STEM-освіта за допомогою практичних занять демонструє школярам можливість застосування науково-технічних знань в житті. Створюючи проекти, школярі пропонують свою модель, аналізують, роблять висновки, пов'язують її з життєвими ситуаціями, власним досвідом. Такий принцип навчання додає впевненості у своїх можливостях, вчить йти до власної мети, долати перешкоди. Працюючи в групах, учні вільно висловлюють думку, відстоюють її, вчаться правильно формулювати та презентувати свою роботу. Практичні заняття розкривають природні здібності школярів та активізують зацікавленість до різних дисциплін. Це формує здатність навчитися розуміти складну термінологію, готовність до розв'язання комплексних задач (проблем), критичного мислення, творчості, когнітивної гнучкості, співпраці, управління, здійснення інноваційної діяльності та правильного вибору майбутньої професії. Проектно-дослідна діяльність сприяє формуванню соціальних компетенцій, дозволяє пройти технологічний процес від ідеї до створення виробу з подальшою його презентацією. Поряд із традиційними методами та засобами навчання ефективно використовуються інформаційно-комунікаційні технології.

Потрібно відмітити такі переваги STEM-освіти:

- по-перше, за STEM методикою, в центрі уваги знаходиться практичне завдання чи проблема. Учні вчаться знаходити шляхи вирішення не в теорії, а прямо зараз шляхом спроб і помилок;
- по-друге, STEM-освіта – це творчий простір світогляду дитини, де вона не тільки реалізовує свої потреби, а й готується до дорослого життя у соціумі, роблячи усвідомлений вибір майбутньої професійної діяльності;
- по-третє, на відміну від класичної, в нашому розумінні, освіти, за STEM, дитина отримує набагато більше автономності. На процес навчання набагато менше впливають стосунки, що склалися між учнем та вчителем, що дає можливість більш об'єктивно оцінювати прогрес. За рахунок такої автономності, дитина вчиться бути самостійною, приймати власні рішення та брати за них відповідальність;
- по-четверте, уроки за STEM-технологією дозволяють не тільки вивчати теоретичний матеріал. Але і закріплювати знання за допомогою можливостей практичного застосування різноманітних завдань, які можуть бути настільки цікаві, що їх трудність не викликати не прийняття у учнів.

Таким чином, дослідили особливості впровадження інноваційної освітньої технології STEM-освіти в освітньому процесі загальноосвітнього навчального закладу, визначили особливості STEM-освіти, як сучасної інноваційної технології навчання та виховання, проаналізували компоненти готовності педагогічних працівників до інноваційної діяльності, визначили модель впровадження інновацій в освітній процес навчального закладу, проаналізували практичне використання технологій STEM-освіти в освітньому процесі загальноосвітнього навчального закладу. STEM – це великий вибір можливостей професійного розвитку, доступу до технологій учасників освітнього процесу, що вчить критично мислити, працювати як в команді, так і самостійно, мотивує до саморозвитку, самовдосконалення, створює можливість застосовувати набуті знання на практиці та в повсякденному житті. Застосування дослідницького методу навчання дозволяє більш ефективно

формувати в учнів не тільки предметні, а й ключові компетентності, надавати предметні знання, сприяти розвитку навичок XXI століття. Використання новітніх освітніх технологій, дають змогу учням не тільки зрозуміти та якісно відтворити матеріал, а й стимулюють до подальшої самоосвіти.

Висновки. Застосування STEM-технологій в умовах НУШ дасть можливість для учня розвиватися як практичний науковець, який не просто отримує знання у школі, а й уміє використовувати їх у повсякденному житті, змінюючи довкілля на краще; як дослідник, який сприймає світ цілісно завдяки інтегрованому підходу до навчання, уміє правильно, а головне самостійно, робити спостереження, проводити досліді, експерименти, створювати проекти, задовольняючи свою природну допитливість. Дослідницька компетентність є важливим підґрунтям для навчання у середній та старшій школі. Такий учень зможе узагальнювати та виокремлювати суттєві ознаки, аналізувати, порівнювати, робити висновки.

Список використаних джерел та літератури

1. ТОП-навичок до 2025. Міжнародний економічний форум. URL: <https://cutt.ly/Mv3Eebp>
2. Кірик М., Данілова Л. Нова українська школа: організація діяльності учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти: навч.- метод. посібник. Львів: Світ, 2019. 136 с.
3. Крутій К. Інтегрований освітній процес як спеціально організована взаємодія дитини і дорослого в системі STREAM-освіти. STEM-освіта: стан провадження та перспективи розвитку: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 9-10 листопада 2017 рок, м.Київ. К.: ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», 2017. 160 с.
4. STEM-освіта. URL: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/>.
5. Концепція «Нова українська школа». Інформаційний збірник МОН України. 2016. URL: <http://mon.gov.ua>.
6. Андрієвська В. М. Проект як засіб реалізації STEAM-освіти у початковій школі. Науковий вісник Ужгородського університету. – 2017. – Вип.2. - С.11- 14
7. Патрикеева О. О. Актуальність запровадження STEM-навчання в Україні/Патрикеева О. О. //Інформаційний збірник для директорів школи та завідуючого дитячим садочком. – 2016.
8. Вольянська С.Є. STEM-освіта/С.Є.Вольянська//Довідник сучасного педагога.-Х.: Вид.група «Основа», 2016-с.124-125
9. <http://zzsh55.org.ua/wp-content/uploads/2018/01/osoblivosti-vprovadzhennia-innovatsiinoi10>
10. <https://b-pro.com.ua/statti/osoblivosti-shkilnoi-stem-osviti-svitova-praktika>

Бондарук Тетяна,
вчитель початкових класів,
Ізяславська початкова школа №6
Ізяславської міської ради,

STEM як інноваційна стратегія інтегрованого навчання в початковій школі

Анотація. Стаття присвячена аналізу практики та перспектив впровадження STEM-стратегії, що є інноваційним напрямком у сучасній освіті та інтегрованих стратегій навчання. Актуальність дослідження пов'язана з тим, що серед навичок, необхідних для успішної професійної діяльності в епоху цифрової індустрії, особливе місце займає здатність до художньої творчості.

Ключові слова: *STEM, освіта, інтеграція, інновація, початкова школа.*

Постановка проблеми. Упродовж останніх двадцяти років у світі спостерігається зростаючий інтерес до пошуку методів та стратегій, спрямованих на подолання фрагментації та вузької спеціалізації знань в галузі освіти. Особлива увага приділяється формуванню у школярів і студентів цілісного уявлення про дійсність, враховуючи взаємозв'язок різних галузей знань. Розвиток не лише спеціальних, а й універсальних навичок та методів діяльності активно асоціюється із реалізацією інтегративних стратегій навчання.

Незважаючи на термінологічні різниці, такі як мульти-, інтер- та транс-дисциплінарність у зарубіжній педагогічній теорії і полідисциплінарність, між- і метапредметність у вітчизняному тлумаченні, ці стратегії суттєво представляють собою різні варіанти реалізації інтегративної ідеї. Вони виявляються методами об'єднання "частин" освітнього змісту через різні навчальні предмети, створюючи таким чином цілісність в навчанні. Інтегративна ідея, незважаючи на свою привабливість і перспективність, зазнає значних труднощів інституалізації та практичного впровадження в шкільній освіті світу. Проте, навіть при повільному та етапному впровадженні, ця ідея поступово набуває все більшого поширення в освітніх системах різних країн, таких як Канада, США, Фінляндія, Південна Корея, а також в міжнародних організаціях, зокрема в Міжнародному бакалавраті (IB) [3,12,20].

На сучасному етапі однією з перспективних інноваційних стратегій реалізації інтегративної ідеї в шкільній освіті є STEM-стратегія. Ця стратегія, розроблена в США, включає інтеграцію навчання у галузях природничих наук, технологій, інженерії та математики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Протягом останніх років в українській шкільній освіті сформувався кілька підходів до впровадження STEM/STEAM-стратегії. Автори виділяють чотири головних підходи:

1. Розширення навчального досвіду учнів в окремих STEM-предметах за допомогою проблемно орієнтованої навчальної діяльності, в ході якої аналітичні концепції застосовуються до реальних проблем для кращого розуміння складних концепцій [6].

2. Орієнтований на інтеграцію знань STEM-предметів для створення глибшого розуміння їх змісту, що має призвести до розширення можливостей учнів у виборі технічного або наукового напрямку кар'єри [2].

3. Націлений на використання інтегративності в навчанні STEM-дисциплін, подібно до реальних виробничих умов, де учні можуть застосовувати свої знання в умовах проблемно орієнтованої навчальної діяльності на основі методу проектів, технічного проектування або у межах окремого шкільного предмета [8].

4. Передбачає інтегративність та впровадження інновацій в методику навчання кожного з окремих STEM-предметів, де основні поняття природознавства, технологій, інженерії та математики об'єднуються в одній навчальній програмі, відомій як STEM [11].

Ці підходи визначають чотири основні напрямки використання STEM/STEAM-стратегії та організації міжпредметної взаємодії в українській шкільній освіті. Кожен з цих напрямків має перспективи для успішної реалізації в навчальних закладах. Однак наразі важко визначити, які саме пріоритети вибирають школи при виборі зазначених підходів.

В багатьох розвинених країнах, таких як США, Китай, Фінляндія, Австралія, Великобританія, Ізраїль, Корея, Сінгапур, діють державні програми з впровадження STEM-освіти. Проте думки сучасних дослідників стосовно технології STEM представлені різними варіаціями цього підходу в системах освіти різних країн. Наприклад, в США відзначено основні напрямки впровадження та використання

STEM-технологій як науково-технічного потенціалу, що визначає економічний розвиток країни [8].

Мета дослідження. Мета дослідження полягає в вивченні ефективності STEM як інноваційної стратегії інтегрованого навчання в початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Концепція розвитку STEM-освіти до 2027 року, розроблена Міністерством освіти і науки, є стратегічним документом, який націлено на модернізацію STEM-освіти та впровадження її на всіх рівнях освіти. Основний акцент зроблено на встановленні партнерства з роботодавцями та науковими установами, а також їх залученні до розвитку природничо-математичної освіти.

Головна мета Концепції полягає в сприянні розвитку природничо-математичної освіти, розглядуваної як фундамент конкурентоспроможності та економічного зростання держави. Важливим завданням є формування STEM-компетентностей учнів і підготовка фахівців нового покоління, які зможуть успішно засвоювати, втілювати та розробляти сучасні знання та новітні технології. Згідно з Концепцією, навчальні методики та програми STEM-освіти будуть спрямовані на формування компетентностей, важливих для сучасного ринку праці. Це включає критичне, інженерне та алгоритмічне мислення, навички оброблення інформації, цифрову грамотність, креативність, інноваційність, а також навички комунікації та командної роботи [1].

STEM-освіта буде впроваджуватися з використанням принципів особистісного підходу, а зміст освіти постійно оновлюватиметься відповідно до нових наукових досягнень і вимог ринку праці. При цьому важливу увагу приділено розробці типового переліку навчального обладнання для шкільних STEM-лабораторій з метою забезпечення їх сучасними технічними засобами навчання. Це спрямовано на зацікавлення учнів та їх залучення до науково-дослідницької, конструкторської та винахідницької діяльності [15].

Відділ STEM-освіти ДНУ "Інститут модернізації змісту освіти" визначив пріоритетні напрямки розвитку STEM-освіти на всеукраїнському рівні:

1. Розроблення нормативно-правових та науково-методичних засад впровадження STEM-освіти.
2. Сприяння розвитку STEM-освіти через аналіз результативності та динаміки розвитку, виявлення проблем та прогнозування тенденцій.
3. Організація та проведення освітніх заходів для популяризації STEM-навчання та профорієнтаційної роботи серед молоді.
4. Поширення досвіду у галузі STEM-освіти через публікації та презентації на різних освітніх заходах.
5. Ініціювання, фандрайзинг та координація інноваційних освітніх проєктів.
6. Підвищення рівня фахової майстерності науково-педагогічних працівників та представлення педагогічного досвіду роботи, зокрема, у межах STEM-школи [17].

Закладам освіти рекомендується планувати свою роботу, враховуючи вищезазначені пріоритети діяльності. Проте, особливу увагу варто приділити ключовим тенденціям реформування освіти в Україні.

По-перше, відзначається увага до інтересів користувачів освітніх послуг, що означає орієнтацію на вимоги та потреби освітніх споживачів. Крім того, відбувається зсув у оцінюванні результативності від оцінки до набуття компетентностей – це компетентісний підхід. Друга тенденція полягає в поширенні неформальної освіти, розширюючи обсяг освітніх послуг в цій сфері [20].

Третя тенденція визначається об'єднанням формальної та неформальної освіти, що вказує на тенденцію поєднання можливостей обох форм навчання. Крім того, спостерігається зростаючий інтерес до включення громадянського суспільства в освітній процес і налагодження взаємодії між наукою, промисловістю, бізнесом та освітою. Такі трансформації визначають новий напрямок розвитку освіти, спрямований на врахування сучасних потреб і вимог суспільства. Україна також відзначається зростанням популярності STEM-освіти, переважно в неформальних

освітніх форматах. Ця тенденція обумовлена більшою гнучкістю неформальної освіти, яка легше адаптується до оновлень. Також, неформальна освіта виявляється більш адаптованою для індивідуального розвитку здібностей та обдарувань дітей, що надає їм більше можливостей для самореалізації в обраному напрямку діяльності [18].

Таблиця 1.1

Порівняння формальної та неформальної освіти

Характеристика	Формальна освіта	Неформальна освіта
Цілеспрямованість	Ззовні	На потреби, інтереси, активність споживачів
Системність	Системна	Безсистемна, фрагментарна
Організація	Організована	Здебільшого безсистемна, фрагментарна
Нормування	Унормована	Гнучка, варіативна
Характер	Консервативна, інертна	Потенціальна до швидких змін
Педагоги	Дипломовані педагоги	Дипломовані педагоги та інші фахівці
Документація	Документ державного зразка	Документ без сертифікації
Місце проведення	Державні або приватні заклади освіти	Державні, приватні заклади освіти або поза ними

Разом з тим, все більше освітніх закладів запроваджують STEM-ініціативи, що вимагають активної участі фахівців, мережевої взаємодії, освітніх ресурсів та вже відкритої підтримки на рівні держави.

STEM-напрямок сприяє інтеграційним процесам між формальною та неформальною освітою, що має на меті посилення можливостей освіти загалом та сприяння цілісності та завершеності навчання в освітніх установах. Ця інтеграція може призвести до створення нової, якісної та індивідуалізованої освітньої системи, яка об'єднує найбільш важливі аспекти формальної та неформальної освіти [7].

Навіть при різних підходах і варіантах впровадження STEM в реалізацію національних освітніх програм різних країн, більшість експертів згодні, що STEM - це освіта майбутнього. Аналіз досвіду країн, що активно впроваджують STEM, дозволяє зробити висновок, що ця методологія є не лише захоплюючою, але й корисною для розвитку ключових навичок 4К (комунікації, кооперації, критичного мислення, креативності), які є надзвичайно важливими для учнів сьогодення [19].

Проте, важливо пам'ятати, що впровадження STEM не повинно знецінювати значення окремих предметів у навчанні. Це не просто поєднання різних дисциплін у рамках одного проєкту; це намагання досягти синергії в розумінні законів навколишнього світу. Деякі вчені розглядають STEM як філософію, яка дозволяє розуміти природні закони через призму конкретних предметів, тоді як інші вважають її спробою запобігти відокремленню науки від реального життя [1].

В процесі впровадження STEM-технологій можуть виникнути проблеми у визначенні пріоритетів та врахуванні всіх цілей предметів, які включені у конкретний проєкт. Різні акценти даної освітньої технології, такі як явища, контекст, дослідження, проєкт, проблема, можуть ускладнити завдання учнів у досягненні поставлених цілей.

Інтегрований підхід до STEM-освіти в початковій школі можна реалізувати різними способами. Наприклад, вчителі можуть використовувати проєктний метод, який передбачає, що учні працюють над реальними проблемами, які вимагають застосування знань з різних предметів. Також можна використовувати інтерактивні методи навчання, які дозволяють учням самостійно досліджувати та експериментувати [5].

Практичне застосування знань є важливою складовою STEM-освіти в початковій школі. Воно дозволяє учням краще зрозуміти, як працюють різні науки та технології, а також розвинути навички критичного мислення та вирішення проблем.

Проекти та експерименти є одними з найкращих способів для практичного застосування знань у STEM-освіті. Вони дозволяють учням:

- ✓ Вивчити новий матеріал у контексті реального світу;
- ✓ Розв'язати практичні проблеми;
- ✓ Розвинути навички критичного мислення та вирішення проблем;
- ✓ Співпрацювати з іншими учнями;
- ✓ Творити та інноваційно мислити.

Проекти та експерименти можна проводити в різних форматах. Наприклад, можна використовувати:

- ✓ Малі проекти, які проводяться на одному уроці або в рамках одного навчального року;
- ✓ Великі проекти, які проводяться протягом декількох тижнів або навіть місяців;
- ✓ Проекти, які проводяться в рамках позаурочної діяльності.

Важливо, щоб проекти та експерименти були цікавими та актуальними для учнів. Вони повинні відповідати їхнім інтересам та потребам [13].

Навчання STEM має на меті не тільки забезпечити учнів знаннями та навичками в галузі науки, технології, інженерії та математики, але й розвинути в них навички 4K: комунікації, кооперації, критичного мислення та креативності.

Навчання STEM передбачає активну участь учнів у класі. Вони повинні вміти чітко і зрозуміло висловлювати свої думки, слухати інших та ефективно взаємодіяти з ними. Для розвитку навичок комунікації можна використовувати такі методи та форми навчання:

- Обговорення в групах;
- Презентації;
- Письмові роботи;
- Використання інтерактивних методів.

У STEM-освіті часто доводиться працювати в групах. Учні повинні вміти співпрацювати з іншими, розподіляти обов'язки та досягати спільних цілей. Для розвитку навичок кооперації можна використовувати такі методи та форми навчання:

- Проектна робота;
- Експерименти;
- Використання інтерактивних методів;
- Критичне мислення [15].

STEM-освіта передбачає, що учні будуть самостійно досліджувати світ і знаходити вирішення проблем. Для цього вони повинні вміти критично мислити, тобто аналізувати інформацію, робити висновки та приймати рішення. Для розвитку навичок критичного мислення можна використовувати такі методи та форми навчання:

- Постановка проблемних питань;
- Розв'язання задач;
- Використання інтерактивних методів.

STEM-освіта має на меті виховати в учнів інноваційний підхід до вирішення проблем. Для цього вони повинні вміти мислити нестандартно та знаходити нові рішення. Для розвитку навичок креативності можна використовувати такі методи та форми навчання:

- Проектна робота;
- Експерименти;
- Використання інтерактивних методів [13].

Важливо використовувати різні методи та форми навчання, щоб забезпечити всебічний розвиток учнів.

Етап STEM-навчального процесу у початковій школі

Етап STEM-навчального процесу	Завдання	Методи та форми навчання, що сприяють розвитку навичок 4К
Вступ	Зацікавити учнів темою уроку та сформулювати проблему	Комунікація: обговорення в класі, презентації, письмові роботи; Кооперація: робота в групах; Критичне мислення: постановка проблемних питань, розв'язання задач; Креативність: використання інтерактивних методів
Вивчення нового матеріалу	Надати учням нові знання та навички, необхідні для вирішення проблеми	Комунікація: обговорення в класі, письмові роботи; Кооперація: робота в групах; Критичне мислення: пояснення вчителем, самостійне дослідження, експерименти; Креативність: використання інтерактивних методів
Рішення проблеми	Застосувати отримані знання та навички для вирішення проблеми	Комунікація: обговорення в класі, презентації, письмові роботи; Кооперація: проектна робота, експерименти; Критичне мислення: розв'язання задач, проектна робота; Креативність: проектна робота, експерименти
Аналіз результатів	Проаналізувати результати своєї роботи та зробити висновки	Комунікація: обговорення в класі, презентації, письмові роботи; Кооперація: обговорення в класі, презентації; Критичне мислення: аналіз результатів, письмові роботи; Креативність: презентації

Для того, щоб вчителі могли успішно впроваджувати STEM-освіту, вони повинні мати необхідні знання та навички. Освітні програми для підготовки вчителів STEM повинні включати в себе наступні компоненти:

- ✓ Знання в галузі науки, технології, інженерії та математики;
- ✓ Розуміння STEM-компетентностей, які необхідно розвивати у учнів;
- ✓ Вміння використовувати різні методи та форми навчання, спрямовані на розвиток STEM-компетентностей;
- ✓ Навички роботи з технологіями та обладнанням [10].

Освітні програми для підготовки вчителів STEM можуть приймати різні формати, включаючи курси підвищення кваліфікації та програми післядипломної освіти. Важливо, щоб ці програми були інтегрованими, поєднуючи теорію з практикою та дослідженнями.

Роль педагога у викладанні STEM важлива, оскільки він не лише постачає знання, але й виступає в ролі наставника та підтримки для учнів. Створення комфортної атмосфери та стимулювання самостійного дослідження є важливими аспектами цієї ролі. Педагог повинен бути в курсі останніх тенденцій у галузі та використовувати сучасні методи та технології.

Наприклад, педагог може ставити відкриті питання, що сприяють творчому мисленню учнів, а також організовувати групову роботу для взаємного навчання. Важливо оцінювати процес навчання, а не лише результати, надаючи учням підтримку та можливість розвинути STEM-компетентності [14].

Одним з основних викликів впровадження STEM в початковій школі є фінансові обмеження. STEM-освіта вимагає доступу до сучасних технологій, обладнання та матеріалів, які можуть бути дорогими. Крім того, для успішного впровадження STEM-освіти необхідна підготовка вчителів, яка також може бути витратною.

Для вирішення цієї проблеми необхідно залучати додаткові ресурси, наприклад, від місцевих органів влади, бізнесу та громадськості. Також необхідно

розробляти нові моделі STEM-освіти, які будуть більш доступними для шкіл з обмеженими ресурсами [7].

Оцінювання навчальних досягнень у STEM-освіті є складним завданням. Традиційні методи оцінювання, такі як тестування, не завжди можуть ефективно оцінити навички, які розвиваються в процесі STEM-освіти, такі як критичне мислення, творчість та вирішення проблем. Для вирішення цієї проблеми необхідно розробляти нові методи оцінювання, які будуть більш адекватно відображати досягнення учнів у STEM-освіті. Ці методи повинні бути спрямовані на оцінку процесу навчання, а не тільки на результати [5].

Для оцінки STEM-компетентностей учнів використання різноманітних методів є ключовим елементом. Один із підходів - оцінювання портфоліо, що дозволяє систематично відстежувати та аналізувати роботу учня протягом часу. Оцінювання проектної роботи визначає можливість учня застосовувати STEM-навички у конкретному проекті.

Групове оцінювання акцентує увагу на колективній праці, визначаючи, наскільки ефективно учні можуть співпрацювати. Застосування самооцінювання та рефлексії розвиває учнівську свідомість та здатність самостійно аналізувати свої досягнення.

Використання цих методів оцінювання допомагає вчителям отримати повноцінну картину про досягнення учнів у STEM-освіті, враховуючи їхні навички, креативність та здатність до ефективної співпраці [17].

Висновки. Впровадження інноваційної стратегії STEM в початкових школах визначається як перспективний напрямок розвитку освіти, обумовлений рядом важливих переваг. Зокрема, ця стратегія сприяє розвитку STEM-компетентностей учнів, необхідних для успішної кар'єри в сучасному світі, та підвищує їхній інтерес до STEM-дисциплін, залучаючи більше молодих людей до цієї сфери.

Проте, впровадження STEM-освіти в початкових школах супроводжується викликами, такими як фінансові обмеження та проблеми оцінювання успішності. Розв'язання цих проблем передбачає розробку нових моделей STEM-освіти, що будуть більш доступними та ефективними.

Перспективи розвитку STEM-освіти включають розробку адаптивних освітніх програм та методів навчання, створення нових методів оцінювання та залучення бізнесу та громадськості до підтримки STEM-освіти. Подальші дослідження в цьому напрямку можуть допомогти визначити ефективність різних моделей STEM-освіти та їх вплив на розвиток компетентностей учнів, сприяючи майбутній конкурентоспроможності країни.

Список використаних джерел та літератури

1. Андрієвська В. М. Проект як засіб реалізації STEAM-освіти у початковій школі. Науковий вісник Ужгородського університету. 2017. Вип.2. С.11- 14
2. Борзик О.Б., Москалюк О.В., Ємець З.В., Височан Л. М., Ящук О. М. STEM як інноваційна стратегія інтегрованої освіти: світовий досвід та перспективи розвитку. Вісник науки та освіти. 2023. № 1(7)
3. Вольянська С.Є. STEM-освіта. Довідник сучасного педагога.Х.: Вид.група «Основа», 2016. С.124-125.
4. Гончарова Н.Понятійно-категоріальний апарат з проблеми дослідження аспектів STEM-освіт и. 3б. наук. пр. НАН України, Нац. центр «Мала акад. наук України». Київ, 2017. Вип. 10. С. 104–114.
5. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. К.: Академвидав, 2004.352 с. (Альма-матер).
6. Єльнікова Г.STEM-освіта в контексті адаптивного підходу.Адапт. упр.: теорія і практика. Серія «Педагогіка»/ Укр. інж.-пед. акад. Харків, 2018. Вип. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/adupped_2018_4_6

7. Кириленко С. Поліфункціональний урок у системі STEM-освіти: теоретико-методологічні та методичні сегменти. Рідна школа. 2016. № 4. С. 50–54.
8. Кірик М., Данілова Л. Нова українська школа: організація діяльності учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти: навч.- метод. посібник. Львів: Світ, 2019. 136 с.
9. Коваленко О., Сапрунова О. STEM-освіта: досвід упровадження в країнах ЄС та США. Рідна школа. 2016. № 4. С. 46–49.
10. Козловська І.М. Виховний потенціал інтегративного підходу в освіті. Педагогічний альманах: Збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти». 2012. Випуск 12 (1). С. 6–12.
11. Крутий К. Інтегрований освітній процес як спеціально організована взаємодія дитини і дорослого в системі STREAM-освіти. STEM-освіта: стан провадження та перспективи розвитку: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 9-10 листопада 2017 рок, м.Київ. К.: ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». 2017. 160 с.
12. Листопад В. Г. STEM-освіта: проблеми та напрямки впровадження : метод. розробка. На урок освіт. проект.Україна. 2020. URL: <https://naurok.com.ua/metodichna-rozrobka-stem-osvita-problemi-ta-napryamki-vprovadzhennya-172761.html>
13. Патрикеева, О. STEM - освіта : умови впровадження у навчальних закладах України. Управління освітою. 2017. № 1. С. 28-31
14. Патрикеева О. О. Актуальність запровадження STEM-навчання в Україні. Інформаційний збірник для директорів школи та завідуючого дитячим садочком. 2016.
15. Поліхун Н.І., Постова К.Г., Сліпухіна І.А., Онопченко Г.В. Упровадження STEM-освіти в умовах інтеграції формальної і неформальної освіти обдарованих учнів: методичні рекомендації. Київ :Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2019. – 80 с.
16. Шлях до успіху: американська стратегія STEM-освіти. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2018/12/STEM-Education-Strategic-Plan-2018.pdf>
17. Gonzalez H. B., Kuenzi J. J. (2012) Science, Technology, Engineering, and Mathematics (STEM) Education: A Primer. Congressional Research Service Report for Congress. August 1, 2012.
18. STEM Integration in K-12 Education (2014) Status, Prospects, and an Agenda for Research. The national academies press. Washington D.C.
19. STEM Teachers in Professional Learning Communities: From Good Teachers to Great Teaching (2011). National Commission on Teaching and America's Future, Washington.
20. Xanthoudaki M. (2017) From STEM to STEAM (education): A necessary change or «the theory of what-ever»? URL: <https://www.researchgate.net/publication/>

Давидюк Ганна,
вчитель початкових класів
Судилківської філії Судилківського ліцею,
вчитель вищої категорії

STEM як інноваційна стратегія інтегрованого навчання в початковій школі

Анотація. Зараз все на Землі обертається навколо інновацій: нестандартних ідей, технологій, методів, сучасного рішення існуючих проблем. Зараз вся наука, технології, інженерія та математика є основою для інновацій. Розвиток STEM-напрямків в освіті має вирішальне значення для розвитку всього суспільства. Слово STEM означає: S – Science (природничі науки), T – Technology (технології загального розуміння, не лише комп'ютерні), E – Engineering (інжиніринг, проектування, дизайн), M – Mathematics (математика).

Ключові слова: STEM, інновації.

Зараз сучасну людину не можна уявити без iPhone та смартфона. Без технологій уявити наш світ сьогодні просто неможливо. Це також говорить про те, що технологічний розвиток буде продовжуватися, і STEM навички є основою цього розвитку. STEM освіта готує дітей до технологічно розвинуеного світу. Іншими словами, можна сказати - технологія майбутнього покоління. Але коли копнути історію, то в країнах ЄС цей напрямок не новий, ним користуються близько 20 років. Ця концепція виникла на запит бізнесу (у першу чергу великих корпорацій), що потребує професіоналів нового ґатунку. Вона передбачає поєднання різних наук, технологій, математичного мислення. Ще чверть століття тому у розвинених країнах, STEM стала концепцією навчальної системи, що дало можливість напрацювати у дітей та молоді навичок, потрібних для того, щоб бути успішним у XXI столітті.

В Україні STEM-освіта почала офіційно запроваджуватися з 2015 року. STEM-освіта є невіддільною частиною концепції Нової української школи (НУШ), вона тісно переплітається з компетенціями НУШ. От хоч взяти такі:

- ✓ Розвиток логічного та математичного мислення;
- ✓ Розуміння природи та технологій із позиції точних наук;
- ✓ Освіченість в інформаційно-комунікаційних технологіях, уміння їх використовувати;
- ✓ Здатність креативно мислити та виражати творчі здібності.

Зараз ми розуміємо, чому ми мали повністю відійти від старого, адже наші діти не вміли системно мислити. Саме STEM-освіта допомагає вирішити багато проблем. Тут можна знайти завдання, що охоплюють одразу багато сфер, як от побудову теплиці, льоху для зберігання овочів, чи проектування роботи крана на будівництві. Поєднуючи різні науки та погляди на реальність, STEM-освіта вчить дітей жити у світі, що стрімко розвивається; легко і швидко адаптуватись до новітніх технологій і трендів. Впровадити методи STEM-освіти в загальний освітній процес не важко, потрібна лише мотивація вчителя, творчий підхід до пояснення навчального матеріалу та вміння пояснювати учням зв'язки між предметами та дисциплінами у вивченні конкретних процесів. Тут вчителю треба гарно попрацювати, тоді вчитель і учень буде у вигазі. Вчителям STEM-освіта дозволяє:

- ✓ Наочно передавати знання й навички, сприяти самостійності;
- ✓ Використовувати неординарні підходи в навчанні;
- ✓ Навчати більш мотивованих та зацікавлених учнів.
- ✓ Для учня ж STEM-освіта дає :
- ✓ Більш ефективне засвоєння навчального матеріалу;
- ✓ Комплексне розуміння предметів та процесів;
- ✓ Цікавий навчальний процес і мотивацію вчитися;

- ✓ Оригінальність, мислення поза шаблоном;
- ✓ Уміння формулювати дослідницьке питання та комплексно шукати рішення;
- ✓ Широкі можливості здобути престижну вищу технічну освіту в найкращих вишах країни та за кордоном та знайти високооплачувану роботу в будь-якій країні світу.

Час показує, що українські школярі нічим не поступаються своїм одноліткам з інших країн, а інколи в деяких питаннях компетентніші за них. Зараз у час повномаштабної війни, діти "підкидають" багато цікавих ідей у моделюванні та вдосконаленні дронів різних типів. Час нас навчає не стояти на місці, а рухатись постійно вперед, при цьому, постійно навчатись чогось нового і вдосконалюватись. STEM дійсно стає інноваційною стратегією інтегрованого навчання. Як і інтегроване навчання, так і STEM стирають межі між предметами, а навчальний процес стає частиною загальної картини світу. У той самий час під час впровадження цієї технології, не слід забувати про цілі освіти і значимості кожного предмета у процесі підготовки учнів. STEM - це не просто поєднання різних предметів в одному проєкті, це спроба розвитку ефекту синергії при пізнанні законів навколишнього світу. Деякі дослідники розглядають STEM як окрему філософію розуміння законів всесвіту через призму конкретних предметів.

Список використаних джерел та літератури

1. Бех І.Д. Методологічні засади всеукраїнського науково-педагогічного проєкту «Інтелект України» / І.Д.Бех // Рідна школа. – 2013. - №10. - С.9-12. Інноваційне мислення учителя та учня як база STEM-освіти 84 STEM-освіта та шляхи її впровадження в навчально-виховний процес, м. Тернопіль, 2017
2. Гавриш І. Інноваційні освітні проєкти - кроки до світових стандартів освіти (науково-педагогічний проєкт «Інтелект України»/ І. Гавриш, С.Кириленко // Рідна школа. – 2013. - №10. - С.3-8
3. Кириленко С. Поліфункціональний урок у системі STEM-освіти: теоретикометодологічні та методичні сегменти / С.Кириленко, О.Кіян // Рідна школа. - 2016. - № 4. - С. 52-53
4. Міністерство освіти і науки України. Проєкт для обговорення. Нова школа: простір освітніх можливостей [Електронний ресурс] / упор. Л.Гриневич, О.Елькін, С. Калашнікова, І.Кобернік та ін. – Поліхун Н.І. Педагогічна технологія STEM як засіб реформування освітньої системи України./ Поліхун Н.І., Сліпухіна І.А., Чернецький І.С.// Освіта та розвиток обдарованої особистості.- 2017. - №3. - С. 5-8

Козак Наталія,
вчитель початкових класів,
Красилівська гімназія №1
Красилівської міської ради
Хмельницької області,
старший вчитель

STEM як інноваційна стратегія інтегрованого навчання в початковій школі

Анотація. У статті окреслено проблему підготовки майбутніх вчителів до впровадження STEAM-освіти за допомогою інноваційних моделей навчання та нових підходів до організації освітнього процесу.

Ключові слова: екосистема STEAM-навчання; STEAM-освіта; STEAM-заняття; інноваційний клас (ICR); дослідницько-пізнавальний метод навчання.

В даний час в нашій країні відбуваються суттєві зміни в освіті. Одним із завдань сучасної школи стає розкриття потенціалу всіх учасників педагогічного процесу, надання їм можливостей прояву творчих здібностей. Вирішення цих завдань неможливе без здійснення варіативності освітніх процесів, у зв'язку з чим з'являються різні інноваційні види діяльності в навчально-виховному процесі, які вимагають глибокого наукового і практичного осмислення. Одним з шляхів розвитку закладу освіти є інноваційна діяльність, вона спонукає педагогічних працівників до створення й поширення нового освітнього продукту.

Педагогічна інновація – це новий педагогічний продукт, результат процесу створення нового, що оновлює педагогічну теорію і практику, забезпечуючи досягнення поставленої освітньої мети. Будь-яка інновація передбачає наявність певного плану реалізації, а також оцінку результатів її здійснення у певних умовах.

Таким чином, впровадження інновацій в освітній сфері передбачає розробку «інноваційного проекту» – комплексу документів, що визначає процедуру і комплекс усіх необхідних заходів (у тому числі інвестиційних) щодо створення і реалізації інноваційного продукту. Одним з вектором впровадження інноваційної діяльності в навчальному закладі є напрям STEM-освіти. Акронім STEM вживається для позначення популярного напрямку в освіті, що охоплює природничі науки (Science), технології (Technology), технічну творчість (Engineering) та математику (Mathematics). Це напрям в освіті, заснований на ідеї міждисциплінарного та прикладного підходу, при якому в навчальних програмах посилюється природничо-науковий компонент та інноваційні технології.

STEM це інтегрований підхід до навчання, в рамках якого науково-технічні концепції вивчаються в контексті реального життя. Мета такого підходу – створення стійкого зв'язку між навчальним закладом та суспільством. Учні вчать, використовувати знання на практиці.

Інтегроване навчання використовує нову концепцію освіти так, щоб учні бачили зв'язок між різними предметами, могли реалізувати здобуті знання, мали можливість для практичного застосування цих знань у житті. Процес тематичного навчання починається з обрання теми, яка буде опрацьовуватися з дітьми. Вчитель планує проміжок часу, відведений для вивчення даної теми. В процесі роботи активізується науково-дослідницька діяльність молодших школярів: проводяться дослідження, спостереження, опитування, задовольняючи природню допитливість дітей. Завдяки цьому вони розширюють своє уявлення про світ, оволодівають основними формами пізнання, засобами диференціації та узагальнення досвіду, зокрема причинно-наслідковими і часовими відношеннями.

У здобувачів освіти формуються елементарні дослідницькі компетентності, як важливе підґрунтя для подальшого навчання. Вивчення теми закінчується

тематичним днем, коли всі предмети підпорядковані одній темі (урок позакласного читання, урок розвитку зв'язного мовлення, математика або природознавство, трудове навчання або образотворче мистецтво). Де в ході діяльності оцінюється передусім рівень розвитку школяра. Вчителем застосовуються такі методи і форми роботи, як спостереження, анкетування батьків, тестування учнів, оцінювання добірок самостійних робіт, усне опитування, контрольні завдання. Особлива увага приділяється само оцінюванню учнів. Щоб відстежити динаміку розвитку дитини у процесі навчання, для кожного учня заводиться «портфоліо», в якому зберігаються його найкращі роботи. Результати спостережень вчитель повідомляє батькам. Тематичний день є своєрідним підсумком усієї діяльності учнів в межах вивчення однієї теми.

Для учнів початкових класів впровадження елементів STEM-навчання передбачає формування позитивного ставлення до наукової творчості, навичок дослідницької діяльності, розвиток креативності мислення, творчих здібностей та, насамперед, здібностей до винахідництва, ознайомлення зі STEM-галузями і професіями; стимулювання інтересу учнів до подальшого опанування курсів, пов'язаних зі STEM.

Навчання за принципами STEM-освіти передбачає проходження учнями таких етапів: постановка проблеми, обговорення поставлених завдань, дизайн, структура, тестування та удосконалення. Ці етапи є основою систематичного проектного підходу. Впровадження STEM-навчання у початковій школі надзвичайно актуальне. Міжпредметна інтеграція як дидактичний засіб має втілитись у навчальні предмети у формі їх об'єднання і представлення єдиним цілим, тобто сконструювати інтегровані навчальні курси, на основі яких має розгортатися навчальний процес. Цей підхід має на меті інформаційне й емоційне збагачення сприймання, мислення і почуттів учнів за рахунок використання цікавого матеріалу, що забезпечує дітям можливість пізнати якесь явище, поняття, досягти цілісності знань, формування навчальних компетентностей.

Ефективним засобом STEM-освіти є використання конструктора Лего. Упровадження міжнародної програми «Шість цеглинок» є ще одним підтвердженням ефективної взаємодії STEM та НУШ.

Застосування Лего як робочого матеріалу можливе під час проведення будь-якого заняття, усе залежить від фантазії вчителя й учнів. Наприклад, під час вивчення предметів, що належать до мовно-літературної освітньої галузі, за допомогою цеглинок Лего можна позначати звуки у словах, складати схеми речень, інсценізувати вірші, оповідання, казки.

На уроках математики цеглинки слугують для вивчення чисел, дробів, геометричних фігур, складання схем до задач, розв'язування прикладів, порівняння величин, розташування предметів у просторі.

Лего-конструювання не лише сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу, а й розвиває дрібну моторику рук, увагу, пам'ять, критичне мислення, комунікативні навички, підвищує мотивацію до навчання, формує в дітей просторові уявлення, вміння працювати в команді (групі), у парах.

Застосування STEM-технологій в умовах НУШ дасть можливість учневі розвиватися як практичний науковець, який не просто здобуває знання у школі, а й уміє використовувати їх у повсякденному житті, змінюючи довкілля на краще; як дослідник, який сприймає світ цілісно завдяки інтегрованому підходу до навчання, уміє правильно, а головне самостійно, робити спостереження, проводити досліди, експерименти, створювати проекти, задовольняючи свою природну допитливість. Дослідницька компетентність є важливим підґрунтям для навчання у старшій школі. Такий учень зможе узагальнювати та виокремлювати суттєві ознаки, аналізувати, порівнювати, робити висновки.

Важливо, щоб учні вже в 1-му класі вчилися самостійно шукати інформацію, опрацьовувати її, відбирати тільки те, що їм потрібно, використовувати творчий підхід

до розв'язання завдань та вирішення проблем. Якщо учні початкової школи будуть займатися саморозвитком та самоосвітою, то в них не виникатимуть проблеми зі вступом у заклад вищої освіти чи працевлаштуванням. Адже такі люди знають, чого вони хочуть, і досягають успіхів.

В основі STEAM-навчання лежить системно-діяльнісний підхід, самостійна дослідницька робота учнів. STEAM-освіта сьогодні активно застосовується у школах, але найчастіше педагогам звичніше використовувати інші терміни, наприклад, «проектна діяльність». Створення проекту передбачає мультипредметність. За STEAM-навчання діти застосовують знання з різних областей: математики й інших точних наук, інженерії, дизайну, використовують цифрові пристрої та технології.

Отже, учні засвоюють загальне розуміння процесу створення і роботи над проектом. STEAM – це універсальний практико-орієнтований підхід, який дозволяє учням справлятися із завданнями будь-якої складності. Водночас діти отримують практичну реалізацію своїх знань. Вирішуючи будь-яке виробниче або побутове завдання, людина змушена акумулювати знання з багатьох областей. Такий підхід корисний і потрібний в сучасній школі. Поступово освіта в рамках окремих предметів втрачає актуальність, і це не випадково. Навчання лише у формі передачі інформації втратило сенс, тому що сьогодні будь-який школяр може зайти в інтернет і знайти необхідні відомості про предмет дослідження. А вміти цією інформацією скористатися, застосувати її на практиці – ось це вміння повинно вироблятися вже у школі.

Одним із найважливіших завдань упровадження STEM-принципів в освітній процес початкової школи є підготовка вчителя. Педагог повинен усвідомити та пропустити через себе всю сутність STEM-освіти, опанувати методику використання STEM-технологій в освітньому процесі початкової школи, здійснювати моніторинг якості освіти, упроваджувати міжпредметну інтеграцію з використанням інноваційних технологій, використовувати нові форми, засоби, прийоми та методи викладання навчального матеріалу, формуючи в учнів новий стиль мислення та навички самостійного здобуття компетентностей. Такий учитель креативний, ніколи не сидить на місці, постійно вдосконалюється, займається самоосвітою, вміє організувати педагогічний процес, який ґрунтується на партнерській взаємодії школи, учнів та батьків.

Щодо впровадження STEM-освіти, вчитель початкової школи має перевагу в тому, що він вже є учителем-універсалом і може з легкістю здійснювати інтеграцію шкільних предметів, використовувати дослідницько-проектну діяльність, творчий підхід до викладання, вчити учнів самостійно спостерігати та робити висновки, формуючи в них критичне мислення. Упроваджувати таку модель навчання зараз актуально, як ніколи, адже цьому сприяє нова освітня реформа.

Як бачимо, Нова українська школа теж базується на цінностях STEM-освіти, тому і вчитель потрібний сучасній школі мобільний і готовий переформатувати своє мислення на інноваційне, який готовий взяти на себе відповідальність працювати з академічно здібними й обдарованими учнями.

Застосування STEM-технологій в умовах НУШ дасть можливість для учня розвиватися як практичний науковець, який не просто отримує знання у школі, а й уміє використовувати їх у повсякденному житті, змінюючи довкілля на краще; як дослідник, який сприймає світ цілісно завдяки інтегрованому підходу до навчання, уміє правильно, а головне самостійно, робити спостереження, проводити досліди, експерименти, створювати проекти, задовольняючи свою природну допитливість. Дослідницька компетентність є важливим підґрунтям для навчання у середній та старшій школі. Такий учень зможе узагальнювати та виокремлювати суттєві ознаки, аналізувати, порівнювати, робити висновки

Висновки. Упровадження принципів STEM-освіти в навчальний простір Нової української школи сприяє створенню принципово нової моделі навчання з новими можливостями для вчителів і учнів. Використовуючи міждисциплінарний підхід,

інтеграцію шкільних предметів, практичну спрямованість, дослідницько-проектну діяльність під час проведення занять, орієнтуючись у своїй діяльності на концепції НУШ і STEM, ми зможемо побудувати сучасне, економічно стабільне, з високим рівнем технологізації, розумне та щасливе суспільство.

Список використаних джерел та літератури

1. Іванюк Т. STEM як освітній ресурс XXI століття. STEM-освіта та шляхи її впровадження в навчально-виховний процес. Тернопіль, 2017. С. 14–18.
2. Кириленко С., Кіян О. Проблема підготовки вчителя у системі STEM-освіти: розвиток та формування його професійної компетентності. STEM-освіта: стан впровадження та перспективи розвитку : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 9–10 листопада 2017 р., м. Київ. Київ : ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», 2017. 160 с.
3. Концепція «Нова українська школа». Інформаційний збірник МОН України. 2016. URL: <http://mon.gov.ua>.
4. Ночевчук М. Впровадження елементів STEM-освіти у навчання математики та фізики. URL: <https://vseosvita.ua/library/statta-na-temu-vprovadzenna-elementiv-stem-osviti-u-navcanna-matematiki-ta-fiziki-84380.html>.
5. STEM-освіта. URL: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/>.
6. Накази МОН України. URL: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/normativno-pravove-zabezpechennya/nakazi-monukrayini/>

Поліщук Олена,
вчитель початкових класів
Судилківського ліцею,
вчитель вищої категорії

Загоруйко Ольга,
вчитель початкових класів
Судилківської філії Судилківського ліцею,
спеціаліст II категорії

STEM як інноваційна стратегія інтегрованого навчання в початковій школі

Анотація. STEM як інноваційна стратегія - чому це добре? Все просто: давно доведено, що для стимулювання процесів навчання необхідне більш ефективне освітнє середовище: освіта сьогодні стає ключовим чинником розвитку інноваційної економіки України. У цей час STEM-освіта є одним з головних трендів інноваційної освіти. Розвиток STEM освіти має вирішальне значення для розвитку сучасного інформаційного суспільства. Впровадження системи освіти STEM продиктовано вимогою «Нової української школи». В початкових класах застосування STEM відіграє важливу роль для формування творчого інженерного мислення на уроках предметів природничо-математичного циклу. І саме тут на допомогу приходить STEM-освіта.

Ключові слова: інноваційні технології навчання, STEM-освіта, STEM технології в освіті.

Людина, яка відчула вітер змін,
має будувати не щит від вітру, а вітряк.
С. Кінг

Базовою потребою сучасного управління і головним фактором його ефективності є професіоналізм, який визначається підготовкою фахівців, які здатні передбачати, своєчасно виявляти та успішно вирішувати нагальні проблеми розвитку. Цьому можна навчитись в аудиторії за допомогою сучасних методів навчання, що дозволяють проводити діагностику, розробляти заходи щодо усунення перешкод розвитку і стратегічний план дій на майбутнє з метою підвищення ефективності. Створенню такого середовища й сприяє STEM - освіта, яка впливає на професіоналізацію учнів, сприяє їхньому дорослішанню, формує інтерес і позитивну мотивацію на навчання.

Все це обумовлює пошук і застосування нових методів викладання, одним з яких є використання STEM - освіти.

Найважливішим завданням освіти в Україні є підготовка освіченої, творчої особистості та формування її фізичного морального здоров'я. У зв'язку з цим принципово змінюється позиція вчителя. Він уже не має бути носієм «об'єктивного знання», яке намагається передати учневі. Він повинен організувати самостійну діяльність учнів, здійснюючи яку кожен з них покращує якість професійних змін, опановує навички самонавчання, самоуправління, адаптації, передбачуваності, стає особистісно готовим до майбутнього.

Учитель має створити середовище, в якому можливо:

- розвиток інтересу до навчальних предметів;
- формування дослідницьких навичок;
- формувати вміння самостійно приймати рішення в умовах невизначеності;
- виробляти вміння розробляти багатоваріантні підходи до реалізації плану дій;
- розвиток творчого та критичного мислення;
- подолання відповідних стереотипів, тощо.

Сучасне покоління школярів потребує нових знань, умінь і компетенцій, які не в змозі запропонувати освітня система. Саме тому виникла потреба в нових навчальних методах, зокрема STEM навчання.

Тому вважаємо, що STEM-освіта – це інноваційний підхід у навчанні, оскільки вони розв'язують головну проблему школи: як поєднати теорію з практикою і знання з компетенціями, як підготувати дитину до самостійного життя в соціумі. Велике значення має практичне застосування отриманих знань. Дитина не просто знайомиться з новими напрямками розвитку точних наук та інженерії, а вчиться реалізовувати вивчене на практиці. Учні отримують практичні навички, що можуть зробити наше життя простіше, наприклад, створення «розумного дому».

Основними ключовими компетентностями концепції «Нової української школи» є: спілкування державною та іноземними мовами, математична грамотність, компетентності в природничих науках і технологіях, інформаційно-цифрова грамотність, уміння навчатися впродовж життя, соціальні й громадянські компетентності, підприємливість, загальнокультурна, екологічна грамотність і здорове життя.

Яка технологія могла б максимально забезпечити розвиток та реалізацію цих компетентностей? Основою для їх успішного засвоєння є STEM-освіта, сутність якої виявляється у поєднанні міждисциплінарних практик, орієнтованих підходів до вивчення природничо-математичних дисциплін + дослідницько-проектна діяльність + інноваційні технології + мистецькі дисципліни + леґо-конструювання + співпраця + самореалізація.

Одним із напрямів інноваційного розвитку дослідницької роботи є система навчання STEM. У цій системі навчання гармонійно поєднано науку (S), технологію (T), інженерний підхід (E) та математику (M). Адвокати STEM-освіти зазначають, що завдяки цьому діти розвивають критичне мислення та технічну грамотність, навчаються вирішувати практичні задачі, працювати в команді, знайомляться з

новітніми технологіями. стають винахідниками. Асоціації, що виникають з концепцією STEM – це, насамперед, обдаровані діти; це поглиблене вивчення природничих дисциплін; це програми для учнів старших класів

Stem-технологія — один із шляхів впровадження концепції «Нової української школи» в освітній процес у початкових класах. STEM (від англ. Science — природничі науки, Technology — технології, Engineering — інженерія, проектування, дизайн, Mathematics — математика). Stem-освіта дає можливість реалізувати на практиці інтегроване навчання у початкових класах. Такий підхід до навчання сприяє впровадженню основних компетентностей: спілкування державною та іноземними мовами, математична грамотність, компетентності в природничих науках і технологіях, інформаційно-цифрова грамотність, уміння навчатися впродовж життя, соціальні й громадянські компетентності, підприємливість, загальнокультурна, екологічна грамотність і здорове життя.

STEM-технології активно досліджуються в освітньому просторі, поетапно йде обґрунтування розвитку окремих аспектів STEM-освіти у початкових класах. Її провідними принципами є інтеграція та дослідницько- проектна діяльність. Впровадження STEM-технологій передбачає інтегрований підхід до навчання, поєднання змісту різних предметів, що вивчаються з першого до четвертого класу навколо конкретної теми, яку обираємо ми, вчителі.

Інтегроване навчання використовує нову концепцію освіти так, щоб учні бачили зв'язок між різними предметами, могли реалізувати здобуті знання, мали можливість для практичного застосування цих знань у житті. Процес тематичного навчання починається з обрання теми, яка буде опрацьовуватися з дітьми. Вчитель планує проміжок часу, відведений для вивчення даної теми. В процесі роботи активізується науково-дослідницька діяльність молодших школярів: проводяться досліді, спостереження, опитування, задовольняючи природню допитливість дітей. Завдяки цьому вони розширюють своє уявлення про світ, оволодівають основними формами пізнання, засобами диференціації та узагальнення досвіду, зокрема причинно- наслідковими і часовими відношеннями. У здобувачів освіти формуються елементарні дослідницькі компетентності, як важливе підґрунтя для подальшого навчання. Вивчення теми закінчується тематичним днем, коли всі предмети підпорядковані одній темі (урок позакласного читання, урок розвитку зв'язного мовлення, математика або природознавство, трудове навчання або образотворче мистецтво). Де в ході діяльності оцінюється передусім рівень розвитку школяра. Вчителем застосовуються такі методи і форми роботи, як спостереження, анкетування батьків, тестування учнів, оцінювання добірок самостійних робіт, усне опитування, контрольні завдання. Особлива увага приділяється само оцінюванню учнів. Щоб відстежити динаміку розвитку дитини у процесі навчання, для кожного учня заводиться «портфоліо», в якому зберігаються його найкращі роботи. Результати спостережень вчитель повідомляє батькам. Тематичний день є своєрідним підсумком усієї діяльності учнів в межах вивчення однієї теми.

Для учнів початкових класів впровадження елементів STEM-навчання передбачає формування позитивного ставлення до наукової творчості, навичок дослідницької діяльності, розвиток креативності мислення, творчих здібностей та, насамперед, здібностей до винахідництва, ознайомлення зі STEM-галузями і професіями; стимулювання інтересу учнів до подальшого опанування курсів, пов'язаних зі STEM.

Навчання за принципами STEM-освіти передбачає проходження учнями таких етапів: постановка проблеми, обговорення поставлених завдань, дизайн, структура, тестування та удосконалення. Ці етапи є основою систематичного проектного підходу. Впровадження STEM-навчання у початковій школі надзвичайно актуальне. Міжпредметна інтеграція як дидактичний засіб має втілитись у навчальні предмети у формі їх об'єднання і представлення єдиним цілим, тобто сконструювати інтегровані навчальні курси, на основі яких має розгортатися навчальний процес. Цей підхід має

на меті інформаційне й емоційне збагачення сприймання, мислення і почуттів учнів за рахунок використання цікавого матеріалу, що забезпечує дітям можливість пізнати якість явища, поняття, досягти цілісності знань, формування навчальних компетентностей.

На нашу думку STEM – освіта допомагає формувати дітей початкової ланки критичне мислення, навички командної роботи, бачення цілісної картини світу та вміння застосовувати знання для розв'язування завдань з реального світу. На відміну від класичної освіти, навчаючись за STEM – методикою, діти отримують набагато більше автономності, формуються ключові компетентності та наскрізні вміння.

Ми не повертаємося до уроків, де панує дисципліна і немає місця творчості і власним думкам, де слово вчителя є аксіома, це неможливо. Учні мають власну точку зору, вміють її презентувати та відстояти, а слова вчителя чи інформацію з джерел піддають сумніву, пробують висувати свої гіпотези та шукають нові шляхи розв'язку вже відомих теорій.

Список використаних джерел та літератури

1. Кириленко С. Поліфункціональний урок у системі STEM-освіти: теоретико-методологічні та методичні сегменти / С. Кириленко, О. Кіян // Рідна школа. – 2016. – N 4. – С. 50–54.
2. Коваленко О. STEM-освіта: досвід упровадження в країнах ЄС та США / О. Коваленко, О. Сапрунова // Рідна школа. – 2016. – N 4. – С. 46–49.
3. Козловська І.М. Виховний потенціал інтегративного підходу в освіті / Ірина Михайлівна Козловська // Педагогічний альманах: Збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2012. – Випуск 12 (1). – С. 6–12.
4. Копняк Н.Б. Реалізація міжпредметних зв'язків у системі формування інформатичної компетентності учнів загальноосвітньої школи / Наталія Борисівна Копняк // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2012. – N 1. – С. 17–19.
5. Корнієнко О.Р. Про актуальність запровадження STEM <https://informaciaforall.blogspot.com/2016/01/blog-post.html>
6. Патрикеева, О. STEM - освіта : умови впровадження у навчальних закладах України / О. Патрикеева, О. Лозова, С. Горбенко // Управління освітою. - 2017. - № 1. - С. 28-31
7. Відділ STEM-освіти [Електронний ресурс] // Інститут модернізації змісту освіти. – Режим доступу до ресурсу: <https://imzo.gov.ua/pro-imzo/struktura/viddilstem-osviti/>.

Поплавська Валентина,
вчитель початкових класів,
Судилківська філія Судилківського ліцею
Спеціаліст

STEM-технології – найперспективніша інновація сучасної освіти

Анотація. STEM-освіта допомагає з формуванням критичного мислення та навичок дослідницької роботи. STEM-освіта – це утворення умов для збалансованого гармонійного формування науково-орієнтованої освіти на основі модернізації математично-природничої та гуманітарних напрямків освіти. STEM – це широкий вибір можливостей для професійного розвитку, надання учням постійного доступу до даних технологій. Сьогодні, коли світ тісно переплітається комп'ютерними мережами, учні створюють цифровий контент, обмінюються ним між собою та використовують в великих масштабах: вони

розробляють веб-сайти, записують фільми на телефони, створюють власні ігри. STEM-технології вимагають від учнів прояву хисту до критичного мислення, вміння функціонувати як в команді, так і самотійно.

Ключові слова: STEM-освіта, технології, інтерактивне навчання.

Одне з передових завдань, яке має розв'язувати вчитель – це організація та підтримка цілеспрямованої пізнавальної активності учнів, формування в них умінь та навичок здійснювати наукові дослідження. Головне завдання науково-орієнтовної освіти школярів – це утворення системи навчання на базі компетентнісного підходу. На уроках природничих наук та інформатики учні не є пасивними учасниками, а – є пошуковцями, творцями чогось нового, тому вони краще запам'ятовують те, що досягнуто ними самими. Використовуючи складові STEM-технологій, вчитель створює для дітей таку середу, яка дозволяє їм бути більш активними, зацікавленими у власній освіті. Працюючи в сучасній системі освіти, вчитель повинен чітко усвідомлювати, що STEM-освіта об'єднує в собі міждисциплінарний та проектний підходи, основою яких є інтеграція природничих наук у технології, інженерну майстерність та математику. Опрацювання та засвоєння навчального матеріалу повинно бути за темами, які об'єднуються декількома предметами, матеріал яких тісно пов'язаний та має практичне застосування.

STEM-освіта за допомогою практичних занять вказує учням на можливість застосування науково-технічних знань у повсякденному житті. На кожному уроці учні планують, проектує моделі сучасної індустрії, створюють проекти, надають пропозиції власної моделі. Аналізують, роблять висновки, пов'язують її з життєвими ситуаціями та власним досвідом. Це надає їм впевненість у власних можливостях, показує, що потрібно йти до власної мети, долати перешкоди, перевіряти проведену роботу багато разів, але не зупинятися перед труднощами.

Інтерактивне навчання – це своєрідна форма організації пізнавальної діяльності учнів, метою якої є:

- створення комфортних умов навчання;
- відчуття учнем своєї успішності, інтелектуальної досконалості;
- побудова продуктивного освітнього процесу.

Інтерактивне навчання – це навчання, в процесі якого учні та сам учитель знаходяться в режимі бесіди, діалогу та обговорення. Це співпраця, взаємонавчання: вчитель – учень, учень – учень. При цьому вчитель і учень – рівноправні суб'єкти навчання. Інтерактивна взаємодія виключає домінування одного учасника навчального процесу над іншим, однієї думки над іншою. Під час такого спілкування учні вчаться бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати обґрунтовані рішення. Навчання відбувається шляхом взаємодії всіх, хто навчається. Учитель виступає лише в ролі координатора, організатора процесу навчання.

Працюючи в групах, учні вільно висловлюють власну думку, відстоюють її, вчаться правильно формулювати та презентувати свою роботу. Чим більше вони займаються практично, тим більше розкривають власні здібності та виявляють зацікавленість до технічних дисциплін. Це дає можливість правильно обрати майбутню професію, навчитися розуміти складну термінологію, підготуватися до сприйняття життя.

Робота за основними напрямками STEM-освіти дозволяє сформувати в учнів найважливіші характеристики, які визначають компетентного фахівця:

- уміння побачити проблему;
- уміння побачити в проблемі якомога більше можливих сторін і зв'язків;
- уміння сформулювати дослідницьке запитання і шляхи його вирішення;
- уміння зрозуміти нову точку зору і стійко відстоювати свою позицію;

- оригінальність, відхід від шаблону;
- здатність до абстрагування або аналізу;
- здатність до конкретизації або синтезу.

Одним із сучасних методів навчання є метод проектів. Пріоритетним сьогодні на уроках природничо-математичних дисциплін є виконання учнями практико-орієнтованих науково-дослідницьких проектів. Проектна технологія – це інноваційна форма організації освітнього середовища, в основі якої лежить комплексний характер діяльності тимчасового колективу в умовах активної взаємодії з довкіллям.

Отже, **уроки за STEM-технологією** дозволяють не тільки вивчати теоретичний матеріал, але і закріплювати знання за допомогою можливостей практичного застосування різноманітних завдань, які можуть бути настільки цікаві, що їх складність не викликати неприємня у учнів.

Список використаних джерел та літератури

1. Гонголь Н.В. Практичне керівництво з упровадження компетентісно орієнтованого підходу до організації методичної роботи в сучасному навчальному закладі. — Харків: Основа, 2000.
2. Гузик М.П. Десять ключових компетентностей, які обслуговують особистість та її природний талант: реалізація в умовах шкільного навчання – Київ, 2006
3. Гріневич Л. Методологічні засади цілісності системи моніторингу якості освіти / Л. Гріневич // Освіта і управління. – 2010.
4. Доненко О. Створюємо колективний проект (теоретична основа і практичний приклад підготовки та здійснення проектів в освіті) Завуч. – 2004. – № 2.
5. Підласий І.П.. Продуктивний педагог. – Харків: «Основа», 2010.
6. Пометун О. Компетентісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти // Рідна школа. – 2005. - №1.
7. Єрмаков І. Навчання і компетентність: пошуки сенсу і змісту // Завуч (Шкільний світ). – 2005. - №19.
8. Єрмаков І. Компетентісний потенціал проективної діяльності. Школа. – 2006. – № 5.

Рудська Наталія,

вчитель початкових класів,
Красилівська гімназія №4 ім.П Кізіяна
старший вчитель

Яков'юк Алла,

вчитель початкових класів,
Красилівська гімназія №4 ім.П Кізіяна
старший вчитель

STEM як інноваційна стратегія інтегрованого навчання в початковій школі

Анотація. *STEAM-освіта – це комплексний міждисциплінарний підхід, який поєднує в собі природничі науки з технологіями, інженерією, мистецтвом і математикою, акцентований на розв'язанні життєвих завдань, де всі предмети взаємопов'язані й інтегровані в єдине ціле.*

Ключові слова: *технології, експерименти, творчість, співпраця, відкриття, пізнання, співпраця, відкриття.*

У своїй роботі намагаємося впроваджувати елементи STEM-освіти - це інноваційний навчальний ресурс для вчителів початкової школи. Мета, якого є покращення ефективності освітнього процесу, сприяючи розвитку важливих навичок учнів у галузях науки, технологій, інженерії та математики та підтримці допитливості, творчого мислення та розвитку проблемного мислення учнів. Завдяки застосуванню цієї технології, навчальний процес стає цікавішим та пізнавальним, забезпечуючи динамічність та активність учасників уроку.

За допомогою інтерактивних матеріалів, учні можуть досліджувати, експериментувати, розв'язувати задачі та спільно робити відкриття. Завдяки вдало підібраним інтерактивним завданням, експериментам, практичним вправам та проектам, вдається стимулювати допитливість та активну участь молодших школярів у процесі вивчення STEM-предметів (науки, технології, інженерії та математики).

Основні переваги STEM-освіти:

- сприяє залученню учнів до активного навчання та вирішенню реальних завдань;
- заохочує творчий та дослідницький підхід до вивчення предметів;
- розвиває комунікативні навички, співпрацю та уміння працювати в команді;
- забезпечує доступ до актуальних освітніх ресурсів та онлайн-інструментів;
- підтримує інтерес учнів до STEM-наук та розвиток критичного мислення.

STEM-освіта є важливим додатковим джерелом для вчителів, які прагнуть зробити уроки діяльними та практичними, а також для учнів, що бажають відкрити захоплюючий світ науки і технологій. Проведення STEM-уроків допоможе маленьким дослідникам розвивати творче мислення, логічну думку, проблемне мислення та комунікативні навички. Вони зможуть працювати в команді, ділитися власними ідеями та знаходити інноваційні рішення.

Можливо, в майбутньому, саме ці технології і допоможуть у підготовці молодих учених та інженерів майбутнього, збагачуючи їх знання та навички, необхідні для розв'язання викликів сучасного світу.

STEM-підхід (Science, Technology, Engineering, Mathematics) на сьогоднішній день визнаний одним із найважливіших інструментів для підготовки нового покоління до життя і роботи у сучасному світі. Це універсальний підхід, який стимулює розвиток критичного та творчого мислення, проблемного підходу до розв'язання задач та здібності до співпраці.

Впровадження елементів STEM-освіти на уроках у початкових класах - це надзвичайно важливий крок у розвитку освіти, спрямований на підготовку майбутніх лідерів, дослідників та інноваторів. Заняття з STEM надають учням можливість бачити світ у великих контекстах, вирішувати складні проблеми, а також розвивати креативність та допитливість.

Кожен з нас зможе легко організовувати практичні заняття та проекти, що стимулюють допитливість та творчість дітей, розвивають їхні здібності у галузі науки, технологій, інженерії та математики, залучити учнів до активного процесу навчання, створюючи стимулюючу атмосферу для пізнання та дослідження. STEM-підходи сприяють розвитку критичного мислення, проблемного та творчого мислення дітей, що має вирішальне значення для формування майбутніх лідерів у глобальному технологічному світі.

STEAM-освіта – це комплексний міждисциплінарний підхід, який поєднує в собі природничі науки з технологіями, інженерією, мистецтвом і математикою, акцентований на розв'язанні життєвих завдань, де всі предмети взаємопов'язані й інтегровані в єдине ціле. Основна мета STEAM-освіти - розвиток творчого мислення, навичок використання інженерного підходу до розв'язання реальних завдань,

розуміння важливості дизайну, усвідомлення ролі технології у їхньому вирішенні. В основі STEAM методики є практичне завдання чи проблема. Учні вчать знаходити шляхи вирішення не в теорії, а прямо зараз шляхом спроб та помилок, використовуючи наявний науковий та творчий потенціал.

Порадник вчителя «STEM – освіта як один із ключових інструментів НУШ на уроках ЯДС» укладено відповідно до чинної Типової освітньої програми для закладів загальної середньої освіти 1 – 2 класів. Порадник створено для вчителів початкових класів з метою популяризації STEM – освіти на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». STEM – це універсальний підхід, орієнтований на практику, що дозволяє впоратися з викликами будь-якої складності. Водночас діти практично реалізують свої знання. В пораднику викладанні особливості роботи із STEM на уроках ЯДС. Це наша настільна книга сьогодення.

Сьогодні майже всі використовують iPhone та інші смартфони. Без технологій уявити наш світ сьогодні просто неможливо. Це також говорить про те, що технологічний розвиток буде продовжуватися, і STEM навички є основою цього розвитку. STEM освіта готує дітей до технологічно розвиненому світі. STEM – це концепція, навчальна система, яка використовується розвиненими країнами в різних ланках освіти з метою напрацювання у дітей та молоді навичок, потрібних для того, щоб бути успішним у XXI столітті. Ця концепція виникла на запит бізнесу (у першу чергу великих корпорацій), що потребує професіоналів нового ґатунку. Вона передбачає поєднання різних наук, технологій, інженерної творчості та математичного мислення.

Модернізація загальної середньої освіти спонукала до розробки нової моделі початкової ланки освіти, переходу від традиційних формувань переважно «знань, умінь, навичок» до виховання якостей особистості, необхідних для життя в нових умовах відкритого суспільства. Пріоритетною метою освіти в сучасній школі стає розвиток особистості, готової до правильної взаємодії з навколишнім світом, до оволодіння інформаційними технологіями, до самоосвіти та самовдосконалення.

У всьому світі щороку зростає попит на фахівців з технічних галузей. Стрімкий розвиток техніки веде до того, що незабаром найбільш популярними фахівцями стануть професіонали в галузі високих технологій.

Уроки за STEM-технологією дозволяють не тільки вивчати теоретичний матеріал, але і закріплювати знання за допомогою можливостей практичного застосування різноманітних завдань, які можуть бути настільки цікаві, що їх трудність не викликатиме неприйняття у учнів. Розвиток критичного мислення це ще одна можливість STEM навчання. Критичне мислення також передбачає самостійний неупереджений погляд на наявну ситуацію, вміння ставити під сумнів відомі факти, самостійний аналіз наявних даних з метою створення власних рішень.

Діти початкових класів дуже уважно слухатимуть вас, якщо запропонуєте їм експеримент чи дослід — це для них завжди маленьке свято. Цікаві активності можна проводити в школі та вдома, щоб сформувати дослідницькі навички, допомогти закохатись у науку та підживити потяг до пізнання навколишнього світу. Такі вправи педагоги можуть запропонувати учням і під час дистанційного навчання, щоб стимулювати зацікавленість школярів та отримувати зворотний зв'язок у вигляді результатів, вражень від роботи й світлин. Саме така організація роботи допомагає учням висловлювати свою думку, активно слухати в умовах усного спілкування, взаємодіяти з однокласниками; сприяти виявленню зацікавленості; спонукати до розвитку навичок висловлювати оцінки-судження; удосконалювати роботу в групах, спостерігати, порівнювати, робити висновки, удосконалювати усне зв'язне мовлення. Сьогодення об'єктивно стикається з дефіцитом спеціалістів, обізнаних у науковій сфері, здатних брати участь у інноваційних процесах і забезпечити стабільний розвиток суспільства у майбутньому. Тому одним із актуальних напрямків інноваційного розвитку освіти на уроці є розвиток зв'язного мовлення, що дає можливість разом з творчою уявою формувати елементарні навички конструювання,

наукову грамотність. Ці уроки розвивають уміння складати речення та розповідь за опорною групою лексики, добирати влучні слова для передання власних спостережень, вражень, почуттів, вчити творчо зображувати те, що вражає уяву, формувати початкові уміння складати зв'язне письмове висловлювання, уміння працювати в парі, групі, здійснювати допомогу, бажання милуватися красою, прагнення більше знати про навколишній світ.

Усе більше освітян спираються на STEM, адже особливості такого підходу можуть справді вирішити чимало завдань. Сучасні випускники – майбутні новатори та інноватори – мають отримувати ґрунтовні знання з природничих і технічних наук у поєднанні з навичками 21-го століття, таких як уміння спілкуватися, працювати в команді та вирішувати проблеми в контексті інноваційних можливостей та поточних потреб суспільства.

Діяльнісний підхід і ігрові методи навчання в умовах Нової школи. Цікавим є те, що під час STEAM-уроків в центрі уваги знаходиться не вчитель, а практичне завдання, яке потрібно вирішити. Учні ж вчаться вирішувати це практичне завдання.

STEM-освіта спрямована на розвиток особистості через формування компетентностей, природничо-наукової картини світу, світоглядних позицій і життєвих цінностей з використанням трансдисциплінарного підходу до навчання, що базується на практичному застосуванні наукових, математичних, технічних та інженерних знань і вмінь для розв'язання практичних проблем для подальшого використання їх у професійній діяльності.

Існує декілька стратегій, щоб зробити процес навчання більш легким та привабливим. Вікторина - це простий і швидкий метод, який використовується для перевірки знань викладачем і навіть самим учнем. Відповідаючи на вікторину, учні можуть перевірити своє розуміння, підкріпити ключові поняття, надати зворотній зв'язок і швидко відпочити від навчального потоку, працюючи більш динамічно та мотиваційно.

Як зробити навчання не просто змістовним, а насправді цікавим для дітей? Це одне з ключових запитань, яке ставить собі кожен вчитель. Відповідь – перетворити навчання на захопливу гру. Як в цьому процесі може допомогти LEGO? Гра по-новому, навчання по-іншому. Шість цеглинок в освітньому просторі школи. «Шість цеглинок» — це практичний інструмент та дієвий засіб, який дає змогу реалізувати ігрові та діяльнісні методи навчання в освітньому процесі.

Уроки з використанням педагогічної технології STEM – освіта надають можливість учням розвивати аналітичне, креативне, інноваційне мислення в сфері науки та техніки. Це відповідає тим сучасним реаліям, в яких ми перебуваємо. Вже в початковій школі діти можуть занурюватися в науку. Ознайомлення маленьких школярів з елементарними науковими поняттями сприятиме також розвитку їх логічного мислення, що допоможе в усіх видах навчальної діяльності. Використання цеглинок лего на уроках – це і є елемент STEAM-освіти. Чарівні цеглинки здатні згуртувати, навчити взаємодіяти і доповнювати один одного. Адже складні завдання завжди краще виконувати разом. LEGO здатне навчити мислити критично в повсякденному житті.

STEM-освіта розкриває можливості у формуванні ключових компетентностей, необхідних для подальшого успішного навчання, пізнання навколишнього світу та вміння розв'язувати практичні, пізнавальні, проблемні задачі відповідно до концепції НУШ.

Список використаних джерел та літератури

1. Бондаренко Т. М., Міщенко О. В. STEM-освіта: від теорії до практики. - Київ: Видавництво Літера ЛТД, 2022.
2. Васильченко І. Інтегровані уроки STEM-освіти у початковій школі. Київ: Видавництво "Основа", 2022.

3. Гончаренко В. STEM-освіта на уроках української мови: практичний посібник для вчителів 1-2 класів. Київ: Видавництво "Ранок", 2019.
4. Діденко О.І. STEM-освіта на уроках технологій у початковій школі. Видавництво: Генеза, 2020, ISBN: 978-617-7535-84-5
5. Іванова Л. STEM-освіта в початкових класах: методичні рекомендації для вчителів. Київ: Видавництво "Генеза", 2022.
6. Жук І. Технології STEM-освіти для молодших школярів. Київ: Видавництво "Освітні технології", 2021.
7. Мельник О. STEM-уроки у початковій школі: інтерактивні методи та завдання. Київ: Видавництво "Основа", 2023.
8. Ковальова М. STEM-освіта для молодших школярів: зразки уроків та завдань. Київ: Видавництво "Генеза", 2018.
9. Козлова О. І. STEM-освіта у молодших класах: навчальні програми та методики. - Київ: Видавництво "Ранок", 2019.
10. Кривонос О. В. STEM-освіта в початковій школі: теорія і практика. - Київ: Видавництво Освіта, 2016.
11. Кригулець І. Інтеграція STEM-освіти у початковій школі: методичний посібник для вчителів. Київ: Видавництво "Освіта", 2019.
12. Лисенко Н. М., Петренко Т. С. STEM-освіта у початкових класах: теорія, методика, практика. - Київ: Видавництво "Педагогічна думка", 2020.
13. Мельник Г. С., Кузьменко О. І. STEM-освіта для молодших школярів: теорія та практика. - Київ: Видавництво "Основи", 2021.
14. Новікова Н. О., Савченко А. М. STEM-освіта у початковій школі: підходи, методи, приклади. - Київ: Видавничий центр "Педагогічна думка", 2020.
15. Петренко Н. Розвиток творчих здібностей учнів засобами STEM-освіти. Київ: Видавництво "Ранок", 2021.
16. Програма "STEM-освіта в початковій школі." – МОН України, 2021.
17. Савченко І. П., Грищенко В. С. STEM-освіта на уроках початкової школи. - Київ: Видавництво "Генеза", 2018.
18. Степаненко О. STEM в початковій школі: збірник уроків для 1-2 класів. Київ: Видавництво "Педагогічна думка", 2020.
19. Шевченко О. Розвиваючі STEM-уроки української мови для початкових класів. Київ: Видавництво "Педагогічна думка", 2019.

Стратенюк С.С.,
вчителька Антонінського ліцею

Інтегровані уроки як особлива форма наскрізного STEM-навчання

Анотація. В роботі представлені поліфункціональні методики навчання молодших школярів з використанням STEM-орієнтованих підходів.

Доведено, що основні ключові компетентності концепції «Нової української школи» входять в систему STEM-освіти, створюючи основу для успішної самореалізації особистості і як фахівця, і як громадянина. Приклади з практики роботи, приведені у статті, допоможуть організувати навчальний процес як педагогічну взаємодію, спрямовану на розвиток особистості дитини, її підготовку до розв'язання завдань життєтворчості.

Ключові слова: STEM-навчання, громадянські компетентності, інтегровані уроки/заняття, міждисциплінарні зв'язки, технологічний алгоритм.

Одним з актуальних напрямів та інноваційного розвитку освіти виступає STEM-орієнтований підхід до навчання, завдяки якому діти розвивають логічне мислення,

технічну грамотність, вчать вирішувати поставлені задачі, формувати навички самостійної роботи з різними джерелами інформації, оформляти результати спостережень. Особливою формою наскрізного STEM-навчання є інтегровані уроки, які спрямовані на формування в учнів цілісного світогляду, на яких вчитель виступає як консультант, а учень-дослідником.

Основні ключові компетентності концепції «Нової української школи», а саме: спілкування державною та іноземними мовами, математична грамотність, компетентності в природничих науках і технологіях, інформаційно-цифрова грамотність, уміння навчатися впродовж життя, соціальні й громадянські компетентності, підприємливість, загальнокультурна, екологічна грамотність і здорове життя, гармонійно входять в систему STEM-освіти, створюючи основу для успішної самореалізації особистості і як фахівця, і як громадянина.

Основне завдання початкової школи – стимулювання допитливості і підтримка інтересу до навчання і пошуку знань, мотивація до самостійних досліджень, створення простих приладів, конструкцій тощо. Шляхом проведення навчальних екскурсій, днів науки, творчості, винахідництва, впровадження проектного навчання має здійснюватися формування навичок дослідницької діяльності, закладення основ обізнаності зі STEM – галузями і професіями; стимулювання інтересу учнів до подальшого опанування курсів пов'язаних зі STEM. [3]

Наш ліцей не випадково звернув особливу увагу на інтеграцію навчання як складову STEM-освіти, адже STEM-освіта дійсно заснована на міждисциплінарних підходах: побудови навчальних програм різного рівня та окремих дидактичних елементів дослідження явищ і процесів навколишнього світу, вирішення проблемно орієнтованих завдань. [2] Чому саме STEM-освіта стала складовою навчання в нашому ліцеї? Ми давно окреслили головне завдання STEM-освіти - це конкурентоспроможність випускників на сучасному ринку праці здатність і готовність до:

- розв'язання комплексних задач (проблем)
- критичного мислення
- творчості
- когнітивної гнучкості
- співпраці
- управління
- здійснення інноваційної діяльності.

Особливою формою наскрізного STEM-навчання є інтегровані уроки/заняття, які спрямовані на: встановлення міжпредметних зв'язків, що сприяють формуванню в учнів цілісного, системного світогляду; актуалізацію особистісного ставлення до питань, що розглядаються на уроці.

Інтегровані уроки можуть проводитись двома шляхами: через об'єднання схожої тематики кількох навчальних предметів; через формування інтегрованих курсів або окремих спецкурсів шляхом об'єднання навчальних програм таких курсів/предметів [3].

Основою ефективності таких уроків є чітке визначення мети і відповідне їх планування для забезпечення різнобічного розгляду учнями певного об'єкта, поняття, явища з використанням навчальних засобів різних предметів.

Особливість планування і проведення інтегрованих, бінарних уроків полягає у тому, що вони можуть проводитись як одним учителем, який викладає предмети, що інтегруються, так і декількома. Через складність координації діяльності педагогів інтегровані уроки проводять необхідно планувати заздалегідь за участі вчителів паралелі [6]. Якщо програмовий матеріал різних навчальних предметів можна інтегрувати в межах одного навчального дня – допустимо організувати «тематичні дні», коли всі уроки за розкладом спрямовані на засвоєння певної теми.

Задля залучення учнів до практичної діяльності доцільно: розширити діапазон організаційних форм, методів навчання, способів навчальної взаємодії та надати пріоритет засвоєнню навчального матеріалу у процесі екскурсій, квестів, конкурсів, фестивалів, хакатонів, практикумів тощо.

Водночас, для формування і перевірки предметних компетентностей учитель має спиратися на систему інтегрованих завдань, спрямованих на застосування учнями способів навчально-пізнавальної діяльності, знань, умінь і навичок для розв'язання певних задач у змодельованих життєвих ситуаціях.

Одним із ефективних засобів формування компетентностей під час STEM – навчання є дослідно-проектна діяльність.

Під час виконання навчальних проектів активізують інтегровану дослідницьку, творчу діяльність учнів, спрямовану на отримання самостійних результатів під керівництвом учителя. У процесі вивчення різних тем з дослідно-проектної діяльності: окремі діти або групи учитель розробляють навчальні проекти протягом певного часу управляє дослідно-проектною діяльністю учнів самостійно або разом із учителем обирають форму презентації, захисту отриманих результатів спонукає до пошукової діяльності.

Технологічний алгоритм від зародження інноваційної ідеї до створення продукту – спартату – та його презентування допомагає визначити:

- мету і завдання навчального проекту
- орієнтовні методи і прийоми дослідницької діяльності
- інформацію для розв'язання окремих навчально-пізнавальних завдань

набувають соціальних компетенцій [1].

Численні дослідження показують, що впровадження STEM-освіти є перспективним напрямком і на сьогоднішній день в Україні він набирає обертів. Вивчення математики та предметів природничого циклу є основою STEM-технологій. На сьогоднішній день існує нагальна потреба в підготовці та перепідготовці вчителів, які б могли працювати в даному напрямі і перевести процес впровадження STEM-освіти з поодинокого на масовий рівень. Сподіваюсь, що небайдужих, творчих та прогресивних вчителів у нашій області достатньо, які зацікавляться технологією STEM-освіти та в перспективі використають мої поради і рекомендації в своїй роботі. Домінантною стане діяльність, яка не обмежуватиметься викладанням предметів, а сприятиме використанню міждисциплінарних зв'язків, підвищуватиме значущість професійних знань в контексті соціокультурного простору. Вчитель зможе використати вміння організувати навчальний процес як педагогічну взаємодію, спрямовану на розвиток особистості дитини, її підготовку до розв'язання завдань життєтворчості.

Все це допоможе кардинально змінити підхід у професійній діяльності вчителя.

Список використаних джерел та літератури

1. Кириленко С. Поліфункціональний урок у системі STEM-освіти: теоретико-методологічні та методичні сегменти. / С.Кириленко, О.Кіян//Підна школа.-2016-№4-с.50-54. 9. Коваленко О. STEM-освіта: досвід упровадження в країнах ЄС та США./О.Коваленко, О.Сапрунова.//Підна школа. – 2016 -№4 - с.46-49.

2. Корнієнко О.Р. Про актуальність запровадження STEM-навчання в Україні. [Електронний ресурс]. /О. Р. Корнієнко - Режим доступу: <http://elenakornienko.blogspot.com/2016/02/stem.html>. - Назва з екрана.

3. Методичні рекомендації щодо розвитку STEM-освіти в закладах загальної середньої та позашкільної освіти України у 2018/2019 навчальному році (№ 22.1/10-2573 від 19.07.2018 р.). URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/61444/ (дата звернення 29.11.2018 р.)

4. Український проєкт «Якість освіти». WEB-STEM-школа-2018. URL: <http://yakistosviti.com.ua/uk/web-stem-shkola-programa-2018> (дата звернення 29.11.2019).

5. STEM-освіта. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.imzo.gov.ua/stem-osvita/>. - Назва з екрана.

6. Шулікін Д. STEM-освіта [Електронний ресурс]/Д. Шулікін. - Режим доступу: <http://iteach.com.ua/news/mass-media/?pid=2621/>. - Назва з екрана.

Стремедловська Людмила,
вчитель початкових класів
Нетішинської гімназії «Гармонія»
Нетішинської міської ради Хмельницької області,
вчитель-методист

STEM як інноваційна стратегія інтегрованого навчання в початковій школі

Анотація. У статті розкрито теоретичні засади застосування STEM-підходу в освітньому процесі в умовах модернізації змісту освіти, здійснення міждисциплінарних зв'язків під час викладання предметів природничо-математичного циклу, використання STEM у початковій школі.

Ключові слова: STEM-навчання, переваги STEM-освіти.

Вступ. Спостерігаючи за стрімким розвитком технологій, важко передбачити, яким буде світ, навіть, в недалекому майбутньому. Чи здатна сучасна школа підготувати школярів до опанування спеціальностей майбутнього, адаптації до швидких змін? Відповіддю та допомогою може стати STEM - освіта. Основна мета STEM-освіти розвиток творчого мислення, навичок використання інженерного підходу до розв'язання реальних завдань, розуміння важливості дизайну, усвідомлення ролі технології у їхньому вирішенні. STEM-освіта символізує початок нової епохи та відмову від застарілої предметної системи на користь інтегрованого навчання. А саме такий підхід (вміння логічно і математично мислити, наукове розуміння природи і сучасних технологій, впевнене користування інформаційно-комунікаційними технологіями, обізнаність і самовираження у сфері культури тощо) на 100% відповідає концепції Нової української школи, формує в учнів компетентності, необхідні для успішної самореалізації в суспільстві, та навички, затребувані у XXI столітті. За STEAM-освітою – майбутнє, вона зробить навчання цікавим, творчим, а дитині допоможе реалізуватися в майбутньому, в соціумі, в подальшому житті.

Основна частина. Основними ключовими компетентностями концепції «Нової української школи» є: спілкування державною та іноземними мовами, математична грамотність, компетентності в природничих науках і технологіях, інформаційно-цифрова грамотність, уміння навчатися впродовж життя, соціальні й громадянські компетентності, підприємливість, загальнокультурна, екологічна грамотність і здорове життя.

Яка технологія могла б максимально забезпечити розвиток та реалізацію цих компетентностей? Основою для їх успішного засвоєння є STEM-освіта, сутність якої виявляється у поєднанні міждисциплінарних практик, орієнтованих підходів до вивчення природничо-математичних дисциплін + дослідницько-проектна діяльність + інноваційні технології + мистецькі дисципліни + леґо-конструювання + співпраця + самореалізація.

Одним із напрямів інноваційного розвитку дослідницької роботи є система навчання STEM. У цій системі навчання гармонійно поєднано науку (S), технологію

(Т), інженерний підхід (Е) та математику (М). Адвокати STEM-освіти зазначають, що завдяки цьому діти розвивають критичне мислення та технічну грамотність, навчаються вирішувати практичні задачі, працювати в команді, знайомляться з новітніми технологіями, стають винахідниками. Асоціації, що виникають з концепцією STEM – це, насамперед, обдаровані діти; це поглиблене вивчення природничих дисциплін; це цікаві заняття для школярів.

STEM-технології активно досліджуються в освітньому просторі, поетапно йде обґрунтування розвитку окремих аспектів STEM-освіти у початкових класах. Її провідними принципами є інтеграція та дослідницько - проектна діяльність. Впровадження STEM-технологій передбачає інтегрований підхід до навчання, поєднання змісту різних предметів, що вивчаються з першого до четвертого класу навколо конкретної теми, яку обираємо ми, вчителі.

Інтегроване навчання використовує нову концепцію освіти так, щоб учні бачили зв'язок між різними предметами, могли реалізувати здобуті знання, мали можливість для практичного застосування цих знань у житті. Процес тематичного навчання починається з обрання теми, яка буде опрацьовуватися з дітьми. Вчитель планує проміжок часу, відведений для вивчення даної теми. В процесі роботи активізується науково-дослідницька діяльність молодших школярів: проводяться досліди, спостереження, опитування, задовольняючи природню допитливість дітей. Завдяки цьому вони розширюють своє уявлення про світ, оволодівають основними формами пізнання, засобами диференціації та узагальнення досвіду, зокрема причинно - наслідковими і часовими відношеннями. У здобувачів освіти формуються елементарні дослідницькі компетентності, як важливе підґрунтя для подальшого навчання. Вивчення теми закінчується тематичним днем, коли всі предмети підпорядковані одній темі (урок позакласного читання, урок розвитку зв'язного мовлення, математика або курсу ЯДС, технології або образотворче мистецтво). Де в ході діяльності оцінюється передусім рівень розвитку школяра. Вчителем застосовуються такі методи і форми роботи, як спостереження, анкетування батьків, тестування учнів, оцінювання добірок самостійних робіт, усне опитування, діагностувальні завдання. Особлива увага приділяється самооцінюванню учнів. Щоб відстежити динаміку розвитку дитини у процесі навчання, для кожного учня заводиться «портфоліо», в якому зберігаються найкращі роботи. Результати спостережень вчитель повідомляє батькам. Тематичний день є своєрідним підсумком усієї діяльності учнів в межах вивчення однієї теми.

Для учнів початкових класів впровадження елементів STEM-навчання передбачає формування позитивного ставлення до наукової творчості, навичок дослідницької діяльності, розвиток креативності мислення, творчих здібностей та, насамперед, здібностей до винахідництва, ознайомлення зі STEM-галузями і професіями; стимулювання інтересу учнів до подальшого опанування курсів, пов'язаних зі STEM.

Навчання за принципами STEM-освіти передбачає проходження учнями таких етапів: постановка проблеми, обговорення поставлених завдань, дизайн, структура, тестування та удосконалення. Ці етапи є основою систематичного проектного підходу. Впровадження STEM-навчання у початковій школі надзвичайно актуальне. Міжпредметна інтеграція як дидактичний засіб має втілитись у навчальні предмети у формі їх об'єднання і представлення єдиним цілим, тобто сконструювати інтегровані навчальні курси, на основі яких має розгортатися навчальний процес. Цей підхід має на меті інформаційне й емоційне збагачення сприймання, мислення і почуттів учнів за рахунок використання цікавого матеріалу, що забезпечує дітям можливість пізнати якість явище, поняття, досягти цілісності знань, формування навчальних компетентностей.

Наш клас працює за програмою науково-педагогічного проекту «Інтелект України». Освітній процес відрізняється від традиційного інтегрованим середовищем навчання. Це сприяє підвищенню мотивації вивчення математики, природознавства.

Дослідницько-експериментальна діяльність допомагає глибше розуміти наукові поняття, явища. Інтегровані уроки дозволяють учням цілісно сприймати навколишній світ та місце людини в ньому. Ідеї STEM-освіти органічно вплетені в програму. Усі предмети у проєкті зорієнтовані на розвиток пізнавальних інтересів – це інтегрований навчальний процес, який включає дослідницьку і предметно-практичну діяльність. Дивовижні дослідження дозволяють дітям краще познайомитися з об'єктами живої та неживої природи в галузі природознавства і сприяють набуттю перших навичок проєктування і програмування моделей.

Застосування елементів STEM-освіти під час вивчення навчальних дисциплін, як на уроках, так і в позакласній роботі створює додаткову мотивацію до навчання – учні добре засвоюють матеріал, тому що це їм цікаво. У результаті вивчення створюються проєкти, моделі речовин, відеоролики, зоряні карти міжгалактичних перельотів. По-новому, за комбінованою методикою теоретичних і практичних пазлів, учні мають змогу наочно й творчо вивчати навколишній світ, розвиваючи логічне та критичне мислення. Фундаментальною відмінністю проєкту є те, що у курсі «Я пізнаю світ» із самого початку закладені ази усіх природничих наук: математики, хімії, фізики, біології та інших. Навчання базується на розв'язання винахідницьких задач, експериментів. Діти щодня знайомляться з винахідниками, дизайнерами, провідними науковцями. Яке захоплення викликає створення власного вулкану з вулканічним попелом або виникнення диму без вогню. Усі уроки мають чіткий практичний вектор. Клас перетворюється на експериментальний майданчик. Як же цікаво створювати арт-дизайн під дією електромагнітного поля.

Дехто може зауважити, що це в «Інтелекті України» створені умови для впровадження STEM- освіти і він органічний з ідеями STEM, але ці ж ідеї втілені і в НУШ.

НУШ відкрила для шкіл можливість навчання з Lego-конструкторами. Цей унікальний інструмент дозволяє з легкістю опанувати складні поняття. Набори «Шість цеглинок», Lego-system легко і швидко реалізують творчі ідеї на будь-якому уроці, вчать працювати в парі, в команді, дозволяють знаходити прості рішення для складних задач, розвивають просторове мислення, підтримують інтерес до навчання.

Конструктор LEGO це потужний інструмент навчання в ході використання якого дитина:

- застосовує логіку, розвиває моторику, креативне мислення;
- вчиться створювати реальні речі;
- формуються навички долати труднощі, працювати в команді.

Впровадження LEGO - конструкторів у навчальний процес робить його привабливішим для дитини, сприяє багатогранному розвитку особистості і спонукає до самонавчання надалі.

Застосування STEM-технологій в умовах НУШ дасть можливість учневі розвиватися як практичний науковець, який не просто здобуває знання у школі, а й уміє використовувати їх у повсякденному житті, змінюючи довкілля на краще; як дослідник, який сприймає світ цілісно завдяки інтегрованому підходу до навчання, уміє правильно, а головне самостійно, робити спостереження, проводити досліді, експерименти, створювати проєкти, задовольняючи свою природну допитливість.

STEM-освіту часто називають «навчанням навпаки», «перевернутою освітою». І все тому, що шлях «від теорії до практики» у STEM зазвичай зворотний: спочатку практика (придумування та конструювання пристроїв і механізмів...), а вже потім, у процесі цієї діяльності, – опанування теорії і нових знань. « Перевернуте навчання» передбачає зміну ролі вчителів, які здають свої передові позиції на користь більш тісної співпраці та спільного внеску в навчальний процес.

Потрібно відмітити такі переваги STEM-освіти:

- по-перше, за STEM методикою, в центрі уваги знаходиться практичне завдання чи проблема. Учні вчаться знаходити шляхи вирішення не в теорії, а прямо зараз шляхом спроб і помилок;

- по-друге, STEM-освіта – це творчий простір світогляду дитини, де вона не тільки реалізовує свої потреби, а й готується до дорослого життя у соціумі, роблячи усвідомлений вибір майбутньої професійної діяльності;
- по-третє, на відміну від класичної, в нашому розумінні, освіти, за STEM, дитина отримує набагато більше автономності. На процес навчання набагато менше впливають стосунки, що склалися між учнем та вчителем, що дає можливість більш об'єктивно оцінювати прогрес. За рахунок такої автономності, дитина вчиться бути самостійною, приймати власні рішення та брати за них відповідальність;
- по-четверте, уроки за STEM-технологією дозволяють не тільки вивчати теоретичний матеріал. Але і закріплювати знання за допомогою можливостей практичного застосування різноманітних завдань, які можуть бути настільки цікаві, що їх трудність не викликати неприємняття в учнів.

Висновки. STEM – це великий вибір можливостей професійного розвитку, доступу до технологій учасників освітнього процесу, що вчить критично мислити, працювати як в команді, так і самостійно, мотивує до саморозвитку, самовдосконалення, створює можливість застосовувати набуті знання на практиці та в повсякденному житті. Застосування дослідницького методу навчання дозволяє більш ефективно формувати в учнів не тільки предметні, а й ключові компетентності, надавати предметні знання, сприяти розвитку навичок XXI століття. Використання новітніх освітніх технологій, дають змогу учням не тільки зрозуміти та якісно відтворити матеріал, а й стимулюють до подальшої самоосвіти.

Наш час – це час величезного вибору. Кожен учитель може обрати педагогічну технологію, методи і прийоми, які близькі йому особисто. Але я впевнена, що педагоги мріють працювати в такій школі, яка б стала лабораторією, де навчають і виховують творчу особистість, де вчитель і учень отримують задоволення від спільної праці і спілкування.

Список використаних джерел та літератури

1. ТОП-навичок до 2025. Міжнародний економічний форум. URL: <https://cutt.ly/Mv3Eebp>
2. Кірик М., Данілова Л. Нова українська школа: організація діяльності учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти: навч.- метод. посібник. Львів: Світ, 2019. 136 с.
3. Крутій К. Інтегрований освітній процес як спеціально організована взаємодія дитини і дорослого в системі STREAM-освіти. STEM-освіта: стан провадження та перспективи розвитку: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 9-10 листопада 2017 рок, м.Київ. К.: ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», 2017. 160 с.
4. STEM-освіта. URL: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/>
5. Концепція «Нова українська школа». Інформаційний збірник МОН України. 2016. URL: <http://mon.gov.ua>.
6. Андрієвська В. М. Проект як засіб реалізації STEAM-освіти у початковій школі. Науковий вісник Ужгородського університету. – 2017. – Вип.2. - С.11- 14.
7. Патрикеева О. О. Актуальність запровадження STEM-навчання в Україні/Патрикеева О. О. //Інформаційний збірник для директорів школи та завідуючого дитячим садочком. – 2016.
8. Вольянська С.Є. STEM-освіта/С.Є.Вольянська//Довідник сучасного педагога.-Х.: Вид.група «Основа», 2016-с.124-125.

Янчук Наталія,
вчитель початкових класів
гімназії № 4
Шепетівської міської ради

Формування ключових компетентностей завдяки STEM-освіті у початковій школі

Анотація: У пропонованій статті подано опис актуальності застосування STEM-освіти у початковій школі. Вказано її основні та перспективні напрямки розвитку, переваги й каталізатори формування учнівських компетентностей. Розкрито ключові особливості STEM-освіти. Окремо наведено різні прийоми, методи, технології, практичні вправи, розробки уроків для учнів 1-4 класів.

Ключові слова: STEM-освіта, процес навчання, інновація, візуалізація, мейкерство.

Реформування процесу освіти зумовлює переформатування традиційних підходів до навчання, пошуку нових, прогресивних та дієвих методик та інструментаріїв. Маючи багаторічний досвід педагогічної роботи, вважаю впровадження STEM-освіти надзвичайно важливою у сьогоденні. Щоб бути поряд із високоінтелектуальним суспільством ХХІ століття, нам потрібно послуговуватись актуальним освітнім простором, методиками й технологіями. Головною із них вважаю STEM-освіту.

Основною метою поданих тез є висвітлення головних завдань на шляху впровадження принципів STEM-освіти в навчальний процес Нової української школи. Зокрема, варто: розкрити суть й основний зміст STEM-освіти в українській початковій школі; окреслити базові напрямки розвитку та переваги даної системи освіти у сучасному навчальному процесі; проаналізувати ключові особливості STEM-освіти на прикладі власного педагогічного досвіду (практичні вправи, тренінги, ігри, проєкти).

У школах, де використовується STEM-підхід, навчальний процес та вирішення практичних завдань знаходяться в центрі, а вчитель виступає не стільки лектором, скільки модератором навчального процесу. Мета вчителя у STEM-освіті для молодшої школи – продемонструвати та максимально просто пояснити зв'язки між процесами, а також – сприяти самостійності у навчанні. Ми дослідили, що вкрай важливо, щоб учні вже в 1-му класі вчилися самостійно шукати інформацію, опрацьовувати її, відбирати тільки те, що їм потрібно, використовувати творчий підхід до розв'язання завдань та вирішення проблем. Якщо учні початкової школи будуть займатися саморозвитком та самоосвітою, то в них не виникатимуть проблеми зі вступом у заклад вищої освіти чи працевлаштуванням. Адже такі люди знають, чого вони хочуть, і досягають успіхів. Отже, STEM – це концепція, навчальна система, яка використовується розвиненими країнами в різних ланках освіти з метою напрацювання у дітей та молоді навичок, потрібних для того, щоб бути успішним у ХХІ столітті.

На мою думку, STEM-освіта сприяє розвитку навичок критичного мислення та розв'язуванню проблем, необхідних для подолання труднощів, з якими діти можуть зіткнутися в житті. Учні, створюючи різні продукти, будуючи мости і машинки, розробляючи свої підводні й повітряні конструкції, кожен раз стають ближче і ближче до мети. У своїй педагогічній діяльності активно використовую STEM-іграшки. Серед низки причин можу назвати такі: робототехніка, яка, як правило, починається з конструкторів Lego. Також, такі STEM-іграшки, як головоломки сприяють розвитку нестандартного мислення початківців. STEM-іграшки з області інженерії та конструювання не лише розвивають навички конструювання і моделювання, але й збільшують рівень комунікації між дітьми, педагогами, батьками.

На доказ перспективності даного виду освіти, наведу декілька фактів. Уроки STEM відрізняються активною комунікацією і командною роботою учнів. На стадії обговорення створюється вільна атмосфера для дискусій і висловлювання думок.

Вони не бояться висловити будь-яку свою думку, вони вчаться говорити і презентувати свої результати. Значну частину часу діти за партою не сидять, а тестують і розвивають свої конструкції.

Ще одним із необхідних напрямків цієї корисної в освітньому процесі навчальної методики, яким послуговуюсь у власній педагогічній діяльності, є «мейкерство». Тобто, потрібно, під час впровадження STEM-освіти, розвивати в учнів «мейкерські» здібності, які сприятимуть безперешкодному втіленню в життя ідей новітніх технологій. Мейкер – це людина, яка щось створює. Мейкерські здібності – щось робити своїми руками – є практично у всіх. Просто в одних їх треба розвивати, а в інших підтримувати. Сучасним школярам необхідно постійно бачити результати своєї роботи. Безперечно, що в цьому може сприяти такий напрямок як мейкерство. Отже, мейкерство як складова STEM-освіти має велике майбутнє і мейкерство присутнє, насамперед, у позашкільній освіті. Підтримуючи даний рух, пропоную його кредо: «Твори, грай – і отримуй задоволення у процесі». Для цього можна організовувати на базі шкільного закладу та в своєму класі майстер-класи, TESH-Fast, Тижні технічної творчості, Марафони STEM-проектів, мітапи, хакатони тощо. Через гру діти з раннього віку глибоко пізнають світ і в майбутньому можуть стати чудовими фахівцями. Глибоко переконана в тому, що уроки в школі за STEM-технологією дозволяють не тільки вивчати теоретичний матеріал, але і закріплювати знання за допомогою можливостей практичного застосування різноманітних завдань, які можуть бути настільки цікаві, що їх трудність не викликатиме неприйняття у учнів. Одне з основних завдань сучасної школи – створити умови для різнобічного розвитку підростаючого покоління, забезпечити активізацію і розвиток інтелекту, інтуїції, легкої продуктивності, творчого мислення, рефлексії, аналітико-синтетичних умінь та навичок з урахуванням можливостей кожної дитини.

Серед практичних вправ STEM-освіти найперше зверну увагу на виконання учнівських проєктів та наведу власні розробки. Отже, найчастіше у формальній і неформальній освіті (з-поміж запропонованих форм реалізації STEM-напрямку в освіті) використовують STEM-проект. Загалом проєкт визначають як обмежену в часі цілеспрямовану зміну об'єкта з попередньо встановленими вимогами до якості результатів, можливими розрахунками витрат засобів і ресурсів, описом процесу реалізації.

Також, напрочуд корисними, креативними та розвиваючими є своєрідні практичні вправи, міні-експерименти, дослідження (типу, «Цікава фізика», «Природа навколо нас», «Маленькі дослідники»). Варто навести декілька з них, котрі провела із початківцями.

1) Цікава фізика для дітей: умови рівноваги тіл.

Балансуюче серце (Експеримент).

Спробуйте сильно-сильно розкрутити серце на підставці! Чи вийшло серцю утриматися на підставці? Рахуй вголос, скільки обертів навколо своєї осі робить серце. У кого вийшло більше всіх? А хто зуміє утримати серце прямо на кінчику носа? Цікаво, як у цього серця виходить так легко балансувати на своєму кінчику? Адже воно може з легкістю утриматися на краю стола, кінчику пальця або навіть на твоєму носі! При цьому серце можна ще й обертати - воно все одно не впаде! Спробуйте самі!

На прикладі такої іграшки мої маленькі любителі науки зможуть познайомитися з таким поняттям фізики, як центр тяжіння та дослідити умови рівноваги тіл. Для цього змінить положення дерев'яних паличок із пластиліном і постерігайте за положенням серця.

2) STEM-освіта і LEGO (для початкової школи).

Як зробити навчання не просто змістовним, а насправді цікавим для дітей? Це одне з ключових запитань, яке ставить собі кожен вчитель. Відповідь – перетворити навчання на захопливу гру. Я вважаю, що в цьому процесі може допомогти LEGO. Адже, конструктор LEGO сьогодні став незамінним матеріалом для розвиваючих

занять з учнями початкової школи. LEGO-технологія захоплює не лише дітей, а й дорослих. Вона цікава тим, що об'єднує в собі елементи гри та експериментування. Кожен педагог, який хоч раз спробував працювати з LEGO на уроках, навряд чи відмовиться від цього захоплюючого заняття. І це не дивно, адже заняття з диво-конструктором урізноманітнюють та вдосконалюють навчальний процес, роблять його цікавішим.

3) цікаві новорічні STEM-активності (креативні напрацювання, шаблони, ідеї, експерименти):

- ✓ Конвекція. Обертання вертушки на ялинці, завдяки конвекційним потокам теплого повітря, що нагрівається від свічки. Ялинку можна зробити самостійно із кольорових макарон.
- ✓ Капілярність. Робимо різдвяний вінок, що розкривається на воді, завдяки капілярності. Вирізаємо за шаблоном із зеленого паперу, загинаємо усі листочки всередину і обережно опускаємо на воду.
- ✓ Умови рівноваги. Пропоную учням вирізати фігурки янголів і зробити так, щоб ці фігурки янголів стійко трималися на верхівки ялинки.

Вирізаємо однакові дві фігурки янголів із цупкого паперу, закріплюємо фігури степлером, і просовуємо дві великі зубочистки із пластиліновими кулями на кінцях для зміщення центра мас фігури.

Варто зазначити, що впровадження STEM-технологій передбачає інтегрований підхід до навчання, поєднання змісту різних предметів, що вивчаються з першого до четвертого класу навколо конкретної теми, яку обираємо ми, вчителі.

Отже, введення основних компонентів STEM-освіти до навчальних програм сучасних закладів вже з першого року навчання, дає змогу створити найоптимальніше середовище для виявлення та розвитку креативного потенціалу школярів. Застосування STEM-технологій у початковій школі постає найбільш доцільним на елементарному пропедевтичному рівні.

Список використаних джерел та літератури

1. Іванюк Т. STEM як освітній ресурс XXI століття. STEM-освіта та шляхи її впровадження в навчально-виховний процес. Тернопіль, 2017.

2. Кириленко С., Кіян О. Проблема підготовки вчителя у системі STEM-освіти: розвиток та формування його професійної компетентності. STEM-освіта: стан впровадження та перспективи розвитку : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 9–10 листопада 2017 р., м. Київ. Київ : ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», 2017. 160 с.

3. Морзе Н.В. Основи робототехніки: навчальний посібник / Н.В. Морзе, Л.О. ВарченкоТроценко, М.А. Гладун. – Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О.А., 2016. – 184 с.

4. Патрикєєва О. О. Актуальність запровадження STEM-навчання в Україні / Патрикєєва О. О. // Інформаційний збірник для директорів школи та завідуючого дитячим садочком. – 2016.

5. Ночевчук М. Впровадження елементів STEM-освіти у навчання математики та фізики. URL: <https://vseosvita.ua/library/statta-na-temu-vprovadzenna-elementiv-stem-osviti-u-navcanna-matematiki-ta-fiziki-84380.html>.

6. «Що таке STEM-освіта і чому вона така популярна?» // <https://life.pravda.com.ua/columns/2019/03/26/236224/>

5. Безпечне, здорове й розвивальне освітнє середовище в НУШ

Вересюк Надія,
асистент вчителя
Судилківського ліцею,
Шепетівський район, Хмельницька область,

Універсальний дизайн як основа в організації інклюзивного навчання в закладах освіти

Анотація. У статті висвітлено сучасні вимоги та підходи до організації інклюзивного навчання відповідно до вимог Нової української школи. Охарактеризовано значення універсального дизайну в закладах освіти, в яких організоване інклюзивне навчання.

Ключові слова: інклюзивна освіта, архітектурна доступність, інклюзія, освітній заклад, діти з особливими освітніми потребами, універсальний дизайн, Концепція інклюзивної освіти.

Вступ. Розвиток освіти в Україні впевнено крокує сходами модернізації та удосконалення, шляхом впровадження реформ Нової української школи, включаючи в себе принципи міжнародних стандартів. Одним з таких принципів є право дітей з особливими освітніми потребами на інтеграцію в суспільство, а для цього потрібно забезпечити таких дітей доступом до якісної освіти. Для того, аби надати даним учням якісну освіту, потрібно правильно організувати інклюзивне навчання. Організація такого навчання вимагає пристосування навчального закладу до потреб дитини з особливими освітніми потребами. Інклюзивна освіта передбачає створення освітнього середовища, яке має відповідати потребам і можливостям кожного здобувача освіти, незалежно від особливостей його психофізичного розвитку, тому таке середовище повинно включати в себе програмно-методичне забезпечення, надання додаткових послуг такій дитині, організація індивідуального підходу, а головне, відповідно облаштоване робоче місце та місце перезавантаження дитини, а також має бути належна архітектурна доступність.

Постановка проблеми. Рівність доступу є найважливішою умовою для розвитку інтегрованого суспільства. А рівність доступу освіти є першим щаблем до розвитку країни. Таким чином, постає запитання, в яких же умовах мають навчатися діти з особливими освітніми потребами, як має бути облаштований навчальний заклад, як ефективно організувати освітній процес для таких здобувачів освіти?

Мета полягає у розкритті важливості надання якісної та доступної освіти дітям з особливими освітніми проблемами. Належне облаштування закладів загальної середньої освіти, відповідно до умов універсального дизайну.

Виклад основного матеріалу. Хто ж такі діти з особливими освітніми потребами і яким має бути заклад загальної середньої освіти, що надає освітні послуги таким школярам? Відповідно до ширшого розуміння інклюзивної освіти та міжнародних документів, діти з особливими освітніми потребами – це особи до 18 років, які потребують додаткової підтримки в освітньому процесі, цей термін охоплює дітей з порушеннями психофізичного розвитку та дітей з інвалідністю.

Концепція інклюзивної освіти висвітлює одну з основних демократичних ідей – усі діти є цінними й активними членами суспільства. Навчання в інклюзивних закладах є корисним як для дітей з особливими освітніми потребами, так і для дітей з нормотиповим рівнем розвитку.

Сучасна школа має задовольнити освітні потреби усіх здобувачів освіти і створити не просто інклюзивне середовище для дітей з особливими освітніми потребами, а й адаптувати освітнє середовище як універсальний дизайн.

Універсальний дизайн у сфері освіти – це дизайн усіх складових частин навчального процесу, головним центром якого є дитина. Він враховує потреби не лише дітей з особливими освітніми потребами, а й потреби нормотипових дітей.

Потрібно розуміти, що універсальний дизайн включає в себе не лише розробку архітектурної доступності (плаский вхід, пандуси, відсутність порогів, обладнання місць для паркування шкільного автобуса), а й питання освітнього процесу, тобто, навчальні плани та програми (зміна методів навчання та виховання, інтерпретація освітньої програми і процесу, аби забезпечити особливі освітні потреби для кожного, без внесення суттєвих змін, мова жестів, шрифт Брайля, піктограми), оцінювання результатів дітей з особливими освітніми потребами, тому варто вдіти, що універсальний дизайн змінює освітній процес і середовище, а не учня.

Важливою частиною сучасного освітнього простору НУШ, із застосуванням принципів універсального дизайну, є створення таких кімнат, як медіатека та ресурсна кімната.

Медіатека являється важливим інтерактивним приміщенням, що поєднує в собі новітні інформаційні технології та друковані книги. Ця кімната має чудові умови для навчання та відпочинку дітей з особливими освітніми потребами. Медіатека поєднує в собі три зони. Першу зону потрібно оснастити медіатехнічним обладнанням, яке можна використовувати для розвивкових і корекційних занять. Друга частина призначена для розвитку моторики, для цього в медіатеках повинні бути різного виду конструктори, кінетичний пісок, магнітні цифри та абетка, магнітні казкові герої для урізноманітнення вивчення нового матеріалу, тощо. Третя частина включає в себе зону релаксації. Саме тут можна психоемоційно розвантажити дитину, ввести в дію казкотерапії, арт тепію, що є важливим в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, адже такі діти швидко втомлюються та потребують зміни в роботі, частіших і цікавих перерв для відпочинку. Також в цьому місці можна провести пальчикову гімнастику, різноманітні дихальні вправи. Медіатека має включати в себе також зручні яскраві дивани чи пуфи, килими відпочинку, проектор, іграшки, книги, тощо.

Не менш важливою в сучасній школі є ресурсна кімната, вона є прикладом поліпшення та модернізації інклюзивного середовища, та включає в себе такі зони: навчальну, ігрову, соціально-побутову, а також зону відпочинку. Ресурсну кімнату потрібно оснащувати усім необхідним для відпочинку, дозвілля та розвитку дітей з особливими освітніми потребами, тому ця кімната повинна поділятися на такі зони: навчально-пізнавальну та побутово-практичну. В першій зоні має бути все пристосоване для цікавого та доступного навчального процесу. Полиці з книгами та дидактичними матеріалами, іграми повинні знаходитися у максимальній доступності для дитини. Для урізноманітнення роботи з дитиною в цій зоні можна використовувати і фітболи, пісочний стіл з підсвіткою, який можна використовувати і для розвитку творчих здібностей дитини, і для релаксації.

Друга зона допомагає дитині з особливими освітніми потребами адаптуватися у соціумі. В ній, під наглядом педагога, чи з його допомогою, дитина поринає у побутовий простір, та набуває потрібних побутових навичок. У ресурсній кімнаті діти можуть займатися з корекційними педагогами, вчителем-реабілітологом, логопедом.

Однозначно важливим моментом в універсальному дизайні являються також і сучасні допоміжні технології, яких можуть потребувати діти з особливими освітніми потребами. Сюди входять будь які технологічні пристрої, що можуть допомогти здобувачу освіти у навчанні, для прикладу, це можуть бути різні пристрої для прослуховування (для дітей з порушенням слуху), принтери і дисплеї системи Брайля (при порушенні зору), тощо.

Як зазначалося вище, згідно концепції універсального дизайну, діти з особливими освітніми потребами потребують змін методів навчання та виховання, що являє собою інтерпритацію освітньої програми, для забезпечення особливих освітніх потреб без подальших суттєвих змін. Але, за потребою школяра, та відсутністю універсального дизайну існує ще одна альтернатива під назвою адаптація та модифікація освітньої програми. Під адаптацією розуміють зміну характеру навчання, не змінюючи суттєво зміст, не змінюючи завдання та очікувані результати. Таких послуг можуть потребувати діти з II та III рівнем підтримки. Модифікація ж змінює не лише характер навчання, а й зміст та очікувальні результати. Модифікована освітня програма може слугувати дітям з IV та V рівнем підтримки.

Висновки. Отже, інклюзивна освіта у закладах загальної середньої освіти має бути демократичною, а саме, надавати якісні освітні послуги, пам'ятаючи, що усі діти є цінними й активними членами суспільства. Питання впровадження універсального дизайну в такі заклади є надважливим, адже за його допомогою розкривається кожен учень, а найголовніше – дитина має змогу навчатися життєдіяльності серед нормотипових дітей, задовольняючи усі свої освітні потреби. Універсальний дизайн забезпечує дітей з особливими освітніми потребами доступом до навчального закладу, відповідним робочим місцем, медико-соціальним та психолого-педагогічним супроводом, освітньою програмою, яка відповідає їхнім здібностям. Саме це і є основою організації інклюзивного навчання Нової української школи.

Список використаних джерел та літератури:

1. Братко М.В., Колупаєва А.А., Мартинчук О.В. Інклюзивна освіта: навчальний посібник Київ 2019. 113с.
2. Закон України «Про освіту».
3. Красюкова-Еннс О.В. Методичні рекомендації щодо впровадження принципів універсального дизайну: навч.-метод. посіб./ за ред. Байди Л.Ю. Київ 2013. 9 с.

Голенко Наталія,
Шепетівська гімназія 1,
вчитель I категорії

Безпечне, здорове, розвивальне освітнє середовище НУШ Шепетівської гімназії № 1

«Небезпеці краще йти назустріч, ніж очікувати її на місці»
(Сократ, давньогрецький філософ)

Що ж таке «безпечне освітнє середовище»? У пункті 1 частини 1 статті 1 Закону України «Про повну загальну середню освіту» знаходимо таке тлумачення: «Це сукупність умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасниками освітнього процесу фізичної, майнової та моральної шкоди».

А яким є «здорове освітнє середовище», точніше здоров'язберігаюче? Адже на законодавчому рівні закріплена функція збереження і зміцнення здоров'я молодого покоління (Закон України «Про освіту», «Про загальну середню освіту»). Це і використання здоров'язберігаючих технологій, і створення максимально можливих санітарно-гігієнічних умов, і формування культури здорового способу життя в цілому.

Отже, можемо стверджувати, що розвивальне середовище є домінантним чинником у формуванні успішної особистості в умовах Нової української школи (далі НУШ)*

Головною ідеєю НУШ є компетентнісне навчання, тобто, учні не просто набувають знань, а й вчаться використовувати їх на практиці й опановують навички.

Нова програма кардинально не схожа на традиційну, тому і освітнє середовище має бути незвичним, мотивуючим і практичним.

Кабінет безпеки в школі – це нова необхідність, продиктована сьогоденням. У цьому кабінеті проводяться заняття та тренінги з пожежної безпеки, евакуації, першої допомоги, безпеки на дорозі та інших аспектів безпеки.

Як відомо, План основних заходів цивільного захисту, затверджений Кабінетом міністрів України у 2022 році, крім іншого передбачає створення класів безпеки в навчальних закладах України в 2023 році.

Класи безпеки сприяють формуванню в школярів не лише теоретичних, а й практичних життєво важливих навичок та компетенцій.

На виконання Наказу МОН № 135 від 10.02.2023 року, відповідно до рекомендацій Міністерства освіти і науки України, щодо створення та забезпечення функціонування класів безпеки у закладах освіти, наша школа долучилась до цього проекту. І 15 вересня у

Шепетівській гімназії № 1 відбулося відкриття класів безпеки (для початкової та середньої ланок школи).

Що ж являє собою наш кабінет безпеки? Відповідно до рекомендацій МОН, клас безпеки облаштували за зональним принципом організації освітнього простору, що сприятиме оптимізації освітнього процесу та систематизації сприйняття інформації. У класі виділено 7 інтерактивних зон, а саме:

1. Зона пожежної безпеки, де учні вивчають правила пожежної безпеки, опрацьовують алгоритми дій, у разі виникнення надзвичайних ситуацій різного характеру, навчаються основ користуватися вогнегасниками та іншими первинними засобами пожежогасіння. Для цього в зоні розміщені різні типи вогнегасників, пожежний гідрант та іграшковий будиночок, щоб практично відтворювати ситуації.

2. Зона мінної безпеки, яка слугує для вивчення правил поведінки у разі виявлення вибухонебезпечних та підозрілих предметів, відпрацювання алгоритму дій при повітряній тривозі. У цій зоні наявні макети вибухонебезпечних предметів, зразки засобів індивідуального захисту.

3. Зона безпеки життєдіяльності. Зона для вивчення правил безпечної поведінки у різних сферах життя, опрацювання алгоритмів дій у разі надзвичайних ситуацій різного характеру. Це одна з найбільших зон, в якій зібрано дорожні знаки, макет пішохідного переходу (створений руками педагогів), комплект для безпеки на воді, манекени з спеціальним одягом.

4. Зона домедичної допомоги створена для проведення практичних занять та тренінгів надання першої допомоги при травмах та опіках різного характеру, зупинки кровотечі, ознайомлення з методикою проведення серцево-легеневої реанімації. У зоні наявний зразок аптечки.

5. Зона психологічного розвантаження, у якій з учнями працює психолог, виконання творчих завдань, проведення бесід. В зоні зібрано різноманітні картки та матеріали для покращення роботи психолога.

6. В ігровій зоні проведення тематичних рухливих ігор та вправ. Розміщується по усім зонам, наявним у класі безпеки. Зона представлена іграшками, розмальовками, настільними іграми.

7. Зона перегляду відео уроків та презентацій. Обладнана зона інтерактивною панеллю.

Крім того, у кожній зоні наявні тематичні друковані матеріали. Та й саме оформлення класу продовжується, адже навчання має бути динамічним.

Створення безпечного середовища в школі є надзвичайно важливим для успішного навчання та розвитку учнів. Наявність фізичного та психологічного комфорту сприяє збереженню здоров'я учнів, покращує їхню академічну продуктивність та загальний настрій.

Освітній процес лише тоді може вважатися досконалим, якщо він забезпечує не тільки успішне задоволення суспільних запитів сьогодення, а й визначає загальні підходи щодо розв'язання майбутніх проблем.

Список використаних джерел та літератури

1. Буряк В.К. Методологічні основи розвивального навчання. Рідна школа. 2009. №5/6. С. 3-7.
2. Деякі питання створення та функціонування класів безпеки у закладах освіти наказ МОН від 10.02.2023 №135. [URL:http://surl.li/gdhao](http://surl.li/gdhao)
3. Портал превентивної освіти [URL:http://surl.li/ivfng](http://surl.li/ivfng)
4. Макаре Л.М. Сутність освітнього середовища в педагогічному процесі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі*. Київ, 2013. Вип.30(83). С. 229-236

Долинна Олена,
вчитель початкових класів
комунального закладу
загальної середньої освіти
«Початкова школа №4
Хмельницької міської ради»,
старший учитель

Досвід роботи зі створення безпечного, здорового й розвивального освітнього середовища в НУШ

Анотація. У статті розкрита суть безпечного, здорового й розвивального освітнього середовища початкової школи в НУШ. Описано з досвіду роботи практичні дії щодо створення такого середовища. Зосереджено увагу на позитивному факторі впливу безпечного, здорового й розвивального освітнього середовища на становлення успішної особистості, її психічного й фізичного здоров'я.

Ключові слова: освітній простір, освітнє середовище у початковій школі Нової української школи, безпечне освітнє середовище, здорове освітнє середовище, розвивальне освітнє середовище початкової школи, компоненти сучасного освітнього середовища початкової школи.

Вступ. 2018/ 2019 навчальний рік став початком реформування вітчизняної освіти. В основу реформи було покладено Концепцію Нової української школи. Головною метою Концепції зазначено – створення школи, у якій здобувачам освіти буде комфортно не лише здобувати знання, а й застосовувати їх у повсякденному житті, вчитися критично мислити, експериментувати, вільно висловлювати власну думку [2]. Отже, основним напрямом реформування сучасної початкової школи став перехід до розвивального навчання молодших школярів та організації здорового й розвивального освітнього середовища. Трагічні події, які почалися в Україні 24 лютого 2022 року, змусили вносити корективи в організацію освітнього процесу. Зокрема, першочерговим завданням для працівників закладів освіти та батьківської громади стало створення безпечного освітнього середовища.

Основна частина. Визначна роль у створенні освітнього простору належить педагогу. Від готовності вчителя до такої діяльності залежить дієвість освітнього середовища як фактора розвитку особистості здобувача освіти, особливо у початковій школі. М. Кудла вважає, що «розвивальне освітнє середовище разом зі

зміною соціального оточення теж динамічно трансформується, тому педагоги спроможні змінювати його адекватно до нових вимог за умови власного професійного зростання» [4]. Саме тому перш, ніж учителі мали розпочати роботу в реформованій школі, вивчали нормативні документи, пройшли курсову підготовку, брали участь у тренінгах, майстер – класах. Лише тоді розпочалося планування й облаштування відповідного освітнього середовища.

Варто зауважити, що освітній простір класу має відповідати віковим особливостям дітей шестирічного віку, забезпечити їм нешкідливі й безпечні умови перебування в закладі освіти. Класна кімната має їх приваблювати, пробуджувати інтерес, цікавість і прагнення осягати щось нове, здійснювати відкриття. Також обов'язково має бути обладнаний куточок усамітнення та відпочинку, він призначений для зняття втоми й психічного напруження в учнів.

При створенні освітнього середовища до уваги було взято рекомендації щодо вибору кольорів для усіх поверхонь (стіни, меблі) навчальної аудиторії. Так, у початковій школі теплі кольори (червоний, жовтогарячий, жовтий) створюють атмосферу затишку, заохочують до спілкування, поліпшують різні види активності. Однак слід пам'ятати, що надто яскраві кольори збуджують, можуть викликати роздратування й неконтрольовану поведінку. Для фарбування стін було обрано світлий жовтий колір, для шафок – деревина сосни, індивідуальні лотки (для зберігання канцелярського приладдя, наборів для мистецтва й творчості) - у чотирьох кольорах: жовтий, помаранчевий, червоний (неяскравий), світлий відтінок зеленого. В куточок усамітнення були придбані крісла - груші, у яких поєдналися помаранчевий і салатовий кольори, килимки - каремати поєднали в собі усі названі вище кольори.

Щоб утілити всі свої задуми в реальність, знадобилася тісна співпраця з батьками. А. Цимбалару стверджує, що «освітній простір у школі – складне утворення, що komponується з освітнього простору кожного учня, кожного вчителя, кожного з батьків» [7]. Під час першого зібрання з батьками, у червні – місяці, відбулося знайомство. Кожен з присутніх розповів про свої уподобання й таланти. Цю інформацію вчитель занотовує для потенційної співпраці. Також важливими у зборі первинної інформації про майбутніх учнів є комунікативність, уміння адаптуватися до нового оточення, які риси переважають у характері дитини, до чого має нахили. Опрацювавши всі отримані відомості, варто створити уявний «портрет» класу. На основі нього планувати створення освітнього простору, залучивши до роботи батьків.

На відкритій поверхні бічної стіни силами батьків було зображено український віночок зі стрічками, як символ єдності, згуртованості та як національний оберіг. З метою швидшого знайомства вчителя зі школярами - першокласниками та здобувачів освіти між собою на стрічках віночка розмістили невеличкі світлини із зображенням кожного учня класу та підписом імені дитини. Такі ж фото прикріпили до індивідуальних лотків, а також до прищіпок на Стіні творчості. Відшукавши своє зображення, кожен учень безпомилково розміщував свої малюнки, аплікації на Стіні творчості, а також користувався наповненням індивідуального лотка.

Для відстеження настрою кожної дитини біля вхідних дверей навчальної аудиторії створили куточок «Мій настрій». Тут на блакитних стрічках розмістили жовті смайлики, які зображали веселий, байдужий та сумний настрій. Також на стрічках закріпили дрібні різнокольорові прищіпки. Їх кількість відповідала кількості учнів класу. І ще одна – для вчителя. Першокласники звикли при вході до аудиторії вранці розміщувати прищіпку на одному зі смайликів. Під час ранкового кола аналізували стіну настрою. Пропонували поділитися хорошими новинами, з'ясовували причину поганого настрою. Якщо учень з поганим настроєм мав бажання оприлюднити причину своїх негативних емоцій, то пропонували свою підтримку. Впродовж робочого дня, або по його завершенню кожен школяр мав право перемістити прищіпки в залежності від зміни настрою.

В Новій українській школі значна роль приділяється проектній, командній, груповій діяльності в освітньому процесі. Тому постало питання урізноманітнення організації освітнього простору в аудиторіях. Державним коштом були придбані одномісні робочі столи. Вони є мобільними й досить легко трансформуються для групової роботи. У таких столів та стільців є можливість регулювати висоту відповідно до зросту учня. Це дає можливість враховувати індивідуальні особливості фізичного розвитку кожного школяра.

При організації освітнього середовища варто подбати про те, щоб кожен здобувач освіти міг:

- ✓ почуватися у ньому безпечно;
- ✓ розвивати здібності критичного мислення та незалежного висловлювання;
- ✓ поповнювати знання у цікавих для учня/учениці сферах й розкривати нові можливості пізнання;
- ✓ опановувати необхідні навички з навчальних предметів;
- ✓ отримувати потрібну персональну підтримку й допомогу від учителя;
- ✓ розвивати емоційний інтелект;
- ✓ розвивати самосвідомість як самостійної особистості так і члена суспільної організації;
- ✓ зберегти й зміцнити фізичне, психічне та моральне здоров'я;
- ✓ сприяти взаємоузгодженню зовнішніх потреб та внутрішніх мотивів до саморозвитку й самореалізації всіх учасників освітнього процесу [1].

Дуже важливим аспектом при облаштуванні освітнього простору є створення максимально комфортних умов для адаптації та соціалізації індивіда до нових умов життя, розпорядку дня, учнів класу та вчителів. Для першокласника в момент приходу до школи відбувається зміна виду діяльності, колективу, наставників, середовища перебування, тобто порушується динамічна рівновага. Освітнє середовище покликане забезпечити умови для полегшення процесу адаптації та соціалізації, що є запорукою успішного розвитку молодшого школяра у процесі здобуття освіти [6].

Кожна людина відчуває себе впевнено та комфортно у безпечних місцях. Для учнів початкової школи таким місцем має стати заклад освіти в цілому й навчальна аудиторія зокрема. Весь педагогічний колектив на чолі з директором закладу освіти повинні забезпечити психологічний та емоційний супровід в освітній діяльності школярів. Як стверджують науковці, на безпечність освітнього простору початкової школи насамперед впливає якість міжособистісних стосунків. З позитивних факторів - толерантність, доброзичливість, довіра, схвалення. Та відсутність негативних факторів – ворожості, агресивності, конфліктності. Задоволеність освітнім середовищем початкової школи – задоволення базових потреб дитини, що виражається в допомозі й підтримці; збереженні й підвищенні її самооцінки; пізнанні й діяльності; розвитку здібностей і можливостей тощо [5].

З урахуванням всіх рекомендацій та в тісній співпраці з батьками в освітньому середовищі навчальної аудиторії були створені й укомплектовані такі осередки:

- ✓ осередок для гри. В ньому у вільному доступі було розміщено настільні ігри, конструктор Лего – систем, пазли, легкі м'ячі, тощо. Підлога за потреби вкривалася килимками – карематами;
- ✓ осередок художньо – творчої діяльності. Тут розмістили дитячий стіл та стільці, пофарбовані у яскраві кольори. На столі приладдя для малювання: кольорові олівці, фломастери, фарби й пензлики, альбомні аркуші й книжки - розмальовки, мольберт та кольорова крейда, також приладдя для створення аплікацій – картон, кольоровий папір, клей, ножиці. На стіні було закріплено панелі з прищипками – тримачами для виставки учнівських робіт;
- ✓ осередок навчально – пізнавальної діяльності було укомплектовано глобусами, географічними картами, дитячими енциклопедіями, словниками й іншими видами художньої, пізнавальної й розвивальної літератури;

- ✓ осередок дослідницької діяльності. У ньому розмістили мікроскопи, лупи, компаси, пісочні годинники, навчальні терези та інше приладдя, яке використовується для проведення дослідів, експериментів;
- ✓ тематичний осередок. На окремій дошці було закріплено пластикові прозорі кишеньки для змінної (актуальної для роботи) інформації;
- ✓ осередок тиші (відпочинку). У ньому стіна була прикрашена пейзажем природи і розміщені крісла – груші;
- ✓ осередок учителя. Тут розмістилася комп'ютерна техніка, принтер та інші речі, які щоденно використовуються учителем у роботі.

Приймаючи першокласників у заклад освіти в 2022 році, постало питання переоснащення й переуконплектації освітнього середовища з безпековою метою у воєнний час. Для навчальних закладів з очною та змішаною формами навчання першочергово належало подбати про безпеку здобувачів освіти.

Згідно з рекомендаціями Державної служби якості освіти України щодо безпечного освітнього середовища під час військових дій першочерговим завданням стало облаштування укриттів. Усі учасники освітнього процесу відпрацьовували алгоритм дій під час повітряної тривоги. Працівники закладу переоснастили освітній простір таким чином, щоб ніщо не перешкоджало руху під час евакуації. Мобільні полиці, органайзери, безкаркасні меблі розташовували в приміщенні так, щоб вони не перешкоджали руху школярів між рядами. Завчасно згорнули та прибрали килимки, каримати, щоб уникнути спотикання й падіння під час евакуації. Крім основних шляхів евакуації були розроблені альтернативні на випадок непередбачуваних ситуацій.

Проводилася робота з батьками щодо умов відвідування учнями закладу освіти під час повітряної тривоги та після її завершення. Домовилися про укомплектування «тривожної валізки». Відповідно до рекомендацій вона містить записку з персональними даними дитини, батьків, адресою проживання, контактними телефонами; також несолодку негазовану воду, перекус, засоби гігієни, теплі речі.

Вчитель має володіти максимально повною інформацією щодо особливих потреб дитини – можливі реакції на стрес, алергічні реакції, особливі ліки, які потрібно вживати дітям [3].

Перебуваючи в укриттях, педагоги намагаються будь – яким чином зняти напругу, заспокоїти дітей. Для цього проводять ігри, вікторини, конкурси; співають українські пісні.

Висновки. Отже, підсумовуючи вище викладений матеріал, можемо стверджувати, що безпечне, здорове й розвивальне освітнє середовище здобувача освіти початкової школи є пріоритетним чинником у формуванні свідомої, активної, вільної, творчої й успішної особистості в умовах Нової української школи. Розуміння багатоаспектності, усвідомлення специфіки такого простору потрібне для вибору найдієвіших шляхів його реалізації через досягнення очікуваних результатів в освітній діяльності.

Список використаних джерел та літератури

1. Гонтаровська Н.Б. Теоретичні і методичні засади створення освітнього середовища як фактору розвитку особистості школяра : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.07. Київ, 2012. 474 с.
2. Гриневич Л. М. Концепція Нової української школи. Київ, 2016.с.40
3. Державна служба якості освіти України. Безпечне освітнє середовище: нові виміри безпеки: рекомендації: Київ 18.08.2022.
4. Кудла М.В. Розвивальне освітнє середовище у початковій школі як фактор становлення успішної особистості: стаття.. канд. пед. наук : Класичний приватний університет: журнал 2020. №70 т.2. с.95 – 99.

5. Макар Л.М. Сутність освітнього середовища в педагогічному процесі. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі. Київ, 2013. Вип. 30 (83). С. 229–236

6. Смолюк С.В. Організаційно-педагогічні умови становлення розвивального освітнього середовища в системі початкової освіти України (кінець ХХ–початок ХХІ ст.): автореф дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Луцьк, 2017. 18 с.

7. Цимбалару А.Д. Освітній простір: сутність, структура і механізми створення. Український педагогічний журнал. 2016. № 1. С. 41–50.

Сороченко Олена,
вихователь закладу дошкільної освіти №9 «Пролісок»
Нетішинської міської ради

Створення розвивального середовища в ЗДО як важливої передумови навчання дітей у НУШ

Анотація. У статті розкрито принципи створення розвивального середовища для дітей старшого віку в умовах реформування системи освіти, коли важливе місце в цьому процесі посідає проблема наступності між дошкільною та початковою освітою.

Ключові слова: середовище, розвивальне середовище, освітнє середовище, освітнє розвивальне середовище, принципи створення середовища.

На сучасному етапі досить гостро стоїть питання розвитку особистості дошкільника в середовищі закладу дошкільної освіти, що забезпечує підготовку дитини до навчання в школі, сприяє її розвитку, набуттю дитиною дошкільної зрілості. Тенденції розвитку дошкільної та початкової освіти в умовах реформування загальної середньої освіти на засадах Концепції Нової української школи мають багато спільного.

Закон України «Про освіту», Базовий компонент дошкільної освіти, Державний стандарт початкової освіти мають на увазі створення сприятливих умов для розвитку дітей відповідно до їх вікових та індивідуальних особливостей і схильностей, розвитку здібностей і творчого потенціалу кожної дитини як суб'єкта відносин з самим собою, іншими дітьми, дорослими і світом при реалізації чинних програм дошкільної та початкової освіти.

Забезпечити повноцінне дитинство – означає надати кожній дитині особисту територію відповідно до її віку здібностей, нахилів та прагнень, створити умови для всебічного розвитку дошкільника. Такою територією виступає розвивальне освітнє середовище – найвпливовіший стихійний засіб виховання і навчання, у якому відбувається соціалізація дитини дошкільного віку.

Тому, без підготовленого, благодатного ґрунту не проросте дитяче зернятко, яке повинно стати могутнім деревом.

Питанню сутності освітнього середовища були присвячені дослідження, авторами яких є І. Бех, В. Вербицький, Дж. Гібсон, В. Давидов, І. Єрмаков, Л. Макар, Ю. Мануйлов, В. Орлов, С. Поздняков, В. Панов, В. Рубцов, Н. Різник, С. Сергєєв, В. Ясвін та інші.

Сучасними підходами щодо проблеми створення освітнього середовища дошкільної освіти опікуються А. Богуш, О. Ковшар, Т. Степанова, К. Суятинова. Особливості проблеми освітнього середовища знайшли відображення в дослідженнях Ю. Мануйлова, Л. Новикова, Н. Селиванова, І. Якиманської та інших.

Розвивальне середовище було предметом наукового дослідження багатьох вітчизняних учених: Л. Виготського, Д. Ельконіна, О. Запорожця, А. Леонтьєва, С. Рубінштейна.

Розгляду сутності поняття «освітньо-розвивальне середовище» присвячені дослідження, авторами яких є Н. Гонтаровська, І. Карабаєва, К. Крутий, О. Савченко та інші.

Для виявлення особливостей розвивального освітнього середовища в педагогічному процесі закладу дошкільної освіти необхідно розглянути поняття «середовище», «освітнє середовище», «розвивальне середовище» та «розвивальне освітнє середовище».

Насамперед розглянемо сутність поняття «середовище». Педагоги розглядають поняття «середовище» як сукупність умов, що оточують людину та взаємодіють з нею як з організмом і особистістю. Вони звертають увагу на те, що середовище може бути найближчим (родина, сім'я, родичі, друзі), далеким (суспільний устрій), зовнішнє, внутрішнє, пасивне, активне, актуальне, розвивальне [5, с. 12].

Зазначимо, що середовище – це реальна дійсність, в умовах якої відбувається розвиток людини. Середовище розвитку дитини – це простір її життєдіяльності. Це ті умови, в яких протікає її життя в закладі дошкільної освіти.

У середовищі дитина соціалізується. В процесі соціалізації дитина виявляє себе як суб'єкт, здатний до вибору, соціальної дії не тільки через пристосування до матеріального і соціального середовища, але також через активну різноманітну діяльність у ньому, через прояв індивідуального творчого відношення до суспільного буття. Тому виправданим і закономірним виглядає прийняття в соціальній психології визначення соціалізації як двостороннього процесу, що включає, з одного боку, засвоєння індивідом соціального досвіду шляхом входження в соціальне середовище, систему соціальних зв'язків, а з іншого, – (що недостатньо підкреслюється в дослідженнях) процес активного відтворення системи соціальних зв'язків індивідом за рахунок його активної діяльності, активного включення в середовище. При цьому підкреслюється, що людина не просто засвоює соціальний досвід, але і перетворює його у власні цінності, установки, орієнтації. Цей момент перетворення соціального досвіду фіксує не просто пасивне його прийняття, але припускає творчу активність індивіда в застосуванні такого перетвореного досвіду, коли його результатом є не просто додаток до вже існуючого соціального досвіду, але його відтворення, просування на новий рівень. Розуміння взаємодії людини з суспільством при цьому включає розуміння як суб'єкта розвитку не тільки людини, але і суспільства, пояснює існуючу спадкоємність в такому розвитку. При такій інтерпретації поняття соціалізації досягається розуміння людини одночасно як об'єкта, так і суб'єкта суспільних відносин.

Середовище закладу дошкільної освіти зазвичай розглядаємо як місце, де зустрічаються та взаємодіють у системах «вихователь – діти», «вихователь – дитина», «вихователь – батьки», «дитина – дитина», «вихователь – вихователь», «вихователь – дитина – батьки», «вихователь – педагогічний колектив».

Освітнє середовище є важливим для дошкільної освіти та початкової школи. Освітнім середовищем закладу дошкільної освіти стає тільки тоді, коли виконує свої основні навчальні, виховні та розвивальні завдання.

Зазначимо, що освітнє середовище закладу дошкільної освіти розглядаємо як сукупність всіх можливостей навчання, виховання і розвитку особистості.

М. Урбанська визначає освітнє середовище закладу дошкільної освіти як створення матеріальних і духовних умов у відкритій педагогічній системі, що сприяє становленню творчої особистості, а також виникнення якісно нового рівня дошкільної освіти.

Сучасна дослідниця В. Маршицька зазначає, що освітнім середовищем закладу дошкільної освіти стає тільки тоді, коли виконує свої основні завдання: забезпечує

розвиток дітей дошкільного віку, охорону та збереження їхнього здоров'я, необхідні умови у випадку інклюзивної освіти; здійснює корекцію недоліків розвитку; враховує особливості розвитку та саморозвитку. Вона вважає, що основною умовою реалізації виховної функції середовища є особистісно-орієнтована взаємодія дитини і педагога. Дослідниця розглядає освітнє середовище закладу дошкільної освіти як цілісний чинник психологічного та особистісного розвитку дитини, що відіграє визначальну роль у забезпеченні її потенціалу, реалізації вроджених програм, можливостей у самовизначенні та само актуалізації [5, с.58].

Задля того, щоб освітнє середовище виступало як розвивальне, слід дотримуватися принципів дошкільної освіти, які зазначені у Законі України «Про дошкільну освіту» [3, с.117]:

- ✓ доступність для кожного громадянина освітніх послуг, що надаються системою дошкільної освіти;
- ✓ рівність умов для реалізації задатків, нахилів, здібностей, обдарувань, різнобічного розвитку кожної дитини;
- ✓ єдність розвитку, виховання, навчання і оздоровлення дітей;
- ✓ єдність виховних впливів сім'ї та закладу дошкільної освіти;
- ✓ наступність і перспективність між дошкільною та початковою загальною освітою;
- ✓ світський характер дошкільної освіти у державних і комунальних закладах дошкільної освіти;
- ✓ особистісно-орієнтований підхід до розвитку особистості дитини;
- ✓ демократизація та гуманізація педагогічного процесу;
- ✓ відповідність змісту, рівня й обсягу дошкільної освіти особливостям розвитку та стану здоров'я дитини дошкільного віку.

На сучасному етапі до освітнього середовища висуваються певні вимоги:

- якість;
- розвиваючий характер;
- комфортність.

Поняття «розвивальне середовище» було введено американським вченим Дж. Равеном як простір розвитку компетентності. «У такому середовищі, – за словами Дж. Равена, – люди мають можливість прагнути до цілей, які їх цікавлять, і у процесі їх досягнення розвивати свою компетентність».

Однією з перших в Італії звернула увагу на проблему розвивального середовища вчена М. Монтессорі, яка найважливішою передумовою розкриття дитиною внутрішнього потенціалу вважала вільну самостійну діяльність у створеному педагогом просторово-предметному середовищі. Тому, на її думку, завдання педагога полягало насамперед у наданні дитині засобів саморозвитку й ознайомленні її з правилами користування ними. Збагачене середовище передбачає єдність соціальних і природних засобів забезпечення повноцінної життєдіяльності дитини. Сюди відносять:

- архітектурно-ландшафтні та природничо-екологічні об'єкти;
- художні студії;
- ігрові та спортивні майданчики;
- конструктори;
- тематичні набори іграшок, посібників;
- аудіовізуальні та інформаційні засоби виховання і навчання.

Розвивальне середовище – комплекс психолого-педагогічних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, естетичних умов, що забезпечують організацію життя дітей у дошкільному закладі. «В цілому розвивальне середовище можна представити у вигляді круга, в центрі якого розташоване «Я» (мій простір, середовище мого внутрішнього життя) і який поділено на сегменти – предметно-ігрове, природне та соціальне середовище», – зазначає О. Кононко.

Неодмінною умовою формування розвивального середовища в закладах дошкільної освіти є опора на особистісно-орієнтовану модель взаємодії між

учасниками освітнього процесу. При створенні середовища необхідно керуватися такими принципами:

➤ **насиченості:** середовище відповідає змісту освітньої програми, а також віковим особливостям дітей.

Розвивальне середовище має бути оснащено засобами навчання (в тому числі технічними), відповідними матеріалами, ігровим, спортивним, оздоровчим обладнанням, інвентарем (відповідно до специфіки Програми та групи). Організація освітнього простору і різноманітність матеріалів, обладнання та інвентарю (в будівлі і на ділянці) повинні забезпечувати:

- ігрову, пізнавальну, дослідницьку та творчу активність всіх вихованців, експериментування з доступними дітям матеріалами (в тому числі з піском і водою);
- рухову активність, в тому числі розвиток великої і дрібної моторики, участь в рухливих іграх і змаганнях;
- емоційне благополуччя дітей у взаємодії з предметно-просторовим оточенням;
- можливість самовираження дітей.

➤ **поліфункціональності** (багатофункціональності) матеріалів передбачає:

- можливість різноманітного використання різних складових предметного середовища, наприклад дитячих меблів, матів, м'яких модулів, ширм тощо;
- наявність в групі поліфункціональних (котрі не мають жорстко закріплених способів вживання) предметів, в тому числі природних матеріалів, придатних для використання в різних видах дитячої активності, в тому числі в якості предметів-замінників в дитячій грі.

➤ **варіативності.** Цей принцип передбачає:

- наявність в групі різних просторів (для гри, конструювання, усамітнення та ін.), а також різноманітних матеріалів, ігор, іграшок та обладнання, що забезпечують вільний вибір дітей;
- можливість зміни кольорового і звукового середовища, зміни обстановки приміщення («чарівна», «лісова» або «марсіанська» кімнати)
- періодичну змінюваність ігрового матеріалу, поява нових предметів, що стимулюють ігрову, рухову, пізнавальну та дослідницьку активність дітей.

➤ **доступності** середовища передбачає:

- доступність для вихованців, в тому числі для дітей з особливими освітніми потребами, всіх приміщень групи (закладу), де здійснюється освітня діяльність;
- вільний доступ вихованців, в тому числі дітей з особливими освітніми потребами до ігор, іграшок, матеріалів, посібників, що забезпечують всі основні види дитячої активності;
- справність і збереження матеріалів та устаткування.

➤ **безпеки середовища** передбачає відповідність всіх її елементів вимогам щодо забезпечення надійності і безпеки їх використання, закріплення, розміщення. Матеріали та обладнання повинні мати сертифікат якості і відповідати гігієнічним, педагогічним і естетичним вимогам.

➤ **дистанції, позиції при взаємодії.** Принцип орієнтований на організацію простору для спілкування дорослого з дитиною. Встановленню контакту перешкоджають принципово різні позиції, які займають вихователь і дитина. У межах авторитарної педагогіки вихователь знаходиться ніби «зверху», або «над», а дитина – «знизу». Така позиція вихователя припускає диктат і повчання. На відміну від цього особистісно-зорієнтована позиція педагога – партнерська. Її можна позначити як «поряд», «разом». Відомо, що задушевне спілкування дорослого з дитиною, довірчі бесіди ведуться на основі просторового принципу «очі в очі». Це припускає прагнення вихователя наблизитися, «спуститися» до позиції дитини, а також зрівняти просторові позиції дитини і дорослого. У зв'язку з цим планування приміщень має

бути таким, щоб кожний міг знайти зручне, комфортне із психологічної точки хору, місце для занять та індивідуальної діяльності.

➤ **активності.** Цей принцип надає можливість спільної участі дорослого і дитини в створенні навколишнього середовища, яке може змінюватися і легко трансформуватися. Для цього необхідно по-новому поглянути на планування приміщень, підійти більш розумно до використання їхнього розвивального потенціалу, як-от: «стіни творчості» для малювання, майстерні із наборами простих інструментів для включення дітей до дорослих видів діяльності, лабораторії, використовувати ширми або легкі геометричні модулі, які легко переставляються в процесі моделювання простору. Для організації спільної діяльності обов'язковим в обладнанні є матеріали, які активізують пізнавальну діяльність: розвиваючі ігри, технічні пристрої та іграшки, моделі, центри піску і води, предмети для дослідно-пошукової роботи-магніти, збільшувальне скло, пружинки, ваги, мензурки та інше; великий вибір природних матеріалів для вивчення, експериментування, складання колекцій.

➤ **гендерний принцип** реалізує можливість для дівчаток і хлопчиків проявляти свої схильності відповідно до прийнятих в нашому суспільстві нормам. Необхідні матеріали, що враховують інтереси хлопчиків і дівчаток як у праці, так і в грі. Хлопцям потрібні інструменти для роботи з деревом, дівчаткам – з рукоділлям. Для розвитку творчого задуму в грі дівчаткам потрібні предмети жіночого одягу, прикраси, мереживні накидки, банти, сумочки, парасольки і т.і.; хлопчикам – деталі військової форми, обладнання та матеріали для чоловічих професій (столяр, водій тощо), різноманітні технічні іграшки.

➤ **принцип етапності обліку вікових особливостей** дитини відображає ті освітні завдання, які поетапно ускладнюються з його психологічним віком і орієнтується на зону «найближчого розвитку».

Отже, для створення оптимального розвивального середовища необхідно підібрати різне обладнання (ігрове, навчальне, спортивне тощо), продумати його оптимальне розміщення та визначити кількість. Важливо пам'ятати, що розвивальний простір створюють не для зручності педагога, а для того, щоб дитина могла вільно, відповідно до своїх смаків і настрою, обирати той чи інший осередок. Треба піклуватися не лише про кількісне наповнення групової кімнати ігровими атрибутами і при цьому забувати про те, що їх достатня кількість не завжди забезпечує повноцінний розвиток дітей.

Розвивальне середовище групового приміщення передбачає створення спеціальних осередків. У групових приміщеннях закладу дошкільної освіти доцільно створити такі осередки:

- ✓ природознавчий;
- ✓ дитячого експериментування;
- ✓ ігрової діяльності;
- ✓ образотворчої діяльності;
- ✓ музичний;
- ✓ художнього слова;
- ✓ народознавства;
- ✓ розвивального навчання;
- ✓ спортивний;
- ✓ трудової діяльності;
- ✓ відпочинку та усамітнення;
- ✓ самопізнання;
- ✓ співпраці з батьками.

Територія закладу дошкільної освіти також є складовою розвивального середовища. Пропонується виділити на території такі тематичні зони: екологічну (сад, город), де б діти могли займатися різними видами праці; архітектурно-ландшафтну; спортивно-ігрову; пошуково-дослідницьку; ігрову для моторних, дидактичних, конструктивних, сюжетно-рольових ігор тощо.

Розвивальне освітнє середовище закладу дошкільної освіти (природне, предметне, соціальне) слід організовувати так, щоб дитина мала можливість діяти (обстежувати, досліджувати, експериментувати, раціоналізувати) і створювати (робити щось по-своєму), брати на себе відповідальність. Правильно організоване розвивальне середовище дає також дитині можливість поступово, крок за кроком звільнятися від опіки дорослого, ставати незалежним, що є надзвичайно важливим саме в умовах закладу дошкільної освіти.

Отже, довкілля дитини є важливою умовою ефективної підготовки її до майбутнього самостійного життя. Навколишнє середовище має бути організоване так, аби спонукати дитину до виконання активних дій відповідно до її життєвого ритму, фізичних та психічних можливостей.

Список використаних джерел та літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Наук. кер.: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богінч О. Л., Гавриш Н. В., та інші. Київ: Видавництво, 2021. 26 с.
2. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі. підручник для ВНЗ. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2018. 408 с.
3. Закон України «Про дошкільну освіту». Київ: Ред. журналу «Дошкільне виховання». 2010. 55 с.
4. Корендо Р. Предметне розвивальне середовище як чинник всебічного розвитку дитини / Р. Корендо, С. Бабіч. Вихователь-методист закладу дошкільної освіти. 2016. № 9. С. 44–50.
5. Крутій К. Освітній простір дошкільного навчального закладу. Ч. 1: Концепції, проектування технології створення. К. Крутій. Запоріжжя: ЛІПС. 2009.
6. Маршицька В.В. Освітнє середовище закладу дошкільної освіти: Сутність поняття. URL:<https://core.ac.uk/download/pdf/275581553.pdf>

Чикалова Тетяна,
старший викладач кафедри
теорії й методики дошкільної, початкової освіти
та мовних комунікацій
Херсонської академії неперервної освіти,
кандидат педагогічних наук

Традиції народної педагогіки у здоров'язбережувальному освітньому середовищі НУШ

Серед ключових компетентностей Нової української школи чільне місце посідає здоров'язбережувальна, оскільки пріоритетом сучасної освіти є формування у підростаючого покоління відповідального та свідомого ставлення до власного здоров'я, його підтримання, зміцнення та збереження [4]. Особлива роль у цьому процесі належить вчителю, який може застосувати комплекс освітніх та виховних ресурсів організації здоров'язбережувальної взаємодії в початковій ланці освіти [2, с.45].

На жаль, сьогодення характеризується кількісним зростанням функціональних розладів, гострої та хронічної соматичної захворюваності, вроджених вад розвитку та

ін. у дітей. Збільшується кількість дітей із розладами психіки та поведінки, і відповідно зменшується група здорових дітей [3, с.142].

Одним з ефективних кроків у вирішенні окреслених проблем є створення здоров'язбережувального освітнього середовища НУШ, яке дає можливість зміцнювати здоров'я молодших школярів, формувати у них культуру ціннісного ставлення до власного здоров'я та здорового способу життя, здійснювати моніторинг показників індивідуального розвитку учнів, прогнозувати можливі зміни здоров'я та проводити відповідні психолого-педагогічні, корегувальні, реабілітаційні позаурочні заходи з метою забезпечення зміцнення здоров'я.

Питання збереження здоров'я учнів початкових класів знайшли своє відображення у працях О. Аксьонової, М. Бабич, В. Бобрицької, А. Ващенко, В. Горащук, О. Дубогай, В. Оржеховської, О. Савченко та інших та ін. У наукових працях Н. Лисенко, М. Стельмаховича, В. Сухомлинського розкрито потенціал засобів народної педагогіки у здійсненні фізичного виховання дітей, формування культури здоров'я.

Мета статті – висвітлити потенціал традицій народної педагогіки у здоров'язбережувальному освітньому середовищі НУШ.

Фізичний стан підростаючого покоління, його здоров'я, дух, сила, розум завжди були складовою частиною українського ідеалу людини, важливим елементом національної культури. Піклуванню про здоров'я та фізичний розвиток дитини в українській народній педагогіці відводилась першочергова роль, а фізичне виховання завжди було нерозривно пов'язане з іншими сторонами формування особистості. Стельмахович М. зазначав, що народна педагогіка послідовно обстоює фізичне виховання як один з основних компонентів гармонійного розвитку особистості [6, с.52]. Значення фізичного виховання в українській етнопедагогіці зумовлюється вагомим внеском у зміцнення здоров'я підростаючого покоління, його фізичний розвиток, збільшення тривалості життя, формування найважливіших морально-вольових якостей.

Віковічні надбання українського народу не втрачають своєї актуальності в умовах сьогодення. Вважаємо, що використання традиційного досвіду виховання дітей, засобів народної педагогіки у здоров'язбережувальному освітньому середовищі НУШ уможливить вирішення багатьох проблем, пов'язаних з фізичним та ментальним здоров'ям дітей молодшого шкільного віку.

Шестирічна дитина приходить до школи, змінюється її вид діяльності з ігрової на навчальну – це вже стрес для здоров'я. На жаль, загальна рухова активність дітей, яка становить у середньому від 10 до 15 тисяч локомотацій за добу для дітей віком 6–7 років, знижується майже удвічі. Їм доводиться обмежувати свою природну активність, тривалий час підтримувати незручне статичне положення. Малорухомість негативно відбивається на функціонуванні багатьох систем організму, призводить до порушення основних нервових процесів, зниження розумової та м'язової працездатності. Тому достатня рухова активність молодших школярів є необхідною умовою гармонійного розвитку особистості.

Тому під час перебування у школі необхідно забезпечити чергування різних видів діяльності, приділяти увагу активному відпочинку на уроках, де превалює статичне навантаження на учнів. Причому активно відпочивати мають не лише м'язи кисті руки, які стомлюються від письма, малювання, ліплення, а й усі м'язи тулуба, нижніх і верхніх кінцівок, тому важливим є інтеграція у здоров'язбережувальне середовище НУШ досвіду народної педагогіки.

У досвіді народного виховання – величезний багаж методів, засобів, прийомів, які сприяють фізичному розвитку дітей. Поставлена в них мета досягається через різноманітні рухи: ходьбу, стрибки, біг, кидання або перенесення предметів. Рухливі ігри виховують силу, спритність, витривалість, ініціативу, товариську взаємовиручку, уміння працювати в команді, привчають долати психічні й фізичні навантаження,

м'яко загартовують дитячий організм, і головне – створюють бадьорий і веселий настрій.

Одним з найфективніших методів народної педагогіки є гра. Цікавими та корисними для сучасних учнів початкової школи будуть відомі народні ігри та забавлянки, під час виконання яких відтворюються рухи, звуки та поведінка тварин, явищ природи, людей тощо: «Коник», «Ведмідь», «Комарики», «Вітер», «Метелики», «Зайчик» та ін.

«Зайчик». Учні присідають біля своїх парт. На слова вчителя: «Сірий зайчик сів і жде, спритно вушками пряде» діти, приклавши кисті до вух, то розгинають, то згинають їх. Потім пропонується «зайчикам» ніжки погріти, а потім зайняти місця за партами:

Зимно зайчику стоять:

Скік-скік, скік-скік,

Треба трішки пострибать,

Пострибавши, відпочить [5, с.201].

Переступаючи шкільний поріг, дитина починає процес навчання. Але ігрова діяльність продовжується, хоча змінюється її характер. Тепер гра допомагає розв'язувати інші задачі, формувати нові необхідні вміння і навички. Українські народні ігри корисні для учнів початкової школи, тому що вчать дружньому спілкуванню, порозумінню, знижують напруження та формують певні моральні принципи. Завдяки ігровій взаємодії дитина привчається сміливо висловлювати свою думку, самостійно приймати рішення. Гра на уроці забезпечує зміну виду діяльності, що, в свою чергу, сприяє збереженню здоров'я молодших школярів. Наприклад, ігри «Баранець», «Білки, жолуді, горіхи».

«Баранець». Гру можна проводити на спортивному майданчику або в залі. Обирається «баранець». Решта – його «хвостики». Баранець тримає скакалку або лозинку. Учасники гри утворюють ланцюжок, у якому першим стоїть «баранець». За сигналом «хвостики» починають бігти за «баранцем», а той намагається доторкнутися лозинкою (скакалкою) до останнього в ланцюжку гравця. Для цього «баранець» то прискорює, то сповільнює біг, повертається то праворуч, то ліворуч або й зовсім зупиняється. «Хвостики» намагаються не «відриватися» від свого ведучого й стараються уникнути його дотику. Той, до кого баранець доторкнувся або хто «відірвався» від ланцюжка, вибуває з гри. Перемагає той, хто найдовше протримався «хвостиком». Потім він стає «баранцем».

«Білки, жолуді, горіхи». Дітей розподіляють на трійки. Вони беруться за руки і утворюють кола на всій території майданчика. Кожен гравець у колі дістає назву: «Білка», «Жолудь», «Горіх». Одного з дітей вибирають ведучим. На виклик вчителя «Горіхи!», «Білкі!», або «Жолуді!» діти швидко міняються місцями в різних колах, а ведучий намагається зайняти місце в одній із трійок, дістаючи назву гравця, який вибув. Учень, що залишився без місця, стає ведучим. Перемагають діти, які жодного разу не були в ролі ведучого.

Систематичне використання народних рухливих ігор у здоров'язбережувальному середовищі НУШ сприяє зміцненню здоров'я та забезпечує достатню фізичну активність молодших школярів, удосконаленню рухових здібностей, формуванню моральних та вольових якостей, які притаманні суспільно активній особистості. Під час таких популярних народних ігор, як «Квач», «Хто перший», удосконалюється будова тіла, зміцнюються м'язи спини, верхніх та нижніх кінцівок; корегується постава, хода.

Для розвитку окремих м'язів рук, ніг і тулуба молодших школярів доречно використовувати такі ігри, які потребують короточасного силового напруження («Хто далі кине», «З купинки на купинку», «Ведмідь і бджоли»). Витривалість молодших школярів доречно розвивати за допомогою ігор з інтенсивною руховою діяльністю, але оптимальною в часі для дітей цього вікового періоду («Дожени свою пару», «Рибалка і риби», «Стрибунчики-горобчики», «Вудочка»).

Таким чином, багатовіковий народний досвід у піклуванні про здоров'я дитини та її фізичний розвиток, формування фізично розвиненої особистості актуальний і на сучасному етапі розвитку суспільства, оскільки враховує вікові особливості, реалізує індивідуальний підхід до кожної дитини. Використання традицій народної педагогіки, зокрема таких методів, як ігри, руханки, забавлянки та ін. у здоров'язбережувальному середовищі НУШ допомагає вчителю розширити прийоми здоров'язбережувальної діяльності, зробити її цікавою та доступною для учнів.

Список використаних джерел та літератури

1. Бахмат Н. В. Формування здорового образу життя та фізичний розвиток молодших школярів в Новій українській школі. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2021. № 3 (107). С. 346–363. URL: https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/11709/1/Bakhmat_formuvannia.pdf (7.11.2023)
2. Дорож І.А., Ковальчук А.Ф. Формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів в освітньому процесі НУШ. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2023. № 1. С.43-53.
3. Загородній В. В. Сучасні проблеми здоров'я дитячого населення шкільного віку та шляхи її вирішення. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Вип. 129. Т. 3. Серія: Педагогічні науки: збірник. Чернігів: ЧНПУ, 2015. С. 141–144.
4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 24.04.2023).
5. Приступа Є. Н. Українські народні ігри: монографія. Львів: ЛДУФК, 2012. 432 с.
6. Стельмахович М.Г. Народна педагогіка. Київ: Рад. шк., 1985. 312 с.

Яшурина Юлія,
вчитель початкових класів,
КЗЗСО «Ліцей №17
Хмельницької міської ради»

Безпечне, здорове й розвивальне освітнє середовище в НУШ

Анотація. Стаття присвячена розгляду актуальних питань створення концептуально-методологічного забезпечення діяльності загальноосвітніх навчальних закладів з формування безпечного освітнього середовища. Авторка зосередилась на основних вимогах до сучасного середовища у концепції НУШ, яке має бути безпечним, інклюзивним та розвиваючим з урахуванням сьогоденних реалій життя.

Ключові слова: безпечне освітнє середовище, інклюзивне освітнє середовище, універсальний дизайн у сфері освіти, національну стратегію розбудови освітнього середовища, середовищний підхід, мотиваційне середовище.

Що таке безпечне освітнє середовище, його ознаки та принципи? Як створити й упровадити у закладі освіти Кодекс безпечного освітнього середовища?

Такі негативні явища серед учнівської молоді, як насильство, булінг та кібербулінг, тощо, не можуть не турбувати громадськість, освітян та батьків. Логічно, що виникає потреба створити безпечний освітній простір у закладі освіти, щоб

захистити, убезпечити, запобігти наслідкам впливу на особистість несприятливих чинників.

Одним з компонентів формули Нової української школи є освітнє середовище, яке має бути безпечним, інклюзивним, сприяє вільному розвитку здобувачів освіти. У розбудові нового освітнього простору треба забезпечити комплексність рішення цього питання, бо мова йде не стільки про оновлення дизайну приміщень закладу освіти, про приведення його у відповідність до вимог безпечності та універсальності, скільки про врахування того, що простір закладу освіти є чинником та інструментом освітньої діяльності.

В початковій ланці Нової української школи переважає діяльнісний підхід на уроках, мобільності робочих місць, які легко трансформуються для групової роботи, експериментального підтвердження виучуваних фактів. Для початкової школи створені методичні рекомендації щодо організації освітнього простору Нової української школи (наказ МОН України від 23.03.2018 № 283), втім, будь-які рекомендації трансформуються через досвід та систему роботи конкретного вчителя.

Науковий середовищний підхід тлумачить середовище як засіб виховання і як технологію опосередкованого управління (через середовище) процесом формування і розвитку особистості здобувачів освіти [6].

Вимоги до ключових якостей освітнього середовища:

- цілісність, єдність і впорядкованість предметно-просторового середовища та візуального сприйняття;
- багатофункціональність, гнучкість та мобільність;
- вікова відповідність;
- персоналізованість, наявність особистого простору;
- свобода, відкритість сприйняття, креативність;
- практичність та ергономічність;
- гармонійність та збалансованість;
- соціалізація та співпраця [8].

Простір для учнів початкової школи має відрізнитися від простору для старшокласників як за предметно-просторовою організацією, так і за характером оформлення. Завдання сучасної школи – не завершити якомога швидше дитинство, а надати можливість дитині прожити його, насолодитися ним і винести з нього важливі уроки. Школа, з одного боку, має не принижувати значущість особистості учня, а з іншого – давати можливість займатися собою і не вказувати йому, як треба поводитися, щоб бути схожим на дорослого. На особливу увагу заслуговує той факт, що початкову ланку школи потрібно відділити окремим блоком від старшої та середньої школи, але при цьому потрібно подбати про спільний перехід. Для цього є низка причин:

- наступність, ще В. О. Сухомлинський казав: «Школа не повинна вносити різкого перелому в життя дитини. Нехай, ставши учнем, дитина продовжує робити сьогодні те, що робила вчора. Нехай нове з'являється в її житті поступово і не збентежує лавиною переживань». Наступність виступає як ключовий елемент взаємозв'язку між початковою школою і ЗДО, що, спираючись на набуття дошкільного дитинства, має забезпечити подальше становлення особистості дитини, її інтелектуальний, соціальний та фізичний розвиток. Освітній процес у початковій школі (відповідно до Державного стандарту початкової освіти) організовано за циклами з урахуванням вікових особливостей фізичного, психологічного і розумового розвитку дітей 6–10 років. У 1–2 класах адаптаційно-ігровий цикл сприятиме поступовому переходу дитини від гри до навчання – провідних видів діяльності дошкільного та молодшого шкільного віку. Саме зонування простору в ЗДО мусить мати наступність і в початковій школі. Діти приходять із дитячого садочка, де вони звикли до зонування простору в групі. Отже, їм буде легше пристосуватися до нового навчального простору в початковій школі, що запланований Новою українською школою. У ЗДО осередків багато – природознавчий, дитячого експериментування,

ігрової діяльності, образотворчої діяльності, музичний та ін. У Новій українській школі передбачено 8 осередків, які виконують певну функцію в класі. Як і в садочку, величезне значення має наявність окремої вбиральні, якою учні можуть скористатися в будь-який момент. Найкращий варіант – прилегла вбиральня до кожного класу початкової ланки або спільна вбиральня в блоці початкової школи [9];

- безпечність; блок початкової ланки повинен мати окремий вхід, який би відгороджував його від середньої та старшої школи. У такий спосіб буде гарантовано безпеку молодших школярів та певну ізольованість від учнів старшої та середньої ланки. Діти початкової ланки будуть об'єднані за інтересами та віковим критерієм;

- можливість об'єднати кілька осередків класу в одній спільній рекреації. Осередок гри, відпочинку, дитяча бібліотека та куточок живої природи поєднуються, і в такій рекреації мають можливість проводити перерви всі учні початкової школи. А якщо поставити в цій рекреації столи та стільці, тоді в ній можна буде проводити уроки художньо-естетичного циклу.

Приміщення для різних вікових груп школярів – початкової, середньої та старшої ланки – мусять мати специфічне планування, що повною мірою відповідатиме особливостям навчального процесу, потребам та інтересам учнів різного віку. Освітній простір має бути гнучким та різноманітним із урахуванням характеру діяльності та вікових особливостей учнів. Лабораторії, майстерні та інші приміщення зі спеціальним обладнанням завжди матимуть більш-менш стабільну просторову структуру і тому повинні розташовуватися у просторі середньої та старшої ланки. Рекреаційні зони та класи будь-якої ланки мають бути здатні до перегрупування меблів та придатними до трансформації, швидкої зміни робочих зон для роботи з цілим класом, у групах чи індивідуально, у спокої чи в русі. Мобільність освітнього простору вимагає від дитини постійних роздумів про те, як його використовувати, а у стандартному кабінеті цієї адаптації та трансформації простору під себе не потрібно.

На вимогу часу освітнє середовище повинно бути безпечним, інклюзивним, мотивувальним. Що це означає? Відповідно до ст.1 Закону України «Про повну загальну середню освіту» безпечне освітнє середовище – сукупність умов у закладі освіти, які унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди... [5].

На виконання Указу Президента України від 25 травня 2020 № 195/2020 «Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі» закладом розробляється план заходів відповідно до стратегічних цілей.

24 лютого 2023 року, Уряд схвалив план заходів з реалізації Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі на 2023 рік.

Під час військових дій та ще тривалий час після їх закінчення заклади освіти в Україні працюватимуть у нових для себе вимогах до безпечного освітнього середовища. В умовах воєнного стану створення безпечного освітнього середовища є одним із першочергових завдань, виконання якого має реалізувати право на безпечні та нешкідливі умови навчання та забезпечення прав дітей на освіту.

План визначає комплекс заходів, що сприятимуть формуванню безпечних, комфортних та здорових умов для здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти, оволодінню учнями компетентностями, необхідними для безпечного та здорового способу життя, а також передбачають підготовку психологів та педагогічних працівників з питань психологічної підтримки та здатності діяти в умовах надзвичайних ситуацій.

Зокрема, план заходів на 2023 рік спрямований на досягнення стратегічних цілей щодо:

1. Забезпечення здоров'язбережувальної складової освіти.

Зміст освіти та методики навчання повинні:

- формувати в учнів компетентності, необхідні для здорового та безпечного життя;
- сприяти ухваленню рішень учнями щодо власного здоров'я, його збереження та дотримання здорового способу життя.

2. Комплексності розвитку фізичної культури та посилення рухової активності.

Підвищити рівень фізичної активності учнів — сформувати та реалізувати комплексний підхід до фізичного розвитку в закладах освіти. Це передбачає:

- навчальні заняття з фізичної культури;
- загальну рухову активність учнів;
- широке залучення працівників закладів освіти, батьків і місцевих громад до культури фізичної активності.

3. Розбудови системи здорового харчування, формування культури харчування та правильних харчових звичок.

Забезпечити учнів їжею та напоями, які відповідають сучасним принципам здорового харчування, рекомендаціям ВООЗ та МОЗ.

Сформувати культуру здорового харчування, правильних харчових звичок, основ здорового харчування та здорового способу життя.

4. Удосконалення медичного обслуговування учнів та працівників закладів освіти.

Створити умови для:

- медичного обслуговування дітей шкільного віку;
- щорічних медичних оглядів, моніторингу стану здоров'я;
- лікувально-профілактичних заходів, зокрема профілактики інфекційних і неінфекційних захворювань;
- виявлення чинників ризику та потенційних проблем із здоров'ям;
- супроводу дітей шкільного віку із хронічними захворюваннями та надання екстреної медичної допомоги у випадку невідкладних станів.

Здійснювати постійне спостереження за станом здоров'я та розвитком учнів.

5. Ефективного психологічного супроводу освітнього процесу.

Створити в закладі освіти умови, які сприяють охороні психічного здоров'я учнів і педагогів, надавати їм психологічну та соціально-педагогічну підтримку.

6. Підготовки працівників закладу освіти та їх здоров'я.

Працівники закладів освіти повинні:

- дотримуватися принципів здорового та безпечного способу життя;
- сприяти формуванню відповідних компетентностей в учнів;
- вміти запобігати проявам насильства та булінгу (цькування).

7. Безпечності, доступності та інклюзивності освітнього середовища.

Створити у закладі освіти умови, що забезпечують:

- належні та безпечні умови навчання, виховання, розвитку учнів;
- формування в учнів гігієнічних навичок і засад здорового способу життя;
- умови фізичної та психологічної безпеки учнів, з урахуванням їх потреб і можливостей;
- ефективне залучення та включення до освітнього процесу всіх дітей, зокрема з особливими освітніми потребами.

8. Міжсекторальної взаємодії та залучення соціальних інституцій.

Заклади охорони здоров'я, органи та установи у сферах молодіжної політики, спорту, соціального захисту, культури, правоохоронні органи повинні співпрацювати у процесі створення та забезпечення функціонування здорового, безпечного, розвивального, інклюзивного освітнього середовища.

У закладі освіти на основі міждисциплінарної взаємодії та комплексного підходу за участю всіх учасників освітнього процесу сформувати та підтримувати

освітнє середовище, що відповідає їх потребам у розвитку, збереженні здоров'я та безпеки.

Батьки учнів, місцева громада, громадські організації та активісти зацікавлені у здоровому та безпечному способі життя дітей, мають активно долучатися до формування середовища, максимально сприятливого для всебічного розвитку та безпеки дітей.

Розбудова інклюзивного освітнього середовища – завдання та спільна відповідальність для всіх учасників освітнього процесу: керівництва закладу, вчителів, учнів, батьків. Створення рівних можливостей навчатися, задоволення освітніх потреб обдарованих дітей, забезпечення доступності будь-якого куточка закладу для дітей з особливими освітніми потребами пов'язано з приведенням модифікації та адаптації освітнього середовища до потреб кожного учня з урахуванням принципів універсального дизайну. Універсальний дизайн у сфері освіти – дизайн предметів, навколишнього середовища, освітніх програм та послуг, що забезпечує їх максимальну придатність для використання всіма особами без необхідної адаптації чи спеціального дизайну [4]. Принципи універсального дизайну подані у табл. 1.

Таблиця 1

Принципи універсального дизайну

Принципи	Рекомендації
рівноправне використання	- врахування, що користувачі мають різні фізичні та когнітивні можливості; - використання завжди, якщо ні – створення еквіваленту; - безпека і надійність, досяжність всім; - дизайн привабливий для всіх
гнучкість у користуванні	- дизайн має відповідати різним уподобанням та можливостям; - самостійність у виборі способу використання; - врахування, що користувач – шульга; - адаптація під темп користувача
просте та зручне використання	- зрозумілість принципу використання будь-якій особі; - уникання зайвих ускладнень; - узгодження дизайну з інтуїцією та очікуванням користувачів; - врахування різних рівнів освіти; - розміщення інформації з урахуванням її важливості
сприйняття інформації, незважаючи на сенсорні можливості користувачів	- надання інформації у різний спосіб; - контраст між важливою інформацією та супутньою; - зрозумілість викладеної інформації; - забезпечення сумісності з різними технологіями і засобами, які використовують користувачі
припустимість помилок	- застереження про небезпеку або можливу помилку; - елементи, що використовуються найчастіше, мають бути найдоступнішими, небезпечні елементи потрібно ізолювати, вилучити, або убезпечити; - мінімізація небезпечних наслідків при

	ушкодженні обладнання; - упередження можливості несвідомих дій з боку користувачів у виконанні завдань
низький рівень фізичних зусиль	- створення максимального комфорту; - мінімізація дій, що повторюються, що приводять до довготривалого фізичного зусилля
наявність необхідного розміру і простору для підходу, під'їзду та різноманітних маніпуляцій, незважаючи на фізичні розміри, стан та ступінь мобільності користувача	- незалежність від росту, статури, мобільності користувача, використання ним допоміжних і компенсаторних засобів, особистого помічника; - забезпечення видимості важливих елементів і безперешкодного доступу до них будь-яким користувачем; - передбачення різних розмірів рук і сили стискання користувачів

Структура універсального дизайну (UDL-UniversalDesignforLearning) заснована на таких принципах:

- використання різноманітних методів для представлення, легкого сприйняття та розуміння інформації,
- надання учням альтернативних способів діяти і демонструвати те, що вони знають,
- врахування інтересів учнів через вибір навчального змісту та способів мотивування учнів, різні рівні складності.

Для вирішення конкретних завдань для окремого учня або групи здобувачів освіти використовують розумне пристосування, наприклад, переносні апарелі, пандуси, підйомні пристрої. Розумне пристосування – запровадження необхідних модифікацій і адаптацій з метою забезпечення реалізації особами з особливими освітніми потребами конституційного права на освіту нарівні з іншими особами[5]. Розбудова інклюзивного освітнього середовища є важливою складовою організації інклюзивного навчання.

Мотиваційне середовище – це сукупність умов, що визначають спрямованість і величину зусиль для досягнення тих чи інших цілей діяльності. Залежно від характеру мотиваційного середовища в учасників освітнього процесу виробляється певна система цінностей, відносин і, як наслідок, лінія поведінки.

За сучасних швидкозмінних умов освітнє середовище школи не існує ізольовано від зовнішніх та внутрішніх впливів, що можуть спричиняти як позитивний результат, так і нести деструктивні загрози, небезпеки й ризики. Для протидії таким чинникам необхідно, щоб освітнє середовище навчального закладу було захищеним, безпечним. Отже, таке середовище забезпечує: наявність безпечних умов навчання та праці, комфортну міжособистісну взаємодію, сприяючи емоційному благополуччю учнів, педагогів та батьків, відсутність будь-яких проявів насильства та наявність достатніх ресурсів для їх запобігання, дотримання прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника освітнього процесу.

Список використаних джерел та літератури

1. Безпечне освітнє середовище закладу освіти.
URL:<https://rozvytokosvity.te.ua/bezpechne-osvitnye-seredovyshche-zakladu-osvity/>
2. Деміракі Т.В. Моделювання освітнього простору в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа», методичні рекомендації. URL: <http://surl.li/begwp>
3. Доступність та універсальний дизайн: навчально-методичний посібник. Азін В. О., Грибальський Я. В., Байда Л. Ю., Красюкова-Еннс О. В. К. 2013. 128 с.

4. Закон України «Про освіту», 2017.
5. Закон України «Про повну загальну середню освіту», 2020.
6. Кириченко В.І., Основні методологічні підходи у формування просоціальної поведінки учнів загальноосвітніх навчальних закладів.
[URL:https://lib.iitta.gov.ua/708578/1/kyrychenko.pdf](https://lib.iitta.gov.ua/708578/1/kyrychenko.pdf)
7. Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі. URL: <https://nus.org.ua/news/dyvitsya-natsionalnu-strategiyu-rozbudovybezpechnogo-i-zdorovogo-osvitnogo-seredovyshha-u-nush/>
8. Новий освітній простір. Мотивуючий простір. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/407/NOP_Motivuyuchiyprostir.pdf
9. Сергійчук С. Фізичні простори для освітніх заходів: інклюзивні, холістичні та натхненні. – 2017. – (Електронний ресурс). – Громадський простір. – Режим доступу: <https://www.prostir.ua/?kb=fizychni-prostory-dlya-osvitnih-zahodiv-inklyuzyvni-holistychnita-nathnenni>
10. Сухомлинський В. О. Школа радості // Вибр. твори: В 5. т. – К. 1976–1977. – Т. 3. – С. 9–98.

6. Супровід дитини з ООП в інклюзивному класі

Верясова Оксана,
учитель-логопед, учитель-методист
дитячого будинку Хмельницької обласної ради

Супровід дитини з особливими освітніми потребами впродовж перебування у закладі інституційного догляду

Анотація. В статті розглянуто деякі особливості супроводу вихованців закладу інституційного догляду, які інтегруються в освітні установи спеціальної, інклюзивної та позашкільної освіти.

Ключові слова: дитина з особливими освітніми потребами, супровід, інституційний догляд, психолого готовність педагогів, командна взаємодія.

Інклюзія – це забезпечення рівних можливості людям із відмінностями, збільшення їхньої участі в соціальних процесах. Вихованці дитячого будинку – це різновікова категорія дітей, яка здобуває освіту у різних типах закладів(спеціальних, спеціалізованих, загальноосвітніх), діти не обмежені у праві вибору типу закладу та форми навчання, що говорить про постійний розвиток в країні інклюзивності освіти тобто якісне забезпечення доступності її для людей із особливими потребами. Удоступнення освіти відбувається завдяки організації простору, відповідним методикам навчання та спілкування, що враховують особливості дитини, в укладанні та слідуванні індивідуальній програмі розвитку, та в соціальній підтримці.

Виявлення порушень розвитку у більш ранньому віці запорука успіху у їх подоланні. Робота в даному напрямку розпочинається з виявлення проблем, а потім визначення потреб дитини. Обстеження проводяться лише після проходження періоду адаптації в новому середовищі, який може тривати 1 місяць, 2 місяці а для когось це 2 дні. Період адаптації індивідуальний для кожного. Обстежується дитина усіма спеціалістами: психологом, дефектологом, логопедом і якщо у дитини стійкі порушення розвитку мовлення, над подолання цієї проблеми потрібно працювати і психологу, і дефектологу, і вихователям, а якщо є батьки то і батькам-постійно. В багатьох випадках порушення мовлення дитини-неувага батьків до малюка у ранньому віці. Наздогнати пропущений час можливо але важко.

Діти, які влаштовані в заклад інституційного догляду, є учасниками освітнього процесу у різних закладах освіти. Після проходження обов'язкового обстеження в інклюзивно - ресурсному центрі, відповідно організовується навчання в інклюзивному класі, спеціальній школі, дошкільній групі з рекомендованими корекційними педагогами. В цьому аспекті супровід розглядається в організації командної роботи, співпраця з асистентами дитини в ЗОШ, класними керівниками спеціальної школи(вихователь - педагоги шкіл, корекційний педагог - вихователь, соціальний педагог дитячого будинку - практичний психолог школи (і це не усі варіації). Вибудувати результативний супровід вихованців можливо за наявності двох ключових компонентів: педагогічну підтримку дитини на етапах її розвитку освітньої траєкторії в загальноосвітньому закладі та паралельний супровід дорослими суб'єктами у інституційному закладі.

Що включає система підтримки дітей у такого типу закладу: психологічна допомога у подоланні особистісних та міжособистісних проблем, труднощів; забезпечення потреб, здібностей, можливостей в самопідготовці, супровід корекційно-розвиткової складової, сприяння соціальній інтеграції. Звернемо увагу, що дійсно має бути організована система роботи, взаємоузгодження дій усіх тих, хто

дотичний до осіб з особливими освітніми потребами. Створити умови, у яких кожна дитина має право і можливість реалізувати свій потенціал - це забезпечити поєднання медичної, психологічної, соціальної та освітньої складової у взаємодії різних соціальних інститутів. Ще з 2006 року запроваджено практику, влаштування вихованців дитячого будинку на навчання у загальноосвітні заклади, по територіальному принципу. Важливим є те, що перебуваючи в інституційному закладі, діти не втрачають можливість бути в соціальному контакті, інтегруватись в середовище позашкільних закладів та товариств за інтересами, а також відчувати себе повноправним членом соціуму. Впродовж цих декількох років командою фахівців формується механізм соціальної підтримки дітей у звичайних класах, а в подальшому і інклюзивних класах. Соціалізація в середовищі дітей з ООП- від формування простих щоденних навичок до сформованих знань, умінь, навичок у певних сферах. Команда спеціалістів, що працюють у інституційному закладі мають розвивати свої професійні компетентності спираючись на вимоги, які висуває суспільство, виокремлюючи наразі складову професійної діяльності – інтегративно-соціалізуючу. Вихованці закладу, діти з особливими освітніми потребами мають відчувати свою залученість до суспільства, а не ізольованість через «інакшість» дітей, що впродовж багатьох років чомусь вважалось нормою.

Розглянемо моделі командної роботи, на які можна орієнтуватися вибудовуючи системність у роботі супроводу дітей.

У практиці зарубіжної соціальної роботи існує три моделі інтегративної / командної допомоги: мультидисциплінарна, трансдисциплінарна та міждисциплінарна.

Мультидисциплінарна модель визначається як сукупність незалежних експертів у різних галузях знань з окремими планами роботи та окремими завданнями. Усі вони працюють поряд, однак практично не разом. Внутрішні взаємозв'язки незалежних експертів у команді координуються одним лідером групи. У функціях лідера команди — загальне керівництво, координація роботи її членів та визначення пакету послуг, що пропонуються конкретному клієнтові. Така команда працює на основі регулярних групових зустрічей, під час яких відбувається моніторинг та оцінювання виконаної роботи, представлення нових випадків. Фірсов М.В., Шапіро Б.Ю, зазначають, що модель мультидисциплінарної команди є першим еволюційним рівнем у концепції командної роботи.

Трансдисциплінарна модель була запозичена з дошкільної освіти і є найновішим напрямком у командній роботі. Вона частіше за все використовується під час взяття на облік, експертизи та планування послуг, наприклад, в управлінні випадком. У зарубіжній практиці трансдисциплінарна команда широко застосовується програмами раннього втручання. За цією моделлю один фахівець тримає прямий зв'язок з батьками / доглядальником розумово відсталої особи і таким чином здійснює основне представництво команди. Передбачається розширений обмін інформацією та навичками між професіоналами, щоб кожен із них міг виконати функцію іншого представника команди. Таким чином досягається універсальність, певна взаємозамінність кожного учасника команди і циркуляція знань між фахівцями. Отже, з одного боку такий підхід звільняє клієнта від контактів з великою кількістю людей, а з іншого — розширює роль кожного члена команди як консультанта. Спільна участь фахівців у виконанні плану втручання та обмін знаннями заплановані для скоординованого, а не фрагментарного характеру роботи.

Міждисциплінарна модель вважається найбільш перспективною у створенні більш скоординованого пакету послуг, є найбільш розповсюдженою формою командної діяльності. Термін «міждисциплінарна» робить наголос на інтеграції між компонентами і передбачає тісну та подовжену в часі взаємодію незалежних спеціалістів у процесі надання допомоги, що забезпечує планування послуг конкретніше та ефективніше. У цьому підході має місце акцентування на певному порядку взаємодії і на досягненні згоди між фахівцями. Спеціалісти обговорюють

випадки на регулярних зустрічах, під час яких, власне, і мають дійти згоди стосовно порядку взаємодії та плану втручання. Зустріч усіх спеціалістів дозволяє максимально точно здійснити експертне оцінювання проблем та ситуації клієнта, обговорити дії, зробити їх більш скоординованими, здолати міжвідомчі бар'єри.

Супровід дітей з особливими освітніми потребами на сьогодні розглядають також в різних підходах орієнтуючись на вище зазначені моделі командної роботи. Про це неодноразово йшла мова на наукових конференціях серед освітянської спільноти, обговорюється серед медичних та соціальних працівників. Важливим є те, яку б модель супроводу не застосовували в закладі освіти, однозначна думка, що супровід має бути гнучким: орієнтуватись має на потреби дитини, на певні соціальні вимоги часу, на ресурси та індивідуальні можливості дитини. Гнучкість мають забезпечити, ті хто супроводжує дітей, це фахівці, які мають володіти комплементарними навичками, об'єднаними загальною метою, загальним підходом і взаємною відповідальністю для реалізації поставлених завдань. Розвивати та вдосконалювати вміння працювати в команді шляхом навчання, вивчити освітні компоненти у суміжних науках інтегрувати свої знання щоб дитина досягла результатів. Особливу роль в запровадженні ідей та розвитку інклюзивної освіти виконує педагог. Успішність усього освітнього процесу буде залежати від його здатності адаптуватися до нових вимог та особливостей, від здатності й бажання зробити свій власний, індивідуальний внесок у здійснення педагогічного процесу, його розвиток і вдосконалення. Наявності нового методичного матеріалу, матеріальної бази, замало; чимала роль відведена готовності педагога до роботи із дітьми з особливими освітніми потребами, зокрема - моральній, психологічній.

Особливу роль у готовності педагога до інклюзивної освіти відіграють його професійно значущі психологічні якості. Психологічна готовність включає в себе, з одного боку, запас знань, умінь і навичок; з іншого – риси особистості: переконання, здібності, інтереси, пам'ять, мислення, увагу, працездатність, емоційність, моральний потенціал особистості.

Аналіз психолого-педагогічної та навчально-методичної літератури свідчить, що різні вчені по-різному визначали психологічну готовність. Наприклад, М. Левітов визначав її як можливість своєчасно приймати рішення в даній конкретній ситуації. Г. Гагаєва визначає психологічну готовність як емоційний стан, що характеризується оптимальним рівнем працездатності аферентних і еферентних систем.

Важливим станом є готовність до діяльності. Існує три її види – це звичайна, підвищена та понижена готовність.

Звичайна готовність буває у людини перед роботою, до якої вона звикла і до якої не має підвищених вимог. Підвищена готовність відбувається завдяки творчому характеру роботи, хорошему фізичному самопочуттю. Понижена готовність може викликатись невмотивованістю особистості і виявляється в помилкових діях, незібраності, неухваженості.

З огляду на те, що до категорії дітей з особливими освітніми потребами в першу чергу відносять дітей з вадами фізичного або психічного розвитку, то основна увага зосереджується саме на особливостях психологічної готовності педагогів до роботи з даною групою дітей. За деякими класифікаціями до цієї ж групи належать діти, позбавлені батьківського піклування, діти з проявами гіперактивності та діти групи ризику, а також діти, що знаходяться на індивідуальному навчанні. Однак, найчастіше дані категорії дітей не є такими, що взаємно виключають одна одну. Важливо зауважити, що тут мова йде лише про дітей, які відвідують загальноосвітні навчальні заклади. В цю категорію дітей належать діти-вихованці дитячого будинку.

Щодо готовності педагога до роботи з такою категорією дітей, слід звернути увагу на три аспекти: теоретичний, практичний і психологічний. Теоретична підготовка до роботи з дітьми із особливими освітніми потребами включає в себе: базу знань щодо психофізіологічних особливостей таких дітей, в тому числі, пов'язаних зі специфікою конкретного розладу (ММД, гіперактивність, наслідки ДЦП,

розумова відсталість, фізичні вади); знання про особливості їх навчальної діяльності; ознайомленість із методиками роботи з даною цільовою групою.

Психологічна готовність педагога до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами як інтегрована якість особистості включає: систему мотивів, станів, знань, умінь і навичок, певного досвіду педагога, особистісних якостей, які забезпечують успішну педагогічну діяльність.

У структуру психологічної готовності входять п'ять функціонально зв'язаних та взаємозумовлених компонентів – мотиваційний, когнітивний, операційний, оціночний та особистісний.

Мотиваційний компонент психологічної готовності педагогів до взаємодії з дітьми з особливими потребами – це сукупність стійких мотивів до роботи в умовах інклюзивної освіти, спрямованість на здійснення ефективного процесу навчання і виховання, визнання кожної дитини суб'єктом навчально-вихованої діяльності, формування внутрішньої готовності до позитивного сприймання дітей з особливостями психофізичного розвитку.

Когнітивний компонент, на нашу думку, повинен включати в себе інформацію про психологічні особливості дітей з особливими освітніми потребами та пов'язані з ними труднощі, які можуть виникати у них; інформацію про шляхи надання емоційної підтримки, правильне поводження з цими дітьми для запобігання отримання ними психологічних травм, методи підвищення самооцінки та зниження рівня тривожності учнів.

Операційний компонент – це наявність умінь та навичок, необхідних для діагностики деяких особливостей емоційно-вольової та пізнавальної сфер, адекватного реагування на проблемні ситуації, які виникають у дітей з особливими освітніми потребами, розробки корекційних заходів та здійснення психолого-педагогічної допомоги.

Оціночний компонент передбачає оцінку педагогами досягнутих в процесі навчання результатів, встановлення відповідності їх навчально-виховним завданням, знаходження причин тих чи інших прогалин. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти.

Особистісний компонент психологічної готовності складають впевненість у своїх силах, прагнення наполегливо і до кінця доводити розпочату справу, здатність рефлексивно ставитись до себе в процесі діяльності та вільно керувати своєю поведінкою і поведінкою інших, активність і саморегулювання, врівноваженість і витримка.

Якщо перші три компоненти психологічної готовності (мотиваційний, когнітивний та операційний) мають функціональний характер, то оціночний та особистісний компоненти психологічної готовності – це особистісні характеристики які формуються в процесі діяльності та спілкування між людьми, розвитку особистості.

Психологічна готовність є провідною складовою готовності до професійної діяльності та трактується ученими, як сплав функціональних, операційних та особистісних компонентів. В окремих випадках, лише готовність і може стати запорукою вдалого контакту з дитиною на всіх етапах освітньо-виховного процесу.

Якщо педагогічні працівники озброєнні знаннями та вміннями працювати з дітьми з ООП, можна в подальшому налагоджувати згуртованість педагогів для підтримки вихованців.

Одним із викликів супроводу дітей з особливими освітніми потребами, а саме вихованців дитячих будинків, є стереотипи та стигма. Стигматизоване сприйняття представників певної соціальної групи, як правило, проявляється в ситуаціях соціальної взаємодії (міжособистісної або міжгрупової). Як показує аналіз досліджень, стигма визначається як соціальний атрибут, що дискредитує людину або групу, як ознака зневаги чи недовіри, яка відділяє людину від інших. Це багаторічна довготривала робота, полягає у важливості вироблення ефективних технологій соціально-психологічної підтримки вихованців в різних суспільних та освітніх

середовищах, визначається необхідністю протидії будь-яким формам нетерпимості, дискримінації, стигматизації й сприяння взаєморозумінню та повага до такої категорії осіб. Проведення просвітницької роботи педагогами школи з учнями щодо формування адекватного ставлення до вихованців, це ще один важливий фактор на тернистому шляху супроводу. Загальноприйняті, традиційні форми роботи: бесіди, зустрічі, лекції чи інші заходи, якщо проводяться системно, звичайно згладжують та можна сказати, ліквідують небажані прояви до дітей, допомагають вирішувати конфліктні ситуації, або ж моменти шляхом конструктивних діалогів, прийняття адекватних, не травмуючих рішень.

Як зазначають наукові джерела, що навчання в інклюзивних навчальних закладах є корисним як для дітей з особливими освітніми потребами, так і для дітей з типовим рівнем розвитку, членів родин та суспільства в цілому. Це дійсно так і по аналогу зазначаємо, що вихованці дитячого будинку, які не обмежені оточенням серед працівників закладу, а поступово соціалізуються в суспільстві, коли є налагоджена співпраця освітніх структур, напрацьований досвід та ресурси які можуть прямо або опосередковано впливати на те, як школа готова прийняти на навчання дітей з особливими освітніми потребами, наскільки комфортно вони себе почуватимуть, хто входить до команди супроводу, яке технічне обладнання та методичне забезпечення потрібне для навчання тощо.

Звичайно у навчанні для дітей з особливими освітніми потребами важливо забезпечити наступне:

- інтерактивність(спільне навчання та комунікацію між учнями та учителями)
- диференціацію(врахування можливості кожного учня)
- індивідуальний підхід(врахування індивідуальних особливостей дітей, в тому числі тих, які зумовлені тими чи іншими порушеннями розвитку)
- навчання в комфортному для учня чи учениці темпі).

Хоча ці характеристики, як бачимо, визначають забезпечення усього цілісного процесу супроводу осіб з особливими освітніми потребами.

Супровід дітей має відбуватись однозначно на партнерських засадах. Важливим є сімейно-орієнтований підхід, який є знівельованим у закладі інституційного догляду, проте вихователь, дефектолог, учитель-логопед, педагог психологічної служби закладу та служби у справах дітей налагоджують узгоджену роботу, щоб інформаційні джерела про ранній розвиток дитини, були достовірно вивчені (за можливості). З метою вжиття заходів для подолання первинних порушень, з залученням медичних працівників та забезпечення коригуючого педагогічного впливу на вторинні порушення. Супровід дітей впродовж перебування вихованців на державному утриманні, це ряд заходів, які здійснюються не лише спеціалістами з числа педагогів, а до цього залучені працівники інших служб закладу, які закривають прогалини відсутності сім'ї(елементарні побутові навички, емоційні зв'язки). Щоб забезпечити максимальний результат супроводу необхідно поєднання вищевикладеного у статті до системи постійної роботи працівників, а зважаючи на те, що в Україні інклюзивна освіта перебуває на етапі становлення та розвитку, слід активізувати процеси її подальшого впровадження в реальну дійсність в умовах широкого поширення процесів децентралізації на світовій арені, у тому числі й на теренах нашої держави.

Список використаних джерел та літератури

1. Колупаєва А., Савчук Л. Діти з особливими потребами та організація їх навчання. Київ: «АТОПОЛ» 2011. 273 с.
2. Ресурси для організації інклюзивного навчання. Взято з https://znayshov.com/News/Details/resursy_dlia_orhanizatsii_inkliuzyvnoho_navchannia
3. Особлива дитина: навчання і виховання, 2018 №2(86) Ганна Соколова. Теоретичні аспекти психологічного супроводу дітей з особливими освітніми

потребами в психолого-педагогічних дослідженнях
http://ojs.csnukr.in.ua/index.php/Exceptional_child/issue/view/3/3).

4. Програма навчальної дисципліни «Інклюзивна освіта» /розроб. Порошенко М. Київ ТОВ «Агенство «Україна», 2019. 60 с.

5. Тамара Шибистюк Формування психологічної готовності педагогів до взаємодії із дитиною з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання <http://dpsz2018.blogspot.com/2018/11/blog-post13.html>

Лоб Ольга,

викладач кафедри дошкільної педагогіки,
 психології та фахових методик
 Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Командна взаємодія фахівців у процесі супроводу дитини в умовах інклюзивного навчання

Освітні процеси, які сьогодні відбуваються в Україні, стають все більш індивідуалізованими, персоніфікованими і протікають іноді майже за власною освітньою траєкторією із залученням різноманітних ресурсів (навчальних, організаційних, технічних, матеріальних тощо). Такий процес зумовлює нові вимоги до системи загальної освіти, зокрема, забезпечення не тільки рівного, а й якісного доступу до навчання у загальноосвітніх закладах дітям із психофізичними порушеннями, їх інтеграції у соціумі.

Кількість дітей з особливими освітніми потребами, інтегрованих у масові школи, щороку зростає на кілька тисяч осіб. Цей процес законодавчо врегульований Законом України «Про внесення змін до законодавчих актів України з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу» (6 липня 2010 року № 2442). Згідно цього законодавчого акту внесено зміни до Закону України «Про загальну середню освіту», де передбачено функціонування спеціальних та інклюзивних класів для навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах та створення навчально-реабілітаційних центрів для дітей із складними вадами розвитку [1].

Особливо актуальним постає питання залучення і підготовки фахівців, готових до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзії, оскільки забезпечення індивідуального супроводу цих дітей відповідними спеціалістами є неодмінною складовою інклюзивної форми навчання.

Безперечно, успішність розв'язання завдань інклюзивної освіти залежить від багатьох умов, в першу чергу, залучення необхідних різнопрофільних фахівців із метою розробки стратегії навчання дитини з особливими освітніми потребами в особливих умовах.

В закладі має бути створена команда індивідуального супроводу дитини, мета роботи якої полягає в опрацюванні ефективних технологій її навчання. До таких фахівців можемо віднести вчителя, асистента вчителя, практичного психолога, соціального педагога, учителя-дефектолога (учителя-логопеда), керівника навчального закладу. Тобто у загальноосвітньому навчальному закладі має бути створена команда індивідуального супроводу дитини, мета роботи якої полягає в опрацюванні ефективних технологій її навчання.

Поняття «команда» розглядаємо як групу індивідів, людей однодумців, що для досягнення певної мети координують свої взаємодії, трудові й інтелектуальні зусилля.

Командний підхід в інклюзії сприяє системній інтеграції професійних зусиль для усвідомлення всіма членами команди потреб учня з психофізичними порушеннями в комплексі, а не лише під кутом зору окремого фахівця, та для більш

ефективної реалізації його соціального, психологічного та педагогічного супроводження. Результативність команди інклюзивного навчального закладу характеризує низка ознак, таких, як спільна діяльність, спільні завдання, спільна відповідальність, розподіл обов'язків, особистісна неформальна взаємодія, взаємодоповнюючий (за професійними та психологічними характеристиками) склад учасників команди, участь усіх учасників команди у напрацюванні рішень, взаємний вплив, стосунки, побудовані на довірі.

Аналіз науково-педагогічної літератури та освітньої практики свідчить, що команда індивідуального супроводу дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання має трьохрівневу структуру:

1. Команда на рівні класу (учитель, асистент учителя, батьки, дитина).
2. Шкільна команда (працівники школи, які долучаються до вивчення особливостей розвитку дитини і подальшого її супроводу).
3. Команда підтримки (додаткові фахівці, які не є працівниками школи).

В процесі вибору індивідуальної освітньої траєкторії кожного учня з особливими освітніми потребами та її практичного впровадження, мають враховуватися рівневі особливості, основні функції кожного суб'єкта командної взаємодії та взаємозв'язки між командами на кожному рівні.

Важливим напрямом реалізації командної взаємодії фахівців в умовах інклюзивного навчання є діяльність асистента вчителя, основні завдання якого полягають у забезпеченні особистісно орієнтованого спрямування навчально-виховного процесу, участі у розробленні й виконанні індивідуальних навчальних планів та програм, адаптації навчальних матеріалів з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей із особливими освітніми потребами

Кожна така дитина має певні особливості й потреби, на які зосереджена увага фахівців шкільної команди[2].

Група фахівців визначає, якого супроводу потребує саме ця дитина і якої допомоги асистента вчителя. Через те, на визначення обов'язків конкретного асистента вчителя впливають такі чинники, як потреби учнів, потреба вчителя в інформації про дитину та особливості організації навчально-виховного процесу в класі з інклюзивним навчанням[4].

У процесі командної взаємодії фахівців в умовах інклюзії вагома роль покладається на практичних психологів та соціальних педагогів, які здійснюють психологічний та соціальний супровід дитини з особливими освітніми потребами.

У ході реалізації командної взаємодії фахівців важливою є діяльність консультантів психолого-медико-педагогічних консультацій, висновки яких про особливості психофізичного розвитку дитини, рекомендовану навчальну програму, необхідність супроводу асистентом учителя за умови інклюзивного навчання, необхідність корекційно-розвивальної роботи, визначення кількості корекційних занять на тиждень, надається при вступі дитини до школи у встановленому порядку. При цьому, слід зазначити, що ПМПК є складовою команди підтримки, оскільки діяльність її обмежується лише діагностичною функцією. ПМПК тісно співпрацює з навчальним закладом, надаючи консультативну допомогу фахівцям, які продовжують процес вивчення індивідуальних особливостей, можливостей та труднощів дитини у навчанні.

Однією з умов успішної реалізації системної взаємодії шкільної команди та команди підтримки є залучення фахівців системи спеціальної освіти, фахівців закладів медико-соціальної реабілітації, діяльність яких має бути сфокусована як на подолання наявних труднощів в учнів, так і на надання системи спеціальних знань педагогам, щоб уникнути цих труднощів. Така співпраця фахівців має бути зосереджена на оптимальному співвідношенні цілеспрямованих професійних впливів з метою удосконалення умов впровадження інклюзивних підходів. Координує роботу всіх компонентів командної взаємодії представник адміністрації навчального закладу,

зокрема, директор школи, який потім може делегувати ці повноваження заступнику і долучатись до засідань команди у разі необхідності [7, с.156].

Зарубіжні науковці підкреслюють такі особливості співпраці: «Учителям потрібно працювати в диференційованих командах разом з асистентами учителів та іншим фахівцями» (Pickett, Vasa, & Steckelberg, 1993). Це означає, що вчителі та асистенти виконують різні ролі задля досягнення спільної мети. Вчителі не повинні «перекладати» всю відповідальність за освіту дитини на асистента. Також учителям не слід повністю брати на себе цю роль, і вони мають бути впевненими, що можуть покластися на допомогу асистентів, коли це буде потрібно. Це потребує обговорень на етапі планування спільної роботи» [6].

Результативність інклюзивного навчання підтверджує необхідність залучення різнопрофільних фахівців із метою вибору індивідуальної освітньої траєкторії дитини з особливими освітніми потребами та забезпечення оптимальної корекційно-розвивальної складової навчально-виховного процесу. Загальноосвітня школа повинна й може у повній мірі реалізувати принцип особистісно зорієнтованого навчання дітей із психофізичними вадами, що розширює їх можливості у процесі інтеграції у суспільство. До того ж командний підхід в інклюзії забезпечує єдність і цілісність усіх зусиль, необхідних для реалізації основної її мети – включення кожної дитини в освітній простір.

Список використаних джерел та літератури

1. Закон України «Про внесення змін до законодавчих актів України з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу» від 06. 07. 2010 № 2442 [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2442-17>.

2. Закон України «Про загальну середню освіту» від 13. 05. 1999 № 651 Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» від 15. 08. 2011 № 872 [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-D0BF>.

3. Інструктивно-методичний лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Організація інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» від 18. 05. 12 № 1/9-384 [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/29627/.

4. Інструктивно-методичний лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Щодо посадових обов'язків асистента вчителя» від 25. 09. 2012 № 1/9-675 [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/32125/.

5. Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Щодо введення посади вихователя (асистента вчителя) у загальноосвітніх навчальних закладах з інклюзивним навчанням» від 28. 09. 2012 № 1/9-694 [Електронний ресурс]: Режим доступу: mon.gov.ua/img/zstored/files/1_9-694.doc.

6. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі: практ.посіб. / [Тім Лорман, Джоан Деппелер, Девід Харві]; пер. з англ. – К.: – СПД-ФО Парашин І.С., 2010. – 296 с.

7. Лорман Т. Сім стовпів підтримки інклюзивної освіти. Як перейти від запитання «Чому?» до запитання «Як?» / Т. Лорман // Міжнародний журнал цілісної освіти. — 2007. — № 2. — Т. 3. — С. 3-11.

Панасюк Л. В.,
директор Кучанської ЗОШ I-III ступенів
Новоушицької селищної ради

Супровід дитини з ООП в інклюзивному класі

Анотація. У статті висвітлюються основні проблеми організаційного, змістового та методичного забезпечення інклюзивної освіти, зокрема: підходи до реалізації інклюзивної освіти як нової соціальної моделі в Україні; психолого-педагогічний супровід дітей в інклюзивному закладі; реалізація корекційно-розвиткового компоненту інклюзивного навчання; співпраця з батьками як членами команди інклюзивного закладу.

Ключові слова: психолого-педагогічний супровід, діти з особливими освітніми потребами, асистент вчителя, інклюзивне навчання.

В умовах реформування системи освіти в Україні посилена увага приділяється проблемам виховання і розвитку дітей із особливими потребами. Це стосується й питання щодо формування загальної компетентності особистості як системи окремих компетенцій, знань і необхідного для її результативної діяльності в соціумі досвіду. Уведення в дію нового Закону України «Про освіту» закріплює практику надання особам з особливими освітніми потребами «системи освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників», що гарантує їм право на освіту й забезпечення рівних можливостей у всіх сферах суспільного життя.

В українському законодавстві термін «діти з особливими освітніми потребами» використовується у вужчому розумінні інклюзивної освіти й охоплює дітей з порушеннями фізичного, психічного, інтелектуального розвитку, сенсорними порушеннями та дітей з інвалідністю [1].

Відповідно до ст. 20.6 Закону України «Про освіту» для навчання дітей з особливими освітніми потребами заклади освіти за потреби утворюють інклюзивні та/або спеціальні групи і класи. У той же час практика свідчить, що ця категорія дітей на сьогодні може перебувати на індивідуальному, інтегрованому чи інклюзивному навчанні.

Інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних, з урахуванням індивідуальних особливостей таких дітей»

Інклюзивне навчання означає, що всі учні можуть навчатися в школах за місцем проживання, в загальноосвітніх класах, в яких в разі необхідності їм буде надаватися підтримка, щоб всі учні без виключення навчалися і проводили час разом.

Інклюзивна освіта дозволяє:

- Розвивати індивідуальні сильні сторони і таланти дитини.
- Приймати всіх дітей без виключення в загальноосвітню шкільну систему і суспільство.
- Працювати над досягненням індивідуальної мети беручи участь в житті громади та їхнього класу.
- Залучати батьків в процес навчання і життя школи.
- Розвивати культуру поваги і належності до школи. Мати можливість навчатися і поважати різні здібності інших.
- Створювати дружні стосунки з іншими дітьми.

- Позитивно впливати на школу, громаду та поважати різноманіття та включення на більш широкому рівні.

Переваги інклюзивної освіти:

для дітей з особливими освітніми потребами:

- Завдяки цілеспрямованому спілкуванню з однолітками поліпшується когнітивний, моторний, мовний, соціальний та емоційний розвиток дітей.
- Ровесники відіграють роль моделей для дітей з особливими освітніми потребами.
- Оволодіння новими вміннями та навичками відбувається функціонально.
- Навчання проводиться з орієнтацією на сильні якості, здібності та інтереси дітей.
- У дітей є можливості для налагодження дружніх стосунків зі здоровими ровесниками й участі у громадському житті.

Для інших дітей:

- Діти вчаться природно сприймати і толерантно ставитися до людських відмінностей.
- Діти вчаться налагоджувати й підтримувати дружні стосунки з людьми, які відрізняються від них.
- Діти вчаться співробітництву.
- Діти вчаться поводитися нестандартно, бути винахідливими, а також співчувати іншим.

Для педагогів та фахівців:

- Вчителі інклюзивних класів краще розуміють індивідуальні особливості учнів.
- Вчителі оволодівають різноманітними педагогічними методиками, що дає їм змогу ефективно сприяти розвитку дітей з урахуванням їхньої індивідуальності.
- Спеціалісти (медики, педагоги спеціального профілю, інші фахівці) починають сприймати дітей більш цілісно, а також вчаться дивитися на життєві ситуації очима дітей.

Як організувати інклюзивне навчання в школі

Батькам для вчасної та ефективної організації інклюзивного навчання треба:

- забезпечити комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини (в ІРЦ);
- подати документи для зарахування до закладу загальної середньої освіти;
- співпрацювати із фахівцями під час складання індивідуальної програми розвитку (ІПР).

Щоб організувати інклюзивне навчання, батьки дитини мають звернутися до інклюзивно-ресурсного центру з заявою про комплексну психолого- педагогічну оцінку розвитку дитини. Зверніть увагу, що ІРЦ має протягом місяця провести таку оцінку, а сама оцінка може тривати до 10 днів.

У своєму висновку ІРЦ має вказати потреби дитини в корекційно- розвиткових послугах, асистенті вчителя та/або дитини (відповідно до форми, затвердженої постановою КМУ від 12 липня 2017 р. № 545).

Далі батькам необхідно подати заяву про зарахування та інші документи до закладу загальної середньої освіти, куди дитина буде вступати до 31 травня (відповідно до наказу МОН від 16 квітня 2018 року № 367).

Звичайно, висновок ІРЦ можна подати пізніше, але керівнику закладу освіти треба заздалегідь знати про потреби, які виникнуть для організації інклюзивного навчання.

Від закладу загальної середньої освіти залежать:

- асистент вчителя,
- вчитель інклюзивного класу,
- навчальне приміщення ,
- складання ІПР,
- психолого-педагогічні і корекційно-розвиткові заняття (послуги) за умови,

що саме школа буде отримувачем державних коштів на підтримку осіб з особливими освітніми потребами (отримувачем коштів може бути управління освіти).

Керівник має визначити, який клас буде інклюзивним, тому зверніть увагу на висновок ІРЦ, а саме – на потреби.

Керівник зі свого боку має запровадити штатну одиницю – асистента вчителя. Складність у тому, що навчальний рік починається всередині календарного, тобто фінансового року, тому не завжди є можливість ввести посаду асистента вчителя з початку навчального року.

За можливості, керівник має забезпечити асистента вчителя на початок навчального року. Батькам же треба розуміти, що введення ставки асистента вчителя ще не означає, що одразу знайдеться людина на цю вакансію, тому треба бути терплячими, наполегливими та доброзичливими.

Асистент вчителя – це педагогічна посада у штаті закладу освіти, тому його призначає та звільняє з посади керівник закладу освіти відповідно до трудового законодавства.

Асистента вчителя часом плутають з асистентом дитини. Асистент дитини – це непедагогічна посада. Крім того, такої посади немає в типових штатних нормативах закладів загальної середньої освіти. Асистентом дитини може бути один з батьків або уповноважена ними особа.

Якщо дитина має порушення опорно-рухового апарату, доцільно визначити навчальне приміщення (клас), зручне для неї за розташуванням. Врахуйте також розташування вбиральні, якою буде користуватися дитина, а також їдальні, спортивної зали тощо.

Психолого-педагогічні і корекційно-розвиткові заняття (послуги) надаються відповідно до індивідуальної програми розвитку, на підставі договору про проведення (надання) психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять (послуг). Форма договору є в додатку 3 до Постанови Кабміну від 14 лютого 2017 р. № 88 (порядок та умови надання субвенції на надання держпідтримки особами з ООП).

Державна підтримка спрямовується для осіб з особливими освітніми потребами, а саме: сліпих та із зниженим зором, глухих та зі зниженим слухом, з тяжкими порушеннями мовлення, із затримкою психічного розвитку, з порушеннями опорно-рухового апарату, з порушенням інтелектуального розвитку, із складними порушеннями розвитку (у тому числі з розладами аутичного спектру). Тобто оплата за корекційно-розвиткові заняття здійснюватиметься саме для дітей з цих категорій.

Такий договір може складатися між фізичною особою, яка безпосередньо надаватиме такі послуги, та закладом освіти або управлінням освіти – залежно від того, хто отримувач субвенції на надання державної підтримки особам з ООП. Тому не завжди такі послуги залежать від закладу освіти.

Індивідуальну програму розвитку складає команда фахівців, відповідно до постанови КМУ від 15 серпня 2011 р. № 872. Для складання ІПР треба залучати фахівців ІРЦ та батьків дитини з ООП.

Крім того, важливо визначити вчителів, які працюватимуть в інклюзивному класі. Керівник закладу освіти знає своїх працівників, їхні знання та компетентності, ба більше – це повноваження керівника.

Батьки можуть тільки порадити, а не обирати вчителя. Але керівник має бути зацікавлений в ефективності інклюзивного навчання.

Вчитель інклюзивного класу так само, як і асистент, має ознайомитися із висновком ІРЦ для того, щоб зрозуміти особливості дитини.

Бажано познайомитися із дитиною та її батьками перед початком занять для налагодження комунікації.

Підготовча робота школи

Оскільки вже на середину червня заклад освіти володіє інформацією, скільки дітей з ООП будуть навчатися наступного навчального року (15 червня вже формуються перші класи й переведені всі інші класи на наступний етап), то в керівника освіти є два з половиною місяці, щоби внести всі необхідні зміни в організацію діяльності закладу для того, щоб організувати інклюзивне навчання.

З батьками та учнями має бути проведена попередня робота – адміністрацією закладу освіти й безпосередньо командою психолого-педагогічного супроводу дитини. Коли батьки приходять вперше до школи, адміністрація, як правило, вже володіє інформацією, чи буде 1 клас інклюзивним. Саме тоді потрібно починати з батьками розмову про це. За потреби, роз'яснити, що це таке, дати зрозуміти, що це ніяк не впливає на навчання їхніх дітей, тому що діти з ООП мають свої індивідуальну програму розвитку й індивідуальну освітню траєкторію.

Це питання ми рекомендуємо обговорювати й на батьківських зборах майбутніх першокласників, тому що від того, як це сприймуть батьки, сильно залежить і сприйняття дітей.

Для роботи з дітьми використовуйте виховні години, уроки доброти, толерантності, але найкращим способом є спільна ігрова й навчальна діяльність – наприклад, створення різних проєктів, де діти працюють разом, розуміють, що у всіх однакові інтереси, потреби до навчання.

Команда психолого-педагогічного супроводу

Організацію інклюзивного навчання в ЗЗСО здійснює команда психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП. Є Примірне положення про команду психолого-педагогічного супроводу (наказ МОН від 08.06.2018 року №609). На підставі нього керівник закладу освіти розробляє своє положення про команду психолого-педагогічного супроводу.

Відповідно до висновку ІРЦ, результатів психолого-педагогічного вивчення дитини командою супроводу, протягом перших 2-х тижнів від початку освітнього процесу команда створює індивідуальну програму розвитку дитини (ІПР), яка погоджується з батьками та затверджується керівником закладу.

Якщо дітей з ООП в закладі багато, то доцільно скласти розклад засідань команди супроводу, щоб він був зручним для батьків і всіх членів команди. Ми намагаємося організувати це так, щоб першими були засідання для тих дітей, які вже навчалися в закладі, адже ми про них знаємо більше. На останні дні цих 2-х тижнів залишаємо дітей, які тільки прийшли до школи. Це дає час нашим спеціалістам вивчити особливості цих учнів.

Щоб засідання команди супроводу було ефективним, доцільно запросити на нього фахівців з ІРЦ, щоб отримати докладні рекомендації про розроблення ІПР та особливості організації інклюзивного навчання.

Засідання команди відбувається в робочий час учасників, рішення ухвалюється колегіально й оформлюється у вигляді протоколу

Для коригування та визначення прогресу розвитку дитини команда супроводу переглядає індивідуальну програму розвитку протягом навчального року.

Переважно засідання відбуваються наприкінці першого організаційного семестру та наприкінці навчального року. Але за потреби можна зустрічатися частіше.

До складу команди супроводу входять дві категорії працівників – постійні учасники та залучені фахівці.

Постійні учасники:

- адміністратор закладу освіти (або директор, або його заступник);
- класний керівник;
- вчителі-предметники ;
- асистент вчителя;
- практичний психолог;
- соціальний педагог;
- учитель-дефектолог;
- реабілітолог;
- батьки та інші законні представники дитини.

Залучені фахівці:

- медичний працівник закладу освіти;
- лікар;
- асистент дитини;
- спеціалісти системи соціального захисту населення;
- служби в справах дітей тощо.

Для забезпечення ефективності процесу супроводу, його збалансованості, комплексності, дієвості та результативності доцільними є такі кроки:

1. Ознайомлення з особою справою дитини, історією та особливістю перебіг захворювання, доцільна співбесіда з представником психологомедикопедагогічної консультації; у разі потреби навіть з лікарями.

2. Бесіда з дитиною та її батьками з метою визначення рівня можливостей дитини (самообслуговування, спілкування, пізнавальних можливостей, самоконтролю, особливостей поведінки, емоційно-вольової сфери тощо).

Важливою робота з батьками «особливої» дитини є і тому, що вони залучаються до організації корекційно-виховного процесу. Оскільки розвиток та виховання дитини з особливими потребами потребує спеціальних знань про захворювання, його наслідки, потенційні можливості дитини та подальшу соціалізацію. Батькам надаються практичні поради та рекомендації щодо вирішення повсякденних проблем, пов'язаних із вихованням.

3. Визначення індивідуальних особливостей психічного розвитку дитини. Тобто, діагностична робота має бути спрямована на вивчення:

- співвідношення рівня розумового розвитку дитини і вікової норми;
- рівня розвитку пізнавальної сфери;
- особливостей емоційно-вольової сфери;
- індивідуально типологічних особливостей;
- рівня розвитку комунікативних здібностей;
- рівня сформованості навчальної мотивації;
- темпу діяльності, утомлюваності та розумової працездатності.

З досвіду слід зауважити, що діти з фізичними вадами зазвичай мають вищу за рівнем мотивацію до навчальної діяльності, аніж діти з порушеннями емоційно-вольової сфери.

4. Проведення зустрічі з батьками й учнями класу, педагогами з метою формування їх психологічної готовності до взаємодії з дитиною з особливими освітніми потребами.

5. Проведення психолого-педагогічного консилиуму з метою розробки індивідуальної програми розвитку, індивідуального навчального плану.

6. Проведення психокорекційної роботи з метою розвитку потенційних можливостей та формування особистості.

Корекційним заняттям належить важливе місце в психолого-педагогічному супроводі дітей з особливими освітніми потребами

Ці заняття проводяться з урахуванням особливостей розвитку дітей. Корекційна робота спрямована на формування всіх психічних процесів відповідно до особливостей віку. Можна виокремити основні напрями корекційної роботи психолога: формування соціально-побутових навичок; формування адекватної навчальної поведінки; формування комунікативних навичок; розвиток пізнавальної сфери; емоційно-особистісний розвиток.

7. Відстеження соціально-психологічного клімату в колективі та статусу дитини в групі.

8. Моніторинг рівня адаптованості та соціалізації учня.

9. Сприяння соціальній інтеграції дитини (залучення в позакласну і, навіть, позашкільну діяльність) .

Під час вивчення психічного розвитку дитини практичний психолог виявляє фактори, які зумовлюють труднощі пізнавальної діяльності, спілкування та соціальної адаптації, а також ті резерви, які можна використовувати у корекційно-розвивальній роботі. З урахуванням виду порушення розвитку та потенційних можливостей дитини організовується психокорекційна робота.

Більшість дітей з особливими освітніми потребами долучаються до роботи в корекційній групі (3-4 дитини). Однак, практичний психолог заздалегідь оцінює і застосовує відповідні вправи та завдання, виконання яких сприяє розвитку дитини. З метою корекції поведінки та особистісних проявів у роботі з дітьми з особливими потребами в рамках групової роботи зорганізовуються: тренінг спілкування; тренінг ефективної соціальної взаємодії; тренінг підвищення впевненості в собі; тренінг зниження тривожності та подолання страхів; тренінг розвитку навичок емоційної саморегуляції; тренінг креативності; тренінг асертивності; тренінг самоствердження; тренінг особистісного росту тощо.

Корекційні заняття можуть проводитись індивідуально з дитиною з особливими потребами. Вони являють собою сукупність технік та вправ, які спрямовані на корекцію поведінки та розвиток особистості дитини.

Робота психолога полягає у визначенні інтересів та схильностей учня, аби допомогти розкрити та розвинути потенціал дитини. Діти залучаються до позашкільної роботи відповідно до можливостей, інтересів, нахилів, здібностей, з урахуванням їхніх побажань, віку, психофізичних особливостей та стану здоров'я, отримуючи при цьому потужний позитивний емоційний заряд.

Вагома роль у якісному втіленні в життя вищезазначених складових залежить від співпраці практичного психолога з учителем, класним керівником.

Зважаючи на те, що інклюзивна форма навчання дає необмежені можливості для експериментування і творчості кожного залученого до співпраці спеціаліста, якісний психологічний супровід є важливою складовою цього процесу. Саме від компетентності, мобільності, професіоналізму, відповідальності спеціаліста залежить успіх навчання та виховання учнів з особливими освітніми потребами.

Отже, позитивним результатом психологічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі є її включення в загальний навчальний простір й суспільне життя, тому що завдяки цьому в дітей з ООП покращуються не тільки навчальні досягнення, соціальні навички, позитивне світосприйняття, а й здоров'я; а кожна дитина – це особливий, неповторний світ, пізнати який може лише той, хто небайдужий до її долі.

Список використаних джерел та літератури

1. Лист МОН від 16.06.2020 року №1/9-328 Щодо методичних рекомендацій з організації психолого-педагогічного консиліуму для проведення повторної комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини.
2. Електронний журнал «Заступник директора школи» 2018-2019р.. [електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://ezavuch.mcfr.ua/>.
3. Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, затверджене постановою КМУ від 15.08.2011 № 872.
4. Канадсько-український проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні». Видання доповнене та перероблене: наук.-метод. посіб. / А.А. Колупаєва, Л.О. Савчук, К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. — 274 с. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання.
5. Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 р. № 912 «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання» [електронний ресурс] // Освіта.ua. — Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/9189/

6. Колупаєва А. А. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. А. А. Колупаєва. — Київ : А.С.К., 2012. — 308 с. 3. Колупаєва А. А. Педагогічні технології інклюзивного навчання: навч.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко. — Київ : АТОПОЛ, 2015 — 136 с. — (Серія «Інклюзивна освіта»). 4. Конвенція про права осіб з інвалідністю [електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_g71
7. Інклюзивна освіта: теорія та практика : навч.-метод. посіб. / [Кол. авторів; за аг. Ред.. С.П. Миронової]. — Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2014. Частина 2. 184 с.
8. Індекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад: навч.-метод.посіб. / кол. упорядників: Патрикеева О.О., Софій Н.З., Луценко І.В., Василяшко І.П.; за заг. Ред.. В. І. Шинкаренко. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди»», 2011.96 с.
9. Інклюзивне навчання дітей з порушенням зору: монографія / за ред. Синьової Є.П., Рикова С.О. та ін. авторів. — Київ: Кафедра, 2017.320с.
10. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навч. посіб. — Київ: «ТОВ «Агенство «Україна», 2019. 300с.
11. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навч-метод.посіб. / за аг.рег М.А. Порошенко та ін. — Київ.2018.252с.
12. Про організаційно-методичні засади забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами: лист МОН №1/9-539 від 08.08.2013 р.

Рибчинська Галина,
асистент вчителя,
ліцей №15 ім. О.Співачука
Хмельницької міської ради

Особливості організації педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в ЗЗСО

Анотація. У статті представлено короткий аналіз проблеми організації педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами; здійснено короткий аналіз праць з окресленої теми; наведено актуальні моделі та приклади реалізації задач; виокремлено особливості роботи з окремими категоріями дітей, як-от: порушення зору, опорно-рухового апарату.

Ключові слова: діти з особливими освітніми потребами, організація педагогічного супроводу, заклади загальної середньої освіти.

Постановка проблеми дослідження... На сучасному етапі розвитку України та прагнення нашої держави відійти від рудиментів радянської свідомості, що «викреслювала» із повноцінного співжиття значну частину суспільства – осіб із особливими потребами, надзвичайно актуальною є проблема організації освітньої діяльності загальноосвітніх шкіл. Керуючись «Конвенцією про права осіб із інвалідністю» [8], ратифікованою українською державою у 2009 році, ми взяли на себе зобов'язання визнавати права осіб із особливими потребами на отримання якісної і доступної освіти. Саме тому сьогодні пильна увага МОН України зосереджена на організації інклюзивної освіти, яка забезпечує рівні права усіх громадян нашої держави щодо здобуття освіти, а також сприяє виправленню дисбалансу в доступі до будь-яких закладів освіти. Цим документом також забезпечується можливість розвитку в осіб із особливими потребами їхнього творчого, інтелектуального, фізичного потенціалу, повага до їхньої гідності, усвідомлення громадянами нашої країни різноманітності суспільства. Найосновнішим досягненням останніх років щодо забезпечення рівних прав для усіх громадян є те,

що особи із особливими освітніми потребами активно асимілюються в усі галузі життєдіяльності нашого суспільства.

Аналіз досліджень і публікацій... Проблема розвитку інклюзивної освіти сьогодні одна із найактуальніших, якій присвячено чимало праць. Загальні проблеми соціалізації осіб з особливими освітніми потребами досліджували Л. Байда, О. Красюкова-Еннс, С. Буров [2], Л. Буланова [4]. Специфіку корекційної, психологічної, педагогічної, розвивальної діяльності педагогічних працівників у закладах освіти та в умовах інклюзії висвітлено у дослідженні Ю. Бойчука, К. Васильєвої, Н. Голуб [3], О. Гордійчук [5], Е. Данільченко [6], О. Нагорної [10]. У працях А. Колупаєвої, Л. Савчук [7], Н. Дятленко, Н. Софій, О. Мартинчук, Ю. Найди [1] проаналізовано особливості інклюзивного навчання загалом. Над проблемою ролі асистента вчителя в організації навчально-виховного процесу у класі з інклюзивним навчанням працює І. Луценко [9].

Мета... Метою статті є розкриття сутності та особливостей організації педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в ЗЗСО.

Виклад основного змісту... Особливу роль в освітній системі України відведено проблемі навчання дітей з особливими освітніми потребами. Вагомим чинником розв'язання цієї проблеми є ставлення суспільства до учнів з ООП та забезпечення ефективної адаптації у шкільному просторі, що дає можливість не відчувати дискримінацію та більш ефективно проводити корекцію і супровід такої дитини асистентами вчителя. Отже, щоб реалізувати ефективну роботу в цьому напрямку, потрібно забезпечити командний підхід та партнерську взаємодію вчителя, асистента, психолога, медичного персоналу, логопеда. Успішність ведення особливої категорії учнів потребує чіткого усвідомлення цілей, які ми можемо реалізувати в кожному конкретному випадку, залежно від проблематики та її конкретної стратегії максимальної компенсації.

Специфічність функціонування шкіл, що спеціалізуються на роботі інклюзивних класів, полягає в створенні особливих умов для навчально-виховної роботи. Процес навчання проходить за типовими навчальними програмами, які необхідно адаптувати до навчання дітей з особливими освітніми потребами. Відтак, дітям з важким, глибоким ступенем інтелектуального порушення треба надавати спеціальний педагогічний супровід. Освітні послуги учням у загальноосвітній школі для дітей з ООП надають з урахуванням рівня інтелектуальних та фізіологічних чи комбінаторних порушень. Враховуються вікові особливості, стан здоров'я та фізичні можливості дитини, особливі психологічні потреби та специфіка сприймання та засвоєння інформації.

Якісна організація педагогічного супроводу полягає у спостереженні та аналізі психологічної адаптації в колективі, а консультації батьків на кожному етапі процесу навчання забезпечують результативність корекційної діяльності. Практичний психолог в умовах закладу освіти супроводжує дитину та консультує педагогічних працівників щодо стану дитини та її потреб на кожному етапі роботи із нею. Дитина з порушеннями проходить такі ж етапи та долає такі ж проблеми адаптації до освітнього процесу, що й дитина з типовим розвитком:

адаптація до нової соціальної ролі; проблема отримання нових знань та їх застосування; проблема «прийняття себе». При навчанні у закладі загальної середньої освіти, методичні та практичні, дидактичні методи більше орієнтовані на нормотипову дитину, а вже асистент вчителя допомагає опрацьовувати завдання учню з специфічними потребами (програма для якого адаптована).

Організація педагогічного супроводу неповнолітніх осіб з ООП складається з багатьох факторів, як-от: методичне забезпечення школи, кадрове забезпечення, співпраця з батьками, рівень порушень, паралельна корекція проблем із здоров'ям, емоційний стан дитини тощо. Отже, учням з ООП в закладах освіти потрібно створювати якісні умови для результативної взаємодії усіх факторів, важливим є підтримка з боку держави комплексних заходів та розширення матеріальної бази

закладів освіти, створення новітніх державних програм підтримки для комфортного життя в майбутньому.

У процесі навчання у школі відбувається значний розвиток фізичних можливостей (покращення мови, оволодіння навиками співпраці, комунікації тощо). У корекційній роботі з дітьми з вадами слуху, головну роль потрібно надавати зоровому ряду, розвитку образного мислення, та враховувати цю особливість у роботі з батьками (чи опікунами) учня. У період оволодіння специфічним засобом комунікації дітей є дактилогічна система, більш виражена емоційність дітей цієї категорії. Для ефективного і більш цікавого процесу навчання потрібно забезпечити використання інтерактивних технологій, які в свою чергу спрощують комунікацію вчителя та учня. В осіб з вадами слуху є психологічні особливості, які обов'язково потрібно враховувати: рівень уваги низький; швидко втомлюються; погано засвоюють інформацію, потребують особливої подачі інформації; низький рівень емоційної комунікації з однолітками; низький рівень самоконтролю.

Організація навчального простору для дітей з порушенням зору, психологічні аспекти облаштування навчального процесу описували науковці Є. Синьова, Л. Вавіна, Є. Клопот, В. Кобильченко, Л. Федоров та інші. Процес творчого розвитку у учнів з порушеннями зору, креативність виступає як компенсаторна функція в процесі навчання (ця проблематика висвітлена в працях Л. Коненко).

Ліцей №15 ім. О. Співачука Хмельницької міської ради спеціалізується на роботі з дітьми з вадами зору. Особливість роботи з цією категорією дітей полягає в облаштуванні простору освітнього закладу, корекційна робота має враховувати фізичні особливості орієнтації у просторі. Відтак в школі створено всі необхідні умови: класи обладнані наочністю, меблями, достатнє освітлення, створені сенсорні зони, зони відпочинку, наявні засоби для полегшення побутової діяльності, асистенти володіють методикою роботи з учнями з порушенням зору, особливу увагу приділено обслуговуючій праці. Керівництво школи здійснює системний підхід до навчального процесу, ґрунтовний підхід до підбору кваліфікованого персоналу, постійного регулює та контролює роботу усіх ланок освітнього процесу, активної співпрацює з батьками учнів з ООП.

Діти з вадами зору потребують постійного супроводу та роботи з психологом, їхня емоційна сфера вразлива, потребує контролю. При складанні плану роботи із такою категорією дітей потрібно врахувати ступінь слабкозорості дитини та збільшити час роботи з зоровими образами. У цієї групи дітей також спостерігається висока втомлюваність та емоційна нестабільність. Потрібно враховувати й інші фактори. До прикладу враховувати те, що дитина проходить активне медичне лікування, яке може мати вплив на її емоційну сферу. Під час творчої діяльності дітей з слабкозорістю спостерігається активна позитивна динаміка розвитку та збереження високого рівня сприймання на слух, нюх, тактильне сприймання, що допомагає кращому запам'ятовуванню, закріпленню набутих знань.

Особливості навчального процесу з дітьми з порушеннями опорно-рухового апарату мають широкий спектр можливих фізіологічних потреб, щодо організації навчального середовища. В роботі з такою категорією дітей обов'язковим є супровід асистента вчителя, який здійснює спостереження за емоційним станом, залежно від важкості стану дитини процес адаптації проходить більш повільно. Важливо враховувати, що особам з порушеннями опорно-рухової системи творчі заняття потрібно продумувати відповідно до їхніх можливостей, враховувати навантаження ЛФК та методичного лікування, що може знижувати працездатність учня цієї категорії.

Сучасна освітня система України має чітку стратегію щодо роботи з дітьми з ООП. Розроблено способи організації навчального процесу для дітей з ООП, заплановано заходи для покращення процесу адаптації в середовищі навчального закладу та суспільстві загалом. Створення певних умов в процесі навчання дає можливість дітям стати повноцінними учасниками соціуму, брати активну участь в

різного виду діяльності. Створюється можливість організації позашкільної діяльності для осіб з ООП, можливість творчого розвитку, можливість соціокультурної адаптації, поступово підвищується комфортність умов для проживання.

Головне завдання навчального процесу в інклюзивних класах – допомогти дітям з ООП максимально адаптуватися в соціумі, бути учасниками соціального життя громади, що потребує розвитку їх здібностей. Особлива увага надається забезпеченню розвитку природних здібностей, умінь малювання, ліплення, аплікації, що дає змогу розвивати креативність, мистецькі здібності, творче мислення. Наукові дослідження показують високу результативність в процесі адаптації дітей з особливими освітніми потребами, які розвивають творче мислення методом мистецької діяльності. Творчі заняття допомагають не тільки кращій соціальній адаптації, а й спрощують комунікацію та сприймання дійсності. Керівники школи та держава зобов'язані сформувати матеріальну базу для проведення такого типу занять. Забезпечити розвиток творчих здібностей учня з особливими потребами досить важко через фактор специфічного сприймання інформації. Усе залежить від особливостей нервової системи дитини та ускладнень. До прикладу, учні з глухотою більш важко відтворюють емоційний спектр творчих завдань, їм важко сконцентруватися на завданні. Також у дітей цієї категорії підвищена втомлюваність, що обмежує в часі активну діяльність. Учня з відставанням в розумовому розвитку можна використовувати більший спектр творчих вправ та їх поєднань, але важливо враховувати психологічний та емоційний стан дітей, уникати холодної гамми кольорів. Творча робота допомагає налагодженню комунікації та швидшій адаптації в дитячому колективі, що зумовлює формування нервово-психічних функцій, які зароджуються спочатку як форма групового співіснування, потім набувають індивідуального характеру.

До творчо-розвивальних занять можна віднести казкотерапію, малювання, музичні вправи, прослуховування музики, танцювальні вправи. При використанні різних творчих завдань важливим є забезпечення емоційного комфорту дитини, відсутність обмежень в спробах на творчу реалізацію. Активне використання арт-терапії є хорошою допоміжною корекційно-виховною диференційованою технологією, реалізація якої дає якісний та стійкий результат. Така методична технологія потребує залучення фахівців різної спеціалізації та активної співпраці з батьками.

Методи та підходи до проведення творчих занять із дітьми, які мають особливі потреби залежать від фізичних можливостей кожної дитини. Потрібно враховувати кількість часу, яку учень тієї чи іншої категорії може утримувати увагу на завданні, не поєднувати завдання з іншими джерелами впливу, які можуть виступати подразниками (під час малювання, не використовувати музичний супровід; відеоряд і практична частина не мають використовуватися одночасно).

Важливим фактором є залучення дитини з ООП до позакласних заходів, свят, квестів, тощо. Організація свят повинна продумуватися таким чином, щоб діти з ООП брали активну участь у дійстві. Особливу роль відіграє простір навколо дітей, кольори, можливість відпочивати, переключатися, освітлення. Умовою для ефективної соціалізації є спілкування у неформальній атмосфері з однолітками та учнями старших класів, для прикладу і швидшого впливання у шкільне середовище. Важливий гармонійний баланс між навчальною діяльністю, роботою з вчителями, асистентом вчителя, психологом та ігровими, розважальними видами діяльності, з урахуванням побажань самих дітей. Організація групової роботи має носити мотивуючий, добровільний характер, щоб учні самі виявляли бажання працювати в групах в позаурочний час. Активна участь у позакласній роботі дітей з ООП дає можливість розширити світогляд та емоційний спектр, діти з глухотою, сліпотою, мовною затримкою мають слабо розвинений спектр емоційного самовираження, та слабо «зчитують» емоції, що ускладнює комунікацію.

Робота з дітьми з особливими потребами потребує постійної творчої, активної, системної роботи, яка дасть можливість дитині відчувати себе важливою та

талановитою, відчувати підтримку, самостійність, без відчуття «безпорадності». Підтримка та супровід необхідні складові в навчально-виховному освітньому середовищі для дітей з ООП, але вони поступово повинні зменшуватися. Здійснення процесу соціалізації повинно проходити поступово без нав'язувань та утисків особистості, процес «поступової самостійності» має відбуватися природно, непомітно для учня, щоб уникнути емоційного травмування.

Особливо важко налаштувати ефективну, результативну роботу з учнями з ООП під час дистанційної форми навчання, тому такий вид роботи може застосовуватися з врахуванням особливостей порушень кожної дитини індивідуально. Також є діти, де така форма роботи не може використовуватися через особливості стану їхнього здоров'я. Асистенти вчителя в такому разі здійснюють диференційовану роботу із частковим або повним включенням дитини в процес навчання, використовують інтегрований підхід до уроків. З огляду на зазначене вище керівник закладу освіти має постійно дбати про модифікацію плану роботи з урахуванням потреб кожної групи дітей.

Проблема надання якісних послуг у закладах освіти для осіб з ООП ускладняються тим, що не всі педагоги знають особливості роботи з такими дітьми (апраксія, синдром Дауна, аутизм та інші). Важливим фактором в організації освітнього середовища є постійне вивчення сучасних наукових праць та досліджень з порушеної проблеми, що дасть можливість підвищити якість надання освітніх послуг в інклюзивних класах. Для забезпечення постійного процесу готовності закладу освіти до роботи в інклюзивних класах державна програма сучасної освіти розробила план підвищення кваліфікації для педагогів, асистентів вчителя, корекційних педагогів, врахування попереднього досвіду роботи та володіння новітніми методами роботи. Процес навчання педагогічного колективу має бути динамічним та постійним. Співпраця всіх осіб, що беруть участь у навчально-виховному процесі дитини з особливими потребами, є вирішальним фактором в успішності процесі соціалізації, тому система такої взаємодії повинна бути гуманною. Адміністрація закладу має активно залучати наукові розробки, використовувати сучасні інструменти в роботі педагогічних працівників тощо.

Висновки. Отже, для якісного емоційного, фізичного, інтелектуального, естетичного, розвитку дітей з особливими освітніми потребами потрібно враховувати велику кількість моментів, здійснювати індивідуальний підхід, створювати сприятливий емоційний клімат. Для того, щоб досягнути стійкого результату в розвитку дітей із особливими навчальними потребами, потрібно організувати навчально-розвивальну стратегію, щоб врахувати специфічний характер потреб кожного здобувача освіти, використовувати інноваційні технології корекційно-розвивальної роботи за напрямком розвитку творчих, комунікаційних здібностей, щоб допомогти їм у засвоєнні навчального матеріалу та загальному розвитку, виховати особистість, здатну до творчого пошуку, активної комунікації та адаптації в соціумі.

Список використаних джерел та літератури

1. Асистент учителя в інклюзивному класі: навч.-метод. посіб./ Н. М. Дятленко, Н. З. Софій, О. В. Мартинчук, Ю. М. Найда; під заг. ред. М. Ф. Войцехівського. Київ: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. 172 с.
2. Байда Л. Ю. Інвалідність та суспільство: навч.-метод. посіб. / Л. Ю. Байда, О. В. Красюкова-Еннс, С. Ю. Буров та ін. / за заг. ред. Л. Ю. Байди, О. В. Красюкової-Еннс. Київ, 2012. 216 с.
3. Бойчук Ю. Д., Васильєва К. І., Голуб Н. М. та ін. Дитина з особливими освітніми потребами: медичні та психолого-педагогічні аспекти розвитку, навчання і виховання: навч.-метод. посіб. Харків: ХАНО, Вид-во «Точка», 2014. 292 с.
4. Буланова Л. М. Соціалізація дітей з особливими потребами: соціально-творчий проект. *Шкільний світ. Позашкільня*. 2011. №7 (42). С. 14–17.

5. Гордійчук О. Є., Гафткович В. А. Професійна компетентність педагога інклюзивного класу як показник ефективності навчання дітей з особливими освітніми потребами [Електронний ресурс]. <https://www.sworld.com.ua/konfer38/192.pdf>
6. Данільченко Е. В. Теоретичні аспекти розгляду шляхів розвитку мовлення учнів з вадами інтелекту. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. 2013. Вип. XXIII, ч. 137. 1. Серія: соціально-педагогічна. С. 184–190.
7. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання: наук.-метод. посіб. Київ: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. 274 с.
8. Конвенція про права осіб із інвалідністю. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text
9. Луценко І. В. Роль асистента вчителя в організації навчально-виховного процесу у класі з інклюзивним навчанням. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2013. Вип. 4 (1). С. 234–243.
10. Нагорна О. Б. Особливості корекційно-виховної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами: навч.-метод. посіб. Рівне, 2016. 141 с.
11. Синьова Є. П. Особливості розвитку і виховання особистості при глибоких порушеннях зору: моногр. Київ, 2012. 442 с.

Савенко Юлія,
асистент вчителя,
ліцей №15 імені Олександра Співачука
Хмельницької міської ради

Організація системи психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми послугами

Анотація: Дана стаття присвячена питанню психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти. Автором встановлено, що організація інклюзивного освітнього середовища для дітей із спеціальним освітою є індивідуальною та гнучкою системою, яка передбачає не лише адаптацію середовища, але й налагодження взаємодії між усіма учасниками процесу інклюзивної освіти з метою вдосконалення професійні можливості вчителів. У статті зазначено, що актуальність функціонування інклюзивного освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти зумовлена особливими умовами навчання: створенням інклюзивного освітнього простору, налагодженням системи психолого-педагогічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами, підвищенням кваліфікації вчителя.

За результатами аналітичного опитування вказано, що ефективна реалізація процесу психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти передусім передбачає: 1) нову взаємодію та реальну співпрацю між фахівцями різних поля. Професійні сфери, залучені до інклюзії в освіті (вчителі, асистенти вчителів, практичні психологи, соціальні педагоги, вчителі-дефектологи, батьки, соціальні працівники, медичний персонал); 2) Спеціальна підготовка вчителів у сфері інклюзивної освіти 3) Оволодіння вчителями спеціальними знаннями, методами та прийомами навчання дітей у спеціальній освіті; 4) Розробити психолого-педагогічні механізми для підтримки автентичної взаємодії між членами команди.

Автор акцентує увагу на необхідності системної і цілеспрямованої реалізації інклюзивної освіти, зокрема належної підготовки відповідних фахівців, які у своїй професійній діяльності керуватимуться сучасним науковим розумінням психолого-педагогічних особливостей дітей із особливими освітніми потребами.

Ключові слова: *інклюзивна освіта, діти з особливими освітніми потребами, психолого-педагогічний супровід.*

Постановка проблеми: Система інклюзивної освіти в Україні активно розвивається та виходить на нові якісні рівні. У зв'язку з цим важливим для нашого дослідження видався огляд організації систем психолого-педагогічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами, зокрема західноєвропейського досвіду. Сьогодні країни світу визнають інклюзію найперспективнішою формою організації освіти для дітей з особливими освітніми потребами, але кожна країна обирає свій шлях для досягнення спільних цілей. Подібні завдання вирішують і вітчизняні педагоги, які визнають, що успішна організація інклюзивного освітнього середовища та індивідуальних планів навчання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами значною мірою залежить від творчого використання та адаптації наукових результатів дефектології. Поєднання закордонних сучасних моделей інклюзивної освіти та вітчизняної дійсності.

Одним із важливих завдань дослідження є виявлення та обґрунтування організаційно-методичних засад інклюзивної освіти та визначення педагогічних умов запровадження освітньої інклюзії у вітчизняних закладах загальної середньої освіти з урахуванням світових процесів та кращої вітчизняної ситуації. . та закордонний досвід. Не менш важливою педагогічною умовою створення ефективного інклюзивного освітнього середовища в ЗЗСО є організація системи психолого-педагогічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами на основі прогресивних ідей зарубіжного гуманізму (Ш. Амонашвілі, Я.). А. Коменський, М. Монтесорі, К. Роджерс та ін.) та державознавства (Т. Бондар, А. Колупаєва, І. Луценко, О. Мартинчук, Т. Сак, Н. Софій, В. Тарасун, О. Федоран). - ко, З. Шевців та ін.).

Метою даного дослідження є опис системи психолого-педагогічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання на основі теоретичного аналізу та практичного досвіду наукових досліджень.

Перш за все, зазначимо, що поняття «супровід» стосується не лише безпосередньо дітей з особливими освітніми потребами, а й усіх суб'єктів інклюзивного освітнього процесу – дітей класу, батьків, педагогічний колектив тощо. Процес підтримки в освітній системі розглядається, з одного боку, як метод, а з іншого – як система професійної діяльності фахівців різних галузей. У цьому підході підтримка передбачає практичні дії зі створення умов, за яких учасники процесу інклюзивної освіти взаємодіють у контексті системи освіти та досягають поставлених цілей і завдань. У системі професійної діяльності психолого-педагогічний супровід трактується як комплексна технологія, яка забезпечує психолого-педагогічну підтримку та допомогу дітям і батькам експертами різного профілю, які скоординовано працюють над розвитком, навчанням, вихованням і соціалізацією дітей з особливими освітніми потребами.

Основою професійного супроводу є комплексна психолого-педагогічна діагностика, яка включає тести на визначення рівня розвитку основних психологічних функцій та особистісних якостей учнів з фізичними та психологічними порушеннями. Інклюзивна освіта вимагає організації сприятливого освітнього процесу, кваліфікованих фахівців та спільної діяльності з класним керівником. Завдяки цьому професійна діяльність одного вчителя доповнюється командною роботою багатьох фахівців.

Психолого-педагогічний супровід учнів з особливими освітніми потребами здійснюється членами команди, відповідно до їх індивідуальних потреб та здібностей, а створення та діяльність команди регламентується наказом Міністерства освіти і науки України від 8 червня 2018 року № 609 "Про затвердження Типового положення про команди психолого-педагогічного супроводу учнів з

особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої та дошкільної освіти". Постанова передбачає затвердження Типового положення про команди психолого-педагогічного супроводу учнів з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої та дошкільної освіти" передбачає затвердження Типового положення. У цьому документі зазначено, що "до складу команди входять

Члени групи підтримки.

- Постійні учасники (наприклад, директор школи, вчитель, класний керівник, асистент вчителя, соціальний педагог, практичний психолог, вчитель-дефектолог, батьки дитини з ООП)

- Відповідні фахівці (наприклад, медичні працівники навчальних закладів, асистенти дітей, фахівці системи соціального захисту) [3].

Водночас, проаналізовані типові положення актуалізують основні завдання членів команди супроводу:

1) Збір інформації про особливості розвитку дитини, її інтереси та труднощі під час освітнього етапу створення, реалізації та моніторингу індивідуальної програми розвитку.

2) Визначення напрямів психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг;

3) складання та використання ІПР для кожної дитини з особливими освітніми потребами та моніторинг її виконання з метою визначення динаміки розвитку дитини

4) надання методичної допомоги педагогічним працівникам закладу в організації інклюзивного навчання

5) створення належних умов для інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в освітнє середовище

6) консультування батьків дітей з особливими освітніми потребами щодо особливостей їх розвитку, навчання та виховання

7) проведення інформаційно-просвітницьких заходів для педагогічних працівників, батьків та дітей у закладах освіти з метою недопущення дискримінації та порушення прав дітей;

8) формування доброзичливого та справедливого ставлення до дітей з особливими освітніми потребами [3].

Особливо важливо організувати системний психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітніх навчальних закладах, які мають недостатній рівень обробки інформації, логічного мислення, структурного мислення, інтуїтивного мислення та зорово-моторної координації.

Абсолютно зрозуміло, що психолого-педагогічний супровід зі спільністю підходу, єдиною структурою, цілями та завданнями є тим, що інтегрує функції окремих фахівців та організовує професійну діяльність кожного фахівця в свою чергу. Як уже зазначалося, психолого-педагогічний супровід у ЗЗСО включає в себе також профілактику проблем, пов'язаних з розвитком, навчанням і соціалізацією дитини. Кінцевим результатом діяльності кожного фахівця команди супроводу є оцінка її ефективності та результативності відповідно до визначених основних функцій [5, с. 171].

На основі Закону України "Про освіту" [4], Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти [2] та Типового положення про групи психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої та дошкільної освіти [3] у таблиці 1 представлено спеціальну освітню Систематизовано основні функції членів команди психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами.

Однак, на жаль, у проаналізованих нами положеннях про команди психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП не визначено роль учнів. Отримані нами дані свідчать про те, що діти з ООП у командах супроводу: 1) є основним джерелом інформації про сильні сторони, аспекти та вподобання (або їх відсутність) індивіда;

2) вирішальний фактор у визначенні відповідних методів навчання та виховання, що відповідають їхнім особливим потребам і здібностям. Спосіб і ступінь залучення дитини до команди підтримки залежить від її здібностей, нахилів, особливостей психічного та фізіологічного розвитку.

Основні функції учасників команди психолого-педагогічного супроводу учня з ООП

№ з/п	Адміністрація закладу освіти (директор або заступник директора з навчально-виховної роботи)
1.	Формування складу команди супроводу.
2.	Призначення відповідальної особи щодо координації розроблення ІПР.
3.	Організація роботи команди супроводу.
4.	Контроль за виконанням висновку ІРЦ.
5.	Залучення фахівців (у т.ч. фахівців ІРЦ) для надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг дітям з ООП.
6.	Контроль за виконанням учасниками команди супроводу своїх функцій.
7.	Розроблення спільно з іншими учасниками команди супроводу індивідуального навчального плану дитини з ООП.
8.	Залучення батьків дитини з ООП до розроблення й погодження ІПР.
9.	Оцінка діяльності педагогічних працівників, залучених до реалізації ІПР.
10.	Моніторинг виконання ІПР [3].
Практичний психолог	
1.	Вивчення та моніторинг психічного розвитку дитини з ООП.
2.	Психологічний супровід дитини з ООП.
3.	Надання корекційно-розвиткових послуг дитині з ООП згідно з ІПР.
4.	Надання рекомендацій, консультацій та методичної допомоги педагогічним працівникам закладу освіти у роботі з дитиною з ООП.
5.	Консультативна робота з батьками дитини з ООП.
6.	Просвітницька робота щодо формування психологічної готовності учасників освітнього процесу до взаємодії в інклюзивному середовищі [3].
Соціальний педагог	
1.	Соціально-педагогічний патронаж дитини з ООП та її батьків.
2.	Виявлення соціальних проблем, які потребують негайного розв'язання, при потребі — направлення довідповідних фахівців із метою надання конкретної допомоги.
3.	Вивчення соціальних умов розвитку дитини з ООП.
4.	Соціалізація дитини з ООП, адаптація її в новому колективі.
5.	Інформування дитини з ООП та її батьків про мережу закладів позашкільної освіти; залучення дитини до участі у відповідних гуртках і секціях з урахуванням її можливостей.
6.	Надання рекомендацій учасникам освітнього процесу щодо шляхів ефективної інтеграції дитини з ООП в колектив однолітків; формування позитивного мікроклімату в дитячому колективі; подолання особи-стісних та міжособистісних конфліктів.
7.	Захист прав дитини з ООП за відповідним дорученням — представлення її інтересів у відповідних ор-ганах та службах [3].
Вчителі-дефектологи (вчитель-логопед, сурдопедагог, тифлопедагог, олігофренопедагог), учитель-реабілітолог	
1.	Надання корекційно-розвиткових послуг дитині з ООП згідно з ІПР.
2.	Моніторинг досягнень у відповідній сфері розвитку дитини згідно з ІПР.
3.	Надання рекомендацій педагогічним працівникам щодо особливостей організації освітнього процесу, реалізації корекційно-розвиткових цілей упродовж навчання, технології для досягнення кінцевих цілей навчання, визначених в ІПР, та застосування певних адаптацій (модифікацій).
4.	Консультативна робота з батьками дитини з ООП [3].
Вчитель початкових класів (класний керівник), учителі-предметники	

1.	Забезпечення освітнього процесу дитини з ООП з урахуванням особливостей її розвитку та ІПР.
2.	Підготовка інформації для учасників засідання команди супроводу про особливості навчально-пізнавальної діяльності дитини з ООП, її позитивні аспекти й потреби; результати виконання дитиною навчальної програми.
3.	Участь у підготовці індивідуального навчального плану дитини з ООП.
4.	Розробка індивідуальної навчальної програми в закладі загальної середньої освіти.
5.	Визначення спільно з іншими педагогічними працівниками рівня досягнення кінцевих цілей навчання, передбачених ІПР.
6.	Створення належного мікроклімату у шкільному колективі.
7.	Надання інформації батькам про стан засвоєння навчальної програми дитиною з ООП [3].
Асистент учителя	
1.	Спостереження за дитиною з метою вивчення її індивідуальних особливостей, схильностей, інтересів та потреб.
2.	Участь в організації освітнього процесу дитини з ООП.
3.	Участь у розробці ІПР.
4.	Участь у підготовці індивідуального навчального плану та індивідуальної навчальної програми.
5.	Адаптація освітнього середовища, навчальних матеріалів відповідно до потенційних можливостей та з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини з ООП.
6.	Оцінка спільно з учителем рівня досягнення кінцевих цілей навчання, передбачених ІПР.
7.	Підготовка інформації для учасників засідання команди супроводу за результатами спостереження за дитиною щодо її індивідуальних особливостей, інтересів та потреб.
8.	Надання інформації батькам, педагогічним працівникам щодо особливостей розвитку дитини з ООП [3].
Батьки дитини з ООП	
1.	Доведення інформації про дитину (стиль, спосіб навчання, успіхи, труднощі у виконанні домашніх завдань).
2.	Задіяність у роботі команди супроводу, в т.ч. залучення до складання ІПР.
3.	Створення належних якісних умов для навчання, виховання й розвитку дитини [3].
Медичний працівник закладу освіти	
1.	Інформування учасників команди супроводу про стан здоров'я дитини та її психофізичні особливості.
2.	За необхідності — збір додаткової інформації від батьків, закладу охорони здоров'я щодо фізичного стану дитини [3].

Розглянувши основні ролі батьків (або законних представників) учнів з ООП, вважаємо за доцільне розширити цей перелік. А саме, батьки як члени команди підтримки повинні:

1) надавати інформацію про стиль навчання дитини, щоденну підготовку домашніх завдань, труднощі у виконанні домашніх завдань, методи навчання, академічну успішність тощо

2) надавати важливі дані, які сприятимуть розробці та реалізації індивідуальної освітньої програми дитини (наприклад, про здібності, навички та інтереси, які дитина демонструє вдома та в колективі);

3) забезпечувати безперервність освітнього процесу, розпочатого педагогічними працівниками ЗЗСО, шляхом створення необхідних умов для розвитку дитини в домашніх умовах

4) забезпечувати безперервність освітнього процесу, розпочатого педагогічними працівниками ДНЗ, шляхом створення необхідних умов для розвитку дитини вдома;

5) співпрацювати з адміністрацією, педагогічними працівниками та фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів [5, с. 175].

У свою чергу, адміністрація та педагогічні працівники ЗЗСО повинні підтримувати батьків дітей з ООП шляхом:

- 1) регулярного, відкритого та доступного спілкування з батьками та учнями;
- 2) інформування батьків про те, хто відвідує зустрічі команди підтримки та які питання на них обговорюються
- 3) інформування батьків/опікунів про те, хто бере участь у засіданнях команди супроводу та які питання на них обговорюються;
- 4) надання можливості батькам/опікунам та дітям обирати методи та частоту консультування;
- 5) обговорення з батьками/опікунами розроблених психолого-педагогічних стратегій та з'ясування їхнього ставлення до методів і засобів їхньої реалізації.

Керівництво групою психолого-педагогічного супроводу здійснює директор навчального закладу або його заступник. Команда супроводу готує ІПР відповідно до висновків Інклюзивно-ресурсного центру, яка узгоджується з батьками та затверджується керівником загальноосвітнього навчального закладу.

Робота команди супроводу планується відповідно до етапів підготовки та впровадження ІПР:

- Визначення потреб та освітніх цілей адаптації до освітнього середовища;
- Збір та моніторинг інформації про учнів
- Організація зустрічей команди та затвердження проектів
- підготовка ІПР; розповсюдження ІПР серед усіх учасників, особливо батьків учня; підписання ІПР усіма членами команди;
- реалізація цілей навчання та розвитку відповідно до ІПР [5, с. 176].

Потім кожен фахівець, вчитель або асистент вчителя збирає інформацію, проводить оцінку та складає письмові висновки. Важливо, щоб фахівці пояснювали особливості розвитку учнів з ООП просто, об'єктивно і зрозуміло. За результатами обстеження та відповідно до особливостей розвитку дитини з ООП визначаються необхідні адаптації та модифікації навчальних матеріалів, освітньої діяльності та середовища; визначається потреба в індивідуальній та модифікованій навчальній програмі з окресленням знань, умінь та навичок, які мають бути набуті з предметів ЗЗСО [5, с. 177]. Цей процес зазвичай триває один місяць.

Батьки учнів з ООП запрошуються на наступне засідання команди супроводу і стають активними членами команди, працюючи разом з педагогічним колективом над плануванням, реалізацією та моніторингом індивідуальної освітньої траєкторії своєї дитини. Всі учасники ознайомлюються з проектом ІПР, уточнюють навчальні цілі, за потреби вносять свої зауваження та пропозиції, а асистент вчителя готує затверджену версію ІПР та роздає копію кожному учаснику. Протягом навчального року команда супроводу проводить зустрічі для систематичного моніторингу навчальних досягнень учнів та ефективності освітніх послуг, що надаються школою, під час яких програма коригується (за потреби).

Психолого-педагогічний супровід здійснюється фахівцями школи шляхом індивідуальної та колективної роботи з дітьми, а корекційно-розвивальні заняття організовуються відповідно до структури порушення розвитку. Якщо для налагодження ефективної діяльності команда супроводу учнів з ООП потребує індивідуальних консультацій та навчання фахівців, адміністрація загальноосвітнього навчального закладу може залучати на тимчасовій або постійній основі відповідних представників ІРЦ або інших установ, а також осіб, які мають педагогічний досвід у сфері інклюзивної освіти [5, р. 177].

Команди психолого-педагогічного супроводу також уповноважені вирішувати такі питання:

- 1) проведення інформаційних годин для всіх учнів та їхніх батьків з метою формування чуйності, поваги, ціннісного та толерантного ставлення до дітей з ООП;

2) організація освітніх заходів, спрямованих на розвиток навичок взаємодії та спілкування;

3) забезпечення зворотного зв'язку між усіма членами команди та комунікації;

4) планування заходів з професійного розвитку педагогів в умовах інклюзивного навчання, зокрема участь у тренінгах, виступи на педагогічних радах з питань специфіки інклюзивної освіти та створення безпечного педагогічного середовища.

Таким чином, психолого-педагогічний супровід дітей з ООП в інклюзивних школах набуває сьогодні все більшого значення. Однак для ефективної реалізації цього процесу необхідно насамперед

1) Створення, теоретико-методологічне обґрунтування та практична апробація організаційних моделей роботи з дітьми з ООП;

2) радикально нова взаємодія та справжня співпраця між фахівцями різних галузей, залучених до освітньої інклюзії (вчителями, асистентами вчителів, практичними психологами, соціальними педагогами, дефектологами, батьками, соціальними та медичними працівниками);

3) спеціальна підготовка педагогічних кадрів у сфері освітньої інклюзії;

4) набуття педагогами спеціальних знань, методів і прийомів навчання дітей з ООП

5) відпрацювання практичних механізмів взаємодії між членами команди психолого-педагогічного супроводу.

Таким чином, керуючись у своїй професійній діяльності сучасними науковими уявленнями про психолого-педагогічні особливості дітей з порушеннями розвитку та новітніми методами діагностики, корекції та консультування, а також сприяючи активній взаємодії між учасниками освітнього процесу (діти з ООП, здорові діти, педагоги, батьки, адміністрація) Необхідно докласти багато зусиль для системного і цілеспрямованого впровадження інклюзивної освіти, включаючи належну підготовку відповідних фахівців, здатних проектувати інклюзивне освітнє середовище.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Процес трансформації освіти в інклюзивну невіддільний від трансформації колективного мислення в напрямку соціальної справедливості, тобто визначення потенціалу кожної особистості. Тому сьогодні необхідно розробляти нові методики взаємодії команд різних фахівців, які можуть злагоджено та ефективно співпрацювати не одноразово, а впродовж тривалого періоду часу на благо дитини, а також захищати її інтереси та вдосконалювати способи взаємодії фахівців між собою.

Список використаних джерел та літератури

1. Інклюзивна освіта: підтримка розмаїття у класі: практ. посіб. / Т. Лорман, Дж. Деппелер, Д. Харві; пер. з англ. Київ: СПД-ФО Парашин І. С., 2010. 296 с.

2. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти: Постанова КМУ від 15 вересня 2021 р. № 957 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text>

3. Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти: Наказ МОН України від 08.06.2018 р. № 609. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0609729-18>.

4. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

5. Садова І. Інклюзія у закладах загальної середньої освіти України: тенденції розвитку: монографія. Дрогобич: Посвіт, 2020. 448 с.

Францішкевич Адріана,
асистент вчителя
Кам'янець-Подільського ліцею №13

Дослідження ролі інклюзивної освіти у розвитку дітей з затримкою психічного розвитку

Анотація. У статті розглянуті питання щодо ролі та впливу інклюзивного навчання у розвитку дітей з затримкою психічного розвитку та особливостей педагогічної реабілітації дітей із затримкою психічного розвитку (ЗПР) засобами інклюзивного навчання, враховуючи їх психічні процеси та особливості пізнавальної діяльності дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: затримка психічного розвитку, інклюзивне навчання, пізнавальна діяльність, педагогічна реабілітація.

Затримка психічного розвитку (ЗПР) – це уповільнення темпу розвитку психіки, що виражається в нестачі загального запасу знань, обмеженості уявлень, незрілості мислення, у перевазі ігрових інтересів та в нездатності займатися інтелектуальною діяльністю. Поняття «затримка психічного розвитку» (ЗПР) вживається стосовно до дітей зі слабо вираженою органічною або функціональною недостатністю центральної нервової системи, які мають такі особливості інтелекту і особистості, що не дозволяють їм вчасно і якісно опановувати елементарні знання. Проблема затримки психічного розвитку всебічно вивчалась і представлена в дослідженнях Л.С.Виготського, М.С.Певзнер, Г.Е.Сухаревої, І.А.Юркової, В.В. Ковальова, К.С. Лебединської, М.Г. Рейдибойма, Й.Ф. Марковської та інших.[5]

Затримка психічного розвитку зустрічається значно частіше, ніж незворотні інтелектуальні порушення. У дітей спостерігається поліморфна клінічна симптоматика: незрілість складних форм поведінки, цілеспрямованої діяльності на тлі швидкого виснаження, порушення працездатності. Для ЗПР характерне уповільнення темпу формування пізнавальної та емоційної сфер із їхньою тимчасовою фіксацією на більш ранніх етапах.[2]

За рекомендацією МОН України, особи з особливими освітніми потребами не зараховуються в спеціальні заклади загальної середньої освіти для дітей із затримкою психофізичного розвитку.

Таким чином, постає нагальна проблема щодо навчання та виховання дітей цієї групи в закладах загальної середньої освіти в умовах інклюзивного навчання. Тому проблема педагогічної реабілітації дітей із ЗПР, повинна вирішуватися саме засобами інклюзивного навчання в середній освіті.

Отож, важливим є питання важливості інклюзивної освіти у таких ситуаціях. Інклюзивні системи забезпечують кращу якість освіти для всіх дітей та є корінним фактором у ліквідації дискримінаційних підходів. Школи створюють середовище, у якому відбуваються перші активні взаємодії дитини з навколишнім світом за межами їхніх родин, що дозволяє розвивати соціальні відносини і навички формування відносин та спільних дій. Повага та розуміння зростають, коли учні з різними здібностями та різні за походженням граються, спілкуються і вчать разом [4].

Форми організації навчання дітей із затримкою психічного розвитку в школі залежать від того, наскільки їх актуальний розвиток наближається до рівня готовності засвоювати шкільну програму, прийняти позицію учня [1].

Основні завдання корекційного навчання дітей із затримкою психічного розвитку.

1. Розвиток видів сприймання, особливо зорового та слухового, на базі яких розвиваються вищі психічні функції; з розвитком сприймання збагачуються

різноманітні знання про навколишній світ і розуміння зв'язків між предметами та явищами, отже, розвивається мислення й мовлення дітей.

2. Розвиток мовлення, його сигніфікативної, комунікативної й регулюючої функцій.

3. Під час корекції розвитку та навчання дитини необхідно дбати про зміцнення її працездатності, уміння зосереджувати увагу й цілеспрямовано працювати: ставити перед собою мету, усвідомлювати способи її досягнення, адекватно оцінювати результати.

4. Потрібно розвивати навчальну мотивацію, бажання вчитися, віру дитини у власні можливості, що можливе завдяки усвідомленню й оцінці реальних досягнень.

Важливою умовою успішної корекції розвитку дитини є підтримання її активності та інтересу до виконуваної справи. Збуджує інтерес тільки те завдання, яке дитина може свідомо й успішно виконати. Водночас воно не повинно бути надто легким, таким, що не потребує жодних зусиль. Поступове нарощування складності завдань тренує інтелектуальні та вольові здібності дитини [2].

Корекційні прийоми навчання дітей із затримкою психічного розвитку.

Педагог загальноосвітнього навчального закладу при роботі з такими дітьми має використовувати такі прийоми:

- оскільки основною характерною рисою дітей із ЗПР є недостатність знань про навколишній світ, то необхідно акцентувати увагу на розвитку у них спостережливості, досвіду практичної діяльності, формуванні навичок і вмінь самостійно оволодівати знаннями та користуватись ними;

- виявити найбільш типові прогалини у знаннях з метою їх поступового заповнення для недопущення посилення відставання цих учнів від інших учнів класу;

- знаючи про недостатню активність і несміливість дітей із ЗПР в оперуванні навіть наявними у них знаннями, максимально стимулювати їхню активність на уроках, підтримувати навіть незначні успіхи і акцентувати на цьому увагу інших школярів з метою створення навколо атмосфери позитивного і дружнього до них ставлення й постійної підтримки;

- у процесі роботи враховувати недостатнє вміння засвоювати абстрактні знання; постійно, особливо на перших етапах навчання, використовувати наочність і докладне пояснення нових, навіть не досить складних алгоритмів;

- враховуючи труднощі запам'ятовування і порушення працездатності у процесі виконання практичних завдань, додатково пояснювати навчальний матеріал, давати можливість виконувати завдання у повільнішому темпі, зменшувати їхню кількість, надавати додаткові запитання з метою глибшого розкриття змісту завдання, наводити вже відомі їм аналогії;

- враховуючи труднощі орієнтування в завданні, використовувати поетапну інструкцію і поетапне узагальнення, поділяти завдання на складові, формувати вміння планувати свою діяльність у процесі його вирішення, словесно звітувати про виконання;

- поступово підвищувати темп роботи і працездатність дитини;

- незважаючи на емоційне вікове відставання цих школярів, ігрові прийоми у процесі їхнього навчання зменшувати поступово, не використовуючи при цьому різких заборон, а поетапно формуючи загальноприйняті прийоми навчальної діяльності;

- підвищувати мотивацію навчальної і пізнавальної діяльності шляхом постійної підтримки і стимулювання, у випадку необхідності зменшувати кількість завдань, які даються на самостійне опрацювання.[5]

Таким чином, застосування зазначених прийомів дасть можливість педагогам загальноосвітніх навчальних закладів підвищити ефективність навчання дітей із затримкою психічного розвитку [6].

Можемо виокремити рекомендації, які допоможуть педагогам у роботі з дітьми цієї категорії.

1. Зосереджуйте увагу на сильних сторонах дитини і спирайтеся на них у процесі навчання. Водночас будьте готові до того, що доведеться поступово заповнювати прогалини у знаннях, уміннях і навичках дитини.

2. Подавайте зміст навчального матеріалу невеликими частинами, використовуючи мультисенсорний підхід (слуховий, візуальний, маніпуляційний). Якомога більше повторюйте та закріплюйте вивчене.

3. Заохочуйте дитину, підтримуйте позитивну мотивацію навчання.

4. Дещо сповільніть темп навчання, зважаючи на знижені психічну витривалість і розумову працездатність дитини. Будьте терплячими, якщо дитині потрібно пояснити чи показати щось багаторазово. Віднайдіть оптимальний варіант взаємодій з нею.

5. Розчленовуйте завдання на окремі невеличкі частини. Якщо необхідно, виконання завдання слід поділити на етапи. Усні інструкції до кожного етапу давайте по одній, доки дитина не навчиться утримувати в пам'яті одразу декілька.

6. Мовлення педагога має бути повільним, розміреним, емоційно виразним, складатися з коротких та зрозумілих речень.

7. Усне опитування слід проводити на місці, не викликаючи учня до дошки, а також не слід починати опитування саме з цих дітей. Якщо дитина боїться усних відповідей, її краще опитати після уроку.

8. Практикуйте прикладне застосування набутих дитиною знань, при поясненні нового матеріалу спирайтеся на їхній досвід.

9. Спільно з дитиною поетапно аналізуйте виконання завдання.

10. Урізноманітнюйте навчальну діяльність, однак забезпечуйте плавний перехід від одних видів діяльності до інших.

11. Завдання мають відповідати можливостям дітей і виключати відчуття стійких невдач.

12. Надавайте дітям достатньо часу для виконання завдання та практичного застосування нових умінь і навичок, водночас надто тривале виконання однієї справи може стомити їх.

13. Не перекладайте подолання проблем у навчанні виключно на батьків. Допомагайте їм усвідомлювати найменші успіхи дитини та закріплювати їх. Діти із труднощами в навчанні потребують не авторитарних підходів у сімейних стосунках, а виваженого, доброзичливого ставлення [3].

З власного досвіду роботи асистентом вчителя, маю зазначити, що значення інклюзивної форми навчання для здобувачів освіти з ООП є колосальною.

У класі в якому я працюю 3 дитини навчаються за такою формою. Для себе я виокремила певні позитивні аспекти, котрі гарно впливають на розвиток такої дитини.

Інклюзивне навчання відіграє важливу роль у розвитку дітей з ЗПР. Ось, як саме інклюзивне навчання впливає на розвиток дітей:

1. Сприяння соціальній адаптації: діти з затримкою психічного розвитку оточені однолітками без особливостей. Це сприяє формуванню їхньої соціальної компетентності та допомагає у встановленні дружніх стосунків.

2. Збагачення навчального середовища: інклюзивне навчання надає можливість різнорівневого навчання, де кожен учень може розвивати свої навички на своєму рівні і власним темпом.

3. Розвиток спільної відповідальності: інклюзивна атмосфера вчителів, учнів і батьків сприяє розвитку взаємодопомоги та взаємозрозуміння. Кожен стає більш обізнаним з потребами і можливостями інших.

4. Розширення можливостей для навчання: діти з затримкою розвитку можуть відчути себе більшими членами широкого навчального співтовариства. Це стимулює їхній розвиток і надихає на досягнення нових цілей.

5. Підвищення самооцінки: участь в інклюзивному навчанні допомагає дітям з особливими потребами відчувати себе важливими та цінними членами суспільства, що позитивно впливає на їхню самооцінку.

Загалом, інклюзивне навчання створює сприятливе середовище для всіх дітей, дозволяючи їм розвиватися як особистостям і готуватися до успішної участі в суспільстві незалежно від їхніх особливостей розвитку.

Висновки. Інклюзивне навчання є необхідною умовою запобігання можливим ускладненням розвитку та умовою ефективного освітнього впливу, завдяки якому дитина із ЗПР набуває знань, умінь і навичок.

Список використаних джерел та літератури

1. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами : зб. наук. праць. — № 6(8). — К. : Університет «Україна», 2009. — С. 17–18.
2. Безпалько О. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях. Навчальний посібник — К.: Центр навчальної культури, 2003. — 134 с.
3. Даніелс Елен Р. і Стаффорд Кей. Залучення дітей з особливими потребами до системи загальноосвітніх класів. — Л. : Тов. «Надія», 2002. — С. 23 .
4. Ілляшенко Т. Затримка психічного розвитку дітей: причини виникнення та корекція. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: Науково- методичний збірник / Т.Ілляшенко [за ред. Н. Софій, І. Єрмакова] — К. : Контекст, 2000.
5. Іноземцева С.В. Використання педагогічних ідей В.О. Сухомлинського в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpkhnpu/TtMNiV/2008_21/11.html.
6. Таранченко О. Тенденції сучасної освіти: роль педагога у створенні ефективної інклюзивної школи / О. Таранченко// Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання. — 2011. №1. — С. 19.

Фурманець Людмила,
вчитель початкових класів
Судилківського ліцею

Організація інклюзивного навчання учнів з особливими потребами в загальноосвітніх навчальних закладах

Анотація. *Стаття присвячена процесу інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами в єдиному загальноосвітньому просторі, що являє собою незворотній процес на сучасному етапі розвитку суспільства і його гуманістичних цінностей. Реалізація цих умов потребує зламу стереотипів та оволодіння новими формами роботи всіма учасниками навчально-виховного процесу.*

Ключові слова: *інклюзивна освіта, освітній заклад, Концепція інклюзивної освіти, діти з особливими потребами.*

Вступ. На сьогоднішній день все гостріше постає проблема навчання дітей з обмеженими можливостями в умовах масових загальноосвітніх закладів. Освіта дітей, які потребують корекції фізичного та розумового розвитку, ґрунтується на принципах виваженої педагогіки, орієнтованої на потреби дітей.

Саме тому навчання в інклюзивних навчальних закладах є корисним як для дітей з особливими освітніми потребами, так і для дітей з типовим рівнем розвитку, членів родин і суспільства в цілому. Інклюзивні підходи у навчанні й вихованні також корисні для родин дітей з особливими освітніми потребами. Вчителі інклюзивних закладів краще розуміють індивідуальні відмінності й особливості дітей, ефективніше співпрацюють з батьками та іншими фахівцями (реабілітологами, психологами, логопедами, соціальними педагогами).

Одним з основних пріоритетів розвитку сучасної освіти є забезпечення рівних прав на освіту для всіх дітей, у тому числі для дітей з особливими освітніми потребами, дітей з інвалідністю, дітей з інших соціально вразливих груп. Таким чином, постає запитання, в яких умовах мають навчатися діти з особливими освітніми потребами, як ефективно організувати освітній процес для таких школярів.

Основна частина. Прагнення України приєднатись до європейської спільноти сприяє поступовому формуванню міжнародних підходів та стандартів у всіх сферах діяльності суспільства, зокрема у сфері надання спеціальних послуг. Одним із виявів такої тенденції є повільне, але невпинне просування ідеї надання освітніх послуг дітям з порушеннями психофізичного розвитку, чи як зараз прийнято називати, з особливими потребами, створення всіх необхідних умов для реалізації права на професійну освіту. У зв'язку з цим останнім часом набуває все більшої популярності інклюзивне навчання дітей з особливими потребами, активно відбуваються процеси їхнього зближення із загальним соціумом, розробляється методика професійної підготовки, тому інклюзивне навчання є перспективним завданням сучасної освіти.

У нашій державі створено чітку диференційовану систему спеціальних навчально-виховних закладів, для кожної із категорій дітей, що мають ті чи інші особливості психофізичного розвитку. Водночас, одним із перспективних напрямів реформування спеціальної освіти цих категорій дітей є інклюзивне навчання в загальноосвітніх закладах.

Інклюзивне навчання - це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям із особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей.

Головною метою інклюзивного навчання є створення умов для особистісного розвитку, творчої самореалізації та утвердження людської гідності дітей з особливими потребами.

Основними завданнями інклюзивного навчання є:

- забезпечення права дітей з особливими потребами на здобуття загальної середньої освіти в умовах загальноосвітніх навчальних закладів у комплексному поєднанні з корекційно-реабілітаційними заходами;
- різнобічний розвиток індивідуальності дитини на основі виявлення її задатків і здібностей, формування інтересів і потреб;
- збереження і зміцнення морального і фізичного здоров'я вихованців;
- виховання в учнів любові до праці, здійснення їхньої допрофесійної підготовки, забезпечення умов для життєвого і професійного самовизначення;
- виховання школяра як культурної і моральної людини з етичним ставленням до навколишнього світу і самої себе;
- надання у процесі навчання й виховання кваліфікованої психолого-медико-педагогічної допомоги з урахуванням стану здоров'я, особливостей психофізичного розвитку вихованця.

Концепція інклюзивної освіти відображає одну з головних демократичних ідей - всі діти є цінними й активними членами суспільства. Навчання в інклюзивних освітніх закладах корисне як для дітей з особливими освітніми потребами, так і для інших дітей, членів родин та суспільства в цілому. Взаємодія з іншими дітьми сприяє когнітивному, фізичному, мовному, соціальному та емоційному розвитку дітей з особливими освітніми потребами. При цьому діти з типовим рівнем розвитку демонструють відповідні моделі поведінки дітям з особливими освітніми потребами і мотивують їх до розвитку та цілеспрямованого використання нових знань і вмінь. Взаємодія між учнями з особливими освітніми потребами та іншими дітьми в інклюзивних класах сприяє налагодженню між ними дружніх стосунків. Завдяки такій взаємодії діти вчаться природно сприймати і толерантно ставитися до людських

відмінностей, вони стають більш чуйними, готовими до взаємодопомоги. Але така взаємодія досягається не відразу. Необхідний певний адаптаційний період для звикання дітей один до одного. Як сприйме клас дитину особливу, в якій треба відкрити цікавого товариша, з яким можна займатися багатьма справами, аби тільки хоч якось допомогти, залежить від педагогів, психологів. Тому постає завдання провести підготовчу консультативно-роз'яснювальну роботу серед педагогічної, батьківської та учнівської громадськості щодо створення інклюзивного учнівського середовища в закладах освіти, позитивного клімату серед учнів, питання значущості впровадження інклюзивної освіти.

Ефективність навчально-виховної, корекційно - розвивальної і лікувально-профілактичної роботи в інклюзивному класі значною мірою залежить від скоординованості дій педагога та різнопрофільних фахівців (соціального працівника, спеціального педагога, медичного працівника, психолога та ін.) Вони спільно оцінюють стан розвитку кожної дитини, розробляють перспективні й короточасні індивідуальні плани роботи з дитиною, реалізують їх разом з дитиною, аналізують результати спільної діяльності.

Діти приходять до школи зі своїми власними інтересами та потребами, індивідуальними навчальними стилями та здібностями. У своїй роботі вчитель застосовує освітній підхід, орієнтований на особистість дитини, що дає змогу враховувати індивідуальні особливості та потреби дітей. Усі діти є унікальними особистостями і мають свої потреби, незважаючи на те, чи особливі ці потреби, чи ні. Вчитель повинен зауважувати індивідуальні розбіжності та розмаїття можливостей і задатків, які можуть покращити і поглибити вивчення навколишнього середовища, й оцінювати унікальні таланти і здібності, якими наділена кожна дитина. Тому вчитель, який працює із дитиною з особливими освітніми потребами, повинен заохочувати дитину виражати свої почуття, висловлювати думки, досліджувати матеріали, самостійно здійснювати вибір, досягати успіху. Робота вчителя розпочинається зі знайомства із сім'єю дитини з особливими потребами. Адже найбільшого впливу діти зазнають з боку батьків, адже батьки є їхніми першими вчителями і наставниками. Найважливіші риси особистості закладаються в родині. Робота вчителя повинна будуватися так, щоб батьки не були тільки експертами, пасивними спостерігачами, а ставали рівноправними партнерами і союзниками вчителя. Насправді існує тісний взаємозв'язок між учителем, дитиною з особливими потребами та батьками.

Основним завданням вчителя є створення відповідного середовища.

Вчитель свою роботу спрямовує на створення сприятливого психологічного клімату на заняттях і у позанавчальний час. В оточуючому середовищі є багато можливостей для соціальної взаємодії зі своїми ровесниками. Педагог повинен сприяти спілкуванню і взаємодії між дітьми з особливими потребами і дітьми з типовим рівнем розвитку.

Для того, щоб дати дитині з особливими потребами можливість у розумних межах досягти успіху в загальній системі діяльності, вчитель застосовує ефективні методики, що роблять навчальний матеріал доступним та легким для неї.

Значне місце в роботі вчителя відводиться оформленню дитячого портфоліо. Саме портфоліо може детально та різнобічно розповісти про досягнення дитини, її зростання, здобутки, успіхи.

Завдання педагога – допомогти особистості дитини зрости в успіху, відчувати радість від подолання труднощів, зрозуміти, що задарма в житті нічого не дається, скрізь необхідно докласти зусиль, і успіх буде еквівалентний витраченим зусиллям.

Система інклюзивної освіти повинна бути аналогом соціальної моделі навчання дітей з особливими потребами. Соціальна сучасна модель інклюзивного навчання, на законодавчому рівні, пропагує рівноправність всіх дітей та має надавати рівні можливості для одержання освіти.

Висновок. Отже, інклюзивна освіта у загальноосвітніх закладах має відображати одну з головних демократичних ідей – усі діти є цінними й активними

членами суспільства. Інклюзія означає розкриття кожного учня за допомогою освітньої програми, яка є достатньо складною, але відповідає його здібностям. Вона враховує потреби, а також спеціальні умови та підтримку, яка забезпечується медико-соціальним та психолого-педагогічним супроводом. Але найголовніше – дитина вчиться життєдіяльності в оточенні здорових дітей, що формує спрямованість до повноцінного життя, до усвідомлення власної спроможності, підвищення якості власного буття. Такі концептуальні положення є основою інклюзивного навчання у новій українській школі.

Список використаних джерел та літератури

1. Валентик Н. Інклюзивна освіта: за і проти [Репортаж з Всеукраїнського «круглого столу» «Психолого-соціально-педагогічні аспекти інклюзивної освіти: за і проти»] / Наталія Валентик // Директор школи. – 2010 – № 14-15. С.- 45 – 58.
2. Всеукраїнський фонд "Крок за кроком" [Електронний ресурс] . Програма "Інклюзивна освіта". / Режим доступу: <http://www.ussf.kiev.ua/index.php/go=Inklus>
3. Дитинство в Україні: права, гарантії, захист. (Збірник документів): ч. 2, К.: АТ Видавництво «Столиця», 1998. – 248 с.
4. Ілляшенко Т. Інтеграція дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітній заклад / Тамара Ілляшенко // Соціальний педагог. – 2009. – №5. – С. 26 – 35.
5. Ілляшенко Т. Затримка психічного розвитку дітей: причини виникнення та корекція. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: Науково-методичний збірник / За ред. Н.Софій, І.Єрмакова та ін. – К.: Контекст, 2000. – С. 336.
6. Ілляшенко Т. Інтеграція дітей з освітніми потребами у загально-освітньому навчальному закладі / Психолог, 2009. – № 10. – с.14-18.
7. Інклюзивна освіта від А до Я: poradnik для педагогів і батьків / Укладачі Н. В. Заєркова, А. О. Трейтяк. – К., 2016. – 68 с.
8. Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні [Електронний ресурс] Режим доступу: http://osvitportal.loda.gov.ua/inklyuzyvna_osvita_dlya_ditey_z_osoblyvymy_potrebam_v_ukraini
9. Ковальчук С. Профілактика самотності в осіб з обмеженими можливостями/ Світлана Ковальчук // Соціальний педагог. – 2009 – № 7. – С. 9-13.
10. Сабат Н. Соціально-педагогічний аспект інклюзивного навчання / Надія Сабат // Соціальний педагог. – 2008. – №3. – С.42 – 46.
11. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю з функціональними обмеженнями // Соціальна педагогіка: Підручник / За ред. проф. Капської А. 3-є вид. перероб. і доп. – Київ, 2006. – С. 329 - 368.

Шаповалюк-Сердечна Г.О.,
асистент вчителя
Красилівської гімназії №1
Красилівської міської ради
Хмельницької області,
старший вчитель

Командний підхід – важлива складова успішного функціонування інклюзивної системи освіти

Анотація. У статті розглянуто питання формування команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти з інклюзивним навчанням; відображено структуру членів команди супроводу. Зазначено, що склад команди супроводу визначається з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП – запорука успішної реалізації моделі інклюзивної освіти.

Ключові слова: інклюзивне навчання, дитина з особливими освітніми потребами, команда психолого-педагогічного супроводу, професійне співробітництво.

*Зібратися разом – це початок,
Залишитися разом – це прогрес,
Працювати разом – це успіх.*
Генрі Форд

Інклюзивна освіта – перший крок до реального визнання значущості особистості кожної дитини, ствердження її індивідуальності, забезпечення її подальшого повноцінного та гідного життя в суспільстві. Сучасне громадянське суспільство неможливе без активного залучення всіх його членів у різні види діяльності, поваги прав і свобод кожної окремої людини, забезпечення необхідних гарантій безпеки, свободи і рівноправності.

Одна з важливих умов впровадження інклюзивного навчання у закладі освіти – організація професійного співробітництва команди психолого-педагогічного супроводу, результатом якого має стати освітнє середовище, максимально сприятливе для різнобічного розвитку всіх учнів, у тому числі й учнів з особливими освітніми потребами.

У сучасній психолого-педагогічній літературі поняття «психолого-педагогічний супровід» розглядається досить широко. Використовуються терміни, що є ідентичними до понять «співробітництво», «допомога», «сприяння», «підтримка», під супроводом інколи розуміють медичну або соціальну складову цього процесу. Але це поняття є більш об'ємним.

На думку С.П.Миронової, психолого-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами в закладі освіти з інклюзивним навчанням – це взаємоузгоджена комплексна діяльність команди фахівців та батьків дитини, спрямована на створення необхідних умов, що сприяють розвитку особистості дитини, засвоєнню нею знань, умінь і навичок, успішній адаптації, реабілітації, її самореалізації та інтеграції в соціум [7, с.64].

Діяльність команди психолого-педагогічного супроводу регламентує Наказ Міністерства освіти і науки від 08.06.2018 № 609 «Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти», який визначає склад, основні завдання та функції учасників команди супроводу. Зокрема склад команди містить постійних учасників та залучених фахівців. У закладі загальної

середньої освіти такими посадовими особами є директор або заступник директора з навчально-виховної роботи, учитель початкових класів (класний керівник), асистент учителя, практичний психолог, соціальний педагог, учитель-дефектолог (з урахуванням освітніх потреб дитини), учитель-реабілітолог та батьки або законні представники дитини з ООП. Залученими фахівцями є медичний працівник закладу освіти, лікар, асистент дитини (з урахуванням потреб дитини), спеціалісти системи соціального захисту населення та служби у справах дітей.

Склад команди супроводу визначається з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП. Основним замовником започаткування інклюзивної освіти в конкретному освітньому закладі є батьки дитини, які також входять до команди супроводу. Батьки несуть відповідальність за виховання в сім'ї. На кожного з батьків покладається однакова відповідальність за виховання, навчання і розвиток дитини, вони є ініціаторами вступу дитини з ООП до школи та створення інклюзивного класу. Батьки є учасниками розробки ІПР та аналізу результатів; здійснюють супровід дитини у виконанні завдань, та підтримують зв'язок із освітньою установою.

Уміння налагодити партнерські стосунки з батьками дітей із ООП – також одна із складових успіху ефективної командної роботи. Аналіз науково-педагогічної літератури та освітньої практики свідчить, що команда психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання має трьохрівневу структуру, зазначену на рис. 1:

Рис.1. Трьохрівнева структура інклюзивного навчання в закладі освіти

Психолого-педагогічний супровід – це комплексна система заходів з організації освітнього процесу і розвитку дитини, передбачена індивідуальною програмою розвитку (ІПР).

На команду психолого-педагогічного супроводу (КППС) покладається виконання таких завдань:

- збір інформації про особливості розвитку дитини, її інтереси, труднощі, освітні потреби на етапах створення, реалізації та моніторингу виконання ІПР;
- визначення напрямів психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг, що можуть бути надані в межах закладу освіти на підставі висновку ІРЦ, і забезпечення надання цих послуг;
- розроблення ІПР для кожної дитини з ООП і моніторинг її виконання з метою коригування та визначення динаміки розвитку дитини;

- надання методичної підтримки педагогічним працівникам закладу освіти з організації інклюзивного навчання;
- створення належних умов для інтеграції дітей з ООП в освітнє середовище;
- проведення консультативної роботи з батьками дітей з ООП щодо особливостей

їхнього розвитку, навчання і виховання;

- проведення інформаційно-просвітницької роботи у закладі освіти серед педагогічних працівників, батьків і дітей з метою недопущення дискримінації та порушення прав дитини, формування дружнього і неупередженого ставлення до дітей з ООП.

За посадовими обов'язками члени команди супроводу здійснюють діагностико-аналітичну, навчально-розвиткову, корекційну, консультативну, профілактичну та просвітницьку функції.

Професійну та успішну команду супроводу в інклюзивному освітньому закладі вирізняють такі характеристики:

- спільні ціннісні орієнтири та філософія освіти у залученні дитини з ООП в освітній простір;
- взаємна додатковість професійних позицій і розуміння ситуації розвитку дитини, співпраця на різних етапах роботи;
- єдина професійна мова та компетенції;
- достовірна інформація щодо дитини, динаміку її розвитку, яка надається вчителями та спеціалістами один одному;
- координація та організація професійних дій у складних та критичних ситуаціях роботи з дитиною;
- постійне підвищення кваліфікації.

Запорукою успішної реалізації моделі інклюзивної освіти є ефективна співпраця вчителів, відповідних фахівців, батьків та учнів – команда, яка забезпечить підтримку.

Кожен член команди має свої посадові обов'язки відповідно до законодавчої бази інклюзивної освіти в Україні:

- вчитель початкових класів та вчителі-предметники загальноосвітньої підготовки – проводять уроки, реалізуючи не лише освітні, а й корекційні цілі навчання дітей з ООП, передбачені спеціальними освітніми стандартами; виконують рекомендації корекційного педагога, психолога щодо індивідуального підходу до дитини чи закріплення певних навичок;
- вчитель початкових класів/класний керівник разом із асистентом учителя, практичним психологом – відповідають за формування колективу групи/класу, роботу з батьками;
- корекційні педагоги - проводять корекційно-розвиткові заняття.

Зокрема:

- логопед працює з дітьми, які мають порушення мовлення, інтелекту, ЗПР, ОРА, комплексні порушення; за наявності мовленнєвих порушень і з дітьми, що мають проблеми зору;
- учитель-дефектолог (тифлопедагог) проводить спеціальні корекційні заняття з дітьми, які мають порушення зору, спрямовані передусім на розвиток їхньої орієнтації в просторі, мобільності тощо;
- учитель-дефектолог (сурдопедагог) розвиває слухове сприймання та формує вимову дітей з вадами слуху;
- учитель-дефектолог (олігофренопедагог) працює з дітьми, які мають вади інтелекту або затримку психічного розвитку; за рішенням ІРЦ заняття цього спеціаліста з розвитку пізнавальної діяльності можуть поєднуватись із заняттями із психологом;

- учитель-реабілітолог (ортопедагог) проводить корекційні заняття з дітьми, які мають порушення опорно-рухового апарату (ОРА);
- роботи психолога потребують діти із вадами інтелекту, ЗПР, емоційно-вольової сфери; також за наявності певних проблем (порушення поведінки, синдром дефіциту уваги, особистісні проблеми тощо).

Для дітей із розладами спектру аутизму (РСА) спеціалісти визначаються з огляду на комплекс індивідуальних особливостей. Провідним фахівцем у корекційній роботі з цією категорією дітей, зазвичай, є психолог. Проте за наявності інтелектуальних, мовленнєвих чи інших порушень корекційні заняття з дитиною з РСА можуть проводити й олігофренопедагог, логопед та інші фахівці.

▪ Соціальний педагог – визначає дітей з труднощами взаємодії з оточуючими та тих, які опинились у складних життєвих обставинах; допомагає класному керівнику в інтеграції дитини з ООП в колектив однолітків; сприяє залученню дитини з ООП до позашкільних закладів; представляє інтереси дитини у відповідних органах і службах.

▪ Практичний психолог – виявляє дітей із труднощами в навчанні, спілкуванні й скеровує їх до фахівців; спостерігає за дитиною з метою виявлення її індивідуальних особливостей; бере участь у комплексному вивченні дитини й складанні ІПР; консультує педагогів, батьків.

▪ Асистент учня (з урахуванням потреб дитини) – забезпечує соціально-побутові потреби дитини, під час уроків так і позакласній діяльності; допомагає у пересуванні, переодяганні, харчуванні та задоволенні інших потреб дитини.

▪ Асистент вчителя – це посередник між дитиною з ООП та іншими дітьми і дорослими в освітньому середовищі. До функцій асистента в межах команди супроводу відносяться: допомога в організації освітнього (виховного) процесу дитини з особливими освітніми потребами, участь у розробці індивідуальної програми розвитку; участь у підготовці індивідуального навчального плану та/або індивідуальної навчальної програми; адаптація навчальних матеріалів з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дитини з особливими освітніми потребами. Участь асистента вчителя дуже важлива на всіх етапах взаємодії команди супроводу. Мета роботи асистента вчителя полягає в організації умов для успішного включення дитини з особливостями розвитку в середовище школи [1, с.14].

Однією з організаційних форм діяльності команди психолого-педагогічного супроводу (КППС) є засідання її учасників, яке проводиться не менше трьох разів упродовж навчального року. У разі потреби скликаються позачергові засідання. Ініціювати позачергове засідання КППС може будь-хто з її учасників.

Головою засідання команди психолого-педагогічного супроводу є директор або заступник директора з навчально-виховної роботи в закладі загальної середньої освіти.

Рішення засідання КППС приймаються за результатами колегіального обговорення інформації кожного її учасника відкритим голосуванням (за умови присутності на засіданні не менше 2/3 від загального складу). Рішення засідання команди психолого-педагогічного супроводу оформлюється протоколом, який веде секретар засідання. Протокол засідання підписується головою, секретарем і всіма учасниками засідання. Секретар призначається із числа складу постійних учасників КППС. Результатом засідання команди супроводу є рішення про затвердження Індивідуальної програми розвитку (ІПР), або внесення змін до ІПР.

Відповідно до висновку ІРЦ, індивідуальної програми реабілітації дитини з інвалідністю (за наявності), розробляється Індивідуальна програма розвитку групою фахівців (командою супроводу дитини з особливими освітніми потребами) до якої обов'язково входять батьки учня або його законні представники.

Індивідуальна програма розвитку (ІПР) складається на основі висновку про комплексну оцінку та результатів психолого-педагогічного вивчення дитини з ООП

фахівцями закладу освіти упродовж двох тижнів від початку навчання дитини. За цей час команда супроводу доповнює висновки фахівців ІРЦ результатами власних оцінок та спостережень.

Відповідно до особливостей розвитку дитини з ООП команда супроводу розробляє Індивідуальний навчальний план (ІНП) та Індивідуальну програму розвитку (ІПР) у закладі загальної середньої освіти. КППС визначає способи адаптації (у разі потреби модифікації) освітнього середовища, навчальних матеріалів відповідно до потенційних можливостей і з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини з ООП.

Команда психолого-педагогічного супроводу формує та узгоджує з батьками розклад психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових занять дитини з ООП, що проводяться педагогічними працівниками закладу освіти або залученими фахівцями ІРЦ, інших закладів, фізичними особами, які мають право здійснювати освітню діяльність у сфері освіти.

Отже, інклюзивна освіта у закладах загальної середньої освіти має відображати одну з головних демократичних ідей – усі діти є цінними й активними членами суспільства.

Запорука успішної реалізації моделі інклюзивної освіти - склад команди супроводу, який формується з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП. Але найголовніше – дитина вчиться життєдіяльності в оточенні дітей, що формує спрямованість до повноцінного життя, до усвідомлення власної спроможності, підвищення якості власного буття. Такі концептуальні положення є основою інклюзивного навчання у Новій українській школі.

Список використаних джерел та літератури

1. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник / Кол. авторів Колупаєва А.А., Софій Н.З., Найда Ю.М., та ін. За заг. ред. Даниленко Л.І., 2-ге видання, стереотипне – К.: ФО – П.Парашин І.С., 2010 – 128 с.
2. Ленів З. Особливості реалізації інклюзії та підготовки відповідних фахівців: проблеми, досвід, перспективи / З. Ленів // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – Серія 19 : корекційна педагогіка та спеціальна психологія. – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2014. – Вип. 28. – С. 119–125.
3. Миронова С. П. Робота фахівців з сім'ями, які виховують дітей з особливими освітніми потребами // Актуальні питання корекційної освіти, Випуск № 9. – 2017.
4. Миронова С. П. Педагогіка інклюзивної освіти [навчально-методичний посібник] / С. П. Миронова. – Кам'янець-Подільський, 2016. – 164 с.
5. Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.06.2018 року № 609 «Про затвердження примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-pro-komandu-psihologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zakladi-zagalnoyi-serednoyi-ta-doshkilnoyi-osviti>
6. Організація інклюзивного навчання у школі [Текст]: [практ. матеріали] / В. Ночовка, В. Головка, О. Тимошук; [упоряд. Ж. Сташко]. - Київ: Шкільний світ, 2014. - 126, [1] с. - (Бібліотека "Шкільного світу") (Сучасна школа України. Бібліотека). - Бібліогр.: с. 127.
7. Підготовка педагогічних кадрів до роботи з різними категоріями дітей: виклики та можливості : матеріали міжвузівської (заочної) науково-практичної

конференції (Хмельницький, 28 лютого 2018 року). – Хмельницький : ПП «А.В. Царук», 2018. – С. 135–138.

Шевчишена Оксана,
старший викладач кафедри педагогіки та психології
Хмельницького обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти
імені Анатолія Назаренка,
кандидат психологічних наук

Особливості забезпечення вчителем психолого-педагогічного супроводу інклюзивного середовища в період воєнного/післявоєнного стану країни

Анотація. У статті обґрунтовано важливість здійснення психолого-педагогічного супроводу інклюзивного середовища в умовах викликів, зумовлених воєнними подіями. Запропоновано рекомендації, якими педагог може скористатися задля здійснення психологічного супроводу школярів в умовах воєнного/післявоєнного стану країни.

Ключові слова: воєнний / післявоєнний стан країни, заклад загальної середньої освіти, педагог, початкова школа, інклюзивний простір, інклюзивна компетентність вчителя, дитячі стани, психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами.

У зв'язку з широкомасштабним вторгненням Російської Федерації в Україну, яке відбулось 24 лютого 2022 року, відбулися суттєві зміни в різних сферах життєдіяльності соціуму, зокрема, в освітній галузі.

В умовах воєнного стану країни відбувається стрімке та потужне перезавантаження пріоритетів у виховному процесі як ефективного та дієвого засобу формування морального наративу демократії. Значна увага педагогічних працівників у роботі з учнівською аудиторією буде прикутою до посилення заходів, наповнених військово-патріотичним та громадянсько-патріотичним змістом.

За умов воєнного стану в руслі освітнього процесу закладів загальної середньої освіти змінам підлягають підходи до викладання навчальних предметів, а відтак, до навчання учнів та визначення їх рівнів освоєння вивченого матеріалу, їх готовності до засвоєння в подальшому нового змісту.

З іншої сторони, як зауважують психологи, сьогодні кожний третій українець потребує психологічної допомоги та підтримки. Війна стала потужним стресом для кожного пересічного громадянина нашої країни.

Діти гостро реагують на будь-який стрес. Відповідно, реакції на кризову (травмуючу) ситуацію у дітей різних вікових категорій можуть бути різними: недовіра до оточення; тривожність, занепокоєність щодо своєї безпеки та можливість повторення травмуючих подій; уникнення місць, людей, предметів, які нагадують про травмуючу подію; емоційний ступор чи емоційна байдужість як захисна реакція, «спалахи» гніву та агресії; уникнення спілкування, пропущення занять та ризиковані вчинки; зниження уваги та концентрації; скарги на погане самопочуття; постійне обговорення подій та фокусування уваги на окремих деталях того, що трапилось [1].

Переривання звичних рутин життя, постійні зміни перебування в побутових умовах, викликані відчуттям небезпеки та тривоги, може суттєво налякати дитину, посилювати відчуття дискомфорту та паніки.

Окремої уваги в непрості для нас часи заслуговують діти з особливими освітніми потребами. Адже це та категорія дітей, в якій третинні ускладнення (тривожність, невпевненість, замкнутість) доволі сильно себе виявляють. Через

нестачу спілкування у них може страждати розвиток емоційної сфери (емоційного інтелекту). У них сильнішою мірою можуть себе виявляти проблеми, пов'язані із адаптацією до нових середовищ.

В умовах війни вище згадані проблеми (чи стани, які з ними пов'язані) ще більше посилюються. Процес інтегрування в нові колективи можуть ускладнюватися через страхи, зумовлені подіями війни (неконтрольованими розмовами дорослих з приводу воєнних подій); посиленою тривожністю (непередбачуваними реакціями) на різноманітні сторонні подразники; труднощами, зумовлених комунікативною взаємодією в нових середовищах.

Опануванню дітьми станів страху, напруги та невизначеності сприяє надання зі сторони дорослих вчасної та вдалої психологічної допомоги та підтримки, здійсненню ними психологічного супроводу дітей в умовах воєнного стану.

Недивлячись на те, що не один десяток років в українських школах потужно розвивається та вдосконалюється інклюзивна освіта, проблема супроводу інклюзивного середовища продовжує бути актуальною. Сьогодні дана проблема корелює з наступними питанням: «Як працювати з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах воєнного стану?», «Як забезпечити супровід дитини з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі у період воєнного стану країни та у період її післявоєнного відновлення?».

Для дітей, як відомо, доросле середовище є осередком безпеки. Здорова особистість, як відомо, може бути вихована лише в здоровому оточенні. Основне, щоб батьки були поруч і відзначалися внутрішніми ресурсами: виваженість, емоційна стійкість, стресостійкість, психологічна грамотність тощо.

Однак, одним із потужних джерел впливу на дитину є педагогічне середовище. Особистість вчителя є потужним інструментом впливу на дитину. Своїми манерами спілкування, дикцією, постановкою голосу чи жестами, емоційними реакціями педагог здатний чинити виховний вплив на дітей. Діти ж в свою чергу схильні до наслідування (переймання) ставлення вчителя до тої чи іншої дитини.

Особливо подібні процеси мають місце в початковій школі. Авторитет вчителя перед дітьми в цей період є максимальним. Діти сприймають першого вчителя як потужного сугестора, а відповідно, виховні впливи педагога на дітей в цей період є доволі великими.

Якщо вести окремо мову про інклюзивне середовище, то вагому роль в його супроводі відіграє вчитель початкової школи. Адже саме вчитель початкових класів виявляє освітні труднощі дитини та обґрунтовує причини їх появи. Саме він здійснює постановку питання, пов'язаного з потребами дитини в додатковій підтримці та шляхах її реалізації.

Однак всім відомо, що процеси, пов'язані із гармонійною соціалізацією дитини, пом'якшеним її інтегруванням в нові колективи, а відтак, підвищенням рівня її адаптивного функціонування, корелюють із інклюзивною компетентністю педагога.

Якщо відштовхуватись від аналізу численних наукових праць в межах даного напрямку проблеми (від практичних доробок), то інклюзивну компетентність характеризують як ключову компетентність сучасного педагога, яка дозволяє йому підтримувати та організовувати якісний освітній процес для всіх учнів в умовах інклюзивного навчання.

В межах вище згаданого поняття класично виділяють теоретичну, практичну та психологічну готовність до реалізації інклюзивного навчання, до втілення його принципів в практику освітнього процесу закладу загальної середньої освіти.

У процесі викладу даного матеріалу вважаємо за необхідність зосередити увагу на психологічних здатностях педагога забезпечувати супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання у період воєнного стану країни та у період її післявоєнного відновлення.

Найсильніше і найважливіше джерело переживань дитини – її взаємини з іншими людьми. Якщо дорослі уважні до дитини, спілкуються з нею, розуміють її

стани, поважають її як особистість, то вона переживає емоційне благополуччя – почуття впевненості та захищеності, яке сприяє подальшому її повноцінному та гармонійному розвитку.

Тому педагоги тримають свій освітній фронт. Продовжуючи працювати в складних умовах, зумовлених подіями воєнного стану, вони переосмислюють ціннісні складники освіти, формують унікальний педагогічний досвід, а відтак, беруть на себе новий рівень відповідальності.

Відповідно, вчитель може скористатися наступними порадами щодо здійснення психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання:

- Намагайтеся дати собі відповідь на запитання «Що собою являє підтримка?». Підтримка може бути озвучена наступними словами: «Я тебе чую, розумію, приймаю»; «Ти завжди можеш розраховувати на мою допомогу»; «Чим я можу тобі допомогти?».

- Дітям важливо наголошувати, щоб вони не усамітнювались (не замикались на собі). Обов'язково спілкувались з іншими людьми, говорили про свої проблеми. В даній ситуації важливо деяким дітям позбутися стереотипу «Соромно звертатись по допомогу». Дітям варто наголошувати, що в кожній людини в житті можуть бути періоди слабкості. Тому шукаймо зовнішній ресурс (людей, з якими можна поговорити, поділитися своїми проблемами). Тому якщо Ви потребуєте допомоги, не мовчіть. Попросіть про неї (озвучте про свої наболілі відчуття).

- Однак допомогу треба вміти подати. Знецінення почуттів людини (її проблем) здатне обурювати. А особливо, коли мова йде про дитину. Адже саме у дитячому віці закладається феномен базової довіри до світу. Якщо довіра похитнеться зі сторони дорослого, то має достаньо пройти багато часу, поки вона відновиться (якщо взагалі відновиться). Тому саме емпатія, гнучкість, чуйність, толерантність зі сторони педагога слугує запорукою відвертих стосунків з дитиною.

- Продовжуйте стимулювати в дитини потребу у спілкуванні. Супроводжуйте кожен крок дитини у виконанні того чи іншого завдання (обговорюйте різноманітність способів щодо того, як можна покращити виконання тої чи іншої роботи (ресурси, якими можна скористатися). Звертайтеся до дитини з особливими освітніми потребами за порадою (заохочуйте інших дітей в класі звертатись за порадами один до одного). Подібні дії слугують запорукою підвищення самооцінки дитини, її впевненості, готовності продемонструвати свої можливості).

- Переосмислюйте та контролюйте власні реакції на стани дітей, зумовлені затьняжністю стресу. Дитину іноді лякає не те, що з нею відбувається, а те, як реагують дорослі. Тому не засуджуйте дитину за її емоційно-почуттєву сферу. Дайте вихід її емоціям, намагайтесь разом прожити її емоції, допомагайте сформулювати її стани (радість, розчарування) чи озвучити причини її сьогодишнього «поганого» настрою. Вище згадане можна охарактеризувати наявністю емоційного діалогу між дитиною та педагогом, а відтак, створенням умов, за яких дитина буде відкритою та готовою працювати в подальшому над собою.

- Переосмислюйте цінності. Не повертайтеся у минуле, а думайте про майбутнє. Говоріть з усіма дітьми про те, що Ви будете робити після війни. Тим самим ми уникаємо явища, пов'язаного із розставленням акцентів щодо того, що у деяких дітей класу є відмінні від інших проблеми. Подібного роду роздуми та розмови дають змогу зрозуміти кожній дитині, що у кожного з нас можуть бути проблеми. Але на протигагу цьому завжди є шляхи виходу з будь-якої ситуації. Подібні розмови здатні надихати дитину, стабілізувати її психоемоційний стан.

В умовах воєнного стану країни усі діти потребують прояву особистої відповідальності як за своє життя, так за життя інших людей; здатності демонструвати виважене ставлення (підтримку та допомогу) людям, які вимушені змінити своє місце знаходження.

Через значне проведення часу дітьми у віртуальному просторі в них може виявляти себе проблема, пов'язана із низьким словниковим запасом. Через слабкий практичний досвід, дітям буває складно виражати своє захоплення іншими людьми, робити компліменти один одному чи демонструвати коректну незгоду з певними речами у житті.

Тому, шляхом активної взаємодії важливо у дітей розвивати навички конструктивної критики, скеровувати ресурс на перший погляд негативних емоцій у конструктивне, безпечне для інших русло, розвивати емоційну чуйність та грамотність, що в свою чергу є запорукою прояву емоційного інтелекту.

В нагоді педагогу можуть стати вправи-демонстрації, спрямовані на усвідомлення того, що люди різні. І що відмінність однієї людини від іншої зовсім не означає, що вона гірша від іншої. Адже у кожної людини свій підхід (темперамент) у виконанні того чи іншого завдання. Серед подібних вправ в нагоді можуть бути вправи-демонстрації типу «Стереотипне дзеркало», «Унікальний килим» («Унікальна сніжинка»). Ефективність вправ корелює із рефлексією (із запитаннями стосовно того, чи можемо ми засуджувати людину лише через те, що вона відрізняється від нас іншим баченням, іншими підходами у виконанні того чи іншого завдання).

Важливо педагогу інтегрувати власні зусилля з працівниками психологічної служби задля того, щоб залучати дітей до участі в різноманітних практичних психологічних заходах. Тематика заходів може бути різною: «Чи вмію я спілкуватися?», «Толерантність у моєму житті?», «Глибина людського вчинку?», «Сила особистості?», «Шляхи самоствердження», «Робота над собою».

Подібні заходи можуть набирати тренінгової форми роботи з учнями, а можуть бути переведені у площину бесід (диспутів, дискусій) зі школярами.

В процесі різноманітних бесід є не стільки зміст проблеми, як його психологічна подача. Відповідно, важливо проаналізувати, які питання можуть підлягати розкриттю. Для прикладу, якщо вести розмову з дітьми про довіру в житті, то варто поставити дітям наступні запитання: «Чи докладаєш ти зусиль, що досягнути довіри у взаємостосунках з іншими дітьми», чи «Що для тебе є важливішим у житті: «критика» чи хто її здійснює?».

Звісно, що подібні роздуми можливі тоді, коли в класі пануватиме діалог, благоприємна та невимушена атмосфера. Однак, педагогу важливо передбачати деякі реакції дітей. Є питання, які можуть стимулювати дітей до неприємних спогадів (до повторної травматизації психіки). Є діти, які в силу негативних впливів, які надходять з інших середовищ, здатні озвучувати небезпечні стереотипи в поведженні з іншими дітьми. Тому на подібні речі педагогу важливо зважати, не дозволяти переходити стосункам взаємодії з дітьми в площину фамільярності, а відтак, демонструвати феномен самоповаги, обґрунтовуючи його важливість в житті кожної людини.

Вище згадане положення має слугувати запорукою попередження небезпечних явищ в класних середовищах, попередженню булінгу, зокрема в інклюзивних просторах, а відтак, до стимулювання в дітей готовності спілкуватися, озвучувати (вербалізовувати) проблему та користатися допомогою щодо вдосконалення життєвого ресурсу, який закладений в кожній дитині зокрема.

В контексті даної проблематики педагогам важливо також працювати з батьками дітей, наголошувати всім їм на важливості розвитку в дітей толерантності до несхожості інших людей, їхніх почуттів, пріоритетів та цінностей; здатностей до поступливості та компромісів у взаємодії з ними, а відтак, чуйності до тої категорії людей, з якою нас звела доля.

Враховуючи той факт, що чим меншою є дитина, то потужніше спрацьовують процеси наслідування, відповідно, кожен жест, манера поведінки батьків, їхні емоційні реакції на проблеми інших людей діти будуть переймати та втілювати в контекст навколишньої дійсності, зокрема, в інклюзивному середовищі.

В психологічній практиці має місце метод раціонально-емотивної терапії, розроблений Альбертом Еллісом. Основна ідея раціонально-емотивної терапії полягає в тому, що емоційні порушення в людини можуть викликатися ж її ірраціональними переконаннями [2].

Тому раціонально-емотивна терапія намагається пояснювати природу нездорових емоцій людини. Психологи для цього можуть використовувати певні психологічні техніки, які є прерогативою їхньої діяльності (сертифікованих знань).

Однак в діяльності будь-якого фахівця можуть мати місце елементи застосування того чи іншого методу (напрямку). Для педагога в межах піднятої практики в якості одного з психологічних кроків може виявитися допомога дитині (її батькам) в переосмисленні поглядів на життя: 1) нехай криза, яка спіткала тебе (твоїх батьків) не буде для тебе катастрофою, а буде поштовхом до зміни життя (навіть, якщо ти цього не планував та не хотів і якщо тобі зараз дуже складно) (у розмові з дитиною краще уникати слово «криза», замінивши його на «подію»); 2) безвихідних ситуацій немає: безвихідна ситуація – це нестача знань чи слабкість духу; 3) доки людина не усвідомить, що за свої думки (своє мислення) вона так само є відповідальною, як і за свої вчинки, вона не зможе зробити кроку вперед; 4) людина зможе робити певні кроки в новому оточенні, якщо вона працюватиме над собою, якщо буде готовою озвучувати потребу в допомозі та приймати її з боку інших людей (вчителів, психологів, соціальних педагогів, психотерапевтів та інших фахівців).

Використання педагогом цих положень може виступати запорукою корекції життєвих настанов особистості (її очікувань та домагань), усвідомлення нею ресурсів відновлення психологічного здоров'я. Останнє з вище названого переліку положення має доволі глибокий психологічний зміст. Адже людина, яка не тільки усвідомлює потребу в допомозі, а готова її озвучити, поділитися власними переживаннями (чи ступенем психологічної болі), більшою мірою вірить у власне зцілення.

Таким чином, в умовах воєнного стану країни важливою є допомога учням не лише зі сторони психолога, але й педагогічного працівника закладу загальної середньої освіти. Тому виклики сьогодення потребують іншої ролі педагога. Сьогодні вона трансформується у різноманітні психологічні здатності підтримувати всіх учасників освітнього процесу. Окремої уваги заслуговує інклюзивний простір. Відповідно, ми рекомендуємо педагогічним працівникам закладів загальної середньої освіти співпрацювати з психологами, долучатися до участі у практичних заходах щодо удосконалення вмінь забезпечувати психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного середовища в період воєнного/післявоєнного стану країни. Адже допомога іншим допоможе всім нам краще почуватися. Тому, найголовніше завдання, яке сьогодні стоїть перед кожною людиною, полягає в тому, щоб не втратити людські якості: людяність, доброта, толерантність, прагнення спілкуватись, розуміти та підтримувати один одного.

Список використаних джерел та літератури

1. Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році: додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 19.08.2022 р. № 1/9530-22. С. 1-25. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednva-osvita/metodichni-rekomendacivi>.

2. Калашин В.Ф. Практика управління емоційним станом. Раціонально-емотивна терапія – К. – К.: Шк. Світ, 2012. 128 с.

7. Резильєнтність та психосоціальна підтримка учасників освітнього процесу

Інна Андрійчук,
вчитель початкових класів
Славутської гімназії «Успіх»
Славутської міської ради,
вчитель-методист

Форми роботи вчителя початкової школи щодо попередження насильства у дитячому середовищі з метою збереження та зміцнення емоційного здоров'я учасників освітнього процесу

Анотація. Проблема насильства в дитячому середовищі, емоційне здоров'я учасників освітнього процесу є актуальною для України. Під час навчання у школі відбувається соціалізація особистості здобувачів освіти. Важливо навчити дітей взаємодіяти між собою, вміти знаходити шляхи вирішення конфліктів. Метою статті є розкриття форм роботи в початковій школі щодо попередження насильства серед учнів, збереження їх емоційного здоров'я з досвіду роботи вчителя.

Ключові слова: попередження насильства, цькування, булінг, емоційне здоров'я, толерантність, коло вибору.

Відповідно до загальної мети освіти, Концепції НУШ, однією з місій початкової школи є формування в учнів необхідних життєвих і соціальних навичок, що забезпечують їх готовність до життя в демократичному суспільстві.

Одним із принципів на яких ґрунтується Державний стандарт початкової загальної освіти є принцип безпеки, що передбачає створення атмосфери довіри і взаємоповаги, перетворення школи на безпечне місце, де немає насильства й цькування.

Своє завдання як вчителя початкових класів вбачаю у тому, щоб сформувати в учнів на якнайвищому рівні вміння відповідально ставитися до себе та інших людей, взаємодіяти з іншими, толерантної поведінки.

Роботу щодо попередження насильства в класному колективі розпочинаю з перших днів перебування дитини у школі, адже саме в цей час відбувається зміна соціальної ролі дитини: маленький школяр стає суб'єктом соціальних стосунків.

У Новій українській школі для формування толерантності та емпатії щодо інших сприяють ранкові зустрічі. Учні висловлюють свої почуття та думки, обмінюються ідеями, пропонують важливі для них теми для обговорення.

Під час ранкових зустрічей протягом перших двох тижнів навчання в першому класі та тоді, коли у клас приходить новий/нова учень/учениця діти знайомляться, дізнаються про інтереси, захоплення, вподобання однокласників через ігри «Цукерочка» (передають один одному стилізовану «цукерку» і називають своє ім'я), «Легідне ім'я» (називають своїх сусідів легідним ім'ям та бажають їм гарного настрою). Згодом використовую гру «Комплімент» (називають найкращу рису характеру однокласника/однокласниці), «Павутинка» (у колі передають один одному клубок яскравих ниток, говорячи при цьому добрі побажання. Утворюється павутинка, яка з'єднує дітей), «Емоції» (спостерігають за емоціями однокласників, називають їх, висловлюють свої почуття: «Мені приємно, що ти посміхаєшся», «Ти сумний, я можу тобі чимось допомогти?»). Важливим під час ранкових зустрічей є емоційне налаштування на щоденну роботу та доброзичливе ставлення до однокласників. Для цього використовую:

- пластичний етюд «Сонечко». Зараз ми всі станемо сонечками і зігріємо один одного. «Я – маленьке сонце. Я прокидаюсь, я вмиваюсь. Я розчісую свої промені та піднімаюсь повільно й урочисто. Я – велика куля. В мені багато тепла і світла. Я – велике сонце. Я дарую своє тепло всім: небу, хмаринкам, річкам, полям, людям. Я випромінюю тепло».
- гру «Добра тварина». Діти стають у коло і беруться за руки. « Ми – одна велика, добра тварина. Подихаємо разом! На вдих – робимо крок уперед, на видих – крок назад. Наше велике добре серце рівно б'ється. Ми єдине ціле.»
- гру «Моє гарне кошеня». Діти стоять у колі. «До нас у гості завітало кошеня. Воно хоче познайомитися і погратися. Як ви думаєте, що ми можемо зробити, щоб йому сподобалося у нас, щоб захотіло прийти до нас знову?» Діти пропонують: «Говорити з ним ласкаво», «Навчити його гратися» тощо. Дитина повинна пригорнути іграшку до себе, погладити, сказати щось приємне, назвати ласкавим ім'ям і передати іншій дитині.

Також, ми разом

складаємо рутини уроку, перерви, переміщення, постійно доповнюючи їх. Обов'язково поясню, що рутини й правила необхідні для власної безпеки та безпеки інших, захисту та регулюють поведінку. Згодом, після дискусій про призначення правил і рутин, уже самі учні пропонують, які нам необхідно ввести правила для щоденного комфортного перебування у школі. На власному досвіді переконалася, що така спільна робота формує колектив однодумців, дисциплінує, адже виконання рутин йде від самоусвідомлення. Беручи участь у виробленні правил, учні самі їх і виконують, бо це не нав'язане кимось рішення, а їх власне, відчувають відповідальність, причетність до спільної справи. Узгоджені правила записуємо на великому аркуші паперу і вивішуємо на стіні, де їх легко можна побачити, пригадати.

Для попередження насильства в класному колективі залучаю дітей до участі у групових обговореннях, вирішенні проблемних ситуацій. Обговорюємо та аналізуємо життєві ситуації, художні твори, переглянули мультфільми.

Обов'язково відпрацьовуємо з учнями алгоритм дій у разі приниження, цькування, булінгу.

Для формування та розвитку умінь і навичок ефективного спілкування, розробляємо з дітьми «Правила говоріння і слухання», правила групової роботи, що також сприяє розвитку емпатії, толерантному ставленню один до одного, сприйняттю та розумінню точки зору інших дітей.

Д

ані правила розміщую на стіні в полі зору учнів. З метою збереження та зміцнення емоційного здоров'я учасників освітнього процесу вчу володіти собою, керувати емоціями. Улюблена вправа моїх учнів - «Опануй себе». Як тільки дитина відчуває злість або безпомічність є дуже простий спосіб довести собі свою силу: потрібно обхопити долонями лікті і міцно притиснути руки до грудей — це поза витриманої, сильної духом людини.

Попередити насильство у дитячому середовищі, згуртувати учнівський колектив допомагає:

- робота над груповими проектами, лепбуками. Діти набувають досвіду міжособистісної комунікації, вміння брати на себе відповідальність, виконувати різні соціальні ролі, співпрацювати в команді, домовлятися, враховувати та поважати думку іншої людини;

- спільне дозвілля, екскурсії, подорожі;

- спільні настільні ігри, робота з конструктором лего, спільне розмальовування.

Діти опановують навички безконфліктного спілкування;

- «Коло вибору».

У класному колективі в процесі спілкування школярів виникають конфлікти. Уникнути їх, на жаль, не можливо, але навчити дітей їх вирішувати мирним шляхом, вважаю, необхідним. У нашому класі є куточок «Коло вибору». У цьому колі є варіанти на випадок різних конфліктних ситуацій. Наприклад, що треба робити, якщо ти з кимось посварився. І діти самі вибирають: або залишити так, як є, або проігнорувати, попросити вибачення або поговорити. Якщо виникла якась проблема, ми спочатку разом вирішуємо, що робити. Згодом дитина має самостійно зробити вибір: яку стратегію обрати у вирішенні певної конфліктної ситуації або запропонувати варіант виходу із неї:

- «Переключись на щось інше» – змінити тему розмови в інше більш позитивне русло;

- «Камінь, ножиці, папір» – вирішити миттєво, як поділитись іграшкою, книгою чи чимось іще;

- «Зупинись» - охолонь, порахуй до п'яти;

- «Я речення» – висловлення власної думки, емоцій, переживань.

Однією із форм роботи щодо попередження насильства у дитячому середовищі з метою збереження та зміцнення емоційного здоров'я учасників освітнього процесу є проведення тематичних днів та тижнів: «Тепло усмішки», «Новорічний тиждень», «Тиждень толерантності», «Тиждень добрих справ», участь у Всеукраїнській акції «16 днів проти насильства», «Стоп булінг!», «Безпечний інтернет», «Кольоровий тиждень турботи та поваги».

Залучення дітей до волонтерської роботи вчить спільно й дружно працювати, вболівати та співпереживати, дає розуміння своєї значимості та важливості.

Діти, в переважній більшості, переносять у класний колектив модель поведінки батьків у сім'ї. Під час індивідуальних зустрічей, батьківських зборів, консультацій обов'язково обговорюємо дане питання, обмінюємося думками та досвідом, використовуємо поради провідних психологів. Практика проведення родинних свят, участь у благодійних шкільних ярмарках сприяє налагодженню дружніх взаємин між батьками, що теж впливає на взаємини між дітьми.

Досвід моєї роботи підтверджує, що такі форми роботи є ефективними щодо попередження насильства у дитячому середовищі, збереження і зміцнення емоційного здоров'я учасників освітнього процесу. А щоденне повторення та відтворення позитивного соціального досвіду сприяє розвитку доброти, емпатії, формуванню спільноти класу та попередженню випадків булінгу.

Список використаних джерел та літератури

1. Державний стандарт початкової освіти.
2. Мартиненко О.А. Як навчити вашу дитину володіти емоціями. Ранок, 2009. 144 с.
3. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja. Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ. ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
4. Ройз С. Коротка пам'ятка для вчителів, які працюють із дітьми під час війни. 9 правил.

URL: <http://barna-consult.com/kоротка-pam-yatka-dlya-vchyteliv-yaki-pratsyuyut-iz-ditmy-pid-chas-vijny-9-pravyl/>

5. Ройз С. Чому дитина не розповідає, що з нею відбувається? Поради психолога. URL: https://brovary.net.ua/chomu-ditina-ne-rozpovidaye-shho-z-neyu-vidbuvayetsya-poradipsixologa/?doing_wp_cron=1699791177.6862950325012207031250

Бирко Надія,
доцент кафедри педагогіки та психології
ХОІППО імені Анатолія Назаренка,
кандидат педагогічних наук

Універсальні техніки допомоги вчителя початкової школи в стресових ситуаціях

Анотація. У статті представлені універсальні техніки допомоги вчителя початкової школи дітям в стресових ситуаціях та викладений алгоритм допомоги виходу зі стресу на основі цих технік. До них віднесено: техніку 4-х елементів, техніку заземлення, модель ППП - (ППД укр.), модель ВІВО - (РІПО укр.). Здійснено опис універсальних технік допомоги вчителя початкової школи в стресових ситуаціях.

Ключові слова: стрес, напруга, стресова ситуація, алгоритм.

Сучасні умови військового стану в нашій державі сприяють виникненню стресових ситуацій та розладів не тільки у здобувачів освітніх послуг, а й у педагогічного колективу закладів освіти. Під дією впливу постійної негативної напруги, вчитель повинен бути готовий надати допомогу собі та своїм учням в будь-який момент в найнеочікуваніших ситуаціях.

Стрес — це відчуття тиску, пригніченості або неспроможності впоратися із проблемою (ЮНІСЕФ).

Спираючись на досвід колег з Ізраїлю, зокрема Алекса Гершанова та Анни Кучеров, розроблено алгоритм застосування універсальних технік допомоги педагога в стресових ситуаціях, з якими може попрацювати будь-який педагогічний працівник в сфері освітніх послуг, не маючи психологічної освіти, що допоможе відволікти і не травмувати дитину в період передачі її до кваліфікованого фахівця (практичного психолога) для попереднього діагностування.

Алгоритм допомоги виходу зі стресу:

1. Техніка 4-х елементів.
2. Техніка заземлення.
3. Модель ППП - (ППД укр.).
4. Модель ВІВО - (РІПО укр.).
5. Діагностування практичним психологом.

До універсальних технік алгоритму віднесено:

1. Техніка 4-х елементів.

Ця техніка призначена для регуляції стану, має іншу назву «4 стихії» і є найпершим протоколом, який педагог може застосовувати під час стресу, кризи чи травми. У такі моменти ми втрачаємо контроль над нашим тілом і реакціями, тож перше завдання – повернути його і знизити напруження нервової системи. Протокол складається із чотирьох простих вправ, за назвами стихій:

1. *стихія “Повітря”* – керуємо своїм диханням за допомогою техніки “Дихання за квадратом”.

- Глибоко видихніть через рот усе повітря, рахуючи до чотирьох: один, два, три, чотири.
- Затримайте видих, рахуючи до двох: один, два.
- Повільно вдихніть повітря через ніс, рахуючи до двох: один, два. Затримайте дихання, рахуючи до двох: один, два.
- Глибоко видихніть, можна рахувати до шести чи навіть десяти, поки не вийде все повітря.

В інших варіантах цієї вправи можна не рахувати або не затримувати дихання. Коли вплив стресової події надмірний, довжину паузи між вдихом і видихом можна скоротити. Головне – зберегти послідовність і робити спочатку видихи, а потім вдихи, і видихи робити довгими у два й більше разів, ніж вдихи. Якщо ви в стресі й демонструєте стресові реакції, то, вдихаючи, ви ще більше їх загострюєте. Тому ми маємо спочатку видихнути, щоб уповільнитися, знизити інтенсивність реакції.

2. стихія “Вода” – поповнюємо водний баланс.

У стресі ми не відчуваємо, як наші слизові оболонки пересихають. Стрес може спричинити зневоднення, а зневоднення може стати причиною стресу. Щоб вийти із цього замкненого кола, потрібно пити більше води, чаю чи іншої рідини. Якщо немає води, то втягуйте щоки чи імітуйте жувальні рухи. Це має заспокійливу дію, водночас починається процес слиновиділення.

3. стихія “Вогонь” – повертаємо здатність мислити.

Під час стресу людина має тунельний зір – не може бачити широко, помічати, що відбувається навколо, і не може ухвалювати відповідальні рішення. У такі моменти в очах горить вогонь. Тому варто покрутити головою з боку в бік, подивитися на якийсь великий предмет на кожному боці й називати їх.

4. стихія “Земля” – відновлюємо контроль над тілом.

У момент травматичних подій тіло дуже напружується, стискається, тому необхідно дати йому розслаблення й відчуття керованості. Вправа полягає в тому, щоби по черзі напружувати та розслабляти м'язи. Це називається комплекс м'язової релаксації за Джекобсоном [1]. У польових умовах є армійська вправа під назвою “помпа” – ви підіймати плечі, напружуєтеся і потім розслабляєтеся. Або можна стискати руки в кулаки, напружувати й потім різко скидати їх униз, ніби скидаючи напруження [2].

2. Техніка заземлення.

Це техніка емоційної регуляції в ситуації гострого стресу, яка передбачає зміцнити зв'язки із реальністю, застосовуючи 5 органів чуттів (знайти і спробувати):

1. Річ, яку можна спробувати на смак;
2. Речі, які можна понюхати;
3. Речі, які можна почути;
4. Речі, які можна торкнутися;
5. Речі, які можна побачити.

Техніку заземлення в початковій школі можна представити через «Монстрика 12345», який прийшов до класу пограти з дітьми і просить назвати:

- ✓ 5 предметів, які ви бачите;
- ✓ 4 звуки, які ви чуєте;
- ✓ 3 предмета, до яких ви можете доторкнутися;
- ✓ 2 запахи, які ви можете понюхати;
- ✓ 1 зробити глибокий видих[3].

3. Модель ППП - (ППД укр.).

Ця модель є спрощеною структурою, застосування якої передбачає підтримати комунікацію та виконати наступних 3 кроки:

1. Налаштувати комунікацію (зв'язок).

2. Оцінити (перш за все потреби).
3. Здійснити втручання (почати комунікувати).

Ця модель Першої Психологічної Допомоги передбачає наступні завдання (за В. Ладенбаєру):

- надання підтримки потерпілому задля полегшення, позбавлення від «гострого відчуття», підкріплення дій, активна підтримка, з можливим переходом у фазу надмірної опіки;
- зменшення інтенсивності страху та болю;
- попередження шоку чи надання допомоги в стані шоку при його супровідних соматичних ознаках;
- позитивний вплив на фізичні симптоми;
- активізація, стимулювання і використання ресурсів;
- зниження відчуття дискомфорту при сприйнятті потерпілим своєї залежності, незахищеності, акцент на те, що це тимчасове явище[3].

4. Модель ВІВО - (РІПО укр.).

Модель ВІВО - (РІПО укр.) для термінового застосування в надзвичайних ситуаціях розроблена Моше Фархи [4] з академічного коледжу Тель-Хай. Дану модель в Ізраїлі реалізує Міністерство Охорони Здоров'я і Сили Безпеки (поліція, швидка допомога, пожежники).

Зазначена модель передбачає застосування певного алгоритму кроків, які зможуть в стресовій ситуації знайти зв'язок та не втратити потерпілого. Ці кроки мають бути застосовані в певній послідовності щодо тієї діяльності, з якою Ви можете їх пов'язати:

В – Вместе (Разом) – Ви повинні бути поруч. Ця заява викликає почуття безпечності, захищеності, тим самим означає, що потерпілий не сам, не на одинці.

И – Инициатива (Ініціатива) – Потрібно мотивувати до активної самостійної діяльності допомагаючи собі і оточуючим. Потрібно розпочати з простих дій та інструкцій. Основна мета - бути активним.

В – Вопросы (Питання) – Канал спілкування з потерпілим тривоги в час інциденту повинен бути ментальним, раціональним, а не емоційним. Не заохочуйте потерпілого виражати свої почуття.

О - Осознание (Осмыслення) – Важливо нагадати потерпілому, що було до і, що було після ситуації, яка склалася. Важливо підкреслити знову, що ця ситуація завершилася і закінчилася. Вже все позаду[3].

Як практично можна застосувати зазначену модель, можна переглянути ролик за покликанням. *Ролик:* Як я можу заспокоїти інших у шоці під час сирен, терору та війни Six Cs Model, grounding questions <https://www.youtube.com/watch?v=1H1av-w-P3I>

5. Діагностування практичним психологом.

Коли застосовані всі складові алгоритму допомоги виходу зі стресу, педагог повинен, по можливості, спрямувати потерпілого до фахівця, щоб надати фахову психологічну допомогу, якої він потребує або засвідчити про його стабільний позитивний стан.

Застосовуючи саме ці техніки, будь-який педагог не нашкодить дитині у період перебування її в стресовій ситуації, а зможе допомогти розслабитися, переключити на іншу діяльність та заспокоїти дитину. Під час війни застосовувати такі техніки рекомендовано усім, а особливо тим, хто працює та відповідає за групи людей. Модель ВІВО та інші, а також техніки саморегуляції не потребують спеціального диплому, після знайомства з ними їх можуть застосовувати усі бажаючі допомогти.

Список використаних джерел та літератури

1. Большакова Н. Техніки прогресивної м'язової релаксації за Джекобсоном. URL: <https://www.bolshakova-psy.com/znyaty-napruzhennya-za-5-hvylyn-tehnika-progresyvnoyi-myazovoyi-relaksacziyi/>
2. Ковальчук Г. Який досвід українська освіта може взяти в Ізраїлю: класи-укриття, педагогічний підрозділ армії та "4 стихії" відновлення. URL: <https://nus.org.ua/articles/yakyj-dosvid-ukrayinska-osvita-mozhe-vzyaty-v-izrayilya-klasy-ukryttya-pedagogichnyi-pidrozdil-armiyi-ta-4-styhiyi-vidnovlennya/>
3. Кучеров А., Терентьева М., Габай Р., Басс О. Матеріали ізраїльської коаліції травми курсу навчання основам самопомоги і допомоги ближньому в кризових ситуаціях. Презентації. 2023.
4. Моше Фархи. Екстренные ситуации и психологическая помощь. URL: <https://ironswords.health.gov.il/ru/coping-with-emergency/mental-first-aid/>

Шевчук Світлана,
вчитель початкових класів,
комунальний заклад
загальної середньої освіти
«Початкова школа №1
Хмельницької міської ради»,
старший вчитель

Забезпечення соціально-емоційного розвитку. Формування навичок самозарадності, як необхідна передумова якісної освіти

Анотація Публікація містить питання, що стосуються соціально-емоційного розвитку. Впровадження навичок саморегуляції. Використання на практиці різних видів роботи, що можуть бути застосовані, як психічна саморегуляція та самозарадність.

Ключові слова: соціально-емоційний розвиток; психічна саморегуляція; емоції, емпатія; самозарадність.

Соціально-емоційне навчання (СЕН) – це інструмент розвитку м'яких навичок. Наприклад, уміння комунікувати, співпереживати собі й іншим, керувати власними емоціями та розуміти емоції інших, працювати в команді, креативно і критично мислити тощо. На мою думку, реалії сьогодення вимагають постійного, повсякденного розвитку своїх психологічних здібностей та розширення можливості використання різноманітних інструментів психічного напрямку для усвідомлення спокою, рівноваги у взаєморозумінні між колегами, дітьми та батьками в освітньому процесі.

“Раніше вважали, що соціально-емоційні навички мало не автоматично мають з'явитися в дітей у школі лише за фактом навчання. І тільки в останні 10–20 років у світі почали розуміти, що їх також треба розвивати. Людина автоматично не є емпатійною, усвідомленою чи доброю. Цього треба вчитися. І це – зона зростання для української освіти”, – висловлює голова Ради ГО “ЕдКемп Україна” **Олександр Елькін**. “СЕН – це і є Нова українська школа, – переконаний Олександр Елькін. – Ці навички лежать у її основі. Мапу компетентностей НУШ можна умовно поділити навпіл, де одну з частин складатимуть тверді навички, а другу – м'які, або, як їх іще називають, навички XXI століття чи соціально-емоційні навички. Успішність реформи освіти залежить, у тому числі, й від якості й глибини впровадження соціально-

емоційного навчання (СЕН) до закладів освіти. І шляхи впровадження СЕН значно розширилися, коли соціальну та емоційно-етичну компетентності було інтегровано до оновлених професійних стандартів учителя і соціально-емоційний компонент – до Державного стандарту повної загальної середньої освіти. І це допомагає активізувати впровадження цих навичок, які затверджено на рівні законодавства”.

Педагоги критично оцінюють, як їм вдається розвивати в дітей соціально-емоційні навички. Не було жодної навички, про яку принаймні половина педагогів сказали б: “Так, мені це абсолютно вдається”.

“Це показує, у якому напрямі треба працювати. Бо нас не вчили це робити: ані тоді, коли ми навчалися в вищих навчальних закладах, ані на програмах підвищення кваліфікації”- переконана міністр освіти і науки України (2016-2019 рр.) Л.Гриневич.

URL:<https://nus.org.ua/articles/yak-uprovadzhuvaty-sotsialno-emotsijne-navchannya-v-shkolah-analitychnyj-oglyad/> (дата звернення: 10.09.2021)

У час війни, коли ми – українці, живемо у постійному стресі, на різноманітних педагогічних форумах починають впроваджувати такі курси. Хмельницький національний університет спільно з Центром післядипломної освіти організували онлайн навчання за сертифікованою програмою підвищення кваліфікації педагогічних працівників «Психічна саморегуляція» 3 18 по 29 вересня 2023 року я зареєструвалася та пройшла такі курси. Опис досягнутих результатів: розвиток професійних компетентностей: здатність характеризувати основні види психічної саморегуляції людини, застосовувати на практиці основні методи та прийоми психосоматичної, емоційної, ментальної та моральної саморегуляції; демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності. Лекції та практичні заняття з достатнім високим професіоналізмом проводив кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки ХНУ В'ячеслав Костянтинович Гаврількевич.

Якщо стикаються різні інтереси, виникає конфлікт. Але як ви домовляєтесь про різні потреби? З точки зору соціально-емоційних навичок важливо знайти мирне вирішення конфлікту. Діти вчать представляти свої інтереси. Для ненасильницьких переговорів про конфлікти важливу роль відіграють також знання та вияв емоцій, регулювання емоцій та емпатія.

URL:<https://mental.ua/emotsiyniy-rozvitok-ditey.-sotsialno-emotsiyni-navichki/> (дата звернення 12.05.2021)

Може здаватися, що під час війни часу на емоції немає. Безумовно, трапляються ситуації, коли це справді так. Зокрема, якщо людина мусить усю свою енергію та увагу спрямувати на захист себе і своїх рідних, то, зазвичай, ані її тіло, ані її мозок не дозволяють переживати всі емоції на повну силу. Однак, коли людина перебуває у безпеці (чи принаймні у відносній безпеці), їй корисно повернутися до своїх емоцій, усвідомлено повторити їх переживання і відпустити, щоб не допустити їхнього нагромадження в організмі і поступового відсторонення людини від власних переживань і власного тіла.

Нагромадження емоцій в організмі може забирати енергію, необхідну для подальшого функціонування, а поглиблення відключення від власних емоцій може ускладнити ваше життя після війни. Життя після війни – це ваше майбутнє, майбутнє ваших рідних та України. Майбутнє – це саме те, за що воюють українці і задля чого захищають свою землю. Турбота про себе та про свої емоції в ситуаціях, коли для цього є хоча б найменша можливість, мала би стати такою ж важливою частиною боротьби за майбутнє України, як і нинішня хоробрість та бойова рішучість. У такій екстремальній ситуації, як війна, природно, виникають емоції, схильності та думки, про які ми і не здогадуємося в мирний час.

URL:https://psych.fss.muni.cz/ukrajina/doporuceni/children_help_ua (дата звернення 24.03.2022)

Що таке самозарадність? Під цим поняттям розуміють самовиховання – формування в дітях почуття відповідальності за своє життя, свої вчинки та рішення. Також сюди належить і вміння знаходити без сторонньої допомоги правильний вихід зі складної ситуації. Це навичка, коли людина, яка перебуває в різних обставинах – чи то воєнний стан, чи пандемія, чи просто якась мандрівка – могла сама про себе потурбуватися.

URL: <https://nus.org.ua/articles/shho-take-samozaradnist-pryntsyp-rivnyj-rivnomu-ta-skladannya-prob-pro-robotu-z-ditmy-pid-chas-vijny-vid-plastuniv/> (дата звернення 24.05.2023)

Як втілювати самозарадність на практиці? Як застосувати вміння та навички зарадити собі в будь-якій ситуації, навіть надзвичайній? За допомогою наявних предметів чи обставин впоратись зі складнощами, або вирішити проблему, виконати завдання. Звичайно, що ми – вчителі з 24 лютого почали проходити тест на самозарадність, здатність брати на себе відповідальність за своє існування, підтримку інших, взаємодію у команді та зі спільнотою, реагування на виклики й запити суспільства. Зібрали усі свої зусилля та проявили життєстійкість. Наведу деякі приклади використання на практиці різних видів роботи, що можуть бути застосовані, як психічна саморегуляція та самозарадність.

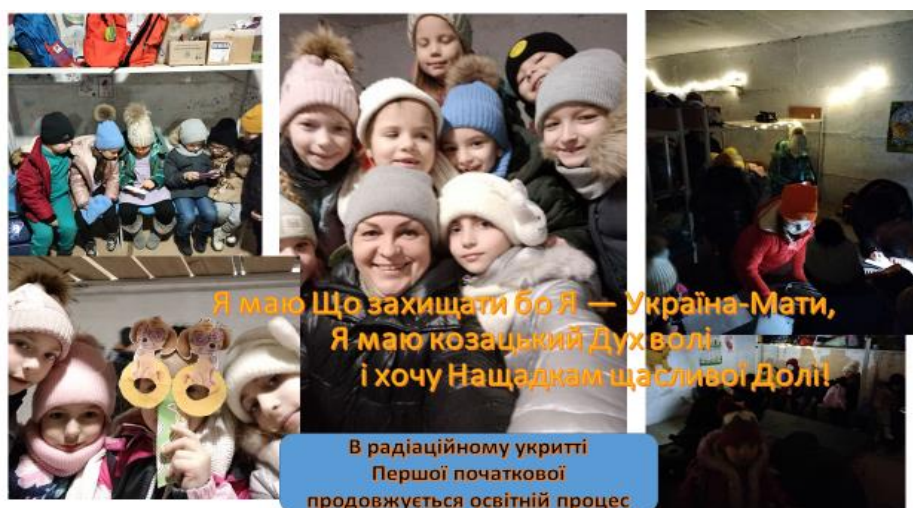
➤ Розмальовки Анти стрес – це яскрава арт терапія, швидкий спосіб зосередитися, а в кінцевому результаті здивуватися своїм здібностям!

Day) – одна з недавніх ініціатив міжнародних благодійних організацій. В Україні це свято тільки набирає популярності. Вважається, що в цей день людям слід намагатися бути не просто добрими, що само собою зрозуміло, а добрими безмежно і безкорисливо.

➤ У протирадіаційному укритті «Першої початкової» продовжується освітній процес. Ми - Супер герої, ми дружні, незламні, ми усе переборемо!

➤ Вправи для саморегуляції, заземлення та пошуку ресурсу.

Список використаних джерел та літератури

1. Психодіагностичний інструментарій комплексного дослідження емоційної саморегуляції особистості Автор В.Г. Гаврілкевич кандидат психологічних наук,

доцент, доцент кафедри психології та педагогіки Хмельницького національного університету 2008р.

2. Вправи для саморегуляції, заземлення та пошуку ресурсу. Автор практичний психолог Візіренко О.В. Освітній проєкт «На урок».

3. ГО «Смарт освіта» Як упроваджувати соціально-емоційне навчання в школах. Аналітичний огляд.

4. Що таке самозарадність, принцип “рівний - рівному” та складання “проб”: про роботу з дітьми під час війни від пластунів

5. Онлайн-чат MENTAL «Емоційний розвиток дітей. Соціально-емоційні навички».

8. Мотивований учитель / мотивований учень: ресурси мотивації

Грохольська Любов,
вчитель початкових класів
Вільховецької ЗОШ I-III ст. ім. Ф. С. Бацури,
старший вчитель

Мотивований учитель / мотивований учень: ресурси мотивації

Анотація. Проаналізовано важливість мотивації вчителя та учня, виходячи з наукових праць фахівців в даному питанні. Встановлюється послідовний зв'язок між мотивацією вчителя та учня, а також їх необхідність з точки зору результативності навчально-виховного процесу. Основна увага приділена способам та ресурсам мотивації – як учителя, так і учня.

Ключові слова: вчитель, учень, мотивація, успіх, мотиваційні фактори, успішна особистість.

*Мотивація – це пожежа зсередини вас,
яка підтримує вас рухатися вперед,
незважаючи на всі перешкоди.*
Anurag Prakash Ray

Мотивація є ключовим елементом успішної роботи будь-якого спеціаліста в сучасному суспільстві. Особливо це стосується вчителів, оскільки саме на них покладена лівова частина відповідальності за навчання, виховання та інтенсивність інтелектуального росту майбутнього покоління. Тому, розглядаючи питання мотивації учнів, варто починати з питання мотивації вчителя, враховуючи при цьому реалії сьогодення загалом та безпосередньо у сфері сучасної освіти.

Про те, наскільки важливим є питання мотивації в освітньому процесі, свідчить увага до нього зарубіжних та вітчизняних дослідників. Зокрема, це Л.Даниленко, О.А. Бакурадзе, Бондарчук, В.Князев, Р.Шакуров, В.Сич, Л.Карамушка та ін.

При цьому А. Бакурадзе та Р. Шакуров вивчали особливості мотивації педагогічних працівників, а В.Князев – управління мотивацією з метою підвищення ініціативи та відповідальності.

В даній статті розглянемо важливість, перспективи та можливі результати правильної мотивації вчителя та учня, а також окреслимо кілька діючих способів мотивації цих двох учасників навчально-виховного процесу.

Мотивація вчителя: актуальність, способи, можливості

*Немає нічого більш потужного, ніж людина,
яка мотивована правильними метою і визначеними діями*
Zig Ziglar

Мотивація є важливим чинником для досягнення успіху у роботі вчителя. Вона допомагає створити позитивну навчальну атмосферу, покращити учнівські результати та забезпечити задоволення від професійної діяльності. Тому вчителі повинні прагнути до постійного удосконалення своєї мотивації та шукати способи її збереження та підтримки.

Мотивований вчитель – це:

- ✓ Працівник з підвищеною професійною задоволеністю
- ✓ Освітянин, має позитивні взаємини з учнями та батьками
- ✓ Емоційно та фізично здорова людина
- ✓ Найкраще джерело мотивації для учнів та причина їх успіхів.

Отже, правильна мотивація вчителя (тобто та, що є результативною) – це стимул і для учнів, і для їх батьків, і для колективу та керівництва.

Прагнути до мотивації вчителя мають і керівники освітніх закладів, оскільки саме вони є відповідальними за стан атмосфери у колективі та здорові взаємовідносини всередині нього. Основне завдання в цій сфері – створення такої системи управління педагогічними працівниками, в якій формується необхідний рівень вмотивованості працівників до якісної результативної діяльності, що забезпечує успіх діяльності навчального закладу [3,с.15].

В.А. Розанова [8,с.62] зазначає, що в управлінні мотивацією важливо:

- знати потреби працівників;
- враховувати індивідуальні особливості;
- розуміти цілі, бажань і прагнення;
- враховувати міжособистісні стосунки в організації;
- проявляти доброзичливість, повагу у спілкуванні зі співробітниками,

толерантність і етичність.

При цьому у кожної людини складається своя, відносно стійка система мотивів діяльності, залежно від її світогляду, спрямованості, рис характеру, самосвідомості, життєвого та професійного досвіду, інтелекту, психофізіології [5,с.228].

Згідно розробленому «Опитувальнику мотиваційних джерел», існує 5 видів мотивації:

1. Зовнішня мотивація: матеріальна винагорода;
2. Зовнішня мотивація: схвалення інших;
3. Внутрішня мотивація: спрямованість на процес;
4. Внутрішня мотивація: самовдосконалення, самореалізація;
5. Інтегративна мотивація: погодженість цілей працівника із цілями колективу.

Матеріальна винагорода є одним з найочевидніших способів мотивації. Мова йде не тільки про належну оцінку праці вчителя на рівні держави, але й систему премій. Наприклад, за участь у різноманітних конкурсах чи творчих проектах, активну професійну діяльність поза межами посадових інструкцій, тощо. На жаль, сьогодні далеко не кожен навчальний заклад може забезпечити мотивацію цього типу, але саме він є одним із основних стимулів до роботи.

Проте не менш важливою є думка інших. Схвальне ставлення колективу до конкретного працівника, усні подяки та заохочення, сприятливий робочий клімат у навчальному закладі теж відіграє важливу роль. Одна з базових психологічних потреб людини – відчувати свою потрібність та затребуваність. Тож відчуття єдності з колективом та власної значущості у ньому є одним із найсильніших мотиваційних ресурсів в учительській роботі.

Попередні пункти (зовнішня мотивація) створюють основу для внутрішньої: спрямованість на процес, прагнення до самореалізації та самовдосконалення виникає саме внаслідок моральних та матеріальних стимулюючих факторів. Мотивований ззовні вчитель завжди буде шукати шляхи самовдосконалення та росту для власної особистості – як людини в цілому та професіонала своєї справи зокрема.

Що стосується інтегративної мотивації, тут все просто: якщо цілі колективу та її працівника співпадають, то це буде тандем для швидкісного росту обох категорій. З одного боку, колектив (з подачу керівництва) ставить певну «планку» для спеціаліста. З іншої – вмотивовані такими умовами спеціалісти стають рушійною силою для колективу.

На практиці мотивація вчителя може виглядати так:

- Визнання досягнень освітянина (преміювання, бонуси, усна вдячність, особливі умови праці).
- Забезпечення можливостей для професійного розвитку (допуск до семінарів, тренінгів та інших заходів, що цікавлять вчителя як професіонала).
- Схвалення творчого підходу до роботи (стимул до експериментів та вихід за рамки звичних прийомів та методів роботи з учнями, що не порушує загальноприйнятих норм навчально-виховного процесу).
- Створення можливостей для самовдосконалення та самоосвіти, заохочення цього процесу.
- Створення сучасної матеріально-технічної бази (яка znano полегшує процес роботи).
- Забезпечення можливості співпраці та неформального спілкування з однодумцями.
- та ін.

Мотивація учнів як результат праці вмотивованого вчителя

*Мотивація - це ключ до досягнення будь-якої мети.
Без неї немає нічого неможливого.*

Мотивація є ключовим фактором для успішного навчання учнів. Вона впливає на їхнє бажання досягти успіху, ефективність та ставлення до навчання. За словами Є.Ільїна, мотив – це доволі складне психологічне утворення, яке має вибудувати сам суб'єкт. Проте в силах учителя максимально сприяти цьому процесу.

Мотивація учнів в процесі освіти дозволяє:

- ✓ Позитивно вплинути на результати навчання;
- ✓ Стимулювати розвиток навичок самодисципліни;
- ✓ Розширити діапазон учнівських можливостей;
- ✓ Сформувати впевненість у власних силах та підняти самооцінку;
- ✓ Покращити відносини в учнівському колективі, а також у трикутнику школа-батьки-діти.

Мотивована особистість на будь-якому етапі свого життя – це успішна особистість. Саме тому у своїй діяльності вчитель має постійно приділяти увагу цьому питанню – як на уроках, так і в час поза ними. Для цього можна використовувати час класних годин, екскурсій та інших заходів, що можуть нести як заохочувальний, так і пізнавальний характер.

Сучасного учня можна мотивувати за допомогою:

➤ Спеціальним набором фраз, які вчитель буде використовувати у спілкуванні та під час уроків. Це слова похвали, підтримки, вдячності, заохочення. На кшталт: «Ти зараз на правильному шляху! Ти дуже старанно попрацював», «Давай разом подумаємо, як це зробити?», «Сенсаційно! Ти, мабуть, багато тренувався (працював)», «Я знала, що ти зможеш», «Я знаю, що це важко, але ти майже впоралась» та ін. Цей «набір» у кожного вчителя може відрізнятися – в залежності від віку учнів та особливостей власної методики викладання.

➤ Організації зустрічей із відомими (навіть в рамках місцевості) представниками професій. Рятувальники, бізнесмени (що вирости з 0), спортсмени з нагородами, спеціалісти з психології різного рівня та ін. Реальні (не просто книжкові чи телевізійні) персонажі, їх історії, розказані напряду дітям запам'ятовуються і стають прикладами для наслідування, особливо у випадку із молодшою та середньою школою. Сьогодні такі зустрічі можна проводити в режимі онлайн, що значно спрощує процес організації.

➤ Підтримки починань та експериментів. Найкоротший шлях «відвернути» від себе дитину – заборонити чи знецінити її діяльність. Прояв інтересу вчителя до

захоплень своїх вихованців, навіть якщо вони не є класичними чи видаються незрозумілими, спонукає дитину розвиватися в цьому напрямку, відчувати цікавість дорослих до своєї діяльності. Крім того, захоплення сучасними технологіями можна частково чи повністю адаптувати до освітнього процесу, тим самим отримавши максимум користі для самого учня.

➤ Стимуляції мисленнєвої діяльності на тему мотивації. Цього можна досягнути, використовуючи цитати та крилаті фрази відомих особистостей. Їх можна брати за епіграфи для уроків чи як теми для класних/загальношкільних заходів. Наприклад:

- «Не кажіть, що у вас не було часу. Ви маєте стільки ж годин, що й Мікеланджело, Да Вінчі, Альберт Ейнштейн і Томас Едісон» (Джексон Браун-молодший).

- «Я не програв. Я просто дізнався 10 000 шляхів, як це не працює» (Томас Едісон).

- «Успішні та неуспішні люди не надто відрізняються своїми здібностями. Вони відрізняються лише своїм бажанням досягти максимуму свого потенціалу» (Джон Максвел).

- Не намагайся бути ідеальним. Просто спробуй бути кращим, ніж ти був учора (N.N.)

- Невдахи кидають справу, коли втомлюються. Переможці звільняються, коли виграють. (N.N.)

Таких цитат та висловів можна знайти безліч і залучити до цього процесу учнів.

➤ Власного прикладу. Неспроста психологи називають дітей «дзеркалами і трансляторами» дорослого оточення. Тож якщо вчитель сам вмотивований, «горить» своєю діяльністю, іде на урок із вогнем в очах – учень несвідомо переймається цим станом та налаштовується на відповідну хвилю.

Висновки. Дослідники питання мотивації в системі освіти В. Брич та М. Корман, впевнені, що мотивація – це не самоціль, а спосіб задоволення, зависокий його рівень може призвести до самозадоволення та інерції. Тому важливо усвідомлювати модель основного процесу мотивації (потреба – мета – дія – досвід – очікування) та визначити набір потреб, що ініціюють рух до здійснення мети і за яких ці потреби можуть бути задоволені [1,с.67].

Тому важливо розуміти, що правильно вибудована система мотивації в рамках загальноосвітніх навчальних закладів – це мотивовані вчителі, які виховують на навчають покоління мотивованих учнів, а отже – успішних на даний момент та в майбутньому людей. Мотивація не є самоціллю, а лише інструментом для особистісного росту та професійного розвитку – як вчителя, так і учня.

Список використаних джерел та літератури

1. Брич В. Я., Корман М. М. Психологія управління: Навчальний посібник / Брич В. Я., Корман М. М. – К.: Кондор – Видавництво, 2019. – 384 с.
2. Волошин М. Як правильно хвалити учнів та надихати вчитися: добірка незамінних фраз для вчителів [//https://24tv.ua](https://24tv.ua)
3. Гресь О. В. Здоров'язберігаюча діяльність керівників загальноосвітніх навчальних закладів як психолого-педагогічна проблема // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2014. – № 12. – С. 31-34, doi: 10/15561/18189172.2014.1206
4. Гриньова М. В., Малаканова Л. В., Сорокіна Г. Ю. Менеджмент загальноосвітнього навчального закладу: Навчально-методичний посібник – Полтавський нац. пед. ун-т. імені В. Г. Короленка. – Полтава: ПП «Астроя», 2019. – 311с.

5. Л. Калініна, Л. Карамушка, Т. Сорочан, Р. Шиян та ін. / За заг. ред. В. Олійника, Н. Протасової та ін. — Луганськ: СПД Резніков В.С./ Освітній менеджмент в умовах змін : навч. посіб. / 2011. — 308 с.
6. Мармаза О. І. Менеджмент в освіті: секрети успішного управління / О. І. Мармаза. — Х.: Основа, 2019. — 176 с.
7. Панченко А.Г., Редько С.І. Дослідження мотиваційних джерел педагогічних працівників як чинника успіху загальноосвітнього навчального закладу.
8. . Розанова ВА. Психологія управління. (Навч. посіб.. Част. I і II).— М.: ЗАО «Бізнес-Школа «Інтел-Синтез», 2015.— 176 с.
9. Ю. Шевченко. Мотивація учителів як компонент розвитку освітньої установи // <http://osvita.ua/>

Змійчук Лілія,
вчитель початкових класів
ліцею №2 Хмельницької міської ради,
I категорія

До проблеми мотивації учнівської молоді в сучасній українській школі

Анотація. *Стаття присвячена проблемі забезпечення мотивації учнів в сучасній українській школі. Автор сформулювала мету статті та проаналізувала праці науковців різних напрямів: психологів, педагогів, соціологів, філософів.*

У розділі викладу основного матеріалу подано визначення мотивації (процес внутрішнього усвідомленого спонукання до активності, наполегливості в учінні, що поєднує інтерес до процесу). Визначено ключові методи мотивації учнів, як до: проблемного методу навчання; креативного методу навчання; ігрового методу навчання; моделювання; кейс-навчання; ситуативного методу навчання.

Автор узагальнила наукові праці з метою виокремлення стратегій мотивації учнів у школі, а саме: відкритість та щирість у спілкуванні з учнями; забезпечення інтересу до читання; захоплення вчителя власною професійною діяльністю; поєднання традиційних та інноваційних форм та методів ознайомлення із новим матеріалом; використання основ теорії ігор задля насичення уроків ігровими методами навчання, що дає змогу надати завданням характеристик змагання; диференціація навчальних завдань для учнів таким чином, щоб розкрити можливості вже розвинених в них здатностей, умінь або навичок; заохочення учнів завдяки ситуативному методу, зокрема ситуаціям успіху. Сформульовано висновки та перспективи подальших наукових пошуків.

Ключові слова: *мотивація, учні, вчителі, українська школа, метод, технологія.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Визвольна війна в Україні змушує українців пристосовуватись до нового життя. Це стосується і стилю життя, і руйнацію залишків радянської ідеології і пошуку нових парадигм в освіті. На особливу увагу заслуговує освітня система України, і зокрема проблеми навчання учнів загальноосвітньої школи. Держава повинна реалізувати свої «амбіції» щодо подальших реформ та розвитку, починаючи з учнів загальноосвітньої школи. Пояснити таке твердження можна необхідністю формування нової української національної ідеї, нової системи цінностей та інтересів.

Реалізація зазначеного вище завдання можливе за умови врахування низки важливих вимог та аспектів, впровадження інновацій та здійснення реформ. Ці проблеми у взаємодії зі школою повинні вирішувати державні інституції. Сучасна українська школа, своєю чергою, зобов'язана здійснювати безперервний пошук нових

способів активізації пізнавальної діяльності, подачі навчального матеріалу, візуалізації знань, а також мотивації учнів до навчання. Саме мотивація в сучасній українській школі стає пріоритетним фактором навчання. Очевидним є факт, що мотивація – це питання, що є дотичним до діяльності вчителя у школі. Саме на вчителя покладено пошук ефективного методу мотивації, оскільки і умови життя в сучасній Україні, і рівень виховання учнів, і ступінь розвитку інформаційно-комунікативних технологій – визначають те, з яким учнем доводиться працювати в школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Для отримання повноцінного уявлення про зміст проблеми та шляхи її вирішення, досліднику варто в першу чергу, проаналізувати стан вивчення обраної проблеми. Задля цього необхідно визначити наукові джерела різних видів: наукові публікації, монографії, дисертації, навчальні посібники. Мотивація учнів школи не є новою проблемою для науковців, але тривалий час викликає дискусії, оскільки вчені пропонують різні погляди, представляють різні позиції, а також компілюють ідеї на межі декількох наук (соціології та психології, філософії та педагогіки тощо).

Основоположними джерелами запропонованого дослідження є праці таких вчених: С. Канюка [3], В. Климчука [4], С. Максимова [2], Л. Овсянецької [6], Л. Скуратівського [7], Т. Тулупова [8] та багатьох інших.

Мета статті: на основі узагальнення наукової думки визначити основні способи мотивації навчальної діяльності учнів сучасної української школи.

Виклад основного матеріалу. Результат навчальної діяльності учня більшою мірою є залежним від мотиву, що спонукають його до активності. Тобто мотивація є спонуканням учнів до активності та визначення їх спрямованості у навчальній діяльності.

Можна констатувати, що мотивація є складовою становлення особистості учня. Саме розвиток здібностей та потреб щодо самоосвіти та саморозвитку можливий завдяки мотиваційній діяльності.

Шкільний період навчання особистості є фундаментом закладення основ для подальшої освітньої діяльності, але вже у статі здобувача освіти певного рівня. Слід зауважити, що саме у шкільні роки навчання формується прагнення особистості щодо власного удосконалення, навчання, бажання отримувати нові знання. В освітній системі навчання України після шкільного періоду навчання, зазвичай з'ясовуються ті сторони мотиваційної сфери, що не сформовані або мають конкретні недоліки.

Необхідно наголосити на важливому твердженні щодо впливу на мотивацію учнів сучасної української школи: розвиток мотивації учнівської молоді в нинішньому суспільстві не може бути обмежене лише професійною діяльністю вчителів, оскільки це повинно бути і завданням малих соціальних груп (до прикладу, сім'ї) та держави в цілому.

Проаналізуємо значення професійної діяльності вчителів щодо розвитку мотивації учнів школи. Загальновідомим фактом є той факт, що вчителі школи не повинні обмежуватись передачею знань та формуванням умінь і навичок, а й у забезпечувати умови щодо індивідуальних інтересів та потреб учнів, формуванні низки ключових компетентностей, а також активізації їх навчальної та пізнавальної діяльності.

Популярним у сучасному науковому середовищі є поняття методу навчання і навіть по відношенню до проблеми мотивації. Проте, як і більшість понять у сучасній дидактиці, метод навчання можна позиціонувати з декількох сторін. За однією з них – метод навчання є видом методичного задуму педагогічного працівника, а за іншою – технологією навчального заняття. Узагальнено, метод навчання неперервно проявляється у професійній діяльності вчителя, тобто присутній і в прогнозуванні діяльності, і в проектуванні її, і в очікуванні результату і у реалізації взаємодії у

навчанні та учінні. Отже, існує підхід у науці, за якого метод навчання можна розглядати у декількох площинах, поданих вище.

З-поміж різноманітних класифікацій методів навчання, на особливу увагу заслуговують методи мотивації, тобто шляхи, завдяки яким можна спонукати учня до навчальної та пізнавальної діяльності.

Зупинимось на методах мотивації, що можна вважати спільними для будь якого виду навчального заняття в школі.

Перш за все, слід звернутись до аналізу дефініції «мотив». Це те, що може спричинити та стимулювати прагнення особистості щодо досягнення окресленої мети діяльності [1].

Мотиви у навчанні покликані спонукати учнів до збільшення активності у пізнавальній діяльності. Від рівня такої активності залежить якість осмислення учнями навчального матеріалу, його засвоєння, опанування і в результаті – продуктивність та сформованість конкретної компетентності [5].

Згідно із напрацюваннями провідних психологів, мотивом є внутрішнє усвідомлене спонукання до активності, наполегливості в учінні, що поєднує інтерес до процесу.

Розвиток мотивації учнівської молоді можливий завдяки розкриттю важливості та статусу здобуття знань та формування умінь, застосування як традиційних, так і нетрадиційних (інноваційних) методів та технологій навчання, аналізу проблемних ситуацій, використання комунікативних моделей, що передбачають заохочення та залучення учнів до навчальної та пізнавальної діяльності, інтеграцію у міжособистісну взаємодію та спілкування.

Кожен педагогічний працівник повинен формувати та розвивати мотиваційну готовність учнів, а також чітко формулювати для них мету, конкретизувати цілі та значення знання та їх практичне використання у повсякденній та можливо, майбутній діяльності.

Сформувати мотиви, на думку переважної більшості вчених, можливе на основі застосування вчителями дієвих форм, методів та прийомів навчання. Проте, варто наголосити, що пріоритетним у такому різновиді роботи є така організація навчального процесу, за якої учнями здійснюється активний пошук істини, відповідей на поставлені задачі або питання тощо.

Методами мотивації є вихідні методи взаємодії між вчителями та учнями, та покликані забезпечувати результат навчального процесу, який вже попередньо визначений.

Зважаючи на подане вище, можна стверджувати, що у проблемі забезпечення мотивації основними функціями методів мотивації є:

- ✓ сформованість пізнавального інтересу засобами навчального предмету;
- ✓ увага на стимулювання особистого ефективного результату в навчанні;
- ✓ розвиненість потреб щодо самостійної пізнавальної та навчальної

діяльності.

Отже, завдання методів мотивації учнів полягає у формуванні стійкого пізнавального інтересу засобами навчальних предметів, стимулюванні взаємодії різних видів, забезпеченні успіхів в процесі учіння, розвитку усвідомленої потреби щодо активної пізнавальної діяльності, спонукання до самореалізації та самовдосконалення.

Реалізація методів мотивації учнів сучасної української школи можлива у процесі використання таких способів:

- ✓ проблемного методу навчання;
- ✓ креативного методу навчання;
- ✓ ігрового методу навчання;
- ✓ моделювання;
- ✓ кейс-навчання;
- ✓ ситуативного методу навчання.

Сучасна педагогічна наука має чималу кількість теоретичних та практичних результатів застосування перерахованих вище методів мотивації. Тому одночасно із цими методами необхідно розкрити питання стратегії їх застосування у школі. Оскільки сучасне українське суспільство приділяє замало уваги питанням стратегії, особливо в освітньому середовищі. У представленій статті проаналізовано стратегії використання методів мотивації учнів до навчання, що активно реалізує західна освітня система. Такими стратегіями є:

1. Відкритість та щирість у спілкуванні з учнями. Мета стратегії полягає у створенні відчуття в учнів важливості їх особистої думки та відкритості її висловлення, відсутності зневаги та приниження.
2. Забезпечення інтересу до читання. Саме читання як особлива нейропластичність людського мозку дає змогу позитивно вплинути на читання та здатність оволодіння будь якою наукою.
3. Захоплення вчителя власною професійною діяльністю. Вчителі у школі можуть демонструвати ентузіазм та захоплення щодо навчання та своєї професійної діяльності, але із помірним його розподілом. Особливі акценти варто надавати процесам ознайомлення із новим у житті учнів, у здійсненні певних відкриттів.
4. Поєднання традиційних та інноваційних форм та методів ознайомлення із новим матеріалом. Врахування різних форм сприйняття учнями інформації, і еклектичне їх поєднання. Вчителі можуть звертатись з цією метою до інформаційно-комунікаційних технологій.
5. Використання основ теорії ігор задля насичення уроків ігровими методами навчання, що дає змогу надати завданням характеристик змагання. Основними різновидами ігрових технологій є завдання з інтерактивною дошкою, рольові та ділові ігри.
6. Диференціація навчальних завдань для учнів таким чином, щоб розкрити можливості вже розвинених в них здатностей, умінь або навичок.
7. Заохочення учнів завдяки ситуативному методу, зокрема ситуаціям успіху. Цей метод уможливорює визнання та відзначення результатів та досягнень учнів.

Подані вище стратегії мотивації учнів сучасної української школи не є вичерпними, оскільки педагогічний процес – нелінійний. Кожен педагог усвідомлює, що навчання є творчим процесом, що передбачає і несподівані результати та ситуації. Тому питання мотивації також лежить у площині педагогічної творчості і усі формують власну формулу її підвищення.

Імпонує думка В. Співаковського, який зазначає, що головне завдання української школи – не запакувати параграф у пам'ять та мислення учня, а навчити його вчитися. І тут, важливо згадати саме про мотивацію до навчання.

Висновки. Характер мотивації учня закладає основи для подальшого розвитку пізнавальних процесів особистості. Сама мотивація у школі позиціонується сьогодні, як комплексна та складна система, що містить мотиви учня, його цілі, реакції на успіхи та невдачі, а також наполегливість та його установки.

У шкільному віці для особистості навчання є пріоритетною діяльністю, мета якої полягає в ефективному засвоєнні знань та умінь, що знайдуть своє використання у подальших видах діяльності. Отже, мотивація – обов'язкова складова діяльності учня в сучасній українській школі.

Подальшими перспективами наукових досліджень з представленої проблеми можуть бути такі: аналіз зарубіжного досвіду забезпечення мотивації учнів, проблеми педагогічної творчості сучасного українського вчителя та інші.

Список використаних джерел та літератури

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ «Глорія Трейд», 2012. 864 с.

2. Загальна психологія: підруч. для студентів вищ. навч. закл. / С. Д. Максименко, В. О. Зайчук, В. В. Клименко, В. О. Соловієнко. // За заг. ред акад. С. Д. Максименко. К.: Форум. 2000. 543с.
3. Канюк С.С. Психологія мотивації: навчальний посібник. К.: Либідь, 2002 С. 238-248.
4. Климчук В.О. Феномени розвитку внутрішньої мотивації. Соціальна психологія. 2008. №6 (32). С. 70-77.
5. Мотивація як фактор успіху навчальної діяльності / Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди, наукова бібліотека ; уклад. : Грущенко С. І. ; вступ. ст. та бібліограф. ред. Неудачинової Т. І.; відп. ред. Коробкіна О. Г. - Харків : ХНПУ, 2019. 40 с
6. Овсянецька Л. П. Мотиваційна основа творчості. Філософія, соціологія, психологія : збірник наукових праць. Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ, 2007. Вип. 12. Ч. II. С. 23–30.
7. Скуратівський Л. Мотив як рушійна сила пізнавальної діяльності учнів у процесі вивчення мови. Дивослово. 2005. №2, С. 2-4.
8. Тулупова Т. Шкільна мотивація як компонент психологічної комфортності. Психолог. 2006. № 15. С. 5-8.

Іванченко Світлана,
учитель початкових класів
Кам'янець-Подільського ліцею № 13

Навчання з ентузіазмом: мотивація та ресурси для молодших школярів

Анотація. Концепція Нової української школи вимагає від учителя початкових класів особливої уваги до учня. Навчити дитину самостійно здобувати знання, сформувати в ході освітнього процесу різнобічні компетентності, виробити бажання навчатись упродовж життя, при цьому зберегти здоров'я дитини – головне покликання сучасного педагога. Тільки мотивований до навчання учень зможе з ентузіазмом долати труднощі і здобувати перемоги.

Ключові слова: НУШ, мотивація, ентузіазм, комп'ютеризація, освітнє середовище, освітня модель.

Нова українська школа – це ключова реформа Міністерства освіти і науки. Головна її мета – створити освітнє середовище, у якому буде приємно навчатись і яке даватиме учням не тільки знання, а й уміння застосовувати їх у житті.

Уже шість років поспіль вчителі змінюють підхід до навчання юних українців, переводять освіту на європейські рейки, пропонують дітям таку освітню модель, яка зробить з них не стільки «знаючих», скільки думаючих і мислячих, як того вимагають сучасні реалії.

У Концепції Нової української школи [3] чітко декларується, що треба готувати особистість, громадянина та фахівця. Це ті осі координат, які формують простір нової школи. Зроблено перші кроки до європейського досвіду щодо розуміння, що найбільш затребуваними на ринку праці будуть вміння навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити мету та досягати її, працювати в команді, спілкуватися в культурному середовищі. Саме на це і спрямована Нова українська школа і саме на це вона мотивована.

А все починається з початкової школи. І першопрохідці НУШ уже з ентузіазмом крокують новою дорогою в країну Знань. Веде ця доріжка не в класи по дзвінку, а в ігрові кімнати, де діти діляться один з одним своїми враженнями та настроєм. Вони не сидять рядочком за партами, а працюють колективно і в серйозних ігрових

ситуаціях набувають знань. Вони мотивовані на успіх і, натхненні новим ідеями вчителя, упевнено прокладають шлях у своє майбутнє.

Учитель початкових класів Ильмира Ахтіманова у статті «Підвищення мотивації до навчання учнів початкових класів в урочній та позаурочній діяльності» слушно зауважує: «Формування мотивації навчання у шкільному віці без перебільшення можна назвати однією з актуальних проблем сучасної школи, справою суспільної важливості. Її актуальність зумовлена оновленням змісту навчання, постановкою завдань формування у школярів прийомів самостійного придбання знань і пізнавальних інтересів, формування у них активної життєвої позиції» [1].

Можна добитися від учня ідеальної дисципліни, але якщо він не буде мотивований на пізнання й активну освітню діяльність, то запланованого вчителем результату не буде. Окрім того, щоб здолати всі труднощі й добитися успіху, важливо не втратити ентузіазм. Звернемося до статті «На фінішній прямій: як не втратити ентузіазм під кінець навчального року» [5] і визначимо 9 важливих порад, які допоможуть отримати заряд енергії для успішного завершення навчального року. Прокоментуємо їх, опираючись на названу статтю.

Порада 1. Уважно стежте за фізичним та емоційним самопочуттям.

Від фізичного та емоційного стану учня залежить надзвичайно багато. Потрібно уважно слідкувати за здоров'ям дитини, чергуючи час навчання і час відпочинку. Учитель не повинен забувати, що кінець навчального року надзвичайно напружений та відповідальний. Не варто жертвувати здоров'ям, адже саме від енергії та продуктивності залежить успішність молодшого школяра.

Порада 2. Зосередьтеся на причинах, це допоможе усунути проблему.

Якщо учитель відчув пригніченість чи брак енергії в дітей, обов'язково треба з'ясувати причини такої ситуації. Якщо це втома, треба дати можливість відпочити, запропонувати веселу фізкультхвилинку, цікаву руханку чи гру. Якщо хтось з учнів поводить себе погано і заважає працювати іншим, знайдіть для них розумне слово і переконання. Учитель покликаний шукати нові джерела для натхнення.

Порада 3. Не шкодуйте часу, щоб посміхнутись.

Сміх, добродушна посмішка та позитивні емоції – це найкращі помічники для учнів початкової школи. Тож спробуйте частіше жартувати, спонукати учнів, щоб вони ділитися яскравими спогадами. Дотепний жарт неодмінно додасть позитивного настрою усім – і вчителю, і учням.

Порада 4. Мисліть позитивно і частіше хваліть.

Від позитивного сприйняття роботи дітей у ході навчання залежить надзвичайно багато. Позитив сприяє полегшенню наполегливої праці при розв'язанні задач на уроці математики, робить розкутим мислення у ході написання творчої роботи, знімає хвилювання під час декламування напам'ять тощо. Отже, треба частіше формулювати позитивні очікування від навчального процесу, мотивуючи до отримання позитивних результатів. Так учитель запрограмує успіх і обов'язково похвалить своїх вихованців, зарядить на нові успіхи.

Порада 5. Візуалізуйте прагнення.

Психологи твердять: мрії в прагнення треба максимально конкретизувати. Запропонуйте учням записати або навіть намалювати свою мрію. Учень задумується і починає фіксувати свою мрію. З'являються цікаві твори-мінітвори і малюнки, які будуть по-дитячому наївно, але в особливому запальному тоні прокоментовані. Дитячий ентузіазм зупинити важко і не треба. Дайте простір фантазії!

Порада 6. Оперативно реагуйте на проблеми.

Часто можна спостерігати дитячу пригніченість. Не варто ігнорувати цим. Дорослий має всі розумні важелі, щоб розібратися з проблемами дитини і допомогти, заспокоїти і мотивувати на добро. Дитина повинна зрозуміти, що завжди можна звернутися за допомогою до свого вчителя, який має позитивний досвід усунення дитячих негараздів.

Порада 7. **Плануйте конкретні речі та керуйте часом.**

Ведіть своїх учнів до кінцевої мети маленькими кроками. Це дозволить оперативно реагувати на нові виклики та зміни, а головне – творчий маршрут навчання завжди можна буде змінювати. Учень зробив маленьку помилку, а ви відразу допомогли її реалізувати і продовжили шлях до успіху. Це дозволить оптимізувати зусилля дитини, заощадити енергію і силу. За таких умов дитячий ентузіазм і мотивація до навчання тільки будуть рости. Переконайте своїх учнів у тому, що помилка в провину не ставиться.

Порада 8. **Експериментуйте з робочим місцем учня.**

Правильно організоване робоче місце учня в класі – це надзвичайно важлива складова продуктивної праці. Адже саме за партою школяр проводять чимало часу. Можна почати з малого: використати яскраві стікери, поекспериментувати з кольором чи дизайном канцелярських приладів, змінити фон на поверхні парти. Дозвольте дитині хоч іноді взяти на урок улюблену м'яку іграшку. Нехай своєму улюбленцю учень пояснить те чи інше правило, виступивши в ролі вчителя. Це неодмінно додасть натхнення і наповнить дитину позитивними емоціями.

Порада 9. **Знайдіть натхнення в досвіді інших.**

Давня приказка говорить, що лише розумні люди можуть вчитися на помилках і досвіді інших. Джерелом таких знань є художня література, біографії відомих людей та фільми, які мотивують. Використайте це в позакласній роботі, що допоможе дитині розслабитись, відволіктись від роботи під час уроку. Крім того, успіх героїв творів мотивує діяти і прагнути позитивного результату.

Повірте: прокоментовані вище поради у статті «На фінішній прямій: як не втратити ентузіазм під кінець навчального року» [5] допоможуть віднайти джерела натхнення впродовж навчального року і організувати роботу, скеровану на успіх як учнів, так і вчителя.

Учитель Нової української школи – носій суспільних й освітніх змін, активний учасник і провайдер реформ у системі освіти. Суспільство, держава покладають на вчителів початкових класів відповідальну місію – першими реагувати на всі життєві виклики.

Пандемія COVID-19, російсько-українська війна принесли в українські родини багато горя і потрясінь. Дітей вражає сумовитий, а часто й депресивний настрій батьків. Це не може залишитися поза увагою вчителя. З упровадженням карантинних заходів й переходом до дистанційного або змішаного навчання під час карантину, мотивація до навчання в дітей зменшувалася. Під час російсько-української війни, у ситуації небезпеки, лиха, невизначеності, стресу вона ще більше погіршувалася. Натомість виникали сильні емоційні бурі, страх, тривоги, що негативно впливало на мотивацію учнів до навчання. У цьому зв'язку можна звернутися до статті «Мотивація дитини до навчання – важливий чинник», у якій зазначається: «Ефективне навчання залежить не лише від методів і форм роботи в навчальному процесі, та не лише від здібностей дитини. Дослідники навчальної діяльності все більше і більше визнають, що мотивація є вкрай важливою характеристикою, яка охоплює всі аспекти виховання та навчання».

У період військового стану в країні «мотивація допомагає учням зосередити свою увагу на ключовій цілі чи результаті. При цьому їх не мають бентежити можливі відволікаючі фактори. Діти, за умови відновлення їх психоемоційного стану від стресових обставин, здатні підтримувати свою увагу на навчанні протягом тривалого часу. Шкільна спільнота, навіть у важкі часи, рухає і мотивує учнів. І, навіть якщо дитина не хоче навчатися, в неї емоційні гойдалки, дуже важливо залишати її включеною в шкільне середовище, де, окрім розвитку інтелекту, виховуються її індивідуальність, дитина вчиться соціальній взаємодії, розвивається її емоційний інтелект і є певний вплив на емоційний стан» [4].

Звичайно, учитель спільно зі шкільним практичним психологом і батьками покликані надати дітям психологічну допомогу і підтримку з метою уникнення психотравматизації і зникнення мотивації до навчання.

Як же зберегти ентузіазм молодших школярів і їх мотивацію до здобуття знань у різних ситуаціях?

У статті «Прості способи зберегти ентузіазм, навіть потопаючи в роботі» можна знайти відповіді на це питання. У першу чергу, треба мотивувати досягнення, бо «дитина йде в школу за найвищими балами. Якщо не вдається бути успішним, то в такої дитини мотивація знижується» [6].

На працездатність, загальний фізичний стан і настрої дитини впливають ентузіазм, душевний підйом, натхнення, захват – від них залежить яскравий емоційний стан. Якщо дитини має ідею, а дорослий цю ідею підтримує, то поставлена мета буде обов'язково досягнута. Отже, ентузіазм треба підтримувати і направляти, мотивуючи дитячу діяльність. За такої умови ентузіазм і мотивація стають рушіями творчої діяльності, адже вони пов'язані з емоційним інтелектом, самосвідомістю і саморегуляцією. Ентузіазм і мотивація – потужна сила, що впливає на особистий успіх. Однак не треба забувати, що підвищення рівня навчальної мотивації – процес тривалий, копіткий і цілеспрямований.

Як оживити урок? Як підтримати інтерес і бажання навчатися?

Найперше, сучасний урок має відповідати контексту Нової української школи. Стійкий інтерес до навчальної діяльності в молодших школярів формується через проведення уроків-подорожей, уроків-ігор, уроків-вікторин, уроків-досліджень, уроків-зустрічей, сюжетних уроків, уроків захисту творчих завдань, через залучення казкових персонажів, ігрову діяльність, позакласну роботу тощо. Своєчасне чергування і застосування на різних етапах уроку різноманітних форм і прийомів формування мотивації зміцнює бажання дітей оволодівати знаннями.

Концепція Нової української школи [3] проклала шлях до оновлення освітньої діяльності. З'являються нові освітні стандарти і на їх основі – оновлені програми та підручники, удосконалені форми і методи роботи, зокрема перехід до інтегрованого навчання. Цей вектор розвитку ставить перед сучасним уроком нові завдання.

На сучасний урок також значно впливає інформатизація освіти. Упроваджуються інформаційні технології. За останній час школи України були оснащені комп'ютерною технікою і педагоги активно використовують комп'ютер під час уроків. У статті «Використання інтерактивної дошки в навчальному процесі початкової школи» справедливо зазначається: «Впровадження в процес навчання молодших школярів інформаційних технологій забезпечує доступ до різних інформаційних ресурсів і сприяє збагаченню змісту навчання, надає йому логічний і пошуковий характер, а також вирішує проблеми пошуку шляхів і засобів активізації пізнавального інтересу учнів, розвитку їх творчих здібностей, стимуляції розумової діяльності».

Особливістю навчального процесу із застосуванням інформаційних технологій є те, що центром діяльності стає учень, який, виходячи зі своїх індивідуальних здібностей та інтересів, вибудовує процес пізнання. Учитель часто виступає в ролі помічника, консультанта, що заохочує оригінальні знахідки, стимулюючи активність, ініціативу, самостійність» [2].

Вирішенню непростих завдань у процесі навчання в початковій школі сприяє поєднання традиційних методів навчання та сучасних інформаційних технологій, які активізують пізнавальну діяльність, розвивають творчі здібності, стимулюють розумову діяльність молодших школярів. Інформаційні технології дозволяють більш доступно і зрозуміло подати навчальний матеріал; сприяють здійснювати диференційований підхід в навчанні; допомагають учителю застосувати на уроці комп'ютерні тести, перевірочні ігрові роботи і за короткий час отримати об'єктивну картину рівня засвоєння матеріалу і своєчасно його скорегувати. Педагогічні можливості електронної дошки як засобу навчання перевершують можливості

традиційних засобів реалізації навчального процесу. Електронні інтерактивні дошки збагачують можливості комп'ютерних технологій, надаючи великий екран для роботи з мультимедійними матеріалами. Цей екран, який можуть бачити всі учні в класі, виводить взаємодію учнів з викладачем на новий рівень [2]. Учень отримує особливий емоційний заряд, торкаючись інтерактивної дошки або демонструючи власні презентації. Освітній процес оживляється, стає цікавим і результативним. Уроки з використанням інформаційних технологій підвищують мотивацію навчання. Отже, справедливим є таке твердження: «Вирішуючи проблему інформатизації школи, не можна забувати про основні інструменти роботи викладача і учня: дошка, крейда, ручка, зошит – сьогодні ці традиційні інструменти постають у новому виконанні – інтерактивна дошка». «Першою реакцією учнів на можливість роботи в ході занять з електронної інтерактивною дошкою буде яскраво виражений ентузіазм – зміни від одного дотику виглядають дуже ефектно» [2].

Інтерактивні засоби надихають і закликають дітей молодшого шкільного віку до прагнення оволодіти новими знаннями, допомагають досягти цілей навчання. Екран приваблює дітей, допомагає вчителю зробити урок живим і дієвим. Об'єкти і картини, відеофрагменти, можливості виділення тексту рамками будь-якого кольору і форми забезпечують загальну увагу. «Пояснення матеріалу з використанням інтерактивної дошки дозволяє зробити уроки яскравішим, інформативнішим і цікавішим. Дії, що відбуваються на дошці, буквально зачаровують малюків, і навіть відстаючі учні не відволікаються на таких уроках. Інтерактивна дошка дозволяє прискорити темп уроку і залучити до нього весь клас. Застосування інтерактивної дошки дозволяє привернути увагу дітей до процесу навчання на різних етапах уроку». «Електронна дошка допомагає подолати психологічний бар'єр, неусвідомлений страх і сором біля дошки, легко залучає дітей в навчальний процес. Працюючи з дошкою, учні легко і впевнено розкривають свій творчий хист, яскраві сторони характеру. У класі не залишається байдужих, всі предмети стають доступними і цікавими. За рахунок великої наочності, використання інтерактивної дошки дозволяє привернути увагу дітей до процесу навчання, підвищує мотивацію» [2].

Як висновок, грамотне застосування інформаційних технологій в навчальному процесі початкової школи сприяє розвитку в учнів теоретичного мислення, сприйняття, підвищує мотивацію навчання і стимулює пізнавальний інтерес учнів.

Разом з тим, учитель покликаний дбати про здоров'я дитини, дотримуватися гігієни уроку. Нормативним показником має відповідати температурний режим; освітлення класного приміщення; провітрювання; відповідність навчальних меблів; чергування видів навчальної роботи; запобігання перевантаженню, стомлюваності учнів, дозоване використання ІКТ.

НУШ – це школа, до якої приємно ходити учням. У такій школі прислухаються до їхньої думки, навчають критично мислити, не боятись висловлювати власні міркування.

Сьогодні дитина приходить у перший клас з широко розвиненим кругозором, достатньо великим багажем знань, багато хто подорожував країнам Європи. Усі вільно користуються гаджетами, легко знаходять в Інтернеті цікаву інформацію. У цій ситуації вчитель не має права вчити по-старому. Комп'ютерно-інтернетний прогрес спонукає організувати діяльність молодших школярів так, щоб вони пізнавали нове для себе, прагнули самостійно відкрити цю новизну. Саме тому у формулі нової школи зроблені акценти на свободу творчості вчителя щодо формування особистості, яка успішно самореалізується в суспільстві.

Висновок однозначний: школа покликана допомогти кожній дитині стати щасливою людиною – знайти своє місце в житті, придбати вірних друзів, побудувати родину, самореалізуватися в обраній професії.

Отже, основні завдання освіти сьогодні – не просто озброїти учня фіксованим набором знань, а сформувані в нього різнобічні компетентності, виробити вміння й бажання вчитися все життя.

Конструктивно виконати завдання освіти XXI століття допомагає особистісно-діяльнісний метод навчання, за яким у центрі навчання знаходиться учень як особистість, з його мотивами, цілями, неповторним психологічним складом.

Навчальна мотивація формує, запускає і направляє зусилля, спрямовані на виконання навчальної діяльності, підтримує ентузіазм і бажання здобувати знання.

Список використаних джерел та літератури

1. Ахтіманова І. Ш. Підвищення мотивації до навчання учнів початкових класів в урочній та позаурочній діяльності. URL: <https://jak.bono.odessa.ua/articles/pidvishhennja-motivacii-do-navchannja-uchniv.php> (дата звернення 30.10.2023).
2. Використання інтерактивної дошки в навчальному процесі початкової школи URL: <https://intis.com.ua/index.php/korysni-materialy/vykorystannia-interaktyvnoi-doshky-v-navchalnomu-protsehi-pochatkovoi-shkoly> (дата звернення 30.10.2023).
3. Концепція Нової української школи. URL: <https://imzo.gov.ua/osvita/nush/> (дата звернення 31.10.2023).
4. Мотивація дитини до навчання – важливий чинник. URL: <https://i-school.kiev.ua/motivaciya-ditini-do-navchannja-vazhliiv-chinnik/нник> (дата звернення 30.10.2023)
5. На фінішній прямій: як не втратити ентузіазм під кінець навчального року. URL: <https://naurok.com.ua/post/na-finishniy-priamiy-yak-ne-vtratiti-entuziazm-pid-kinec-navchalnogo-roku> (дата звернення 30.10.2023).
6. Прості способи зберегти ентузіазм, навіть потопавши в роботі. URL: <https://publish.com.ua/navchannia/prosti-sposobi-zberegiti-entuziazm-navit-potopayuchi-v-roboti.html> (дата звернення 30.10.2023)

Ковальська Оксана,
завідувач кафедри теорії та методики
дошкільної і початкової освіти
Хмельницького ОІППО
імені Анатолія Назаренка,
кандидат педагогічних наук

Мотиваційний менеджмент для педагогів: прокачуємо мотивацію

Анотація. У статті автор актуалізує проблему «мотивації»; розкриває причини зниження мотивації в учнів; пропонує конкретні кроки в роботі вчителя, що можуть допомогти з'ясувати причини виникнення цього явища та скорегувати процес у напрямку зростання мотивації; наводить певні лайфхаки з досвіду роботи педагогів для прокачування мотивації в учнів та створення ситуації успіху й радості від навчання.

Ключові слова: мотивація, потреба, батьківство, залученість, гіперопіка, гіперконтроль, ефективність, зона найближчого розвитку, досяжні цілі, техніка маленьких кроків, зовнішня мотивація, внутрішня мотивація, фіксоване мислення, мислення зростання.

Сьогодні педагоги й батьки учнів констатують той факт, що мотивація дітей до навчання значно знижена або зовсім відсутня. Цьому сприяли багато причин, серед

яких: дистанційне навчання під час епідемії коронавірусу, війна з росією, часті тривоги, хвилювання, відсутність повноцінного сну, перебої зі світлом, інтернетом. Все це впливає не тільки на академічну успішність, а і на психологічний стан учнів.

Батьки вважають, що дистанційне навчання є основною причиною зниження успішності дітей, а вчительство та адміністрація виділяють три чинники, які перегукуються з думками учнівства й батьківства: дистанційне навчання; брак мотивації в дітей; невміння учнівства докладати зусиль. Водночас, на питання, які чинники визначають успіхи в навчанні, усі сходяться на тому, що особисті зусилля і сила волі є ключовими на шляху до успішності.

Що ж робити вчителю? Як допомогти учням відновити ресурс і знову відчувати радість від навчальних здобутків? Як прокачати мотивацію?

Спочатку варто розібратися з поняттям «мотивація» й зрозуміти певні психологічні закономірності: як це явище працює, куди зникає, і в результаті чого – з'являється... «Мотивація» - від латинського слова *movere* – означає «рухатися». Тобто, **мотивація** – це внутрішня рушійна сила, енергія, порив, які спонукають людину до свідомих дій. Формула ефективного мотивування має такий вигляд: *Мотив = Зовнішній стимул × Потреби*. Отже, щоб викликати мотив, має виникнути певна потреба! Серед причин відсутності в окремих дітей мотивації, визначають:

- Генетичну спадковість, коли батьки не вчилися з особливим бажанням й діти не дуже хочуть вчитися.
- Недієвість правил «Будеш добре вчитися – будеш мати гарну й високооплачувану роботу» або «Це розширить твій світогляд».
- Перевантаженість учнів величезним теоретичним пластом знань і малою часткою практичних прикладів застосування цих знань у повсякденному житті. Банальні фрази — «для розвитку світогляду», «щоб бути розумними», «щоб отримати гідну та високооплачувану роботу» — на школярів сьогодні діють як чергові нотації від дорослих. Поки учень не зіткнувся з ситуацією, де йому стане в пригоді «розвинутий світогляд», він не розуміє, що за «гідна робота» чекає на нього в майбутньому.
- Відсутність потреби вчитися, бо в учня все є, йому немає до чого прагнути.
- Батьки – демотиватори. Надмірно контролюють... Надмірно вимагають...
- Учитель – демотиватор, якщо своїми діями знижує мотивацію учнів до навчання або не може підібрати ключик до учня та ін.

Які спроби учитель має здійснити, щоб налагодити зв'язок із мотивацією?

По перше, поговорити з батьками учнів і спробувати дізнатися, в яких умовах діти проживають, чи є у них все необхідне для навчання, чи батьки не надмірно їх контролюють та опікають, навантажують іншими додатковими видами діяльності (гуртками чи іншою роботою по дому)? Чи діти мають вільний час для реалізації своїх бажань та захоплень, що надзвичайно важливо для підтримки розумного балансу між різними видами діяльності? Адже, важливо усвідомити, що залученість — не завжди означає вмотивованість. Залученість може бути короткочасною, швидкоплинною, а мотивація — це довгострокова зорієнтованість на досягнення чіткої мети — успіху в навчанні.

Також, батькам варто розуміти, що батьківство — це не тільки контроль за кожним кроком дитини. Що пресинг і гіперопіка можуть призвести до того, що діти згодом можуть зауважити, що в дитинстві в них не було дитинства. Діти мають належати собі й у них має бути повноцінне дитинство. Їм потрібні можливості для зростання, а не зацикленість на продуктивності своєї праці. Ефективність — ворог дитинства. Вона виснажує ресурси дитини, заважає зростанню, пригнічує інтереси та може призвести до емоційного зриву. Саме за таких умов і гине мотиваційний потенціал учня. Варто створювати для дітей можливості — це їх мотивує, а відтак - з'явиться і ефективність.

Мета педагогів — щоб усі учні були позитивно залученими й внутрішньо вмотивованими. Для цього слід проводити роз'яснювальну роботу з батьками, м'яко

направляти учнів, шукати ресурси активації мотивації, застосовувати весь арсенал педагогічної мотивації, а саме: винагороди, заохочення, похвалу, індивідуальну підтримку тощо.

Серед лайфхаків з боку вчителя має бути розвінчування міфу про те, що «вчитися має бути складно». Адже, вчитися можна мимоволі, вчитися можна граючись, учитися можна цікаво, з радістю і задоволенням, наприклад: підіймаючись сходами - вивчати частини мови; смакуючи солодощі з географічними назвами чи історичними пам'ятками - вивчати назви міст чи дізнаватися про історичну спадщину [1].

Наступним кроком в роботі вчителя може бути з'ясування причин, що призвели до втрати інтересу учня до навчання. Адже, учня, що навчається без бажання, — Сааді порівнює із птахом без крил. І для того, щоб вилікувати цю хворобу й допомогти йому знову «літати», треба з'ясувати страхи, їх причини, обставини, а не лише усунути симптоми.

Першим кроком у довготривалій та наполегливій роботі вчителя має стати спостереження за поведінкою класу чи окремих учнів, які не виявляють прагнення до навчання, щоб зрозуміти, ті причини, які знижують мотивацію школярів. Це можуть бути проблеми зі здоров'ям, взаємини з однокласниками, вимогливість батьків, навіть незручний рюкзак, через який в учня болить голова. На цьому етапі допоможе щоденник спостережень, який вчитель може вести у вільній, зручній формі, куди буде занотовувати свої спостереження й припущення щодо причин недостатнього розвитку мотивації учнів.

Коли педагог отримає достатньо інформації, зіставивши свої спостереження з реальною картиною класу, і зробить перші висновки за допомогою щоденника спостережень, можна переходити до активних дій і розпочати із дружньої класної години, без «розбору польотів», на якій має бути чесна розмова про проблеми в навчанні, припущення, що спричинило проблему й бажання вчителя та батьків допомогти.

Також, значною підмогою вчителю може стати «Анкета для самостійної оцінки рівня мотивації учнів», яка дозволить педагогу значно ширше побачити коло питань, які потребують корегування. Серед питань з варіантами відповідей, можуть бути:

- Тобі подобається в школі?
- Уранці ти завжди з радістю йдеш у школу чи тобі часто хочеться залишитися вдома?
- Якби вчитель сказав, що завтра в школу не обов'язково приходити усім учням, ти пішов би в школу чи залишився б удома?
- Тобі подобається, коли скасовують уроки?
- Ти хотів би, щоб тобі не задавали домашніх завдань?
- Ти хотів би, щоб у школі були лише перерви?
- Ти часто розповідаєш про школу своїм батькам і друзям?
- Ти хотів би, щоб у тебе був інший, менш суворий вчитель?
- У тебе в класі багато друзів?
- Тобі подобаються твої однокласники?

На класній годині учням варто нагадати про культуру взаємовідносин — корпоративну культуру в школі, дотримання правил якої дозволить кожній дитині почувати себе впевнено й затишно, що сприятиме створенню умов для психологічного комфорту та психоемоційної рівноваги. Серед правил:

- Приходь до школи за 15 хвилин до уроків.
- Виявляй повагу, вітайся з вчителями та однокласниками.
- Стеж за своїм робочим місцем. Усе необхідне до уроку готуй на перерві.
- Слухай уважно вчителя та виконуй його вказівки.
- На перерві відпочивай, спілкуйся з однокласниками, за потреби, відвідай туалет, їдальню, приготуйся до наступного уроку.

- Під час уроку до однокласників звертайся пошепки, а до вчителя – піднявши руку.

- Не підказуй однокласнику, коли він відповідає. Він вчиться думати і формулювати свою відповідь та ін.

Також, для вчителя важливо визначити, який тип мотивації переважає в кожній дитині, для того, щоб скорегувати свої дії та дії батьків для прискорення результату. Розрізняють «внутрішню мотивацію» — вроджене бажання людини досягати успіху, прагнення до самоконтролю та самоспрямування в процесі досягнення своїх цілей. Вона виникає тоді, коли нагородою за докладені зусилля стає успіх, сама діяльність. коли учні роблять щось тому, що їм це подобається.

«Зовнішня мотивація» – це коли учні змушені добре вчитися, бо батьки куплять їм мотоцикл, телефон, приставку та ін., а внутрішнього бажання у них немає. Як їм змусити себе чогось захотіти і перетворити зовнішню мотивацію на внутрішню? Для початку, логічно пояснити собі, для чого це потрібно, знайти правильну аргументацію для себе, знайти заохочення чи «вигоду», постати перед викликом: зможу я чи ні?!

Вагомою допомогою можуть слугувати лайфхаки від педагогів, як прокачати в учнів мотивацію:

Заражайте дітей своєю мотивацією й мотивацією інших! Учитель має демонструвати ентузіазм щодо змісту уроку, і, якщо він випромінює цей ентузіазм, то може легко заразити ним своїх учнів. За таких умов, мотивація не надто вмотивованих учнів, що перебувають в одній кімнаті з високомотивованою особою, поліпшується. І навпаки... Так, в кожній нашій школі щодня відбувається зараження і мотивацією, і демотивацією [5].

Постійно **створюйте «дефіцит знань й умінь» та викликайте «радість пізнання»**. До прикладу, можна штучно створити на уроці дефіцит інформації, запропонувавши розгадати загадку чи кросворд тощо. Вивчення предмету має приносити задоволення та відчуття радості пізнання. Подарувати радість пізнання — це єдиний спосіб пробудити бажання навчатись упродовж усього життя. Навчати заради задоволення — чудовий мотиваційний підхід.

Визначайте зону найближчого розвитку», ставте «досяжні цілі», забезпечуйте успіх маленькими досяжними кроками. Відповідальність учителя полягає в тому, щоб усі учні досягли успіху. Варто налаштовувати учнів на успіх, давати їм завдання, які потребують середніх зусиль. Якщо успіх не є очевидним, завдання слід додатково диференціювати. Корисніше поставити два завдання середніх зусиль, ніж одне непосильне завдання, яке вимагає великих зусиль. Бо саме так можна сприяти формуванню відчуття: «Я зможу!» Тож для підтримки мотивації слід знаходити те, чого учень ще не знає, але може, порівняно легко, навчитися [5].

Письмова угода. Можна скласти з учнем письмову угоду на тиждень, місяць – у якій покроково розписати план дій по датах і кінцевих результатах. Учень бере на себе зобов'язання її виконати, а педагог – нагородити учня за старання, якщо той виконає поставлене завдання або продемонструє певну поведінку. Більшість угод мають позитивну спрямованість: вони винагороджують за успіх, але не передбачають негативних наслідків за невдачу. Серед винагород можуть бути різноманітні стимули: мотиваційні браслети для заохочення, бокси з купонами на виконання бажань та інші стимулюючі фішки.

Мотиваційні фрази. Вони допомагають знайти свою опору в житті й твердо слідувати до цілі, як наприклад поради по-гарвардськи:

- Навчання — це не час. Навчання — це зусилля!
- Напруження і зусилля можуть бути задоволенням!
- Тільки той, хто робить усе раніше, тільки той, хто докладає зусиль, посправжньому зможе насолодитися своїм успіхом!
- Твоя заробітна платня прямо пропорційна твоєму рівню освіти!
- Якщо не спітнієш, не заробиш!

Мотивація з позицій майбутнього. Мотивувати учнів можна за рахунок майбутнього - це коли задуми перетворюються на реальність. Навіть невеличка команда ентузіастів здатна розбудити мотивацію, заразити колег ентузіазмом, якщо намалює привабливі перспективи. Допомагають такі фрази: «Я був вражений сьогодні, коли ви...». «Сьогодні ми робили справді складну роботу, і я особливо ціную, що ви...». «Я відчуваю себе щасливим учителем, що маю клас, який...». «Вау, прогрес, який я побачив сьогодні, коли (назвати кількох учнів) зробили ..., справді чудовий» [4].

Застосування WOW-ефекту, коли педагоги радять не відпускати учнів з уроку без здивування і захоплення. Сьогодні, спроможність викликати WOW-ефект — визначальна риса найліпших закладів освіти та один з індикаторів її якості.

Застосування ефекту Пігмаліона, який працює, як самоздійснюване пророцтво. Якщо дітям частіше говорити про те, що вони мають великий потенціал інтелектуального зростання, то вони перевершать самих себе.

Ефект «великої риби в малій водоймі». Це правило означає, що учневі для високої академічної самооцінки краще бути «великою рибою в маленькому ставку», ніж «великою рибою у великому ставку». Адже, учні з однаковим рівнем здібностей мають вищу «Я-концепцію» в групі з менш здібними однолітками, ніж у групі з більш здібними. Тобто, обдарований учень буде ліпше вмотивований, якщо навчатиметься у звичайній референтній групі, ніж у групі з обдарованими учнями.

Застосування похвали. Похвала має бути не за здібності, а за старання. Часто, дитині, яка глибоко вмотивована, похвала не потрібна, бо вона сама кайфує від того, що змогла. А дитині, яка відчуває певну невпевненість, похвала може додати ресурсу й допомогти повірити у власні сили.

Допомога учневі повірити в себе. Допомогти повірити в себе — одне з головних мотиваційних правил. Є чимало рекомендацій, як допомогти дитині повірити в себе, зокрема:

- дайте змогу обирати — від одягу до змісту власної освіти;
- дозволяйте здоровий ризик, а не здійснюйте гіперопіку;
- спокійно ставтеся до невдач дитини;
- не порівнюйте дитину з іншими;
- уникайте надмірної критики;
- виділяйте більше часу для занять улюбленою справою тощо.

Постійний пошук інструментів і стратегій підвищення мотивації невмотивованих. Не існує універсальних рецептів для того, щоб мотивувати невмотивованих. Що більше ми керуємо поведінкою школярів і намагаємося змусити їх робити те, що ми говоримо, то складніше їм стати тими людьми, які думають самі за себе і піклуються про інших.

Розвиток відповідальності учнів. Автономія учня / свобода - виховує відповідальність і дає змогу переходити від зовнішньої мотивації до внутрішньої. Треба заохочувати власний вибір учнів, надавати їм право самоконтролю та незалежності у навчанні.

Залучення класу до прийняття рішень та святкування успіху. Мотивація учнів значно підвищиться, якщо вони матимуть змогу брати участь у прийнятті рішень. Учні люблять святкувати успіх і часто створюють власні ритуали та стиль такого святкування. Це розвиває командний дух і посилює групову мотивацію [4].

Надання учням зворотного зв'язку щодо їхнього особистого прогресу. Заохочення самооцінки. Прогрес завжди особистий. Прогрес для одного учня не завжди є прогресом для іншого. Особисті цілі – особистий прогрес! Треба дбати про те, щоб учні вірили у власні сили. Самооцінка є внутрішньої формою винагороди і мінімізує потребу в схваленні вчителя.

Уникнення в навчанні ефекту «мокрої курки». «Мокрі курки» — безвольні, безініціативні особи, що не здатні на самостійні рішення й вчинки. Як мокра курка не справляє враження цілеспрямованого, впевненого в собі птаха, так і вчитель із

мотивацією «мокрої курки» не надихне учні, а учні з мотивацією «мокрої курки» не зможуть повірити у власні сили та приймати самостійні й цілеспрямовані рішення.

Вправа «П'ять позитивних переконань». Вправу варто використовувати, коли учень переконаний, що в нього щось не вийде. Запропонуйте йому написати п'ять позитивних переконань із доказами, що це неправда. Допоможіть учневі визначити свої «сильні сторони». Після такої вправи упевненість у собі зростає, з'являється мотивація до подолання труднощів.

Вправа «Хто надихає». Запропонуйте учневі обрати того, ким він захоплюється. Це може бути родич, друг, кумир, який живе зараз або якого вже немає. Учень має подумати, як ця людина досягла успіху? Який досвід вона має чи мала? Навчіть учня подумки будувати діалог із цією людиною. Яку пораду вона дала б? Як підтримала б? Що сказала б? Активізуйте мислення зростання, адже це дасть змогу підвищити в учнів віру в себе, а відтак поліпшить мотивацію до навчання [2].

Також, дуже важливо ставитися до учнів, як до повноправних суб'єктів освітнього процесу, що мають свою думку, своє бачення, гідність та заслуговують на повагу. Вчителю й батькам **варто уникати у спілкуванні з дітьми таких висловів:**

- А голову ти вдома не забув?
- І в кого ти такий тупий!
- Якщо ти такий розумний, то стань на моє місце і проведи урок!
- Що за дурні питання?
- Що тебе так веселить? Може розкажеш усім і посміємося разом!
- Ти не можеш розв'язати просту задачу! І як ти будеш жити?
- Завдяки тобі зараз весь клас писатиме контрольну!
- Ви — мій найгірший клас!
- У тебе ніколи не вийде, як у неї!
- Дзвоник — для вчителя, а не для учнів!

Звичайно, педагоги живі люди і можуть теж емоційно зірватися. Зазвичай, поодинокий емоційний випадок не змінить ставлення більшості учнів до вчителя, батьків, яких вони люблять і поважають. Проте, і батькам, і вчителям варто намагатися контролювати своє мовлення, щоб не травмувати психіку дітей і залишити в їхній пам'яті лише добрі згадки про себе.

Запропонуйте учням написати листа. Запропонуйте учням в кінці чверті, навчального року написати листа своєму вчителю, висловити свої надії і сподівання. Таке завдання наприкінці навчального року може стимулювати учнів чекати наступного навчального року. Створює привід подумати про своє майбутнє навчання і учнів, і вчителів.

Вчіть учнів любити себе, щоб мотивувати інших. Щоб успішно мотивувати інших, потрібно вчитися любити себе. Як правило, з дитинства дітей вчать безлічі речей: їсти, купатися, зав'язувати взуття, чистити зуби тощо. Але ніхто не дбає про те, щоб вони навчилися любити себе. Щоб розширити можливості за допомогою нашого особистісного зростання, потрібно вірити, що наш найліпший друг не ззовні, а всередині, у життєво важливому просторі, де ми знаходимо мир із власною сутністю. Тож, вчимося любити себе, щоб побудувати повноцінне й здорове життя.

Також, дітей варто ознайомити з такими поняттями як **“фіксоване мислення”** та **“мислення зростання”**. Професор психології Стенфордського університету Керол Двек вважає, що є люди — учні, батьки та вчителі — з мисленням зростання, а є — з фіксованим мисленням.

Виявляється, що залежно від типу мислення, людина може належати до одного з двох світів світу, де все спрямоване на підтвердження себе — людина з «фіксованим мисленням» та світу, де відбувається постійний розвиток себе — людина з «мисленням зростання».

Буде добре, якщо діти розрізнятимуть ці поняття й зможуть визначити самостійно чи за допомогою вчителя, батьків свій тип мислення та змінити його філософію зі сталої позиції у бік зростання.

Варто зазначити, що для «фіксованого мислення» вихідною позицією є твердження, що в кожного з нас від народження є чітко визначені здібності й таланти лише в певних конкретних галузях. І досягти успіху в інших, окрім визначених від народження, майже неможливо.

Відповідно, вихідною позицією «мислення зростання» є думка про те, що успіх людини залежить від неї самої та кількості докладених зусиль до тієї чи тієї справи. Відтак люди з мисленням зростання постійно налаштовані на розвиток і навчання.

Для осіб з «мисленням зростання» характерним є:

- аналіз помилок;
- прийняття викликів;
- здатність постійно вчитися чогось нового;
- надихатися успіхом інших;
- успіх полягає в тому, щоб довести, що ти розумний чи талановитий.

Для осіб з «фіксованим мисленням»:

- вважають, що мають незмінні здібності;
- уникають викликів;
- уникають невдач;
- легко здаються;
- зусилля — це погано, бо вони означають, що людина не є розумною чи талановитою від природи [3].

Також, вчитель має пам'ятати, що завжди переважає мотивацію **зміна навчального середовища**.

Висновки. Звісно, цей список порад може бути невичерпним. Усі ці активності не обов'язково використовувати за раз. Ви можете обирати те, що найбільше підійде для ваших учнів, та адаптувати ідеї відповідно до потреб і вподобань класу. Дуже важливо поговорити з дітьми про їхні бажання і мрії. Далі можна запропонувати подумати, чи можемо ми допомогти втілити бажання одне одного. Такі прості кроки допоможуть реалізувати на практиці завдання щодо забезпечення мотиваційного розвитку учнів та зняти ті чи інші мотиваційні обмеження. Проте, вчителю доведеться бути готовим до того, що зробити всіх учнів класу активними та допитливими неможливо, але до вищезазначеної проблеми варто підходити цілеспрямовано, системно й комплексно та не сподіватися на швидкий й стійкий результат!

Список використаних джерел та літератури:

1. Мотивація учнів до навчання: практичні аспекти. Лайфхаки від Гевіна Рейда на основі його книги «Мотивація учнів у класі: Ідеї та стратегії»: <https://www.youtube.com/watch?v=RUmhPGNO1FM>
2. Мотивуюча школа / Маклін Алан; пер. з англ., передм. та заг. редакція Т. В. Тадеєвої. — Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2019. — 480 с. — (Серія «Сходи психології»).
3. Стів Чандлер - книга «100 способів мотивації»: <https://bookmood.com.ua/ua/skott-richardson-100-sposobov-motivacii/>
4. 12 порад для підвищення мотивації школярів до навчання: <https://naurok.com.ua/post/12-porad-dlya-pidvischennya-motivaci-shkolyariv-do-navchannya>
5. Як підтримувати мотивацію учнів: 21 проста ідея: <https://osvita.ua/school/method/85173/>

Ковальчук Людмила,
вчитель початкових класів,
Красилівська гімназія №1
Красилівської міської ради,
Хмельницької області,
вища кваліфікаційна категорія

Мотивація в діяльності вчителя та учня

Анотація. Робота спрямована на узагальнення досвіду колективу, популяризацію поза межами закладу освіти.

Мета – вивчити вимоги, що визначають особистість сучасного конкурентоспроможного вчителя, визначити стратегічні, концептуальні пріоритети, розробити оптимальну модель сучасного вчителя у відповідності до освітніх реформ.

Теоретичне та практичне значення полягає у сприянні позитивному ставленню до освітніх реформ, усвідомленню ролі вчителя та значущості його діяльності у реалізації місії освіти.

Ключові слова: мотивація, ресурси, професійний розвиток, НУШ, компетентність, самоосвіта, кваліфікація.

Вступ. Актуальність теми. Початок ХХІ ст. в Україні позначений вагомими політичними, економічними та соціальними змінами. Ринкова система стосунків суттєво змінила психологію суспільства, його пріоритети та систему вартостей, вплинула на всі сфери життя й, зокрема, світу.

Нова модель освіти визначає нові змістовно-ціннісні орієнтири освітнього процесу. У всьому світі завданням навчально-виховної роботи вже є не просто надання людині певної суми знань, а її розвиток, становлення особистості, формування мотивації до навчання та навичок саморозвитку, самоактуалізації.

У Національній доктрині розвитку освіти в Україні зазначено, що «головна мета української освіти – створити умови для особистісного розвитку і творчої самореалізації кожного громадянина України, формувати покоління, здатні навчатися впродовж життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства; сприяти консолідації української нації, інтеграції України в європейський і світовий простір як конкурентоспроможної і процвітаючої держави» [5].

Провідником на цьому шляху повинен стати вчитель. Тому спрямовуємо свою діяльність на оновлення науково-методичної роботи та істотне підвищення рівня освоєння педагогічних нововведень.

Особливої актуальності в умовах розбудови Нової української школи набуває підготовка фахівців освітньої галузі високої якості. Вони повинні навчитися вільно орієнтуватися у сучасних соціальних умовах, самостійно вирішувати складні завдання в процесі суспільних реформ [4]. Саме тому вкрай актуальним є пошук шляхів, форм, методів і засобів організації професійного розвитку сучасних вчителів.

Актуальність дослідження – осмислення місця і ролі вчителя в освіті, його особистісних характеристик та якостей при сучасному розвитку суспільства, в умовах сучасних освітніх реформ.

Об'єктом дослідження є особистість вчителя, учня.

Предметом дослідження є вимоги до сучасного вчителя, учня.

Мета дослідження – вивчити вимоги, що визначають особистість сучасного конкурентоспроможного вчителя. Адже конкурентоспроможний вчитель – це, перш за все людина, яка задоволена своєю професійною діяльністю, бо тільки така людина може бути успішною.

Втілення в життя ідей освітніх реформ, зокрема, НУШ неможливе без зміни ролі центральної фігури будь-якого закладу освіти – вчителя. Аби виконати ті

завдання, які ставить освітня реформа, він має бути партнером батьків щодо виховання особистості. Це фахівець, який супроводжуватиме дитину в процесі пізнання і досліджуватиме світ разом із нею.

Сучасна методична система вимагає не лише формування педагогічної майстерності, що спрямована на вдосконалювання знань, умінь і навичок педагога, а й створення умов для реалізації особистісних функцій педагога, для підвищення рівня його професійно-особистісного саморозвитку, готовності до інновацій, створення індивідуально - авторської педагогічної або методичної систем. Педагогічний професіоналізм, педагогічна компетентність — це категорії, пов'язані з професією вчителя, отже, і появу їх можна розглядати в контексті безперервної педагогічної діяльності, вимог до вчителя та його підготовки.

Професійна компетентність учителя обумовлює його педагогічну майстерність. Педагогічна майстерність — це знання особливостей педагогічного процесу, уміння його побудувати та привести в рух. Оволодіти педагогічною майстерністю може кожен педагог за умови цілеспрямованої роботи над собою. Вона формується на основі практичного досвіду. Проте не кожний досвід стає джерелом професійної майстерності. Таким джерелом є лише педагогічна діяльність, осмислена з точки зору й суті, і мети, і технологій; сплав особистісно - ділових якостей і професійної компетентності педагога.

Пріоритетом методичної роботи слід уважати постійний пошук нових педагогічних технологій, ідей, напрямів. А професіоналізм учителя має характеризуватися високим інноваційно-творчим потенціалом. Самоосвіта — одна з індивідуальних форм методичної роботи — сприяє підвищенню фахової майстерності педагога.

Саме від особистого продуктивного зростання вчителя залежить якість освітнього процесу.

Вдосконалення якості навчання та виховання в сучасній школі безпосередньо залежить від рівня підготовки педагога.

Загальний обсяг підвищення кваліфікації педагогічного або науково-педагогічного працівника закладу загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти не може бути менше, ніж 150 годин на п'ять років.

Паралельно з формальною освітою (курсовою перепідготовкою) широко застосовуються можливості неформальної освіти (участь у семінарах, практикумах, тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо). Обсяг (тривалість) такого підвищення кваліфікації визначається відповідно до його фактичної тривалості в годинах (без урахування самостійної (позааудиторної) роботи) або в кредитах ЄКТС (з урахуванням самостійної (позааудиторної) роботи), але не більше ніж 30 годин або 1,5 кредиту ЄКТС на рік.

Сучасний педагог має бути готовим до змін, що відбуваються в системі освіти, здатним сміливо приймати педагогічні рішення, виявляти ініціативу, творчість. Це пов'язано, насамперед, із проблемами саморозвитку особистості та творчою самореалізацією педагога, новими концептуальними підходами до реформування загальної середньої освіти[3, 11].

Спонукають вчителя до самоосвіти такі мотиви:

- Щоденна робота з інформацією.
- Бажання творити.
- Стрімкий розвиток сучасної науки, особливо педагогіки та психології.
- Зміни, що відбуваються в суспільстві.
- Конкуренція.
- Цікавість.
- Матеріальний стимул.
- Громадська думка.

Зміст самоосвіти виражається через: вивчення наукової, методичної та навчальної літератури; участь у колективних і групових формах методичної роботи; вивчення досвіду своїх колег; теоретичну розробку і практичну апробацію особистих матеріалів; науково-дослідницьку роботу.

Адміністрація нашого закладу освіти сприяє формуванню у педагога стійкої потреби в самоосвіті. Для цього використовуються форми організації самоосвіти:

- Підвищення кваліфікації (на курсах і в міжкурсовий період);
- Індивідуальна самоосвітня діяльність;
- Опрацювання матеріалів засобів масової інформації;
- Робота з обчислювальною оргтехнікою;
- Відвідування бібліотек, музеїв, виставок, театрів, клубів;
- Екскурсії;
- Участь у наукових, технічних, художніх, спортивних організаціях;
- Дослідження, експерименти, творчі справи, завдання;
- Спілкування з ученими, цікавими людьми;
- Осмислення передового досвіду й узагальнення власної практичної діяльності.

Самоосвіта вчителя є основною формою підвищення педагогічної компетентності, яка складається з удосконалення знань та узагальнення педагогічного досвіду шляхом цілеспрямованої самоосвітньої роботи.

Провідне місце у новій школі відводиться вчителям нової формації, які перебувають в авангарді суспільних та освітніх перетворень, які є агентами сучасних змін. Такі вчителі виконують в освітньому процесі ролі наставника, консультанта, менеджера, мають академічну свободу, володіють навичками планування й організації навчання, розроблення навчально-методичного забезпечення, оцінювання та ін.

Рис. 1 Вчитель ХХІ століття

Самостійно й творчо здобувають інформацію, організовують дитиноцентризований процес. Це – Новий учитель, учитель ХХІ століття (рис.1).

За новими Державними стандартами освіти ключовою фігурою Нової школи є вчитель, оскільки якість освіти не може бути вище якості вчителів, які у ній працюють.

Вчитель XXI століття це той, хто в першу чергу вміє знаходити спільну мову зі своїми учнями. Це означає, він повинен бути ідеальним психологом.

Отже стає зрозуміло, що в сучасних умовах, що постійно змінюються, найкраще орієнтується, приймає рішення, працює людина творча, гнучка, креативна, здатна до генерування і використання нового. Вчитель має володіти високим рівнем соціальної відповідальності, управляти процесами навчання, виховання, розвитку. Не навчати, а направляти навчання, не виховувати, а керувати процесом виховання повинен вчитель. Справжній майстер своєї справи залишається в освітньому процесі як би «за кадром». Учитель – це образ, який залишається у пам'яті дитини назавжди. Добрий він, чи поганий, - це завжди той, хто завжди знаходиться під пильним поглядом батьків та дітей. Саме тому вчитель завжди був і залишається взірцем естетичних смаків, вишуканих манер і високого особистого іміджу.

Прагнення дитини бути успішною залежить від її особистого бажання, також великою мірою — від сім'ї. Але не менше і від учителів. У Концепції НУШ висловлена думка: «Українська школа буде успішною, якщо до неї прийде успішний учитель». Що ми вкладаємо в це поняття і звідки до школи має прийти успішний вчитель? Хто або що може допомогти зробити нас успішними? На такі запитання ми відповідаємо собі: мотив і бажання, впевненість у собі, підтримка рідних, фінансове забезпечення, здоров'я, оточення.

«Одна перемога не веде до успіху, на відміну від постійного бажання зростати і перемагати», — казав Вінс Ломбарді, один з найуспішніших тренерів в історії американського футболу. Для постійного відчуття азарту й бажання, підтримки амбіцій необхідна мотивація. Яким би цікавим і важливим не був процес, труднощі завжди можуть спричинити застій і спантеличення. Вчені вважають, що мотивація значно більше за здібності визначає поведінку та дії людини.

За пірамідою потреб відомого вченого Абрагама Маслоу, мотивація працює так, що лише за умови, коли фізіологічні потреби дитини задоволені, вона відчуває себе в безпеці. Коли учневі комфортно в колективі — у нього з'являється самоповага та впевненість. Тільки тоді дитина здатна до самовираження.

Щоб підвищити мотивацію школярів, необхідно використовувати повний арсенал методів і прийомів організації пізнавальної діяльності: словесні, наочні, практичні, пошуково-проблемні, методи самостійної індивідуальної роботи, методи командної роботи.

Ключовим елементом формування мотивації ми вважаємо зацікавленість. Найкраще зараз привертає увагу застосування смартфонів — як вдома, так і на уроках. Наприклад, домашні завдання можна надсилати одразу до спільного чату у Viber чи What's up і скріном подавати там анонімно виправлений варіант, щоб учень бачив свої помилки. Такий метод особливо добре працює під час карантину.

Під час уроків діти найбільше тішаються тематичними тестами на смартфонах. Хоча сам він функціонує англійською, але створювати тести в ньому можна й українською, вибравши її серед інших мов для написання тесту.

Цей варіант не тільки цікавий і добрий для сприйняття, бо підкріплений хорошою візуальною чи навіть звуковою частиною. Також він дає можливість об'єктивного оцінювання. Адже вчитель сам може визначати час на виконання кожного завдання. Відповідно, за 3 секунди учень не може підглянути в сусіда, бо просто не встигне дати відповідь.

Деякі діти також розповідали, що виконували такі тести вдома, за власним бажанням, поки не навчилися знаходити правильні відповіді. Як показує досвід, мотивовані на досягнення успіху учні активно шукають засоби. Ще й відчувають при цьому позитивні емоції, мобілізують внутрішні ресурси.

Найголовніша риса у вчителя, як і сто років тому, — це любов до дітей. Вони навчаються в того, кого люблять. Друга, і не менш важлива риса — здатність відійти

від авторитарного формату і бути на рівні з дітьми. Це вирізняє класного вчителя. Якщо сприймати дітей на одному рівні із собою, то можна навчитися від них не менше, ніж вони навчаться від вас.

Зараз ІТ проникає в усі сфери життя, у тому числі в освіту. Проте в багатьох країнах, зокрема й в Україні, впроваджують ІТ заради ІТ. Насправді це мусить бути потужний інструмент, який має полегшити роботу вчителя.

Потрібно гейміфікувати освіту та зробити її міждисциплінарною. Вчителі мають навчати не лише хімії чи історії, а показувати, що історія пов'язана з психологією, психологія — з біологією, а біологія — з хімією. Тоді діти стають сильнішими і розуміють якийсь предмет не абстрактно, а в його зв'язку з усією природою.

Місія сучасного вчителя і школи — навчити дітей бути гнучкими у змінах. Також — легко адаптуватися і вміти навчатися впродовж усього життя. Щоб це вдалося, самому треба бути зразком. Вчитель має або навчатися, або піти із цієї професії на відпочинок. Третього не дано.

Філософія вчителя і вимоги до нього змінюються разом із реформою освіти. Проте цей процес змін триватиме роки. Філософію вчителя початкових класів змінювали дуже довго. Декілька років Міністерство освіти і науки працювало над тим, щоб зараз вчителі викладали в системі інтегрованого уроку.

Але слід розуміти, що не всі це робитимуть. Тому що є справді люди старої формації, і дехто з них відверто не хоче приймати зміни. Вони зводять реформу та інтегрований урок до того, що поставлять парти в кружечок і розстелять килимок позаду парт. Однак це аж ніяк не суть інтегрованого уроку. Сенс у тому, щоб сформулювати всебічно розвиненого учня, який міг би застосовувати знання і з математики, і з біології, і з української мови.

Вчитель має вміти мотивувати учня: до розвитку, до знання предмета, до пізнання світу. Це можна зробити лише тоді, коли любиш свою працю, коли ти відповідальний і відкритий до світу. Без мотивації не буде результату, а він має бути — тому що вже зараз можна сказати, що ІТ не замінить вчителя.

Проте, безумовно, роль вчителя змінюється. Якщо раніше він був єдиним джерелом інформації, то зараз має організувати навчальний процес так, щоб діти самі пізнавали світ. Він, як і раніше, залишається лідером освітнього процесу, але стає невидимим організатором. Учитель має зробити все так, щоб учні самі дійшли висновків — саме тоді вони запам'ятовують суть.

Справжні зміни можливі тоді, коли вони впроваджуються не керівництвом, а ініціюються рядовими учасниками. Саме тому ми обстоюємо ідею горизонтальних зв'язків. Це спільні ідеї, проекти, які можуть самі створювати і впроваджувати українські вчителі, і, таким чином, мають змогу формувати методику навчання.

Сучасний український вчитель має сам бути учнем. Адже розвиток — це найбільший дар для кожного. І тільки коли ми інвестуємо в кращу версію себе, зможемо приносити користь іншим. Оскільки педагогічна професія — це служіння суспільству і країні, то сучасний вчитель має постійно змінюватися і розвиватися.

У найпотужніших країн є розуміння, що від освіти безпосередньо залежить розвиток їхніх держав. Наслідки освіти неможливо відчутися вже сьогодні, а лише з наступним поколінням. Саме тому вчителі мають величезну відповідальність перед суспільством. Бо вони готують дітей для тих професій, які сьогодні можуть навіть не існувати.

Головний тренд у сучасній освіті — це зміна людей, які починають працювати вчителями. І зміна ролей, які вони виконують в освіті. Зараз освіта — це не просто фабрика, як у минулому столітті. Сучасні методи виключають фронтальне навчання та ретранслявання знань. Сьогодні передусім важливо володіти так званими *soft skills* — вмінням працювати в команді, вирішувати проблеми і знаходити творчі рішення.

Завдання вчителя тепер — не просто передавати знання, а бути фасилітатором, модератором, помічником, щоб навчити дітей самостійно здобувати інформацію.

Учитель може володіти найрізноманітнішими навичками, але насамперед має бути особистістю. Тоді він зможе сконсолідувати дітей навколо себе. Також він має чудово знати свій предмет, позитивно ставитися до дітей і мати внутрішній стрижень. Тому що може опинитися в такій ситуації, як гладіатор на арені з левами і тиграми: на нього інколи можуть дуже тиснути колеги і чиновники.

Саме тому він має бути переконаний, що все робить правильно. Індикатором такої переконаності має бути саме успішність його учнів та їхня впевненість у собі та власних знаннях.

Освіта завжди дуже важлива в будь-якому суспільстві, і роль учителя в ній ключова. Так було дві тисячі років тому, і так буде й за дві тисячі років. Технічні засоби, звичайно, змінюють багато моментів у навчанні, але найголовніше залишається. Учитель продовжує бути з учнем один-на-один. Саме він його готує до майбутньої цивілізації. І тому робота вчителя закарбовується у віках і продовжує бути актуальною.

Платон дві тисячі років тому працював дуже добре — він створив Академію, і ми досі маємо академії. Якщо прочитати твори Платона, то можна досягнути, що він — наш сучасник. Великі вчителі минулого можуть бути добрими порадиниками: я часто знаходжу відповіді на сучасні питання освіти, коли читаю Платона та Арістотеля.

Висновки. Зміни в сучасному суспільстві відбуваються прискореними темпами. Щодня, щогодини люди відкривають нові явища, процеси, закономірності, що веде до невпинного розвитку та впровадження нових технологій. Саме тому особливо гостро постає потреба у творчих особистостях, які здатні критично мислити, опрацьовувати велику кількість інформації, самостійно здобувати знання, використовувати набуті знання і вміння в умовах швидкоплинних змін. Найбільш відповідальною в цих умовах є роль освіти. У сьогоденному світі нова Українська школа провідне місце відводить вчителям нової формації успішним, вмотивованим, компетентним, кваліфікованим. Вчителям, які виконують в освітньому процесі ролі наставника, фасилітатора, консультанта, менеджера, модератора, коуча. Вони самостійно і творчо здобувають інформацію, організовують дитиноцентрований процес.

Сучасній школі потрібен учитель-професіонал, який знаходиться в постійному творчому пошуку. Йому необхідні гнучкість і нестандартність мислення, вміння адаптуватися до швидких змін умов життя. Це можливо лише за умови високого рівня професійної компетентності, наявності розвинених професійних здібностей. Учитель сучасної школи повинен не просто вчити, він повинен формувати духовно інтелектуальну, творчу особистість, адаптовану до сучасних вимог, різнобічно розвинену, соціально зрілу, яка успішно засвоює ціннісний нормативний досвід поколінь, виробляючи свій власний досвід діяльності, творчості, спілкування. Конкурентоспроможний вчитель нашої школи — це, перш за все людина, яка задоволена своєю професійною діяльністю. Бо тільки така людина може бути успішною.

Вчитель має бути дуже глибоким, бо він працює зі своїм світом. Саме цей світ він ретранслює на учнів. Також — живим, емоційним, мати контакт зі своєю внутрішньою дитиною. Бо якщо вчитель надто серйозний — діти його не сприйматимуть. Та водночас він має бути авторитетним. Ми плутаємо авторитетність та авторитарність. Знаємо вчителів авторитарних, а нам потрібні авторитетні вчителі, які б могли спокійно та переконливо, але за допомогою своєї внутрішньої організації, вести за собою.

Сучасна освіта орієнтується на дитину і на те, щоб кристалізувати компетенції та створювати умови для розвитку особисті. Мені подобається, що зараз багато уваги приділяють також безпеці у школі. Освітні програми почали створювати з

урахуванням роботи мозку дитини, тому що є вікові особливості розвитку в кожному класі.

Потрібно реагувати на зміни у світі. Однак щоб змінитися, слід робити це швидко, мати високий рівень адаптивності та стресостійкості. Зараз серед психологів стало модним вживати слово резилентність — це життестійкість. Вона полягає в здатності відновитися після кризи. Це дуже важлива навичка, адже зараз ми весь час перебуваємо в кризі і нам постійно доводиться відновлюватися. Якщо цього не опанувати, то не зможемо сконструювати в дітей здорову модель поведінки.

Життестійкість актуальна і для вчителів, тому що це професія з дуже високим рівнем вигорання. Та щоб вони впоралися із цим і опанували шалений темп роботи, їм також потрібна підтримка суспільства.

Найголовніше, що має вміти вчитель — бути гнучким. Світ дуже мінливий і освіта не встигає за ним. Проте саме вчитель має застосовувати інновації та вміти доносити інформацію до дітей.

Моя вчителька хімії була дуже інноваційна і допомогла якнайкраще розвинути мої знання. Завдяки цьому мені вдалося перемогти на низці міжнародних олімпіад.

Для якісної співпраці потрібно побудувати зв'язок «інновації-вчитель-діти». Саме в такий спосіб зі мною працювала моя вчителька, і нам вдалося написати наукову роботу та опублікувати її в низці міжнародних видань.

Сучасна освіта стає занадто простою. Це дуже негативно — усе надто спрощується. Потрібно полегшити донесення інформації, але не саму інформацію. У нас, на жаль, навпаки.

Якщо ми не будемо мати уявлення про те, як все побудовано, то нам буде важко пристосуватися до цього світу. Однак у школах дають хіба базову інформацію просто для того, щоб скласти іспит.

Вчитель не повинен боятися змінюватися. Дуже важливо також не боятися виходити із зони комфорту. Іноді треба вийти за рамки — там може бути ще комфортніше.

Вчителі мають бути сучаснішими, добрими та розуміти дітей. Підлітки швидко ростуть, тому варто постійно підтримувати емоційний зв'язок з ними. Для мене було дуже важливо, коли вчителі розуміли моє захоплення танцями та вокалом.

Багато вчителів мають старі підходи. Для них не важливий емоційний зв'язок — на їхніх заняттях ми просто пишемо багато конспектів. Вчителі нової генерації намагаються урізноманітнити навчання: показують фільми, з ними ми ходимо на цікаві екскурсії та з радістю проводимо час навіть після школи.

Не можна працювати за однією методикою понад 20 років. Потрібно цікавитися новими тенденціями в освіті й у світі — тому що важливо мати спільну мову з учнями. Саме тоді вони розумітимуть та любитимуть учителя.

Список використаних джерел та літератури

1. Вчитель: Самооцінювання /упоряд. Н. Мурашко. – К., 2007. – 128с.
- 2.Завалевський Ю. Формування конкурентоспроможного фахівця – одне з головних завдань сучасного вищого навчального закладу / Ю. Завалевський // Вища школа. - 2015. – № 11-12. – С. 110-115.
3. Пищик О. В. Самоосвіта – складова професійного зростання // Науково-методичний журнал «Педагогічна майстерня». 2011. – №9(9). – С. 10-14.
- 4.Концептуальні засади нової української школи [Електронний ресурс]. – URL :<http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch2016/konczepczyia.html>.)
- 5.Національна доктрина розвитку освіти (витяг)[Електронний ресурс]. – Режим доступу:
https://pidru4niki.com/15970122/pedagogika/natsionalna_doktrina_rozvitku_osviti_vityag.

Матвєєва Олена,
вихователь Хмельницького закладу
дошкільної освіти № 24 «Барвінок»
Хмельницької міської ради Хмельницької області,
вихователь-методист

Формування мотиваційної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі

Анотація. У статті обґрунтовано формування мотиваційної готовності дитини до школи для становлення внутрішньої позиції «школяр»; визначено активних форм та прийомів ознайомлення дітей зі школою, взаємодії педагогів двох ланок освіти на основі принципу наступності.

Ключові слова: дитина, знання, мотив, мотиваційна готовність, навчання, школа.

Проблемі мотиваційної готовності дитини до навчання в школі присвячені праці таких науковців: М. Безруких, Л. Божович, Т. Дуткевич, Д. Ельконін, О. Запорожця, О. Кравцової, Р. Павелків, В. Сухомлинського та інших.

У зарубіжних дослідженнях до проблеми мотиваційної готовності дитини до школи зверталися у своїх роботах Л. Венгер, Г. Гетпер, А. Керн, С. Штребель.

Питання мотиваційної готовності до шкільного навчання є частиною більш загальної проблеми – проблеми психологічної готовності дитини до навчання у школі. Розглянемо саме поняття мотиваційної готовності.

Мотивація (з лат.*move*) – спонування до дії; динамічний процес фізіологічного та психологічного плану, керуючий поведінкою людини, який визначає її організованість, активність і стійкість; здатність людини діяльно задовольняти свої потреби (матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії).

Мотивація – це те, що знаходиться в людини «всередині».

Мотиваційна готовність – наявність у дитини бажання вчитися. Цей вид готовності передбачає ставлення до навчальної діяльності як до суспільно значущої справи та прагнення до отримання знань [6].

Під мотиваційною готовністю розуміють бажання вчитися, ставлення до школи і навчання як до серйозної діяльності. Дитина приходить у школу з певною мотивацією, де вирізняються пізнавальні й соціальні мотиви.

Пізнавальні мотиви пов'язані із самим змістом і процесом навчання.

Соціальні мотиви породжуються різноманітними соціальними взаєминами дитини з іншими людьми. Це прагнення до схвалення, до підтримки дорослих, до завоювання авторитету серед однолітків, бажання зайняти «позицію школяра». У молодших школярів соціальні мотиви займають настільки значне місце, що здатні визначати позитивне ставлення дітей навіть до діяльності, позбавленої для них безпосередньої привабливості, інтересу.

На думку вчених мотиваційна готовність до навчання у школі передбачає розвинену потребу дитини в знаннях, уміннях, а також прагнення до їх удосконалення. Вона є передумовою успішної адаптації дитини до школи, прийняття нею «позиції школяра». У разі не сформованості мотивів до навчання, дитині складно звикнути до нових умов, колективу і вчителя, сприймати навчальний матеріал, що може призвести до стану дезадаптації.

Готовність до шкільного навчання – це бажання та усвідомлення необхідності вчитися, що виникає в результаті соціального дозрівання дитини, появи у неї внутрішніх суперечностей, які визначають мотивацію до навчальної діяльності.

Найповніше поняття «готовності до школи» визначав Л. Венгер. Він вважав, що готовність до школи – це певний набір знань і умінь, у якому повинні існувати всі інші елементи, хоча рівень їх розвитку може бути різний [5, с. 141].

Мотиваційна готовність дитини є своєрідним «генератором» позитивних вражень про школу. Це той, «двигун», який допомагає дитині комфортно почуватися у школі і ставитися до навчання як до цікавого процесу. Дітей дуже цікавлять зовнішні атрибути шкільного життя – форма, шкільне приладдя, оцінки, дзвінки тощо – але це не є визначальним фактором у їхньому прагненні навчатися у школі. Про сформовану мотиваційну готовність можна говорити лише тоді, коли дитину захоплює власне навчання як серйозна змістовна діяльність, яка дає певний результат, важливий для своєї дитини і для дорослих, як її оточують. Образ школяра – людини, яка займається суспільно значимою і суспільно оцінюваною справою, дитина усвідомлює як адекватний для неї шлях до дорослості він відповідає сформованому мотиву стати дорослим і реально здійснювати його функції.

«Внутрішня позиція школяра» з'являється у дитини наприкінці дошкільного віку, є системою потреб, пов'язаних з учінням як новою, серйозною, справжньою, суспільно значущою діяльністю, що втілює у собі новий, серйозний, суспільно значущий і, отже, дорослий спосіб життя. У шестирічній дитини така мотивація до навчання у школі ще не сформована [7, с. 66].

У теоретичних працях Л. Божович основна увага приділяється значенню мотиваційної сфери у формуванні особистості дитини та зосереджується увага на її основній ролі у формуванні психологічної готовності до навчання дитини в школі. Науковець виокремлює дві групи мотивів у навчальній діяльності: широкі соціальні мотиви до навчання, або мотиви, пов'язані «з потреби дитини у спілкуванні з іншими людьми, в їх оцінках та схваленнях, з бажанням учня посісти певне місце в системі доступних йому суспільних відносин»; мотиви, пов'язані безпосередньо з навчальною діяльністю, або «пізнавальні мотиви дітей, потреба в інтелектуальній активності та в оволодінні новими вміннями, навичками та знаннями».

Поєднання цих двох аспектів, на думку Л. Божович, сприяють виникненню у дошкільника нового ставлення до навколишньої дійсності, яке автор називає «внутрішньою позицією школяра». Внутрішню позицію школяра психолог вважає одним із критеріїв готовності до навчання у школі. Мотиваційна готовність – виражається ставлення дитини до майбутнього навчання.

Формування мотиваційної готовності відбувається протягом всього старшого дошкільного віку та включає:

- формування пізнавальної спрямованості на навколишню дійсність пізнавальних інтересів (цьому сприяє використання спеціальних прийомів навчання дітей);
- формування правильних уявлень про школу та навчання (розповіді, бесіди, екскурсії, читання художньої літератури, зустрічі з першокласниками).

Готовність старшого дошкільника до нової для нього соціальної позиції – позиції школяра, що базується на прагненні дошкільника відвідувати школу, бажання отримувати знання. Передумовою виникнення цих мотивів є загальне бажання дитини вступити до школи та розвиток її допитливості.

Отже, мотиваційна готовність – це бажання випускника закладу дошкільної освіти оволодіти новим соціальним статусом.

Варто зазначити, що успішному формуванню мотиваційної готовності дитини до навчання в школі сприяє постійна співпраця родини, закладу дошкільної освіти та школи. В. Сухомлинський зазначав, що робота з підготовки дітей до школи повинна розпочатися зі створення єдиного колективу батьків, тісно пов'язаного з учительським. Це забезпечить єдність у виховних діях. «Відсутність батьківського колективу призводить і до відсутності єдиної громадської думки батьків при здійсненні єдиних вимог школи і сім'ї у вихованні дітей», зауважує В. Сухомлинський [8].

Мотиваційна готовність – запорука внутрішнього потягу дитини до засвоєння базових компетентностей.

Розглянемо поняття мотиваційної готовності, яке походить від слова «мотив», що означає спонукання, в даному випадку – ставлення до майбутнього навчання.

Супідрядність мотивів є новоутворення старшого дошкільного віку. О. Леонтьєв дійшов висновку, що в дошкільному віці вперше виникає свідоме й самостійне підкорення дитиною однієї дії іншій.

Ставлення дитини до навчання формується задовго до того, як вона переступить шкільний поріг. Важливу роль тут відіграє інформація про школу і спосіб її подачі батьками та вихователями закладу дошкільної освіти.

Необхідно, щоб кожна дитина не лише зрозуміла запропоновану інформацію, а й змогла відчувати, «прожити» її. Тож для цього використовують сюжетно - рольові ігри, розповіді дорослих про своє навчання та улюблених учителів, організовують екскурсії до школи, спілкування з молодшими школярами, читання та аналізування художньої дитячої літератури про шкільне життя, вчать прислів'я і приказки у яких йдеться про особливе значення книги, навчання, праці тощо [2, с. 14].

Велика кількість дітей не хочуть іти до школи. Саме тому дуже важливо сформувати у дітей позитивне ставлення до школи, але ненав'язливо, не супроводжувати це певними умовами щодо досягнення дітей, а як «бонус», «винагороду» - підростеш і підеш до школи, дізнаєшся багато цікавого, познайомишся з новими друзями. А освітній процес у закладі дошкільної освіти, своєю чергою не має бути «репетицією навчання в школі», а наповнюватися органічними для дошкільного віку видами діяльності та пізнавальним змістом, що формуватиме у дітей цілісну картину світу і створюватиме формуванню сприятливого ставлення до неї.

Необхідно заздалегідь готувати дітей до шкільного життя, обговорювати з ними можливі ускладнення, вчити конструктивно розв'язувати проблеми, які постають.

Щоб сформувати у дошкільників правильне ставлення до школи, варто використовувати у своїй роботі методи, які дали б кожній дитині змогу усвідомити потрібну інформацію. Важливо, щоб відомості про шкільне життя були зрозумілі дітям. Але ще важливіше створити такі умови, за яких діти змогли б «прожити» роль учня, відчувати і «приміряти» правила шкільного життя на себе. Тож у роботі з дітьми потрібно не лише використовувати бесіди про школу, а й читання, розігрування казок, психологічні етюди, сюжетно-рольові ігри тощо. Така робота корисна, насамперед, тим, що вчить дитину розуміти емоції інших людей та керувати власними емоціями.

Для формування в дошкільників правильного уявлення про школу в розпорядженні вихователів і батьків безліч простих і доступних засобів: читання книг про школу, знайомство з деякими правилами поведінки учня, відвідування школи.

Можна розповісти дітям про те, як зміниться їхнє життя, коли вони стануть школярами: учень повинен щодня ходити в школу, виконувати в класі і вдома ті завдання, що задає вчитель. Щоб добре вчитися, потрібно бути уважними, дисциплінованими, акуратними.

Розвиток мотивації шкільного навчання передбачає формування уявлень дошкільника про те, яким буде навчання в школі, знань про те, яким буде його завтрашній день і підготовку дитини до нього як до радісної події. Тому дорослим потрібно з'ясувати зміст і характер стихійних уявлень дитини про школу та коригувати їх.

Застосовується і прийом аналізу дитячих робіт. Не слід обмежуватися загальною оцінкою «добре» - «недобре». Особливу увагу потрібно приділяти тому, як виконане завдання, діти повинні знати, за якими критеріями дорослий оцінює їх. Наприклад: акуратність, своєчасність, творчий підхід, засвоєння необхідних технічних навичок, умінь; старанність, цілеспрямованість, наполегливість, самостійність, уважність тощо. Будь-яке досягнення чи промах дитини не повинні залишатися непоміченими.

Формуванню позитивного ставлення до школи допомагають і різні режимні процеси, що привчають дитину до самостійності, дисциплінованості. Під час екскурсій, прогулянок можна підкреслити, що вести себе потрібно, як майбутнім учням. Варто домагатися того, щоб дитина все встигала робити вчасно, мала постійний режим дня.

Отже, вихователь або батьки під час роботи з дітьми, у спілкуванні з ними проводять аналогію між школою та закладом дошкільної освіти, добиваючись при цьому, щоб знання дітей були пронизані світлим почуттям очікування зустрічі зі школою.

Під час екскурсій у школу важливо познайомити дітей не тільки зі шкільним обладнанням, але й розкрити режим життя учнів. За домовленістю з вчителем можна побувати на шкільному уроці, в бібліотеці, спортивному залі, познайомитися з черговими.

Важливе значення в ігровій діяльності дошкільника займають ігри «У школу». Аналіз гри «В школу» - надійний засіб прояву дитячих уявлень. Як показали дослідження психологів, центральним моментом гри у дітей дошкільного віку завжди стає те, що є для них найбільш важливим, найбільш істотним у події, яка розігрується. Найбільш важливі моменти діти зображають найбільш розгорнуто, реалістично, емоційно. Зміст гри, що виступає для граючих як другорядний, зображується скупом, згорнено, іноді може набувати умовної форми.

У мотиваційній готовності дошкільника до навчання переплітаються дві основні потреби, що рухають його психічний розвиток: пізнавальна потреба, яка найбільш повно задовольняється в навчанні, і потреба у соціальних відносинах, характерних для статусу школяра.

Прагнення до школи тільки заради зовнішніх атрибутів свідчить про неготовність дитини до навчання.

Інший аспект формування мотиваційної готовності – організація пізнавальної активності дітей. Пізнавальна активність є природним проявом інтересу дитини до навколишнього світу.

Пізнавальна активність, як одна з форм соціальної активності, – це «жива, енергійна діяльність, спрямована на виконання отриманого завдання» [3, с. 11].

Дошкільний вік є сенситивним періодом для розвитку пізнавальної потреби. Тому так важливо в цей час активно підтримувати будь-які прояви природного потягу дітей до пізнання.

Помилками у вихованні пізнавальних мотивів є:

- ігнорування дорослими прагнення дитини до пізнання нового;
- завдання формування мотивації перекладається на школу.

До способів виховання пізнавальної активності належать:

- створення сприятливого емоційного фону (повноцінне спілкування з дорослим, залучення дитини до кола інтересів родини);
- підтримка бажання дитини задавати питання, що виявляється як схвалення, доброзичливість, уважність, повага, готовність відповісти;
- пізнавальні бесіди з дітьми;
- використання ігор.

Для вирішення цих завдань у освітньому процесі використовуються різні форми і методи роботи: екскурсії до школи, бесіди про школу, читання розповідей і розучування віршів шкільної тематики, розгляд картинок, що відображають шкільне життя, та бесіди з ними, малювання школи (малюнок школи після екскурсії, малюнок школи майбутнього, малюнок «В якій школі я хочу вчитися» та ін) і гра в школу.

Оповідання і вірші про школу необхідно підібрати так, щоб показати дітям різні сторони шкільного життя: радість дітей, що йдуть до школи; важливість і значущість шкільних знань; зміст шкільного навчання; шкільна дружба і необхідність допомагати шкільним товаришам.

Висновки. Отже, мотиваційна готовність до навчання займає особливе місце серед складових феномену «готовність до школи дітей старшого дошкільного віку». Наприкінці дошкільного віку освітня діяльність спрямована на здобуття «внутрішньої позиції школяр», яка є системою потреб, пов'язаних з учінням як новою, серйозною, справжньою, суспільно значущою діяльністю, що втілює у собі новий, суспільно значущий і, отже, дорослий спосіб життя.

Список використаних джерел та літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти (2021). Вихователь методист дошкільного закладу. Київ: МЦФЕР. 26 с.
2. Буцкіна С. В. Формування мотиваційної готовності дітей 6-7 років до навчання в школі. Практична психологія та соціальна робота. 2001 № 5 с.16-19.
3. Грединарова О. Формування в шестилітніх дітей готовності до навчання. Початкова освіта. 2000 № 20 (травень).
4. Державний стандарт початкової загальної освіти. Початкова школа. 2017. № 7. С. 1–18.
5. Ковшар О. В. Теоретико-методичні засади організації перед шкільної освіти: монографія / Олена Вікторівна Ковшар; Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «Криворізький національний університет» МОН України. Кривий Ріг: Вид. Р. А. Козлов, 2015. 244 с.
6. НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА (НУШ) концептуальні засади реформування середньої школи. Затверджений МОН 27.10.2016.
7. Поніманська. Т. І. Дошкільна педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. - К. : «Академвидав», 2006. – 456 с.
8. Сухомлинський О. В. Вибрані твори в 5 т. Т.3. Серце віддаю дітям. Київ : Радянська школа. (1977а).

Охота Інна,

директор

Кам'янець-Подільського ліцею №13,

вчитель-методист

Хвостач Аліна,

заступник директора

з навчально-виховної роботи

Кам'янець-Подільського ліцею №13,

старший вчитель

Чепурняк Наталія,

практичний психолог

Кам'янець-Подільського ліцею №13

Формування мотивації навчальної діяльності здобувачів освіти

Анотація. Реформування змісту освіти все більше вимагає від здобувачів освіти уміння самостійно отримувати знання. Успіх будь-якої діяльності залежить не лише від здібностей і знань, а й від мотивації, тобто від прагнень самостверджуватися, досягати високих результатів. Мотивація навчання відіграє важливу роль у становленні особистості, адже без неї неможлива ефективна навчальна діяльність та розвиток здатності і потреби до самовдосконалення, саморозвитку, самоосвіти.

Ключові слова: мотивація, самовдосконалення, учіння, досвід, стимулювання, навчальна діяльність, успішність.

Перед сучасним учителем передусім стоїть завдання задіяння в навчанні таких ресурсів, які пробуджуватимуть і підтримуватимуть в учнів інтерес до пізнання нового. У цих умовах важливого значення набуває мотивація як важливий компонент освіти. Від мотивації здобувача освіти залежить його успішність, глибина й міцність знань, бажання і здатність навчатися протягом усього життя.

Мотивація — це інтереси, потреби, прагнення, емоції, переконання, ідеали, установки, які спонукають здобувача освіти до діяльності. Мотивація сприяє появі в здобувача освіти навчальної ініціативи й любові до навчання, спонукає його діяти з максимальною енергією в різних навчальних ситуаціях [2].

Існує кілька теорій мотивації діяльності людини, але для вчителя важливо одне: опанування способами створення на уроці такого навчального середовища, у якому б діти відчували внутрішню потребу вчитися. Це може бути за умови, коли вони самостійно ставлять перед собою цілі й докладають зусилля для їхнього досягнення.

Необхідними умовами мотивації до навчання в здобувача освіти повинні бути:

- допитливість дитини;
- прагнення задовольнити свою допитливість;
- бажання самовдосконалюватися;
- досягнення поставленої мети.

Розвиток позитивної мотивації на уроці — це один із засобів розвитку особистості здобувача освіти. Формування мотивації до навчання дітей повинні бути ретельно вивчені педагогом, оскільки саме пізнавальна мотивація є неодмінною умовою успішної професійної діяльності людини [3].

Підвищенню мотивації навчання здобувачів освіти сприяє використання сучасних комп'ютерних технологій та інтерактивних моделей навчання, а також уроки зі створенням проблемної ситуації на різних етапах з використанням комп'ютерного тестування, позаурочна робота з виконання проєктів і дослідницьких робіт з використанням ресурсів Інтернет.

Оскільки мотивація школярів до навчання є однією з основних складових навчально-виховного процесу, то спрямованість дій будь-якого вчителя визначається його прагненням і життєвою необхідністю підвищити рівень мотивації навчання здобувачів освіти – від негативного і нейтрального до позитивного, відповідального, дієвого. І в цьому процесі визначені загальні прийоми діяльності: роз'яснення значущості навчання, розкриття перспектив подальшого життя, уміле застосування заохочення і покарання, впровадження в процес навчання дискусій, використання інтерактивних технологій.

Стимулювати підвищення мотивації навчальної діяльності здобувачів освіти можна за допомогою похвали, хорошої оцінки. Та не для кожного школяра цього достатньо. Тому необхідно стимулювати інтерес до навчання через створення ситуації успіху у дітей, які мають труднощі у навчанні. Цього можна досягти шляхом підбору доступних для дитини завдань, що підтримує впевненість у собі. Таким чином дитина отримує задоволення від своєї роботи, зростає самооцінка. Учитель повинен в першу чергу поважати школяра, дитина має відчувати себе особистістю. Необхідно забезпечувати сприятливу морально-психологічну атмосферу в ході виконання завдань. І, звичайно, на уроках повинні бути присутні інтерактивні, інноваційні технології навчання [1].

Сьогодні показує, що мотивація здобувача освіти до навчання – це виклик для вчителя. Сучасні діти перенасичені інформацією з Інтернету, тому не зовсім розуміють, що вони роблять в школі і навіщо там навчатися.

Перший цикл в початковій школі ставить в пріоритет ігрові форми навчання, але писати, читати, рахувати, розв'язувати задачі не завжди цікаво, а іноді й важко.

Другий цикл тісно пов'язаний з пошуковою та проектною діяльністю, а також більш складним навчальним матеріалом, який потребує “нудного” опрацювання.

Ми вважаємо, що мотивацію навчальної діяльності можна реалізувати за допомогою таких прийомів:

- ✓ створення проблемної ситуації, для розв'язання якої потрібно засвоїти нове;
- ✓ бесіда про зв'язок навчального матеріалу з реаліями життя, розкриття практичного значення його;
- ✓ вплив на емоційну сферу (прослуховування музичних творів, перегляд відео фрагментів, робота із репродукціями картин художників чи фотографіями тощо);
- ✓ робота з епіграфом уроку (афоризми, цитати тощо);
- ✓ різні види рольових ігор (інсценізація, діалоги тощо).

Мотивація є визначальним компонентом організації навчальної діяльності школярів, тому наші вчителі розпочинають з емоційного налаштування як найбільш чутливого до стимулюючих впливів, викликаючи в школярів цікавість – причину пізнавального інтересу, здатного підтримувати повсякденну навчальну роботу. Щоб досягти необхідних результатів, використовуючи різноманітні прийоми пізнавальних мотивів:

- бесіду;
- створення проблемних ситуацій;
- використання творчих завдань;
- створення ситуації успіху.

На жаль, рідко в школі можна знайти школяра, внутрішньо вмотивованого до навчання, здебільшого, це зовнішня мотивація (оцінки, щось пообіцяли батьки). Та внутрішню мотивацію педагога можуть сформувати, пов'язуючи навчальний матеріал з повсякденним життям дітей, створюючи ситуацію успіху на кожному уроці, використовуючи новітні технології: інтерактив, комп'ютерні, хмарні, ігрові, роботу над проектами [4].

Термін «мотивація», в широкому розумінні використовується в усіх галузях психології, які досліджують причини та механізми цілеспрямованої поведінки людини. Проблема формування мотивації знаходиться на стику навчання й виховання. Це означає, що увага педагогів та психологів повинна бути не тільки спрямована на здійснення здобувачем освіти навчання, але і на те, як і що відбувається у розвитку особистості дитини в процесі навчально – пізнавальної діяльності. Формування мотивації – це створення системи цінностей, пріоритетів соціально прийнятних в українському суспільстві, у поєднанні з активною поведінкою школяра.

Майже в кожному класі є діти, які засмучуються, зіщулюються, коли розуміють, що їм робота не під силу, хочуть зробитися непомітними. Для них головне, щоб учитель їх не питав, щоб урок закінчився якнайшвидше. Серед них є і пустуни, які вже не бояться показувати байдужість до сумлінної роботи, пошук нових знань їх відверто не цікавить, а погані оцінки надовго не засмучують. Із сказаного зрозуміло, що, працюючи з різними групами дітей, треба ставити різні виховні цілі. У «виконавців» великі резерви для розвитку більш зрілої мотивації, а «присутніх» можна поступово довести до рівня «добрих виконавців» [7].

Завдання вчителя щодо забезпечення мотиваційного компонента учіння – створити для всіх дітей передумови виховання позитивних рис характеру, бажання і вміння навчатися. Навчання молодших школярів – це дитиною керують, залежно від ситуації, різні мотиви, але серед них є визначальний. Ось на нього і треба впливати. Щоб цей вплив був дієвим і різнобічним, слід подбати про відповідну організацію навчальної праці дітей на уроці й удома. Спочатку в молодших учнів (особливо в першокласників) переважає інтерес до зовнішньої сторони навчання, до нової позиції школяра, нових форм спілкування. Потім з'являється і закріплюється мотив досягнення результату навчальної праці. Для формування повноцінної мотивації учіння молодших школярів особливо важливо забезпечити такі умови:

- ✓ збагачувати зміст особистісно-орієнтованим цікавим матеріалом;
- ✓ утверджувати справді гуманне ставлення до всіх дітей, бачити в дитині особистість;
- ✓ задовольняти потреби в спілкуванні з учителем та однокласниками під час навчання;
- ✓ збагачувати мислення інтелектуальними почуттями;
- ✓ формувати допитливість і пізнавальний інтерес;
- ✓ формувати адекватну самооцінку своїх можливостей;
- ✓ утверджувати прагнення до саморозвитку, самовдосконалення;
- ✓ використовувати різні способи педагогічної підтримки, прогнозувати ситуації, коли вона особливо потрібна дітям;
- ✓ виховувати відповідальне ставлення до навчальної праці, зміцнювати почуття обов'язку.

Реалізація кожної з цих умов вимагає тривалої, узгодженої роботи вчителя та батьків [5].

У нашому навчальному закладі наші вчителі намагаються використовувати такі методи, щоб мотивувати своїх школярів і спонукати їх виявити властивий їм потенціал::

- надання дітям відчуття контролю. Хоча керівництво вчителя важливе для того, щоб зберегти мотивацію дітей, але ще кращий спосіб – дати їм певний вибір і контроль над процесом навчання. Наприклад, ми можемо пропонувати дітям завдання на вибір або дозволити самостійно вибрати тему для проекту. Це дасть їм відчуття контролю і спонукатиме робити більше.

- чітке формулювання цілей навчання. Здобувачі освіти можуть відчувати фрустрацію під час уроку, якщо вони не знають кінцеву мету. Щоб зберігати мотивацію до навчання, діти мають знати, чого від них очікують. На початку навчального року ми озвучуємо школярам правила, цілі та свої очікування від їхньої роботи. Так діти чітко знатимуть, над чим їм потрібно працювати.

- створення безпечного середовища. Хоч діти мають розуміти, що в їхніх діях є наслідки, позитивне підкріплення мотивує їх набагато краще, ніж погрози. Тому вчителі створюють для здобувачів освіти безпечне, сприятливе середовище, демонструють свою віру в їхні здібності, у дітей підвищується мотивація до навчання. Зрештою діти прагнуть до того, щоб виправдати очікування дорослих.

- змінення обстановки. Клас – це найкраще місце для проведення навчального процесу. Однак коли діти кожен день проводять за партою, їм може стати нудно. Щоб повернути інтерес до предмета чи до навчання загалом, ми не обмежуємо дітей стінами класу. Ходимо із ними на екскурсії, запрошуємо гостей, щоб вони виступили перед класом. Мозок любить нове, і нова обстановка може стати для дітей саме тим, що потрібно для додаткової мотивації.

- пропонуємо школярам різноманітний досвід. Діти по-різному сприймають навчальний матеріал. Одні діти краще засвоюють його на практиці. Інші люблять дізнаватися інформацію з книжок або працювати в групах. Щоб підтримувати мотивацію всіх у класі, ми комбінуємо методи навчання. Так діти з різними вподобаннями зможуть зосередитися на тому, що їм більше до душі. Це дасть змогу зберегти інтерес до предмета й залишатися залученими.

- використання винагороди. Усім подобається отримувати нагороди за досягнення. Тому за допомогою різних винагород можна підвищити мотивацію школярів. Як винагороду можна використовувати наліпки або похід усім класом в кіно. Це змусить дітей працювати старанніше й прагнути до нових досягнень. Враховуйте потреби дітей у класі, щоб визначити підходящу нагороду.

- дозвіл здобувачам освіти працювати разом. Можливо, не всі діти люблять групову роботу. Однак багатьом із них подобається виконувати завдання, проводити експерименти й працювати над проектами разом з іншими. Соціальна взаємодія мотивує дітей на досягнення навчальних цілей. Однак водночас ми маємо стежити за

тим, щоб групи були збалансованими й усі діти виконували однакову кількість роботи.

- похвала дітей за їхні досягнення. Жоден спосіб мотивації не працює так добре, як похвала. Навіть у дорослому віці ми потребуємо похвали й визнання, тим більше це потрібно дітям. Мотивація учнів зростає, коли вчитель публічно хвалить їх за добре виконану роботу.

- спонукання школярів до самоаналізу. Більшість дітей хоче досягти успіху, їм просто потрібна допомога, щоб зрозуміти, що для цього потрібно зробити. Один зі способів мотивувати дітей – дати їм змогу подивитися на себе збоку й побачити свої сильні та слабкі сторони. Для них це краще, ніж критика чи похвала від учителя, бо це дає їм почуття відповідальності за досягнення поставлених цілей.

- врахування інтересів дітей. Коли ми цікавимося життям своїх школярів, це дає нам додаткові переваги. Ми можемо пов'язати навчальний матеріал з інтересами дітей або з їхнім життєвим досвідом. Це дасть змогу зробити навчальний матеріал цікавішим і зрозумілішим для дітей, а також підвищить їхню мотивацію.

- допомога дітям справлятися з тривогою. Деяких школярів дуже турбує те, що в них можуть виникнути проблеми в навчанні, тому ми даємо зрозуміти таким дітям, що труднощі в навчанні – це ще не кінець світу. Пропонуємо дитині підтримку незалежно від її успіхів у навчанні та спостерігаємо за тим, щоб вона не відчувала себе пригніченою і, зрештою, не здалася.

- надаємо школярам зворотний зв'язок і пропонуємо можливості для розвитку. Діти, які відчувають труднощі з навчанням, іноді можуть почуватися нездібними, і від цього їхня мотивація пропадає. У таких ситуаціях дуже важливо, щоб учитель давав дітям зворотний зв'язок. Школяр має точно знати, у чому він помилився і як може не припуститися таких хиб наступного разу. Це допоможе йому зберегти мотивацію до наполегливої роботи [6].

- забезпечення школярам можливості для досягнення успіху. Навіть найкращі діти можуть бути в стані фрустрації, коли відчувають, що їхні досягнення не визнають, або коли перед ними стоїть дуже складне завдання. Тому, потрібно переконатись що всі діти мають змогу проявити свої сильні сторони і відчувають себе цінними й залученими в життя класу. Так їхня мотивація до навчання буде високою.

Висновки. Отже, ефективному педагогу необхідно бути зацікавленим і захопленим викладанням свого предмету, адже викладач має бути компетентним у питаннях стосовно своєї дисципліни, вільно відповідати на питання які виникають у здобувачів освіти і шукати для них доступні шляхи вирішення у момент виникнення труднощів, також ефективний педагог не лише навчає дітей він їх виховує, намагається підтримувати позитивну мотивацію в дітей шляхом найрізноманітніших нововведень, ураховує їх індивідуальні особливості, розвиває їх творчі здібності та сприяє особистісному зростанню школярів.

Мотивація – запорука успішного навчання, і вчитель має знати, як підвищити й підтримувати її в класі.

Список використаних джерел та літератури

1. Амерханян С. Інтегрований урок як сучасний / С. Амерханян // Відкритий урок. – 2012. – № 7-8. – С. 60-62.
2. Антонов Н. С. Інтеграційна функція навчання / Н. С. Антонов. – Київ: Освіта, 1989. – 304 с.
3. Воробйова С. Формування пізнавальної активності учнів у процесі спільної ігрової діяльності / С. Воробйова // Рідна школа. – 2000. – № 3. – С.38-39.
4. Гунько К. Мотивація навчально-пізнавальної діяльності як педагогічна проблема / К. Гунько // Початкова освіта. Шкільний світ. – 2009. – №43. – С. 6-8.
5. Джурак Г. Самостійна пізнавальна діяльність учнів: формування мотивації / Г. Джурак // Психолог. – 2011. – 21. – С.12-14.

6. Нікітіна Н.М. Активізація пізнавальної активності учнів шляхом використання ігрових моментів і цікавих завдань / Н.М. Нікітіна // Початкове навчання та виховання. – 2011. – № 31. – С.21-31.

7. Овчарова О. Розвиток розумових здібностей учнів як необхідна складова формування інноваційної творчої особистості / О. Овчарова // Початкова школа. – 2014. – № 1. – С. 5-7.

Ошовська Наталія,
вчитель початкових класів
Хмельницької СЗОШ № 19 I-III ст.
імені академіка М. Павловського

Форми мотивації учнів до читання у початковій школі

Анотація. У статті висвітлено актуальність проблеми мотивації до читання у молодшому шкільному віці. Визначено та проаналізовано основні форми мотивації дітей до читання у початковій школі: читацький щоденник (читацький трежер), читацькі посиденьки, буккросинг, читацька перерва, «літературна скринька».

Ключові слова: читання, мотивація, мотивація до читання, форми мотивації до читання.

Значення книги та читання у житті людини є визнаним у сучасному світі. Вчені, педагоги, громадські діячі говорять про книгу як про основне джерело інформації, яке може розвинути в людині духовну і зрілу особистість. Але останні десятиліття суспільство зазнає значних трансформацій: на зміну книзі прийшли телефон, планшет, комп'ютер, а головним способом отримання інформації стає інтернет. Читання, як спосіб дозвілля, також є незатребуваним, оскільки всесвітня мережа пропонує різноманітні платформи для розваг: YouTube, Instagram, TikTok, відеоігри, онлайн-кінотеатри та багато іншого. Тому інтерес до читання та книг став знижуватися. Особливо гостро ця проблема стоїть перед учителем початкової школи, завдання якого полягає у формуванні у школяра основ навички усвідомленого та адекватного спілкування з книгою.

Адже формування навичок читання є головним завданням початкової ланки освіти, оскільки відіграє провідну роль в освіченості, вихованості та соціалізованості особистості учня, є фундаментом подальшого навчання дітей, своєрідним засобом в отриманні нових знань. Видатний педагог В. Сухомлинський вказує на те, що читання – це віконце, через яке діти бачать і пізнають світ і самих себе [5]. Значна увага учених педагогів, психологів, методистів приділяється проблемі формування навичок читання у початковій школі. Навички читання є комплексом умінь, якими учні користуються, вивчаючи всі шкільні предмети протягом усього періоду навчання.

У державному стандарті початкової освіти зазначено, що спільним для всіх ключових компетентностей є таке вміння, як читання з розумінням [2]. Проте, на сьогодні констатується зниження мотивації школярів до читання художньої літератури. Термін «мотивація» використовується в сучасній психології та педагогіці у подвійному значенні: як такий, що означає систему факторів, що детермінують поведінку, і як характеристика процесу, який стимулює і підтримує поведінкову активність на певному рівні [3]. Мотивацію, таким чином, можна визначити як сукупність причин психологічного характеру, що пояснюють поведінку людини, її спрямованість та активність.

Варто зауважити, що читацька самостійність характеризується, по-перше, наявністю в школяра мотивів, що змушують його звертатись до книг, та, по-друге,

наявністю системи знань, умінь і навичок, які дають йому можливість із найменшою затратою сил і часу реалізувати свої бажання відповідно до особистої і суспільної необхідності. Об'єктивним показником читацької самостійності школяра є стійка самостійність і здатність читати книжки за усвідомленим вибором.

Для того, щоб визначити ефективні форми мотивації до читання, варто виявити причини зниження читацького інтересу. У цьому питанні погоджуємося із думкою Г. Гич, Л. Солодкої та ін. Дослідники називають цілу сукупність причин, що породили нові тенденції у шкільній літературній освіті: активна інтеграція інтелектуальних технологій в освітній процес (книга як вербальне джерело знань поступається першістю візуальним засобам); зміна каналів передачі інформації та культури; падіння престижу навчальної дисципліни «читання/література», пов'язане, передусім, зі зміною моральних орієнтирів у суспільстві, і, що важливо, кризою читацької культури. Сьогоднішнє покоління дітей вміє щось писати, але ні про що; це покоління короткого письма, короткого дихання, короткої дії, квапливого мислення, неконцентрованої уваги і, як наслідок, поверхневого сприйняття. Діти читають текст, але зрозуміти його не можуть. «Екранне читання» багато в чому змінило саму природу читання: з повільного – на швидке, з лінійного – на нелінійне, з поглибленого – на поверхневе, з цілісного – на фрагментарне. «Кліпове» сприйняття дитини створює в її свідомості своєрідну модель віртуального світу, що включає різні розрізнені факти, події, уривки думок, вражень. Поверхневе, фрагментарне сприйняття книги не лише не дозволяє читачеві-школяру усвідомити глибину авторських ідей та уявлень, а й освоїти той арсенал літературних знань, який необхідний для аналізу та адекватної інтерпретації художнього твору, який формує читацьку культуру [1; 7].

Розглянемо окремі форми роботи із дитячою книгою у початковій школі з метою формування мотивації учнів до читання.

Читацький щоденник (читацький трекер). Ведення учнями початкової школи читацького щоденника – це дуже корисна й необхідна складова роботи над текстами творів. У цьому випадку школярі свідомо й глибоко зможуть осягнути зміст твору, осмислити його логіку, порівняти її із логікою реального життя. В результаті цього непростого процесу діти зможуть зрозуміти парадокси не лише казкового життя, але й реального. Це вчить їх творчо й критично мислити, розвиває їхню уяву, креативність, формує увагу, прищеплює любов до чарівного казкового світу і слова [6, с. 176]. У читацькому щоденнику відображено розуміння учнями прочитаного у відповідях на запитання: «Що це для тебе означає?», «Що тобі сподобалось?», «Як ти думаєш, що буде з персонажами?» та ін.

Читацькі посиденьки. Раз на місяць у дітей є можливість поділимося враженнями від прочитаної книги. Метою цього заходу є прищеплення дітям любові до книги, до читання, виявлення кращих читачів та коло їх читацьких інтересів. У спокійній, невимушеній атмосфері учні розповідають про твір, який найбільше їх вразив змістом, сюжетом. Під час такого обговорення відбувається не лише представлення змісту твору чи його окремих частин, а відбувається обмін емоційним запалом, що виникає після прочитаного. Такі зустрічі для молодших школярів завжди цікаві та захоплюючі. Учні класу із задоволенням презентують свої найулюбленіші книжки, розповідають про літературних героїв, які їм до вподоби, а також змагаються в літературних перегонках.

Оскільки, така форма роботи не обмежена формальними факторами (програми, навчальне навантаження), а тому надає більше простору для фантазії та маневрів (у виборі текстів, авторів тощо). По-друге, подібні зустрічі формують в молодших школярів асоціації, що читання може бути веселим, захопливим та невимушеним.

Буккросинг (bookcrossing, з англ. book – «книжка», crossing – «переїзд») – це всесвітній рух, процес звільнення книг. «Перетворімо весь світ на бібліотеку!» – саме так звучить гасло всіх буккросерів, які діють за принципом: прочитав – віддай іншому.

Тобто буккросер, прочитавши книгу, залишає її у громадському місці, щоб хтось інший міг її знайти і прочитати. А той, до кого книжка потрапить, повторює процес [4, с. 249]. За таким принцип діє буккросинг у класі, де діти у спеціально відведеному місці залишають прочитанні книга, які може взяти будь-хто із класу для прочитання.

Цей проект – ініціатива учителя класу, батьків та дітей. В кутку класу обладнано полицю книгообміну, де молодші школярі можуть вибрати книгу та «відпустити» свою. Наразі на цій полиці в книгообігу перебувають близько 50 примірників. Серед них твори вітчизняних та зарубіжних авторів: І. Андрусяка, О. Гавраша, Р. Дала, С. Дерманського, І. Малковича, Т. Ментен, Дж. Роулінг, В. Проваротової та ін.

Читацька перерва. Для учня молодшого шкільного віку спілкування з літературним твором має приносити радість, задоволення. В. Сухомлинський зазначає, що книжка повинна стати для кожного вихованця другом, наставником і мудрим учителем; щоб кожний хлопчик, кожна дівчинка, закінчуючи початкову школу, прагнули залишитися наодинці з книжкою, прагнули до роздумів і міркувань... Це початок самовиховання думок, почуттів, переконань, поглядів. Воно можливе лише за умови, коли книжка входить у життя маленької людини як духовна потреба [5]. Тому ефективною формою мотивації молодших школярів до читання є читацькі перерви, під час яких вчитель разом із дітьми розташовуються в класі у затишному місці та читають протягом 10 хвилин. За потреби можна пропонувати дітям читання у парі. Під час такої перерви вчитель також читає (як приклад для наслідування). Адже як відомо, приклад вчителя (наставника) – найкращий засіб виховання особистості учня. Можна говорити про важливість читання, про етичний та естетичний аспекти художньої літератури. А варто показати свою «книжкову полицю», свою «домашню бібліотеку», процитувати улюблену книгу, відповісти на хвилюючі питання юних читачів, поділитися своєю життєвою позицією та читацьким досвідом. Розвиток читацької уваги та уяви, умінь аналізу та інтерпретації тексту, формування вміння насолоджуватися читанням – все це перебуває у зв'язку з гідним прикладом вчителя, що читає.

Ведення «Літературної скриньки» – це кольоровий читацький блокнот, в який записуються нові слова, красиві вирази, незвичні словосполучення тощо. Такий блокнот створений у форматі особистого записника з деталізованою структурою для аналізу будь-якого твору. Його можна використовувати на уроках, у позаурочній діяльності. Він допомагає сформувати навичку оцінювати якість і критично сприймати текст. Також ці записи використовуються молодшими школярами для написання творчих робіт. Таким чином, записи у «Читацьку скриньку» є і видом мистецтва та способом мислення.

Висновки. Таким чином, читання – це навичка і певною мірою життєва ціль, а не лише виконання завдань на уроках читання у початковій школі. Оточення молодшого школяра різноманітними книгами та створення різних умов для читання має для цього вирішальний сенс: на уроках, під час позакласної та позашкільної діяльності.

Список використаних джерел та літератури

1. Гич Г. Кліпове мислення дітей та підлітків як феномен сучасного навчального процесу. *Педагогіка та психологія*. 2014. № 3-4 (68-69). С. 14-19.
2. Державного стандарту початкової освіти (від 21 лютого 2018 р. № 87). Київ, 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення 15.09.2023)
3. Енциклопедія освіти / гол.ред. В. Кремень. 2-ге вид., допов. та перероб. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 1144 с.

4. Солодка Л. І. Дослідження способів популяризації читання на матеріалі регіонального соціокомунікаційного проекту. *Соціальні комунікації*. 2016. № 2 (72). С. 245-255.

5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Харків: Атма, 2012. 534 с.

6. Федотова С. О. Особливості уроку позакласного читання «Захисту читацького щоденника» в початковій школі. *Наукові записки*. 2021. Випуску 194. С. 172-176.

7. Чому діти не читають і що з цим робити: поради від дитячої письменниці Тетяни Стус. Нова українська школа. 2021. URL: <https://nus.org.ua/articles/chomu-dity-ne-chytayut-i-shho-z-tsym-robyty-porady-vid-dytyachoyi-pysmennytsi-tetyany-stus/> (дата звернення 10.09.2023)

Романова Оксана,

старший викладач кафедри теорії та методики
початкової та дошкільної освіти
Хмельницького ОІППО ім.Анатолія Назаренка,
кандидат психологічних наук

Гармонізація емоційної сфери дітей молодшого шкільного віку в умовах війни

Анотація. У даній статті піднімається проблема емоційного розвитку молодших школярів в умовах війни, пропонуються практичні вправи, які активно можуть використовувати вчителі початкових класів з метою гармонізації емоційної сфери здобувачів освіти, а також з метою формування позитивної «Я-концепції» малюків. Також пропонуються психологічні рекомендації для батьків дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: емоційна сфера, регуляція емоційних проявів, молодші школярі, Я-концепція, безпека, війна, цінності, уявлення про себе.

Період молодшого шкільного віку є сензитивним для багатьох процесів. Це період активного становлення пізнавальної сфери дитини, формування мотивів навчання та «вміння вчитися». Це період активного розвитку мовлення та основних соціальних навичок. Спілкування з педагогами, ровесниками важливе для формування соціальної компетентності. Формується адекватна самооцінка та критичність по відношенню до себе та оточуючих. Також у цей період формуються основні культурні цінності та моральні уявлення. Діти вчаться розрізняти між правильним та неправильним, розвивають свою внутрішню систему цінностей. Це період позитивних змін та новоутворень. І довільність пізнавальних процесів, і рефлексія, і внутрішній план дій – новоутворення, які сприяють активному розвитку особистості, психічних пізнавальних процесів, емоційно-почуттєвої та мотиваційно-ціннісної сфер.

Війна докорінно змінила життя українців. Багато хлопців і дівчат ідуть до війська, щоб давати відсіч агресору, займаються волонтерством. Діти, які малюють війну: страшно, жорстоку, несправедливу. У кожному малюнку багато болю, а ще більше віри у перемогу, слів подяки мужнім воїнам, а також мирна і квітуча Україна в майбутньому!

Війна продовжує вносити свої корективи у життя наших дітей, щоденно отруюючи їхнє дитинство. Однією з емоцій, яка спостерігається найчастіше під час військових дій, є страх. Він може бути спричинений різними чинниками: бомбардуваннями, вибухами, пострілами, втратою близьких людей. Такий страх може викликати паніку, агресію, відчуття безпорадності та інших. Крім того під час

військових дій у дітей можуть виникати такі емоційні стани, як тривога, відчай, пригнічення. Вони можуть бути спричинені нестабільністю ситуації, постійними стресами та втомою від переживань. Тому так важливо подбати про гармонізацію емоційної сфери малюків.

Основними джерелами виникнення емоцій у молодших школярів є ігрова та учбова діяльність. Формуванню емоцій та почуттів сприяють стосунки з батьками, учителями і ровесниками, успіхи та невдачі в процесі навчання, правильно або неправильно побудоване дозвілля. До емоційної сфери дитини молодшого шкільного віку можна віднести переживання нового, радість пізнання, сумніви, здивування, розчарування. Саме це стає основою формування допитливості і пізнавальних інтересів.

Я. Рейковський виділив три основних компоненти емоційного процесу у молодших школярів, що характеризуються як внутрішній стан, як акт регуляції та мобілізація емоційного зрушення в організмі дитини. Коли відбувається подія, яка є важливою для дитини, виникає емоційне збудження, що залежить від індивідуальних особливостей: швидкості та інтенсивності перебігу психічних, моторних і вегетативних процесів та від індивідуальних особливостей реагування дитини. Значення емоційної події для дитини (позитивне чи негативне) характеризується підтримкою або уникненням певної події та здатністю контролю емоцій залежно від події. Емоції, пов'язані зі специфічними якісними особливостями події, яка має значення для суб'єкта і може охарактеризувати зміст (чи якість) емоції. Залежно від прийнятих компонентів, емоційні реакції чи викликані емоції можуть формувати особливі форми (довільної та вольової) поведінки, що набувають специфічного характеру [8, с. 137-138].

У молодших школярів емоційні процеси стають більш контрольованими та менш імпульсивними, тому що вони пов'язані з виникненням довільної регуляції. Цей факт пов'язаний з розвитком самоконтролю, цілеспрямованості, стійкості та глибиною емоційного процесу, що у сучасній психології розглядається як показник високого рівня розвитку довільної регуляції [7].

На думку О. Д. Алферова, у дітей молодшого шкільного віку інтенсивність емоцій сприяє кращому сприйняттю ситуації та формуванню довготривалого запам'ятовування навчального матеріалу. Емоційне збудження викликає різні реакції та по-різному спонукає до дії. Воно забезпечує краще виконання легших завдань, а зі складними завданнями чи рішеннями в дитини виникають труднощі. Емоційний та мотиваційний фон спонукає молодшого школяра до певної дії. Довільна дія в дитини починається з потреби, що забезпечує активність, потім вибір засобів для досягнення мети та виконання прийнятого рішення. Впевненість, цілеспрямованість, вміння контролювати себе сприяють позитивному розвитку довільності дій та діяльності в дітей молодшого шкільного віку [1, с. 341-351].

Діти молодшого шкільного віку часто відчують складнощі у регуляції своїх емоційних проявів, зазвичай, зовні це помітно по їх міміці. Таке безпосереднє виявлення та прояв своїх емоцій та почуттів пояснюється недостатнім розвитком у молодших школярів гальмівних процесів у корі головного мозку. Для регулювання підкорки, яка пов'язана з проявом найпростіших емоційних похідних, таких як: сміх, сльози і т.д., недостатньо справляється кора великих півкуль головного мозку. Виходячи з цього, у дітей можуть виникати афективні стани: спалахи радості чи гніву, смутку. Такі емоційні стани часто переходять у протилежні. Діти молодшого шкільного віку швидко заспокоюються, як і швидко збуджуються [2].

У своєму дослідженні О.І. Маляр дійшла висновку про те, що: емоційний розвиток та пов'язані з ним процеси регулювання мають вирішальне значення для розуміння виникнення негативних емоційних проявів у дітей. Більшість дітей молодшого шкільного віку проявляють такі негативні емоційні стани як вередливість, впертість, образливість, боязливість та ревності. Вони характеризуються відсутністю позитивних емоцій або наявністю нерегульованих негативних емоцій, які викликають

значні труднощі у стосунках з батьками, вчителями та однолітками. Тому ці прояви та стани можуть сприяти надмірному емоційному збудженню, яке гальмує свідому інтелектуальну діяльність, тобто динамічні моменти починають переважати над смисловим змістом та вибірковою направленістю дії, та утворює напруження, під час якого будь-який привід може викликати імпульсивну дію у молодших школярів. Також охарактеризовані негативні емоційні прояви у дітей свідчать про конкуренцію та невміння контролювати свої емоції стосовно життя учнівського колективу [7].

Гармонізація емоційної сфери особистості – це стан емоційного комфорту, спокою і захищеності, відчуття задоволення від здійсненої діяльності, відчуття значимості для інших, розуміння власної цінності та унікальності. Усе це є потужним фундаментом для формування адекватної самооцінки, особистісного зростання, внутрішнього задоволення, тобто формування позитивної «Я-концепції» особистості. Якщо ми говоримо про молодших школярів, то важливо пам'ятати, що кожна дитина потребує здорового психологічного клімату навколо себе як удома, так і в школі. Це одно із найважливіших завдань батьків і педагогів, особливо, коли переживаємо страшний вплив війни.

Звернемо увагу на деякі значущі моменти створення освітнього середовища в початковій школі. Освітнє середовище – це системно організований освітній простір в Новій українській школі для оволодіння різними видами і формами людської діяльності, що має свої соціальні, соціально-педагогічні, психолого-педагогічні, кадрові, матеріально-технічні особливості, забезпечує учневі умови для освоєння головних принципів взаємодії з різними соціокультурними просторами; допомагає розкривати себе світу, опановувати значущі соціальні ролі (Впровадження концепції Нової української школи в середній освіті, 2021) [4].

Безпечне освітнє середовище – це середовище, що забезпечує безпечні умови навчання та праці, комфортну міжособистісну взаємодію, сприяє емоційному благополуччю здобувачів освіти, педагогів та батьків; відсутність будь-яких проявів насильства та наявність достатніх ресурсів для їх запобігання, дотримання прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника освітнього процесу. Комфортність в освітньому середовищі – оцінка емоцій, почуттів та домінуючих переживань у процесі взаємодії дорослих і дітей в освітньому середовищі закладу. Нерозвиненість системи психологічної допомоги в освітній установі може призвести до неефективного психологічного супроводу дитини, а у педагогів – емоційного вигорання і, як наслідок, спричинити професійну деформацію, що і в першому і в другому випадку створить серйозну загрозу психічному здоров'ю особистості. А під час війни домінуючим емоціям і переживанням школярів потрібно надати першочергове значення.

З метою усвідомлення власних емоційних характеристик і гармонізації емоційної сфери дітей можна провести такі психокорекційні вправи «Чунга-чанга», «Зустріч з другом» [5; 81-83]. Розкриємо нижче особливості проведення цих вправ. У вправі «Чунга-чанга» вчитель розповідає дітям таку історію: «Мандрівник пристав на своєму кораблі до Чарівного острова, де всі завжди радісні й безтурботні. Щойно він зійшов на берег, як його оточили мешканці чудового острова — маленькі чорношкірі діти. І на хлопчиках, й на дівчатках однакові строкаті спіднички, на шиї — намисто, а у волоссі — пір'я. Весело усміхаючись, вони почали пританцьовувати під музику. Мандрівник вирішив назавжди залишитися на цьому острові» [56, с. 293]. Після цього дітям пропонується відтворити цю ситуацію та зокрема емоційний стан чорношкірих дітей під музику В. Шаїнського «Чунга-чанга».

Для вправи «Зустріч з другом» використовується така ситуація: «У хлопчика був друг. Але прийшло літо, і їм довелося розлучитися. Хлопчик залишився в місті, а його друг поїхав з батьками на південь. Сумно в місті без друга. Минув місяць. Якось іде хлопчик вулицею й раптом бачить, що на зупинці з автобуса виходить його товариш. Як же зраділи вони один одному! Дітям пропонується повторити описану ситуацію.

Активізації самопізнання сприяє виконання дітьми вправ «Паровозик» (лише в 1-х класах), «Дзеркало», «Уяви» [5; 81-83].

У вправі «Паровозик» обирається ведучий (спершу роль «паровозика» виконує вчитель), який повинен «скласти» потяг з вагончиків, роль яких виконують першокласники. Ведучий по черзі підходить до кожної дитини і знайомиться з нею. Під час цього знайомства вчитель коротко характеризує себе як казкового героя (наприклад, «Я сильний і доброзичливий паровозик Галина Олексіївна»). У відповідь діти повинні сказати декілька слів про себе (для прикладу, «Я веселий паровозик Богданчик»). Після знайомства «паровозик» пропонує кожному «вагончиківі» приєднатися до подорожі разом з ним.

У вправі «Дзеркало» спершу вчитель, а згодом й самі діти по чергово описують зовнішність і деякі особистісні якості конкретного учня з класу, однак не вказують його ім'я. Іншим необхідно впізнати, кого це описали. Після того, як описану дитину впізнавали, необхідно пояснити, чому ті чи інші характеристики були використані у вербальному описі.

У вправі «Уяви» школярам пропонують уявити і намалювати: (чи показати за допомогою пантоміміки) улюблені страви, ігри, мультики, фільми; якості — доброту, співчуття, байдужість, радість, щастя й т. ін.

Для формування ідеальних уявлень про власне «Я» молодшим школярам пропонується виконати вправу «Хочу бути». Вчитель зачитує список з різноманітних характеристик: красивий, високий, стрункий, сильний, розумний і т. ін., водночас пояснюючи ті з них, значення яких є незрозумілими для дітей. З перерахованих якостей діти повинні обрати ті, що їм подобаються найбільше і пояснюють, чому вони хотіли б мати ці якості. У ході розвивальної роботи вчитель звертає особливу увагу на встановлення схожості та відмінностей між уявленнями молодших школярів про власне «Я» та їх вчинками, на формування в учнів навичок самопізнання.

Зниженню рівня тривожності, усуненню страхів, підвищенню впевненості дітей у собі сприяє проведення різноманітних психокорекційних вправ, зокрема таких, як: «Піжмурки», «Безлюдний острів», «Страшні казки» та ін. [5; 81-83], «Школа для тварин», «Чарівний мішечок» [9]. Опишемо деякі з цих вправ.

Для вправи «Піжмурки» вибирають дитину, що буде виконувати роль «кота», тобто із зав'язаними очима намагатися зловити інших дітей. Діти, наспівуючи яку-небудь пісню, ведуть «кота» до дверей і залишають його там. Для прикладу, вони разом співають таку пісню:

*Кім, кім Ананас,
Ти лови три роки нас!*

Після цього діти розбігаються у різні сторони, «дражнять кота», а він намагається упіймати кого-небудь з учасників гри.

Психокорекційна вправа «Школа для тварин» підвищує впевненість у собі. Вчитель пропонує учням за власним бажанням вибрати певну роль: сильною («безстрашний лев», «агресивний крокодил», «прудкий леопард» й т. ін.) чи слабкою («полохливої косулі», «переляканого зайчика» й т. ін.) тварини. Після здійснення дітьми свого вибору ставиться така умова: на уроці поводити себе згідно з вибраною для себе роллю.

Метою застосування вправи «Чарівний мішечок» виступило не лише зниження рівня тривожності, позбавлення від негативних емоційних станів, а й розвиток в дітей здатності усвідомлювати власні емоції. Перед проведенням цієї вправи вчитель розмовляє з учнями про їх емоційний стан останнім часом, можливі образи чи які-небудь інші негативні емоції, переживання тощо. Якщо такі негативні емоції були названі дитиною, то їх потрібно було покласти у чарівний мішечок, міцно його зав'язати і згодом викинути геть.

Для формування поведінкового компонента «Я-концепції» у хлопчиків і дівчаток молодшого шкільного віку можна використати психокорекційні вправи «Хлопчик (дівчинка) – навпаки», «Чотири стихії», «Будь ласка», «Заборонене число»,

«Назви число», «Друкарська машинка», «Зроби так само», «Заборонений рух», «Запам'ятай рух» та ін. [5; 81-83]. Метою проведення вправи «Хлопчик (дівчинка) – навпаки» виступило формування самоконтролю в учнів. Діти стають у коло, а вчитель, який є ведучим, займає місце у його центрі. Вибирається дівчинка чи хлопчик, які будуть робити усі дії навпаки. Водночас решта школярів повинні повторювати усі дії за вчителем. Потім місце ведучого займає хто-небудь з учнів, а роль «хлопчика (чи дівчинки) – навпаки» виконує інший учасник цієї вправи.

Вправа «Чотири стихії», що спрямована на розвиток самоконтролю, застосовується в якості відпочинку під час уроків. Вчитель знайомить учнів з умовами проведення цієї вправи: якщо він вимовляє слово «земля», то діти повинні піднятися, слово «вода» — витягнути руки вперед, слово «вогонь» — заплескати в долоні, слово «повітря» — підняти руки вгору. Вправа виконується швидко. Потрібно бути дуже уважними, щоб не помилитися.

Вправа «Друкарська машинка» проводиться на уроках навчання грамоти, англійської мови. Кожному учневі присвоюється певна літера алфавіту чи розділовий знак. Вчитель називає яке-небудь слово чи речення, що пов'язане з темою уроку, а учні повинні «надрукувати» це слово чи речення. Школяр, чия літера є першою у названому слові чи реченні, першим плескає у долоні один раз і пише на дошці свою літеру. Аналогічні дії почергово здійснюють ті учні, літери яких є у названому слові. Після того, як слово чи речення «надруковане» на дошці, діти разом його читають і плещуть у долоні.

У вправі «Заборонене число» спершу домовляються про те, які числа є «забороненими». Це можуть бути круглі числа, парні або ті, які закінчуються на якусь конкретну цифру. Ці числа називати не можна — замість них потрібно два рази плеснути у долоні. Діти, сидячи за партами, по черзі називають числа (для прикладу, від 1 до 50), окрім «заборонених». Цю вправу можна повторити декілька разів.

Вправа «Будь ласка» пропонується для використання вчителями в якості фізкультхвилинки на уроках. Для її проведення вчитель по черзі показує різні рухи. Учні повторюють лише ті рухи, перед якими педагог скаже слова «будь ласка».

Ми багато говоримо про вплив вчителя на емоційно-вольову сферу молодшого школяра, але іноді забуваємо, що дитина приходить у школу з сім'ї, де батьки та інші члени родини здійснюють свій потужний вплив на становлення особистості дитини. Батьки ще більше повинні бути зацікавлені в гармонізації емоційної сфери дитини, особливо під час війни.

Психологічні рекомендації для батьків дітей молодшого шкільного віку:

1. Забезпечте позитивний психологічний клімат для своєї дитини у сім'ї.
2. Спілкуйтеся з дитиною на засадах особистісно орієнтованого стилю.
3. Намагайтеся зрозуміти власну дитину та її внутрішній світ і не забувайте про те, щоб дитина розуміла й Вас.
4. Формуйте мотивацію досягнення успіху в дітей.
5. Обов'язково знаходьте час для ігор з власними дітьми. Дуже важливими є ігри, в яких би ми могли відновити відчуття кордонів тіла, ігри на розтягування м'язів (щоб зняти м'язеву напругу при стресах), ігри на відреагування агресії (лопання пупирок, домашні кеглі...), ігри, в яких можна створити безпечний простір (розмальовки, спільне приготування смаколиків, будівлення халабуд).
6. Надавайте перевагу похвалам і стимулюванню кожної успішної дії Вашої дитини, намагайтеся якомога менше вдаватися до покарань.
7. Вчіться схвалювати наступні успішні дії дитини, випереджуючи успіх: «Думаю, що в тебе все вийде дуже добре» тощо.
8. Пам'ятайте про те, що сімейні вимоги мають узгоджуватися з шкільними.
9. Встановіть для дитини режим дня і систематично контролюйте його дотримання.
10. Сприяйте формуванню позитивної «Я-концепції» в своїх дітей, створіть усі умови для цього вдома.

11. Підтримуйте потребу дітей у самопізнанні, у саморегуляції та самоконтролі.

12. Підтримуйте прагнення дитини до самовиховання, допомагайте їй позбутися негативних характеристик у змісті «Я-концепції».

Отже, у нових умовах ведення бойових дій діти є найвразливішою групою. Переміщення, втрата дому та членів родини, розлука з батьками, від яких залежить їхнє виживання, мають довготривалий вплив на процес розвитку та дорослішання, який відчутний навіть у дорослому віці. Оскільки дитячий організм усе ще розвивається, війна становить серйозну загрозу як для фізичного, так і для психічного здоров'я дітей. Під час війни діти втрачають своє базове відчуття безпеки, а це, в свою чергу, суттєво впливає на їхній настрій, емоційний стан, здатність навчатися та взаємодіяти з іншими. Тому так важливо сьогодні дорослим пам'ятати про гармонізацію емоційної сфери малюків.

Список використаних джерел та літератури

1. Алферов А. Д. Психология развития школьника. / Алферов Алексей Дмитриевич [Текст]: Учебное пособие для вузов Ростов н/Д.: Феникс, 2001. – 384 с.
2. Заброцький М.М. Вікова психологія. – К.: МАУП, 1998. – 92с.
3. Ізотова О.І. Емоційна сфера дитини: теорія і практика. Київ : «Академія», 2004. 288 с.
4. Концепція Нової української школи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
5. Коробко С.Л. Робота психолога з молодшими школярами: Методичний посібник / С.Л. Коробко, О.І. Коробко. — 2-ге видання. — К.: Літера ЛТД, 2008. — 416 с.
6. Маляр О.І. Довільність емоційної регуляції та чинники її розвитку у молодших школярів : дис....канд. пс. наук : 19.00.07. Київ. 2015. 279 с.
7. Маляр О.І. Проблематика негативних емоційних проявів у дітей молодшого шкільного віку. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія»: збірник наукових праць. Острог: Вид-во НаУОА, 2018. № 7. С. 24–28.
8. Рейковський Я. Експериментальна психологія емоцій. 1979. 438 с.
9. Романова О.В. Гендерні особливості становлення «Я-концепції» молодших школярів : дис....канд. пс. наук : 19.00.07. Київ. 2012. 221 с.

Хасцька Наталія,
вчитель початкових класів
Красилівської гімназії №1
Красилівської міської ради
Хмельницької області

Мотивований учень. Мотивація та її ресурси в освітньому просторі

Анотація. Завданням сучасної школи є цілісний розвиток особистості, вивчення та встановлення індивідуальних рис і можливостей кожної дитини, створення умов для самовдосконалення та самореалізації. Реформування змісту освіти все більше вимагає від учнів уміння самотійно отримувати знання. Щоб цього досягти необхідно сформувані у них стійкий інтерес до навчальної і пізнавальної діяльності. Успішна діяльність залежить не лише від знань і здібностей, а й від мотивації. Учень має прагнути самостверджуватися, досягати високих результатів. Чим вищий рівень мотивації, чим більше чинників

спонукають до активної діяльності, тим більших результатів вона може досягнути.

Ключові слова: мотивація, мотивувати, прийоми, ігри, індивід, навчальна діяльність.

Мотивувати – значить спонукати до самостійного, усвідомленого вибору дій, які задовольняють наявні потреби як самої людини, так і колективу в цілому. Мотивація – це складний процес, пов'язаний з багатьма зовнішніми та внутрішніми чинниками, які покликані змусити людину діяти для досягнення певного результату.

Внутрішні чинники:

- наявність сприятливого середовища для вільного виявлення своїх освітніх бажань та творчих здібностей;
- наявність інформації, яку потребують учні, згідно зі своїми захопленнями, прагненнями, уподобаннями та поставленими цілями;
- відповідне об'єктивне ускладнення завдань на певному етапі навчання, щоб не було дуже легко чи занадто складно;
- можливість відчувати почуття власної гідності, значущості та успішності.

Зовнішні чинники:

- насиченість освітньої програми сучасними навчальними методами;
- наявність цікавого розвивального середовища;
- емоційність та творчість педагогів;
- правильна мотивація зі сторони педагогів.

Потрібно усвідомлювати, що кожен учень це індивід і віднайти мотиваційні чинники, які підходили б одночасно всім, неможливо. Когось мотивує емоційний, усміхнений вчитель, когось – яскравий дидактичний матеріал. Прагнучи відповісти на запитання, від кого або від чого залежить мотивація дитини в початковій школі, важливо враховувати багато моментів.

Зазвичай діти не хочуть вчитись, тому що:

- Дорослі надають занадто великого значення навчанню та акцентують увагу лише на високих досягненнях.
- Навчання займає весь вільний час.
- Не бачать у цьому сенсу та гострої потреби.
- Складно.
- Не цікаво.

Мотивація - це явище, яке вміщує в собі багато дієвих методів та прийомів. Існує безліч способів спонукати людину до рішучих дій в напрямку реалізації її цілей. В освіті головна роль все ж відводиться педагогу, який повинен бути компетентним та сучасним, творчо підходити до своєї професії, мати авторитет у дітей.

Всі ці якості можна здобути, використовуючи новітні технології навчання. Прагнучи вмотивувати дітей до навчання, вчителю слід велику увагу приділяти тому, що задовольняє потреби дітей на певному етапі й відповідно допоможе досягти їм необхідних результатів.

Використовуючи різноманітні мотиваційні прийоми також важливо розуміти, що найкращий метод у невідповідний час або в неправильних обставинах може призвести до руйнівних переконань у дітей. Тому варто бути обізнаним в мотиваційних прийомах та методиках.

Серед основних методів та прийомів мотивації слід виділити:

Комунікативна атака. Педагог намагається залучити до розмови та зацікавити різноманітними словесними прийомами якомога більше учнів. Цей метод націлений на те, щоб активізувати в учнів емоційну сферу. Після слів педагога діти повинні відчувати подив, зацікавленість, захоплення, які змусять їх проявити інтерес до

подальшого навчання. Для цього вчитель використовує: цікаві запитання, короткі розповіді з власного досвіду, смішні або незвичайні історії тощо.

Закріплення позитивного враження. Педагог намагається створити позитивне враження від процесу навчання, зацікавити та викликати в дітей бажання далі самостійно освоювати тему. Для цього він за допомогою переважно ігрових прийомів заохочує учнів до вивчення матеріалу. При цьому важливо дарувати компліменти, дякувати, веселити та давати можливість відпочити.

Долання перешкод. Розумова активність стимулюється тим, що вчитель ставлячи певне завдання поступово та відповідно до можливостей дітей ускладнює їх. Наприклад, обмежує час чи дає винагороду за додаткові завдання.

Навіювання. Педагог з допомогою непрямих вказівок намагається донести думку про важливість навчання. А саме:

- періодично озвучуючи одну й ту ж думку;
- не нав'язливо вимагаючи підтвердження своїх думок від учнів (ви згодні..., через те що...);
- більш емоційно підкреслюючи головні тези;
- поєднуючи теоретичний матеріал з відповідними практичними завданнями.

Делегування. Залучення учнів до активної участі всьому навчальному процесі. Вчитель, звертається до учнів за допомогою, дає можливість одним допомагати у вивченні навчального матеріалу іншим, складає з учнями домовленості, разом обирає як і чому вчитись

Ігри для мотивації.

Ігри на початку навчання спрямовані на визначення особистого налаштування учасників та більш детального визначення особливостей самого навчального процесу. Діти під час цих ігор знайомляться

один з одним, висловлюють свої думки, бажання та сподівання, налаштовуються на активне навчання. Сюди можна віднести ігри типу:

- Коло роздумів;
- Мікрофон;
- Чарівний клубочок.

Ігри в середині навчального процесу – це ігри, які безпосередньо мотивують до навчання, заохочують всіх учнів бути активними, використовуються під час послаблення уваги. Наприклад:

- Командні ігри;
- Естафети;
- Бліцопитування;
- Вирішення головоломок;
- Ігри з фізичною активністю;
- Створення проблемних ситуацій.

Ігри на закріплення вивченого. Зазвичай закріпити матеріал пропонується самостійно під час тестування чи виконання певних завдань. Під час самого навчального процесу використовуються ігри типу:

- Складемо разом казку;
- Виправ помилку;
- Закінчи речення;
- Складемо карту.

Мотивація навчання відіграє важливу роль у становленні особистості, адже без неї неможлива ефективна навчальна діяльність та розвиток здатності до саморозвитку, самовдосконалення, самоосвіти. Саме у молодшому шкільному віці закладається основа для подальшого навчання школяра і часто від бажання вчитися у початковій школі залежить і прагнення до навчання у середніх та старших класах. Тому вже на початку навчання в початковій школі необхідно виявляти причини

небажання деяких школярів вчитися та з'ясовувати, які сторони мотиваційної сфери у них не сформовані. За ставленням до навчання необхідно бачити складну будову мотиваційної сфери учня. Тому професійна діяльність учителя початкової школи полягає не лише в передачі знань, формуванні умінь і навичок, а ґрунтується на засадах психолого-педагогічної діагностики, яка уможливорює шляхом вивчення особистості учня забезпечити оптимальні умови для навчання і виховання, врахування індивідуальних потреб вихованців.

Мотивація навчання молодших школярів – одна з головних умов реалізації навчально-виховного процесу. Вона відіграє важливу роль у становленні особистості, адже без неї неможлива ефективна учбова діяльність та розвиток здатності і потреби до самовдосконалення, саморозвитку, самоосвіти. Вона не тільки сприяє розвитку інтелекту, але і є рушійною силою удосконалення особистості в цілому. Різноманітні питання проблеми мотивації навчання вивчали як вітчизняні, так і зарубіжні вчені. Так, загальнотеоретичні положення навчальної мотивації розроблено в працях В. Давидова, Д. Ельконіна, Г. Костюка, О. Леонтьєва, С. Максименка та ін. Питання щодо особливостей мотивації учнівської молоді розглядали Є. Ільїн, П. Якобсон, С. Рубінштейн, Д. Ельконін та ін., розвитку її структурних елементів та організації навчально-виховного процесу, який стимулює мотиваційну сферу особистості присвячено роботи А. Маркової, О. Орлова, С. Ніколаєва та інших науковців. В низці досліджень висвітлено взаємозв'язки між мотивацією й успішністю навчально-виховної діяльності школярів (М. Дригус, Ю. Орлова, П. Якобсон та ін.). Також проблему мотивації навчання розглянуто у працях дослідників: Л. Виготський, Г. Костюк, Н. Менчинська, О. Леонтьєв, А. Лурія, К. Ушинський, В. Сухомлинський, Ж. Піаже, А. Маслоу, Л. Божович, С. Максименко, О. Скрипченко, Н. Чуприкова, Т. Ілляшенко, С. Москвичов, О. Малихіна, Л. Верещагіна, В. Шадріков, Є. Ільїн, В. Вілюнас, С. Занюк та інші.

У молодшому шкільному віці головний зміст мотивації полягає в тому, щоб навчити дитину вчитися, адже це початок становлення мотивації учіння, від якого багато в чому залежить її доля протягом успішного шкільного життя. Мотивами у навчанні можуть виступати потреби учнів, пізнавальний інтерес, емоції, які виникли на уроці, ідеали, установки. Для кожної дитини важлива потреба у нових враженнях, яка може поступово перейти в пізнавальну потребу. І саме на неї повинен спиратися вчитель у першу чергу, актуалізувати її, сприяти її усвідомленню учнями. Педагогічна діяльність учителя потребує знань та вмінь формування мотиваційної сфери особистості учня для досягнення та підвищення результативності навчання.

Список використаних джерел та літератури

1. Алексєєва М.І. Мотиви навчання учнів: Посіб. для вчителів. – К.: Рад. шк., 1974. – 120 с.
2. Гнатюк О.В. Основи здоров'я: підруч. для загальноосвіт. навч. закл.: 1 кл. / О.В. Гнатюк. – К.: Генеза, 2012. – 112 с.
3. Гнатюк О.В. Основи здоров'я: підруч. для 2-го кл. загальноосвіт. навч. закл. / О.В. Гнатюк. – К.: Генеза, 2012. – 112 с.
4. Гнатюк О.В. Основи здоров'я: підруч. для 3-го кл. загальноосвіт. навч. закл. / О.В. Гнатюк. – К.: Генеза, 2013. – 144 с.: іл.
5. Гнатюк О.В. Основи здоров'я: підруч. для 4 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О.В. Гнатюк. – К.: Генеза, 2015. – 160 с.: іл.
6. Загальна психологія: підруч. для студентів вищ. навч. закл. / С.Д. Максименко, В.О. Зайчук, В.В. Клименко, В.О. Соловієнко. // За заг. ред акад. С.Д. Максименко – К.: Форум. – 2000. – 543с.
7. Маркова А.К. Формирование мотивации учения в школьном возрасте. – М.: Просвещение, 1983. – С. 24-25.
8. Матюхина М. В. Мотивация учения младших школьников. – М.: Просвещение, 1984. – 198 с.

9. Партнерська взаємодія учасників освітнього процесу в умовах децентралізації

Головня Оксана,
вчитель початкових класів
Старокостянтинівської загальноосвітньої
школи I-III ступенів №6
Старокостянтинівської міської ради
Хмельницької області

Мистецтво жити з дітьми

Анотація. У статті акцентується увага на проведенні батьківських зборів у новому форматі у вигляді тренінгу в умовах впровадження Концепції Нової української школи. Проведення батьківських зборів у формі тренінгу дозволяє вчителям значно поліпшити відносини з батьками учнів, що засновані на співпраці та взаємодії в режимі діалогу педагогів і батьків.

Ключові слова: педагогіка партнерства, тренінг, вправа, батьківські збори, сучасне освітнє середовище, учасники освітнього процесу.

Упровадження реформи Нова українська школа ставить перед закладами освіти принципово нові завдання: школа має стати закладом, у якому приємно навчатися, можна здобути не тільки знання, а й уміння застосовувати їх у житті. Педагогіка партнерства — ключовий компонент Нової української школи. Важливим є партнерство всіх учасників освітнього процесу (учнів, батьків, вчителів) у реалізації завдань реформи освіти.

Нова українська школа включає необхідність перебудови школи і сім'ї, яка має здійснюватись у двох напрямках:

- підготовка педагогічного колективу школи до взаємодії з батьками;
- залучення батьків до процесу життєдіяльності закладу.

Згідно вимог Нової української школи, робота з батьками — це важлива умова успішної діяльності закладу освіти. Нова українська школа базується на педагогіці партнерства, яка передбачає рівність позицій партнерів, шанобливе ставлення один до одного з урахуванням реальних можливостей.

Виховання дітей — це важлива умова нашого життя. Правильне виховання — це наша щаслива старість, погане — це наше майбутнє горе, наші сльози, це наша провина перед іншими людьми, перед своєю країною. Родина і школа відіграють основну функцію у вихованні дитини. Саме в Новій українській школі розвиваються вміння учнів початкової школи застосовувати засвоєні знання, уміння та навички, способи діяльності у реальних життєвих ситуаціях, здатність пристосовуватись до швидких змін життя, адаптуватись, уміти знаходити шляхи розв'язання проблем...

Особливе значення у характеристиці якості початкової освіти має опанування молодшими школярами уміння вчитися, готовність (операційна, змістова) для продовження навчання в основній школі, моральна вихованість, позитивний соціальний досвід. Все це досягається за допомогою правильно організації взаємодії педагогів з батьками.

В умовах реформування освіти, упровадженні Концепції Нової української школи, Державного стандарту загальної початкової освіти зросла роль батьків у вихованні дітей, підготовці їх до навчання у школі, супровід і допомога в навчально-виховному процесі. Батьків цікавить освітнє середовище, де перебуває їхня дитина, методи навчання, комунікація і соціалізація дитини... Батьки закладають підвалини

майбутнього своєї дитини. Тому чи варто шкодувати на це час, старання, любов, економічні витрати? Але потрібно пам'ятати, що найважливішим є батьківська щира любов до дитини, яка єднає в одне ціле, це гарантія батьківського щастя, це ниточка, яка з'єднуватиме їх із дитиною все життя. Отже, перші ниточки сплетені, далі йде спільна робота батьків і вихователів, батьків і вчителів у плетиві різноманітних і різнобарвних візерунків дитячого виховання.

Візерунки складаються в реалізацію головних принципів педагогіки партнерства:

- повага до особистості;
- доброзичливість і позитивне ставлення;
- довіра у відносинах;
- розподілене лідерство (активність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків);
- принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей).

Батьки — це перші учителі дітей, тому потрібно використати їхній досвід, знання особливостей своєї дитини.

У нашій школі батьки беруть активну участь в оформленні освітнього середовища. Для того, щоб рости гармонійно розвиненою, дитина повинна перебувати в естетично оформленому, практично зручному для дітей оточенні. Тому батьки допомогли у підготовці різноманітної наочності, закупили розвиваючі ігри, виростили протягом літа кімнатні рослини, які надалі дбайливо доглядають їхні діти. Кімнатні рослини у нашому класі є особливою темою. Вони настільки квітнуть і бувають зеленим оксамитом, що всі, хто заходить у нашу класну кімнату, милуються їх красою і наділяють нас компліментами. Нам приємно чути такі захоплення нашою працею. Дуже приємно, що справа, яку розпочали батьки із вирощування і догляду за кімнатними рослинами, продовжується дітьми.

Своїх вихованців я теж порівнюю із квітами. Спочатку народжується ледь помітний пагінець, який під ласкавим теплим сонечком набирається сили і перетворюється на розкішну квітку. Кожна квітка неповторна своєю формою, забарвленням, пахощами... Краса її і гарний вигляд залежать від природних умов і оточуючого середовища. Отак і наші дітки залежать від умов, які ми їм створимо, і від нашого виховання.

На першому тренінговому занятті проводжу вправу «Знайомство». Кожний із батьків отримує квітку, де записує прізвище та ім'я першокласника. Далі кожен з батьків «садить» квітку в квітничок «Дружний клас». При цьому відбувається коротенька презентація своєї родини продовженням речення: «Наша родина складається з ...», «Ми любимо...». Так в центрі виростає квітничок, а навколо нього згуртовуються садівники (батьки і вчитель), які будуть докладати всі зусилля для того, щоб квіти набирали нових сил-знань і при цьому залишалися красиві, міцні і здорові.

Для того, щоб діти-квіти швидко адаптувалися до нових умов, колективу, подаруємо їм теплий дощик. Вправа «Теплий дощик». Тренер роздає кожному учаснику клейкий папір у вигляді крапельки, на якій записані незакінчені речення: «Від вчителя ми очікуємо...», «Від однокласників моєї дитини ми очікуємо...», «Від себе я очікую...». Крапельки прикріплюємо на квіточки. Вчителю бажано проаналізувати пізніше очікування батьків, скласти схематичну таблицю, яка допоможе під час роботи із вихованцями. При цьому вчитель теж презентує свою краплинку: «Від батьків я очікую...», «Від моїх першокласників я очікую...», «Від себе я очікую...»

Далі йде система тренінгів, батьківських зборів з елементами тренінгу, тому що цей вид діяльності в умовах Нової української школи є одним з найбільш ефективних і доцільних у реалізації принципів партнерства, діалогу, добровільної особистої зацікавленості, отримання досвіду вчасного реагування на хибне рішення

дитини або власне, впровадження різних форм виховання та спілкування з дитиною, якими можна обмінятися з іншими батьками під час заняття. Недаремно тренінг називають новим форматом спілкування з батьками. Тренінг (англ. training) — це запланований процес модифікації (зміни) відношення, знання чи поведінкових навичок того, хто навчається, через набуття навчального досвіду з тим, щоб досягти ефективного виконання в одному виді діяльності або в певній галузі. Тренінг — це особлива форма навчання, під час якої людина в цікавій, демократичній і доступній формі оволодіває новими знаннями, отримує нові навички. Тренінг — це можливість ефективної взаємодії класовода і батьків, продуктивна форма їхнього спілкування. Під час тренінгового заняття, на відміну від традиційних батьківських зборів, батьки беруть активну участь, висловлюючи при цьому своє бачення відповіді на певні поставлені проблеми, можуть ділитися власним досвідом їх вирішення, обговорювати досягнення поставленої мети.

Цікавим для батьків був тренінг «Мистецтво жити з дітьми», під час якого дорослі сприймали світ дитинства у просторі світу дорослих. Дорослим простіше сприймати світ дітей, адже вони пройшли шлях дитинства. Саме про це хотілося нагадати їм під час проведення тренінгу. «Всі дорослі спочатку були дітьми, тільки мало хто з них про це пам'ятає» —, говорить у присвяті до своєї казки Антуан де Сент-Екзюпері. Даний вислів був епіграфом проведення тренінгу. Автор казки порівнює: ось так бачить події дитина, а ось так — доросла людина, і ця відмінність вражає. Письменник запевняє, що дитяче бачення світу є природніше, людяніше, отже, правильніше, ніж у дорослих, і що світ має бути не зовсім таким, яким його роблять дорослі люди. І всі життєві настанови, що дають дорослі, не мають зв'язку між собою, бо живуть ці дорослі поодинокі на різних астероїдах. Осмислення, обговорення, вирішення даних висловів було метою тренінгу. На даному тренінгу проводились вправи для об'єднання астероїдів у єдину систему, де буде зручно і зрозуміло жити і дорослим, і дітям. Наприклад, вправа «Комета», яка розпочалась з інформаційного повідомлення тренера. Кожна група отримує текст «Як краще любити дитину». Текст учасники опрацьовують протягом 5 хвилин. Наступний етап роботи — презентація основних тез, також можливе доповнення власними думками. Вся інформація записується на хвості комети, яка пролетить крізь дитячі роки.

Вправа «Зірочки». Кожен учасник отримує завдання презентувати найкращі якості своєї дитини і записати їх на промінчиках зірочок. Підсумком цієї вправи є обмін досвідом про те, як дані якості, таланти, захоплення дітей розвиваються і заохочуються в певній родині.

Також був проведений тренінг «Як виховати творчу особистість». Проблема творчого розвитку особистості в сучасному світі актуальна в кожній розвиненій країні. Кожна цивілізована країна або та, яка хоче бути цивілізованою, дбає про творчий потенціал суспільства загалом і кожної людини зокрема. Усе це разом пов'язане із рівнем загальної освіти, увагою до розвитку творчих здібностей особистості, надання їй можливості виявляти їх. Нова українська школа теж передбачає звернення більшої уваги на розвиток творчих здібностей, креативності, вмінню швидко оцінювати ситуацію і приймати рішення, застосовувати отримані знання на практиці, діяти нестандартно (творчо) в певних ситуаціях. Окрім того, як свідчить досвід, людина, яка здатна генерувати ідеї, використовувати знання й уміння в нових ситуаціях, комфортно почувається в нестабільних соціальних умовах — швидше знаходить своє місце в суспільстві.

Ідея саморуку лежить в основі проблеми активності людини — багаторівневої, багатовимірної, яка розкриває індивідуально-особистісний рівень і спосіб здійснення життєдіяльності. Найвищий рівень активності можна характеризувати як творчу активність.

У процесі творчої діяльності творча активність передбачає чутливість особистості до проблем, недосконалостей, пошуку власних шляхів вирішення проблем, особисту ініціативу.

Важливим є створення творчого стану, самопочуття особистості. Тому особливу увагу слід звернути на удосконалення сенсорних умінь, тобто створення розвинутих органів відчуттів тієї необхідної сходинки до вдосконалення і налаштування всієї емоційної й розумової сфери людини.

Під час проведення тренінгу для батьків «Як виховати творчу особистість» були проведені такі вправи: «Техніка сили розуму» (за Дж. Скоттом), вправа-асоціація «Творчість – це...», «Чарівні окуляри».

Вправа «Техніка сили розуму». Дж. Скотт у своїй техніці пропонує три основні підходи для збільшення творчої енергії. Дані підходи я розробила практично, виходячи із власного розуміння їхньої суті і відповідно до мети проведення тренінгу. Мета тренінгу: створення емоційного настрою на спільну роботу; визначення рис творчої особистості та умов, що заважають виявленню творчості; сформулювати стратегію поведінки батьків, що сприяє розвитку творчих здібностей у дитини, нестандартного мислення, впевненості у власних силах.

1. Знаходження нових шляхів використання речей.

Наприклад, перед кожною групою батьків лежать побутові відходи (пластикові пляшки, ґудзики, етикетки, пір'їнки, шматки тканини, тощо), природний матеріал, потрібно з цих предметів створити композицію.

2. Знаходження нових методів чи засобів для досягнення мети (мрії).

Даний підхід ми організували наступним чином. Кожному учаснику роздали конверт, на якому був напис «Моя основна проблема у вихованні дитини...». До конверта прикріплені стікери, кількість яких відповідає кількості учасників тренінгу. Кожен дописує речення і передає конверт сусідові праворуч. Той ознайомлюється з описом проблеми на конверті, бере стікер і записує на ньому можливий шлях вирішення даної проблеми, не зазираючи всередину конверта. Коли учасники тренінгу знов отримують свої конверти, вони ознайомлюються із запропонованими ідеями розв'язання проблеми. Потім можуть (за бажанням) поділитись ідеями із групою.

3. Унесення змін у те, що вже є, чи комбінування новими способами того, що вже є:

- а) зміна речей (за розміром, кольором, фасоном, конструкцією);
- б) зміна постановки (додати, прибрати, переставити, змінити співвідношення розмірів);
- в) зміни людей (себе, інших, взаємин);
- г) складання нових комбінацій.

Як підсумок попередньої вправи — асоціація «Творчість — це...». Назвіть перше, що спадає на думку, коли ви чуєте слово «творчість». Інформаційне повідомлення. Психологи, педагоги, вчені давали різні визначення цьому поняттю, називали ознаки, за якими можна визначити творчі здібності. Кожен науковець прагнув розширити поняття «творчість» і «творча особистість». У вузькому сенсі творчість — людська діяльність, яка породжує щось якісно нове, те, що має суспільно-історичну цінність. Не кожну людину можна назвати творчою особистістю, потрібно враховувати цінність і значущість нового результату, хоча масштаб його може бути різним.

У широкому сенсі творчість — це практична або теоретична діяльність людини, під час якої з'являються нові результати: знання, рішення, способи діяльності, матеріальні цінності. Тобто творчі здібності так чи інакше притаманні кожній нормальній людині.

Необхідними компонентами творчості є фантазія, уява, психічний зміст якої міститься у створенні образу кінцевого продукту (результату творчості).

Цікавою для розвитку творчого мислення є вправа «Чарівні окуляри». Із цупкого паперу виготовлені окуляри із круглими «лінзами». Тренер бере окуляри і говорить: «Перед вами чарівні окуляри. Ці круглі окуляри я називаю чарівними тому, що коли я їх надягаю, можу бачити тільки круглі предмети. Одягніть, будь ласка,

окуляри і знайдіть предмети круглої форми, що знаходяться у кімнаті. Далі учасники об'єднуються у пари й, уважно дивлячись одне на одного, намагаються знайти щонебудь кругле на учаснику навпроти.

Можна запропонувати учасникам уявити, що вони вийшли на вулицю (ліс, поле) в чарівних окулярах. Нехай перерахують всі предмети круглої форми.

Вправа «Коллективна поема». Кожен учасник на аркуші паперу в правому верхньому кутку пише свої ініціали (або якусь емблему). Далі кожен пише короткий рядок, з якого буде починатися поема, передає свій листок сусідові зліва, і той дописує свій рядок, який продовжує поему. Після того, як кожен напише по одному рядку на всіх листках, закінчена поема повертається автору першого рядка. Після того, як усі поеми будуть написані, можна прочитати їх всім учасникам.

Дані вправи батьки проводять вдома з дітьми, урізноманітнюючи їх новими завданнями і розвиваючи здібності до творчої діяльності дітей. Разом зі школою навчатимуть вирішувати нестандартні завдання, обмірковувати різні варіанти рішення, зіставляти розбіжні точки зору, спілкуватися з мистецтвом, розвивати уяву, фантазію.

Також був розроблений і проведений тренінг на тему «Всі люди рівні, але всі вони різні». Мета даного тренінгу: сприяти позитивному самоусвідомленню неповторності себе і своєї дитини; показати навички доброзичливого спілкування. Кожна людина неповторна, індивідуальна, має свій характер, вдачу, стиль поведінки, але всі ми живемо в соціальному оточенні і тому маємо враховувати не тільки свої особисті інтереси і прагнення, але й інтереси інших людей. Переступивши поріг першого класу, діти стали членами екіпажу космічного корабля, який підійматиме їх до нових висот протягом одинадцяти років. А ви, батьки, є бортпровідниками у цьому польоті, разом з вчителем направляєте його політ і прокладаєте нові маршрути. Цей політ потрібно організувати таким чином, щоб було зручно і цікаво всім учасникам навчально-виховного процесу.

Притча «Мудрість батьків»

Приходить до батьків молода дівчина і говорить: «Тату, я втомилася, у мене таке важке життя, так багато проблем, я весь час пливу проти течії, у мене немає більше сил... Що мені робити?». Замість відповіді батько поставив на вогонь три однакових каstrулі з водою, в одну кинув моркву, в іншу поклав яйце, а в третю насипав зерна кави. Через деякий час він вийняв із води моркву та яйце і налив у чашку кави з третьої каstrулі. «Що змінилося?» — запитав він. Дочка відповіла, що морква і яйце зварилися, а зерна кави розчинилися. На що батько сказав, що це лише поверхневий погляд на речі. Тверда морква, побувавши в окропі, стала м'якою і піддатливою. Крихке і рідке яйце стало твердим. Зовні вони не змінилися, а змінили свою структуру під впливом певних обставин. Так і люди: сильні зовні можуть розклеїтись і стати слабкими там, де крихкі і ніжні лише тверднуть і зміцнюються... «А кава?» — запитала дочка. «О! Це найцікавіше! Зерна кави повністю розчинилися в новому середовищі і змінили його, перетворили окріп на прекрасний ароматний напій. Є особливі люди, які не змінюються в силу обставин — вони змінюють самі обставини і перетворюють їх на щось нове й прекрасне, отримуючи користь і знання в такій ситуації.» — відповів батько.

Дана притча показує, які різні бувають люди, як вони залежать від навколишніх обставин, як змінюється внутрішній світ людини під дією певних ситуацій.

Складання «Джерела доброти». Кожна група має малюнок маленького джерельця. Допоможіть йому піднятися вгору, набратися сил. Назвіть якості людини, які вас захоплюють і запишіть, розширюючи кола води.

Вправа «Любов. Турбота. Доброта». Кожній команді пропонується зашифрувати в малюнках слова: «любов», «турбота», «доброта». Команди презентують свої малюнки, інші учасники відгадують зашифроване слово. Підсумок:

якими б різними не були діти, ці слова є важливими і дієвими у вихованні кожного з них.

Вправа «Я мрію, що моя дитина...». На промінчиках сонечка потрібно написати продовження речення «Я мрію, що моя дитина...». Після презентації кожного побажання, тренер прикріплює сонечка на символічне небо мрій. А хто може здійснити ваші мрії? Ви. Саме ви допоможете дитині вирости чудовою людиною з добрим серцем. Саме для цього потрібні якості з попередньої вправи — турбота, любов і доброта, а ще терпіння і працьовитість.

Тренінги, батьківські збори з елементами тренінгу є головною метою змін — спілкування батьків із закладом освіти в контексті шкільного життя їхньої дитини. З практичного досвіду можу сказати, що батьків зацікавили тренінги, тому що під час тренінгу вони знайшли відповіді на різні запитання, обмінялися досвідом з іншими батьками, поспілкувались із вчителем в атмосфері рівності і доброзичливості. Надалі я планую розробити проведення індивідуальних зустрічей з батьками. Хочу запозичити досвід ізраїльських шкіл, де саме практикують подібні зустрічі. При цьому на індивідуальних зустрічах бажана присутність і активна участь психолога, вчителів, які викладають окремі предмети у даному класі. На перший погляд мені здалось, що це дуже просто, насправді після підготовки і проведення перших зустрічей зрозуміла, що це цікаво, дуже дієво для батьків, але мені, як вчителю, над цим ще потрібно попрацювати, створити систему роботи, розробити графік...

Висновки. Отже, партнерство батьків і вчителів дасть можливість всім дітям зростати і розвиватися у комфортному середовищі, розкриваючи свої природні здібності, таланти і покликання. Вільний розвиток особистості робить її щасливою, впевненою в собі, самодостатньою. Чи можуть більшого бажати батьки і вчителі? Тим більше, що в процесі співпраці народжується розуміння, повага і тісні зв'язки для досягнення спільної мети. Нова українська школа — безпечне середовище для розвитку, де діти навчаються спілкуватися між собою, відчують, що їх розуміють, приймають такими, як вони є, мають свободу, поєднану з відповідальністю. Дуже важливо, щоб процес партнерства проходив злагоджено, з довірою та повагою до інших.

Список використаних джерел та літератури

1. Богуш А. М. Мова дітей. — К.: ВКТФ «Кобза», 2003 — 143 с.
2. Вітюк В. В. // Пед. Пошук. — 2017. — №2 (94). — С. 4-5.
3. Концепція Нова українська школа.
4. Кучерява Н. Батьки і діти: встигаємо, не поспішаючи / Практичний психолог: Дитячий садок. — 2014. — С-10-11.
5. Нижник. Г. Стежиною батьківської мудрості: тренінг для батьків / Психолог дошкілля. — 2010. — С. 15.
6. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. — К.: Видавництво «А. С. К.», 2004. — 192 с.
7. Родигіна В. І. Компетентісно орієнтований підхід до навчання. — Х.: Вид. група «Основа», 2008. — 112 с.
8. Сарабейська М. Л. Виховання дітей у сім'ї // Розкажіть онуку, — 2006. — №21-22. — С. 107-111.
9. Шелестова Л. Як допомогти дитині стати творчою особистістю. — К.: Редакції загальнопедагогічних газет, 2003. — 11 с.
10. <https://vseosvita.ua/library/treningove-zanatta-dla-batkiv-diti-vidobrazenna-batkiv-8623.html>

Ліщук Світлана,
вчитель
Ізяславської початкової школи №6,
I кваліфікаційна категорія

Теоретичні аспекти індивідуального підходу до навчання в контексті педагогіки партнерства сучасної початкової школи

Анотація. У статті висвітлено теоретичні аспекти індивідуального підходу до навчання молодших школярів у контексті педагогіки партнерства в початковій ланці НУШ, розкрито сутність поняття «індивідуальний підхід до навчання» та еволюцію його змісту у вітчизняній педагогічній науці. З'ясовано внесок О. В. Сухомлинського в теорію і практику досліджуваного феномена, значення його досвіду для розбудови Нової української школи.

Ключові слова: педагогіка партнерства, індивідуальний підхід, навчання школярів, освітній процес, еволюція змісту, педагогічна наука.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку українського суспільства, неоднозначні події бурхливого сьогодення зумовили кардинальні зміни в усіх галузях системи національної освіти і в першу чергу реформування загальної середньої освіти. В умовах сучасного освітнього середовища закладів загальної середньої освіти, в якому активно реалізується положення Концепції Нової української школи, важливого значення набуває запровадження педагогіки партнерства, тобто «простору дитинства», що базується на «засадах рівності, діалогу, співпраці, прийняття». В її основу покладено систему методів та прийомів навчання й виховання, сутністю яких є гуманне ставлення до здобувачів освіти, творчий підхід до кожного з них.

У контексті педагогіки партнерства в оновленій початковій школі на особливу увагу заслуговує використання в освітньому процесі індивідуального підходу до навчання молодших школярів. Індивідуальний підхід впродовж тривалого часу з різною інтенсивністю використовувався традиційною педагогікою і знову ввійшов у дидактичний арсенал працівників освітньої галузі, оскільки за його допомогою у навчально-виховній роботі з колективом усього класу досягається педагогічний вплив на кожного учня, тому що він ґрунтується на знанні його особистих рис, здібностей, здатностей до різних видів навчальної діяльності. Вчителю необхідно створити на уроці такі умови, щоб кожен учень працював у міру своїх сил, відчував упевненість у собі, був зацікавлений інтелектуальною працею, свідомо та міцно засвоював програмовий матеріал.

Індивідуальний підхід до навчання, з одного боку, готує дітей з низьким рівнем знань до сприйняття нового матеріалу, сприяє своєчасному усуненню прогалин у знаннях, а з іншого – ширшому використанню пізнавальних можливостей учнів з високим рівнем знань, зростанню їх постійного інтересу до навчання. Його застосування в педагогіці партнерства Нової української школи забезпечує належне опанування навчального матеріалу всіма молодшими школярами. Його актуальність в умовах сьогоденних освітніх реалій надзвичайно зростає, відповідно зростає і потреба в науковому аналізі й осмисленні можливостей застосування індивідуального підходу в навчанні різних категорій здобувачів освіти в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення фахової наукової літератури засвідчило, що ключові поняття педагогіки партнерства ґрунтовно розкрито в напрацюваннях Ш. А. Амонашвілі, І. П. Волкова, Дж. Епштейн, І. П. Іванова, В. А. Караковського, С. М. Лисенкової, А. С. Макаренка, В. О. Сухомлинського, В. Ф. Шаталова, А. Шляйхер та ін.

Увага до ролі і функцій, завдань і змісту індивідуального підходу до навчання в Україні посилилася з кінця минулого століття, коли активізувалися модернізаційні, реформаторські процеси в системі освіти, зумовлені гострою потребою в підвищенні якості підготовки фахівців, забезпеченні освітніх потреб усіх осіб, надання учням підтримки в освітньому процесі. Дослідження цих аспектів індивідуального підходу впродовж окресленого періоду здійснювали Л. Н. Абрамова, Л. Д. Березівська, А. М. Богуш, М. С. Вашуленко, В. І. Володько, С. У. Гончаренко, М. В. Гриньова, В. М. Єремеева, Н. Ф. Ісак, Г. М. Кoberник, О. В. Назаренко, Л. М. Письменна, В. Ю. Підгурська, О. Я. Савченко, Л. П. Скорич, Л. І. Ткаченко та ін..

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується ця стаття. Незважаючи на значну кількість психолого-педагогічної літератури з окресленої проблеми, теоретичні аспекти індивідуального підходу до навчання молодших школярів у контексті педагогіки партнерства сучасної початкової школи висвітлені недостатньо. Тому їх подальше дослідження є актуальним науковим запитом і нагальною потребою освітянської практики.

Мета статті полягає у визначенні й обґрунтуванні теоретичних аспектів індивідуального підходу до навчання молодших школярів у контексті педагогіки партнерства в початковій ланці НУШ, аналізі еволюції сутності поняття «індивідуальний підхід до навчання» у вітчизняній педагогіці другої половини ХХ – перших десятиліть ХХІ ст..

Виклад основного матеріалу. Аксиоматичним є твердження, що людина особистістю не народжується, а стає, водночас власне «Я» особистості починає своє формування ще у досить ранньому віці. Саме тому початкова школа повинна тісно співпрацювати з батьками, педагогами закладів дошкільної освіти. А головне завдання вчителя початкових класів – зацікавити здобувача освіти, прищепити йому бажання вчитися, пізнавати, орієнтуватися у новому, виробити в учнів уміння навчатися впродовж життя. Для цього йому слід підібрати «ключик» до серця кожної дитини, знати її особистісні потреби, уподобання, тип темпераменту, враховувати вікові особливості.

Важливо наголосити, що в умовах педагогіки партнерства відбувається переосмислення ролі вчителя. Якщо раніше педагог подавав знання у «готовому» вигляді, то сьогодні він навчає учнів самостійно шукати відповіді на запитання, формулювати їх, робити висновки, розвиває навички творчого мислення, активного пошуку. Сучасний вчитель НУШ постійно аналізує власну педагогічну діяльність, робить виклики учням з метою мотивації досягнення більшого, застосовує новітні методи навчання, які базуються на співпраці, активній участі здобувачів освіти у навчальній діяльності.

При цьому береться до уваги така особливість дітей молодшого шкільного віку як прагнення до перемог, схвалення та мотивації. Враховується також і те, що в одному класі, як правило, навчаються учні з високим рівнем розвитку, які потребують ускладнених видів завдань, що мотивуватимуть їхню подальшу пізнавальну діяльність, та учні з низьким рівнем розвитку, яким потрібен підбір простих видів завдань, щоб остаточно не втратити прагнення до здобування знань (бо в них «все не виходить»). Звідси цілком очевидно впливає, що працювати за традиційною дидактичною системою не тільки не раціонально, а просто неможливо, оскільки за таких умов не всі учні можуть освоїти складну навчальну програму. У зв'язку з цим у законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепції «Нова українська школа», Державному стандарті початкової освіти наголошується на необхідності застосування ефективних підходів до навчання, зокрема й індивідуального.

Аналіз фахової літератури і наш власний досвід дають підстави погодитись із твердженням дослідниці О. Назаренко, що «сучасна педагогічна наука визначає принцип індивідуального підходу до учнів у навчанні як найважливіший у дидактиці. Такий підхід передбачає цілеспрямовану діяльність педагога з навчання і виховання

особистості кожного учня в класному колективі. Спеціально організований процес має на меті максимально розвинути індивідуально-типологічні особливості вихованців завдяки їх неперервному вивченню та побудові на цій основі системи індивідуалізованих задач. Відповідно до пізнавальних можливостей кожного варіюється мета, форми, методи, темп навчання, а також кількість та складність виконання завдань» [4, с. 45]. Однак для його реалізації педагогу потрібні глибокі знання особистості та умов її життя, оскільки «такий підхід, як зазначається в «Енциклопедії освіти», передбачає не пристосування цілей і основного змісту навчання до окремого школяра, а пристосування форм і методів педагогічного впливу до індивідуальних особливостей задля забезпечення запроєктованого рівня розвитку особистості. Індивідуальний підхід створює найбільш сприятливі можливості для розвитку пізнавальних сил, активності, нахилів і обдарувань кожного учня» [1, с. 332].

У контексті нашого дослідження важливою є творча спадщина видатного українського педагога В. О. Сухомлинського, оскільки проблема індивідуального підходу до навчання учнів постійно перебувала в центрі уваги вченого. У працях «Павлиська середня школа», «Розмови з молодим директором школи», «Розвиток індивідуальних здібностей і нахилів учнів», «Слово до спадкоємця», «Сто порад вчителю», «Як виховати справжню людину» та ін. В. О. Сухомлинський наголошував, що індивідуальний підхід до кожного учня з перших днів його перебування в закладі освіти має стати основою діяльності педагогічного колективу школи загалом і кожного вчителя зокрема. У першу чергу ця настанова стосується вчителів початкових класів, які повинні виявити індивідуальні психологічні особливості своїх вихованців, їхні нахили, захоплення, приховані таланти, розвивати творчі здібності молодших школярів усіма доступними методами, прийомами і засобами, що є в арсеналі наукової і народної педагогіки. Оскільки кожна дитина – це неповторна індивідуальність, а нахили і здібності учнів надзвичайно різноманітні, то, відповідно, й види навчальної діяльності мають бути різноманітними як на уроці, так і в позаурочний час. Ефективними формами індивідуального підходу дослідник вважав проведення бесід віч-на-віч на різні теми; поділ класу на кілька груп залежно від розумових можливостей учнів; проведення уроків мислення молодших школярів на природі; читання за спеціально укладеною хрестоматією; складання казок; поетичну творчість; створення атмосфери творчої діяльності у школі через зацікавлення, інтереси учнів. Власне, учений-практик закликав до того, що проголосила Концепція «Нова українська школа» і що вже практично втілено в освітньому просторі (середовищі) кожного початкового класу – оформлено зони/куточки інтересів учнів. Завдання полягає в тому, щоб педагоги творчо використовували їх у повсякденній праці, спілкуванні з молодшими школярами. І тут, безперечно, стане в нагоді практичний досвід організації індивідуального підходу до навчання і виховання зростаючої особистості, напрацьований В. О. Сухомлинським в очолюваній ним Павлиській середній школі – «школі радості», де кожній дитині забезпечували необхідне, багате, різноманітне, привабливе інтелектуальне життя. Йдеться, отже, про таку організацію навчального процесу, за якої вибір методів, прийомів і темпів у навчанні побудований на врахуванні індивідуальних відмінностей учнів, рівня їх здібностей до здобуття нових знань. Педагог-гуманіст, опираючись на власний досвід, аргументовано стверджував: «Жива істота, яка з вашою допомогою пізнає світ, поступово стає особистістю. У цьому важкому становленні влада педагога має бути особливо обережною: воля старшого легко може перетворитися в сваволю, а інколи – і в розправу над людиною. Не придушити й зламати, а підняти й підтримати, не знеособити внутрішні духовні сили дитини, а утвердити почуття власної гідності» [6, с. 443].

Принцип дитиноцентризму, а також засади педагогіки партнерства (співробітництва), який визначив сутність педагогічної діяльності В. О. Сухомлинського і був її серцевиною, утверджує сьогодні Нова українська школа.

Адже її метою є «орієнтація на потреби учня», «удосконалення процесу виховання», «створення нової структури школи, що дасть змогу засвоїти новий зміст освіти і набути нових компетентностей, необхідних для успішної самореалізації особистості», а результатом освітнього процесу має стати «цілісна всебічно розвинена особистість, здатна до критичного мислення», «приймати відповідальні рішення», «...зміцнювати зовнішній світ», «конкурувати на ринку праці, навчатися впродовж життя», «...спілкуватися в багатокультурному середовищі» [3].

Провідними засобами у досягненні цієї багатоаспектної мети визначено компетентнісний та особистісно-орієнтований підходи до навчання. Їх впровадження в процес навчання дає можливість «враховувати вікові особливості психофізичного розвитку учнів, передбачати здобуття ними умінь і навичок, необхідних для успішної самореалізації в професійній діяльності, особистому житті, громадській активності» [3].

Як бачимо, принцип індивідуального підходу до навчання дітей, апробований впродовж декількох століть (його ідеї проголосив ще Я. А. Коменський, а теоретичні засади обґрунтував К. Д. Ушинський), не тільки не втратив своєї актуальності, а, навпаки, набув її і активно розробляється в дослідженнях сучасних вчених-педагогів, психологів, лінгводидактів, методистів. Аналіз наукової літератури засвідчує зростання кількості праць теоретичного та практичного характеру, присвячених висвітленню різних аспектів цієї проблеми.

Дослідники одностайні в твердженні, яке ми також поділяємо, що така «живучість» і, отже, постійна актуальність зазначеного феномена, зумовлена тим, що він дає змогу створити рівні умови (освітнє середовище) для розвитку природних задатків і здібностей кожного учня, врахувати індивідуальні, психічні, фізичні та інтелектуальні особливості школярів, рівень їх знань і вмінь, пізнавальної та практичної самостійності, вольового розвитку, працездатності, коло інтересів. Завдяки цьому в умовах колективної навчальної роботи кожен учень отримує можливість оволодівати навчальним матеріалом своїм шляхом і в зручному ефективному для нього темпі. Водночас раціональний підбір методів та засобів впливу, заснований на індивідуальних особливостях, збільшить пізнавальний інтерес здобувачів освіти, їх активність, самостійність у пошуку рішень поставлених задач та забезпечить результативність навчання.

Цінність особистісного підходу до навчання й у тому, що він ґрунтується на забезпеченні гармонійного розвитку учнів. Система освіти має забезпечити можливості кожному проявити свою самобутність, сприяти інтенсивному творчому розвитку особистості.

Переваги індивідуального підходу з-поміж інших полягають у тому, що він створює найсприятливіші можливості для розвитку пізнавальних сил, активності, схильностей і обдарувань кожного школяра. Більше того, індивідуальний підхід дає можливість педагогу гармонійно поєднати індивідуальну і колективну форми навчання, використовувати в колективних формах елементи самостійної діяльності школярів з урахуванням їх індивідуальних якостей. Останні, за спостереженнями І. В. Зайченка, «виражають дуже важливі для виховання характеристики – спрямованість особистості, її ціннісні орієнтири, життєві плани, сформовані настанови, домінуючі мотиви діяльності і поведінки». Особливо цінним для сучасної освітньої практики вважаємо наступне твердження вченого: «Ні вік, взятий окремо, ні індивідуальні особливості особистості (характер, темперамент, воля), розглянуті ізольовано від названих провідних якостей, не забезпечують достатньої основи орієнтованого виховання» [2]. Лише комплексне використання його засобів забезпечує вибір особистісно-індивідуальної орієнтації навчання, визначення індивідуальної траєкторії розвитку учіння та рівня і методів оволодіння змістом навчальних програм, адаптацію учнів до інформаційних і комп'ютерних програм. Необхідно враховувати і той фактор, що в освітньому процесі індивідуальний підхід може бути реалізований лише у формі індивідуалізації та диференціації. Тому його слід мати на увазі, вибираючи методи

навчання, дозуючи домашні завдання, визначаючи варіанти самостійних і контрольних робіт за ступенем їх складності та важкості, що в цілому забезпечать досягнення цілей шкільної освіти.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Основною складовою педагогіки партнерства є принцип дитиноцентризму. Реалізація цього принципу в умовах НУШ здійснюється завдяки індивідуальному підходу до навчання і виховання, зокрема у її початковій ланці.

Сучасна дидактика визнала індивідуальний підхід одним із провідних у навчанні учнів Нової української школи, тому що він дає можливість кожному з них відповідно до своїх задатків, здібностей, можливостей, особистісних якостей опанувати зміст навчальних дисциплін завдяки гармонійному поєднанню індивідуальних і колективних форм навчання. Його зміст змінювався відповідно до запитів суспільства, потреб здобувачів освіти, досягнень педагогічної науки. Сьогодні ж індивідуальний підхід до навчання є ефективним засобом досягнення мети Нової української школи.

Вчителю, щоб організувати освітній процес з використанням індивідуального підходу, необхідно володіти знаннями про особливості роботи з різними групами учнів, вміти оцінювати їх досягнення, орієнтуючись не на загальні вимоги програми, а на особливості сприйняття навчального матеріалу та на особистість здобувача освіти. Дуже важливо, щоб адаптовані завдання поступово ускладнювалися (від простих до складних). Для учнів з високим рівнем інтелекту доцільно пропонувати вправи не лише ускладнені за обсягом чи змістом, а передусім ті, які мають елементи творчого пошуку. Але це вже перспективи наших подальших лінгводидактичних розвідок.

Список використаних джерел та літератури

1. Енциклопедія освіти. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
2. Індивідуальний підхід. URL: [pidruchniki.com/ 15491007/ pedagogika/ individualniy_pidhid](http://pidruchniki.com/15491007/pedagogika/individualniy_pidhid).
3. Концепція Нова українська школа: ухвалено рішенням колегії МОН України від 27 жовтня 2016 р. URL: [https:// www. kmu. gov. ua/ storage/ app/ media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf](https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf).
4. Назаренко О.В. Реалізація індивідуального підходу в сучасному навчально-виховному процесі. Український психолого-педагогічний науковий збірник. 2021. №22. С. 45 – 48.
5. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / під заг. ред. Н. М. Бібік. Київ: Плеяди, 2017. 206 с.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 т. Київ: Радянська школа, 1977. Т.2. 654 с.

Пасічник Ольга,
вихователь Хмельницького закладу
дошкільної освіти №53 «Веселка»
Хмельницької міської ради
Хмельницької області

Партнерська взаємодія учасників освітнього процесу в умовах децентралізації

Анотація: *Партнерська взаємодія учасників освітнього процесу – це взаємодія на засадах рівності, взаєморозуміння та поваги. Щоб забезпечити таку взаємодію, педагог повинен мати сформовані у себе такі компетентності: психологічну, емоційно-етичну, педагогічного партнерства.*

Ключові слова: партнерство, комунікація, особистісна орієнтація, рівність, взаємодія

Мета колективу дошкільного закладу – створити партнерські взаємини з батьками, адже вихователі та батьки є рівними партнерами у спільній справі – вихованні та розвитку дітей. Спільна мета партнерства – забезпечувати гармонійний розвиток і психологічний добробут дітей. Тож, коли батьки чи вихователі ухвалюють будь-яке рішення, яке стосується дітей, кожен з них має ознайомитися з думкою іншого, не забуваючи про спільну мету.

Якщо батьки, відводячи дитину в дитячий садок відчують довіру, впевненість, спокій, радо розповідають іншим батькам про дитячий садок та всю інформацію сприймають вдумливо й з інтересом, таке ставлення точно допомагає педагогу якнайкраще організувати освітній процес в групі і сприяти розвитку кожної дитини.

Щоб налагодити партнерську взаємодію з батьками та підвищити їх активність та залучити в освітній процес дошкільного закладу, можна використати своєрідний алгоритм:

- сприяти освіченості батьків щодо особливостей розвитку дітей;
- організовувати комунікацію за визначеними правилами, щоб вона була ефективною;
- аналізувати зворотній зв'язок, який отримуємо від батьків на певні події чи організовані заходи, а для цього створювати умови, щоб батьки його надавали.

Педагогам потрібно встановити максимально довірчі стосунки з батьками та викликати у них інтерес до співпраці. На цьому етапі важливу роль відіграє професіоналізм вихователів: їхні вміння переконувати батьків, формувати доброзичливі стосунки, проявляти тактовність під час розмов про складні сімейні відносини [2].

Родина і дошкільний заклад – два суспільних інститути, які закладають фундамент майбутнього. У них одна мета: виховати здорову, соціально адаптовану, всебічно розвинену людину з високим творчим, інтелектуальним та духовним потенціалом. Проте, на практиці педагоги та батьки не завжди знаходять спільну мову. Не секрет, що батьки цікавляться у вихователів здебільшого харчуванням дитини, вважаючи, що дитячий садок – це місце, де доглядають за дітьми, поки їхні батьки на роботі. Як пояснити їм, що треба не лише нагодувати та одягнути дитину, але й спілкуватися з нею, навчити її правильно діяти, міркувати, пізнавати навколишній світ? Як створити для дитини єдиний освітній простір, залучивши батьків до освітнього процесу?

Ось уже декілька років педагогічний колектив нашого дошкільного закладу працює над проблемою взаємодії дошкільного закладу з родинами вихованців, пошуком нових сучасних форм і методів співпраці, які дають змогу врахувати

актуальні потреби батьків, сприяють формуванню активної батьківської позиції у питаннях розвитку, виховання та навчання дітей, допомагають встановити партнерські стосунки між батьками і вихователями, батьками і дітьми, вихователями і дітьми.

Основні напрямки роботи передбачають:

- педагогічне спілкування «на рівних», за якого нікому не належить привілей указувати, контролювати, оцінювати;
- можливість об'єднати зусилля педагогів і батьків щодо розуміння дитини, розв'язання її індивідуальних проблем, оптимізації її розвитку;
- створення умов для спілкування батьків між собою, обміну досвідом сімейного виховання [1].

Батьки потребують не лише психологічної чи емоційної підтримки, а й інформаційної. Адже те, що є дитина в сім'ї, - зовсім не означає, що батьки добре обізнані, як її розвивати та виховувати. А педагогічні працівники дитячого садка є експертами, фахівцями, професіоналами у вихованні та розвитку дітей дошкільного віку. Отже, просвіта батьків, чиї діти відвідують дошкільний заклад, - одне з завдань педагогів.

Батькам потрібно регулярно пропонувати інформацію, яка, зокрема, розкривала б різні аспекти психологічного здоров'я дитини. Необхідно радити побутові, розважальні та рухливі завдання, ігри, вправи, які вони зможуть реалізувати вдома. Потрібно інформувати, як поновлювати чи посилювати в дитини почуття безпеки. Це експертна допомога професіонала, яким є вихователь дитячого садка. Просвіту та обговорення з батьками можна організувати навколо таких актуальних тем:

1. Усвідомлення дорослими вікових та індивідуальних особливостей дитини, а також особливостей, спричинених дією тривалого стресу, зумовленого воєнними подіями.
2. Створення сприятливих умов для психологічного та особистісного зростання дитини, тобто таких умов, у яких дитина почуватиметься захищено – безпечно та комфортно.
3. Трансформація наявних установок щодо взаємодії вихователів та батьків, тобто дорослих, які опікуються зростанням маленької людини, на партнерські – досягнення єдності поглядів батьків та вихователів щодо виховних впливів на дитину в родині та дитячому садку, та однакове розуміння шляхів і засобів досягнення мети партнерства – виховання та розвиток дитини дошкільного віку в безпечних і комфортних умовах. [2]

Корисною інформацією з батьками можна ділитися різними способами: ділитися в розмові під час особистої зустрічі, розміщувати на інфостенді групи чи в чаті. А партнерство, товариську спільноту та ефективне спілкування в ній важливо сформулювати і онлайн, і наживо. Розпочати можна із закритої спільноти чи групи, куди ввійдуть батьки вихованців групи або дитсадка. Потрібно заохочувати батьків у цій групі до розмов, коментарів, обміну думками. Чимало батьків не мають можливості познайомитися та поспілкуватися одне з одним особисто, а між тим взаємини між батьками, що тривають і розширюються, - важливі для відчуття спільного сенсу в житті групи та закладу. Важливо підтримувати зв'язок з батьками постійно. Хай батьки звикають до того, що колектив садка – їх надійні партнери у піклуванні про дитину.

Матеріали на інфостендах повинні постійно оновлюватися. Це привчить батьків стежити за зміною інформації. Налагодити ефективну співпрацю допоможе зворотній зв'язок від батьків про ті чи інші ідеї, заходи, інформаційні повідомлення, тощо. Батьки, яких попросили його надати і які відгукнулися на це прохання, автоматично стають більш зацікавленими й залученими; усвідомлюють, що в них є важелі впливу на життя дитсадка.

Зворотній зв'язок може бути як анонімний, так і відкритий. Необхідно запевнити батьків, що їх чують і враховують їхню думку. Потрібно реагувати на відгуки з повагою до батьків та відповідно до обговорюваного питання. Часом вистачить і короткої фрази: «Дякуємо за ваші відповіді», а часом знадобиться розгорнута відповідь. Можливо потрібно буде змінити щось в освітньому процесі, відгукнувшись на пропозиції батьків, - і тоді зв'язок, довіра, співпраця між педагогами та батьками стануть ще міцнішими.

Значення сім'ї як інституту соціалізації неоціненне. Однак, варто взяти до уваги роль, яку вона традиційно виконувала, на сучасному етапі значно змінилася. Збільшилася кількість розлучень, зниження ролі батька у вихованні, втрата взаємозв'язку поколінь, зайнятість жінок суспільною працею породили низку проблем, що трансформуються на малюків. Лишаючись для дитини острівцем безпеки, тепла і затишку, сім'я довіряє малюка закладу дошкільної освіти.

Тому, сучасний дитсадок має виступати в ролі учителя та ретранслятора гуманістично ціннісних орієнтацій не лише на вихованця, а й на членів його родини. Підвищена увага психолого-педагогічної науки не випадкова, позаяк перенесення акценту зі знаннєвої парадигми на розвиток повноцінної духовно-моральної творчої особистості незаперечно потребує актуалізації нових засобів здійснення освітнього процесу в закладі дошкільної освіти [3].

Зрозуміло, що в дитячому співтоваристві вибудовувати партнерські контакти, стиль міжособистісних взаємин дітей без участі дорослих, неможливо. Тому проблема пошуку оптимальної моделі взаємодії дорослого з дитиною, в яких вона є активним суб'єктом власного розвитку, досить актуальна.

У науковій літературі цю проблему широко представлено у філософському, психологічному, педагогічних аспектах. Прогресивна думка у різні історичні епохи пов'язувала формування їх у спільній діяльності як важливим чинником прилучення їх до приятних стосунків.

Розвиток дитини буде повноцінним, якщо орієнтуватись на зону найближчого розвитку, адже кожній дитині потрібен «свій час», щоб увійти в завтрашній день. За віком діти можуть бути однакові, але зона найближчого розвитку в кожного буде різною. Важливо бачити ту реальну планку, якої досягла дитина сьогодні, і ту максимальну, яка проявиться в найближчому майбутньому. Це підтримає живий пізнавальний інтерес дитини, дасть їй змогу знаходити можливі джерела інформації, застосовувати її у власній діяльності й у такий спосіб самореалізуватися.

Сприятливими для особистісного зростання є такі умови виховання, за яких актуалізується процес саморозвитку дитини, формується її особистісна зрілість. Гуманний вихователь має орієнтувати дитину на себе саму, власне Я, усвідомлення своїх чеснот, виявлення здатності прислухатися до своїх переживань та розуміти почуття іншої людини. Він спрямовує дитину на самовизначення, об'єктивне оцінювання власних та чужих дій. Відповідальність за впровадження суб'єкт-суб'єктної взаємодії покладена на дорослих – батьків та педагогів. Від них залежить перебіг такої взаємодії, забезпечення спілкування, яке активізує дитину і дає змогу педагогу відстежувати її успіхи, а також своєчасно вносити корективи в освітній процес.

За останні роки вітчизняна система дошкільної освіти накопичила вагомий теоретичний доробок щодо реалізації ідей особистісно-орієнтованого підходу до дитини заради утвердження пріоритету гуманістичних загальнолюдських цінностей. Однак цілісні позитивні зміни в системі дошкільної освіти можливі лише за відмови від авторитарної позиції самого вихователя. Як показує практика, гуманні стосунки між членами певної спільноти можливі за умови сприятливого психологічного клімату, що впливає не тільки на ефективність, поведінку, а й на психологічне здоров'я особистості. Дорослі – приклад для дітей у проявах таких особистісних якостей, як увага, терпіння, толерантність, повага, співчуття, доброта, чуйність,

справедливість. То ж маємо пам'ятати, що ми повсякчас виховуємо і навчаємо своїх підопічних власною поведінкою, стилем взаємин з іншими людьми. [5]

Центральною фігурою виховного процесу є дитина та її інтереси, а вихователь має бути структурною частиною середовища, ситуації. Його здатність надавати пріоритет дитині, бути люблячим, справедливим, надійним партнером – головна умова ефективності процесу педагогічної взаємодії завдяки якій педагог стає для вихованця взірцем для наслідування.

Об'єднати всі складові процесу педагогічної взаємодії може лише вихователь з високим рівнем професійної майстерності. Тільки в ролі провідника і порадирика, а не інструктора, вихователь зможе створити співтовариство, в якому кожна дитина почуватиметься вмілою, здатною разом з іншими, виконати будь-яке завдання. У такому співтоваристві немає як тих, у кого нічого не вийшло, так і тих, у кого вже давно все зроблено. Завданням педагога є: прийняти кожную дитину такою як вона є і полюбити її. Діти – всі різні, як і дорослі. Якби це було не так, світ став би нецікавим. Вихователь повинен підтримати кожного вихованця в складні моменти адаптації та розвитку, дати йому відчуття зацікавленості та симпатію педагога, можливість розділити спільну радість та прикрощі, відчуття співзвучності та співпереживання. Педагог повинен пізнати сильні та слабкі сторони кожного вихованця, виходячи з їхніх вікових та індивідуальних особливостей. Вчасно помітити й закріпити найменші значущі для цієї дитини досягнення, порівнюючи їх лише з її ж учорашніми успіхами. Практика підтверджує, що організація спільних проєктів та їх послідовне втілення в життя дає змогу розв'язати важливі завдання їхнього розвитку.

Демократичний стиль спілкування педагога з дітьми формує в них найважливішу якість поведінки й діяльності в цілому – вміння регулювати власні дії та вчинки. Кожен педагог, який хоче працювати по-новому, повинен усвідомити: він має навчитися сприймати кожную дитину як рівноправного партнера, як особистість, а відтак рахуватись з її бажаннями, визнавати за нею право спілкуватись з педагогом на рівних, висловлювати та відстоювати свою думку. Дуже важливо повірити в можливості дитини, з повагою ставитись до неї, визнавати за вихованцем право на помилку і вміти мудро й делікатно реагувати на неї, чути дітей і йти за ними. І, результати не примусять на себе чекати.

Список використаних джерел та літератури

1. Акопян Л. Програма взаємодії з родиною. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2009. №11. С. 42-52.
2. Гурковська Т., Манилюк Ю. Розвиваємо дітей разом: співпраця педагогів та батьків. URL: <https://drive.google.com/file/d/1Z9OksCaPiXnoGOo4dOp4xzNiLK0l3jZa/view> (дата звернення 15.11.2023).
3. Манилюк Ю. Оптимальна модель педагогічної взаємодії у дитсадку. Дошкільне виховання. 2012. №8. С. 11-15.
4. Тищук Л. Партнерська взаємодія, а не жорсткий контроль. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2011. №7. С. 4-9.
5. Ярославцева Л. Повернутися обличчям до дитини. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2014. №1. С. 4-9.

Рудько Олена,
 учитель початкових класів
 Залісцівської гімназії
 Дунаєвецької міської ради
 Хмельницької області

НУШ: простір партнерства та комунікацій з батьками

Анотація. У статті розглянуто зміст поняття «педагогіка партнерства», висвітлено принципи, форми і методи педагогіки партнерства з батьками, особливості реалізації педагогіки партнерства у Новій українській школі через партнерську взаємодію педагогів, батьків та громади.

Ключові слова: педагогіка партнерства, взаємодія, співпраця, «школа – родина», індивідуальний розвиток, особистість.

На етапі реформування освіти надзвичайно важливою постає проблема взаємодії школи, сім'ї й громадськості, зміцнення їхніх зв'язків, поліпшення емоційного контакту між батьками, дітьми та вчителями, заохочення до партнерських демократичних стосунків, що є основою створення гармонійного середовища для розвитку особистості дитини. Одним із ціннісних орієнтирів НУШ є забезпечення безпеки у результаті створення атмосфери довіри і взаємоповаги, перетворення школи на безпечне місце, де запобігають насильству і цькуванню, надають необхідну підтримку [3].

Одним із ключових компонентів Концепції Нової української школи є педагогіка партнерства, в основі якої – взаємодія, спілкування та співпраця між учнем, учителем і батьками, об'єднаних спільною метою та прагненнями, які є добровільними та зацікавленими односторонніми, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат [3].

Ухвалення концепції Нової української школи перенесло поняття «педагогіка партнерства» зі світоглядних обширів у нормативну площину. Згідно концепції «Нова українська школа», освітні заклади працюють на засадах «педагогіки партнерства», в основі якої – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками [4].

Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими односторонніми, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. Яке життя оберуть сьогоднішні першокласники? Якою б не була відповідь, маємо запропонувати майбутнім поколінням українців школу, яка буде для них сучасною. Такий собі «конструктор» особистості дитини, де запорукою успіху буде тісна співпраця з батьками та підтримка з їхнього боку [4].

Нова українська школа – це освіта нових сенсів, дитиноцентризму і поваги до кожної людини. НУШ – це цікава, практикоорієнтована, безпечна і дружня до дитини школа [3]. А для батьків вона – відкрита, чесна і націлена на співпрацю. Школа - це мрії, надії, сподівання не лише дітей, а й батьків. Місія нової української школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками. Вчитель Нової школи у своїй діяльності має використовувати принципи свободи творчості та професійного розвитку. А батьки у свою чергу мають бути вмотивовані на навчання своїх дітей [2]. Саме батьків найбільше цікавить і тривожить, яким буде перший крок їх дітей у здобутті знань. Сучасні батьки, опікуючись майбутнім своєї дитини, хочуть не просто відвести її до найближчого освітнього закладу (дошкільного чи загальноосвітнього), а обирають такий, в якому будуть всі умови для якісного навчання, всебічного розвитку особистості; в якому пануватиме атмосфера доброзичливості та співпраці,

педагогічний колектив якого зустрічатиме учнів з теплом, любов'ю, зацікавить різноманітними формами навчання, використовуючи сучасні інноваційні технології.

Саме таким освітнім закладом намагається стати наш заклад, усвідомлюючи те, що особистий приклад батьків, спосіб життя родини, взаємини у ній старшого і молодшого поколінь мають глибоку якісну своєрідність, яку неможливо замінити школою та іншими інститутами суспільного виховання. Та, враховуючи ряд соціальних проблем: неповні сім'ї, працевлаштування за кордоном одного або двох з батьків, військові дії, складні життєві обставини, деградацію сім'ї як головного осередку суспільства, в гімназії створена модель «Школи-родини», основною місією якої є родинне виховання, вільне від формалізму і авторитаризму, сприяння особистісному розвитку школярів шляхом гармонійного поєднання і взаємодії шкільного і сімейного виховання, організація освітнього процесу на засадах партнерства. Педагогіка партнерства, орієнтація на учня, виховання на цінностях – саме ці складові концепції Нової української школи спрямовані на те, щоб побудувати довіру між школою, дітьми, батьками та суспільством.

Модель «школа-родина» діє як освітній заклад «родина – структурний підрозділ дошкільної освіти – гімназія». Школа-родина – це не новий тип закладу, це новий підхід до організації освітнього процесу. Такий заклад створює умови для взаємо розкриття нових починань усіх учасників освітнього процесу - батьків, учителів, здобувачів знань, починаючи з молодшого дошкільного віку, а також акцентує на тому, що кожна дитина неповторна, наділена від природи унікальними здібностями, талантами та можливостями.

Трикутник «гімназія – учні – батьки» є опорною схемою у вирішенні більшості питань, пов'язаних з проблемами освітнього процесу. Кожна його ланка є рівноправним учасником усіх шкільних справ, ідей і задумок.

Щоб 1 вересня зустріти першокласників в сучасних умовах НУШ, адміністрацією нашого освітнього закладу проводиться робота щодо впровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа»:

- забезпечується виконання заходів щодо впровадження Концепції Нової української школи у закладах загальної середньої освіти ОТГ, району;
- відбувається інформування батьків майбутніх першокласників із особливостями функціонування закладів початкової освіти в умовах впровадження Концепції «Нова українська школа» та реформування галузі освіти (створено інформаційний стенд для батьків).

Перехід початкової освіти на якісно новий рівень можливий лише за умови конструктивної взаємодії закладу освіти й родини на засадах партнерства. Оновлення системи взаємостосунків між учнем, батьками та вчителем — *діалог, взаємодовіра, підтримка, приймання, активна співпраця*, позитивно впливають на шкільне освітнє середовище [2].

Розуміння пріоритетності родинного виховання ставить перед гімназією завдання, яке реалізовується у спільній діяльності вчителя й учнів, учителя й батьків, що передбачає взаєморозуміння, єдність інтересів і прагнень з метою особистісного розвитку школярів. Основні принципи партнерства в закладі це :

- ✓ повага до особистості;
- ✓ дитиноцентризм;
- ✓ доброзичливість і позитивне ставлення;
- ✓ довіра у відносинах;
- ✓ діалог – взаємодія – взаємоповага;
- ✓ розподілене лідерство;
- ✓ принципи соціального партнерства;
- ✓ відповідальність всіх учасників освітнього процесу.
- ✓ Форми реалізації партнерства гімназії і сім'ї :
- ✓ колективні;

- ✓ групові;
- ✓ індивідуальні.

Основною формою роботи, яку успішно впроваджують вчителі - початківці з батьками першокласників ще на етапі створення класного колективу учнів та батьків використовувати сучасні форми як навчальної, так і дозвілдової діяльності.

Першою цікавою для батьків та учнів 1 класу стає робота над творчо - інтерактивним проектом «Організація освітнього простору Нової української школи», який починаємо впроваджувати із проведення перших батьківських зборів, та який об'єднує батьків у спільній розробці дизайну освітнього простору класної кімнати 1 класу Нової української школи. Формування нового освітнього середовища (розвиваюче, мотивуюче і для учителя, і для учня то його батьків; яке має новітнє інформаційно-комунікаційне оснащення, сприяє професійній активності педагога, підвищує ефективність його роботи, уможливорює індивідуальний підхід до навчання).

Саме батьки, за підтримки адміністрації закладу, фінансування управління освіти молоді та спорту Дунаєвецької міської ради, стають активними учасниками процесу перетворення класних кімнат гімназії на простір для творчої самореалізації дитини.

Так, у 1 - 4 класах створено центри (зони):

- навчально-пізнавальної діяльності (це одномісні парти із стільцями);
- змінний тематичний центр (магнітна дошка, екран, стенд демонстраційні тематичні матеріали);
- новин («Календар природи», «Куточок настрою» для проведення ранкових зустрічей, інформаційних хвилинок);
- гри та відпочинку (килимки, подушки, настільні ігри, інвентар для рухливих ігор);
- художньо-творчої діяльності (полички для зберігання приладдя та стенд для змінної виставки дитячих робіт «Галерея творчих робіт»);
- дитяча класна бібліотека;
- центр вчителя (стіл, стілець, комп'ютерна техніка, полиці шафи для зберігання дидактичного матеріалу тощо);

Також у класах відокремлене місце для зберігання особистих речей (верхнього одягу, взуття).

Саме в партнерстві із батьками організовується і проводиться свято Першого дзвоника для першокласників. Це вивчення віршів, пісень, танців, виготовлення «Скриньки досягнень», оформлення фотозони, допомога у проведенні Першого уроку.

Протягом навчального року спільно з батьками реалізуються такі творчо-інтерактивні проекти:

- ✓ «Дерево роду» (спільне виготовлення родоводу);
- ✓ «Свято осені» (виготовлення осінньої композиції, оформлення фотозони);
- ✓ «Кольоровий тиждень» (забезпечення відповідного одягу);
- ✓ «Великодній кошик» (матеріали для виготовлення композиції);
- ✓ «Новорічно – різдвяні свята» (запрошення аніматорів, придбання подарунків, забезпечення костюмами).

Спільно із батьками оформлюється класна кімната, відповідно до сезонів: осінь, зима, весна літо.

Участь батьків у проектах на кожному етапі їх реалізації, починаючи із пропозицій, ідей, матеріального забезпечення.

Без батьків не обходиться жоден захід чи форма роботи за участі їх дітей, що проходять в шкільній родині. Завдяки підтримці батьків учні початкових класів стають учасниками різноманітних Всеукраїнських інтерактивних конкурсів, Всеукраїнських дистанційних олімпіад.

Портфоліо учня – як спосіб фіксування, накопичення й оцінювання (та самооцінювання) індивідуальних досягнень учня в період навчання; колекція робіт і

результатів учня, що демонструє прогрес і досягнення з різних предметів допомагає батькам бути обізнаними у всіх перемогах та невдачах своїх дітей, їх успіхах у навчанні.

Разом з дитиною батьки теж навчаються. Для них працює Школа батьківства. Це тісна співпраця класовода і психолога гімназії щодо організації та реалізації просвітницької роботи з батьками класу через систему продуманих батьківських зборів, тренінгів, анкетування, індивідуального консультування і постійного педагогічно-психологічного супроводу сімей упродовж навчання у початковій школі.

Тісне спілкування батьків і вчителя відбувається протягом усього навчального року. Це індивідуальні, групові та колективні зустрічі, онлайн спілкування через інтернетмережі, через публікації на офіційному шкільному сайті, міських освітніх сайтах, у спільній групі Вайбер. Батьки завжди поінформовані про успіх та досягнення своїх учнів, шкільні новини. В групі проводиться обмін запитаннями, побажаннями, ведеться фотозвіт. Особлива увага приділяється неформальним зустрічам в офлайн режимі. Крім класичних батьківських зборів пропонуємо батькам наступні.

Консультації

Такий спосіб спілкування дає можливість вчителю пояснити батькам матеріал з теми, яку будуть вивчати їхні діти. Причому подача навчального матеріалу батьками подається такими ж методами, що й учням (постановка проблеми, пошук способу, застосування способу, робота в парах, групах). Батьки на деякий час є "учнями", проблеми дітей для них ближчі та зрозуміліші. Батьки стають поінформованими, а отже нашими колегами.

"Тем-а-тем"

Батьки приходять на співбесіду до всіх вчителів, яких вони хочуть бачити. В результаті відбувається конфіденційна бесіда з батьками, де можна вирішити індивідуально будь-які проблеми та дітей, і батьків, отримати конкретну психолого-педагогічну допомогу та підтримку, з'ясувати план співпраці батьків, класного керівника та психологічної служби. Таким чином, після відвідування школи у кожного батька складається цілісне уявлення про навчання і поведінку своєї дитини, про її проблеми та успіхи, про правильність чи хибність сімейного виховання. Батьки бачать зацікавленість з боку школи, бачать у педагогах порадишників і друзів.

«Психологічна кав'ярня»

Це тренінги, на яких в невимушеній обстановці за чашкою чаю чи кави батьки мають змогу навчитися контролювати себе та свою поведінку, розвивати вміння та навички подолання негативних наслідків стресових ситуацій. А також такі зустрічі сприяють емоційному розвантаженню. Тепер, в умовах війни, такий формат зустрічей дуже актуальний. Він допомагає створювати безпечне освітнє середовище та надавати ефективну психолого-педагогічну підтримку батькам в умовах надзвичайної ситуації та навчає ефективних методів для роботи з дітьми в стресових ситуаціях.

Показові уроки для батьків

На таких уроках вчитель дає зразок спілкування "дорослий" – "дитина", який батьки можуть використати по відношенню до своєї дитини.

Спільні уроки з батьками

Індивідуальна робота учня змінюється парною роботою з батьками. Відбувається єднання учнівського та батьківського колективів на психологічному рівні. Урок не просто проведений, а реалізований разом з учнями та їх батьками. Діти отримують практичну можливість навчати своїх батьків, розкриваючи при цьому всі свої потенційні можливості та забезпечуючи розвиток власного «Я» не тільки у навчальній діяльності. Вони ставлять батьків у ситуацію співпраці.

Нова українська школа - це величезний простір для співпраці та комунікацій з батьками. Учителі, учні, батьки є партнерами та однокласниками! Батьки долучаються до виховної роботи: пишуть сценарії заходів, проводять їх та беруть в них участь, є суддями у спортивних змаганнях тощо. У своєму освітньому закладі ми знімаємо

патріотичні відеоролики. Режисерами, акторами та операторами є не лише учні, а й батьки. У нашій відеотеці є дуже багато відеороликів, але одним із кращих стало патріотичне відео "Доброго вечора, ми з України!", яке швидко поширювалося в інтернет мережі, та набрало більше 2000 переглядів. Відеофільми та презентації – це один із способів інформування батьків про освітній процес в закладі. Тому я на своєму ютуб – каналі розміщую такі відеороботи та поширюю їх в соціальних мережах, взявши письмову згоду у батьків.(<https://www.youtube.com/@user-px9yx2df6f/videos>).

Сьогодення вимагає стратегії оновлення взаємодії педагогів з батьками, розширення тематики життєво важливих проблем, надання більшої щирості та відвертості зустрічам, бесідам, їхній конструктивності, неформальності. Батьки – це наша основна рушійна сила, наше все, наша підтримка. Мета вчителя: досягти гармонії у трикутнику «діти – батьки — вчителі», де батьки і педагоги є міцним фундаментом і підтримкою для дитини, активними учасниками, ініціаторами, творцями, помічниками у житті та вихованні дітей. Занурені у щоденні клопоти сучасні батьки не завжди усвідомлюють, що мають справу з дитиною покоління Z, до якого належать діти, які прийшли у цей світ, світ цифрової епохи, і вже ніколи не зможуть уявити своє життя без Інтернету та різноманітних гаджетів. Це діти, які вивчають різні мови, подорожують, читають он-лайн, спілкуються з однолітками за кордоном, відвідують усі можливості гуртки і клуби, мають дуже широкі горизонти уподобань. Сьогодні доцільно говорити про зміну парадигми: «освіта – навчання» на парадигму «освіта — становлення». Становлення людини, індивідуальності, само творення, самоформування, самооформлення в особистість. Педагогіка партнерства не відміняє вимогливості вчителя, бо, як засвідчує практика, саме вимогливі й справедливі вчителі мають найбільшу повагу та довіру серед учнів.

Нова українська школа – це не тільки компетентнісний підхід до навчання, це і формування цінностей, на основі яких виробляються ставлення. Ставлення та повага до людей, на базі якої формується довіра. Педагогіка партнерства є однією з основ школи, заснованої на взаємній повазі до особистості, праві вибору і відповідальності за прийняті рішення [2].

Початкова школа – це найважливіша ланка в освіті. Тут закладається майбутнє, тут ростуть діти, які повинні будуть через кілька років приймати важливі і відповідальні рішення, що впливають на долю країни. «Якщо вчитель став другом дитини, якщо ця дружба осяяна благородним захопленням, поривом до чогось світлого, розумного, у серці дитини ніколи не з'явиться зло», – писав Василь Сухомлинський.

Список використаних джерел та літератури

1. Державний стандарт початкової освіти./ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
2. Концепція НУШ. /<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
3. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / під. заг. ред. Бібік Н.М. Київ ; ТОВ "Видавнича дія "Плеяди", 2017. 206 с.
4. Савченко С.В. «Педагогіка партнерства у проекті Концепції «Нової української школи».

Тафінцева Світлана,
доцент кафедри психології ХГПА,
кандидат педагогічних наук, доцент

Мотозюк Людмила,
завідувач кафедри психології ХГПА,
кандидат психологічних наук, доцент

Профілактика порушення дитячо-батьківських відносин у період кризи 7-ми років

Анотація. *Стаття визначає динаміку змін вікових етапів розвитку, початком і завершенням кожного з яких є переживання криз, що призводять до нових якісних змін психологічного та соціального контексту особистості. Здійснено теоретичний аналіз вікової кризи 7 років як закономірного етапу психічного розвитку особистості дитини. Зазначено, що вікова криза 7 років вносить конструктивні новоутворення в структуру особистості, завдяки яким вона отримує новий досвід. Запропоновано рекомендації з профілактики порушення дитячо-батьківських стосунків у період кризи 7 років.*

Ключові слова: *віковий період, вікова криза, криза семи років, дитячо-батьківські стосунки.*

Сучасний стан соціуму характеризується «кризою дитинства» – швидкою динамікою розвитку освітніх процесів та систем, подовженням дитинства, «розмиванням» раніше стійких вікових орієнтирів (Д. Ельконін [12]). Змінюються вимоги суспільства до окремих вікових періодів і, як наслідок, змінюються завдання розвитку вікових груп. Зі зміною психологічного змісту стабільних періодів з неминучістю змінюється і зміст критичних. Різноманітність психолого-педагогічної практики і зміна тривалості окремих етапів дитячого життя подовжує і змінює новими завданнями етапи між окремими стабільними віковими періодами.

Переживання кризи психічного розвитку – це системне динамічне явище, яке, як комплекс особливостей емоційно-почуттєвої сфери і особистісних якостей людини, залежить від психогенних чинників і соціальних впливів. Складається з унікальних базових симптомів (типових, супутніх, фонових) зі схожою структурою і властивостями, однак різним змістом [9, с. 152].

Саме підтримка, яку надають дитині протягом переживання кризи психічного розвитку батьки (близькі родичі та значущі дорослі друзі сім'ї), є вирішальним чинником у подоланні негативних симптомів у дітей під час проходження кризи. Прислухаючись до того, що відбувається, батьки можуть знайти шляхи допомогти дитині впоратися зі своїми почуттями, прийняти зміни. Якщо батьки можуть бути разом з дітьми, дітям набагато легше. Дорослі, які можуть говорити з дітьми про події і сприймати їх почуття, допомагають дітям пережити специфіку кризи психічного розвитку з меншими втратами.

Термін «криза» прийшов до психології з медицини і визначався як гостре переживання хворобливого стану [7; 11]. Однак, оскільки методологія вивчення критичних періодів в різних напрямках психологічних досліджень змінювалась, змінювалося і ставлення науковців до цих «хворобливих» станів. Зокрема, укладання «психологічної теорії криз» відбулося з акцентом на те, що «криза» є природнім, не унікальним, хоча і неприємним етапом людського життя.

Вікова криза – це переломний момент, через який дитина може пройти благополучно та підвестися на новий ступінь розвитку, проте велика ймовірність деформації у цей період, оскільки відбувається одночасний рух декількох

функціональних систем [10]. Проте варто відзначити, що саме цей період є найбільш сприятливим для здійснення корекційних заходів.

Кризи розвитку можуть трактуватися, у широкому сенсі, як кризи, що пов'язані з природнім розвитком людини. Тоді в цю категорію потрапляють і кризи професійного розвитку, частково сімейні кризи. У наукових дослідженнях, присвячених розвитку людини, зустрічається вузьке трактування кризи розвитку як вікової кризи. Важливим є те, що у розвитку людини спостерігаються періоди відносно плавного протікання процесів змін та різких «розривів», «стрибків». Це відповідає закону переходу кількісних змін у якісні. Саме такий «стрибок» народжує нову якість діяльності або особистості [10].

Криза – це ланцюг внутрішніх змін при відносно незначних зовнішніх змінах [7]. Л. Божович вважає, що причиною виникнення вікових криз є поява нових потреб, а способів задовольнити їх ще не людиною не знайдено [2].

Перші уявлення про вікові кризи як науковий феномен виникають у дослідженнях П. Блонського. Дослідник один з перших досліджував феномен криз розвитку. Він пояснював кризи, виходячи з діалектичних законів розвитку. Згідно наукових розвідок П. Блонського, кризи – це періоди, коли кількісні зміни переходять в якісні. Автор виділяє дві основні ознаки криз розвитку:

- а) нервозність, емоційність, вразливість нервової системи,
- б) неадекватне, імпульсивна поведінка, необґрунтовані вчинки [1, с. 52].

Психолог виділяє кризи новонародженості, двомісячного віку, 3, 5, 7 років та підліткового віку. У той же час при виділенні кризових вікових груп П. Блонський опирається на різні критерії. Так, криза трьох років характеризується невротичним поведінкою [1, с. 52]. Криза 5 років виділяється на основі зростання рухливості дитини і досвіду спілкування, криза в двомісячному віці обумовлена тим, що різко змінюється загальний характер розвитку, в 11 років різко зростають сила і інтелектуальні функції [1, с. 53].

Академічне визначення терміну «криза» було здійснено радянським психологом Л. Виготським. Він увів поняття кризи до вікової періодизації як умовне найменування перехідних етапів розвитку. Вікова криза – це цілісна зміна особистості дитини, що регулярно виникає під час зміни стабільних періодів; вона зумовлена виникненням основних новоутворень, що призводять до руйнації однієї соціальної ситуації розвитку і виникненню іншої, адекватної до нового психологічного образу дитини [4].

Сутність кризи психолог вбачав у реконструкції потреб, мотивів, цінностей, інтересів, в зміні системи відносин дитини з середовищем, у формуванні нової діяльності [4, с. 385]. Одним словом, змінюється ситуація розвитку дитини, так як стара вже вичерпала себе і потребує перетворення. Через кризу, згідно Л. Виготського, проходять всі. Крім того, аналізуючи кризові періоди, психолог зазначає, що якщо криза в силу будь-яких причин протікає мляво й невиразно, то це призводить до глибокої затримки в розвитку афективної і вольової сфер особистості дитини у наступних вікових періодах [4, с. 253].

Психолог виділяє наступні кризи розвитку: криза новонародженості; криза 1 року; криза 3 років; криза 7 років; криза 13 років; криза 17 років [4, с. 256].

Враховуючи закон періодичності у дитячому розвитку, Д. Ельконін поділяє кризи розвитку за змістом на: кризу світогляду – 1 рік; кризу 7 років, коли визначається орієнтованість людини у світі речей; кризу стосунків – 3 роки; кризу 13 років, що обумовлюють характер міжособистісних взаємин [12].

Перехідний етап між дошкільним віком і молодшим шкільним відіграє важливу роль у процесі розвитку дитини та її становленні як самостійної особистості. У цей період характерна наявність певного непорозуміння між дітьми і батьками, так як протягом саме цього етапу дитина починає усвідомлено переймати риси батьківської поведінки, пробувати конкретні соціальні ролі. Це, в свою чергу, вимагає від батьків

терпіння і емоційної гнучкості. Батьки повинні знати, як подолати кризу 7 років, що робити і як з нею впоратися.

Л. Божович вважає, що центральним новоутворенням в період кризи 7 років є усвідомлення власного соціального становища, власного Я, як суб'єкта міжособистісних відносин. На цій основі, формується потреба зайняти нове, більш доросле соціальне становище і здійснювати соціально значиму діяльність. Фрустрація саме цієї потреби, згідно теорії дослідниці, призводить до кризи [3, с. 39].

Цінним для нашого дослідження є наукові розвідки В. Поліщука у сфері психології розвитку людини. Дослідник вивчає віковий період від кризи 7 років до кризи входження в дорослість. Стосовно унікальних психологічних особливостей переживань кризи 7 років психолог вважає, що вони продовжують залишатися узагальненими й малодиференційованими з переживаннями молодшого шкільного віку [8, с. 16].

М. Елагіна конкретизує свою думку на прикладі кризи 7 років. У тому випадку, коли «перехідні» діти дошкільного віку внутрішньо готові до школи їм тісно в рамках дошкільних форм життя – це кризи розвитку. Перехід до школи знімає негативну симптоматику, діти відчують себе комфортно. Навпаки, «перехідні» школярі – діти знаходяться ще в дошкільному світі, при поміщені в школу, відчують дискомфорт – криза недорозвинення» [5, с. 39].

Необхідність звернутися до дослідження кризи 7 років, найбільш вивченого в психології, диктувалася багатьма причинами. Зокрема Т. Єрмолова аналізує наступні:

- перша полягала в тому, що криза 7 років за часом збігається з різкою зовнішньою зміною соціальної ситуації розвитку дитини – її вступом до школи. З цієї причини аналіз особливостей особистісного розвитку в цьому віці все частіше підміняється вивченням готовності до школи, а особистість дитини аналізується через сформованість її «позиції школяра». Це, на наш погляд, безумовно звужує і збіднює картину процесів, які відбуваються в цьому віці;

- друга причина полягала в тому, що, називаючи серед новоутворень кризи 7 років «внутрішню позицію школяра», «прагнення знати і вміти по-справжньому», «Соціальне Я», дослідники, як правило, стикаються з проблемою їх виведимості з ігрової діяльності дитини і логічного зв'язку останньої з навчальною діяльністю в молодшому шкільному віці [6, с. 66]. За свідченням окремих дослідників, між ними не тільки немає прямого зв'язку, але в чомусь вони навіть антагоністичні [7; 10]. Зустрічається гіпотеза про існування якоїсь особливої провідної діяльності на рубежі дошкільного і молодшого шкільного віку, що поєднує в собі елементи гри та навчання, однак конкретні дані про її специфіку відсутні [12]. Висловлюється думка про необхідність організації спеціального переходу від ігрової до навчальної діяльності, особливого соціального навчання дітей. По суті, ми маємо справу з непрямым визнанням того, що необхідні за віком форми соціальної поведінки, шкільної готовності або здатності знати і вміти по-справжньому не можуть стихійно сформуватися в грі або автоматично перенесені з гри в навчальну ситуацію.

У своїх емпіричних дослідженнях Т. Єрмолова описує клінічну картину кризи 7 років та виділяє групу типово-вікових симптомів, що утворюють поведінковий корелят особистісного новоутворення цього етапу розвитку. У цьому комплексі симптомів проявилася чітко виражене прагнення дітей зайняти рівне з дорослими положення в системі доступних їм соціальних відносин. Сама сфера соціальних відносин виявилася одночасно і об'єктом цілеспрямованого освоєння дитиною і сферою маніфестації їм свого Я [6, с. 66].

Конкретно це проявляється в тому, що багато дітей цього віку починають демонструвати суто дорослі способи поведінки в певних ситуаціях, наприклад, відмовляється зайняти вільне місце в транспорті (вони вже не діти, повинні стояти, а не сидіти), віднімають у мам важкі сумки з продуктами, вникають в сімейні турботи, добровільно беруть на себе частину обов'язків дорослого і відчують (зі слів

опитуваних батьків) незрівняну радість й задоволення, якщо в оцінці цих дій звучить визнання дитини «вже дорослою» [6, с. 66].

М. Елагіна описує та аналізує симптоми кризи 7 років у трьох планах стосунків:

- у стосунках з іншими людьми (вибір довіреної особи серед дорослих або однолітків, з якими дитина вступає у особливі, відкриті стосунки, прагнення брати участь у «дорослих» формах спілкування, наприклад застільна бесіда);

- у стосунках із предметним світом (самостійна побудова діяльності на основі пізнавальних інтересів);

- у стосунках із собою (поява секретів, таємниць, переживання самотності, усвідомлення та переживання кінцевості людського буття) [5].

У наукових дослідженнях три групи поведінкових симптомів кризи 7 років:

1. Негативні прояви: пауза (відтягування виконання вказівок дорослого), суперечка (у відповідь на прохання, вимогу дитина починає сперечатися, обговорюючи необхідність того, що вимагається або час виконання), неслухняність (невиконання звичних вимог, відмова від участі у звичних справах), хитрість (порушення звичних вимог у скритій формі), впертість (протиставлення своєї справи вимогам батьків), вимогливість (наполягання на своєму, наполегливе нагадування про обіцяне), капризи (яскраві негативні емоційні прояви як реакція на неуспіх), реакція та критику (очікування похвали та гостра емоційна реакція на негативний зворотній зв'язок).

2. Нейтральні прояви: зовнішній вигляд (увага до власної зовнішності, суперечки про одяг), доросла поведінка (на вербальному рівні, як правило, проявляється у демонстративних розмірковуваннях, розпливчастих суджень про причину своєї небажаної поведінки, на поведінковому рівні – у карикатурній дорослості, навмисній дорослій поведінці).

3. Позитивні прояви: самостійність (бажання робити щось самостійно, у ролі дорослого, вибір видів діяльності та сфери обов'язків, які раніше дитині не належали), самостійні заняття (прагнення до продуктивних видів діяльності – конструювання, малювання, шиття тощо, які поступово замінюють гру), загальні питання (поява у спілкуванні дитини та батьків нових тем, які не пов'язані із реальними побутовими ситуаціями), інтерес до школи (дитина починає цікавитися школою, турбуватися відносно своєї успішності, заперечує норми та вимоги дитячого садка) [7; 10; 11].

Причинами загострення симптомів дослідники визначають:

- вступ до школи (пов'язано з тим, що дитина змінює оточення, у неї з'являються нові обов'язки, новий розпорядок дня. Формуються нові цілі і розуміння, що таке успіх);

- пошук нових форм пізнання (раніше дитина пізнавав світ за допомогою дитячих розвиваючих ігор, тепер цього їй мало. Вона шукає нові форми пізнання, хоче розуміти, що і як працює в цьому світі, їй хочеться бути схожою на дорослих);

- «Добре / погано» (дитина вибудовує для себе систему, по якій вона визначає що є «добре», а що є «погано». Цю систему вона будує на підставі зовнішніх факторів середовища, своїх внутрішніх почуттів і соціальних відносин) [7; 10; 11].

Кардинальні зміни особистості дитини є причиною багатьох труднощів, які виникають у процесі сімейного виховання, дитячо-батьківських стосунків. Для батьків цей період є важким у зв'язку з тим, що звичні виховні стилі взаємодії втрачають свою ефективність, перестають бути дієвими, не досягають цілі. Дії дорослого, як правило, проходять два етапи – етап посилення, коли дорослий посилює старі форми взаємодії (голосніше сказати, покарати при невиконанні правил), та етап пошуку нових форм взаємодії [9]. У прагненні батьків відновити рівновагу у стосунках із дитиною у кризовий період звичним способом проявляється ригідність системи виховання і, як наслідок, оцінка дитини як важковиховуваної. Прийняття дорослим нових форм взаємодії та співробітництва створює умови для оволодіння дитиною новими здібностями, якостями, необхідними для переходу на наступний етап

вікового розвитку. Перебудова взаємодії із дитиною у родині викликає труднощі у батьків через низку причин: по-перше, у зв'язку із необхідністю відмови від зрозумілих, звичних форм поведінки, по-друге, у зв'язку із недостатньою рефлексією ситуації взаємодії, по-третє, у зв'язку із гострими емоційними переживаннями, які породжують у батьків сумніви у своїй педагогічній компетентності.

Значні зміни особистості дитини у період кризи 7 років вимагають більш гнучких способів взаємодії з нею, у порівнянні із дошкільним періодом. Використання батьками неефективних стратегій призводить не лише до загострення стосунків та затягування ситуації кризи, але й до формування та закріплення у дитини особливих якостей особистості, які є причиною проблемної поведінки та конфліктів із оточуючими.

Отже, для батьків критичний період розвитку дитини виявляється кризою власної системи виховання. Поведінка дитини змінюється, і батьки опиняються у ситуація, коли їх ідеально налагоджена система виховної взаємодії із дитиною перестає бути ефективною. Якщо дорослому вдається знайти нові продуктивні способи взаємодії з дитиною, то відбувається успішне розв'язання та проходження кризи.

На основі аналізу напрацювань за темою дослідження можемо виділити напрями роботи з дітьми, які сприятимуть згладжуванню та ефективному проходженню вікової **кризи семи років**:

- ✓ діагностика сформованості навичок навчальної діяльності, психофізіологічних особливостей та можливостей дітей;
- ✓ розвиток сенсорних, сенсорно-перцептивних, моторних компонентів діяльності за допомогою використання методів конструювання, аплікації, в тому числі спрямованих на розвиток дрібної моторики рук;
- ✓ різноманітність форм діяльності дитини, спадкоємність форм діяльності «дитячий садок – школа» (на що зараз якраз орієнтована програма Нової Української школи);
- ✓ розробка просвітницьких консультацій для батьків з метою ознайомлення їх з психологічними особливостями проходження кризи семи років і специфічними особливостями взаємодії із дітьми в даному віці;
- ✓ виявлення інтересів і нахилів дітей, а також залучення дітей до соціальних норм;
- ✓ виховання відповідальності, залучення дитини до нових обов'язків;
- ✓ діагностика соціальної структури колективу, а також рівня самооцінки школярів, використання психокорекційних занять, спрямованих на формування умінь соціальної взаємодії та створення сприятливого психологічного клімату в дитячому колективі (театральні постановки, ігри, етичні бесіди та ін.) [5; 8; 11].

Ми узагальнили кілька рекомендацій, як поводитися батькам з дитиною у період кризи 7 років:

1. Прагнути віднайти баланс між наданням дитині більшої самостійності (дії дитини в цьому віці спрямовані бажанням чинити «як дорослий») і збереженням сімейного укладу.

2. Роз'яснювати причинні підстави вимог (чому потрібно робити саме так, а не інакше). Саме у цьому віці закладаються основи розуміння дитиною причинно-наслідкових зв'язків. Відвертість та послідовність батьків у своїх словах та діях допоможуть дитині впевненіше орієнтуватися у системі соціальних стосунків, полегшити адаптацію до будь-яких змін (оскільки це вже буде передбачуваним для дитини та викликати менше тривожності чи занепокоєння).

2. Надавати можливість для здійснення нових форм самостійної діяльності. Дотримуватися гармонії в розширенні прав і обов'язків дитини. Дитина повинна розуміти, що отримання нових прав пов'язане з появою нових обов'язків (наприклад, тепер дитина може сама сходити в гості до друга, але також вона може ходити за хлібом в магазин поруч з будинком).

3. При негативізмі спокійно і твердо наполягати на сімейних вимогах, пояснюючи дитині, чому в сім'ї виникли такі правила.

4. Заохочувати розширення сфери інтересів дитини, підтримувати інтерес до світу людей і речей, різнопланово організовувати дозвілля дитини (походи в музеї, на екскурсії, кімнати розваг тощо).

5. Створювати та зберігати загальне позитивне ставлення дитини до самої себе. Не порівнюйте невдачі дитини з успіхами інших дітей. Допустиме порівняння дитини «сьогоднішньої» із нею «вчорашньою» (у всіх випадках позитивних і негативних особистісних змін).

6. Допомогати дитині вчитися: розповідати про власний шкільний досвід, хвалити за реальні досягнення, підкреслювати сильні сторони, аналізувати причини успіхів або невдач, навчити планувати діяльність.

7. Підтримувати тісний емоційний контакт (укріплювати зв'язок через емоційного реагування).

Крім того, аналіз та узагальнення наукової літератури доводить, що переважання таких характеристик у дитячо-батьківських стосунках як «суворість», «контроль», у поєднанні із «незадоволеністю стосунками із дитиною» призводять до напруги у взаємодії та впливають не лише на емоційний стан дитини, але й на формування та закріплення у неї певних особистісних якостей. Обізнаність батьків про специфіку переживання дитиною кризи 7 років, корекція батьківської поведінки на обурливу поведінку дитини будуть сприяти оптимізації дитячо-батьківських стосунків, які є важливою умовою розв'язання дитиною завдань вікового розвитку.

Список використаних джерел та літератури

1. Блонский П. П. Педология. Москва : Гос. уч. пед. изд., 1934. 356 с.
2. Божович Л. И. Проблемы формирования личности. Избр. психол. труды. Воронеж : КАП, 1995. 352 с.
3. Божович Л. И. Этапы формирования личности. Возрастная и педагогическая психология: тексты. Москва : изд. МГУ, 1992. С. 38-45.
4. Выготский Л. С. Собрание сочинений. Т. 4. Москва: Педагогика, 1984. 432 с.
5. Елагіна М. Є. Криза 7 років та підходи до її вивчення. Нові дослідження в психології та віковій фізіології. 1989. № 1. С. 37-42.
6. Єрмолова Т. В. Соціальне «Я» як особистісне новоутворення кризи 7 років. Теоретична та експериментальна психологія. 2009. Т. 2. № 2. С. 62-71.
7. Павелків Р.В. Вікова психологія. Київ : Кондор, 2015. 469 с.
8. Поліщук В. Від кризи 7 років до кризи входження в дорослість : монографія. Суми : Університетська книга, 2019. 142 с.
9. Поліщук В. М. Базовий симптомокомплекс кризи входження в дорослість. Психологія: реальність та перспективи. Збірник наукових праць РДГУ. 2013. Вип. 2. С. 152-155.
10. Савчин М. В., Василенко Л. М. Вікова психологія: Навч. посіб. Київ : Академвидав, 2005. 360 с.
11. Ушакова І. М. Вікова психологія: курс лекцій. Харків : НУЦЗУ, 2016. 123 с.
12. Эльконин Д. Б. Избранные психологические труды. Москва : Просвещение, 1989. 560 с.

Цикалюк Оксана,
вчитель початкових класів
Славутської гімназії №5
Славутської міської ради

Педагогіка партнерства – запорука успіху підростаючого покоління

Анотація. У статті розкривається питання організації педагогічної взаємодії закладу освіти, батьківської спільноти, що ґрунтується на засадах партнерства між усіма учасниками освітнього процесу.

Ключові слова: педагогіка партнерства, НУШ, меморандум співпраці.

Спільними зусиллями
вчителі можуть дати дітям
велике людське щастя
В. Сухомлинський

Стрімко змінюється світ. В освіті відбувається реформування, впроваджуються сучасні інноваційні технології. Однією зі складових формули Нової української школи є педагогіка партнерства. В її основі — спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками, об'єднаними спільною метою та прагненнями, є добровільними й зацікавленими спільниками, рівноправними учасниками освітнього процесу.

Педагогіка партнерства ґрунтується на принципах гуманізму й творчого підходу до розвитку особистості, а саме:

- повага до особистості;
- доброзичливість і позитивне ставлення;
- довіра у відносинах;
- діалог – взаємодія – взаємоповага;
- розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків);
- принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей).

Втілюючи ідеї педагогіки партнерства, вчителю необхідно не лише використовувати в своїй роботі стандартні методи організації навчально-виховного процесу, а й більшою мірою виявляти ініціативу і спрямовувати навчання і виховання таким чином, щоб дитина була постійно залучена до спільної діяльності. В педагогіці співробітництва використовуються найрізноманітніші форми навчання: колективно-групову роботу, колективну творчу роботу, роботу в мікрогрупах, роботу в змінних групах, ігрову діяльність. Як інструменти педагогіки партнерства можна використовувати цікаві й захопливі розповіді, відверту бесіду, справедливу і незалежну оцінку, заохочення творчих успіхів, особистий приклад, зустрічі з цікавими людьми, спільний пошук рішень, спільні суспільно корисні справи, благодійні акції.

Партнерство сім'ї і школи передбачає добровільне включення батьків в ту чи іншу діяльність, запропоновану педагогами, воно можливе за умови сформованості у батьків та вчителів готовності до взаємодії на рівних, паритетних засадах, з опорою на обов'язковість виконання взятих на себе зобов'язань. Соціальне партнерство передбачає гуманізацію міжособистісних відносин, в основі яких - толерантність, розуміння, співучасть, відкритість, здатність до взаємодії, попередження конфліктних ситуацій та непорозумінь між основними суб'єктами навчально-виховного процесу - педагогами і батьками. Спираючись на власний життєвий і педагогічний досвід, В.

Сухомлинський зазначав: «час і батькам, і вчителям глибоко усвідомити, що ні

школа без сім'ї, а й сім'я без школи не зможуть справитися з найтоншими, найактуальнішими завданнями становлення людини» [3, с.83].

У педагогіці партнерства надзвичайно важлива прозорість та поінформованість усіх учасників процесу. В Україні, як і в інших країнах, де впроваджується концепція партнерства та співпраці, діяла онлайн система Моя школа. Вона дозволяла закладу освіти вести журнал, додавати домашні завдання та спілкуватися батькам і вчителям про успішність, потреби та складнощі дитини. Впровадження електронної системи – важливий крок у реалізації концепції педагогіки партнерства, однак він не є вичерпним.

Для організації більш плідної комунікації між адміністрацією, вчителями та батьками можна використовувати **Меморандум співпраці педагогів, учнів та батьків**, розроблений НУШ. Учасники процесу можуть разом вивчити та опрацювати цей рамковий документ, щоби прийняти загальні та спільні правила взаємодії. Зрозумілі та визначені умови взаємодії сприятимуть довірі та прозорій комунікації. Ось лише деякі способи впровадження елементів педагогіки партнерства у нашій гімназії:

- організація загальношкільних батьківських зборів за участі вибраних представників з кожного класу
- проведення класних батьківських зборів
- організація індивідуальних зустрічей вчителів та батьків, що можуть проводитися як регулярно, так і за потреби учасників
- організація навчального процесу за участі батьків
- листування онлайн або офлайн вчителів із батькам.

Педагогіка партнерства важлива і незамінна з огляду на те, що, по-перше, сприяє створенню атмосфери, в якій найкраще розкривається потенціал кожного учня, формується його ініціативність і креативність. А це – один із ключових активів сучасного світу. **По-друге,** партнерство задовольняє потребу в значимості і приналежності та зменшує рівень стресу, що, зрештою, допомагає інтелекту

працювати ефективніше. **По-третє,** такий формат стосунків найкраще готує молодих людей до професійної діяльності і ролі активного громадянина у відкритому світі. Отже, для того, щоб освіта і навчання всім приносили задоволення, варто змінити правила гри і прийняти підхід партнерства замість традиційно авторитарного. Педагогіка партнерства визначає істинно демократичний спосіб співпраці педагога і дитини, який не відкидає різниці в їхньому життєвому досвіді, знаннях, але передбачає безумовну рівність у праві на повагу, довіру, доброзичливе ставлення і взаємну вимогливість.

Список використаних джерел та літератури

1. Концепція Нової української школи // Режим доступу <http://osvita.ua/school/method/upbring/676>
2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Загальна редакція / Грищенко Михайло та ін. Київ, 2018.
3. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н. М. — К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
4. Педагогіка партнерства як один із факторів ефективної взаємодії учасників освітнього процесу // Режим доступу <https://nus.org.ua/articles/pedagogika-partnerstva-shho-tse-take-ta-yak-zrozumity-chy-vona-ye-u-shkoli/>
5. Проект Закону України «Про освіту» №3491-д від 04.04.2016 // Режим доступу http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58639

10. Наступність дошкільної та початкової освіти

Войтович Олена,
вихователь-методист Херсонського
ясел-садка №64 Херсонської міської ради

Використання інтерактивних методів і технологій в методичній роботі сучасного закладу дошкільної освіти

Анотація: у статті розкрито питання організації методичної роботи сучасного ЗДО з використанням інтерактивних методів та технологій. Зосереджено увагу на досвіді використання інтерактивних методів та технологій у методичній роботі Херсонського ясел-садка №64 Херсонської міської ради. Зазначено, що інтерактивні методи сприяють підвищенню професійної майстерності, фахової компетентності, розкриттю творчих можливостей педагогів ЗДО.

Ключові слова: інтерактивні методи та технології, методична робота, підвищення кваліфікації, самореалізація.

На сьогодні система освіти України зазнає суттєвих змін: вводяться державні освітні стандарти, висувуються нові вимоги до освітніх послуг. Основною метою таких реформ є підвищення рівня освіченості, розвитку та вихованості здобувачів освіти [1, с.4]. Ключовим моментом під час вирішення цієї проблеми має постати компетентність педагогічних кадрів, розвиток здібностей педагогів до вирішення актуальних завдань у нових умовах діяльності сучасних закладів дошкільної освіти.

Водночас в умовах воєнного часу і періоду відновлення господарсько-економічної інфраструктури спостерігаються не прості взаємовідносини дітей як з батьками, так і з педагогами у процесі онлайн - навчання і виховання. Такі реалії вимагають від педагогів нових методів навчання та виховання, інтеграції знань, практичних умінь і навичок, а також міцного методологічного підґрунтя: знань із філософії, психології, соціології, економіки; вмінь працювати з дітьми в сучасному інформаційному просторі; сформованих професійних компетентностей відповідно до державних стандартів професії [3, с. 5].

Постає потреба в підготовці кадрового потенціалу, здібного до професійної самореалізації, модернізації змісту своєї діяльності в нових соціальних і освітніх умовах. У зв'язку з цим змінюються функції методичного супроводу, який забезпечує творчу діяльність педагога, модернізуються підходи до організації і керівництва методичною роботою на всіх рівнях. Усі напрями методичної роботи в закладах дошкільної освіти повинні сприяти формуванню єдиної лінії дій педагогічного колективу, орієнтованої на вирішення актуальних соціально-педагогічних проблем.

Відтак особливої актуальності набуває проблема пошуку нестандартних підходів до організації методичної роботи у закладах дошкільної освіти, використання оптимальних форм і сучасних методів, зокрема інтерактивних.

Відповідальність за організацію методичної роботи в закладах дошкільної освіти покладається на вихователя-методиста, який, визначаючи стратегію, мету, завдання розвитку й функціонування закладу, впливає на зміст методичної роботи. Багатопланові питання організації і змісту методичної роботи в закладах освіти розглядалися в дослідженнях А. Богуш, Л. Даниленко, К. Крутій, І. Мельник, О. Плахотнюк, якими доведено, що організовуючи методичну роботу, необхідно, насамперед, вивчати практичні навички педагогів, рівень їхньої готовності до різних видів діяльності, що дозволяє осмислено сприяти підвищенню їхньої професійної

кваліфікації, керувати їхньою роботою за допомогою створення відповідних умов [2, с.81]. Теорія та практика інтерактивного навчання, впровадження інтерактивних технологій та методів обґрунтовано представлена у численних наукових працях О. Пометун, Н. Волкової, Л. Пироженко, Н. Коломієць, О. Комар, І. Луцик та ін.

Мета статті – висвітлення окремих аспектів використання інтерактивних методів і технологій у методичній роботі сучасних закладів дошкільної освіти.

Результати аналізу педагогічних досліджень свідчать про те, що значну кількість наукових пошуків присвячено проблемі застосування інтерактивних технологій у закладах освіти. «Інтерактивні підходи сьогодні є найбільш ефективними, бо ставлять того, хто шукає знань, в активну позицію їх самостійного освоєння... і шукача істини». Термін «інтерактив» (з англ. Interact, де «inter» - взаємний і «act» - діяти) означає здатність до взаємодії, тому сутність цієї інноваційної технології полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників освітнього середовища [7, с.225].

Нам імпонує визначення сутності поняття «інтеракція», запропоноване В. Мельником, котрий ідентифікує розвитковий навчальний процес у контексті діалогу як активну взаємодію та спілкування його учасників, і окреслює цей процес поняттям «інтеракція» [5, с.15].

Піднімаючи інтерактивне навчання до наукового рівня, дослідники починають використовувати термін «інтерактивна педагогіка», вбачаючи мету інтерактивного процесу в зміні та поліпшенні моделі поведінки його учасників. «Аналізуючи власні реакції та реакції партнера, учасник змінює свою модель поведінки і свідомо засвоює її, що дає змогу говорити про інтерактивні методи як процес інтерактивного виховання» [8, с.11], що є актуальним у освітньо-виховному процесі. Науковці стверджують, що в інтерактивному навчанні інтегруються нові методи педагогічної взаємодії, що дедалі частіше застосовуються у освітньо-виховному процесі. Це призводить до аналізу інтерактивних технологій з різних наукових підходів і дає змогу визначати його як діалектичний процес (філософський підхід); як поєднання інформаційного й операційного навчання (за орієнтацією на особистісні структури); як методи, що мають загальноосвітнє, соціально-психологічне, педагогічне, культуротворче змістове спрямування; як асоціативно-рефлекторне навчання за механізмом засвоєння; як соціогенне явище за основним фактором розвитку; як антропоцентричне за підходом до особистості як проблемно-діалогічне, пояснювально-ілюстративне навчання за переважаючими методами; як групове, парне, фронтальне, індивідуальне за кооперацією учасників; за організаційними формами – як альтернативне традиційному, як інноваційне навчання, за умов якого заняття проводяться в активній формі: проблемна лекція, семінар, брейн-стормінг, психодрама, диспут, дебати, діалоги, полілоги, прес-конференції, ділові та дидактичні ігри, інсценування, тренінги тощо [5, с.16].

Успішні освітні результати та виховання дітей засобами технологій інтерактивного навчання залежать від рівня обізнаності, знань і умінь самих педагогів з цих технологій. Життя в умовах, що постійно змінюються, потребує від фахівця вміння систематично розв'язувати нові, нестандартні проблеми. Ознакою часу є підвищена професійна мобільність. Нові завдання та напрями розвитку освіти визначають і особливі вимоги до особистості й професійної компетентності педагогів. Методи інтерактивного навчання педагогів мають значний потенціал під час підготовки професіоналів, здатних зайняти активну позицію у виборі методів роботи з дітьми. Саме тому вихователь-методист закладу дошкільної освіти має досконало володіти ним.

Для підвищення кваліфікації, узагальнення професійних знань педагогів, упровадження нових ідей, концепцій, методики та технології в освітньому процесі дошкільного закладу використовують інтерактивні методи роботи з педагогами під час засідань педагогічних рад, семінарах, семінар-практикумах, педагогічних годинах, тренінгах.

Використання інтерактивних методів навчання сприяє удосконаленню здатності працювати у команді, здійснювати спільну проектну і дослідницьку діяльність, відстоювати свої позиції, обґрунтовувати власну думку і толерантно ставитися до чужої, відповідати за свої дії та ін.

Доведено, що опанувати інтерактивні методи лише через ознайомлення з ними під час лекцій, вебінарів неможливо, ефективною є практична діяльність.

Широке використання дискусій, тематичних семінарів, практикумів з моделювання та аналізування різноманітних педагогічних ситуацій, ігрових і проектних методів дає можливість перейти від декларації до реальних змін, до впровадження в практику особистісного та компетентнісного підходів. Готовність педагогів прийняти зміни для застосування інтерактивних методів та їх реалізація має спиратися на високий креативний потенціал педагогів щоб створити умови для навчання, самоосвіти і саморозвитку особистості з максимальною індивідуалізацією.

У методичній роботі Херсонського ясел-садка №64 Херсонської міської ради ми приділяємо достатньо уваги організації неперервної самоосвіти і саморозвитку педагогів, підвищення рівня їхньої кваліфікації через різноманітні форми: інформаційно-консультативні семінари, консультації, педагогічні години, тематика яких містить питання ознайомлення й вивчення нових нормативних документів. Система методичної роботи побудована на основі аналізу досягнутих результатів освітнього процесу, діагностики рівня педагогічної майстерності і кваліфікації педагогів, згуртованості колективу, інтересів, потреб і запитів вихователів. Ми знаходимося в постійному пошуку оптимальних варіантів методичної роботи. При цьому враховуємо різносторонній характер її змісту, різноманітність форм і методів роботи з кадрами.

Метою методичної роботи у нашому закладі визначаємо створення організаційно-педагогічних умов розвитку компетентного, відповідального педагогічного працівника, готового до неперервного професійного удосконалення й мобільності, підвищення рівня загальної і педагогічної культури. У зміст методичної роботи ми включаємо такі елементи підготовки педагогів: методичну, дидактичну, виховну, психолого-педагогічну, етичну, правову, технологічну, загальнокультурну, управлінську, методологічну і світоглядну складові. На наш погляд, доцільним є поєднання традиційних та нових, активних форм методичної роботи, які здатні залучити педагогів до активної діяльності і діалогу, вільного обміну думками. Інноваційну роботу будуюмо на основі інтерактивних методів і технологій, що дозволяють забезпечити особистісно орієнтований підхід у освітньому процесі. Результативним методом роботи з педагогічним колективом є використання презентацій, що надає можливість точно, доступно і яскраво передавати інформацію, використовувати різні форми довідкової інформації.

Проводяться семінарські заняття з педагогами, де використовуємо:

- метод «Акваріум», що передбачає поділ вихователів на 2–3 групи; вирішення проблемної ситуації чи завдання однією із груп у центрі аудиторії та спостереження й аналіз за їхньою діяльністю іншими групами, її оцінювання та презентацію власних рішень;

- метод «Зигзаг», коли педагоги у групах працюють над вирішенням однієї проблеми. Після виступу лідерів груп майбутні фахівці формують спільні рішення, підбивають підсумки роботи;

- гра «Хокей», коли педагоги виконують завдання, змагаючись за принципом командної естафети. Запитання для команд у вигляді кружечків (шайби) різного кольору. У разі неправильних відповідей нападаючих їх підстраховують захисники і воротар. Ті, хто проводить заняття, виконують роль арбітра.

Раз на місяць проводимо «Методичні посиденьки» на яких педагоги формулюють власну точку зору з певної педагогічної проблеми. Для обговорення пропонуються важливі питання, тема яких завчасно не оголошується. Майстерність педагога проявляється в тому, як він аналізує, досліджує педагогічну ситуацію.

Завданням є вислухати кожного педагога й спрямувати думку до відповідних висновків.

В кінці навчального року проводимо фестиваль «Країна Цікавинок». Мета – впровадження творчих педагогічних ідей та методичних знахідок. Ми розглядаємо це як підбиття підсумків роботи педагогічного колективу. Програма фестивалю складається з різноманітних заходів: відвідування відкритих занять, проведення свят, розваг. Вихователі обмінюються досвідом своєї роботи, ознайомлюють своїх колег із найкращими родзинками власного досвіду. Така форма роботи дає можливість педагогам, особливо молодим, отримати досвід у досвідченого вихователя.

Впроваджена «Школа інноваційних технологій» для педагогів. Мета цієї школи: підвищення фахової майстерності, кваліфікації на розвиток методологічних знань, інноваційних дослідницьких умінь, якості освіти дошкільників через активне впровадження експериментальної діяльності. Пріоритетним напрямком роботи є розвиток та виховання всебічно розвиненої особистості через використання розвиваючих ігор «Казкові лабіринти гри» - це модель розвиваючого навчання дітей дошкільного віку в ігровій діяльності з поетапним використанням освітнього матеріалу, використання ігор у системі їх постійного і послідовного ускладнення. Організація роботи з педагогами сприяє професійному зростанню педагогів, зокрема: розвитку їх творчого потенціалу, удосконаленню комунікативної компетентності, систематизації і конкретизації професійних знань, практичному відпрацюванню умінь та навичок педагогів, активному використанню інтерактивних методів у роботі з дітьми.

Узагальнюючи викладене вище, робимо висновки, що важлива роль у вирішенні завдань забезпечення якості дошкільної освіти відводиться системі методичної роботи з кадрами. На мою думку, використання інтерактивних методів і технологій в методичній роботі сучасного дошкільного закладу мають найбільший потенціал при підготовці професіоналів, здатних зайняти активну позицію у виборі методів роботи з дітьми. За допомогою інтерактивних методів навчання можна розвинути у педагогів здатність працювати у команді, здійснювати спільну проектну і дослідницьку діяльність, відстоювати свої позиції, обґрунтовувати власну думку і толерантно ставитися до чужої, приймати відповідальність за себе і команду.

Отже, впровадження технології інтерактивного навчання значною мірою підвищує ефективність освітнього процесу, сприяє високому інтелектуальному розвитку вихователів дітей дошкільного віку, забезпечує оволодіння навичками саморозвитку особистості, можливістю думати, творити, спілкуватися.

Список використаних джерел та літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти): затверджений наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 12.01.2021р. №33. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення : 11.10.2023)
2. Біла К. Ю. Методична робота в дошкільному закладі. Київ : Вища школа. 1991. 81 с.
3. Богуш А. М. Методична робота в закладах дошкільної освіти: навч. посіб. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2022. 200 с. URL : <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/15970/1/Bohush.pdf> (дата звернення : 15.10.2023).
4. Марущенко Т. П. Інноваційні форми організації методичної роботи в закладі дошкільної освіти. Таврійський вісник освіти. 2019. № 2. С. 57-62. URL: <https://drive.google.com/file/d/1D0MDLMBj0hFAjcf2rleR9vfGTs5voOcp/view> (дата звернення: 20.10.2023).

5. Мельник В. В. Інтеракція в освітньому процесі : технологія організації. Управління школою. 2006. № 13. С. 15–34.
6. Мельник І. М., Гладь С. О. Використання інтерактивних технологій в методичній роботі сучасного дошкільного навчального закладу. Молода наука Волині : пріоритети та перспективи досліджень. 2017. С. 512-514. URL : [file:///D:/Downloads/153587993%20\(1\).pdf](file:///D:/Downloads/153587993%20(1).pdf) (дата звернення : 18.10.2023).
7. Підласий І. П. Практична педагогіка або три технології. Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти / Підласий І. П. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2004. 616 с.
8. Поліщук А. Особливості використання технологій інтерактивного навчання у закладах дошкільної освіти. URL : https://lib.iitta.gov.ua/715674/1/Polishchuk_19_DTiP_Konf.pdf (дата звернення : 11.10.2023).
9. Пометун О. І. Активні й інтерактивні методи навчання : до питання про диференціацію понять / Олена Пометун // Шлях освіти. – 2004. – № 3. С.10–16.

Карпюк Наталія,
вчитель початкових класів
КЗЗСО «Ліцей №17 Хмельницької міської ради»
спеціаліст

Наступність між дошкільною та початковою освітою

Анотація. *Стаття присвячена розвитку актуальних питань щодо створення наступності між дошкільною та початковою ланками освіти. Представлено аналіз змісту нормативних документів, зокрема Державних стандартів дошкільної та початкової освіти. З'ясовано, що усвідомлення педагогами та батьками вікових особливостей конкретного періоду життя дітей є вкрай важливим.*

Ключові слова: *дошкільна і початкова ланки освіти, компетентність, реалізація наступності, формування компетентності дитини, педагогічна взаємодія, методи і форми організації.*

Перехід від дошкільної освіти до початкової є особливим в житті кожної дитини, а відтак одним із викликів сучасного освітнього процесу постає забезпечення плавної інтеграції та взаємодії двох систем освіти на подальший розвиток дитини. Адже саме в цей період дитина набуває соціального досвіду, досліджуючи світ, в якому навчається взаємодіяти із людьми. Результатом цього досвіду дитина формує власну систему ціннісних орієнтацій, що характеризує її як особистість.

Відповідно до чинного законодавства та нормативно-правових документів [1, 3] саме наступність є однією з обов'язкових умов здійснення неперервності здобуття освіти, основною суттю якої є педагогічна взаємодія та встановлення зв'язку між змістом, методами та формами організації навчально-виховного процесу, що спрямований на базисний розвиток здібностей дитини та підготовку її до систематичного навчання з одного боку, а з іншого – оптимальне використання у школі набутого досвіду з дошкільного закладу. Відповідно компетентності, що сформовані на базі дошкільної освіти, створюють умови для збагачення та поглиблення змісту освіти на наступних рівнях освіти.

Зміст дошкільної освіти полягає у всебічному загальному розвитку дитини, що визначений Базовим компонентом дошкільної освіти у відповідності з потенційними віковими можливостями і специфікою дитинства як періоду життя людини [1]. На кінець дошкільного періоду життя в дитини мають бути сформовані базові якості

особистості: довільність, самостійність і відповідальність, креативність, ініціативність, свобода поведінки і безпечність, самосвідомість, самооцінка.

Зміст освіти в початковій школі має на меті продовжити всебічний загальний розвиток дітей з урахуванням специфіки шкільного життя поряд з освоєнням найважливіших навчальних навичок у читанні, письмі, математиці та ін.

Наступність в цьому контексті зумовлює логічний підхід до використання узгоджених завдань і змісту навчальних програм у системі роботи школи та садочка, а також злагоджену комунікацію із сім'єю дитини, щоб створити умови для адаптаційного потенціалу дітей. Наступність має передбачати взаємозв'язок цілей, методів, змісту, організаційних форм і вимог до результатів навчання і виховання дітей на цих етапах освітнього процесу.

Питання наступності в педагогіці не нове, проте актуальності не втратило, яке почали обґрунтовувати в своїх працях Я.А.Коменський, Й.–Г. Песталоцці, К.Д. Ушинський та ін. Я.А. Коменський у своїй праці «Велика дидактика» сформував суть основ освіти, а саме: розподіляти навчальний матеріал так, щоб «вся сукупність навчальних занять повинна бути старанно поділена на класи так, щоб попереднє завжди відкривало дорогу наступному і освітлювало йому путь» [5].

К. Ушинський поняття наступності визначив як зв'язок між методами та змістом навчання в шкільній освіті як результат здобутих раніше знань в дошкільній [11]. На думку педагога В. Сухомлинського наступність може стати засобом розв'язання навчально-виховних проблем, а умовою наступності він вбачав взаємодіяльність двох закладів освіти, вказуючи: «за рік, який передує навчанню у школі, необхідно педагогу пізнати кожну дитину, вивчити індивідуальні особливості її сприймання, мислення і розумової праці, та при цьому школа не має ламати систему сприйняття дитини, що сформувались у дошкільному віці, а лише поступово вводити зміни.

В сучасній українській педагогіці проблематикою розвитку наступності дошкільної та початкової освіти досліджувалась багатоаспектно українськими педагогами О. Савченко, Л. Депенчук, І. Огородник, Л. Калмикова, В. Кузь, М. Кухта та іншими, а також дослідження психічного розвитку дитини перехідного періоду досліджувалась видатними педагогами Ш. Амонашвілі, С. Русовою, В. Сухомлинським, які ставили акцент на тому, що принцип наступності має охоплювати всі сфери виховання та навчання дитини через відповідні умови, в тому числі відповідною психологічною підготовкою. Водночас В. Сухомлинський розмірковував: «при цьому, залишається невирішеним питання: коли найбільш доцільно починати навчання грамоті – тоді, коли дитина сіла за парту і стала учнем першого класу чи, може бути, трохи раніше, в дошкільні роки [9].

Однією з головних проблем сучасної освіти досі залишається розрив у концептуальних засадах між двома ланками освіти, коли учасники дошкільної освіти прагнуть розширити знання дитини скопіювавши цілі, форми і методи навчання у початкової освіти без урахування вікових особливостей розвитку дитини. Як наслідок пізнавальний розвиток дітей значно переважає над соціальним, художньо-естетичним та фізичним, що не призводить до успіхів дитини в школі через зниження пізнавального інтересу та проблем адаптації. Водночас неприпустимим є надмірне сповільнення індивідуального темпу розвитку дитини. Проблем вистачає також і у методах навчання, адже в той час, як у дитячому садочку застосовуються ігрові методи та різні форми наочності, то у початковій школі дітей навчають проблемними методами навчання.

Пріоритет у роботі з дітьми дошкільного віку повинен надаватись не навчанню, а вихованню й розвитку. Дошкільний вік характеризується як найсприятливіший період для сприймання й розвитку як психічних функцій, так і морально-емоційної сфери життєдіяльності дитини. Отже, й формування громадянських якостей слід розпочинати в дошкільний період з подальшим продовженням і підняттям на вищій щабель у молодшому шкільному віці.

Сучасні наукові дослідження вказують на необхідність відмовитися від регламентованого навчання в ЗДО, копіюючи стиль шкільного навчання. Великого значення для підготовки дитини для школи, відповідно до Базового компоненту дошкільної освіти має цілісна система розумового, фізичного, морального та естетичного виховання, що буде спрямована на всебічний та гармонійний розвиток дитини. А неузгодженість у змісті та формах організації педагогічного процесу у закладах початкової освіти на практиці призводить до того, що у першому класі не реалізовується досвід, що був набутий дітьми в садочку.

Відповідно до змісту та поставлених завдань початкова освіта повинна забезпечити подальше становлення особистості дитини, її фізичний, інтелектуальний, соціальний розвиток; сформувати ціннісне ставлення до держави, рідного краю, української культури, здоров'я, здатність творчого самовираження, критичне мислення тощо. Необхідно чітко усвідомити, що в кожному періоді розвитку дитини у дитини виникає нова навчальна діяльність, що не призводить до ліквідації такої діяльності на попередньому етапі розвитку. Початкова освіта, ураховуючи досягнення дошкільного віку, має підхопити, зміцнити, розвинути набуте до школи й на цьому ґрунті формувати новоутворення в дітей молодшого шкільного віку.

Брак уваги до таких проблем як недосконала розробка методичних аспектів щодо підготовки дітей як конкурентоспроможних особистостей у закладах дошкільної освіти, відсутність якісної підготовки педагогів, які могли впроваджувати нові форми взаємодії програм навчання дітей, та як наслідок неефективна підготовка дітей до школи породжує виникненню ряду проблем пов'язаних з утворенням цілої та перспективної системи дошкільної та шкільної освіти, що спрямована на «...спроможність цієї системи забезпечити послідовний розвиток особистості на перших рівнях освіти» [2].

Відповідно до нового Державного стандарту початкової освіти освітній процес у початковій школі організовується за циклами, з урахуванням вікових особливостей фізичного, психологічного і розумового розвитку дітей 6-10 років. Перший цикл початкової освіти – адаптаційно-ігровий (1-2 класи); другий цикл – основний (3-4 класи). Це нововведення створює передумови поступового психологічно-комфортного переходу дитини від гри до навчання, які є провідними видами діяльності дітей відповідно дошкільного і молодшого шкільного віку.

З метою забезпечення наступності змісту та уникнення його дублювання в освітніх програмах дошкільної і початкової освіти рекомендується посилити розвивальну і виховну складові освітнього процесу, надати пріоритет соціалізації, моральному вихованню, формуванню мотивів пізнавальної діяльності тощо.

Сьогодні доводиться констатувати, що хоч і НУШ покликана встановити взаємозв'язок між дошкільною та початковою освітою, проте все ж цей зв'язок залишається декларативним. Наразі сучасна школа вимагає від дітей здібності до навчання, аналізу та узагальнення, засвоєння комунікаційних навичок, що необхідні протягом всього життя, а не обсягу теоретичних знань та вмінь.

Головна актуальна проблема сьогодення – встановити наступність на державному рівні між дошкільними закладами і початковою школою, а також визначити форми роботи з дітьми, які не відвідують дошкільні заклади [6].

Вирішуючи проблему наступності в навчанні дошкільників і молодших школярів більше уваги варто звертати на емоційно-особистісну готовність вихованців до зміни умов подальшого пізнання природного й соціального світу. Головну роль у цьому відіграють довільність поведінки, навчально-пізнавальна мотивація і формування самооцінювання.

В цей період зростає пізнавальна активність дитини, чому сприяють становлення смислової пам'яті, довірливої уваги. Значно підвищується роль мовлення як у пізнанні довкілля, так і в розвитку спілкування та різних видів дитячої діяльності. Відбувається інтенсивний розвиток особистості дитини, її волі, становлення моральних уявлень та форм суспільної поведінки, формування ієрархії мотивів та

потреб, загальна й диференційована самооцінка, елементи вольової регуляції поведінки. Все це створює передумови переходу до шкільного життя. Дошкільний вік характеризується сензитивністю, тобто він є найсприятливішим періодом для сприймання й розвитку як психічних функцій, так і морально– емоційної сфери життєдіяльності дитини. Отже й формування громадянських якостей слід розпочинати в дошкільний період з подальшим продовженням і підняттям на вищій щабель у молодшому шкільному віці.

О. Кононко підкреслює, що для реалізації наступності початкова школа (особливо два її перші роки), має максимально наблизитися до дошкільця. Базовий компонент як документ ставить у центр уваги не учня, а особистість дитини. І програмно–методичне забезпечення до нього повинно орієнтувати саме на реалізацію дитиною свого особистісного потенціалу. А от навчальні предмети – мова, математика... обслуговують особистість. Тільки в такому ключі школа має розглядати дитину й педагогічний вплив на неї [6].

Не важливо хто вважає, що причиною загострення проблеми є те, що «дошкільне виховання» змінило свій статус, ставши «дошкільною освітою». Виникає парадокс: у дитячому садку з дитини намагаються зробити «маленького школяра», після чого в початковій школі її знову штучно повертають у дошкільний період, з якого вона вже виросла. Цим і пояснюється те, що досягнутий дитиною рівень уяви і накопичений досвід творчості, як правило, залишається не використаним.

Передумови для формування особистісних якостей дитини закладаються у дошкільному віці. В ідеалі наприкінці дошкільного віку у дитини складається готовність до систематичного шкільного навчання, що виявляється в прагненні до школи, здатності свідомо регулювати свою поведінку, в певному рівні розвитку пізнавальних процесів і працездатності організму, умінні критично ставитися до себе, здатності до дій в умі (розвиток внутрішнього плану дій), вольових дій. багато з цих умінь знаходиться у шестилітка ще у зародковому стані. Навантаження на шестиліток у школі, у порівнянні з дитсадком, зростають у 2,5–3 рази" [2]. Що стосується уваги, то шестилітньому першокласникові дуже важко утримувати увагу в тих межах, які потребує школа. Він здатний утримувати увагу на одному предметі 10–15 хв., а для успішного навчання вимагається 20–25 хв.(а, подекуди, 30–35 хв.). Тому деякі дослідники вважають за необхідне зараховувати дітей до школи з 6 з половиною років (на 1 вересня), що зумовлюється психофізіологічними особливостями розвитку.

Отже, реалізація наступності передбачає створення і впровадження єдиної, динамічної, перспективної системи конструктивних дій, спільних для управлінців, педагогів і батьків, спрямованих на розвиток, навчання й виховання старших дошкільників і молодших школярів [5], ефективність якої значною мірою залежить від впровадження в освітній процес закладу дошкільної освіти і початкової школи принципово новітніх способів взаємодії і зв'язку змісту, програм, методів і форм організації навчання в закладі дошкільної освіти та на початковому рівні загальної середньої освіти, підготовки педагогів, здатних вирішувати науково-методичні та практичні завдання з інноваційного розвитку дошкільної й початкової освіти, що відповідають реаліям не тільки сьогодення, але й майбутнього, пріоритетом яких буде формування людини нової формації.

Своїми словами скажу – коли будуть працювати в триєдиному форматі: дошкільний заклад, початкова школа і батьки – буде ефективний результат.

Варто проводити такі заходи в сучасних освітніх установах:

- ✓ налагоджувати взаємодію між дошкільним та загальноосвітнім навчальним закладом;
- ✓ проводити дні відкритих дверей в означених закладах для батьків та педагогів; - організовувати педагогічні ради, конференції, круглі столи з батьками дітей майбутніх першокласників та педагогами, діяльність яких була б спрямована на аналіз досягнень, помилок та недоліків з метою тіснішої співпраці школи та дошкільного закладу;

- ✓ практикувати взаємовідвідування відкритих занять у дошкільних навчальних закладах і уроків у початкових школах;
- ✓ сприяти взаємообміну педагогічним досвідом між вихователями дітей старшого дошкільного віку та вчителями початкової школи тощо.

Успішність реалізації означеного принципу залежить від узгодженої і системної діяльності педагогічних колективів освітніх закладів із залученням батьків, взаємодія яких забезпечить успішний перехід дитини з дошкільного навчального закладу до початкової школи.

Список використаних джерел та літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) від 12.01.2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Волинець К. І., Волинець Ю. О., Стаднік Н.В. Теоретичні засади наступності дошкільної і початкової освіти як проблема сучасної освіти. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5709,
3. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
4. Коломієць Л. І. Підготовка вчителя до забезпечення наступності навчання дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Коломієць Леся Ігорівна. Вінниця, 2013. 219 с.
5. Коменський Я.А. Вибрані педагогічні твори в II томах. Том I. Велика дидактика. Під ред. проф. Красновського А.А. К.: Радянська школа, 1940. С. 120-121.
6. Машкіна Л., Проблеми наступності дошкільної та початкової освіти в умовах нової української освіти: теорія і практика. Збірник наукових праць. Інститут педагогіки НАПН України КПУ ім.І. Огієнка. Вип.26. Кам'янець-Подільський, 2019. С. 276-280.
8. Піроженко Т.О. Психічний розвиток дитини дошкільного віку: досвід роботи сучасного дошкільного закладу. Запоріжжя: „ЛІПС” ЛТД, 2003. 168 с.
9. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. К.: Рад. школа. 1969. 247 с.
10. Русова С.Ф. Вибрані педагогічні твори. Кн. 2. За ред. Є.І.Коваленко; Упоряд., передм., прим. Є.І.Коваленко, І.М.Пінчук. К.: Либідь, 1997. 320 с.
11. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори. В 2-х т. Редкол. Столетов В.М. (голова) та ін. К.: Рад. Школа, 1983. (Пед. б-ка). Т.2. Проблеми російської школи / під ред. Пискунова О.І. (відпов. ред.) та інші. 360 с.

Лісобою Ольга,

вихователь Хмельницького закладу
дошкільної освіти №3 «Світлячок»

Сучасний погляд на патріотичне виховання дітей у закладах освіти

Любіть Україну у сні й наяву,
вишневу свою Україну,
красу її вічно живу
і нову і мову її солов'їну.
(В. Сосюра)

В умовах відродження української держави освітній заклад виступає могутнім фактором виховання дітей, як майбутніх громадян України, патріотів. Національно-патріотичне виховання сучасної молоді базується на національних традиціях українського народу, є ідейною силою національної свідомості. В умовах становлення української держави патріотичному вихованню належить пріоритетна

роль. Наша Україна - молода держава, перебуває на шляху радикальних політичних, соціальних та економічних перетворень, обравши шлях переходу від тоталітарних ідеологій до свободи й демократії, національного відродження цивілізованої, соціально зорієнтованої економіки, побудови нового громадянського суспільства. Сьогодні важливо відтворити в українському суспільстві почуття істинного патріотизму як духовно-моральної та соціальної цінності, сформувати у дітей громадсько-активні соціально значущі якості, які вона зможе проявити в усіх видах діяльності, і перш за все пов'язаних із захистом інтересів своєї родини, рідного краю, народу та Батьківщини, реалізації особистого потенціалу на благо української держави.

У різні часи та епохи, в усіх цивілізованих державах сім'я, школа, суспільство ставили перед собою завдання – виховати громадянина, патріота своєї країни. Сучасне виховання, зокрема патріотичне, має здійснюватися в умовах національного виховання. Національно-патріотичне виховання – це формування гармонійної, розвиненої, високоосвіченої, соціально активної й національно свідомої людини, наділеної глибокою громадянською відповідальністю. Національно-патріотичне виховання формує усвідомлення своєї причетності до історії, традицій, культури свого народу, любові до своєї Батьківщини, вболівання за долю свого народу, його майбутнє, в перекладі означає «батьківщина, вітчизна». Слово «патріотизм» (від «patris») – грецького походження національну свідомість певних відбитків. Національна свідомість – основа патріотичного виховання, це глибина усвідомлення своєї етнічної належності та своєрідності історичної долі, є невід'ємним атрибутом кожної нації. Вона свідчить про зрілість народу, як самочинного суб'єкта історичного процесу, є показником морального здоров'я, духовного та інтелектуального потенціалу особистості. Як писав О. Довженко «Народ, що не знає своєї історії, є народ сліпців». І такий народ завжди будуть зневажати й поневолювати. Українська держава зможе розвиватися, лише знаючи своє минуле, і пам'ятати, що саме історична свідомість є вищою духовною цінністю будь-якої нації.

Мета національно-патріотичного виховання полягає у створенні методологічних засад для системної і цілеспрямованої діяльності органів державної влади і громадськості щодо виховання молодшої людини – патріота України, готового самовіддано розбудовувати її як суверенну, демократичну, правову і соціальну державу, виявляти національну гідність, знати і цивілізовано відстоювати свої громадянські права та виконувати обов'язки, сприяти громадянському миру і злагоді в суспільстві, бути конкурентоспроможним, успішно самореалізуватися в соціумі як громадянин, сім'янин, професіонал, носій української національної культури. У сучасному житті приділяється багато уваги національній самосвідомості вихованців, згуртовується колектив за допомогою колективних справ, участі у заходах зорієнтованих на патріотичне виховання, відродження культури, традицій, збереження мови, народу. Відродження України неможливе без пробудження національної свідомості українського народу, насамперед дітей. Зарадити справі може створення такої системи освіти, яка виховувала б національно свідомих громадян України. Повага до своєї Вітчизни починається з рідного слова, літератури, історії рідного краю. На сучасному етапі важливого значення набуває формування почуття патріотизму, національної самосвідомості вихованців, тому виховний процес у освітньому закладі необхідно вибудувати таким чином, щоб пробудити в дітях національні почуття, виховати в них повагу і любов до свого народу, до його віковічних моральних та духовних здобутків, а також самоповагу й гордість за свою Батьківщину, і на цій основі формувати суспільно значущі особистісні риси громадянина України і національну свідомість, духовність, трудову активність, морально-етичну, формуванні національної свідомості не можна оминати проблеми мови та мовлення. Діти мають усвідомлювати, що без оволодіння державною мовою неможливо стати повноцінним громадянином своєї держави, патріотом України. Національне виховання молоді передбачає широкі можливості для пізнання

української історії, культури, традицій, звичаїв, мови, формування національної гідності.

Патріотизм (від грецького “патріс”) – це любов до Батьківщини, відданість Вітчизні, народу. Але в умовах українських реалій, коли багато речей викликають у суспільстві негативне ставлення, виховувати справжніх патріотів дуже складно. Чи є сьогодні альтернатива патріотизму? Мабуть, ні. І якщо в суспільстві буде панувати нігілізм, нехтування долею рідної країни, це призведе до бездержавності і ще гіршого життя... Для педагогічного колективу нашого дитячого садка патріотичний напрямок роботи був і залишається пріоритетним. Формування громадянина - патріота України, підготовленого до життя, з високою національною свідомістю, виховання громадян, які здатні побудувати громадянське суспільство, в основу якого були б закладені та постійно втілювалися демократія, толерантність та повага до прав в класі, школі, місті, країні все мене стосується все залежить від мене. Патріотизм у сучасному розумінні – це відчуття того, що набуває сьогодні особливого значення.

Головною запорукою процвітання держави є національно-патріотичне виховання молоді, частина якої щороку поповнює лави державних службовців. Адже саме вони вносять свої корективи в закони, суспільне життя, етико-моральні засади. Щоб ці реформи не призводили до краху, національно-патріотичне виховання повинно супроводжувати дітей впродовж всього їхнього дошкільного, шкільного й студентського життя. Можна багато говорити про виховання дошкільнят, як абстрактної маси, але ті пафосні розмови ні до чого не призведуть. Під словом «молодь» ми повинні вбачати своїх дітей, методику виховання дітей ототожнювати з вихованням власних. Якими б ми хотіли бачити своїх дітей? Чесними; вихованими; добрими; людьми, які поважають старше покоління. Ці якості можна об'єднати в етично-моральну групу, без якої жодне суспільство не існує. Для того щоб виховати ці якості, в Україні в загальноосвітніх закладах викладаються уроки етики, на яких вчителі намагаються привити дітям гуманне ставлення до оточуючих, закласти основи моралі. Патріотами своєї держави; свідомими громадянами; людьми, які пам'ятають своє коріння й шанують пам'ять предків; громадянами, які готові в будь який момент віддати своє життя за Батьківщину. Ці якості можна об'єднати в національно-патріотичну групу.

Модель патріота виховання у молодого покоління почуття патріотизму, відданості справі зміцнення державності, активної громадянської позиції нині визнані проблемами загальнодержавного масштабу. Патріотизм покликаний дати новий імпульс духовному оздоровленню народу, формуванню в Україні громадянського суспільства, яке передбачає трансформацію громадянської свідомості, моральної, правової культури особистості, розквіту національної самосвідомості і ґрунтується на визнанні пріоритету прав людини. Суспільства, яке функціонує на засадах гуманізму, свободи, верховенства закону, соціальної справедливості, гарантує умови для 14 зростання добробуту народу. Суспільства, яке є єдиним дієвим механізмом розбудови не олігархічної, а народної демократії, правової України, виступає, з одного боку, джерелом опозиції державній владі, а з іншого - взаємодоповнює її, реалізуючи свої розвивальну і контролюючу функції. Виходячи з цього, патріотизм на даний час є нагальною потребою і держави, якій необхідно, щоб усі діти стали національно свідомими громадянами – патріотами, здатними забезпечити країні гідне місце в цивілізованому світі, і особистості, яка своєю діяльнісною любов'ю до Батьківщини прагне досягти взаємності з метою створення умов для вільного саморозвитку і збереження індивідуальності; і суспільства, яке зацікавлене в тому, щоб саморозвиток особистості, становлення її патріотичної самосвідомості здійснювався на моральній основі. Актуальність патріотичного виховання зумовлюється водночас процесом становлення України як єдиної політичної нації. В умовах поліетнічної держави, воно покликане сприяти цілісності, соборності України, що є серцевиною української національної ідеї. При цьому важливо, щоб об'єднання різних етносів і регіонів України задля національного відродження, розбудови й

вдосконалення суверенної правової держави і громадянського суспільства здійснювалось саме на базі демократичних цінностей, які в свою чергу мають лежати в основі патріотичного виховання. На сьогодні головною метою школи є формування й розвиток всебічно розвинутої, свідомої особистості з чіткою життєвою позицією, готової зробити гідний вибір свого майбутнього. Сучасний навчальний заклад переживає складний період, коли здійснюється перехід до особистості та неповторності кожного учня. В основу виховання і навчання, в центр їх оновлених парадигм слід поставити дитину, її гармонійний розвиток.

Суспільство чекає якісно нового рівня функціонування освітньо-виховної системи від загальноосвітньої школи, інших навчально-виховних закладів усіх типів. Навчальний заклад, який поважає власну гідність учня, його запити та 15 інтереси, надає всі умови для самореалізації та розвитку. В основу виховної роботи слід покласти ідею виховання та формування творчої особистості учня. Один із пріоритетних напрямів у виховній роботі є: виховання дітей на засадах патріотизму та громадянської свідомості. При плануванні виховної роботи зі школярами слід враховувати особливості віку.

Формування патріотичних якостей у дітей відбувається у взаємодії освітнього закладу та сім'ї. Визначено три групи патріотичних якостей, які тісно пов'язані в структурі особистості:

- 1) якості, що характеризують ціннісне ставлення особистості до сім'ї;
- 2) якості, що визначають моральне ставлення до людей, толерантне ставлення до інших культур і націй;
- 3) якості, що характеризують ставлення до своєї країни, рідного краю.

Визначено педагогічні умови формування патріотичних якостей молодших школярів у взаємодії школи і сім'ї, які реалізуються через цілісний виховний процес в трьох напрямках:

- 1) використання елементів патріотичного виховання у навчальній діяльності;
- 2) налагодження спільної діяльності педагогів і батьків у формуванні патріотичних якостей дітей

Запропоновано методику діагностування рівнів сформованості патріотичних якостей дітей молодшого віку; методичне забезпечення патріотичного виховання взаємодії сім'ї і освітнього закладу. Основний напрям реалізації принципів виховання - це психологічний — він полягає в формуванні в школярів високої психологічної стійкості, готовності до виконання складних та відповідальних завдань за будь-яких умов обстановки, формування найважливіших психологічних якостей, необхідні успішної життя і правоохоронної діяльності у суспільстві. Воно включає вивчення та прогнозування соціально-психологічних процесів у шкільництві, профілактику негативних явищ та запобігання проявам девіантної поведінки, зняття психологічної напруженості, подолання стресу.

Найефективніший метод виховання дітей – це щира розмова, проникнення у його внутрішній світ, інтерес та почуття поваги до його особистості, сприйняття його критики. Діти надзвичайно чутливі до несправедливості та недовіри з боку педагога. Тому від особистості педагога, від багатства його внутрішнього світу, від знання ним психології залежить ефективність усієї виховної роботи. Гаслом виховної роботи повинне стати висловлювання Жан-Жак Руссо «у серце увійде лише те, що йде від серця».

Виокремлюючи із системи освіти дошкільний вік, науковці розглядають його як період в якому закладаються основи патріотичного виховання, формується патріотична самосвідомість, громадянська відповідальність особистості дитини. У зв'язку з цим величезного значення набуває визначення мети, завдань, змісту та засобів патріотичного виховання дошкільників.

У Державних національних програмах «Освіта» («Україна XXI століття»), «Діти України», «Національній програмі патріотичного виховання громадян, розвитку духовності», Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Національній

доктрині розвитку освіти України у ХХІ ст. визначаються як стратегічні завдання виховання в особистості любові до Батьківщини, так і усвідомлення нею свого громадянського обов'язку на основі національних і загальнолюдських духовних цінностей, утвердження якостей громадянина-патріота України як світоглядного чинника.

Проблема виховання патріотизму надзвичайно багатоаспектна через свою інтегративну функцію, тому однаково значуща для всіх ланок освіти, починаючи з дошкільної. З огляду на це в педагогічній роботі поєднано ознайомлення дітей з явищами суспільного життя, народознавство, засоби мистецтва, практична діяльність дітей (праця, спостереження, ігри, творча діяльність та ін.), національні, державні свята.

Шляхи національно-патріотичного виховання дошкільників у ЗДО проходять через збагачення їхнього світогляду певними знаннями, формування уявлення про суспільні явища і події у світлі загальноновизнаних тлумачень, накопичення соціального досвіду життя у найближчому оточенні (сім'ї, вулиці, місті, селі), через залучення до культури, родинних традицій, виховання любові до Батьківщини і рідного дому.

До завдань національно-патріотичного виховання у ЗДО відносимо: розширювати знання про сім'ю, рід, залучати дітей до участі у колективних заходах із поліпшення благоустрою дитячого садка, ознайомлювати дітей на елементарному рівні з їхніми правами та обов'язками, підкріплювати бажання дотримувати їх у своєму житті; ознайомлювати дітей з архітектурними пам'ятками рідного міста (села), його вулицями, будовами; розповідати про державні символи, систематизувати знання дітей про тваринний і рослинний світ України, вчити любити й оберігати природу рідного краю; формувати уявлення дітей про традиції, обряди та звичаї України та ін.

Розкрито методичні аспекти національно-патріотичного виховання у ЗДО. Основний формою патріотичного виховання дітей є тематичні заняття. Важливо, щоб вони підвищували дитячу розумову активність, привчали дітей самостійно аналізувати побачене, робити узагальнення, висновки.

Надано методичні рекомендації щодо вдосконалення національно-патріотичного виховання у ЗДО. Знання та враження дошкільників необхідно постійно збагачувати та розширювати, підтримувати інтерес дитини до пізнання історії та сьогодення рідного краю у різних видах діяльності.

Підсумовано, що основними умовами ефективної реалізації завдань національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку в закладі дошкільної освіти є такі: організація розвивального середовища (природного, соціального, предметно-культурного); належне програмно-методичне забезпечення освітнього процесу (необхідними програмами, навчально-методичною, художньою літературою, методичними розробками тощо); інтегрування в освітньому процесі різних форм роботи з дітьми, методів, засобів педагогічного впливу, видів дитячої діяльності; систематичне вивчення стану освітньої роботи, її результативності; співпраця з батьками вихованців у питаннях психолого-педагогічної просвіти, залучення до участі в освітньому процесі закладу дошкільної освіти.

Список використаних джерел та літератури

1. Апраксина О.А. Позакласна робота в школі, К., Освіта 2007. – 130 с. 2. Бех І.Д. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І.Д. Бех, К.І. Чорна. – Київ, 2014.
2. Демешкевич В.А. Особливості патріотичного виховання молоді в контексті розвитку сучасного суспільства / В.А. Демешкевич [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.managment.kr.sch.in.ua/naukovo-praktachna_internet-K.

3. Івашковська В. Стратегія, методика та концептуальні засади військовопатріотичного виховання школярів // Рідна школа. – 2002. – № 11.
4. Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді// Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641.
5. Чорна К. Громадянське виховання – нагальна потреба України // Освіта України. – 2000. – 20 грудня.
6. Шаповал Л., Клименко Ж. Формування національної свідомості дошкільників засобами музейної педагогіки / Л. Шаповал, Ж. Клименко// Вихователь-методист дошкільного закл. – 2009. – № 4.
7. Щукіна Л. Формування національної свідомості дитини на основі органічного поєднання музично-театральної діяльності та фольклорного матеріалу / Л. Щукіна // Дошкільний навч. закл. – 2010.
8. Якубенко В. Від народознавства – до свідомого патріотизму / В.Якубенко // Дошкільне виховання. – 2002. – № 8.

Лісоводська Інна,
вихователь дитячого будинку
Хмельницької обласної ради

Наступність як забезпечення органічного, природного продовження розвитку, виховання та навчання вихованця

Анотація. У статті висвітлюються шляхи реалізації принципу наступності дошкільної та початкової ланки освіти за окремими напрямками, які актуальні в умовах сьогодишніх реалій, теоретичні проблеми психологічної готовності до навчання дитини дошкільного віку. Охарактеризовано значення співпраці педагогів у забезпеченні наступності.

Ключові слова: НУШ, дошкільна освіта, компетентності, психофізіологічна готовність, особистісна готовність, соціальні навички, безпечні зміни.

Вступ. Готовність дитини до навчання в школі в однаковій мірі залежить від фізіологічного, соціального і психічного розвитку дитини. Це не різні види готовності до школи, а різні сторони і прояви. Психологічна готовність до навчання в школі – готовність до засвоєння певної частини культури, включеної в зміст освіти у формі навчальної діяльності - є складною структурно-системною освітою яке охоплює всі сторони дитячої психіки. Що включає: особисто-мотиваційну і вольову сфери, елементарні системи узагальнених знань і уявлень, деякі навички, здібності. Це не сума ізольованих психічних якостей і властивостей, а їх цілісна єдність, що має певну структуру. Структура у вигляді цілісності елементів, що пов'язані один з одним певним чином, при цьому важливі і зв'язки елементів, і їх особливості.

Основна частина. Державний стандарт дошкільної освіти заснований на компетентнісному підході, як і Державний стандарт початкової освіти. Ключові компетентності Базового компонента дошкільної освіти продовжуються в Держстандарті початкової освіти за окремими освітніми галузями. Формування наскрізних умінь є спільними для дошкільної та початкової освіти: виявляти творчість та ініціативність, керувати емоціями, висловлювати та обґрунтовувати власну думку, критично мислити, ухвалювати рішення, розв'язувати проблеми та співпрацювати в колективі. Забезпечити плавний, природний перехід дитини від позиції дошкільника до позиції молодшого школяра має тісний двосторонній зв'язок - ЗДО та початкової школи.

Сутність проблеми зводиться до того, щоб знайти, як то кажуть золоту середину «наступності», адже не рекомендують науковці, фахівці даних галузей

надмірно інтенсифікувати інтелектуальний розвиток дитини і неприпустимо штучно уповільнювати індивідуальний темп розвитку дитини дошкільного віку яка переходить до шкільного життя. За сучасною моделлю дошкільної освіти слід побудувати індивідуальний освітній шлях для кожної дитини, створити оптимальні умови для її гармонійного природного розвитку. Готовність до НУШ — системна характеристика розвитку дитини старшого дошкільного віку, яка проявляється у сформованості компетенцій. Ці компетенції формують шляхом прищеплення ціннісного ставлення до оточення й довкілля, розвивають за сприятливих умов у різноманітних ситуаціях життєвого досвіду та спілкування, у які включена дитина в сім'ї та суспільному вихованні. Вихованці дитячого будинку, зараховуються до закладів загальної середньої освіти переважно у 7 років, педагоги враховуючи зовнішні та внутрішні механізми організації наступності, при випуску дітей з дошкільних груп особливу увагу звертають на особистісну готовність, що передбачає прийняття дитиною нового соціального статусу школяра. У дитини докорінно змінюється соціальна ситуація розвитку (круг спілкування, характер взаємовідносин з дорослими та однолітками), що є однією з основних складових (за Виготським Л.С.) психологічної характеристики розвитку дитини.

Сучасні дослідники в галузі дитячої психології, педагогіки та вікової фізіології виділяють різні аспекти розвитку дитини старшого дошкільного віку, які впливають на готовності дитини до майбутнього шкільного навчання, однак спільні є в тому, що фізіологічний і психологічний компоненти готовності до шкільного навчання формується задовго до вступу до школи і без наявності ознак, які визначають суть готовності дитини до школи. Психологи підкреслюють роль соціальних факторів, особливостей суспільного і сімейного виховання в формуванні шкільної зрілості у дітей. При розробці, організації та впровадженні різних форм роботи з підготовки дошкільнят до навчання в школі, необхідно ретельно вивчити і проаналізувати дослідження і розробки вітчизняних і зарубіжних вчених, враховувати всі аспекти даної проблеми в умовах теперішніх реалій. Сучасна педагогічна наука визначає компоненти професійного розвитку, котрі допоможуть об'єднати зусилля вихователів закладів дошкільної освіти та вчителів початкової школи щодо реалізації проблеми неперервності і наступності освіти: використання апробованих та визнаних ефективними моделей професійного зростання, які формуватимуть відповідні компетентності, необхідні для переорієнтації на ключові компоненти нової школи, посилення співпраці на рівні установ та між установами освіти за можливості визначення педагогами власної траєкторії професійного зростання, створення інноваційних онлайн-продуктів.

Численні дослідження показали, що діти краще засвоюють матеріал в ситуаціях, що наближені до ігрових. Дидактична гра, як форма навчання старших дошкільників робить процес навчання більш результативним, більш привабливим для дітей, дозволяє уникнути нудьги, шаблону, прищеплює любов до розумової праці. Ігри сприяють формуванню соціальної активності дитини і задовольняють потребу у визнанні. Дидактичну гру – здебільшого можна розглядати як перехідну форму навчання дошкільнят, в якій простежуються елементи двох типів провідної діяльності - ігрової та навчальної, з поступовим наростанням елементів останньої. На основі зовнішньої ігрової діяльності у дитини формується внутрішній план, відбувається розвиток здатності створювати системи узагальнених, типових образів оточуючих предметів і явищ і здійснювати їх уявні перетворення. Поетапне відпрацювання розумових дій і понять в грі зазвичай відбувається стихійно, але при відповідних методах вихователя нею можна значно підвищити ефективність цього процесу. В іграх відбувається перехід мислення дітей на більш високий рівень абстракції і узагальнення. Думка багатьох практиків- найкраще готова до школи та дитина, яка вміє гратися. Основні якості дитячої гри – це свобода дій, емоційна насиченість, творча активність, ініціативність та винахідливість.

Формування у дошкільників мотивації до навчання і власне навчальних мотивів вирішальну роль грає сім'я, оскільки основні людські потреби, перш за все соціальні і пізнавальні, закладаються і розвиваються вже в ранні періоди дитинства. Інтерес до нових знань, елементарні навички пошуку інформації (в книгах, мультиках, спільних поїздках, розповідках та історіях життя) що цікавить, усвідомлення суспільної значущості шкільного навчання, уміння підпорядковувати своє «хочу» слову «треба», бажання трудитися і доводити почату справу до кінця, уміння порівнювати результати своєї роботи із зразком і бачити свої помилки, прагнення до успіху і адекватна самооцінка - все це є мотиваційною основою шкільного навчання і формується головним чином в умовах сімейного виховання.

Якщо сімейне виховання не забезпечує зазначених вище завдань, то дошкільна установа має врахувати цю прогалину життєвого досвіду дитини. Кожен педагогічний працівник вишукує підходи до дитини, підбирає ефективні прийоми, методи відповідно до траєкторії розвитку реальних і потенційних можливостей дитини. З дітьми, які мають потребу перебувати у дитячому будинку - ти не маєш права схибити. Особистісна готовність до школи виражається у відношенні дитини до школи, до навчальної діяльності, до вчителів, до однолітків та самого себе. Педагог зобов'язаний виконати місію - наповнити дитину позитивними сторонами дорослого досвіду.

Емоції, щастя, подяка, любов, емпатія, оптимізм - це той позитив, що використовується не тільки для поліпшення якості життя, а щоденно у роботі з дітьми. Важливе місце у наступності має проектування психологічного комфортного освітнього середовища у закладах. Особливості побудови інтер'єру осередків групи, класу, створюють комфортне освітнє середовище, що сприяє не лише підвищенню рівня культури взаємовідносин між дітьми та педагогами, а й впливає на підвищення якості освітнього процесу, отже забезпечує позитивний імідж закладу освіти. Діти на усіх етапах свого розвитку мають відчувати спокій, безпеку та задоволення. У старших групах варто облаштувати мобільне предметне середовище - магнітні дошки, маркери, картинки, букви, цифри, розфарбовки, інші матеріали для того щоб зацікавити дітей організувати сюжетно-рольову гру «Школа». Вільний доступ до настільно - друкованих дидактичних ігор, які висвітлюють шкільне життя, знайомлять опосередковано з правилами та обов'язками школярів, відіграє чималу роль в подальшій безболісній адаптації школярів, спрямовані на розвиток уяви, дрібної моторики, логічного мислення. Організовані осередки у дитячому закладі мають бути дієвими, доступними, цікавими, діти, які звикли працювати з кубиками, піском, водою, іншими матеріалами, легко включаються у роботу навчальних осередків початкової школи де значно більше уваги приділяється власне навчально-дослідницькій діяльності – розвитку базових навичок з читання, математики та ін.

Звернемо увагу на спільний місточок, як ранкові зустрічі, під час проведення практики ранкової зустрічі відбувається розвиток важливих навичок дітей, серед яких – навички спілкування та комунікації, академічні і соціальні навички. Крім цього, зустрічі сприяють створенню позитивного настрою та позитивній поведінці у колективі, групі, класі. Ранкова зустріч з дітьми дає педагогам можливість навчити дітей взаємній повазі та позитивному ставленню один до одного, сприяти формуванню цілісного колективу. Результати численних досліджень свідчать, що діти, які навчались у класах, де використовувалась практика ранкових зустрічей, демонстрували вищий рівень відчуття спільноти і ширший діапазон позитивних проявів таких якостей:

- Краще ставлення до школи й навчання.
- Більша довіра та повага до вчителя.
- Вищий рівень мотивації до навчання.
- Глибше відчуття власної гідності.
- Відповідні соціальні стосунки та поведінка.
- Збільшення турботи про інших.

- Більша відданість демократичним цінностям.
- Кращі навички вирішення конфліктів.

Тому практику проведення ранкових зустрічей дітей дещо по- новому доцільно вводити і в закладі дошкільної освіти. Ранкова зустріч (або ранкове коло) - це заздалегідь запланована, структурована на початку дня коротка (до 20 і менше хвилин) зустріч всієї групи дітей з вихователем, сидячи або стоячи у колі, яка дає змогу кожній дитині опанувати різноманітні соціальні, моральні, комунікативні, навчальні навички. Мета ранкових зустрічей - зацікавити дошкільнят та підготувати їх до робочого дня, дати змогу робити свій внесок у важливі справи групи. Вихователь – моделює й активно розвиває в дітей уміння та навички ефективного спілкування, а в подальшому учитель працює над створенням спільноти класу, що відіграє важливе значення для успішного життя в колективі, спільного навчання та розв'язання конфліктних ситуацій.

Актуальним в нинішніх умовах є проведення цінної роботи, щоб творити культуру безпеки для дітей скрізь: в садочку, школі, на відпочинку, тощо. Обізнаність з садочка допоможе дітям засвоїти певні алгоритми дій в різної складності ситуаціях, небезпечних умовах. Роз'яснювальна робота вихователів та вчителів з безпечної поведінки дітей має здійснюватися через комунікаційні заходи з залученням експертів, фахівців. Важливо пояснювати нові для дітей слова – «тривожна валіза», «війна», «повітряна тривога», «укриття», «сирена». Змінити підхід замість «це можна, а це неможна», на демонстрацію колоритних героїв, динамічних роликів, можливо відео від блогерів та тік токи. Підібрати змістовий контент роботи, що відвертатиме увагу дітей від хвилювань, страхів та сприятиме зниженню тривожності. Педагог для дитини має бути «безпечним дорослим»: навчити дотримуватись чітких захисних кордонів, розвивати захисні зв'язки, говорити чесно про складі для дитини речі. Добре використовувати методи та прийоми позитивної психології для інструктажів безпеки. Прості вправи, які є вкрапленням у різний час та види діяльності, будуть тим ресурсом, який допоможе дитині безболісно адаптуватись, освоїти елементарне не тільки теоретично, а й практично. Освітній заклад – чи то ЗДО, чи школа, ключове місце після сім'ї, де дитина має почуватись безпечно та захищено. Освіта це не тільки передача знань, а охоплення стосунків між дорослими та дітьми, а як було вже згадано соціалізація. Спільно і системно мають бути задіяні дві ланки галузі.

Висновки. Звичайно, в першу чергу забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти в умовах сьогодення регулюється положеннями Закону України Про освіту, Концепції Нової української школи, Базовим компонентом дошкільної освіти (у редакції 2021 р.), Державним стандартом початкової освіти (2018 р.), листом МОН України від 19.04.2018№ 1/9-249 «Щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти». Результативні шляхи забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти потребують акцентної уваги з боку наукових підходів, вичерпних дій освітян, які налаштовані змінюватись разом з вимогами часу для навчання та виховання успішних та щасливих громадян. Виокремивши важливість наведених вище підходів для забезпечення наступності, не нівелюємо доцільністю інших аспектів, яким більшою чи меншою мірою відводиться належна увага. Єдність дій, спільний світогляд, розуміння мети й завдань виховання – те, що потрібно вихователю і вчителю для розв'язання завдань наступності.

Список використаних джерел та літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) (нова редакція). Київ, 2021. 38 с.
2. Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 №87(<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>)
3. Закону України «Про дошкільну освіту» (нова редакція) від 02.04.2022р.

4. Інструктивно-методичні рекомендації щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти [URL: http://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/nastupnist/recomendazii.doc](http://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/nastupnist/recomendazii.doc)
5. Нова українська школа. Порадник для вчителя. Особливості організації освітнього середовища: середовище, що належить дітям (https://base.kristti.com.ua/wpcontent/uploads/2017/10/rozd_4_Seredovishe.pdf)
6. Сайт Центру гідності дитини <https://cdc.ucu.edu.ua/uk/opportunities/kurs-safeguarding-bezpeka-ditini-v-osvitnomu-seredovishi/>

Островська Оксана,
вчителька початкових класів
Ізяславської початкової школи №6
Ізяславської міської ради

Наступність дошкільної та початкової освіти

Анотація. У статті розглядається сутність наступності в дошкільній та початковій освіті. Визначено, що наступність є об'єктивною закономірністю розвитку природи, суспільства та пізнання. Вона передбачає зв'язок між явищами у процесі розвитку, збереження та подальший розвиток прогресивного, досягнутого раніше. Як дидактичний принцип, наступність передбачає зв'язок та узгодженість у цілях, змісті, організаційно-методичному забезпеченні етапів освіти, які межують один з одним. Наступність в дошкільній та початковій освіті забезпечує плавний перехід від одного етапу освіти до іншого, сприяє безперервності освітнього процесу та його системності.

Ключові слова: наступність, початкова освіта, дошкільна освіта, дидактичний принцип, діти.

Постановка проблеми. Сучасний освітній ландшафт характеризується складністю та динамічністю, викликаючи необхідність адаптації до нових умов. Зростання глобальних проблем, індивідуалізація навчання та вимоги до умінь адаптуватися до змін ставлять перед освітянами завдання підготувати молоде покоління до подолання викликів сучасності. Одним із ключових аспектів є наступність між дошкільною та початковою освітою, яка визначає успішний стартовий період у житті дитини. Однак, недивлячись на важливість цього етапу, існує ряд проблем, які потребують ретельного аналізу та розв'язання.

Зростання складності сучасного світу вимагає від освітньої системи більш ефективних методик і стратегій для готування дітей до складних викликів, які їх чекають у майбутньому. Потрібно ретельно розглянути, яким чином можна забезпечити, щоб вміння та знання, отримані в дошкільних установах, були реально корисними та адаптованими до змін. Необхідно вивчити, які саме аспекти індивідуалізації навчання можуть бути використані для підготовки кожної дитини до подальшого навчання в початковій школі. Це передбачає врахування індивідуальних особливостей, темпу розвитку та потреб кожної дитини.

Варто розглянути питання взаємодії між дошкільними навчальними закладами та початковими школами. Недостатня взаємодія та обмін досвідом може стати перешкодою для успішної наступності, тому важливо розробити ефективні механізми співпраці.

Таким чином, проблема наступності в освіті стає важливим завданням, що потребує системного підходу та ретельного вивчення. Розв'язання цих проблем визначить якість підготовки молодого покоління до складних викликів сучасності.

Метою дослідження є вивчення та аналіз наступності між дошкільною та початковою освітою.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У працях таких авторів, як А. Богуш, Л. Дзюбо, С. Козіна, О. Ковшар, О. Кононко, Т. Піроженко, Т. Поніманська, О. Проскура, Т. Степанова, Т. Фадеева та інші, акцентується увага на проблемі наступності в навчанні дітей від дошкільного до молодшого шкільного віку. Зазначається, що наступність може забезпечити цілісність та ефективність освітнього процесу в системі дошкільної та початкової освіти.

Автор А. Богуш вказує, що цілісність є показником послідовності й результативності навчання на цих рівнях освіти. Інші дослідники, І. Ліпчевська і О. Половіна, у своїй праці «Наступність дошкільної освіти та Нової української школи: реалії та перспективи», виявляють невідповідності між існуючим станом розвитку дитини в дошкільні роки та концептуальними засадами реформування освіти в Україні.

Вчені наголошують на необхідності нових підходів до підвищення кваліфікації працівників у дошкільній освіті, зменшення кількості дітей у групах дошкільних закладів, організації ефективної просвітницької діяльності серед батьків та налагодженні співпраці між дошкільником і школою.

Аналізуючи інноваційні підходи, О. Шадюк вказує на важливість синхронізації завдань дошкільної та початкової освіти, відзначаючи, що це особливо актуально в контексті вимог розвинених країн.

Однак, на думку автора, недостатня увага приділяється аналізу синхронізації компетентностей Базового компоненту дошкільної освіти та початкової ланки сучасної української школи. Важливість наступності та перспективного формування цих компетентностей в освітньому процесі перших двох ланок освіти вважається обґрунтованою.

Мета дослідження. Метою статті є ознайомлення з сучасними методиками компетентнісного навчання та освітніми технологіями, які можуть бути використані в роботі вчителя початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Теоретичний аналіз поняття "наступність" свідчить про його складність та різноманітність визначень. В контексті філософії, "наступність" часто розглядається як аспект закону заперечення заперечень діалектичного та історичного матеріалізму. Філософський словник розглядає це як "об'єктивний необхідний зв'язок між новим і старим у процесі розвитку". Це передбачає не лише заміну старого новим, але й збереження та подальший розвиток прогресивного, досягнутого раніше. З точки зору філософії, система наступності включає цільові, змістові та методичні зв'язки, об'єднані ціннісними основами. Основним принципом є "функціональний механізм культури", який ґрунтується на синтезі пізнавальної, ціннісно-орієнтаційної і творчо-перетворювальної діяльності [7].

У енциклопедичному словнику поняття "наступність" визначається як зв'язок між явищами у процесі розвитку у природі, суспільстві і пізнанні. Це передбачає передачу та засвоєння соціальних і культурних цінностей від покоління до покоління, від формації до формації.

Філософи вважають, що наступність базується на врахуванні того, що в кожній відносній істині містяться елементи абсолютної істини. З погляду теорії пізнання, наступність виходить з того, що в кожному етапі розвитку містяться елементи абсолютної істини, які розкриваються з розвитком [2].

Наступність як дидактичний принцип розглядається вченими з різних поглядів. О. Савченко визначає її як "зв'язок та узгодженість у цілях, змісті, організаційно-методичному забезпеченні етапів освіти, які межують один з одним" [9, с. 405]. Т. Поніманська розглядає наступність як "простір для реалізації в педагогічному процесі

закладу дошкільної освіти і школи єдиної, динамічної та перспективної системи виховання й навчання старших дошкільників і молодших школярів" [8, с. 428].

Обидва визначення підкреслюють важливість зв'язку між різними етапами освітнього процесу. О. Савченко акцентує увагу на зв'язку цілей, змісту, методів та форм навчання, а Т. Поніманська – на єдності системи виховання та навчання.

Важливою складовою наступності є урахування рівня розвитку дітей, із яким вони прийшли до школи. Цей принцип передбачає, що навчання в початковій школі має будуватися на основі знань, умінь та навичок, які були сформовані в дошкільному закладі.

В психолого-педагогічній літературі виокремлюють категорії, такі як "безперервність", "перспективність" і "повторюваність", які пов'язані із розкриттям суті наступності. Зокрема, дослідники вказують, що наступність обумовлює стійкість системи, її системність і динаміку. Таким чином, сутність наступності полягає в тому, що процес засвоєння нового передбачає актуалізацію наявного досвіду, встановлення асоціативних зв'язків між новими і старими формаціями, перенесення актуального старого на новий рівень і включення його в нову систему відносин [10].

У контексті безперервності освіти, поняття "наступність навчання" трактується як динамічна інтегративна характеристика педагогічної взаємодії, що створює умови для безперервної освіти протягом життя, сприяє адаптаційному потенціалу дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. Наступність в системі неперервної педагогічної освіти передбачає внутрішню і зовнішню взаємодію, включаючи змістову та процесуальну сторони, а також вимагає узгодженості цілей, змісту, методів, організаційних форм та результатів навчання й рівня вихованості дітей на кожному етапі [6]. Забезпечуючи єдність мети, змісту та методів, наступність в дошкільній та початковій освіті сприяє розвитку особистості дитини.

Наступність також пов'язана з поняттям "перспективність", що передбачає встановлення зв'язків між засвоєною інформацією та подальшим матеріалом для вивчення. Це співвідношення змісту та методів навчання на кожному етапі з кінцевою метою та завданнями [10]. Гармонійний розвиток самодостатньої, ініціативної, компетентної особистості забезпечується взаємозв'язком наступності й перспективності в системі безперервної освіти впродовж життя.

На основі принципу наступності для дошкільної та початкової освіти визначаємо його як освітній процес, який забезпечує плавний перехід дитини від дошкільника до молодшого школяра [7]. Цей процес сприяє подальшому розвитку наступних рівнів освіти, забезпечуючи цілісність та ефективність освітнього процесу та служить показником його послідовності й результативності.

Зберігаючи наступність із дошкільним періодом, початкова освіта має сприяти подальшому розвитку особистості дитини в різних аспектах, таких як фізичний, інтелектуальний, соціальний. Також важливо формувати ціннісне ставлення до держави, рідного краю, української культури, підтримувати здоров'я та розвивати творчість та критичне мислення [5]. Кожен новий етап розвитку дитини не призводить до зникнення попередніх видів діяльності, а лише доповнює їх, створюючи поступовий перехід до навчання як нової провідної діяльності в початковій освіті. Мета полягає в розвитку різних видів активності дитини, творчій самореалізації та формуванні нових компетентностей [5].

Згідно із висловленням А. Богуш [5], принцип наступності має важливе значення для запобігання кризовим явищам у психічному розвитку особистості та для цілісного формування загальнонавчальних умінь і навичок у дітей. Також, він визначає перспективність як визначення й реалізацію пріоритетних напрямів підготовки дитини до навчання у школі з урахуванням вимог початкової освіти.

Особливу вагомість набуває проблема формування соціального досвіду дітей під час переходу від дошкільного віку до Ашколи. Саме на цьому етапі дитина розвиває соціальні навички, вивчає взаємодію з оточуючими та стає активніше соціалізованою. Важливою є ідея, що накопичення досвіду відбувається в процесі

діяльності, і дошкільний вік є важливим етапом формування суб'єктності та соціального досвіду [4].

Дослідження психологів, підтверджують, що накопичення дітьми досвіду відбувається в процесі діяльності. Освоєння дітьми соціального досвіду є важливим для їхнього розвитку як особистостей [4]. Таким чином, етап від народження до вступу до школи є ключовим для здобуття знань, умінь та розвитку особистісних якостей, необхідних для подальшого життя в суспільстві.

Згідно з висновками досліджень методології сучасної дошкільної педагогіки, важливими завданнями цього етапу є забезпечення цілісного психічного розвитку дитини, активізація індивідуальних потенцій, використання гри як провідного виду діяльності дошкільного віку та формування суб'єктивного досвіду на базі попереднього [8]. Також важливо досліджувати зміст, форми та методи навчання та виховання дошкільників, розвивальний потенціал освітніх установ у підготовці дітей до школи. Освітній процес повинен бути спрямованим на успішну адаптацію першокласників до навчання та створення єдиної системи педагогічної взаємодії для старших дошкільників та молодших школярів [6].

Вирішуючи проблему наступності між дошкільною та початковою освітою, важливо приділяти увагу емоційно-особистісній готовності вихованців до змін умов подальшого пізнання природного та соціального світу.

Довірливість поведінки, навчально-пізнавальна мотивація та формування самооцінювання є важливими складовими емоційно-особистісної готовності дошкільнят до школи. Вони сприяють розвитку таких психологічних якостей, як:

- здатність до самостійного планування та виконання дій;
- здатність до самоконтролю та самокорекції;
- здатність до адекватної оцінки своїх сил та можливостей [6].

Формування цих якостей відбувається в процесі дошкільного виховання, зокрема, в таких видах діяльності, як:

- самостійна гра;
- сюжетно-рольова гра;
- продуктивна діяльність;
- заняття з розвитку пізнавальних здібностей [5].

Крім того, важливо сприяти соціально-психологічній адаптації дошкільнят до шкільної взаємодії. Для цього необхідно формувати у них позитивне ставлення до майбутнього шкільного навчання, усвідомленість шкільної організації, розвинений стереотип взаємодії з педагогом та орієнтацію на колективну взаємодію.

Однак, забезпечуючи наступність між дошкільною та початковою освітою, важливо уникати надмірної інтенсифікації інтелектуального розвитку дітей. Це може призвести до негативних наслідків, таких як:

- зниження інтересу до навчання;
- розвиток шкільних фобій;
- зниження самооцінки [8].

Важливо також не штучно уповільнювати індивідуальний темп розвитку дитини. Педагоги повинні враховувати рівень її розвитку та забезпечувати відповідність освітнього процесу зоні найближчого розвитку.

Готовність до початкової освіти для реалізації наступності передбачає:

1. Принципово новий підхід до взаємодії та зв'язку між змістом, програмами, методами та формами організації навчання в дошкільному закладі та на початковому рівні загальної середньої освіти.

2. Організацію освітньої діяльності на основі інтеграції різних видів дитячої діяльності, таких як ігрова, комунікативна, трудова, пізнавально-дослідна тощо.

3. Підвищення ролі ігрової діяльності як провідної, яка допомагає вирішувати освітні завдання. Важливо обмінюватися досвідом між вихователями дошкільних закладів та учителями початкової школи стосовно використання ігрових методів, форм організації діяльності дітей, розвитку мовлення, формування

пізнавальних процесів та соціалізації дітей. Це може бути реалізовано через індивідуальні та інтерактивні (колективні, колективно-групові, групові) методичні форми роботи.

4. Партнерські взаємини між дорослими і дітьми, що базуються на принципах партнерства, де взаємодія дорослого та дитини розглядається як вільне переміщення та спілкування.

5. Організацію освітнього процесу з урахуванням вікових особливостей форм роботи з дітьми.

6. Використання різноманітних класичних та інноваційних педагогічних технологій, застосування методів і прийомів, які довели свою ефективність в сучасній дидактиці. Рациональне поєднання вербальних, наочних та практичних методів.

Таблиця 1.1

Підготовка педагогів до реалізації наступності

Аспект	Важливість	Мета
Багатоаспектна обізнаність педагогів	Забезпечення наступності навчання дітей	Засвоєння якісних психологічних новоутворень у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, розуміння державних вимог до розвиненості, вихованості та результатів навчання конкретної вікової групи
Консультативна робота з батьками	Попередження труднощів адаптації дитини до школи	Пояснення необхідності засвоєння дитиною вимог Базового компонента дошкільної освіти, розкриття психологічної сутності поняття "готовність дитини до шкільного навчання"
Координація зусиль науковців і практиків	Узгодження змісту дошкільної та початкової освіти	Узгодження змісту дошкільної та початкової освіти, розуміння сутності наступності та пріоритетних стратегічних ліній її реалізації в закладі дошкільної освіти та на рівні початкової освіти в закладі загальної середньої освіти

Для ефективної самореалізації дитини у процесі переходу від дошкільної освіти до початкової необхідно розвивальне взаємодія дорослого та дитини. Це взаємодія, яка враховує вікові особливості дитини, спонукає її до творчого самовираження, зберігає унікальність і самобутність дошкільного дитинства та забезпечує безкризовий перехід на позицію молодшого школяра.

Висновки. Наступність в дошкільній та початковій освіті визначається як ключовий фактор успішного розвитку дитини та її готовності до подальшого навчання у школі. Цей принцип забезпечує гладкий перехід від одного етапу освіти до іншого, створює умови для безперервності та системності освітнього процесу.

Основні аспекти наступності включають врахування вікових особливостей та індивідуальних потреб дітей. Це передбачає не лише адаптацію змісту та методів навчання, а й створення сприятливого середовища для взаємодії між педагогами різних рівнів освіти. Залучення батьків у цей процес також має величезне значення.

У контексті безперервності освіти, наступність в дошкільній та початковій освіті забезпечує взаєморозуміння між педагогами обох рівнів, враховуючи спрямованість діяльності дошкільного закладу до вимог початкової освіти та урахування рівня розвитку кожної дитини в процесі навчання.

Отже, наступність в дошкільній та початковій освіті виступає як основний принцип, який забезпечує цілісність та ефективність освітнього процесу, а також успішну підготовку дитини до шкільного навчання.

Список використаних джерел та літератури

1. Богуш А. Наступність дошкільної і початкової ланок освіти як педагогічна проблема. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. 2006. № 2. (Серія "Педагогіка"). С. 58–61.
2. Волинець К. І., Волинець Ю.О., Стаднік Н.В. Наступність дошкільної та початкової освіти як умова успішної самореалізації особистості. Science and Education a New Dimension : Pedagogy and Psychology. 2016. № 40 (4). С. 84–88.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. К. : Либідь, 1997. 400 с.
4. Діти і соціум : особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : монографія / [Богуш А. М., Варениця Л. О., Гавриш Н. В. та ін.]. Луганськ : Альма-матер, 2006. 368 с.
5. Інструктивно-методичні рекомендації щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти / Додаток до листа МОН України від 19.04.2018 № 1/9-249. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/nastupnist/list.pdf>. – Назва з екрана.
6. Коломієць Л. І. Підготовка вчителя до забезпечення наступності навчання дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Коломієць Леся Ігорівна. Вінниця, 2013. 219 с.
7. Назаренко Г. Н. Організаційно-методичні умови забезпечення наступності в навчанні дітей дошкільного віку та молодшого шкільного віку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 "Теорія навчання" / Г. Н. Назаренко. – Кривий Ріг, 2002. – 20 с.
8. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Тамара Іллівна Поніманська. К. : Академвидав. 2004. 456 с.
9. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підручник [для студентів педагогічних факультетів]. К. : Абрис, 1997. 416 с.
10. Тарасенко Г. С. Підготовка майбутніх педагогів до реалізації наступності дошкільної і початкової освіти (контекст пошуку оновлення методологічних та методичних засад. Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. Вінниця : ТОВ "Нілан – ЛТД". 2015. С. 9–15.

Пономарьова Марія,
вихователь закладу дошкільної освіти №7 «Оленка»
Нетішинської міської ради

Сучасний погляд на готовність дітей старшого дошкільного віку до навчання в НУШ

Анотація. У статті розглянуто теоретичні аспекти проблеми готовності дитини старшого дошкільного віку до навчання у школі та визначено основні її компоненти, ознаки шкільної зрілості, висвітлено особливості роботи з батьками у підготовці до школи.

Ключові слова: дошкільний вік, дошкільники, готовність дитини до школи, рівень готовності, навчання у школі.

Проблема готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі є актуальною сьогодні, оскільки це важливий крок у доросле життя, і від того, яким він буде, залежить здатність дитини пристосуватися до нових умов і використати власні можливості. Тому задля забезпечення ефективної адаптації дитини до шкільного навчання одним з найважливіших завдань закладу дошкільної освіти є психологічний супровід готовності дітей до шкільного навчання, який ґрунтується на розумінні змісту, структури та критеріїв готовності до школи. Це складний, багатокомпонентний, тривалий і взаємозумовлений процес. Цією проблемою стурбовані всі: батьки, працівники ЗДО, вчителі, та кожен по своєму намагається розв'язати цю проблему.

Питання підготовки дітей до школи вперше було теоретично обґрунтовано в праці Я. Коменського «Материнська школа», вона є першою такою програмою підготовки дітей до школи.

Проблемами підготовки дитини до школи займалися такі науковці, як А. Богуш, Н. Бібік, М. Вашуленка, Н. Гавриш, О. Кононко, С. Лавренєва, Л. Пироженко, З. Плохій, К. Прищепа, Г. Суворова, А. Середницька та ін.

Проблема наступності в навчанні і вихованні дітей старшого дошкільного віку досліджувалась такими педагогами і психологами, як Л. Артемова, В. Кузь, Г. Люблянська, О. Проскура, О. Савченко, Д. Струннікова; діагностика готовності до шкільного навчання – О. Венгер, Ю. Гільбух, В. Дубровіна та ін.

Серед психологів над цією проблемою працювали І. Агринська, Л. Божович, В. Горбачова, Л. Маркова, Г. Щукіна.

У теоретичних напрацюваннях Т. Ілляшенко, Л. Богуславської, С. Гончаренко, Л. Кондратенко, В. Щадрикова обґрунтовані концептуальні положення готовності до школи, структурні елементи, вікова характеристика готовності.

Педагоги-дошкільники забезпечують готовність дитини до школи, а вона визначається тим, що дитина ще залишаючись дошкільником, розуміє важливість та необхідність підготовки до навчання у школі. Також готовність до школи великою мірою залежить і від батьків, їм потрібно планувати роботу з дітьми, удосконалювати їхні знання та психічну готовність.

Висвітлюючи питання про готовність дітей до шкільного навчання, необхідно підкреслити, що надходження в школу – найважливіший етап у житті дитини. Він розділяє дитинство з його некерованістю бажань з перевагою «хочу» і школу з її необхідністю підпорядкуватися дисципліні, вимогам «треба», розпорядку навчального процесу. Для того, щоб вимоги шкільного життя не викликали в дитини негативних емоцій, а перехід у нове був безболісним, необхідно готувати дітей до школи в дошкільний період [2, с. 3].

Важливою особливістю психічного розвитку старшого дошкільника є, по-перше, загострена чутливість до морально-психологічних норм і правил поведінки і, по-друге, готовність дитини до оволодіння цілями та способами систематичного навчання. Прихід до школи є перехідним моментом у житті дитини.. Щоб перехід у нове життя був безболісним, а вимоги шкільного життя не викликали негативних емоцій, необхідно до цього готувати дітей ще у дошкільний період.

За сучасною моделлю дошкільної освіти слід побудувати індивідуальний освітній шлях для кожної дитини, створити оптимальні умови для її гармонійного природного розвитку. Стандарт представляє взаємозв'язок між цінностями дошкільної освіти, напрямками освіти (за змістом), процесом формування досвіду дитини в різних видах діяльності, що забезпечує освітній результат-компетентність дитини старшого дошкільного віку [1, с.5].

Компетентності, що сформовані в різних видах діяльності за освітніми напрямками: «Особистість дитини», «Мовлення дитини», «Гра дитини», «Дитина в соціумі», «Дитина в природному довкіллі», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Дитина в світі мистецтва» створюють базу для збагачення та

поглиблення змісту освіти на наступних рівнях освіти у початковій школі та середній школі. Всі напрями дошкільної освіти продовжено в початковій школі через освітні галузі: мовно-літературну, математичну, природничу, технологічну, інформатичну, соціальну і здоров'язбережувальну, громадянську та історичну, мистецьку, фізкультурну [1, с.5]. Базовий компонент дошкільної освіти, як Державний стандарт дошкільної освіти, визначає в кожному освітньому напрямі ті компетенції, які слід сформувати в дитини на кінець дошкільного віку.

Щоб дитина успішно справлялася з новими вимогами шкільного життя, у неї має бути сформований набір тісно переплечених якостей. Неможливо розглядати ці якості у відриві від життєвого досвіду дитини, конкретного середовища, сімейного життя. Тому поняття «готовність до школи» з урахуванням усіх чинників можна визначити як набір компетенцій, що складають життєву компетентність дитини. У сучасній освіті це поняття має ключове значення. Готовність до НУШ — це не «програма», якої можна просто навчити.

Готовність до НУШ — системна характеристика розвитку дитини старшого дошкільного віку, яка проявляється у сформованості компетенцій. Ці компетенції формують шляхом прищеплення ціннісного ставлення до оточення й довкілля, розвивають за сприятливих умов у різноманітних ситуаціях життєвого досвіду та спілкування, у які включена дитина в сім'ї та суспільному вихованні.

Готовність до школи передбачає створення й розробку ефективної програми гармонійного розвитку дитини із врахуванням її індивідуальних особливостей. Психологами встановлено, що вік від 6 до 7 років є перехідним між дошкільним і молодшим шкільним періодами. Важливість дошкільного періоду полягає в досягненні дитиною не тільки інтелектуальної, а й соціальної зрілості. З приходом до школи змінюється провідна діяльність шестирічного школяра – тепер праця, гра, творчість підпорядковані навчанню [4, с. 4].

Загальний розвиток дитини зазвичай визначає і її соціальний розвиток, саме він потребує особливої уваги. Недостатньо просто ознайомлювати дитину з правилами поведінки і спілкування. Необхідно виховувати її моральні риси, розвивати моральну стійкість до несприятливих і негативних умов, з якими вона може стикнутися [5, с. 18].

Говорячи про «шкільну» готовність дитини, найчастіше мають на увазі її інтелектуальний розвиток. Але є ще одна, не менш важлива сторона. І вона пов'язана із психологічною підготовкою дитини. Головне завдання вихователів та батьків – це підготувати дитину психологічно.

Перш за все, у дитини має бути бажання йти у школу, тобто мотивація на навчання у школі.

У неї треба сформувати соціальну позицію школяра: дитина повинна вміти взаємодіяти з ровесниками у школі, виконувати вимоги вчителя, контролювати свою поведінку.

Важливо, щоб майбутній школяр був здоровим, загартованим і витривалим, адже йому складно витримувати навантаження школи.

Він повинен мати достатній розумовий розвиток, який є основою успішного опанування знань, умінь і навичок, а також для підтримки темпу інтелектуальної діяльності, аби дитина встигала працювати разом із класом [2, с. 34]. Отже, для вступу в школу необхідно враховувати три важливих компоненти підготовки дітей до шкільного навчання, а саме – фізіологічний, соціальний та психологічний.

З приводу даної проблеми вчені поділили готовність дитини до школи:

- інтелектуальну;
- вольову;
- емоційну та моральну.

Усі ці аспекти тісно взаємопов'язані, і недоліки у формуванні будь-якого з них відбиваються на успішності навчання дитини. Відношення до цієї проблеми,

розуміння необхідності всебічної підготовки до школи визначають майбутні успіхи дитини.

Інтелектуальна готовність до шкільного навчання включає кілька взаємозалежних сторін: дитині необхідний досить значний запас знань про навколишню дійсність; предмети і властивості, явища живої і неживої природи, людей і їх працю, моральні норми. Важливе місце в цій підготовці займає оволодіння спеціальними знаннями й уміннями – грамотою й елементами математики, які впливають на успішність у школі [2, с. 3].

Вольова готовність є необхідною, адже поведження дитини вже не підлягає хвилинним бажанням, іграм і задоволенням. Л. С. Виготський вважав вольову поведінку соціальною, а джерело розвитку дитячої волі вбачав у взаєминах дитини з навколишнім світом. При цьому провідну роль у соціальній обумовленості волі відводилася її мовному спілкуванню з дорослими [2, с. 5].

Моральна готовність включає:

- ✓ знання дитиною норм поведження;
- ✓ позитивне ставлення до моральних норм;
- ✓ осмислене відношення до норм поведження;
- ✓ їхнє втілення в практиці спілкування з навколишнім [2, с. 4].

Дошкільний вік – це передусім вік допитливості. Це період життя дитини, коли в неї щодня виникає безліч запитань. Запитує, значить мислить, хоче мислити – має запитувати. Усі компоненти життєдіяльності дитини впливають на подальший розвиток її пізнавальної активності.

Дослідження вчених показали, що зараз батьки раніше починають замислюватись над тим, як їхні діти підуть до школи, ніж 10-15 років тому. Вимоги до дітей значно зросли.

Збори до школи починаються не за місяць і не з магазинних полиць. Збори до школи починаються з народження, з того моменту, коли дитина починає швидко бігати й виявляти цікавість до книжок і газет. Батькам надто важливо сформувані в дитини відчуття значущості, важливості й престижності навчання. Зі школи починається дорослий шлях дитини, адже вона вперше виходить із родини в інше середовище, вчиться ставити мету й досягати її, брати на себе відповідальність за свої вчинки.

Важливою умовою успішного виконання завдань підготовки до школи є організація роботи з батьками, яку необхідно здійснювати за такими напрямками:

- вивчення сімей, їх виховного потенціалу;
- залучення батьків до освітнього процесу;
- формування педагогічної культури сучасної сім'ї та допомога батькам у їх психолого-педагогічній самоосвіті;
- коригування виховної діяльності родин із різним типом сімейного неблагополуччя.

Батьки повинні максимально демонструвати свою радість від того, що їхня дитина майже школяр, а головне, що вона гідна бути ним. Психологічна підтримка дитини батьками – одна з основних і важливих умов позитивного адаптаційного періоду. Завдання вихователя – навчити батьків розумно допомагати своїй дитині, щоб у неї сформувалося позитивне ставлення до навчання, до життя, до батьків і педагогів.

Коли навчання для дітей – радість, то школа для них – не проблема. Найкраща підготовка до майбутнього – це створення в дитини внутрішнього комфорту, впевненості перед кожним новим кроком, відчуття повноти життя [6, с. 19].

Педагогові Нейлу Постману належить такий сумний вислів: «*Вступаючи до школи, дитина являє собою знак питання, а закінчуючи – її крапку*». А як хочеться, щоб діти, батьки, педагог – усі разом завжди являли собою один знак оклику. Адже

немає нагороди дорожчої, ніж очі дітей, які сяють допитливістю, добротою і любов'ю [6, с. 56].

Роботу з батьками при підготовці дітей до школи необхідно вибудовувати на принципах взаємодії «діти – батьки – педагоги», яка повинна базуватися на взаємоповазі, довірі, відповідальності та рівноправності. Основою такої співпраці має стати єдність у ставленні до дитини як найвищої цінності. Ідеться про педагогічну діяльність вихователя, яка спрямована на підвищення готовності батьків до виховання дітей, на усвідомлення ними важливості відповідального батьківства, та надання їм інформації про необхідні компоненти готовності дитини до школи. Озброєні батьки цими знаннями зможуть з легкістю подолати дорогу до школи. І найважливіше – необхідно пам'ятати, що для першокласника головне не вміння і навички, а впевненість у своїх силах і підтримка з боку батьків.

Щоб дитина могла добре вчитися, до моменту вступу до школи у неї мають бути добре розвинені такі системи та функції організму, які відчувають підвищене навантаження з самого початку навчання. Насамперед це стосується центральної нервової системи. Дитина повинна вміти гальмувати свою рухову активність. Для того, щоб дитина оволоділа письмом, малюванням необхідно, щоб у неї дрібні м'язи кисті руки досягли певного розвитку та сформувалися моторні навички. Та, нарешті, необхідно, щоб у дитини була добре розвинена мова, щоб вона чітко вміла висловлювати свою думку та правильно вимовляла звуки. Без цього дитина не зможе навчитися грамотно писати. Більшість дітей, які приходять у перший клас, функціонально готові до виконання шкільних вимог. Тому ще до вступу дитини до школи потрібно за допомогою спеціальних вправ намагатися прискорити розвиток необхідних для навчання в школі функцій

Під час діагностичної діяльності особлива увага звертається на режим проведення діагностичних процедур. Усі методики, варіанти тестів, анкет, завдань і запитань для проведення бесід як з дітьми, так і їхніми батьками з метою визначення готовності дітей до навчання у школі, застосовують педагоги, психологи під час перевірки ступенів шкільної зрілості – різних рівнів розвитку дитини.

Режим проведення діагностичних процедур полягає:

- вивчення загального фізичного розвитку дитини, виховних можливостей колективу, виховного потенціалу сім'ї дитини доцільно проводити протягом деяких проміжків часу;
- рівень розвитку соціальних якостей дітей варто встановлювати на початку вступу до школи;
- пізнавальні, виховні, особистісні нахили дітей необхідно вивчати протягом певного періоду.

Встановивши сутність категорій діагностичної діяльності, перейдемо до характеристики педагогічної діагностики – готовності дитини до навчання у школі, яка включає:

- ❖ Мотиваційну готовність;
- ❖ Інтелектуальну готовність;
- ❖ Емоційно-вольову готовність;
- ❖ Тестування особистісної готовності;
- ❖ Нейрофізіологічну готовність;
- ❖ Вивчення виховного потенціалу сім'ї [6, с. 39].

Найбільш розповсюдженою діагностичною методикою загальної шкільної зрілості є модифікаційний *тест Керна-Ірасека* [2, с. 4], який включає три завдання, виконання яких дає уявлення про рівень психічного розвитку дитини: ступінь зрілості, сприйняття безпосередньо діючих на органи почуттів предметів і явищ дійсності, що повинен виконувати учень на уроці.

На етапі педагогічного діагностування педагог встановлює рівні готовності дитини до навчання, проводить бесіди, тестування, прогнозує її подальший

індивідуальний розвиток, визначає оптимальний стиль навчання і виховання. Визначити рівень готовності дітей до навчання у школі, можна за допомогою психолого-педагогічних методик, в які включена перевірка різних аспектів готовності. Аналіз методик показав, що найважливішою сферою, яка характеризує рівень готовності дитини до навчання у школі, є соціальний розвиток, тобто ті якісні зміни, від яких залежить можливість жити в суспільстві, взаємодіяти з іншими людьми, дітьми та дорослими.

Отже, сутність поняття готовності дитини до школи полягає в цілісному особистісному розвитку кожної дитини, створенні середовища для повної соціальної та особистісної життєдіяльності дитини, її творчого розвитку, навчання, виховання, реалізації пізнавальних потреб протягом дошкільного дитинства та планового переходу до вищих освітніх ступенів. Під шкільною зрілістю або готовністю до шкільного навчання треба розуміти досягнення такого ступеня розвитку, коли дитина здатна брати участь у шкільному навчанні. Дитина повинна бути зрілою у розумовому, емоційному і соціальному відношеннях.

Список використаних джерел та літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Наук. кер.: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богінч О. Л., Гавриш Н. В., та інші. Київ: Видавництво, 2021. 26 с.
2. Борисова Л. М. Готовність дитини до навчання. Л. М. Борисова. Психологічна газета. 2005. № 23. С. 3-7.
3. Брикунець Л. Готовність дитини до навчання у школі. Л. Брикунець. Відкритий урок: розробки, технології, досвід. 2012. № 12. С. 32-34.
4. Колмикова О. Школа майбутнього першокласника. Успішна адаптація дітей 6-річного віку. О. Колмикова. Початкова освіта. 2012. № 30. С. 4-10.
5. Левчишена О. Організована підготовка дитини до школи. О. Левчишена. Завуч. 2009. № 28. С. 18-19.
6. Литвиненко С. С. Школа майбутнього першокласника. С. С. Литвиненко. Дошкільний навчальний заклад. 2012. № 11. С. 2-5.

Харченко Алла,

старший викладач кафедри теорії і методик
дошкільної та початкової освіти ХОІППО
імені Анатолія Назаренка

Інтегрований підхід в організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти

Анотація. У статті актуалізуються питання сучасного підходу до реалізації принципу інтеграції в освітньому процесі закладів дошкільної освіти. Одним із ефективних шляхів впровадження в освітній процес досвіду інтеграційних процесів, технологій і методик є ефективною взаємодією педагога та дошкільника. Перехід до інтегрованого освітнього процесу є нагальною потребою сьогодення, що обумовлено модернізацією дошкільної освіти та психофізіологічними особливостями сучасних дошкільників, їхніми соціокультурними запитами.

Ключові слова: інтеграція, інтегрований освітній процес, інтегрований підхід, інтегровані заняття, інтегрований день та курс.

Нагальною потребою сьогодення, яка обумовлена модифікацією дошкільної освіти та психофізіологічними особливостями сучасних дошкільників, їхніми соціокультурними запитами, є перехід до інтегрованого навчання. Інтегрований освітній процес у ЗДО – це цілеспрямований і систематичний процес об'єднання освітніх напрямів у ході чіткої та організованої взаємодії педагогів і вихованців задля вирішення освітніх завдань. В освітньому процесі ЗДО важливим є дотримання основних принципів:

- діалогічності, який передбачає реалізацію різного виду діалогів;
- успішності навчання, що означає розвиток у дітей відчуття успіху, радості пізнання; створення сприятливої та позитивної емоційної атмосфери у групі тощо;
- проєктності навчання – передбачає формування в дітей цілісної картини світу через розробку проєктів;
- педагогічного партнерства, який передбачає тісну взаємодію вихователів і дошкільників на рівних, залучення батьків, інших суб'єктів до освітнього процесу в ЗДО;
- активної участі кожного у спільній справі – орієнтований на досягнення не стільки загального результату (це також надзвичайно важливо), скільки на процес спільної дії, доцільній активності кожного у спільній справі, на створення умов для самоствердження, самореалізації кожного учасника.

Під освітнім процесом у закладі дошкільної освіти розуміємо цілеспрямований процес розвитку дитини в результаті її активної життєдіяльності в певним чином організованих умовах та взаємодії з педагогічними працівниками, батьками й однолітками. Перехід до інтегрованого освітнього процесу є нагальною потребою сьогодення, один із шляхів модернізації дошкільної освіти, обумовлений психофізіологічними особливостями сучасних дошкільників, їхніми соціокультурними запитами. Інтегрований освітній процес у закладі дошкільної освіти — це цілеспрямований і систематичний процес об'єднання освітніх напрямів під час спеціально організованої взаємодії педагогів і вихованців, спрямований на вирішення освітніх завдань на основі інтеграції змісту освіти та видів дитячої діяльності. Отже, запроваджуючи інтеграцію в освітній процес закладу, необхідно враховувати ще й вікові особливості дітей дошкільного віку:

- поведінка і діяльність дошкільника є “ще недостатньо диференційованим цілим” (Л. Виготський);
- “схоплювання” цілого раніше за частини дозволяє індивіду (в дитячому віці) “відразу”, інтегрально бачити предмети очима всіх людей ...” (В.Давидов);
- “перш ніж знання про цілісність світу буде оформлено в системі теоретичних понять дитини, вона повинна відтворити рухливий інтегральний образ дійсності на рівні уяви” (В. Давидов, В. Кудрявцев);
- “діти не рівні у своїх здібностях, але рівні у своїх можливостях” (Є.Шулешко);
- для дошкільників є характерним домінування процесів інтеграції (синтезу) над процесами диференціації (аналізу) (М. Подд'яков, О. Подд'яков);
- в умовах інтегрованого підходу взаємопроникнення й систематизація знань дітей, становлення в них цілісної та багатовимірної картини Всесвіту, розвиток пізнавальних здібностей, гнучкого мислення, умінь і навичок відбуваються ефективніше, тому для цієї вікової категорії органічним є інтегрований підхід до змісту освіти (К. Крутій).

Побудова інтегрованого освітнього процесу закладу дошкільної освіти можлива з урахуванням таких умов:

- ✓ об'єкти дослідження мають або збігатися, або бути досить близькими; в інтегрованих освітніх напрямках використовуються однакові або близькі методи навчання;
- ✓ інтегровані напрями будуються на загальних закономірностях, загальних теоретичних концепціях.

Такий підхід дозволяє відійти від сформованої навчально-дисциплінарної моделі навчання дітей дошкільного віку. А саме:

- ✓ здійснювати переходи між раніше розгалуженими галузями знань і, отже, створювати нові освітні напрями, що дають цілісну, а не мозаїчну картину Всесвіту. Виходить неперервна пізнавальна діяльність дітей з плавними переходами від однієї форми до іншої без чіткого часового обмеження частин;
- ✓ подолати протиріччя: між біологічною та соціальною програмами розвитку дитини;
- ✓ гнучко реалізовувати в режимі дня різні види дитячої діяльності, скоротити кількість занять у цілому і їхню загальну тривалість;
- ✓ пробудити внутрішній потенціал дитини до набуття знань, стимулювати пізнавальну активність дитини.

Зміст інтегрованого навчання дошкільників включає формування в них цілісної картини світу, поєднання кожного напрямку Базового компоненту дошкільної освіти у визначенні системи знань, умінь і навичок з урахуванням їх діяльнісної основи (використання отриманих знань у повсякденній діяльності); розвиток емоційно-пізнавальної сфери (активності, потреб, інтересів дошкільників); стимулювання творчих здібностей; посилення виховної спрямованості освітнього процесу. З метою подолання можливості «неперехрещування» компонентів змісту освіти і створення цілісності необхідно враховувати інтегрувальні чинники загального та предметного плану. До інтегрувальних чинників загального плану слід віднести: тема, мета та завдання; активний характер змісту; інтелектуальні технології (ТРВЗ, технології В.Воскобовича, ейдедика та ін.); гра; освітні ситуації; регіональний та екологічний компоненти.

До інтегрувальних чинників предметного плану відносяться художні образи, уявлення про предмети, об'єкти, явища довкілля, які є спільним «інтегративним ядром», отже, об'єднуючими для всіх компонентів інтегрованого змісту.

Одним із чинників інтеграції є освітні напрями, які виступають засобом організації цілісного освітнього процесу в ЗДО. Зміст програми, за якою працює ЗДО, охоплює сукупність освітніх напрямів, визначених Базовим компонентом ЗДО [1], які забезпечують дошкільну освіту і розвиток дітей із урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей. Базовий компонент дошкільної освіти є Державним стандартом дошкільної освіти в Україні. Нова редакція документа дозволить продовжити реформу дошкільної освіти з урахуванням наступності між закладами дошкільної освіти та загальної середньої освіти [4]. Відповідно до Стандарту, дошкільна освіта є невід'ємним складником та першим рівнем у системі освіти – стартовою платформою особистісного розвитку дитини [4]. Затверджений Стандарт забезпечить підвищення якості дошкільної освіти в Україні та приведення її до відповідності міжнародним нормативам. В основу документа покладено ідеї гуманістичної педагогіки, патріотичного та громадянського виховання та солідарної відповідальності держави, громади, родини, фахівців педагогічної освіти й інших професій, причетних до піклування, догляду та розвитку дітей дошкільного віку [4]. Вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей дошкільнят визначено за такими освітніми напрямами: – особистість дитини; – дитина в сенсорно-пізнавальному просторі; – дитина в природному довкіллі; – гра дитини; – дитина в соціумі; – мовлення дитини; – дитина у світі мистецтва [4]. Кожен із вказаних напрямів змісту можна інтегрувати в освітньому процесі ЗДО. Варто підкреслити, що термін «освітній напрям», з одного боку, дозволяє конкретизувати наповнюваність основних напрямів дошкільної освіти, з іншого – не порушує принцип інтегративності змісту дошкільної освіти. Найчастіше вихователі намагаються інтегрувати такі розділи програми, як-от:

- ознайомлення з довкіллям + мовленнєве спілкування + художньо-продуктивна діяльність;

- художньо-мовленнєва діяльність + українознавство + образотворча діяльність;
- основи здоров'я (валеологія, ОБЖД) + мовленнєве спілкування + художньо-продуктивна діяльність;
- логіко-математичний розвиток + мовленнєва діяльність + конструювання

Поряд з цим, можна інтегрувати такі галузі знань: – музика + пізнання (математика); – комунікація (мова, навчання грамоті)+ пізнання(математика)+ музика; – комунікація (мова) + музика + образотворча діяльність (малювання)+ художня література; – пізнання (математика, ознайомлення з навколишнім)+ праця; – пізнання (математика) + образотворча діяльність; – здоров'я + фізична культура (рухова діяльність) + пізнання, художня література, музика та інші; – пізнання (експериментально-дослідницька, ознайомлення з навколишнім) + образотворча діяльність + комунікація (спілкування, мова) [2, с.17].

Державний стандарт дошкільної освіти – це взаємозв'язок між цінностями дошкільної освіти, напрямками освіти (змістом), процесом формування досвіду дитини в різних видах діяльності, що забезпечують освітній результат – компетентність дитини старшого дошкільного віку, а також умови, за яких ці компетентності можуть бути досягнуті [1.с.4].

Інтеграція в освітньому процесі – це процес та результат поєднання окремих елементів навчання та виховання в єдину цілісну систему з метою одержання якісно нового результату дошкільної освіти. Переваги інтегрованої технології:

- ✓ сприяє підвищенню мотивації навчання;
- ✓ формує пізнавальний інтерес вихованців;
- ✓ сприяє розширенню світогляду та можливості цілісно сприймати світ;
- ✓ надає можливість встановлювати взаємозв'язки між явищами та об'єктами;
- ✓ стимулює організацію педагогічного процесу на якісно новому рівні.

Методи і прийоми:

- порівняльний аналіз;
- пошук;
- евристична діяльність;
- проблемні питання, які спонукають до «відкриттів»;
- мовленнєві дидактичні ігри та вправи;
- самостійна творча робота дітей;
- пізнання закономірностей.

Труднощі:

- складність у відборі практичного матеріалу;
- дотримання логічної послідовності в організації інтегрованого підпроцесу;
- злам попередніх систем цінностей, знань та умінь педагога, відхилення від шаблонів;
- особистісна здатність педагога до інноваційної діяльності.

Формами інтеграції в закладі дошкільної освіти в сучасних умовах є:

Інтегрований курс може будуватися на основі об'єднання знань з окремих проблем в інтегровані блоки, що створює передумови для різнобічного розгляду базових понять, явищ, більш широкого охоплення змісту, формування в дітей системного мислення, позитивно-емоційного ставлення до пізнання, а також надає можливість економного використання навчального часу.

Інтегровані заняття – це форма навчально-виховної роботи, яка об'єднує блоки знань із різних галузей навколо однієї теми з метою інформаційного та емоційного збагачення сприймання, мислення, почуттів дітей, що дає змогу пізнавати певне явище з різних сторін, досягати цілісності знань. Результатом системного впровадження таких занять є формування системного мислення, збудження уяви, позитивно-емоційного ставлення до процесу пізнання

Інтегровані (тематичні) дні – це дні, зміст яких визначається мегатемою, що передбачає вихід за межі одного заняття для найбільш повної її реалізації. Інтеграційні дні пов'язуються з включенням дітей у спільну з дорослими проєктивну діяльність, що завершується досягненням певного результату.

Один вихователь не може охопити весь потенціал можливостей інтеграції, тому виділяють трирівневу інтеграцію: на рівні управління ДНЗ; на рівні методичного забезпечення; на рівні інтеграції навчальної діяльності.

Структура інтегрованих занять відрізняється: чіткістю, компактністю, стислістю, логічною взаємообумовленістю пропонованого дітям матеріалу на кожному етапі заняття, значною інформативною місткістю матеріалу. У формі інтегрованих занять доцільно проводити узагальнювальні заняття, на яких буде розкрито проблеми, найважливіші для двох або декількох напрямів (розділів, ліній) програми. Максимально допустиме навчальне навантаження для дошкільників визначається чинними нормативними документами МОН України. Отже, тривалість інтегрованого заняття для дітей дошкільного віку не може перевищувати усталені норми. Пояснення вихователів щодо складності проведення такого виду занять і бажання «втиснути» якомога більше інформації лише свідчить про методичну безпорадність (можливо, й безграмотність) щодо організації навчальної діяльності дошкільників.

Звісно, інтегроване заняття вимагає від вихователя ретельної підготовки та професійної майстерності. Технологія інтегрованих занять може бути різною, проте в будь-якому випадку необхідне їхнє попереднє моделювання.

Закономірності інтегрованого заняття: усе підкорено авторському задуму; об'єднується основною думкою (стрижень заняття); складає єдине ціле, етапи заняття — це фрагменти цілого; етапи і компоненти заняття перебувають у логіко-структурній залежності; обраний для заняття дидактичний матеріал відповідає задуму (за Н.Гавриш, І.Кіндрат) [2, с.11].

Особливістю інтегрованого заняття є те, що воно ґрунтується на одній головній або домінантній діяльності, ідеї (понятті, явищі), яка є стрижнем заняття. Усе інше лише допомагає глибше зрозуміти головний зміст заняття. Скористаємось порівняльним аналізом традиційного та інтегрованого заняття, який вказує на істотні відмінності як у цілях, так і у способах реалізації цих цілей за традиційною та інтегрованою моделлю заняття [4, с.27].

У практиці роботи з дітьми є й **інтегровані цикли (курси)** занять, які можуть конструюватися по-різному: цикл занять може складатися з занять, які вибудовані в певній послідовності відповідно до рівня освітніх зв'язків (наприклад, заняття з ознайомлення з довкіллям та з образотворчої чи музичної діяльності). Цикл також може повністю складатися з інтегрованих занять або охоплювати заняття в поєднанні з інтегрованими як узагальнювальними. Цікавим і пізнавально навантаженим є **інтегрований (тематичний) день**, що передбачає таку організацію пізнавальної діяльності впродовж дня в дитячому садку, коли будь-яка конкретна тема є наскрізною і відбивається не тільки в змісті занять, але й у змісті рухливих, сюжетно-рольових та інших ігор, спостережень на прогулянках та в інших режимних моментах. Звісно, інтеграція як інноваційне явище в педагогічній практиці ЗДО, викликає складність щодо впровадження в практику, тому що має ще слабе теоретичне та методичне обґрунтування.

Висновки. Побудова освітнього процесу в ДНЗ на засадах інтеграції забезпечує підвищення рівня ефективності діяльності як керівників, так і педагогів у створенні середовища особистісного розвитку дитини і результативності освітнього процесу в контексті формування дошкільної зрілості випускника дошкільного навчального закладу.

Список використаних джерел та літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція). -К. 2021.С.38

2. Гавриш Н. Інтегровані заняття у дитячому садку: – К.: Шк. світ, 2013– 128 с.52.
3. Інтеграція в дошкільній освіті як інноваційне явище, або що треба знати про інтеграцію. К. Крутій //Дошкільне виховання. – 2018. - №7. – с.2 – 3.
- 4.Інтеграційні процеси в системі дошкільної освіти. Н.В.Гавриш . Сайт <file:///C:/Users/Admin/Desktop/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%203.pdf>, 2011. - № 1(1)
5. Косенчук О., Новик І. Досліджуємо якість освітнього процесу. використання міжнародної методики ECERS-3 у закладах дошкільної освіти. Дошкільне виховання. 2020. № 10. С. 10–13. URL: <https://uied.org.ua/doslidzhu%20d1%94mo-yakist-osvitnogo-proczesu/>
- 6.Новий освітній простір. Мотивуючий простір./інформаційний посібник www.dfr.minregion.gov.ua

Чорногуб Людмила,
вчитель початкових класів
Чепелівської гімназії імені Петра Шемчука
Красилівської міської ради Хмельницької області

Наступність дошкільної та початкової освіти

Анотація. У статті розглянуто питання наступності дошкільної та початкової освіти. З'ясовано, що проблему наступності вихователі вирішують через ознайомлення зі змістом програм НУШ, за допомогою співпраці з вчителями початкових класів та залучені батьків до навчально - виховного процесу; узгодженості змісту, форм, методів навчання з урахуванням вікових особливостей дитини.

Ключові слова: наступність, компетентність, дошкільна та початкова освіта, діти, дошкільнята, вихователь, вчитель.

В умовах сьогодення для створення платформи для розвитку та підготовки дитини до навчання в Новій українській школі все більше стала актуальною проблема наступності дошкільної та початкової освіти.

Відповідно до законодавства України чинні програми дошкільної й початкової освіти повинні впроваджувати принцип наступності в освіті. Проте, наступність на сьогодні висвітлено все ще недостатньо, тому актуальною залишається потреба в узгодженості між освітніми технологіями, змістом і методами педагогічної діяльності. Значне місце в аспекті наступності ЗДО та початкової школи займають методологічні напрями, в яких відображаються принципи її реалізації (розвиток допитливості дошкільника як основи пізнавальної активності майбутнього учня; розвиток різнобічних та унікальних здібностей дитини; формування творчої уяви; розвиток комунікативності) та мають за мету забезпечувати подальший розвиток актуальних напрямів наступності в навчанні та вихованні особистості у дошкільній та початковій ланках.

У Законі «Про освіту» наголошується, що наступність – одна з необхідних умов здійснення неперервності здобуття знань, яка певною мірою має забезпечити взаємозв'язок, узгодженість і єдність мети, методів, змісту, форм навчання й виховання з урахуванням вікових особливостей дітей [1].

У процесі реформування освіти, зміни пріоритетних напрямів стосуються в першу чергу закладів дошкільної освіти й початкової школи. Реалії сьогодення спонукають науковців і практичних працівників творчо переосмислювати зміст, завдання, структуру освітньої роботи з дітьми 6-7 року життя у взаємодії закладу

дошкільної освіти і початкової школи. Забезпечення готовності дитини до наступних змін у її соціальній позиції має стати одним із провідних напрямів роботи педагогів. Даний віковий період є базовим етапом фізичного, психологічного й соціального становлення дитячої особистості, а тому пріоритетність здоров'язбережувальної діяльності у цьому віці є очевидною.

Необхідність використання принципу наступності розглядалися в працях багатьох учених Я. Коменського, Й. Песталоцці, В. Сухомлинського, К. Ушинського. Проблему наступності принципів, змісту, форм і методів дошкільної та початкової освіти досліджували у своїх працях сучасні вчені А. Богуш, О. Савченко.

Вивчаючи проблему впровадження принципу наступності у діяльності дошкільної та початкової освіти науковці (А.Богуш, О.Савченко) виділяють такі напрямки:

- ✓ науково-теоретичний – наукове обґрунтування, розроблення та реалізація концепції діяльності, спрямованої на розвиток дитини;
- ✓ освітній – реалізація ступеневої освіти, починаючи з дошкільного закладу, забезпечення наступності програм, стандартів, навчальних планів дошкільного закладу і школи, їх узгодження та оптимізація;
- ✓ дослідницько-практичний – апробація авторських розробок, новітніх форм і методів роботи з дітьми в освітньому процесі дошкільного закладу та школи;
- ✓ організаційно-управлінський – організація й планування роботи закладу дошкільної освіти і закладу загальної середньої освіти, координування діяльності всіх ланок навчальних закладів [6].

Одним із головних напрямів державної політики є забезпечення неперервності освіти. Важливою умовою для забезпечення неперервності освіти є реалізація принципів наступності та перспективності між дошкільною та початковою освітою.

В Україні розроблено ряд документів, які унормовують єдність підходів в освіті дітей на всіх рівнях. Зокрема, Концепція "Нова українська школа"(2016), Державний стандарт початкової освіти (2018), Базовий компонент дошкільної освіти (2021) та Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку (2020).

У Концепції «Нова українська школа» на період до 2029 року заплановано побудову освіти усіх рівнів з максимальним урахуванням індивідуальних фізичних, психологічних, інтелектуальних особливостей дитини кожної вікової групи.

Ключові компоненти формули Нової української школи:

- новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для
- ✓ успішної самореалізації дитини в суспільстві;
- наскрізний процес виховання, який формує цінності;
- педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками;
- орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризму;
- нова структура школи, що сприятиме засвоєнню нового змісту і набуття
- ✓ компетентностей для життя;
- сучасне освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби і
- ✓ технології навчання учнів, освітян і батьків у закладі освіти та поза його межами

Перспективні підходи до розвитку наступності між дошкільною та початковою освітою знайшли відображення у змісті Концепції безперервної освіти. У документі розкриті напрямки розвитку дошкільної освіти, наступність між дошкільною та початковою освітою розглядається на рівні цілей, завдань і принципів відбору змісту безперервної освіти для дітей дошкільного та шкільного віку. Також документ визначає психолого -педагогічні умови реалізації безперервної освіти на даних етапах дитинства. Концепція пропонує створити таке освітньо - розвивальне середовище, де дитина могла б почувати себе комфортно і розвиватися відповідно до своїх вікових особливостей.

Реалізація єдиної лінії розвитку дитини на етапах дошкільної та початкової освіти, надання педагогічному процесу цілісного і послідовного характеру — мета

наступності Концепції безперервної освіти. Відповідно до мети перед дошкільною та початковою освітою стоять такі завдання :

- ✓ забезпечення емоційного благополуччя кожної дитини, розвиток її позитивного світосприймання;
- ✓ розвиток ініціативності, допитливості, довільності, здатності до творчого самовираження;
- ✓ стимулювання комунікативної, пізнавальної, ігрової та іншої активності дітей у різних видах діяльності,
- ✓ залучення дітей до цінностей здорового способу життя;
- ✓ розвиток компетентностей у сфері відносин до світу, людям, собі; включення дітей у різні форми співпраці (з дорослими і дітьми різного віку);
- ✓ формування готовності до активної взаємодії з навколишнім світом (емоційної, інтелектуальної, комунікативної, ділової та ін.);
- ✓ розвиток бажання і вміння вчитися;
- ✓ розвиток ініціативності, самостійності, навичок співпраці у різних видах діяльності;
- ✓ вдосконалення досягнень дошкільного розвитку;
- ✓ спеціальна допомога у розвитку несформованих в дошкільному віці якостей;
- ✓ індивідуалізація процесу навчання, особливо у випадках випереджаючого розвитку або відставання.

Таким чином, готуючи дошкільнят до навчання в початковій школі, вихователі дитячих закладів повинні бути ознайомлені з вимогами, які пред'являють дітям у 1 класі і відповідно до цих вимог готувати дошкільнят до навчання у школі. У процес навчання включати спеціальні вправи та завдання, поступово підвищуючи рівень їх складності і тим самим формувати передумови для успішного засвоєння навчальної програми та входження дитини в учнівський колектив.

У Базовому компоненті дошкільної освіти та Державному стандарті початкової освіти визначається пріоритетність особистісно-орієнтованого, компетентнісного підходів до розв'язання завдань дошкільної і початкової освіти. Ці документи направлені на забезпечення встановлення особистості дитини, її фізичний, пізнавальний, художньо-естетичний, креативний розвиток, використання набутих знань на практиці.

Державним стандартом початкової освіти виділені такі ключові компетентності:

- вільне володіння державною мовою;
- здатність спілкування рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами;
- математична компетентність;
- компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій;
- інноваційність;
- екологічна компетентність;
- інформаційно-комунікаційна компетентність;
- навчання впродовж життя;
- громадянські - соціальні компетентності;
- культурна компетентність;
- підприємливість та фінансова грамотність [3].

Усі ці компетентності формуються на основі тих, що закладені у дошкільному віці, а саме:

- здоров'язбережувальної;
- комунікативної;
- предметно-практичної;
- ігрової;
- сенсорно-пізнавальної;
- природничо – екологічної;

художньо-продуктивної;
 мовленнєвої;
 математичної;
 соціальної;
 особистісно-оцінної;
 родинно-побутової (згідно Базового компонента дошкільної освіти) [4].

Навчально-виховний процес у початковій школі за новим Державним стандартом організовується за двома циклами. Перший цикл — адаптаційно-ігровий (1-2 класи); другий цикл - основний (3-4 класи). З умовою врахування вікових особливостей фізичного, розумового та психологічного розвитку учнів від 6 до 10 років. Цей поділ на цикли допоможе учням поступово психологічно й комфортно перейти від гри до навчання [3].

Варто й відмітити основні напрямки наступності між дошкільною освітою та початковою освітою.

Перший напрямок відображає узгодження мети на дошкільному та початковому рівнях. Під метою дошкільної освіти потрібно розуміти всебічний загальний розвиток дитини, визначений Базовим компонентом дошкільної освіти у відповідності з потенційними віковими можливостями, а також специфікою дитинства як самооцінного періоду життя людини.

У дитини на кінець дошкільного періоду мають бути сформовані такі якості особистості: довільність, відповідальність, самостійність, креативність, свобода поведінки та безпечність, ініціативність, самосвідомість, самооцінка.

Метою освіти в початковій школі є продовження всебічного загального розвитку дітей з урахуванням специфіки шкільного життя поряд з освоєнням навчальних навичок у математиці, письмі, читанні.

Другий напрямок — збагатити освітній зміст у початковій школі:

- введення в навчальний процес різних видів діяльності творчого характеру;
- насичення змісту навчання знаннями історично — географічного і краєзнавчого характеру, які б активізували пізнавальні інтереси учнів, формували почуття відповідальності за найближче оточення, відповідали їх потребам у практичній діяльності;
- збагачення уроків естетичного циклу; залучення до національної художньої культури через відвідування виставок, музеїв, концертів, театрів, бібліотек.

Мета - збагатити загальнокультурний розвиток дитини (розширити її інформаційний простір; виховувати культуру сприйняття, відносин, почуттів, сформувати систему цінностей), а не тільки конкретні знання, які вона повинна відтворити за вимогою вчителя.

Третій напрямок передбачає удосконалення форм організації і методів навчання у дошкільних закладах і в початковій школі. Відповідно до вищезгаданого напрямку необхідно:

- відмовитися від регламентованого навчання в дошкільних закладах;
- забезпечити рухову активність дітей під час уроків фізкультури, на перервах та під час позакласної роботи;
- використовувати різноманітні форми навчання;
- використовувати циклічність та проєктну організацію змісту навчання в дошкільних навчальних закладах, яка створює умови для використання дітьми свого досвіду;
- забезпечити взаємозв'язок занять (групових, фронтальних) з повсякденним життям дітей, самостійною діяльністю (ігровою, конструктивною, художньою);
- створити розвивальне предметне середовище як у дошкільному закладі, так і початковій школі;

- використовувати методи, що розвивають у дітей уяву, мислення, пошукову діяльність, елементи проблемності у навчанні, задачі відкритого типу, що мають варіанти “правильних” відповідей;
- використовувати в початковій школі (особливо в перший рік навчання) ігрові прийоми, створювати умови для самостійної практичної діяльності, коли діти можуть на основі наявних у них знань проявляти творчість, фантазію, ініціативу, відповідальність;
- змінити форми спілкування дітей на заняттях у дошкільному закладі та на уроках у школі; забезпечити можливість орієнтуватися на партнера — однолітка, взаємодіяти з ним і вчитися в нього (а не тільки в дорослого);
- підтримувати діалогічне спілкування між дітьми;
- визначати право дитини на ініціативні висловлювання та вміння відстоювати свою пропозицію, право на помилку.

Впровадження принципу наступності між дошкільною та початковою шкільною освітою з одного боку направлена на підготовку дітей до систематичного навчання у школі, забезпечення їх загального психічного розвитку, а з іншого – на використання у першому класі набутого у закладі дошкільної освіти досвіду. Тому початкова школа має повно і точно враховувати досягнення дітей дошкільного віку, передбачити продовження загального психічного розвитку дитини на основі того позитивного, що дитина набула в дошкільному віці. А зміст початкової освіти повинен логічно доповнювати, продовжувати і розширювати зміст дошкільної освіти.

Наступність дошкільної та початкової освіти має прослідковуватися не тільки у загальних принципах та цінностях, а й у змісті, формах, методах розвитку дошкільнят та здобувача освіти початкових класів. Гра, спілкування, рухова, пізнавальна, господарсько-побутова, художньо-естетичні діяльності дітей старшого дошкільного віку мають бути збережені і забезпечені у дітей молодшого шкільного віку. Всі ці види діяльності сприяють розвитку різних видів активності дитини, формуванню компетентностей і її творчих здібностей. Вихователі дошкільних закладів, повинні ретельно аналізувати особливості розвитку дошкільнят старшої групи, прогнозувати ймовірні проблеми в школі, приділяти увагу на розвиток знань, умінь і навичок. Працювати над удосконаленням показників фізичного розвитку дітей. Це дозволить безболісно перейти до навчання в адаптаційному періоді в початковій школі. Діти активно включаться в навчально — виховний процес і навчатися у початковій школі їм буде комфортно. Майбутній школяр має бути здоровим (фізично, психічно, духовно), життєрадісним та щасливим, дисциплінованим, самостійним, вихованим, комунікабельним, творчим, інтелектуально розвинутим, творчим, соціально адаптованим, вольовим, неповторним.

Такі базові якості дитини, як спостережливість, допитливість, самостійність, чуйність та інші, набуті у дошкільному віці, допоможуть сформувати ключові компетентності учнів у початковій школі. Початкова школа забезпечує подальше становлення особистості дитини, її фізичний, соціальний і психологічний розвиток. Організація освітнього процесу на принципах наступності створює передумови поступового психологічно-комфортного переходу дитини від гри до навчання. В школу вона йде не лише гратися з друзями, а й одержувати нові знання і вміння.

Майбутнім першокласникам особливо важливий перший вчитель, якого вони сприймають як незвичайну людину. В свою чергу перший вчитель має створити позитивне враження для майбутніх першокласників. Від його розуміння дітей, турботливого ставлення до них, у зацікавленість їхніми успіхами, доброзичливого ставлення залежить бажання навчатися у такого вчителя. Власним прикладом вчитель формує позитивне ставлення дитини до себе, до інших учнів, педагогів, школи, навчання. Вчитель повинен мати ясні уявлення про специфіку навчання та виховання дітей у дитячому садку і здійснювати організацію навчальної діяльності з включенням у неї ігрових прийомів, форм та методів, які використовуються

вихователями. Використання ігрових технологій в перших класах сприяє кращій адаптації дітей до навчання в школі. Важливо, щоб працівники дошкільних закладів та вчителі початкових класів співпрацювали по реалізації програм та планів підготовки дошкільнят до систематичного навчання в школі. Вихователі відвідували уроки в школі, а вчителі, відповідно, - заняття у дитячому садку для попереднього знайомства з дітьми старшої дошкільної групи, вивчення їх індивідуальних особливостей, організацію життя та навчання. Обмін досвідом, пошук оптимальних методів, прийомів і форм роботи, аналіз результатів – продуктивні форми спільної діяльності працівників дошкільних закладів та школи.

Важливу роль для вихованців дитячого садка відіграє знайомство з їхніми старшими друзями-учнями. Для цього найкраще практикувати взаємовідвідування вихованцями дитячого садка і учнями початкових класів свят у дошкільному закладі та початковій школі. Старші дошкільнята із захопленням і цікавістю знайомляться з майбутнім класом, шкільною бібліотекою, музеєм, їдальнею, спортивним залом. Учні початкових класів з радістю відвідують свята у дошкільному закладі та запрошують дошкільнят на виховні заходи у школі.

Перехід початкової освіти на новий рівень можливий при умові взаємодії школи і родини на засадах партнерства. З метою забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою педагогам слід залучати батьків до організації навчально-виховного процесу як його рівноправних учасників.

У кожного вихованця дитячого садочка настає важливий етап в його житті – це перехід від дошкільного віку до школи, тобто про перехід на новий рівень – учень. Цей перехід пов'язаний не лише зі зміною навколишнього середовища, а й із виникненням нових проблем, нових відкриттів, нових вражень. Багато дітей з нетерпінням чекають і уявляють себе школярами, через зовнішні атрибути шкільного життя, насамперед це: сидіння за партою, портфель, дзвінки на урок і перерву, оцінки. Цікавість до таких моментів позитивно впливає на настрій дитини змінити свій статус і своє місце серед других дітей, людей. Одним дітям це додає впевненості, хорошого настрою, а іншим переживання, невпевненість у своїх можливостях, стрес. Важливо, щоб батьки психологічно підготували її до того, що все що чекає дитину у школі, є продовженням того, чим вона займалася раніше.

Всі без винятку батьки, зацікавлені в успішності навчання дитини. Збори до школи розпочинаються не за місяць, і не тільки з магазинних полиць. Збори до школи розпочинається від народження, коли дитина розпочала тільки бігати, говорити, виявляти інтерес до книг. Батьки розпочинають наперед готувати дитину до школи: записують на підготовчі курси майбутніх першокласників, навчають писати, читати, рахувати. Говорячи про «шкільну» готовність дитини, найчастіше мають на увазі її інтелектуальний розвиток. Немає сумнів, що ці всі навички потрібні дитині в процесі навчання, але не варто забувати батькам про психологічну готовність дитини до школи. Тому що, саме психологічна готовність свідчить про зрілість дитячої психіки.

Бажано сформулювати до початку навчання у школі такі показники:

- вміння спілкуватися з іншими;
- не завищену самооцінку;
- звертати увагу на інтереси своїх друзів, однокласників;
- налагоджувати відносини з дорослими;
- бути терплячим до інших;
- уміння поступатися;
- робити не лише те, що цікаво, а й те що потрібно;
- вміти виражати свої думки, емоції та бажання, звертаючи увагу на емоції

та настроїв інших.

Важливим аспектом є те, щоб дитина сама вміла одягатися, застебнутися, не загубити свої речі у школі, взяти собі поїсти у їдальні. Адже, всі ці моменти у дитячому садочку відстежував вихователь і завжди допомагав, а у школі дитині доведеться покладатися лише на свої сили.

Всі ці навички мають відповідати основним компонентам психологічної готовності дитини до школи:

- соціальний;
- емоційно-вольовий;
- інтелектуальний;
- мотиваційний.

Дитина, яка психологічно не готова до школи, відчуватиме труднощі у спілкуванні з однокласниками, не розумінні вимог вчителя, правил поведінки у школі, зміні режиму дня. Щоб уникнути всіх цих проблем, обов'язковою умовою є дотримання принципу наступності дошкільної та початкової освіти. Залучення батьків до освітнього процесу закладів освіти стверджує позицію, згідно з якою кожен із батьків дитини є відповідальним за її життя, зміцнення здоров'я, навчання, виховання, розвиток, формування почуття людської гідності та усвідомленого ставлення до здорового способу життя. Завдяки підтримці дитини вихователями і батьками у дошкільному віці та спільним зусиллям вчителів початкових класів та батьків перехід дитини із дошкільного закладу до школи буде безболісним і дитина буде почувати себе комфортно.

Таким чином, наступність є одним із основних дидактичних принципів, що передбачає тісний взаємозв'язок між змістовим та процесуальними аспектами дошкільного та початкового навчання. Саме наступність є необхідною умовою розвивального навчання, що забезпечує взаємозв'язок усіх компонентів дидактичної системи: мети, змісту, методів, засобів та форм.

Тому проблему наступності можна вирішити через ознайомлення вихователів зі змістом програм НУШ, створення єдиного освітнього розвивального середовища для дітей, застосування сучасних педагогічних технологій, просвітницької роботи серед батьків та співпраці вихователів та вчителів початкових класів. Саме наступність дозволить дитині безболісно пройти етап переходу із дитячого садка до школи.

Список використаних джерел та літератури

1. Закон України "Про освіту" №2145-VIII // Голос України. - 2017. - 27 вересня
Концепція "Нова українська школа". [Електронний ресурс]. - Режим доступу:
Н
У
Д
Б
Д
Доступу: <https://ezavdnz.mcfr.ua/book?bid=37876>
т
к
к. : Грамота, 2012.
2. Богуш А.М. Вектор наступності державних стандартів дошкільної і початкової
ланок освіти / А.М. Богуш // Науковий вісник МНУ ім. В. Сухомлинського. — Миколаїв,
Н Вип. 37, т. 1. — С. 46–49.
3. Богуш А.М. Феномен «передшкільна освіта» в системі неперервної освіти /
А.М. Богуш // Наука і освіта. — 2011. — № 4. — С. 6–8.

Б
Р
б
Г
в
а
т
з
д
к
а
е
е
І

11. Група подовженого дня як освітній пазл НУШ: стратегії та інструменти

Бондарчук Ірина,
вчитель початкових класів
Ладигівської гімназії
Староостропільської сільської ради
Хмельницького району
Хмельницької області

Група подовженого дня в Новій українській школі

Анотація. У статті здійснено теоретичний аналіз організації групи подовженого дня в початковій школі, зокрема, в умовах Нової української школи. Розглянуто головні особливості та педагогічні умови організації групи подовженого дня. Схарактеризовано основні етапи режиму групи: організаційний момент, прогулянка, самопідготовка, форми та види діяльності, особливості харчування та оздоровчі години розглянуто особливості і специфіку діяльності вихователя групи подовженого дня у школі.

Ключові слова: група подовженого дня, режим дня, самопідготовка, прогулянка, Нова українська школа.

В сучасному світі, коли більшість батьків багато працюють група подовженого дня є однією із форм виховання дітей і допомагає організувати комфортні умови для їхнього відпочинку, навчання і виховання, поєднання навчально-виховної роботи на уроках і в позаурочний час.

Група подовженого дня відрізняється особливими можливостями. Якщо звичайний урок не дозволяє дітям повністю розкритися і показати себе, то в групі подовженого такі можливості мають місце бути. Адже кожен здобувач освіти по-своєму талановитий: хтось в математиці, хтось у малюванні, хтось відрізняється нестандартним мисленням і так далі.

Загальноприйняте положення "група подовженого дня" зобов'язує вихователів слідувати діям, які допомагають школярам розвиватися. Це організація додаткових занять, що допомагають освоювати освітню програму. Далі слідує розвиток комунікативних процесів і розвиток мислення. Крім того, група подовженого дня допомагає дітям у розвитку корисних звичок і якостей.

Група подовженого дня є однією із форм виховання дітей і допомагає організувати найсприятливіші умови для їхнього відпочинку, навчання і виховання, поєднання навчально-виховної роботи на уроках і в позаурочний час. Вона забезпечує, враховуючи вікові особливості, їхній розумовий, моральний, естетичний, фізичний, духовний розвиток, створює умови для організації продуктивної праці, відкриває можливості всебічного виявлення і розвитку індивідуальних, здібностей, запитів та інтересів дітей. [3, с. 93]

Основними завданнями групи є:

- ✓ організація самостійної роботи учнів із закріплення та поглиблення знань, умінь та навичок, набутих на уроках;
- ✓ створення сприятливих умов для формування учнівського колективу та надання кваліфікованої допомоги учням у підготовці до уроків і виконанні домашніх завдань;
- ✓ організація індивідуальної, групової та колективної роботи учнів;
- ✓ організація дозвілля учнів;
- ✓ формування в учнів ціннісних орієнтацій;

- ✓ здійснення заходів, спрямованих на збереження та зміцнення здоров'я учнів, на їх психічний та фізичний розвиток, набуття навичок здорового способу життя;
- ✓ виховання позитивного ставлення до суспільно-корисної праці;
- ✓ надання допомоги батькам або особам, які їх замінюють, у вихованні учнів.

Підставою для організації роботи групи подовженого дня є:

- ✓ необхідна кількість заяв батьків або осіб, які їх замінюють;
- ✓ необхідна матеріально-технічна база;
- ✓ умови для організації денного відпочинку (сну) першокласників;
- ✓ можливості для організації харчування у залежності від тривалості перебування учнів у групі подовженого дня;
- ✓ наказ директора навчального закладу;
- ✓ погодження місцевого органу управління освітою.

Група подовженого дня може комплектуватися з учнів одного класу, кількох класів (зокрема, перших або других, або третіх), кількох різних класів, але не більш як чотирьох вікових груп. Наповненість групи продовженого дня не повинна бути більшою 30 учнів.

Зарахування учнів до групи подовженого дня та їх відрахування здійснюються згідно з наказом керівника навчального закладу на підставі відповідної заяви батьків або осіб, які їх замінюють.

Заяви про зарахування учнів до групи подовженого дня приймаються на початку кожного навчального року, як правило, до 5 вересня.

Документація ГПД:

1. Режим групи подовженого дня (затверджений директором).
2. Календарно-тематичний план.
3. План вихователя (щоденний).
4. Журнал ГПД.
5. Зошит щодо наступності роботи вчителя і вихователя.

Успішна робота групи подовженого дня залежить не тільки від того, наскільки цілеспрямовано спланована робота, але й наскільки правильно організований у ній режим. Від раціонального, з точки зору педагогічної і гігієнічної побудови, режиму залежить підвищення успішності, збереження достатньої працездатності і попередження втомлюваності учнів. Дотримання упродовж тривалого часу правильного режиму сприяє зміцненню здоров'я, створює життєрадісний настрій і підвищує працездатність школярів. Неухильне дотримання режиму виховує у здобувачів освіти такі цінні якості як дисциплінованість, акуратність, організованість. [6, с. 10].

Правильне чергування в режимі дня праці і відпочинку в свою чергу сприяє збереженню в дітей найвищої працездатності.

Режим дня в групі повинен відповідати психолого-педагогічним, гігієнічним і віковим особливостям учнів і сприяти перетворенню в єдиний гармонійний процес навчально-виховну роботу, відпочинок і трудову діяльність школярів.

Режим роботи групи подовженого дня розробляється відповідно до Державних санітарних правил і норм улаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу, ухвалюється педагогічною радою і затверджується керівником загальноосвітнього навчального закладу.

При плануванні режиму роботи групи подовженого дня необхідно врахувати такі вимоги:

- ✓ відповідність режиму віковим особливостям школярів;
- ✓ педагогічне забезпечення чергування режимних моментів;
- ✓ раціональний розподіл часу на навчання, харчування, відпочинок, позакласні і позашкільні заходи, в тому числі максимальне перебування дітей на свіжому повітрі;

- ✓ чітку організацію роботи дитячого колективу, єдність вимог до дітей і контроль за їх діяльністю.

Орієнтуючись на рекомендовані режими і беручи до уваги місцеві умови (черговість проведення годин дозвілля і прогулянок на території школи, час роботи загально-шкільних гуртків і секцій), вихователь розробляє режим конкретної групи по довженого дня, враховуючи пропозиції вчителів, побажання батьків.

Режим роботи групи продовженого дня повинен передбачати:

1) організацію:

- прогулянки тривалістю не менш як одна година 30 хвилин (для учнів перших - четвертих класів);
- харчування тривалістю не менш як 30 хвилин;
- суспільно-корисної праці;
- денного відпочинку (сну) в групі продовженого дня, сформованої з учнів першого класу, тривалістю не менш як одна година 30 хвилин;

2) виконання домашніх завдань (самопідготовка) для учнів другого класу тривалістю 45 хвилин, третього класу - одна година 10 хвилин, четвертого класу - одна година 30 хвилин;

3) проведення:

- виховної години;
- спортивно-оздоровчих занять для учнів першого класу тривалістю не менш як 35 хвилин, другого - четвертого класів - 40 хвилин;
- занять за інтересами, у гуртках, секціях.

Тривалість перебування учнів у групі продовженого дня становить шість годин на день, а за наявності відповідної заяви батьків або осіб, які їх замінюють, може зменшуватися.

Режим дня є законом життя і діяльності всього педагогічного та учнівського колективів школи. Психолого-педагогічне значення режиму полягає в тому, що він забезпечує чітку організацію життя і діяльності педагогів і учнів, виробляє в них (від повідний стереотип, сприяє піднесенню якості всієї навчально-виховної роботи.

Дбаючи про виконання режиму, слід пам'ятати, що зайва регламентація діяльності вихованців стримує їх ініціативу й самодіяльність. Діти повинні мати час побути на самоті або в невеликому колі друзів [4, с. 5].

Одним із головних чинників активізації позакласної, позаурочної виховної роботи в групах продовженого дня має стати глибоко продумана система її планування вихователями. Планування включає в себе два види планів: календарно-тематичне планування і щоденне планування.

Календарно-тематичне планування вихователів складаються на період, визначений педагогічним колективом, у довільній формі і узгоджуються з заступником директора з навчально-виховної роботи. Плани мають бути стислими, конкретними, лаконічними, передбачати заходи, які обов'язково мають бути виконаними і які можна контролювати.

Перспективний план виховної роботи вихователя групи продовженого дня передбачає:

- ✓ концентрацію знань, умінь і практичних навичок вихователя у виборі засобів виховної роботи;
- ✓ вибір оптимальних шляхів для найбільш повного виконання своїх посадових обов'язків;
- ✓ можливість проведення змістовного контролю за виконанням обов'язків вихователя адміністрацією школи;
- ✓ планування та організацію різних видів виховної роботи, спрямованих на колектив та особистість учня.

Перспективний план можна складати за такими розділами:

- ✓ аналіз роботи ГПД за минулий рік;
- ✓ мета та завдання на наступний рік;

- ✓ основні напрями діяльності ГПД;
- ✓ заходи з охорони здоров'я та фізичного розвитку дитини;
- ✓ індивідуальна робота з учнями;
- ✓ робота з батьками.

Важливою складовою частиною плану роботи вихователя є вступна частина. Приступаючи до її написання, вихователь повинен знати і враховувати індивідуальні можливості учнів, слабкі й сильні сторони учнівського колективу. В цьому розділі глибоко аналізується результативність роботи вихователя за минулий рік, розкриваються як позитивні, так і негативні тенденції виконання поставлених завдань, причини прорахунків. В стислій формі проводиться аналіз рівня вихованості колективу групи, окремих учнів.

З урахуванням стану розвитку учнівського колективу, бачення перспективи його розвитку вихователем ставляться конкретні завдання на наступний рік роботи, які поділяються на три групи:

- виховні завдання;
- пізнавальні завдання;
- завдання по згуртуванню колективу учнів.

Розділ організації духовного розвитку дітей передбачає планування екскурсій, прогулянок, конкурсів, виставок, свят, ранків, культпоходів, бібліотечних годин, трудових десантів, уроків гарної поведінки, зустрічей з цікавими людьми, змагань, обрядових свят, днів іменинника, бесід, клубних годин, гурткової роботи.

У розділі “Робота з батьками, індивідуальна робота з дітьми”, планується проведення тематичних батьківських зборів, лекцій, бесід, прес-конференцій, усних журналів, днів (тижнів) відкритих дверей, диспутів, зустрічей за “круглим столом”, конференцій по обміну досвідом сімейного виховання, вечорів запитань і відповідей, консультацій (групових, індивідуальних), відкритих заходів для батьків, виставок, конкурсів, Днів батька і мами тощо.

Таким чином, у цих розділах вихователь планує такі виховні заходи, які дають йому можливість ефективного виконання поставлених перед собою виховних, пізнавальних завдань і завдань по згуртуванню колективу учнів.

Такий підхід до планування роботи дає можливість вихователю бачити перспективу розвитку учнівського колективу і кожної дитини, глибоко аналізувати окремі прорахунки в роботі, здійснювати дійовий самоконтроль за своєю діяльністю.

У вимогах до щоденного планування вихователя слід дотримуватися вимог щодо поурочних планів-конспектів вчителів. Вихователь в кожному запланованому заході повинен зазначати мету, обладнання, форми діяльності учнів; повинен передбачати індивідуальну і диференційовану роботу в підготовці і проведенні заходів, базуючись на продовженні навчальної, розвиваючої і виховної роботи. Щоденне планування може містити сценарії виховних заходів, комплекси вправ, опис ігор.

Під час планування роботи групи вихователю необхідно враховувати вікові особливості дітей, їхній розумовий, моральний, естетичний, фізичний, духовний розвиток. Успішна робота подовженого дня залежить не тільки від того, наскільки цілеспрямовано спланована робота, а й наскільки правильно організований у ній режим. Домашні завдання учні других класів виконують під керівництвом педагога-вихователя. До послуг групи – бібліотека, спортивний і актовий зали, навчальні кабінети, ігрова кімната. У своїй діяльності вихователь керується Конституцією і законами України, нормативними документами Міністерства освіти і науки, статутом і планами школи; дотримується Конвенції про права дитини [1, с. 4].

У групі подовженого дня вся навчальна і позакласна робота учнів проводиться у раціональному режимі під керівництвом вихователя, а також за постійної активності дитячого колективу. Всі ці фактори у сукупності позитивно впливають на учнів. У групах більш ефективно вирішують навчальні і виховні завдання: підвищення якості знань, розвиток інтересів і здібностей школярів, підготовка учнів до суспільно-

корисної праці, фізкультурно-оздоровчої роботи, виховання колективізму і взаємодопомоги.

Основними завданнями, які розв'язує сьогодні школа, зокрема групи продовженого дня, є забезпечення сучасної якості навчання та виховання, зміцнення розумового, фізичного, естетичного розвитку дитини. У групах продовженого дня міцніше згуртовується колектив дітей. Для учнів початкових класів навчально-виховний процес у таких групах – це фрагмент реального життя із системою конкретних стосунків. Група продовженого дня відкриває широкі можливості для органічного поєднання навчання і виховання учнів, заохочує їх брати участь у цікавих позакласних і позашкільних заходах, сприяє розвитку індивідуальних здібностей дітей [7, с. 34]. Але освітній процес у ГПД не повинен бути продовженням уроків. Соціальна і педагогічна ситуація вимагає від сучасних вихователів відповідного підходу до організації роботи у групі. Найголовніше – це зробити кожную дитину суб'єктом діяльності, формувати ставлення молодших школярів до світу, природи, людини, праці і до самого себе.

Список використаних джерел та літератури

1. Бортнікова Л.В. Формування природознавчої та здоров'язбережувальної компетентностей під час прогулянок у групі продовженого дня. Формування компетентностей молодших школярів у групі продовженого дня : навчально-методичний посібник. 2016. С. 73–75.
2. Варвянська С. Усе має сенс: якою буде Нова українська школа. Авторський портал «Турбіна».
3. Молчан Г.П. Активізація самопідготовки учнів. Формування компетентностей молодших школярів у групі продовженого дня : навчально-методичний посібник. 2016. С. 90–96.
4. Москаленко Л. Інновації у плануванні роботи вихователя групи продовженого дня. Початкова освіта. 2012. № 48. С. 3–8.
5. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / za zag. red. H.M. Bibik. Kyiv, 2018. 160 s.
6. Овадюк О. Самопідготовка в умовах групи продовженого дня. Початкова освіта. 2012. № 48. С. 9–13.
7. Ретфорт Д.В. Прогулянки в ГПД. Вихователю ГПД. Усе для роботи. 2013. № 12. С. 30–36.
8. URL: <http://boyarka-school1.edukit.kiev.ua/Files/downloads/%>
9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1121-2009-%D0%BF>

Бортняк Наталія,
вихователь групи подовженого дня
Свіршовецького ліцею,
спеціаліст I категорії

Група подовженого дня як освітній пазл НУШ: стратегії та інструменти

Анотація. *Нова українська школа – це школа компетентностей XXI століття, школа для життя, тобто вона має давати не лише знання, але й знання з умінням їх застосовувати, що вимагає нового змісту освіти, нових методик викладання вчителів і нового освітнього середовища.*

Ключові слова:

Емпатія – розуміння стосунків, почуттів, психічних станів іншої особи в формі співпереживання.

Індивідуалізація – врахування в процесі навчання індивідуальних особливостей у всіх його формах і методах, незалежно від того, які особливості і в якій мірі враховуються.

Інтерактивність – здатність взаємодіяти або знаходитися в режимі діалогу.

Когнітивний розвиток – розвиток всіх видів розумових процесів, таких як сприйняття, пам'ять, формування понять, рішення завдань, уява та логіка.

Принцип мистецтва виховання говорить:
діти повинні виховуватися не для сьогодення,
а для майбутнього, можливо кращого стану роду людського!
І.Кант

Розвиток людини триває протягом усього життя. У дитинстві закладаються основи того, наскільки майбутній громадянин нашої держави буде конкурентноспроможним і всебічнорозвиненим, тому процес навчання і виховання має бути наскрізним, охоплювати всі етапи дорослішання.

Група подовженого дня – це продовження теорії НУШ, де формуються певні ключові компетентності дитини, необхідні для життя.

Нова українська школа прагне створити інтегроване та сучасне освітнє середовище для кожного учня. Група подовженого дня може бути ключовою ланкою у втіленні цього підходу [1].

Важливість ГПД у контексті НУШ:

а) Враховуючи індивідуальні потреби кожного учня, ГПД дозволяє розвивати різні аспекти особистості, включаючи когнітивні, соціальні та емоційні навички.

Розвиток всебічності учнів є однією з ключових цілей Нової української школи (НУШ). Група подовженого дня (ГПД) може стати важливим інструментом для досягнення цієї мети. Отже, як ГПД сприяє розвитку різних аспектів особистості учня:

Когнітивний розвиток: У ГПД надають здатність дитині розуміти, сприяти та обробляти інформацію. Це може включати в себе сприйняття інформації з зорової та слухової пам'яті, розвиток мислення та уваги, розвиток моторики, розуміння математичних та лінгвістичних понять [8].

Соціальний розвиток: Групи подовженого дня надають можливість учням взаємодіяти один з одним в менш формальному середовищі, де вони можуть розвивати соціальні навички, такі як співпраця, комунікація, розв'язання конфліктів та емпатія.

Емоційний розвиток: ГПД також може створювати сприятливі умови для розвитку емоційного інтелекту учнів. Можуть включати в себе тренування управління

стресом, психологічну підтримку, та можливість вираження своїх почуттів через мистецтво або дискусії [2].

Фізичний розвиток: Не слід забувати і про фізичний розвиток. ГПД включає фізичну активність, спорт, а також навчання здоровому способу життя та правильному харчуванню.

Спільно з цими аспектами, ГПД може допомогти учням стати більш всебічними та готовими до викликів сучасного світу. Враховуючи індивідуальні потреби кожного учня та створюючи різнобічні програми, ГПД дійсно стає важливим елементом вдосконалення освіти в рамках НУШ.

б) Збагачення навчального процесу у ГПД може допомогти у створенні додаткових можливостей для навчання та розвитку, враховуючи потреби та інтереси учнів. Це є однією з ключових переваг груп подовженого дня (ГПД) в рамках Нової української школи (НУШ) [11].

Індивідуалізація навчання

ГПД дозволяє більше уваги приділити індивідуальним потребам та інтересам учнів. Вчителі можуть працювати з кожним учнем, допомагаючи їм розвивати свої сильні сторони та подолати слабкі.

Додаткові ресурси та можливості: ГПД надає доступ до додаткових ресурсів, таких як більше часу на вивчення предметів, більше доступу до бібліотек та лабораторій, а також можливості для залучення до позашкільних заходів та проєктів [3].

Розвиток креативності та критичного мислення: Збагачений навчальний процес може стимулювати креативність та розвивати навички критичного мислення, оскільки він спонукає учнів досліджувати та розв'язувати нові проблеми.

Підвищення мотивації: Збагачені програми можуть підвищити мотивацію учнів, оскільки вони більше зацікавлені в навчанні, коли мають можливість вивчати те, що їх цікавить.

Загалом, ГПД в рамках НУШ виступає як інструмент для надання учням більш глибокого та розширеного навчального досвіду, відповідного їхнім потребам та інтересам. Це сприяє їхньому розвитку як інтелектуальних, так і особистісних якостей, та створює мотивацію для навчання [4].

Стратегії для ГПД

Інтерактивність та практична спрямованість є важливими аспектами освітнього процесу в групах подовженого дня (ГПД) в контексті Нової української школи (НУШ), що забезпечує активність взаємодії учнів та використання практичних завдань для підвищення інтересу та пізнавальних можливостей [12].

Інтерактивність:

ГПД надає учням можливість активно взаємодіяти один з одним і з вчителем. Вільний обмін ідеями та думками сприяє глибшому засвоєнню матеріалу та розвитку критичного мислення.

Робота в групах і спільні проєкти можуть створювати можливості для колективного навчання та спільного вирішення завдань [5].

Залучення сучасних технологій, таких як відеоконференції та віртуальні навчальні ігри, для створення інтерактивних уроків.

Практична спрямованість:

Залучення учнів до вирішення реальних проблем та завдань, що сприяє засвоєнню знань та навичок в контексті їхнього практичного використання.

Організація відвідування музеїв, лабораторій, підприємств, що допомагає учням набувати практичний досвід та побачити, як знання застосовуються в реальному житті.

Загалом, інтерактивність та практична спрямованість в ГПД допомагають учням більше залучатися до навчання, розвивати навички розв'язання реальних завдань і заохочують їх пізнавальну активність. Це сприяє більш глибокому

засвоєнню матеріалу та розвитку критичного мислення, які є важливими аспектами Нової української школи [6].

Індивідуалізація навчання: застосування диференціації завдань та підходів для відповіді на потреби кожного учня.

Індивідуалізація навчання - це ключовий аспект сучасної освіти, і група подовженого дня (ГПД) може служити важливим інструментом для досягнення цієї мети.

Диференціація завдань: вчителі в ГПД можуть надавати завдання з різними рівнями складності, щоб відповідати потребам різних учнів. Деякі учні можуть потребувати більше підтримки, тоді як інші можуть швидше просуватися.

Вчителі можуть працювати індивідуально з учнями, враховуючи їхні потреби та можливості. Це включає в себе надання додаткової підтримки для учнів із особливими потребами або надання складніших завдань для обдарованих дітей.

Вчителі можуть створювати персоналізовані навчальні матеріали, щоб відповідати індивідуальним потребам учнів [7].

Індивідуалізація навчання в ГПД допомагає кожному учневі максимально розвивати свій потенціал та досягати найкращих результатів відповідно до своїх індивідуальних потреб та здібностей. Це підсилює ефективність навчання і підтримує основні принципи Нової української школи.

Тому, одна з функцій школи – навчити дитину вчитися, вчитися – самостійно. Цю роль виконують домашні завдання. Самостійність учня є умовою успішного розвитку його особистості, основою активності в пізнавальній діяльності та інших сферах життя.

Самостійність – це незалежність, свобода від зовнішніх впливів, примусів, а також можливість існувати без сторонньої допомоги.

У процесі організації самопідготовки потрібно врахувати рівень підготовки учнів з певного предмета, індивідуальні особливості, схильності кожного учня. Але, завдяки спільним, узгодженим діям вчителя і вихователя виробляються єдині вимоги до учнів, створюються умови для пошуку шляхів впливу на розвиток особистості дитини, створення дружного дитячого колективу [10].

Інтегрований підхід: міжпредметні зв'язки допомагають учням бачити зв'язки між різними предметами та відчувати, що навчання не є фрагментованим, але має цілісний характер.

Інтегрований підхід дозволяє вчителям створювати цікаві та змістовні проєкти, що поєднують різні аспекти навчання та виховання, включаючи науку, мистецтво, технології та громадянську освіту.

Заохочення учнів аналізувати та розв'язувати проблеми, які потребують знань з різних предметів.

Міжпредметні зв'язки дозволяють учням бачити, як їхні знання можуть бути використані у реальних життєвих ситуаціях, що збільшує їхню мотивацію для навчання. Учні навчаються розв'язувати складні завдання, враховуючи різні аспекти інформації та знань. Колективні проєкти заохочують співпрацю та комунікацію між учнями та вчителями різних предметів. Учні вчать співпрацювати, обмінюватися ідеями та розвивати навички командної роботи.

Міжпредметні зв'язки в ГПД допомагають учням бачити навчання в більш широкому контексті та розвивати навички, які їм знадобляться у сучасному світі, де важливо бути всебічною особистістю з умінням долати межі між різними дисциплінами.

Розвиток критичного мислення і креативності важливий для формування компетентних громадян та розвитку учнів як інтелектуальних особистостей. Дозвольте розглянути, як Група подовженого дня (ГПД) може створити умови для розвитку цих навичок:

- ГПД може створювати місце для вільної дискусії, де учні можуть висловлювати свої думки та аргументи.

- Учні можуть навчатися шукати нестандартні шляхи розв'язання завдань та проблем.

Спільна робота над проєктами та завданнями сприяє розвитку критичного мислення та здатності обґрунтовувати свої думки перед іншими. Вчителі можуть організовувати обговорення з акцентом на аналіз аргументів та логічне обґрунтування позицій. Завдання, які вимагають нестандартних рішень та творчого підходу, стимулюють креативність учнів. ГПД може підтримувати учнів у проведенні досліджень та мистецьких проєктах, що розвиває їхню здатність до створення нового.

Зворотний зв'язок та самооцінка допомагають учням розвивати свої аналітичні та критичні навички.

Учні можуть навчатися вдосконалювати свої навички на основі результатів самоаналізу та зворотного зв'язку вчителів.

ГПД може створити інтерактивну та стимулюючу атмосферу, де учні розвивають критичне мислення та креативність, а також здатність до аналізу та обґрунтування ідей. Це допомагає підготувати їх до ефективного вирішення реальних проблем у сучасному світі [10].

Інструменти для підтримки ГПД

Використання сучасних технологій для надання доступу до інтерактивних навчальних матеріалів та інструментів для комунікації може значно збагатити освітній процес та зробити навчання більш цікавим та ефективним.

Використання відеороликів та інтерактивних занять для наочного пояснення складних концепцій та створення цікавих навчальних ігор. За допомогою сучасних технологій здобувачі освіти можуть відвідувати віртуальні музеї, лабораторії та інші місця, що допомагає їм поглибити знання в різних галузях.

Важлива роль відводиться для використання відеоконференцій та чатів для зв'язку між вчителями та учнями, а також для співпраці між учнями. Створення мережових спільнот, де учні можуть обмінюватися ідеями, відгуками та розвивати навички співпраці.

Використання електронних ресурсів та технологій у ГПД розширює можливості освітнього процесу, робить його цікавішим та більш інтерактивним і сприяє індивідуалізації навчання. Засоби комунікації та співпраці допомагають створювати віртуальну спільноту, де учні можуть обмінюватися думками та ідеями, що розвиває їхню креативність та критичне мислення.

Зворотний зв'язок з учнями та батьками: Вивчення результатів і надання зворотного зв'язку учням та їх батькам для залучення їх до навчання та мотивації досягати кращих результатів.

Важливо включати батьків у процес планування ГПД, забезпечуючи їхню зворотній зв'язок і підтримку [9].

Залучення батьків у процес групи подовженого дня (ГПД) має важливе значення для покращення досвіду учнів і підтримки їхнього розвитку. Важливо організовувати регулярні батьківські збори, під час яких батьки можуть отримувати інформацію про навчальний процес та дізнатися про успіхи своєї дитини. Проводити індивідуальні консультації для батьків, де можна обговорити індивідуальні потреби та досягнення кожної дитини. Забезпечувати постійний зворотній зв'язок з батьками через електронну пошту, месенджери, або спеціальні платформи для комунікації.

Спільно вирішувати питання та проблеми, які можуть виникнути в учня в ході навчання. Залучати батьків до волонтерської роботи в ГПД, наприклад, як помічників організаторів заходів, проєктів.

Спільно з батьками ставити цілі для навчання та розвитку дитини та визначати способи досягнення цих цілей.

Залучення батьків в ГПД сприяє створенню сприятливого середовища для розвитку учнів, підвищує їхню мотивацію та підтримує реалізацію навчальних цілей. Партнерство між школою та батьками є ключовим чинником успіху в навчанні дітей.

У сучасній школі, коли в країні переважає важкий період соціальних потрясінь і трагічних подій, батькам і педагогам необхідно переглянути систему цінностей, що формуємо у дітей, та надати перевагу духовному і моральному над матеріальним та егоїстичним. Тому потрібно вдосконалювати патріотично-громадське виховання, плекати у молодого покоління любов як до свого рідного краю, так і до всієї великої, розмаїтої та багатонаціональної України.

Головною тенденцією патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до своїх Батьківщини, держави, народу, нації. Виховання має відповідати національному духовному складові українського народу, характеру і світогляду рідного народу, духовним традиціям Вітчизни.

На майбутнє, ми маємо постійно досліджувати та розвивати стратегії та інструменти для ГПД, враховуючи зміни в освітньому середовищі. Наша робота не завершується сьогодні, і ми повинні продовжувати підвищувати якість освіти в НУШ через ГПД.

Група подовженого дня може бути ключовою складовою НУШ, сприяючи розвитку всебічних учнів. Згадані джерела допомагають підкріпити важливість цього підходу та надають інструменти для його впровадження.

Список використаних джерел та літератури

1. «Вихователю ГПД. Усе для роботи» ТОВ «Видавнича група Основа» №1 (73) січень 2018 р. с.4.
2. «Вихователю ГПД. Усе для роботи» ТОВ «Видавнича група Основа» №4 (88) квітень 2019 р. с.2.
3. «Вихователю ГПД. Усе для роботи» ТОВ «Видавнича група Основа» №7 (91) липень 2019 р. с.2.
4. Нова українська школа: poradnik vikhovatelju grupy prodovzhenogo dnia u zakladaх загальної середньої освіти: навч.-метод. посіб. / Г. І. Дмитрів [та ін.]. – Львів: Світ, 2019. – 224 с.
5. Тематичні дні у 2-му класі. II семестр. / авт.-упоряд. Н. А. Жиганюк, О. В. Бурська, І. В. Кодола, О. В. Стеценко, О. П. Чорнобай, А. С. Яковенко, - Х. : Вид. група «Основа», 2019. – 174, [2] с.
6. Теорія когнітивного розвитку Жана Піаже.
7. Чесноти класної спільноти. Сучасні форми виховної роботи. 3-й клас. / авт.-упоряд. І. В. Оніщенко, - Х.: Вид. група «Основа», 2020.- 141.[3] с.
8. <https://aytuzon.com.ua/kognitivni-navuchku/>
9. <https://naurok.com.ua/robota-z-batkami-ditey-yaki-znahodyatsya-na-grupi-prodovzhenogo-dnya-2>
10. <https://vseosvita.ua/library/embed/01003rp4-bb3e.docx.html>
11. <https://vseosvita.ua/user/id698742/blog/ya-vykhovatel-hrupy-prodovzhenoho-dnia-30957.html>
12. <https://www.slideshare.net/zologym/ss-40534900>

Дзізінська Оксана,
заступник директора з виховної роботи
Кам'янець-Подільського ліцею №13

Група подовженого дня у Новій українській школі: вимоги часу

Анотація: у статті йдеться про особливості організації роботи групи подовженого дня Нової української школи в умовах воєнного стану.

Ключові слова: НУШ, розвиток особистості, ціннісні орієнтири, ключові компетентності, самореалізація, позитивна емоційна атмосфера, мотивація до навчання, новий зміст освіти.

Війна стала для усіх нас особливим викликом і, на жаль, частиною нашого повсякденного життя. Українське суспільство опинилося в нових реаліях, кожен з нас був змушений швидко адаптуватися до змін у житті. Стрімке проживання нового досвіду, невизначеність, втрата відчуття безпеки, пізнання інформації, яка раніше не була актуальною: як вберегтися при вибухах, мінна безпека, коливання настрою, адаптація людського організму до надзвичайної ситуації та ще багато іншого приніс нам воєнний стан у країну з 24.02.2022р. Відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», листа Міністерства освіти і науки України від 25 лютого 2022 року 1/3276 «Про організацію освітнього процесу» усі навчальні заклади країни на вимоги реалій сьогодення продовжили в нових умовах виконувати своє основне завдання: навчати, виховувати і оберігати майбутнє держави – наших дітей.

А діти потребують особливої допомоги, бо вони менш захищені, і на них дуже впливає стійкість їхніх батьків та оточуючих, зміна місця проживання, втрата звичного режиму життя тощо.

Нова українська школа – це новий зміст освіти, це простір життя дитини, у якому вона не готується до життя, а повноцінно живе, і тому вся діяльність закладу освіти будується так, щоб сприяти становленню особистості школяра, гармонізації і гуманізації взаємин між учнями і педагогами, школою і родиною [1].

Як зберегти цей простір, психічне здоров'я учасників освітнього процесу в умовах війни - одне з найактуальніших питань сьогодення, яке покликані вирішувати разом з іншими педагогами і вихователі групи подовженого дня. Організація освітньої діяльності, дистанційного навчання, роботи групи подовженого дня в умовах воєнного стану більш, ніж будь-коли раніше, потребує психологічної підтримки здобувачів освіти, батьків та вчителів. Створення безпечного освітнього середовища в офлайн та в онлайн форматах - важливе завдання педагогів та психологів, і у тому числі - вихователів ГПД.

Основним завданням групи подовженого дня в Новій українській школі є:

- забезпечення якості навчання та виховання;
- зміцнення розумового, фізичного, соціального й естетичного розвитку дитини [2].

Для всіх шкіл України діє новий порядок створення груп подовженого дня, що регламентований відповідним наказом МОН від 25.06.2018 №677, зареєстрованому в Міністерстві юстиції та опублікованому в «Офіційному віснику України» від 31 серпня 2018 року [5].

Головними новаціями, задекларованими в документі, є те, що він передбачає кращі умови для дітей та вперше дає можливість відкривати групи подовженого дня для дітей з особливими освітніми потребами та інклюзивні групи. Обов'язковою вимогою створення групи подовженого дня в умовах воєнного стану є наявність укриття.

Життя впевнено доводить, що гарне самопочуття дитини в ГПД, бажання відвідувати її безпосередньо залежить від змісту й форми життєдіяльності в позаурочний час, характеру спілкування й відносин, які складаються в їх процесі.

В умовах воєнного стану стає важливим елемент психологічної грамотності педагога, який містить навички першої психологічної допомоги та самопомоги.

Тому вихователі ГПД повинні якісно надати первинну психологічну допомогу дитині, у своїй роботі використовувати такі прийоми:

1. Запевнити дитину в тому, що ставляться до її переживань серйозно та знайомі з дітьми, які зазнали таких самих випробувань: «Я знаю одного сміливого хлопчика, який пережив таку саму ситуацію».

2. Створити для дитини атмосферу безпеки – обнімати дитину якомога частіше, розмовляти з нею.

3. Переглядати разом із дитиною «позитивні» фотографії чи зображення – так можна звернутися до приємних образів із минулого, послабити неприємні спогади.

4. Спрямовувати розмову про воєнні події в інший напрям.

5. Допомогати вибудувати життєву перспективу, визначити конкретні цілі та окреслити конкретні терміни.

6. Повторювати, що відчувати безпорадність, страх, гнів – нормально.

7. Підвищувати самооцінку дитини – частіше хвалити її за хороші вчинки.

8. При можливості залучати дітей до ігор з піском, водою чи глиною – взаємодія з такими матеріалами дасть дитині змогу виразити переживання за допомогою образів.

Особливу увагу вихователі мають звертати на збереження та відновлення психологічного здоров'я учасників освітнього процесу і тому повинні досконало володіти вміннями конструктивно керувати емоціями, критично мислити, бути здатними логічно обґрунтовувати позицію та безпечно застосовувати інформаційно-комунікативні засоби в роботі групи подовженого дня.

Адміністрація та соціально-психологічна служба закладу загальної середньої освіти мають спрямовувати свою діяльність на створення психологічно комфортного середовища, яке забезпечує конструктивну взаємодію здобувачів освіти, їх батьків, педагогічних працівників.

Запорука успішної роботи вихователя – якісно складений план роботи. При складанні плану вихователі ГПД мають дотримуватися методичних вимог, а саме, що:

1. Виховну роботу доцільно планувати з урахуванням рівня знань і вихованості учнів, їх вікових інтересів.

2. Виховні заняття готувати і проводити так, щоб забезпечити вирішення основної мети - виховання всебічно розвиненої особистості відповідно до ціннісних орієнтирів виховання та ключових компетентностей.

3. Різноманітні заходи здійснювати в певній системі з урахуванням життєвих ситуацій.

4. Позаурочну і позашкільну роботу необхідно координувати з діяльністю вчителів, медпрацівників.

5. Обов'язково визначати педагогічну доцільність заходів та використання різноманітних форм і методів роботи.

6. Забезпечення всіх напрямків морально-естетичного виховання.

При складанні плану вихователі мають врахувати:

- вивчення питань культури поведінки;
- екскурсій в театр, на природу;
- роботу з художньою літературою;
- охорону здоров'я;
- змагання, конкурси;
- повторення правил дорожнього руху;
- вивчення правил пожежної безпеки;
- вивчення правил техніки безпеки в побуті;

- вивчення правил поведінки на льоду і воді;
- вивчення правил поведінки на канікулах;
- індивідуальну роботу з учнями;
- роботу з батьками.

Крім календарно-тематичного плану, вихователі ГПД складають щоденний робочий план, який має структуру:

- організація роботи і активного дозвілля дітей;
- освітньо-виховна робота;
- педагогічне керівництво приготування домашніх завдань;
- режим дня вихователя.

Перелік обов'язкової ділової документації, яку ведуть вихователі ГПД навчальному закладі:

1. Журнал ГПД.
2. План роботи вихователя (складається на півріччя, узгоджується з заступником директора з виховної роботи).
3. Щоденний робочий план.
4. Графік зайнятості учнів у гуртках, секціях під час перебування на ГПД.
5. Заяви батьків про зарахування до ГПД.
6. Заяви батьків про відсутність дітей на ГПД, де вказано дату і час відсутності дитини на ГПД.

Вихователі ГПД нашого навчального закладу проводять просвітницькі та розвивальні заняття зі здобувачами освіти – вихованцями ГПД: «Розвиваємо комунікативні та організаторські здібності», «Розвиток творчого мислення за допомогою казкотерапії», заняття з елементами тренінгу «Я і мій онлайн-колектив», «5 лайфхаків для мозку», «Розкрий свої таланти», «Твоя оригінальна сутність», тренінг «Керування гнівом. Емоційна стійкість в конфлікті». Ці виховні заходи спрямовані на підвищення мотивації, подолання труднощів у спілкуванні, зняття напруги, тривожності. Під час занять вихователі використовують сучасні методики, арттерапевтичні методи та техніки (колажування, артбук, ізотерапія, бібліотерапія, казкотерапія, лялькотерапія, кінотерапія) [3].

Виховний простір ГПД – це, по-перше, саме середовище, в якому опиняються молодші школярі після уроків; по-друге, це спеціально організований спосіб життя дітей у даному середовищі: їхня діяльність, відносини, події, які з ними відбуваються.

Головне завдання педагога-вихователя – це створення атмосфери взаєморозуміння, взаємодопомоги, поваги і любові, що є основою комфорту, затишку, спокою, самореалізації особистості кожної дитини.

ГПД є однією з форм виховання дітей і допомагає організувати найсприятливіші умови для їхнього відпочинку, навчання і виховання, поєднання навчально-виховної роботи на уроках та позаурочний час. Вона забезпечує, враховуючи вікові особливості, розумовий, моральний, естетичний, фізичний, духовний розвиток школярів; створює умови для організації продуктивної праці; відкриває можливості всебічного виявлення і розвитку індивідуальних здібностей, запитів та інтересів дітей.

Успішна робота групи подовженого дня Нової української школи залежить від того, наскільки цілеспрямовано спланована робота й наскільки правильно організований у ній режим. Від раціонального, з точки зору педагогічної і гігієнічної побудови, режиму залежить підвищення успішності, збереження достатньої працездатності і попередження втомлюваності учнів. Дотримання упродовж тривалого часу правильного режиму сприяє зміцненню здоров'я, створює життєрадісний настрій і підвищує працездатність школярів. Неухильне дотримання режиму виховує в учнів такі цінні якості як: дисциплінованість, акуратність, організованість. Процес чергування в режимі дня праці і відпочинку в свою чергу сприяє збереженню у дітей найвищої працездатності. Основними напрямками планування є: формування здорового способу життя, забезпечення вихованості

учнів. А на період воєнного часу виокремлюється найважливіше завдання – збереження життя дітей.

Педагог-вихователь планує і організовує життєдіяльність учнів і здійснює їх виховання. Використовує різноманітні прийоми, методи і засоби навчання. Разом з медичним працівником забезпечує збереження і зміцнення здоров'я вихованців, проводить заходи, які б підходили їх психофізичному розвитку, відповідає за їхнє життя та здоров'я, організовує виконання режиму дня, виконання ними домашніх завдань, якщо такі є, надає їм допомогу у навчанні, організовує дозвілля та отримання додаткової освіти, залучаючи до художньої та науково-технічної творчості, гурткової роботи та до інших занять за інтересами. Організовує з урахуванням віку вихованців роботу з самообслуговування, дотримання ними вимог з охорони праці, техніки безпеки, участь у суспільно корисній праці [4].

Отже, призначенням групи подовженого дня, а, отже, метою її роботи є:

1. Організація навчальної, виховної та пізнавальної діяльності учнів.
2. Організації дозвілля учнів.
3. Надання кваліфікованої допомоги учням у підготовці до уроків і виконанні домашніх завдань.
4. Формування в учнів ключових компетентностей, необхідних для успішної життєдіяльності та самореалізації особистості.
5. Забезпечення виконання індивідуальної програми розвитку особи з особливими освітніми потребами, індивідуального навчального плану (за наявності).

Режим роботи групи подовженого дня передбачає організацію:

- ✓ прогулянки (прогулянок) на відкритому повітрі тривалістю не менш як одна година 30 хвилин для учнів перших - четвертих класів;
- ✓ харчування тривалістю не менш як 30 хвилин;
- ✓ виконання домашніх завдань (за наявності) тривалістю не більше однієї години;
- ✓ проведення спортивно-оздоровчих занять для учнів тривалістю не менше години;
- ✓ заняття в гуртках, секціях, екскурсії.
- ✓ Задля профілактики стомлюваності, порушення статури, зору учнів (вихованців) початкових класів необхідно кожні 15 хв заняття проводити:
- ✓ фізкультхвилинки;
- ✓ гімнастику для очей.

Ретельною має бути підготовка педагога, який уміє:

- підібрати для дітей цікаві вправи і завдання, ігрові прийоми;
- застосовувати нестандартні форми проведення занять;
- чітко збалансовувати чергування розумової діяльності учнів із руховою активністю;
- використовувати неординарні форми заохочення тощо.

Вихователі ГПД, які у своїй роботі чітко дотримуються цих вимог, перетворюють виконання домашніх завдань для дітей з кількогодинної повинності у цікавий, процес, що супроводжується у них радісними емоціями, коли кожен вихованець усвідомлює власні успіхи, розуміє й аналізує свої помилки та прагне ще більше працювати та удосконалюватися. Адже навчальна діяльність займає важливе місце в режимі роботи групи подовженого дня. Вихователі привчають школярів до регулярного виконання тренувальних вправ в умовах групи подовженого дня, а під час дистанційного навчання в умовах воєнного стану – в режимі онлайн, вчать здобувачів освіти раціонально використовувати час і сили. При виконанні завдань вихователі дають учням певні інструкції, план роботи. Запорукою успішної організації самостійного виконання дітьми домашнього завдання є ретельна підготовка педагога: підбір цікавих вправ і завдань, ігрових прийомів; застосування нестандартних форм проведення заняття; чітке збалансоване чергування розумової діяльності учнів із руховою активністю; неординарні форми заохочення тощо.

Вихователі вчать учнів бути зібраними, внутрішньо дисциплінованими, вміти організовувати свою працю, підтримувати порядок на робочому місці; усувають причини неувважності дітей, підтримують порядок і тишу під час самопідготовки, а у разі небезпеки під час повітряної тривоги без паніки швидко переводять дітей в укриття [4].

Відповідно до Державних санітарних правил і норми влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу (ДСанПіН 5.5.2.008-01) врегульовано деякі питання діяльності ГПД. Тривалість самопідготовки визначається класом навчання. У першому класі домашні завдання не задаються. Обсяг домашніх завдань має бути таким, щоб витрати часу на їх виконання не перевищували:

- 2 клас - 45 хв;
- 3 клас - 1 год. 10 хв;
- 4 клас - 1 год. 30 хв.

У групах продовженого дня прогулянка для школярів повинна бути не меншою ніж 1,5 години впродовж дня.

Важливим елементом роботи вихователя групи подовженого дня в умовах НУШ є проведення занять за інтересами. Це - вільний час, розрахований на самостійний вибір дитиною діяльності відповідно до її нахилів та побажань. Метою занять є творчий й пізнавальний розвиток вихованців ГПД, чому сприяють такі форми проведення занять:

- ігрова діяльність (дидактичні, сюжетно-рольові, ситуаційно-рольові ігри, гра-драматизація, інсценування, гра-бесіда, гра-мандрівка, ігрові вправи);
- малювання олівцями і фарбами;
- ліплення;
- вишивання;
- конструювання з паперу, картону;
- складання колажу з різних друкованих видань на задану тему та ін.
- екскурсія;
- колективне творче панно;
- тематичний зошит;
- ранок, свято, усний журнал;
- групова справа;
- оформлення альбому;
- уявна подорож;
- конкурси, змагання, естафети, вікторини;
- школа ввічливості, демонстрація, розповідь, моделювання,
- виставка малюнків;
- операція-рейд;
- виставка-ярмарок та інші.

Найкращим поєднанням видів діяльності дітей у групах подовженого дня є рухлива активність на повітрі перед початком самопідготовки (прогулянки, рухливі і спортивні ігри, суспільно корисна праця на пришкольній ділянці тощо), а по завершенні самопідготовки - участь у заходах емоційно-розвиваючого характеру (робота в гуртках, ігри, підготовка і проведення концертів самодіяльності, вікторин тощо) [6].

Отже, робота вихователя в групі подовженого дня дає можливість поглибити й поширити знання здобувачів освіти, закріпити набуті на уроках навички та вміння, надати кваліфіковану допомогу учням у виконанні навчальних завдань, усуненні прогалин у знаннях, сприяти розвитку творчих здібностей школярів, задовольнити їхні різнобічні інтереси, на практиці організувати корисну діяльність, дозвілля, попередити дитячу бездоглядність та безпритульність [7].

Глибоко продумана вихователем система її планування є одним із головних чинників активізації позакласної, позаурочної виховної роботи в групах продовженого

дня. Плани вихователя ГПД в початковій школі обов'язково узгоджуються з перспективним планом роботи школи і мають відповідати темі, над якою працює школа, а також доповнювати плани вчителів початкових класів.

Вихователі приділяють увагу творчості, суспільно-корисній праці, розвитку навичок взаємодопомоги, зокрема, і під час повітряних тривог, перебуваючи в укриттях.

Режим дня в групі подовженого дня має відповідати віковим, психолого-педагогічним і гігієнічним особливостям вихованців та сприяти перетворенню в єдиний гармонійний процес навчальну, виховну роботу, відпочинок і трудову діяльність школярів. Збереженню в дітей найвищої працездатності сприяє правильне чергування в режимі дня праці і відпочинку. При плануванні режиму роботи групи подовженого дня вихователю обов'язково необхідно враховувати: вікові особливості дітей; чергування режимних моментів; раціональний розподіл часу на навчання і харчування, на відпочинок, позашкільні заходи; активне перебування на свіжому повітрі; заняття за інтересами.

Завдання вихователя групи подовженого дня Нової української школи полягає не тільки в тому, щоб доглянути за дітьми, вберегти від бешкетування й пустування, а й у наданні педагогічно грамотної допомоги щодо наповнення вільного часу дітей корисним і розумним змістом.

Кожен педагог повинен пам'ятати, що оволодіння найсучаснішими технологіями та методиками, оперування новими освітніми поняттями не дадуть бажаного результату без постійного творчого пошуку та самовдосконалення.

Вихователь, який уміє раціонально та розумно організувати вільний час вихованців ГПД, сприяє зародженню позитивного психологічного потенціалу, емоційного стану, який необхідний для нормальної життєдіяльності молодшого школяра.

Список використаних джерел та літератури

1. Концепція «Нова Українська школа» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти. 2017. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkola-compressed.pdf>.
3. Ігрові технології на уроках як складова виховання творчої особистості. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wiki.ciit.zp.ua>.
4. Нова українська школа: порадник для вчителя
5. Новий порядок формування груп подовженого дня у школах
6. Посібник для педагогів «Не смійся з мене» www.orukraine.org.
7. Протидія булінгу <http://lit.multycourse.com.ua/ua/page/22/103>.

Кібзуй Оксана,
вихователь групи подовженого дня
Кам'янець-Подільського ліцею №5

Формування та розвиток soft skills в умовах роботи ГПД

Анотація. Стаття присвячена проблемі застосування стратегій НУШ на заняттях ГПД, а саме формуванню та розвитку soft skills у початковій школі. Автор розглядає основні аспекти втілення компетентнісного підходу для гармонійного розвитку особистості, підготовленої до вимог суспільства.

Ключові слова: потенціал, розвиток, компетентності, соціалізація, м'які навички, емоційний інтелект.

Провідною метою кожної освітньої реформи, в тому числі нинішньої, є підвищення якості освіти. В концепції Нової української школи наголошено на суб'єктності учіння, необхідності оволодіння учнями способами навчальної діяльності та набуття досвіду взаємодії з іншими людьми.

Відповідно до загальної мети освіти, місією початкової школи є різнобічний розвиток особистості дитини відповідно до її вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей, формування в неї загальнокультурних і морально-етичних цінностей, ключових і предметних компетентностей, необхідних життєвих і соціальних навичок, що забезпечують її готовність до продовження навчання в основній школі, життя у демократичному суспільстві.

Компетентнісний підхід НУШ передбачає зміщення акцентів з накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок («**hard skills**») на вироблення і розвиток умінь діяти, застосовувати досвід у проблемних умовах («**soft skills**») [1, с. 9-10]. Мова йде про розвиток так званих «м'яких» навичок.

Soft skills (англ. soft «м'які», «гнучкі», skills – навички) – універсальні навички, які набагато важче визначити за критеріями та виміряти за певними показниками. Іноді їх називають особистими якостями, тому що вони залежать від характеру людини й формуються з досвідом. До «м'яких» навичок можна зарахувати такі соціальні, інтелектуальні та вольові компетенції, як комунікабельність, вміння працювати в команді, пунктуальність, врівноваженість та інші.

Розвивати «м'які» навички необхідно якомога раніше. Бажано вже в початковій школі. Адже одна з проблем колишньої шкільної освіти – це відсутність прикладного характеру. Зазвичай людина набуває нових умінь за **схемою «знання-уміння-навички»**. Школа ж давала лише знання. І тому ми отримували прірву між набутими знаннями та практичною реальністю.

Визначають **шість ключових гнучких навичок**, необхідних молодшому школяреві для успішного всебічного розвитку, а саме:

- **креативність** (вміння творчо підходити до виконання будь-яких завдань, генерувати творчі рішення);
- **емоційний інтелект** (здатність розуміти та контролювати свої емоції, розуміти почуття інших, вміти знаходити підхід до людей різного віку та різних можливостей);
- **вміння організовувати свій робочий час** (стежити за режимом дня, використовувати час раціонально);
- **вміння презентувати себе** (чітко та лаконічно висловлювати свою думку, толерантно відстоювати свою позицію);
- **вміння працювати в команді** (брати на себе відповідальність, організовувати спільну діяльність, налагоджувати творчу сприятливу атмосферу);

– *вміння управляти інформацією* (вміння аналізувати інформацію, виділяти головне, порівнювати, шукати взаємозв'язки) [2, с. 94].

Група подовженого дня є однією із форм виховання дітей і допомагає організувати найсприятливіші умови для їхнього відпочинку, навчання і виховання, поєднання навчально-виховної роботи на уроках і в позаурочний час. Вона забезпечує, враховуючи вікові особливості, їхній розумовий, моральний, естетичний, фізичний, духовний розвиток, створює умови для організації продуктивної праці, відкриває можливості всебічного виявлення і розвитку індивідуальних, здібностей, запитів та інтересів дітей.

Основними завданнями функціонування групи подовженого дня є:

- створення сприятливих умов для формування колективу;
- організація самостійної роботи учнів по закріпленню, поглибленню та розширенню знань, зміцненню умінь та навичок, набутих на уроках;
- розвиток пізнавальних інтересів, здібностей та обдарувань учнів, виховання у них допитливості та зацікавленості до набуття знань;
- формування комунікативних навичок (що це як не одна з soft skills!);
- організація заходів, спрямованих на збереження та зміцнення здоров'я учнів, формування навичок здорового способу життя;
- виховання ціннісних орієнтацій у школярів, навичок культурної поведінки;
- формування досвіду творчої діяльності;
- оптимальне поєднання форм організації індивідуальної, групової та масової роботи з учнями;
- організація дозвілля учнів [3, с. 4].

А отже наявні необхідні умови для формування та розвитку soft skills.

Молодший шкільний вік вважається найбільш сприятливим і значущим періодом для виявлення і розвитку творчого потенціалу особистості. У цьому віці закладаються основи творчої та освітньої траєкторії, психологічна база продуктивної діяльності, формується комплекс моральних цінностей, якостей, здібностей, потреб особистості. Все це визначає успішність подальшого навчання, виховання та соціалізації особистості.

На розвиток молодших школярів впливають багато факторів життя:

- соціальне середовище, в якому вони розвиваються – це сім'я, друзі, знайомі і незнайомі люди, з якими їм доводиться спілкуватися;
- загальноосвітня школа, де вони отримують знання, а деколи й проводять більшу частину свого часу, якщо відвідують групу подовженого дня.

Завдання вихователя групи подовженого дня полягає в тому, щоб не тільки зайняти дитину грою, заповнити вільний час, але і організувати такі заходи, які були б цікаві й корисні школяреві відповідного віку, сприяли його інтелектуальному і фізичному розвитку, збагачували його емоційно. Забезпечуючи цілеспрямованість, комплексність і безперервність виховного впливу на дітей, вихователь ГПД повинен створювати обстановку, сприятливу для розвитку кожної дитини і всього колективу.

В сучасних умовах надзвичайно важливе завдання вихователя ГПД: сприяти тому аби діти вирости не тільки свідомими і здоровими членами суспільства, але і обов'язково, ініціативними, думаючими, здатними на творчий підхід до справи. Тому в цей час однією з головних цілей виховної роботи стає формування **емоційного інтелекту**, окрім розвитку розумових здібностей. У молодшому шкільному віці він полягає у цілеспрямованому розвитку пізнавальних психічних процесів: уваги, уяви, сприйняття, пам'яті, мислення. І тут на допомогу вихователю приходять **розвиваючі ігри**, спрямовані на формування у дітей:

- інтелектуально-творчих здібностей: спостережливості, гнучкості, вміння аналізувати, порівнювати, логічно мислити;
- умінь знаходити залежності й закономірності;
- здатності до комбінування, просторового уявлення і уяви;

- здатності передбачати результати своїх дій;
- стійкої уваги, добре розвинутої пам'яті.

Гра, яка є відображенням соціального життя, робить істотний вплив на всебічний розвиток дитини.

Ігровий колектив – це соціальний організм з відносинами співробітництва, супідрядності та взаємного контролю. Ігри сприяють створенню сприятливої психологічної атмосфери. Завдяки їх проведенню, діти вчаться довіряти і підтримувати одне одного, вирішувати поставлені завдання всією групою, а не індивідуально. Діти навчаються співпрацювати та взаємодіяти [4].

Саме за допомогою гри можна розвивати й «м'які» навички.

«Точка зору» (для розвитку навичок комунікації) – гра, де потрібно себе уявити кимось іншим, і розповісти про себе. Можна відповідати на різноманітні питання – що я люблю, що не люблю, хто мої друзі і вороги, чому я хороший.

Але почніть не з людей. Хай дитина уявить себе предметом або явищем – табуретом, кавуном, дощем. Наприклад, "Я – книга. Я люблю, щоб мене читали слухняні діти. Я не люблю, коли рвуть й забруднюють мої сторінки. А ще не люблю, коли мною кидаються. Мої друзі – це розумні дітки. А от вода й вогонь – то мої вороги".

Вміння слухати і говорити – це зовсім не про те, як працюють наші вуха або язик. Це про вміння одночасно міркувати й говорити, або мислити й слухати.

Запропонуйте дитині пограти в гру **«Навпаки» (для вміння слухати і говорити)**. Хай дитина розповість вам про свій день чи певний випадок, але починає з кінця. Наприклад, "Я пішов до школи. Потім поснідав яєчною з овочами. Після того почистив зуби та вмився. А потім я застелив ліжко та прокинувся".

Чим швидшою і детальнішою буде розповідь, тим краще. Можна грати на швидкість і командами.

Гра "Продовжуй казку" (для вміння взаємодіяти з людьми).

Командна гра вимагає узгодженості дій та докладання спільних зусиль. Тільки у такому разі можна розраховувати на перемогу.

Придумайте початок (перше речення) казки, і скажіть дитині: "Продовжуй". Дитина має продовжити казку – додавати нові події, нові місця, нових героїв. Раптово ви знову кажете: "Продовжуй", і вже наступний гравець продовжує цю ж казку. Але додає своїх героїв, місця і події. Чим яскравіша буде казка, тим краще.

Але найкрутіше – коли казка не тільки яскрава, а й логічна. Тобто всі герої пов'язані, не забуваються, беруть участь у загальному сюжеті.

Гра "Формула" (для розвитку емоційного інтелекту).

Емоційний інтелект відображає вміння розуміти свої емоції та здатність сприймати почуття інших людей.

Для гри використовуємо формулу "Я + емоція + подія". Стаємо навпроти один одного (або ж в коло, якщо гравців більше двох), і кидаємо один одному м'яч. Дитина, яка спіймала м'яча, вголос каже щось про себе за визначеною формулою. Наприклад, "Я радію, коли граюся з кошеням" або "Я злюся, коли в мене забирають телефон".

Гра "Нове життя" (для розвитку творчого мислення).

Творче мислення – то не зовсім про живопис або музику. Головна його перевага це здатність оцінити ситуацію з іншого погляду. Саме завдяки творчому мисленню ми знаходимо нові вирішення проблем та задач.

Аби діти вміли подивитися на речі з різних боків, потрібно розвивати в них допитливість, обізнаність, вміння виявляти причинно-наслідкові зв'язки, уяву і вміння фантазувати.

Запропонуйте дитині придумати нове життя для звичайних предметів. То можуть бути ложка, пляшка, чашка, будь-що.

Спочатку дитина говоритиме вам дуже тривіальні речі, як то ложкою можна забити цвях, а в чашку насипати землі і посадити рослину. Та якщо ви будете періодично грати в цю гру, ви здивуєтеся, на що здатна дитяча фантазія [5].

ГПД дає дітям багато: всебічний розвиток творчих здібностей, набуття навичок самостійного навчання, гармонійно сплановане дозвілля, здоров'язберігаючий режим, формування соціально-значущих навичок, спілкування з однолітками. Після насиченого навчального дня, це другий за важливістю, етап у навчальному-виховному процесі учнів.

Навчання у житті людини – це безперервний процес саморозвитку та вдосконалення. Педагог повинен стати провідником для дитини у дорослий світ, забезпечувати учня не лише необхідними знаннями, але й сприяти формуванню «м'яких» навичок. Зараз, напевно, як ніколи раніше, суспільству потрібен не просто інструмент для виконання робочих завдань, а мисляча Людина. Саме вміння бути людяними стане визначальним у світі, який всього за тиждень може змінитися до невпізнання.

Вихователь ГПД здатен створити необхідні умови для формування виняткової особистості, яка уже з дитинства, через гру, здатна оволодіти усіма необхідними суспільству навичками. Для цього потрібно докласти максимум зусиль, щоб маленький поштовх став стимулом упродовж усього життя.

Список використаних джерел та літератури

1. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. К.: ТОВ Видавничий дім Плеяди, 2017. 206 с.

2. Демченко О., Казьмірчук Н., Стахова І. Розвиток soft skills майбутніх учителів початкових класів як засіб акмеологічного зростання. *Професійна педагогіка*. 2022. №1(24). С. 91-101. URL: <https://jrnls.ivet.edu.ua/index.php/1/article/view/708/942> (дата звернення: 21.10.2023).

3. Добровольська Л. Н., Чорновіл В. О. Формування компетентностей молодших школярів у групі продовженого дня : навчально-методичний посібник. Черкаси: Видавництво Комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», 2016. 124 с.

4. Роль роботи ГПД у розвитку молодших школярів. *Всеосвіта* : веб-сайт. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01002eit-8636.docx.html> (дата звернення: 21.10.2023).

5. Ігри, які допоможуть розвивати soft skills у дитини. *Діти в місті* : веб-сайт. URL: <https://dityvmisti.ua/blog/6928-igry-iaki-dopomozhut-rozvyvaty-soft-skills-u-dytyny/>

Кравчук Тетяна,
вихователь інклюзивної групи
подовженого дня
Летичівського ліцею №2

Освітні інструменти для формування і розвитку згуртованості та соціальної рівності на заняттях групи подовженого дня

Анотація В умовах сучасної освіти актуальною проблемою є формування згуртованого дитячого колективу. У статті аналізується значення групи подовженого дня у процесі консолідації дітей; описуються методи та освітні інструменти, котрі допомагають педагогу досягти прогресу у поставленій проблемі.

Ключові слова: згуртованість, група подовженого дня (ГПД), діти молодшого шкільного віку, діти з ООП, спільна діяльність.

Вступ. Дистанційне навчання, карантинні умови, війна змусили багатьох дітей змінити свої рідні школи і вливатися в чужі для них учнівські колективи. Окрім того, в багатьох школах частою практикою є створення збірних груп подовженого дня. Формуватися вони можуть не лише з учнів однієї паралелі, а і дуже часто – з учнів різного віку (наприклад 1-4 класи). Також з кожним роком, все більше відкривається інклюзивних груп подовженого дня, котрі мають особливу специфіку діяльності. Спілкування – це процес, що розширюється. Нові контакти породжують нові способи спілкування та нерідко ведуть до зміни ієрархії особистих цінностей дітей у процесі спілкування. Тенденції соціального розвитку дитини характеризуються у великому рівні перенесенням центру соціалізації із сім'ї до групи однолітків. Тому, в силу всіх вищевказаних обставин, саме група подовженого дня може бути тим середовищем, де діти будуть розвивати свої комунікативні навички, розвивати спільну діяльність та активно соціалізуватись.

Основна частина. Інтелектуальний розвиток у молодшому шкільному віці відіграє важливу роль, він визначає всі зміни, що відбуваються в характері, вчинках, психології, особистості та світогляді дитини. Перехід на новий рівень розвитку інтелекту стає вже більшим явним. Іншими словами, для дітей інтелект народжується з функцією пам'яті.

Також відбуваються значні зміни у розвитку уяви. Ю. І. Фролов вважає, що «під впливом нового» абстрактного мислення, уяву спрямовано сферу фантазій». Іншими словами, фантазія дитини через поняття проходить від наочного образу до уявного». У своїх дослідженнях Ю. І. Фролов зазначає «роздвоєння фантазії дитини на суб'єктивну та об'єктивну уяву [3]. У подібних фантазіях намічається певний порядок дій, якийсь життєвий план, здійсненню якого він поступово починає рух. Як одна з останніх психічних змін у етапі виховання. М. С. Каган виділяє «формування особи [1]. Цю зміну багато авторів пов'язують з «розвитком у дитини рефлексії та самосвідомості» [1]. Розвиток рефлексії як відображення власних процесів у свідомості школяра, М. А. Різдяна не обмежує «всередині особистісним перетворенням», з її появою «підросту відкривається повніше розуміння інших людей» [3]. Результатом розвитку самосвідомості А. А. Реан вважає «перехід до абсолютно нового етапу розвитку – до самостійного внутрішнього контролю психічних процесів та поведінки загалом» [3].

Таким чином, знання психолого-педагогічних особливостей розвитку дитини молодшого шкільного віку дозволяє пом'якшити вікові кризи дітей; оптимально використовувати цей період його життя для формування певних здібностей, якостей, необхідних для формування соціальної активності.

Тож враховуючи вищевказані вікові особливості, можна зробити підбір вдалих методів та інструментів для діяльності педагога на заняттях групи продовженого дня.

Групу продовженого дня можна розглядати як необхідну форму організації позаурочного часу учнів, особливий спосіб формування освітнього середовища, що виховує і соціалізує. ГПД багато дає дітям. Всебічний розвиток творчих здібностей, набуття навичок самостійного навчання, гармонійно сплановане дозвілля, здоров'язберігаючий режим, активна соціалізація та формування соціально-значущих навичок, і, банальне спілкування з однолітками - це те, чого позбавлені багато сучасних дітей. Цей пропуск ефективно заповнює шкільна група продовженого дня. До того ж ГПД захищає учнів від шкідливого, а головне неконтрольованого впливу вулиці. Тут формуються життєві компетентності як цілісна система.

Завдання позаурочної діяльності ГПД:

- ✓ формування стійкого позитивного ставлення до пріоритетних базових цінностей «Людина. природа. Суспільство» (патріотизм, соціальна солідарність, громадянськість, сім'я, здоров'я, праця та творчість, наука, традиційні релігії, мистецтво, природа, людство);
- ✓ допомога у визначенні здібностей до тих чи інших видів діяльності та сприяння їх реалізації, формування у підлітка початкових професійних намірів та інтересів, усвідомлення морального значення майбутнього професійного вибору; формування творчого ставлення до навчання, праці, соціальної діяльності, включення до особистісно значущих творчих видів діяльності;
- ✓ формування шкільного способу життя (шкільного простору) для міжособистісного, міжвікового спілкування, створення простору дитинства в школі.

Працюючи за умов реалізації інноваційних технологій, важливими, значущими цінностями є такі, як «самовизначення», «самореалізація», «саморегуляція», «самопізнання». Ці цінності відіграють роль принципів виховної системи та життєдіяльності шкільного співтовариства.

Програма виховання та соціалізації вихованців групи розробляється на основі педагогічних принципів та підходів, що дозволяють виховати соціально активну, освітню, морально та фізично здорову особистість: принцип гуманістичного виховання, принцип особистісно-орієнтованого виховання, принцип природовідповідності, принцип середовищного підходу у вихованні, принцип культуро-спроможності виховання, принцип диференціації виховання, діяльнісний підхід, спадкоємність та адаптивність, доцільність та оптимальність.

Варто застосовувати прийоми особистого впливу при організації роботи з дітьми в групі продовженого дня. Їх можна розділити на умовні групи:

- прийоми спонукання - захоплення учнів радісною перспективою (ближньою, середньою, далекою), добрим, новим, невідомим, творчим пошуком; а також заохочення (схвалення, похвала, нагорода), контроль, осуд (осуд, критика), довіра, допомога порадою, звернення за допомогою, особистий приклад;
- прийоми переконання - коротке роз'яснення, розповідь-роздум, розмова, обговорення, особистий приклад,
- прийоми привчання - режим життя, гра, доручення, змагання, традиції, особистий приклад. Заходи щодо формування соціальної компетентності молодших школярів, що проводяться в групі, спрямовані на прояв особистісних якостей, збагачення їх особистого досвіду життєво необхідним змістом, виховання громадянськості, патріотизму, поваги до прав, свобод і обов'язків людини, формування соціальної відповідальності, сприяння становленню у дітей почуттів, переконань, етичної свідомості.

Становлення і самопізнання особистості відбувається, головним чином, у ситуаціях спілкування та взаємодії педагога із вихованцями та дітей один з одним.

Всі ці напрями важливі, пов'язані між собою та реалізуються в режимних моментах та через клуби за інтересами.

Починати заняття ГПД варто із так званого «денного кола». Це прийом, який вельми схожий на ранкове коло, проте спрямований він перш за все на налаштування спільної діяльності, створення позитивного настрою, формування індивідуальних групових традицій та ритуалів. Ще однією важливою функцією денного кола є узгодження щоденних обов'язків вихованців.

В залежності від типу запланованого заняття, специфіки його тематики, а також із врахуванням потреб дітей, котрі мають особливі освітні потреби, педагог обирає найбільш ефективні методи та прийоми роботи. Одним із таких може бути метод проєктів. Вміння використовувати цей метод, а також проєктну діяльність у своїй повсякденній педагогічній діяльності – показник високої кваліфікації педагога, його прогресивної методики навчання та розвитку дітей. Недарма ці технології відносять до технологій 21 століття, передбачають насамперед, уміння адаптуватися до стрімко змінних умов життя людини [9].

Проєктна діяльність включає безліч понять: проєкт, метод проєктів, структура проєкту, проєктування, проєктна технологія, технологія проєктної діяльності, проєктна педагогічна технологія, технологія проєктування, прогнозування, конструювання, моделювання, дослідження, планування; рефлексія; процедури оцінки ефективності проєкту та ін. Проєкт - "камінь, кинутий вперед" - самостійна і колективна творча завершена робота чи спеціально організований дорослим та виконуваний дітьми комплекс дій має соціально значущий результат, що завершується створенням творчих робіт [2].

Ще однією результативно методикою, яка допомагає гуртувати дітей є групова робота. Групове навчання ґрунтується на принципах: соціальної взаємодії, позитивної взаємозалежності, особистої звітності, рівної частки участі кожного. Соціальна взаємодія учнів позитивно впливає на психологічний клімат у групі загалом: діти отримують якісно нові соціальні ролі, що перетворює їх із суперників на членів однієї команди. Групова робота сприяє формуванню та розвитку таких комунікативних навичок та умінь як: слухати та довіряти дуг другу, ставити учасникам однієї команди питання, приймати різні думки, керувати групою, здійснювати «зворотний зв'язок». Все це формує в зрештою вміння працювати у команді.

Принцип позитивної взаємо-залежності полягає в тому, що успішне виконання роботи всією групою залежить від результатів роботи кожного з учасників цієї групи. Створити позитивну залежність можна з огляду на те, що членів групи має об'єднувати щось спільне, наприклад, загальна мета, нагорода, матеріали, розподіл ролей та завдань. Важливо звернути увагу всіх учасників групи на те, що успіх залежить не лише від злагодженої роботи всієї групи загалом, а й від особистого внеску кожного.

Робота у групах має бути спланована таким чином, щоб забезпечити участь кожного рівною мірою, чому сприяє розподіл ролей у групі (наприклад, організатор, протоколіст, «охоронець часу», доповідач, «охоронець правил», тобто. спостерігач та інші).

Для розвитку комунікативних умінь дітей рекомендується використовувати творчі методи та прийоми: знакова система навчання (схеми, алгоритми, мнемододії та мнемодоріжки, умовні позначення); моделювання; ситуації проживання, протиріч, підтвердження та асоціацій; комунікативні: діалогове спілкування, рольові інсценування, ігри-драматизації, сюжетно-рольові ігри, читання за книгою чи напам'ять, оповідання, заучування напам'ять, опис; організація творчого пошуку; спосіб аналогій; перегляд відеофільмів; слухання аудіо-записів; словесне малювання; проєктування; хоровий та індивідуальний спів; розмова по телефону; нетрадиційні способи малювання та аплікації; колаж із казок; релаксації; музикотерапія та інші. Весь цей ланцюжок методик спрямований на розкриття

креативних здібностей вихованців, і водночас розвивається вміння ефективно комунікувати з оточуючими.[5]

У молодших школярів гра - це провідний вид діяльності. Гра – вид діяльності у ситуаціях, вкладених у відтворення та засвоєння соціального досвіду, у якому складається і вдосконалюється самоврядування поведінкою дитини. Ігрова діяльність виконує ряд функцій - розважальну (розважити, наткне, пробудить інтерес); самореалізації у грі як полігоні людської практики; ігро-терапевтичну (подолання різних труднощів, що виникають у других видах життєдіяльності); комунікативну (освоєння діалектики спілкування); діагностичну (виявлення відхилень від звичайної поведінки, самопізнання у процесі гри); корекції (внесення позитивних змін у розвиток дітей та їх особистісних показників); міжнаціональної комунікації (засвоєння єдиних всім людям соціокультурних цінностей); соціалізації (включення до системи суспільних відносин, засвоєння норм людського гуртожитку) та ін.

Комунікативна гра у групі подовжено дня передбачає спільну діяльність, самовираження та взаємну співпрацю, розвиток навичок спілкування та формування доброзичливих відносин у середовищі учасників ігрового процесу. Граючи дитина переживає непідробну радість разом з іншими дітьми, що надалі звертається в життєрадісність, оптимізм, вміння ладнати з іншими людьми, здатність подолати життєві труднощі та досягати поставленої мети. Відсутність комунікативних навичок призводить до затримки психічного розвитку, а у майбутньому – до формування негативної життєвої позиції.

Театр дозволяє вирішити багато актуальних проблем художнього розвитку дитини; пізнавальний та мовний розвиток дітей молодшого дошкільного віку; моральне виховання; розвиток фантазії, пам'яті, уяви, уваги та, нарешті, комунікативних якостей особистості дитини. Мовленнєвий розвиток дітей є основою формування комунікативних навичок.

Однією з ключових методик у формуванні дружнього, толерантного та ефективного у своїй взаємодії, дитячого колективу є командна робота. Саме вона формує у школярів виховання до своїх однолітків, розвиває особистісно-орієнтовані компетенції, спираючись на колективну роботу з використанням бесіди, спостережень, діалогів, міркувань, що позитивно впливає на розвиток учня в цілому. Для того, щоб дитина вміла працювати в команді, необхідно не тільки навчити її ставати членом команди, її учасником, але дуже важливо навчити ефективно взаємодіяти з іншими членами команди, прислухатися до думки учасників, до думки лідера чи керівника.

Чимало важливим є навчання навичкам результативної роботи, щоб дитина розуміла взаємозв'язок між робочим процесом і кінцевою метою. Відносини в команді повинні вибудовуватися на повазі, довірі, ввічливості, чесності. Вище представлені принципи характеризують сутність відносин між однолітками в принципі, то ввічливість та повага відповідають зовнішній формі взаємин у команді. Ці принципи дуже важливі у становленні особистості молодшого школяра, оскільки колективна робота як виховує командний дух, а й підвищує ефективність роботи кожного учня, але це важливо у розвитку компетенцій.

На відміну від інших вікових етапів розвитку, початкова освіта сприймається як система, у якій центральне місце займають процес взаємодії педагога з дітьми орієнтований інтереси та можливості кожної дитини. Однією із форм такої взаємодії є проведення тематичних днів. Тематичний день – організація практико-орієнтованої колективно-творчої справи щодо актуальної, цікавої, затребуваної, продуманої, не байдужої теми насамперед учасникам дня та його глядачам». Ідея тематичного дня: занурення дітей у тему, що дозволяє об'єднати дітей у діяльності. Види діяльності під час проведення тематичних днів: гра; спілкування з дорослими та однолітками; експериментування; пізнавально-дослідницька; образотворча; проектна; художньо-театральна діяльність; елементарна побутова праця.

Тематичні дні, як форма взаємодії дітей та дорослих, дозволяють дітям дати можливість: для вільного вибору дітьми діяльності; для практичних дій; формування основних навичок; розвитку розумових функцій; висловлювання своїх почуттів та думок. Цінність тематичних днів для групи подовженого дня полягає в тому, що будучи незвичайними за формою, вони особливо захоплюють дітей, спонукаючи їх активно освоювати загальнолюдські цінності. Водночас, беручи участь в загальношкільних тематичних днях чи тижнях, вихованці знову ж таки, відчувають себе учасниками єдиного шкільного колективу.

Важливо, щоб тематичні дні наповнювалися не лише організованими заходами, у дітей має бути достатньо часу для вільної самостійної діяльності. Під час проведення тематичних днів кожен педагог може виявити свою творчість, бачення, спираючись на рівень знань та умінь дітей своєї групи, вносячи прийоми індивідуально – диференційованого підходу.

Для зняття емоційної напруги та послаблення тривожності, на заняттях групи подовженого дня варто використовувати дитячі настільні-ігри. Організовані вихователями у процесі навчально – пізнавальної діяльності учнів під час етапу виконання домашніх завдань, сприяють кращому засвоєнню навчального матеріалу, розвивають творчі здібності, навички організації сумісної діяльності. Вони виховують волю і характер дитини, наполегливість і посидючість, витримку і винахідливість, уміння володіти собою за різних обставин. Гейміфікація дозволяє уявити навчальне завдання у найбільш простій і зручній для сприйняття формі, а також використовувати ефективні інструменти перекладу складних теоретичних питань у план комунікативних практик, поширених у повсякденному житті та звичних для масової аудиторії. Гра спрямована на формування навичок соціальної комунікації та досягнення соціального консенсусу у складних практичних ситуаціях, які потребують нетривіальних, непередбачуваних і найчастіше парадоксальних рішень.

На сучасному етапі у зв'язку з введенням у дію державного освітнього стандарту освіти виникла необхідність оновлення та підвищення якості освіти, спрямованої на психолого-педагогічну підтримку позитивної соціалізації та індивідуалізації вихованців, розвиток особистості дітей молодшого шкільного віку. Велике значення надається інклюзивному освітньому середовищу. Саме активна соціалізація дітей з особливими освітніми потребами має бути одним з пріоритетних напрямків роботи інклюзивної групи подовженого дня.[6] При виборі методів, прийомів та інструментів варто враховувати наявність асистента вихователя. Саме ця людина може стати ефективним партнером у досягненні результатів. [7]

Висновки. Враховуючи все вище вказане, можна вважати групу подовженого дня ефективним освітнім середовищем, яке дозволяє не лише розвивати освітні компетентності, а і бути консолідуючим чинником, новим соціальним утворенням, місцем формування міжособистісних зв'язків. Група подовженого дня сприяє зародженню позитивного психологічного потенціалу, емоційного стану, який є таким необхідним в умовах сучасних освітніх реалій.

Список використаних джерел та літератури

1. Герлянд Т. М. Роль вихователя групи продовженого дня у формуванні всебічно розвиненої особистості молодшого школяра. Наукові записки: у 2-х частинах. Серія: Педагогічні науки. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2003. Вип. 52. (Ч. 2). С. 70–71.
2. Герлянд Т.М. До питання сутності соціального розвитку особистості в теорії та практиці виховання //Теоретикометодичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Зб. наук. праць: У 2-х книгах. – Київ–Житомир: Видавництво Волинь, 2003. – Кн.1.– С.115-120.
3. Герлянд Т.М. Групи продовженого дня початкової школи як складова соціокультурного середовища //Теоретикометодичні проблеми виховання дітей та

учнівської молоді: Зб. наук. праць: У 2-х кн. – К.: Інститут проблем виховання АПН України, 2002. – Кн. 1. – С.258-261.

4. Герлянд Т.М. Сучасні проблеми дослідження соціального розвитку дітей молодшого шкільного віку в групах продовженого дня // Науковий збірник "Проблеми педагогічних технологій" Волинського державного університету ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2004. – Вип. 3-4 (28-29). – С. 45-49.

5. Гущина Н.І. Нова українська школа: організація позаурочної діяльності в початковій школі на засадах партнерської взаємодії учасників освітнього процесу: навч.-метод. посіб./ Н.І.Гущина, Т.Г.Орлова, Л.Г.Кондратова. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2021. – 160с.

6. Дубровський В. Л. Група продовженого дня як одна із форм становлення особистості учня у початковій школі. Наукові записки. Серія: Психолого-педагогічні науки: збірник наукових праць. № 2. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2019. С. 65–70.

7. Костенко Т.М. Нова українська школа: формування у молодших школярів навичок конструктивного спілкування: навч.-метод. посіб. / Т.М.Костенко, К.С. Довгопола. – Харків: Видавництво «Ранок», 2021р. – 176с.

8. Малініна Л. Нова українська школа: психолого-педагогічна підтримка молодших школярів із труднощами у навчанні: навч.-метод. посіб./ Лоліта Малініна. – Київ: Грамота, 2021р. – 64с.

9. Миронова С.П. Нова українська школа: особливості організації освітнього процесу учнів початкової школи в інклюзивних класах: навчально-методичний посібник. – Тернопіль: Астон, 2020. – 176с.

10. Морозова З. В. Група продовженого дня: методичний посібник для вихователя. Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2007. 160 с.

11. Прохоренко Л.І. Дитина із труднощами в навчанні / Л.І.Прохоренко. – Харків: Ранок, Кенгуру, 2013; 2018. – 48с. – (Інклюзивне навчання за нозологіями).

Корчинська Наталія,
вихователь групи продовженого дня
Кам'янець-Подільського ліцею № 13

Інноваційні підходи до побудови освітнього процесу на групі продовженого дня в умовах Нової української школи

Анотація. Для організації навчальної і пізнавальної діяльності здобувачів освіти, організації їхнього дозвілля, кваліфікованої допомоги у підготовці до уроків і виконанні домашніх завдань, збереження та зміцнення здоров'я, формування гігієнічних навичок і засад здорового способу життя, формування ключових компетентностей, необхідних для успішної життєдіяльності та самореалізації особистості, створені групи продовженого дня. У статті стисло і доступно схарактеризовані інноваційні підходи до побудови освітнього процесу у групі продовженого дня в початковій школі на засадах партнерської взаємодії учасників/ць освітнього процесу. Описано методи і форми організації роботи ГПД, надано практичні поради і рекомендації, які допоможуть педагогу-вихователю оволодіти теоретичними основами інновацій Нової української школи і усвідомити особливості інноваційних змін. Стаття рекомендована для вихователів ГПД у всіх сферах їх педагогічної діяльності зі здобувачами освіти та їх батьками.

Ключові слова: освітній простір, компетентності, партнерство, пізнавальна активність, особистісний розвиток, медіаграмотність, протидія булінгу, театральна педагогіка.

Багаторічною практикою доведено, що групи подовженого дня є важливою формою організації післяурочної діяльності молодших школярів та затребуваною батьками учнів. Відомо, що при правильній організації освітнього процесу у групі подовженого дня в умовах Нової української школи є всі можливості створити дітям чудовий світ краси, гри, казки, фантазії, творчості. Вихователь надає безліч освітніх послуг учням, створює відповідні умови для виявлення та розвитку їхніх здібностей, талантів, захоплень, які стимулюють до самостійності, до пізнавальної активності [5].

У ході режимних занять педагог-вихователь створює сприятливі умови для фізичного, інтелектуального, морального і творчого розвитку дитини, забезпечує не тільки своєчасне виконання домашніх завдань, а й дотримання режиму відпочинку, оздоровлення та харчування. Закономірно, що бажання дитини відвідувати групу подовженого дня залежить від змісту занять, форм організації життєдіяльності школярів, від комфортності освітнього середовища, характеру спілкування й стосунків між учасниками освітнього процесу. Забезпечити таку якість організації і надання освітніх послуг вихованцям ГПД зможе вихователь нової формації. Це педагог, який добре знає вікові та індивідуальні особливості молодших школярів. Використовує ці знання у щоденній виховній діяльності, систематично працює над своїм розвитком, самовдосконаленням, і головне - відкритий до всього нового, вміє легко відмовлятися від штампів та стереотипів у роботі і в житті загалом.

Введенням в дію Порядку створення груп подовженого дня у державних і комунальних закладах загальної середньої освіти (наказ Міністерства освіти і науки України від 25.06.2018 р. № 677) скорочено часові норми на виконання домашніх завдань, що дає можливість більше часу використати на ігрову діяльність, вперше забезпечено можливість відкривати інклюзивні групи.

Одним із основних завдань, які стоять перед вихователем ГПД Нової української школи, є створення сприятливих умов для самовираження, самореалізації, самоствердження кожного учня саме через ігрову діяльність на режимних заняттях ГПД. Відомо, що у процесі гри застосовуються прийоми, які «розковують» дітей, спонукають розв'язувати різні завдання. Доведено, що там, де проводяться ігри, зміцнюється здоров'я, посилюється радість дитячого життя. На заняттях з елементами гри у школярів розвивається увага, вміння зосереджуватися і самостійно приймати рішення. Навіть найпасивніші, але зацікавлені педагогом здобувачі освіти, захоплюються грою і не помічають, що вони навчаються.

А. С. Макаренко писав: «Гра має важливе значення в житті дитини.... Якою буде дитина в грі, такою вона буде і в праці, коли виросте. Тому виховання майбутнього діяча відбувається перш за все в грі...». Отже, гра, її організація - ключ до успішного виховання [2].

Чи можна поєднувати гру і навчання, гру і виховання? Багато науковців світу дають відповіді на це питання. О. Сухомлинський писав: «Гра це величезне світле вікно, крізь яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра - це іскра, що засвічує вогник допитливості».

Саме гра може подарувати дитині щохвилинну радість, задовольнити актуальні невідкладні потреби. Гра це спрямування в майбутнє, бо під час гри у дітей формуються чи закріплюються властивості, вміння, здібності. необхідні їм для виконання соціальних, професійних, творчих функцій у майбутньому. С. МакКей наголошує, що «навчання через гру - це про безперервність; об'єднувати дитячі сфери життя – дім, школу та навколишній світ; і робити це знову і знову протягом тривалого часу». [9].

Задля здорового розвитку мозкової діяльності маленьким дітям потрібні чуйні та насичені соціальні взаємодії з батьками та вихователями, в поєднанні з достатньою кількістю поживних речовин та середовищем, вільним від токсинів. Зарубіжні дослідники наголошують, що отримання ключових знань та фактів, звісно, є важливими для школи та життя. Ігровий досвід є оптимальним способом залучення до діяльності, що сприяє поглибленому навчанню. Гра охоплює багато вмінь, які, як

нам відомо з досліджень, ведуть до усвідомленого навчання, забезпечуючи в такий спосіб сприятливе середовище для розвитку навичок та оволодіння знаннями, необхідними для процвітання та успіху в дорослому житті. Діти мають власну мотивацію до гри, що варто використовувати, як підґрунтя для навчання й розвитку нових умінь і навичок. Під час гри діти беруть на себе відповідальність, обираючи, що вони вчиняють і як. Гра може бути соціальною активністю, що дає змогу набувати досвід від інших людей. Отже, гра може забезпечити багато можливостей для навчання і виховання. Гру можна поєднувати з навчанням і вихованням на уроках і під час занять ГПД у вигляді дидактичних, сюжетних, рольових ігор, а також з позаурочними заходами.

На думку вчителів/ок, педагогів-вихователів гра - це творчість і праця. Захопившись, діти не помічають, що навчаються: пізнають, запам'ятовують нове, орієнтуються в незвичних ситуаціях, поповнюють свої знання та практичні навички, розвивають творчість і фантазію. Під час підготовки та проведення різних типів ігор на заняттях групи подовженого дня важливо враховувати рівень знань учнями правил і ходу гри, складність поставлених їм цілей, завдань.

Для молодших школярів цікавими, улюбленими, бажаними є дидактичні ігри. Вони цінні тим, що сприяють кожній особистості зростати морально, духовно, удосконалюватися фізично й емоційно. Будь-яка інструментовка дидактичних ігор виправдана психологічно: у грі учні безтурботні, психологічно розкуті, здатні на повне вираження свого індивідуального «Я» [7].

Навчальні ігри доцільно застосовувати на заняттях самопідготовки. Вони мають вагомий потенціал активізації навчально-пізнавальної діяльності, який допомагає дітям повніше розкритися, самостійно виконувати домашні завдання.

Одним із найважливіших засобів фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку у групі подовженого дня є рухливі ігри. Вони завжди вимагають від гравців активних рухливих дій, що спрямовані на досягнення умовної мети, що зазначена в правилах. Перевага рухливих ігор у тому, що під час гри використовують усі види притаманних людині рухів: ходьбу, біг, стрибки, боротьбу, лазіння, метання, кидання і ловіння, вправи з предметами, - і тому вони є найуніверсальнішими і незамінними засобами фізичного виховання дітей. У своїй роботі використовую рухливі ігри, які мають яскраво виражений емоціональний характер. Граючись, дитина відчуває радість від фізичного і розумового напруження, необхідного для досягнення мети. Такі ігри розвивають почуття взаємодопомоги, відповідальності за дії друга

Знання вихователем ГПД методики організації і проведення ігор, їхньої класифікації та вміле використання ігрової діяльності в умовах групи подовженого дня добре сприяє формуванню характеру, вихованню волі до дії та здатності до гальмування. Ці якості необхідні людині в трудовій, суспільній та інших видах діяльності.

Зміст освітньої діяльності сучасного педагога-вихователя потрібно наповнити оновленою тематикою, яка забезпечить цікаву, корисну і безпечну для учнів життєдіяльність у другій половині дня. Відомо, що в сучасне учнівське середовище проникають деякі негативні явища (насильство, булінг, секстинг, кібербулінг), які навіть можуть стати перепорою для досягнення мети всебічного розвитку дитини. Ця проблема відчутно турбує громадськість, освітян, здобувачів освіти та батьків. Безумовно, найефективнішим інструментом, способом запобігання негативним поведінковим проявам у закладі освіти є профілактичне виховання. Вирішальна роль у такому процесі належить педагогам, першочерговим завданням яких є виявлення цих і подібних їм видів насилля серед учнів, не залишаючи без уваги навіть одиничні вияви неповаги одного до другого. Педагог-вихователь НУШ на заняттях ГПД покликаний приділяти відповідну увагу проектуванню доброзичливого й безпечного середовища, у якому кожен здобувач освіти відчуває себе затребуваним, значимим, а від цього і щасливим. Діагностика впливу освітнього середовища на формування

емоційної стійкості дітей, наявності чи відсутності негативних соціальних процесів в дитячому колективі зорієнтовує вихователя ГПД на підбір тематики виховних заходів.

Батьки молодших школярів теж відчутно потребують допомоги від педагогів у питаннях процедури повідомлення та реагування на випадки, якщо їхня дитина потерпає від насильства, і мають бути впевненими, що заклад освіти буде реагувати на ці повідомлення належним чином відповідно до законодавства. Суттєвою допомогою вихователю в організації і проведенні роботи щодо створення безпечного і доброзичливого освітнього середовища у групі подовженого дня стануть матеріали методичного посібника «Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід» / Андреевкова В. Л., Мельничук В. О., Калашник О. А. Київ ТОВ «Агенство «Україна», 2019. 132 с.

При плануванні й організації освітнього процесу в умовах групи подовженого дня важливо пам'ятати, що сучасна дитина вже живе у світі, яким керує інформація, і є дотичною до інформаційного простору з найменшого віку (через телебачення, смартфони, зовнішню рекламу тощо). Сьогодні медіаосвіта має бути спрямована на забезпечення всебічного підготування дітей і молоді до життя в інформаційному суспільстві. Тому в наш час надважливо вміти «працювати з інформацією»: критично її оцінювати; знати, яким джерелам можна довіряти; вміти розбиратися, яка інформація подається у спотвореному вигляді і як захиститися від маніпуляцій. Ось чому медіаосвітній аспект обов'язково має бути наявний вже у початковій школі [3].

Інтеграція медіаосвіти в освітній процес молодшої школи позитивно впливатиме на формування громадянської, соціальної та медійної компетентності учнів. У них розвиватимуться вміння критично мислити, удосконаляться навички пошуку, аналізу та оцінювання інформації, адекватного ставлення до медіаповідомлень на основі вивчення джерел. Здобувачі освіти зможуть вже з молодшого шкільного віку шукати і аналізувати інформацію, досліджувати вплив медіатекстів та самостійно створювати їх. Багато ігор, виховних занять, практичних вправ для розвитку медіакомпетентності пропонується у посібнику «Медіаграмотність у початковій школі», рекомендованому Міністерством освіти і науки України. Ці матеріали мають на меті сформувати медіакультурного, медіаграмотного здобувача освіти, захищеного від потенційно шкідливих ефектів медіа. Через вправи та ігри діти, крім іншого, розвивають усне і писемне мовлення, вчать аргументувати свої думки та з повагою ставитися до інших. Співавторка згаданого посібника І. Іванова запевняє, що вміння правильно користуватися медіа стає у пригоді й педагогу. Адже використання медіаресурсів під час навчання й виховання допомагає наочніше пояснити матеріал та зацікавити покоління, яке не пам'ятає часів без інтернету [4].

Провідною справою для педагога-вихователя є постійна робота щодо розвитку самостійності здобувачів освіти на всіх заняттях ГПД. Видатна українська просвітниця і науковиця Софія Русова зазначала: «Мета школи привчити дитину до життя, розуміти його, найти в ньому своє місце. Для цього ж слід розвивати самостійність дитини» [6].

Ті педагоги-вихователі, які цілеспрямовано й методично працюють над розвитком самостійності у своїх вихованців на заняттях, домагаються кращих результатів, ніж ті, які недооцінюють значення цієї роботи. Це проявляється у:

- бажанні учня справитися із завданням, дорученням своїми силами, не звертаючись по допомогу;
- вмінні терпляче переборювати труднощі і доводити справу до кінця;
- схильності дитини до внутрішнього спонукання у різних видах діяльності;
- прагненні виконувати, діяти, творити окремо, незалежно від інших;
- здатності стояти на своєму, аргументувати особисту точку зору, критично оцінити власні дії, вчинки.

Самопідготовка – один із провідних видів діяльності здобувачів освіти в другій половині дня, невід'ємна складова освітнього процесу, його логічне продовження.

Одним із пріоритетних напрямів у сучасній освіті є усвідомлення проблеми самостійної діяльності дітей і педагогічне керівництво процесом самопідготовки. Педагог-вихователь повинен грамотно збалансувати процес виконання домашнього завдання та ігрову діяльність, спланувати роботу так, щоб вихованці не лише повторили та закріпили матеріал, який вивчили на уроках, а й розвивали навички самостійної пізнавальної діяльності, раціонально використовуючи час; навчалися працювати організовано, поступово розвиваючи одну з ключових компетентностей – уміння вчитися. Виконання домашніх завдань не має бути кількогадиною повинністю, а цікавим, радісним процесом, щоб кожен здобувач освіти міг усвідомити власні успіхи, розуміти й аналізувати свої помилки та прагнув працювати більше.

Серед важливих завдань вихователя ГПД є створення в дитячому колективі позитивного настрою. Позитивний настрій у групі подовженого дня створюється за допомогою атмосфери довіри, відчуття приналежності до спільноти, участі у прийнятті рішень, вільного від критики ставлення вихователя, справедливості й неупередженого ставлення.

Для створення позитивного настрою практикую після уроків «обіднє коло», під час якого діти сидючи а килимку, розповідають про свої успіхи або невдачі у першій половині дня. Намагаюся заспокоїти, надати впевненості, переконати, радію разом з дітьми їхнім маленьким перемогам.

Класна кімната поділена на зони, що дуже доречно для групи подовженого дня, адже дитина має змогу вибрати собі вид діяльності, який їй найбільш пасує. В кінці дня кожна дитина підбирає «смайлик», відповідно своєму настрою, а вихователь з'ясовує, чому саме такі відчуття у вихованців, та, порівнюючи з ранковим настроєм, обговорюю проблеми з класоводами.

Дуже зручне розташування парт, як для ГПД, адже на групі групова і парна робота – у пріоритеті.

У другій половині дня є більше часу для заповнення «Щоденників вражень» та «Портфолію», чим дівтора і займається із задоволенням. Доглядаємо за рослинами, які посадили під час уроку «Я досліджую світ». І де ж іще, як не на групі подовженого дня, можна закріпити правила та рутини створені та вивчені під час основних уроків.

У процесі виховної роботи у ГПД значну увагу приділяю прогулянкам. Активний відпочинок на свіжому повітрі і тісне спілкування з природою, однолітками і педагогом-вихователем позитивно впливає на функціональний стан центральної нервової системи дитини. Прогулянки сприяють зростанню інтелекту; розвивають пізнавальну активність дітей, увагу, пам'ять; впливають на формування в дитини загальної культури, на соціальний і особистісний розвиток. Щоб прогулянка давала дітям відчуття свободи, але в той же час вихователь мав можливість тримати ситуацію під контролем, разом з учнями варто розробити певні правила прогулянки, наприклад: правило сигналу, правило кола.

Зі своїми вихованцями проводжу різні види прогулянок і урізноманітнюю їх протягом всього навчального року (оздоровчо-виховна темпова прогулянка «Подорож до парку», поставна прогулянка «Гнучкі, сильні, спритні», ігрова змагальна прогулянка «Козацькі старті», ігрова пошукова прогулянка «Знайди скарб»; пізнавально-виховна ознайомлювальна прогулянка «Спостереження за змінами у природі. Древа рідного краю», оглядова прогулянка «Подорож до країн комах», прогулянка-практикум «Школа вуличних наук», прогулянка-спостереження «Інтерв'ю осіннього парку», прогулянка-пошук «Лікарські рослини нашого краю», прогулянка-фантазія «Чарівні хмаринки», прогулянка-спостереження «Осінь гаптує клену сорочку», прогулянка-фантазія «Карнавал осінніх барв», прогулянка-розвага «Розважатися ми вміємо!», прогулянки-милування природою «Весна-красна у парку», «Осінь щедрість», «Біла казка зими», прогулянки-дослідження «Древа-їдальні», «Зимовий щоденник»; прогулянка-квест, прогулянка-спортивна гра).

Одним із джерел збагачення змісту навчання й виховання на ГПД є екскурсії. У своїй роботі використовую різноманітні місця і теми для екскурсій:

- бібліотека;
- місцеві кінотеатри, музеї;
- наш мікрорайон;
- спостереження сезонних змін;
- вивчення видів місцевих рослин;
- берег річки;
- місцеві підприємства;
- архітектурні пам'ятки міста.

Також проводжу незаплановані(спонтанні) екскурсії, спостерігаючи за цікавими явищами природи(перший сніг, осінній листопад, весняний дощик, веселка, тощо).

Молодший шкільний вік має особливе значення в процесі розвитку творчих здібностей. Саме в цей віковий період закладаються основи загальної культури, тому що діти мають високу емоційну чуйність, схильність до сприйняття світу, що виступає основою творчої діяльності. У зв'язку з цим використовую у своїй роботі театральну педагогіку, яка виступає важливим фактором формування творчої соціально-активної особистості. Заняття театальною діяльністю допомагають розвивати інтереси і здібності дитини, сприяють прояву допитливості, засвоєнню нової інформації і нових способів дії, розвитку асоціативного мислення.

Крім того, заняття театальною діяльністю потребують від дитини рішучості, систематичності в роботі, працьовитості, що сприяє формуванню вольових рис характеру. Театральна діяльність у школі виступає ефективним фактором виховання і розвитку молодшого школяра/ки, становлення чуттєво-емоційних і морально-інтелектуальних сторін особистості.

Мовленнєвий досвід дитини, яка приходить до школи, практично не виходить за рамки побутової сфери спілкування, тому одним із завдань розвитку мови школяра/ки є включення його в безперервний ланцюг корисного, цікавого спілкування, в розширенні сфер такого спілкування. Важливо, щоб діти перебували в атмосфері взаємної загальної зацікавленості один одним, в атмосфері взаєморозуміння. Успішне вирішення такої проблеми багато в чому визначається використанням у процесі навчання методів і прийомів театальної педагогіки, яка розвиває комунікативні здібності учнів/иць, сприяє формуванню світогляду, інтелекту, образного мислення, творчого потенціалу особистості.

Театральна педагогіка використовує методи, які дають можливість ефективно розвивати творчу уяву, емоційний інтелект, навички аналізу і синтезу, мовлення здобувачів освіти.

Пальчиковий театр є одним з видів лялькового театру, основною його перевагою є розвиток дрібної моторики. Використання пальчикового театру не передбачає наявності у дитини спеціальних технічних умінь, які можуть знадобитися при використанні ляльок. Такий вид театру знайомий дітям з молодшого дошкільного віку, тому що вихователі дитячих садочків широко використовують його на заняттях у процесі навчання. В інсценуванні пальчиковий театр дає змогу дитині показати одночасно кілька персонажів. Ляльки пальчикового театру займають мало місця і не потребують великих матеріальних витрат.

Використання прийомів театальної педагогіки вдало вписується у систему освіти і виховання молодших школярів, сприяючи розвитку і формуванню їхньої особистості. Участь у дитячому театрі дає дуже важливий соціальний досвід спілкування. У грі дитина активно стикається з явищами дійсності, переживає їх; це наповнює її життя багатим вмістом і надовго залишає слід у пам'яті. Театральна педагогіка дає можливість розвитку уяви, пам'яті, вчить вільно висловлювати власні думки і почуття через слово, жест, інтонацію, міміку. Участь дітей у спектаклях та інсценізаціях дає їм радість, задоволення [8].

У спілкуванні з дітьми дуже важливо тепле, сердечне, доброзичливе ставлення. Озлобленості, підозрілості, недовірливості дитини треба протиставити доброту, душевну теплоту і м'якість.

Виховувати дитину, розвивати в неї найкращі якості, систему цінностей може лише той вихователь, який сам ними володіє і готовий постійно самовдосконалюватися. В. О. Сухомлинський вважав, що вихователь не повинен боятися здаватися смішним, кумедним або занадто серйозним. У першу чергу він зобов'язаний бути цікавим своїм учням. А якщо він ще й працелюбний, наполегливий, рішучий, принциповий, комунікабельний, чесний і справедливий, оригінальний і пунктуальний, то й самоцінність вихованця розвиватиметься гарантовано [1].

Список використаних джерел та літератури

1. Бондар Л. С. Педагогічна культура вчителя як основа його професійної компетентності у творчій спадщині В. О. Сухомлинського. Педагогіка 1 психологія, 2006. № 3. С. 13 - 18.
2. Макаренко А. С. Проблеми шкільного виховання. Методика виховної роботи. Київ. 1990. С. 139-205.
3. Медіаграмотність та критичне мислення в початковій школі : посібник для вчителя / Бакка Т., Голощапова В., Дегтярьова Г., Євтушенко Р., Іванова І., Крамаровська С., Мелещенко Т. Шкребець О.; за редакцією Волошенюк О., Дегтярьової Г., Іванова В. Київ: ЦВП, АУП, 2017.
4. Медіаграмотність у початковій школі: посібник для вчителя / Волошенюк О. В. Ганик О.В., Голощапова В. В. Дегтярьова Г.А. Іванова І. Б.. Кожанова А. Ю.. Пиза Г. Ю., Шкребець О.О., Янкович О. І.; за редакцією Волошенюк О. В., Іванова В. Ф. Київ: ЦВП, АУП, 2018. 234 с.
5. Нова українська школа : poradnik dla vchitelja / za zag. red. H. M. Bibik. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
6. Русова Софія. Вибрані твори. Київ, 1996. 303 с.
7. Чаклей Е. К. Використання дидактичних ігор в освітньому процесі групи продовженого дня. URL: <https://vseosvita.ua/library/vikoristanna-%20didakticnih-igor-v-osvitnomu-procesi-grupi-prodov%20zenogo-dna-234673.html>
8. Нова українська школа: організація позаурочної діяльності у початковій школі на засадах партнерської взаємодії учасників освітнього процесу:навч.-метод. посіб./Н.І Гущина, Т.Г. Орлова, Л.Г. Кондратова. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2021. 160 с.
9. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей. Київ. 2018. 40 с. (Керівник програми І. Д. Бех).

Група подовженого дня як освітній пазл НУШ: стратегії та інструменти

Анотація. У статті опрацьовано теоретичний аналіз організації групи подовженого дня у початковій школі, зокрема у Новій українській школі. Розглянуто основні етапи режиму групи подовженого дня: організаційний момент, прогулянка, харчування та оздоровчі години. У роботі розглянуто особливості і специфіку діяльності вихователя групи подовженого дня у школі.

Ключові слова: група подовженого дня, стратегія, інструменти, Нова українська школа, початкова школа,

Виховання дітей шкільного віку є одним із завдань освіти. Ефективною формою виховання молоді в системі народної освіти є школи і групи подовженого дня, яка є важливою формою виховання дітей. Тому група подовженого дня – перспективна форма суспільного виховання дітей.

У Державній національній програмі «Освіта України XXI століття» зазначено, що початкова освіта забезпечує: загальний розвиток дитини, уміння впевнено читати, писати, знати основи арифметики, первинні навички користування книжкою та іншими джерелами інформації; формування загальних уявлень про навколишній світ; засвоєння норм загальної людської моралі та особистісного спілкування, основ гігієни; вироблення перших трудових навичок, а також упровадження нових підходів, виховних систем, форм і методів виховання, що відповідали б потребам розвитку особистості, сприяли розкриттю її талантів, духовно емоційних, розумових і фізичних здібностей.

Група подовженого дня є однією із форм виховання дітей і допомагає організувати найсприятливіші умови для їхнього відпочинку, навчання і виховання. Робота в ГПД забезпечує розумовий, моральний, естетичний, фізичний та духовний розвиток молодших школярів, створює умови для організації продуктивної праці, відкриває можливості всебічного виявлення і розвитку індивідуальних, здібностей, запитів та інтересів дітей, враховуючи вікові особливості. Найголовніше завдання вихователя ГПД, як і вчителя дообіднього часу, це виховати і навчити дитину, всебічно розвинути її як особистість, супровідно – створити комфортні умови для праці і відпочинку.

Основними завданнями групи подовженого дня є:

- ✓ організація самостійної роботи учнів із закріплення та поглиблення знань, умінь та навичок, набутих на уроках;
- ✓ створення сприятливих умов для формування учнівського колективу та надання кваліфікованої допомоги учням у підготовці до уроків і виконанні домашніх завдань;
- ✓ організація індивідуальної, групової та колективної роботи учнів;
- ✓ організація дозвілля школярів;
- ✓ формування в учнів ціннісних орієнтацій;
- ✓ здійснення заходів, спрямованих на збереження та зміцнення здоров'я учнів, на їх психічний та фізичний розвиток, набуття навичок здорового способу життя;
- ✓ виховання позитивного ставлення до суспільно-корисної праці;
- ✓ надання допомоги батькам або особам, які їх замінюють, у вихованні учнів.

Дітям подобається перебувати на групі продовженого дня, адже тут вони мають змогу більше спілкуватись один з одним, перебувати на свіжому повітрі. І

найголовніше для учнів початкових класів – це можливість пограти разом із однокласниками. Завдання вихователя - правильно організувати вільний час дітей.

Я працюю з одновіковою групою дітей, а саме з дітьми 1 класів. Відповідно у дітей однакове навантаження, дещо відрізняються їх захоплення, вид занять у вільний час. Всі учасники групи перебувають на одній території, в одному класі. І дуже важливо налагодити дружні стосунки між дітьми.

Режим дня в групі повинен відповідати психолого-педагогічним, гігієнічним і віковим особливостям учнів і сприяти перетворенню в єдиний гармонійний процес навчально-виховну роботу, відпочинок і трудову діяльність школярів.

При плануванні режиму роботи групи продовженого дня необхідно врахувати такі вимоги:

- відповідність режиму віковим особливостям школярів;
- педагогічне забезпечення чергування режимних моментів;
- раціональний розподіл часу на навчання, харчування, відпочинок, позакласні і позашкільні заходи, в тому числі максимальне перебування дітей на свіжому повітрі;
- чітку організацію роботи дитячого колективу, єдність вимог до дітей і контроль за їх діяльністю.

Режим роботи групи продовженого дня за концепцією Нової української школи повинен передбачати:

1) організацію: прогулянки (прогулянок) на відкритому повітрі тривалістю не менш як одна година 30 хвилин для учнів (вихованців) перших класів; харчування тривалістю не менш як 30 хвилин;

2) самопідготовку виконання домашніх завдань (за наявності) тривалістю не більше однієї години;

3) проведення спортивно-оздоровчих занять для учнів (вихованців) тривалістю не менше години; занять у гуртках, секціях та екскурсій.

Режим групи продовженого дня повинен бути складений відповідно до вікових особливостей дитини, варто враховувати індивідуальні особливості, інтереси та прихильності кожного учня.

Режим групи продовженого дня складається з побутової, навчальної та дозвільної форм діяльності. Цьому відповідають: дотримання гігієнічних норм та вимог щодо кожної дитини; відпочинок та прогулянка на групі продовженого дня.

Дитячий колектив потрібно формувати щоденно, це копітка і відповідальна робота. І тут авторитет вихователя, особливо для дітей молодшого шкільного віку, надзвичайно великий. Найперше, що необхідно провести ще в перший день перебування у групі продовженого дня – це гра «Знайомство». В ігровій формі вони швидше запам'ятовують своїх друзів і швидше знаходять спільні інтереси. Ігри сприяють створенню сприятливої психологічної атмосфери.

Крім колективних ігор, дітям подобаються спільні прогулянки. Під час прогулянок формуються як природнича компетентність так і здоров'язбережувальна.

Прогулянка повинна бути емоційною та фізично насиченою. Прогулянка повинна бути цікавою і змістовною. Кожна прогулянка має свою мету, зміст та методику проведення. Вона має свої особливості залежно від пори року, погодних умов та особливостей місцевості. Спостерігаючи, дитина вчиться зіставляти факти, аналізувати їх, робити висновки, тобто вчиться активно, творчо, самостійно мислити.

Прогулянки в групі продовженого дня можуть мати оздоровчу спрямованість, коли діти виконують певні фізичні вправи, рухи, грають в ігри, та пізнавальну спрямованість. Метою прогулянок є відновлення розумової працездатності; розширення світогляду дітей; розвиток пізнавальних інтересів; виховання моральних відносин, дисципліни у колективі. Під час прогулянок вихованці поспостерігають за змінами в природі.

Мета групи продовженого дня в сучасних умовах не може зводитися тільки до догляду й нагляду за дитиною. Форма й зміст її організації мають необхідні можливості для реалізації ключових положень виховання та всебічного розвитку

особистості в початковій школі. Основу його будуть становити базові національні цінності й основні напрямки виховання й соціалізації. Виховний простір ГПД – це, по-перше, саме середовище, в якому опиняються молодші школярі після уроків, по-друге, це спеціально організований спосіб життя дітей у даному середовищі: їхня діяльність, відносини, події, які з ними відбуваються.

Концепція Нової української школи передбачає всебічний розвиток, виховання та соціалізацію особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до самореалізації та трудової діяльності. Тому, «нова» організація групи подовженого дня є важливою складовою для виховання учнів, яким притаманні усі ці якості, а також допомагає продовжувати та вдосконалювати традиції, які вже існували у школах.

Отже, пріоритетним завдання вихователя – це створення атмосфери взаєморозуміння, взаємовиручки, поваги і любові, що є основою комфорту, затишку, спокою, самореалізації особистості кожної дитини. Група подовженого дня є однією із форм виховання дітей і допомагає організувати найсприятливіші умови для їхнього відпочинку, навчання і виховання, поєднання навчально-виховної роботи на уроках і в позаурочний час. Правильна організація групи подовженого дня забезпечує розумовий, моральний, естетичний, фізичний, трудовий, духовний розвиток дітей, створює умови для організації продуктивної праці, відкриває можливості всебічного виявлення і розвитку індивідуальних здібностей, запитів та інтересів дітей.

Список використаних джерел та літератури

1. Яремчук Н., Калітовська О. Теоретичні засади організації групи подовженого дня в початковій школі: навч. посіб. Одеса : Молодий вчений N 10 (74), 2019. 289 с.
2. Постанова Кабінету Міністрів України No 1121 від 5 жовтня 2009 року «Про затвердження Положення про групу подовженого дня загальноосвітнього навчального закладу». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1121-2009-%D0%BF> (дата звернення 04.10.2019).
3. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / za zag. red. H.M. Bibik. Kyiv, 2018. 160 s.
4. Молчан Г.П. Активізація самопідготовки учнів. Формування компетентностей молодших школярів у групі подовженого дня : навчально-методичний посібник. 2016. С. 90–96. URL: <http://library.ippro.com.ua/attachments/article/395/%B9.pdf> (дата звернення: 22.09.2019).
5. Ретфорт Д.В. Прогулянки в ГПД. Вихователю ГПД. Усе для роботи. 2013. No 12. С. 30–36.

Явдосюк Наталія,
вихователь ГПД Красилівської
гімназії №4 імені Петра Кісюна

Група подовженого дня як освітній пазл НУШ: стратегії та інструменти

Анотація. У статті проаналізовано особливості функціонування групи подовженого дня за стандартами Нової української школи. Розкрито сучасні підходи до організації освітньої діяльності групи подовженого дня та окреслено педагогічні умови ефективної діяльності вихователя групи подовженого дня, його виховного впливу на становлення особистості учнів початкової школи.

Ключові слова: група подовженого дня, Нова українська школа, режим групи подовженого дня, освітнє середовище групи подовженого дня, вихователь групи

подовженого дня, режим групи подовженого дня, молодші школярі, початкова школа.

Вступ. Група подовженого дня забезпечує, ураховуючи вікові особливості молодших школярів, їх розумовий, моральний, естетичний, фізичний, духовний розвиток, створює умови для організації продуктивної праці, надає можливості для всебічного виявлення і розвитку індивідуальних здібностей, запитів та інтересів дітей.

Подовжений день має невимірний потенціал виховного впливу закладу загальної середньої освіти на становлення особистості дитини. Завдання вихователя групи подовженого дня – відкрити приховані можливості кожної дитини, пробудити її сили та спрямувати діяльність на шлях самовиховання.

Актуальність проблеми організації роботи групи подовженого дня (далі – ГПД) в умовах Нової української школи (далі – НУШ) на сьогодні зумовлена більш раннім початком навчання дитини у закладі освіти, постійною зайнятістю батьків, а також соціальними проблемами виховання дітей. Сучасні батьки все менше часу приділяють дітям і все більше своїй професійній діяльності, а це призводить до того, що багато учнів після уроків залишаються сам на сам зі своїми труднощами. Виникає порожнина, що може заповнитися негативом. Допомогти дитині сформулювати та реалізувати свій пізнавальний і творчий потенціал, соціально адаптуватися, навчитися плідно використовувати свій вільний час – є одним із головних завдань НУШ, що розв'язується за допомогою групи подовженого дня.

Метою групи подовженого дня, відповідно до Концепції НУШ, є організація соціального захисту учнів і забезпечення необхідних умов для проведення позаурочної діяльності з ними. Години, вільні від виконання домашніх завдань, повинні бути заповнені розумно, цікаво, щоб вони були корисні вихованню молодших школярів. Значною мірою це залежить від вихователя групи подовженого дня, його вміння зацікавити дітей діяльністю, дати вихід їхній енергії, надати кожному можливість найбільш повно проявити свої здібності, реалізувати себе.

Основна частина. Засадничі основи освітніх змін визначені Концепцією реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» (НУШ) на період до 2029 року та Закону України «Про освіту». У документах окреслені основні напрями реформування: створення нового і сучасного освітнього середовища, розроблення і впровадження нових Державних стандартів початкової, базової середньої та профільної середньої освіти, впровадження в освітній процес компетентісного особистісно орієнтованого навчання, педагогіки партнерства, здійснення підготовки вчителя, створення передумов для інноваційної діяльності, реалізації права закладу освіти, педагогічних працівників на автономію в освітній діяльності, та описано портрет випускника закладу загальної середньої освіти.

Головне завдання Нової української школи – виробити у молодших школярів соціально-комунікативні навички, навчити спілкуватися, працювати в команді, діяти в своїх і спільних командних інтересах [2, с.16].

Оскільки у Концепції окремо акцентовано увагу на впровадження особистісно-орієнтованої моделі освіти, яка відповідає ідеології дитиноцентризму (максимальне наближення навчання і виховання конкретної дитини до її сутності, здібностей і життєвих планів), а група подовженого дня є складовою освітнього процесу за НУШ, то це свідчить про те, що і ГПД функціонує на засадах особистісно-орієнтованої моделі.

Парадигма особистісно орієнтованої моделі освіти спрямована на:

- розвиток індивідуальних здібностей кожної дитини;
- максимальне виявлення індивідуального досвіду дитини;
- допомога дитині в пізнанні себе, самовизначенні та самореалізації [5,

с.13].

Завдання особистісно-орієнтованої моделі навчання – зробити центром навчання особистість дитини, її самотність, самоцінність.

Основою навчання та виховання є усвідомлення індивідуальності учня, його неповторності як людини, його розвитку не як колективного об'єкта, а насамперед як індивіда із неповторним суб'єктивним досвідом.

Актуальними для ГПД є такі ідеї особистісно-орієнтованої моделі освітнього процесу:

- відсутність адміністративного контролю, який обмежує свободу педагогічної творчості;
- активність учнів в освітньому процесі, орієнтація на їхні інтереси та досвід, створення навчального середовища, яке б перетворило здобуття освіти на яскравий елемент життя дитини;
- практична спрямованість освітньої діяльності, взаємозв'язок особистого розвитку дитини з її практичним досвідом;
- відмова від орієнтації освітнього процесу на середнього школяра і обов'язкове врахування інтересів кожної дитини.

Важливу роль в реалізації особистісно-орієнтованої моделі навчання й виховання в групі подовженого дня відіграє режим роботи. Від раціонального режиму, з точки зору його педагогічної і гігієнічної побудови, залежить підвищення успішності, збереження працездатності й попередження втомлюваності учнів.

Режим роботи групи подовженого дня схвалюється педагогічною радою і затверджується керівником закладу загальної середньої освіти.

При плануванні режиму роботи групи подовженого дня вихователю необхідно врахувати такі вимоги:

- ✓ відповідність режиму віковим особливостям школярів;
- ✓ педагогічне забезпечення чергування режимних моментів;
- ✓ раціональний розподіл часу на навчання, харчування, відпочинок, позакласні й позашкільні заходи, в тому числі максимальне перебування дітей на свіжому повітрі;
- ✓ чітку організацію роботи дитячого колективу, єдність вимог до дітей і контроль за їх діяльністю [9, іс.277].

Наказом МОН від 25 червня 2018 р. «Про затвердження Порядку створення груп подовженого дня у державних і комунальних закладах загальної середньої освіти» було внесено зміни в порядок створення й організацію роботи ГПД.

Якщо раніше групи можна було комплектувати з учнів щонайменше 4-х вікових категорій, то зараз різниця у віці учнів однієї групи не може перевищувати 2-х років. Водночас, у сільській та гірській місцевостях, де дітей підвозять до школи автобусами, можна створювати групи з учнів різного віку.

Перебувати в групі подовженого дня учні мають не більш як 6 годин на день. Час перебування має включати:

- ✓ прогулянки іна відкритому повітрі тривалістю не менш як півтори години для учнів початкових класів;
- ✓ харчування тривалістю не менш як 30 хвилин;
- ✓ виконання домашніх завдань (за наявності) тривалістю не більше 1 години;
- ✓ проведення спортивно-оздоровчих занять тривалістю не менше 1 години;
- ✓ фізкультхвилинки та гімнастику для очей через кожні 15 хвилин заняття для учнів початкових класів.

Наповнюваність групи подовженого дня не повинна перевищувати 30 дітей. Меншу граничну кількість учнів в групі може встановити директор, погодивши це рішення з засновником.

Окрім того, відповідно до Концепції НУШ, тепер школи можуть створювати інклюзивні групи. В інклюзивних групах може бути до 30 дітей, однак кількість учнів з

особливими освітніми потребами там має бути такою:

- 1-3 – з числа дітей із порушеннями опорно-рухового апарату, затримкою психічного розвитку, зниженим зором чи слухом, легкими інтелектуальними порушеннями тощо;
- не більш як 2 – з числа дітей сліпих, глухих, з тяжкими порушеннями мовлення, у тому числі з дислексією, розладами спектра аутизму, іншими складними порушеннями розвитку або тих, хто пересувається на візках.

Наповнюваність спеціальної групи має бути від 6 до 12 учнів, залежно від нозології. Такі вимоги передбачає Наказ МОН «Про затвердження Порядку створення груп подовженого дня у державних і комунальних закладах загальної середньої освіти» [8], а також концепція Нової української школи, яка ставить за мету створити комфортні умови для розвитку кожної дитини.

Одним із головних чинників активізації позакласної, позаурочної виховної роботи в групах подовженого дня має стати глибоко продумана система її планування вихователями. Плани вихователя ГПД обов'язково узгоджуються з перспективним планом роботи школи і мають відповідати темі, над якою працює школа, а також доповнювати плани вчителів початкових класів.

Вихователь складає план роботи на семестр (перспективний) та щоденний план на основі режимних моментів:

- 1) Прийом дітей (формування групи після уроків).
- 2) Обід.
- 3) Денний відпочинок (сон для учнів перших класів).
- 4) Прогулянка.
- 5) Самопідготовка.
- 6) Вільний і час.

Режим дня в групі повинен відповідати психолого-педагогічним, гігієнічним і віковим особливостям учнів і сприяти перетворенню в єдиний гармонійний процес навчально-виховну роботу, відпочинок і трудову діяльність ішколярів. Правильне чергування в режимі дня праці і відпочинку в свою чергу сприяє збереженню в дітей найвищої працездатності.

Спостереження практичної діяльності вихователів групи подовженого дня в Новій українській школі свідчить, що досить часто вчителі, адміністрація школи та батьки вбачають функцію вихователя ГПД лише в організації виконання учнями домашніх завдань, його контролі за поведінкою учнів та повторенні навчального матеріалу, що засвоювали учні на уроках у першій половині дня. Однак, це не зовсім так. Життя постійно змінюється, підштовхуючи до змін і освіти.

За умов реформування освітнього середовища, до вихователя ГПД висуваються більш широкі вимоги, зокрема, професійна компетентність та готовність організовувати освітній процес з урахуванням сучасних суспільних запитів та індивідуальних потреб кожної дитини.

Професійно компетентним можна назвати вихователя групи подовженого дня, який на достатньо високому рівні виконує педагогічну діяльність, а саме: володіє високими моральними якостями, ґрунтовними знаннями, здатністю отримувати додаткові знання, необхідні для практичної діяльності в умовах групи подовженого дня, методиками вивчення індивідуальних особливостей молодших школярів, ураховує дані, отримані в освітньому процесі, моделює, організовує та проводить позакласну виховну роботу, веде встановлену документацію по ГПД [3, с. 83].

Оновними завданнями вихователя групи подовженого дня є такі: доскональне знання психологічних особливостей учнів початкової ланки; уміння переключати їх увагу після інтенсивного освітнього процесу на інші види діяльності; створення умов для самостійного вибору вихованцями відповідних видів діяльності; організація цікавих щоденних прогулянок, харчування з «позитивом»; (розуміння інтересів та устремлінь дітей, їх внутрішнього світу) встановлення партнерських взаємин із

учнями.

Важливим складником системи формування нового змісту освіти є чітке бачення вихователем результатів педагогічного партнерства «учень – педагог», в основі якого є відповідні цінності, зазначені в Концепції Нової української школи: креативність, цікавість, критичне мислення, любов до навчання, мудрість, відвага, наполегливість, чесність, енергійність, любов, доброта, соціальний і емоційний інтелект, співпраця, справедливість, лідерство, вміння пробачати, скромність, розсудливість, самоконтроль, поціновування краси, вдячність, оптимізм, гумор і віра.

Важливо, щоб педагог усвідомлював залежність ефективної взаємодії із учнями від його готовності під час організації виховної роботи керуватися ідеями педагогіки партнерства (ігуманно-особистісний підхід до дитини; педагогізація освітнього середовища; спілкування, взаємодія та співпраця між вихователем, і учнем і батьками, які разом стають односторонніми, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат), створювати умови для комфортної дозвілєвої діяльності (відпочинок (фізична і культурна діяльність); розваги; святкування; самоосвіта; творчість), яка у вільний від уроків час має бути для учнів привабливою і відповідати їх різноманітним інтересам, важливим при цьому є передбачення учнівської ініціативи та розвитку самоврядування дітей, забезпечення учням свободи вибору змісту та форм діяльності настільки, наскільки це доцільно.

Серед важливих завдань вихователя ГПД відповідно до засад НУШ є створення в учнівському колективі позитивного настрою. Позитивний настрій у групі подовженого дня створюється за допомогою атмосфери довіри, поваги, підтримки, відчуття приналежності до спільноти, участі у прийнятті рішень, вільного від критики вихователя, справедливості й неупередженого ставлення до дітей.

Однією із відмінностей традиційної і сучасної організації освітньої діяльності у групі подовженого дня є, зокрема, процес вироблення спільних правил. У ГПД традиційної школи ці правила розроблялися вихователем і пояснювалися дітям, а у ГПД Нової української школи правила розробляються самими дітьми спільно з вихователем. Важливо, щоб діти почали розуміти, що правила, як закони, створені для забезпечення людей, для захисту їхніх індивідуальних прав і свобод, слугуючи дороговказами щодо відповідної поведінки.

Отже, у режимі ГПД завдання вихователя полягає не стільки в тому, щоб доглядати за дітьми, вберегти від бешкетування й пустування, скільки в створенні позитивного педагогічно-розвивального середовища, в якому дитина могла б гармонійно розвиватися.

Важливим елементом роботи вихователя групи подовженого дня в умовах Нової української школи є організація занять за інтересами учнів. Для вихователя ГПД вкрай важливо, щоб кожен вихованець займався улюбленою справою і виконував ті соціальні функції, які найбільш відповідають його інтересам та віковим можливостям. Організація таких занять передбачає роботу молодших школярів (за вибором) у гуртках, танцювальному чи хоровому колективах, ляльковому театрі, настільних іграх (конструктори-Лего, пазли, шахмати і шашки); виготовлення аплікації; читання художньої літератури з бібліотеки; участі в сюжетно-рольових, дидактичних, театральних, рухливих іграх.

У методичній літературі наведено й інші форми, методи розвитку творчих й пізнавальних здібностей молодших школярів у ГПД: ігрова діяльність, екскурсія, колективне творче панно, аплікації, проектна діяльність, ліплення, малювання, гурткова робота, свята, усний журнал, групова справа, оформлення альбому, уявна подорож, конкурси, змагання, школа ввічливості, демонстрація, розповідь, моделювання, вікторина, екскурсія, виставка малюнків, операція-рейд, виставка-ярмарок, переключка повідомлень, добродійна акція, хвилини з мистецтвом, година спостереження, година милування, козацькі забави, театральні вистави, ляльковий театр, веселі старти, естафети [4, с. 44].

Певні труднощі для вихователя ГПД становить режим роботи у різновіковій групі: навчальні заняття молодших школярів закінчуються неодноразово, на самопідготовку відводиться різний термін. Тому вихователь повинен ретельно продумати, як збирати дітей так, щоб ті, у кого заняття закінчуються раніше, були зайняті корисною діяльністю, а не просто чекали тих, хто ще на заняттях.

Для учнів перших класів (діти шестирічного віку), які не мають домашнього завдання, вихователем організовується ігрова діяльність. Активне впровадження ігрової діяльності в умовах ГПД просто необхідне. Її використання дає змогу успішно формувати і закріплювати позитивне ставлення дитини до навчальної праці. Граючись у групі подовженого дня, діти стають психологічно розкутими, а це, у свою чергу, сприяє виявленню їхніх творчих здібностей, нівелює негативне ставлення до об'єктивно складної навчальної праці.

Гра дає змогу дітям об'єднуватись у групи за інтересами, а спілкування із учителем набуває невимушеного ґатунку. Діти граються разом, а відтак – розподіляють обов'язки, приймають спільні рішення, відстоюють свою думку, отримують свій перший досвід співіснування у суспільстві. Позитивний досвід хочеться повторити вже на більш високому рівні. При цьому непомітно для себе дитина «втягується» в навчальну працю, пізнає її радість.

Підготовка домашніх завдань є важливою складовою режиму групи подовженого дня й визначається у педагогіці як самостійна навчальна діяльність учнів за завданням учителя.

Науковці та педагоги-методисти вважають, що самопідготовка є найменш важливим етапом режиму групи подовженого дня. На їхню думку самопідготовка це «щоденні заняття, на яких школярі самостійно виконують домашні завдання впродовж чітко регламентованого часу» [6].

Самопідготовка – важливий етап в усьому комплексі навчально-виховної роботи ГПД. Від його правильної організації залежить ефективність усього освітнього процесу, оскільки під час виконання завдань учні не тільки закріплюють набуті на уроці знання, а й виробляють у собі позитивні риси характеру: наполегливість, волю, працьовитість, уміння долати труднощі [6, с.11].

Самопідготовка – це педагогічно організована самостійна діяльність школярів, спрямована на формування навичок самоосвіти та гармонійний розвиток особистості дитини [3, с. 86].

На етапі самопідготовки учні виконують домашні завдання. Головною метою домашніх завдань в умовах ГПД є закріплення, поглиблення і розширення знань, набутих учнями на уроці; підготовка та засвоєння нового матеріалу. Добір завдань для домашньої роботи, інструктаж щодо їх виконання (повний, стислий, конкретний тощо) учитель продумує завчасно і фіксує в поурочному плані-конспекті уроку.

У сучасній школі існує проблема, що пов'язана із інтенсифікацією розумової діяльності та зниженням рівня фізичної активності учнів. Науковці Т. Павлова й Т. Діденко підтвердили, що рухова активність учнів початкових класів значно скоротилася в порівнянні з дошкільниками приблизно в 2-2,5 рази [7, с.75]. Це свідчить про те, що обов'язкові уроки з фізичної культури в школі не завжди спроможні зменшити дефіцит рухової активності молодших школярів, забезпечити відновлення їх розумової працездатності, запобігти захворюванням, що в майбутньому негативно відобразяться на пристосуванні людини до певних умов.

Молодший шкільний вік найбільш сприятливий, а також найвідповідальніший у забезпеченні необхідного підґрунтя для особистісного зростання й формування здорової, гармонійно розвиненої особистості при використанні рухливих ігор та ігрових форм організації навчання.

Реалізація фізичної складової під час перебування учнів початкової школи в групі подовженого дня здійснюється через здоров'язбережувальні технології: фізкультпаузи, години здоров'я, рухливі ігри; контроль та самоконтроль за правильною поставою під час письма, читання, руху; використання вправ щодо

профілактики сколіозу, запобігання гіподинамії; виконання дихальних вправ, гімнастики для очей, точкового самомасажу біологічно-активних точок обличчя й голови (концентрація уваги, втоми); навчання використовувати народні засоби оздоровлення та профілактики захворювань; знання особистого рівня здоров'я, навчання правильно та регулярно чистити зуби, дотримуватися режиму дня, харчування, праці, відпочинку.

Під час перебування молодших школярів у групі подовженого дня педагогу необхідно здійснювати оздоровчу діяльність, спрямовану на формування у них основ свідомого ставлення до власного здоров'я, яка передбачає не лише надання знань про особисте здоров'я, а й має поєднуватися з формуванням в учнів умінь і навичок оздоровлення та зміцнення свого організму.

Отже, розвивальний потенціал групи подовженого дня не викликає сумнівів.

Однак, незважаючи на очевидну користь групи подовженого дня, можна виділити основні недоліки у процесі організації вихователем ГПД освітньої роботи:

- ✓ випадковий зміст занять;
- ✓ одноманітна організація форм та методів розвитку здібностей учнів;
- ✓ обмежене використання колективної творчої діяльності;
- ✓ схожість з уроком: вихователь вимагає, щоб діти сиділи за робочими місцями, не розмовляли, відповідали на запитання.

Проблема вільного часу школяра – проблема насамперед педагогічна. Тому важливо, щоб у цей час вихованець був не просто чимось зайнятий, а виконував таку діяльність, яка б успішно впливала на гармонійне становлення підростаючої особистості. Вільний час школярів, будучи могутнім фактором становлення особистості дитини, потребує великої уваги з боку вихователів.

У режимі ГПД завдання вихователя полягає не стільки в тому, щоб доглянути за дітьми, вберегти від бешкетування й пустування, скільки в наданні серйозної педагогічно грамотної допомоги щодо наповнення вільного часу розумним, цінним і цікавим змістом.

Вихователю слід пам'ятати, що шанси дитини на успішну самореалізацію значно підвищуються, якщо вдало будуть забезпечені психолого-педагогічні умови організації занять в ГПД:

- ✓ спрямованість навчально-виховного процесу на інтереси дитини;
- ✓ створення сприятливого психологічного клімату в групі подовженого дня;
- ✓ створення атмосфери успіху для кожного вихованця, незалежно від рівня здібностей;
- ✓ сприяння особистому зростанню через усвідомлення «Я-особистість»;
- ✓ урахування потенційних можливостей та недоліків в особистісному розвитку;
- ✓ забезпечення простору для розвитку творчих та інтелектуальних здібностей кожного вихованця ГПД.

Висновки. Групи подовженого дня стали на сьогодні важливою формою виховання дітей. Робота в групі подовженого дня дозволяє поширити й поглибити знання школярів, зміцнити набуті на уроках навички та вміння, розвинути здібності дітей, задовольнити їхні різнобічні інтереси, сформувати самостійність, організувати практичну суспільно корисну діяльність, дозволля.

Організація часу молодших школярів – один із найважливіших напрямів діяльності вихователя ГПД. Розумно організований вільний час учнів сприяє зародженню позитивного психологічного потенціалу, емоційного стану, який необхідний для нормальної життєдіяльності школяра. Ось чому важливим компонентом відпочинку школярів повинні бути творчі справи, навіть забави, ігри, жарты, розваги, свята, години спілкування, бесіди, клубні години. Вони приваблюють дітей тим, що задовольняють низку інших потреб: у спілкуванні, русі, творчості, самостійності, самоствердженні, імпровізації, дають вихід кипучій енергії молодших школярів. Доцільно організована вихователем ГПД творча й пізнавальна діяльність

молодших школярів (ігри, проектна діяльність, читання) сприятиме гармонійному поєднанню навчання й виховання, організації позаурочної діяльності та дозволля відповідно до інтересів і побажань кожної дитини.

Педагогу доцільно планувати свою діяльність з урахуванням ігрових технологій, що буде сприяти створенню атмосфери емоційного комфорту, зацікавленості та бажання дітей виконувати домашні завдання.

Сучасний педагог ГПД у процесі організації виховної роботи має уникати традиційних однобічних впливів на дитину, педагогіки надмірної опіки, одностороннього розуміння і здійснення виховного процесу.

Певний час дитина проводить у групі подовженого дня. Саме тому основним завданням освітнього процесу є не тільки навчити, сформувати певні вміння та навички, розвинути творчий потенціал, а й максимально зберегти здоров'я учнів завдяки формуванню в них здоров'язбережувальної компетентності. Цьому допомагає використання в освітньому процесі ГПД здоров'язбережувальних технологій, якими має оволодіти вихователь.

Список використаних джерел та літератури

- арановська Р. Є. Ігрова діяльність у групі подовженого дня. Педагогічний пошук. 2021. № 3. С. 65–68.
- ібік Н.М. Нова українська школа: poradnik для вчителя. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
- олуб О. Педагогічні умови ефективної діяльності вихователя групи подовженого дня. Молодь і ринок. 2022. № 2. С. 82-87
- оробець І. Організація групи подовженого дня. Науковий пошук молодих. 2018. Вип. С. 43–48.
- естеренко О. Б. Актуальні питання особистісно-орієнтованої освіти. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". 2019. № 16(1). С. 12-15.
- мельяненко Н. Організовуємо роботу групи подовженого дня: вимоги законодавства. Практика управління закладом освіти. 2018. № 9. С. 10–14.
- авлова Т. В., Діденко Т. В. Особливості рухової активності дітей молодшого шкільного віку в позаурочних заняттях. Науковий часопис Національного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2017. Вип. 5. С. 74–78
- ро затвердження Порядку створення груп подовженого дня у державних і комунальних закладах загальної середньої освіти: Наказ МОН від 25 червня 2018 р.
- ремчук Н. Я. Теоретичні засади організації групи подовженого дня в початковій школі. Молодий вчений. 2019. № 10(1). С. 276-279.

12. Внутрішня система забезпечення якісної початкової освіти: управлінський аспект

Охота Інна,
директор
Кам'янець-Подільського ліцею №13,
вчитель-методист

Внутрішня система забезпечення якісної початкової освіти

Анотація. *Якість освітнього процесу є невід'ємною складовою якості освіти, яка залежить від якості освітнього середовища. Внутрішня система забезпечення якості освіти – відображення системи якості освітнього процесу. Кожний заклад освіти таку систему визначає самостійно, але вона має бути орієнтована на ефективність управлінських процесів.*

Ключові слова: *внутрішня система, якість освіти, стратегії розвитку, здобувачі освіти, освітнє середовище, просвіта, компетентність, навчання.*

Головною метою освітньої діяльності закладу загальної середньої освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства. Досягти даної мети можна, забезпечивши високий рівень якості освіти.

Якість освітнього процесу є невід'ємною складовою якості освіти, яка залежить від якості освітнього середовища, включає якісні і кількісні характеристики освітнього процесу, якість професійної компетентності вчителів, якість організаційно-управлінської компетентності. Заклади освіти мають свої особливості – тип, рівень освіти, умови діяльності, фінансування, місцезнаходження, освітня програма тощо. Усі ці складові впливають на формування для кожного закладу внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності і якості освіти. Якість освіти залежить від оптимального добору педагогічних кадрів, мотивуючого освітнього середовища, використання освітніх технологій, спрямованих на оволодіння ключовими компетентностями, сприятливої для творчої роботи психологічної атмосфери. Зниження якості хоча б одного названого компонента знизить у цілому якість освіти.

Розбудова внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти – це постійний процес, за допомогою якого відбувається вдосконалення освітньої діяльності, підтримується дієвість закладу, забезпечується відповідність змінам у освітній сфері, створюються нові можливості тощо. Вплив зовнішніх чинників. Система освітньої діяльності змінюється під впливом сучасних тенденцій розвитку суспільства [1].

Внутрішня система забезпечення якості освіти – відображення системи якості освітнього процесу. Кожний заклад освіти таку систему визначає самостійно, але вона має бути орієнтована на ефективність управлінських процесів (стратегічне управління, дотримання академічної доброчесності, прозорість управління та дотримання прав учасників освітнього процесу тощо), завдяки яким відбувається розвиток освітніх процесів, реалізуються ідеї НУШ і забезпечується якість освіти та освітньої діяльності.

Головними завданнями нашого закладу є:

- створення умов для здобуття початкової, базової та повної середньої освіти на рівні не нижчому від Державних стандартів;
- виховання морально і фізично здорового покоління;
- розвиток природних позитивних нахилів, здібностей та обдарованості, творчого мислення, потреб і вміння самовдосконалюватися;

- формування громадянської позиції, власної гідності, готовності до трудової діяльності, відповідальності за свої дії;
- виховання шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв української нації, державної мови, національних цінностей;
- виховання свідомого ставлення до свого здоров'я як найвищої соціальної цінності.

Наш заклад у своїй діяльності керується Конституцією України, законами України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», іншими законодавчими актами Верховної Ради України, указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства освіти і науки України, інших органів центральної виконавчої влади, рішеннями місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування, власним Статутом.

На підставі вищевказаних нормативно правових документів, педагогічним колективом схвалюється стратегія закладу та затверджується засновником. Стратегії розвитку нашого закладу зумовлено якісними змінами змісту освіти згідно з Законом України «Про освіту», Концепцією нової української школи, які полягають в приведення її у відповідність із європейськими стандартами, потребами сучасного життя, запитами суспільства щодо надання якісних освітніх послуг. Пріоритетними напрямками розвитку учнів закладу є формування в них сучасних освітніх компетенцій та високого рівня інформаційної культури якісну підготовку підростаючого покоління до життя в основі якого закладена повна академічна свобода [3].

В умовах перебудови освітньої системи України якість освіти визначається, перш за все, тими можливостями, які освітні заклади створюють для здобувачів освіти, у тому числі і обдарованих. Особливої значущості набуває завдання пошуку ефективних способів навчання обдарованих дітей, створення умов для інтелектуального і особистісного зростання дітей і підлітків з ознаками загальної обдарованості у закладах загальної середньої освіти різних типів. Такі завдання вирішуються за рахунок внесення змін у зміст, методи і організацію навчання в рамках основної освіти для обдарованих дітей або за допомогою додаткової освіти. На перший план виходить необхідність реалізації потенційних можливостей школярів з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей.

Стратегія розвитку закладу спрямована в площину цінностей особистісного розвитку, варіативності й відкритості освітньої системи закладу, зумовлює модернізацію чинників, які впливають на якість освітнього процесу, змісту освіти, форм і методів навчання й виховання, внутрішнього моніторингу якості знань здобувачів освіти та якості надання педагогами освітніх послуг, прийняття управлінських рішень.

Ключовими перевагами стратегії закладу є забезпечення нового змісту освіти (гуманізація, диференціація, інтеграція, науковість) через широке застосування новітніх інформаційних технологій та педагогіки плюралізму і партнерства; комплексний підхід до розбудови ліцею і розвитку учня; орієнтація на створення ситуації успіху та позитивний результат.

Стратегія розвитку закладу – це візитівка ліцею, що вирізняє її з-поміж інших. В умовах сьогодення ми звертаємо увагу на формування та реалізацію якісної стратегії. Особливість такої стратегії в тому, що колектив сам визначає її наповнення. У ліцеї проводимо комплексне самооцінювання за всіма напрямками перед розробленням стратегії. Стратегічні напрями розвитку закладу освіти мають визначатися з урахуванням результатів аналізу наявного стану освітніх та управлінських процесів, можливостей та досягнень закладу, передбачати перетворення слабких сторін на сильні, визначити місію, візію, цінності закладу [2].

Пріоритетним напрямком сучасної освітньої системи України, що підтверджено сучасними державними законами та нормативними документами, є доступ до якісної освіти, до найкращих світових здобутків у освітній галузі.

Цінностями закладу є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих та фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, поєднання загальнолюдських духовних цінностей із національною історією і культурою, розвивальний характер навчання та його індивідуалізація, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору [5].

Місія школи: створення безпечного і доступного освітнього середовища для всебічного розвитку та соціалізації учасників освітнього процесу, їх інтелектуальних, творчих, фізичних здібностей на засадах загальнолюдських цінностей, зокрема цінностей Українського народу, Конституції і законів України.

Візія: заклад повинен стати простором психологічного комфорту всіх учасників освітнього процесу та їх соціального успіху, який мотивує: здобувачів освіти - до позитивних змін у навчанні; педагогічних працівників - до професійного росту, батьків – до активної свідомої співпраці.

Діяльність закладу базується на принципах незалежності від політичних, громадських і релігійних організацій та об'єднань та передбачає:

- дитиноцентризм в освітній діяльності, раціональність та доцільність у виборі форм і засобів освіти й виховання для задоволення духовних запитів дитини, її пізнавальних та інтелектуальних можливостей, інтересів;
- автономність закладу у вирішенні основних питань змісту його діяльності, розвитку різноманітних форм співпраці й партнерства, встановлення демократичних взаємовідносин між учасниками освітнього процесу;
- науковість та ефективність освітнього процесу на основі сучасних педагогічних досягнень;
- гуманізм освітнього процесу;
- збереження, відновлення й розвиток української національної культурної спадщини та ознайомлення із культурною та духовною спадщиною народів Європи та світу через вивчення навчальних предметів та участь у міжнародних проектах;
- забезпечення фізичного розвитку дитини на основі здоров'язбережувальних технологій освітнього процесу;
- впровадження інноваційних технологій в освітній процес;
- творчий пошук резервів і джерел вдосконалення роботи ліцею.

Мета стратегії розвитку закладу - визначити перспективи розвитку закладу, що забезпечить якісну сучасну освіту шляхом творчого навчання відповідно до суспільних потреб, зумовлених новітнім розвитком української держави.

Структура, мережа та потужність навчального закладу. Ліцей діє як загальноосвітній навчальний заклад I – III ступенів.

Система неперервної освіти в широкому розумінні означає підготовку здобувачів освіти до навчання та самовдосконалення протягом життя. Шкільна освіта здійснюється на трьох ступенях навчання, які формують головні складові світогляду людини.

Школа I ступеня (1 – 4 класи). Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей та розвиток самостійності, творчості, допитливості, що забезпечують її готовність до життя в демократичному й інформаційному суспільстві, продовження навчання в основній школі.

Початкова освіта передбачає поділ на два цикли – 1–2 класи і 3–4 класи, що враховують вікові особливості розвитку та потреб дітей і дають можливість

забезпечити подолання розбіжностей у їхніх досягненнях, зумовлених готовністю до здобуття освіти.

Початкова освіта окреслює підходи до планування й організацію закладом освіти єдиного комплексу освітніх компонентів для досягнення учнями обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом початкової загальної освіти.

Варіативна частина навчального плану включає додаткові години на інваріантної складової, курсів за вибором, проведення індивідуальних консультацій та групових занять.

Школа II ступеня (5 – 9 класи). Розвиває та поширює знання, отримані на першому етапі. Охоплює учнів основної школи (10 – 15 років), для яких характерні значні зміни в мисленні та пізнавальній діяльності. Підлітки здатні зрозуміти сутність навчального предмету та явищ, причинно- наслідкових зв'язків. На цьому етапі процесу навчання поступово впроваджується проблемний підхід, активізується мислення учнів і формується суб'єктна позиція та вміння приймати самостійні рішення. У програму навчання вводяться ситуаційні та ділові ігри, тренінги, приклади з повсякденного життя родини, підприємств і установ, міста чи села, держави та її зовнішніх зв'язків.

Допрофільна підготовка здійснюватиметься шляхом впровадження курсів за вибором. В 6–7 класах години варіативної складової використовуються на проведення індивідуальних занять та курсів за вибором [7].

Школа III ступеня (10 – 11(12) класи). Поглиблює знання, отримані на попередніх рівнях освіти та забезпечує їх професійну спрямованість. Суб'єктами навчальної діяльності є учні - старшокласники (15 – 17 років), які мають стійкі пізнавальні та професійні інтереси, готові до абстрактного мислення, прагнуть глибше зрозуміти явища та процеси, значення фактів, прикладів, взаємозв'язків між кількісним та якісним показниками тощо. Профільна підготовка дає змогу школярам здобути базові знання та активно їх використовувати вирішуючи конкретні ситуації.

Основними стратегічними завданнями розвитку нашого закладу є:

- створення безпечного та комфортного освітнього середовища, вільного від усіх форм насильства та дискримінації в закладі;
- формування особистості здобувача освіти, розвиток його здібностей і обдарувань, виховання поваги до Конституції України, державних символів України, прав і свобод людини і громадянина, почуття власної гідності, відповідальності перед законом за свої дії, свідомого ставлення до обов'язків людини і громадянина;
- посилення національно-патріотичного виховання, формування громадянської позиції;
- поглиблення та урізноманітнення форм співпраці з закладами вищої освіти міста Кам'янця-Подільського з метою створення належних умов для організації підготовки учнів до профільної вищої освіти;
- удосконалення роботи щодо створення умов для формування індивідуальних освітніх траєкторій учнів в умовах допрофільної та профільної освіти та в системі роботи з обдарованими учнями;
- забезпечення інтелектуальної творчої діяльності учнів, спрямованої на одержання нових знань та пошук шляхів їх застосування;
- забезпечення гармонійного розвитку ліцеїстів шляхом співпраці учнів, батьків, учителів, громади, через відкриті стосунки, реалізацію інтересів дитини та свободу й творчість учителя;
- забезпечення демократичних взаємовідносин в освітньому закладі;
- збереження фізичного та психічного здоров'я учнів, формування здорового способу життя;
- просвіта з питань особистої безпеки;
- вдосконалення матеріально-технічної бази;

- підготовка конкурентноспроможних випускників ліцею, інноваторів, патріотів, які володіють ключовими життєвими компетентностями, здатних до успішної самореалізації в суспільстві;
- розвиток в закладі міжнародного співробітництва та міжнародної академічної мобільності.

Стратегія розвитку закладу включає в себе такі складові:

- освітнє середовище (створення комфортних умов для навчання та виховання здобувачів освіти, харчування, інформаційно-програмне забезпечення, протидія булінгу та насильству, психолого-педагогічна діяльність, збереження та зміцнення здоров'я учнів та вчителів; створення комфортного та результативного інклюзивного простору; матеріально-технічне забезпечення);
- освітня діяльність та система оцінювання здобувачів освіти;
- педагогічна діяльність;
- управління закладом.

На виконання стратегічних завдань в ліцеї створюється внутрішня система забезпечення якості освіти, зокрема початкової ланки, яка реалізується за 4 напрямками:

- освітнє середовище;
- система оцінювання освітньої діяльності здобувачів освіти;
- система педагогічної діяльності;
- система управлінської діяльності.

Положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти погоджується педагогічною радою, яка має право вносити в нього зміни та доповнення і затверджується керівником закладу [4].

Внутрішня система забезпечення якості в закладі включає:

- стратегію та процедури забезпечення якості освіти;
- систему та механізми забезпечення академічної доброчесності;
- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання здобувачів освіти;
- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання педагогічної діяльності педагогічних працівників;
- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання управлінської діяльності керівних працівників закладу освіти;
- забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління закладом освіти; безпекову складову;
- створення в закладі інклюзивного освітнього середовища, універсального дизайну та розумного пристосування;
- вивчення та самооцінювання якості освіти.

Складовими внутрішніх чинників забезпечення якості загальної середньої освіти є:

- якість основних умов освітнього процесу;
- якість реалізації освітнього процесу;
- якість результатів освітнього процесу.

Забезпечення якості загальної середньої освіти закладу повинні відповідати Державним стандартам відповідних рівнів, що є пріоритетом та спільною метою освітньої діяльності всіх її учасників.

Забезпечення якості освіти є багатоплановим і включає в себе:

- наявність необхідних ресурсів (кадрових, фінансових, матеріальних, інформаційних, наукових, навчально-методичних тощо);
- організацію освітнього процесу, що відповідає сучасним тенденціям розвитку науки і освіти;
- контроль освітньої діяльності та якості підготовки фахівців на всіх етапах навчання.

Внутрішня система забезпечення якості освіти, спрямована на вдосконалення всіх напрямів діяльності закладу [6].

Також у нашому закладі ми розвиваємо партнерство здобувачів освіти і вчителів, забезпечуємо рівність і протидії булінгу (цькуванню), допомагаємо школярам реалізувати індивідуальну освітню траєкторію, створюємо для вчителів умови для професійного зростання. У ліцеї проводимо самооцінювання та вимірювання якості освіти. Для цього наш заклад користується системою оцінювання, що застосовується під час інституційного аудиту. Використовуємо різні методи збору інформації для аналізу та оцінювання: анкетування або індивідуальне інтерв'ю із здобувачами освіти, батьками та вчителями, дослідження у фокус-групах, спостереження за ходом уроку та освітнім середовищем, внутрішні моніторинги тощо. Результати самооцінювання обговорюємо з дітьми, батьками та вчителями.

Завдяки розбудові внутрішньої системи забезпечення якості освіти та регулярного самооцінювання ліцей може:

- підвищувати якість освітніх послуг і забезпечувати довіру до результатів навчання;
- отримувати постійний зворотний зв'язок від учасників освітнього процесу щодо якості освіти, вчасно реагувати на ризики;
- постійно вдосконалювати освітнє середовище, систему оцінювання здобувачів освіти, педагогічну діяльність, управлінські процеси;
- забезпечити прозорість діяльності школи і готовність до змін в інтересах учасників освітнього процесу.

Здійснюючи управління закладом керівник усвідомлює, що домінантою сучасного освітнього процесу є творча функція, яка віддає пріоритет формуванню творчої особистості. Основними завданнями сучасного керівника є своєчасне отримання наукової та методичної інформації, володіння ІКТ, впровадження інноваційних технологій в управлінську діяльність, вміння мотивувати членів колективу.

У своїй роботі з педагогічним колективом я намагаюсь дотримуватися відомих правил: зрозумій вчителя, довіряй вчителю, підтримай вчителя. А для цього необхідно знати, що з людиною відбувається; знати її потенційні можливості; знати, що людину цікавить у роботі: чи тільки оплата за години, чи й відповідальність за результати педагогічної праці.

Список використаних джерел та літератури

1. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://cutt.ly/dUHeSum>.
2. Закон України «Про освіту» (від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII). URL: <https://cutt.ly/hrHPm54>.
3. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>.
4. Лист МОН України від 29.03.2022 № 1/3725-22 «Про організацію освітнього процесу в початковій школі в умовах воєнного стану». URL: <http://surl.li/bznhx>.
5. Наказ Міністерства освіти і науки України від 19 лютого 2021 р № 235 «Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіт. URL: <http://surl.li/mekx>.
6. Наказ МОН України від 28.03.2022 № 274 «Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні». URL: <http://surl.li/bznht>.
7. Нова українська школа. Дорожня карта реформи базової та профільної школи. Проект для обговорення/ Вакуленко Т., Гриневич Л., Лінник О. та інші; за заг. ред. Л. Гриневич. — АКМЕ ГРУП, 2021. — 46 с.

ЗМІСТ

1. Ціннісне виховання молодших школярів: національно-патріотичний аспект**Акименко Оксана**

Ціннісне виховання молодших школярів: національно-патріотичний аспект.....3

Буян Марина

Формування національно-патріотичного виховання молодших школярів.....7

Вачіка Світлана

Реалізація національно-патріотичного виховання шляхом формування української громадянської ідентичності в освітньому процесі початкової школи.....11

Громович Аліса

Ціннісне виховання молодших школярів: національно-патріотичний аспект.....14

Гуцалюк Тетяна

Національно-патріотичне виховання на уроках читання як важлива складова освітнього процесу в початкових класах НУШ 17

Забурмеха Тетяна, Хоманчук Любов

Ціннісне виховання молодших школярів: національно-патріотичний аспект.....20

Іщук Наталія

Ціннісне виховання молодших школярів: національно-патріотичний аспект.....23

Остапчук Неля

Національно-патріотичне виховання молодших школярів: значення, підходи, практичні аспекти та вплив на майбутнє.....31

Романовський Олександр, Романовська Тетяна

Національно-патріотичне виховання здобувачів освіти в умовах сьогодення.....33

Смолій Інна

Національно–патріотичне виховання молодших школярів в сучасних умовах.....37

Соловйова Зінаїда

Ціннісне виховання молодших школярів: національно-патріотичний аспект.....39

Сторожук Людмила

Ціннісне виховання молодших школярів: національно-патріотичний аспект.....43

Стрілець Лариса, Третяк Світлана

Створення українського дитячого контенту: виховання патріотів шляхом формування читацької і комунікативної компетентностей у сучасному полікультурному світі.....49

Якимчук Наталія

Ціннісне виховання молодших школярів: національно-патріотичний аспект.....52

2. Психолого-педагогічні та дидактичні засади освітнього процесу**Ганаба Світлана**

Як розвинути у дитині філософа: трансформативні практики.....59

Курицька Сніжана

Організаційно-методичні засади впровадження інтерактивного навчання у початковій школі.....64

Оксана Кулик

Розвиток професійної компетентності вчителя початкової школи Хмельниччини у контексті неперервності.....67

Товстюк Ірина

Прийоми та поради з використання ораторського мистецтва у практичній діяльності вчителя НУШ.....73

Шевчук О. П.

Компетентнісний підхід до навчання математики.....78

3. Сучасні методики компетентнісного навчання й освітні технології в роботі вчителя початкової школи

Богомол Валентина

Сучасні методики компетентнісного навчання та використання технологій в роботі вчителя початкової школи.....84

Буджерак Оксана

Сучасні методики компетентнісного навчання й освітні технології в роботі вчителя початкової школи.....86

Васілевська В. В.

Сучасні методики компетентнісного навчання й освітні технології в роботі вчителя початкової школи.....93

Григорчук Оксана

Казкотерапія – здоров'язберігаюча технологія як спосіб забезпечення сталого розвитку учнів початкової школи.....98

Красій Тетяна

Використання методу mindmapping як засобу візуалізації навчального матеріалу в початкових класах НУШ.....104

Мандрик І. О.

Формування компетентностей здобувача освіти на предметах мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі.....106

Очеретяна Олеся

Використання учителем штучного інтелекту (ШІ).....111

Саморідна Яна

Сучасні методики компетентнісного навчання й освітні технології в роботі вчителя початкової школи.....117

Синюк Людмила

Методичні практики вчителя початкових класів в реаліях сьогодення.....124

Скемська Алла

Застосування інноваційних технологій в освітньому процесі початкової школи в контексті НУШ.....129

Татаурова Світлана, Кібзуй Оксана

Ефективність застосування методів критичного мислення на фазі актуалізації знань 136

Чухась Аліса

Руханки як засіб здоров'язберігаючої компетентності учнів Нової Української Школи 141

Юрчишена Інеса

Електронні освітні ігрові ресурси як освітня технологія майбутнього.....148

4. STEM як інноваційна стратегія інтегрованого навчання в початковій школі

Афадєєва Ніна

STEM як інноваційна стратегія інтегрованого навчання в початковій школі.....157

Бондарук Тетяна

STEM як інноваційна стратегія інтегрованого навчання в початковій школі.....161

Давидюк Ганна

STEM як інноваційна стратегія інтегрованого навчання в початковій школі.....169

Козак Наталія

STEM як інноваційна стратегія інтегрованого навчання в початковій школі.....171

Поліщук Олена, Загоруйко Ольга

STEM як інноваційна стратегія інтегрованого навчання в початковій школі.....174

Поплавська Валентина

STEM-технології – найперспективніша інновація сучасної освіти.....177

Рудська Наталія, Яков'юк Алла

STEM як інноваційна стратегія інтегрованого навчання в початковій школі.....179

Стратенюк С.С.

Інтегровані уроки як особлива форма наскрізного STEM – навчання.....183

Стремедловська Людмила

STEM як інноваційна стратегія інтегрованого навчання в початковій школі.....186

Янчук НаталіяФормування ключових компетентностей завдяки STEM-освіті у початковій
Школі 190**5. Безпечне, здорове й розвивальне освітнє середовище в НУШ****Вересюк Надія**Універсальний дизайн як основа в організації інклюзивного навчання в закладах
освіти.....193**Голенко Наталія**Безпечне, здорове, розвивальне освітнє середовище НУШ Шепетівської
гімназії № 1.....195**Долинна Олена**Досвід роботи зі створення безпечного, здорового й розвивального освітнього
середовища в НУШ.....197**Сороченко Олена**Створення розвивального середовища в ЗДО як важливої передумови навчання
дітей у НУШ.....201**Чикалова Тетяна**Традиції народної педагогіки у здоров'язбережувальному освітньому середовищі
НУШ.....206**Яшурина Юлія**

Безпечне, здорове й розвивальне освітнє середовище в НУШ.....209

6. Супровід дитини з ООП в інклюзивному класі**Верясова Оксана**Супровід дитини з особливими освітніми потребами впродовж перебування у закладі
інституційного догляду.....216**Лоб Ольга**Командна взаємодія фахівців у процесі супроводу дитини в умовах інклюзивного
навчання.....221**Панасюк Л. В.**

Супровід дитини з ООП в інклюзивному класі.....224

Рибчинська ГалинаОсобливості організації педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми
потребами в ЗЗСО.....230**Савенко Юлія**Організація системи психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими
освітніми послугами.....235**Францішкевич Адріана**Дослідження ролі інклюзивної освіти у розвитку дітей з затримкою психічного
розвитку.....242**Фурманець Людмила**Організація інклюзивного навчання учнів з особливими потребами в загальноосвітніх
навчальних закладах.....245

Шаповалюк-Сердечна Г. О.

Командний підхід – важлива складова успішного функціонування інклюзивної системи освіти.....249

Шевчишена Оксана

Особливості забезпечення вчителем психолого-педагогічного супроводу інклюзивного середовища в період воєнного/післявоєнного стану країни.....254

7. Резильєнтність та психосоціальна підтримка учасників освітнього процесу**Андрійчук Інна**

Форми роботи вчителя початкової школи щодо попередження насильства у дитячому середовищі з метою збереження та зміцнення емоційного здоров'я учасників освітнього процесу.....259

Бирко Надія

Універсальні техніки допомоги вчителя початкової школи в стресових ситуаціях 263

Шевчук Світлана

Забезпечення соціально-емоційного розвитку. Формування навичок самозарадності, як необхідна передумова якісної освіти.....266

8. Мотивований учитель / мотивований учень: ресурси мотивації**Грохольська Любов**

Мотивований учитель / мотивований учень: ресурси мотивації.....271

Змійчук Лілія

До проблеми мотивації учнівської молоді в сучасній українській школі.....275

Іванченко Світлана

Навчання з ентузіазмом: мотивація та ресурси для молодших школярів.....279

Ковальська Оксана

Мотиваційний менеджмент для педагогів: прокачуємо мотивацію.....284

Ковальчук Людмила

Мотивація в діяльності вчителя та учня.....291

Матвєєва Олена

Формування мотиваційної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі.....298

Охота Інна, Хвостач Аліна, Чепурняк Наталія

Формування мотивації навчальної діяльності здобувачів освіти.....302

Ошовська Наталія

Форми мотивації учнів до читання у початковій школі.....307

Романова Оксана

Гармонізація емоційної сфери дітей молодшого шкільного віку в умовах війни.....310

Хаєцька Наталія

Мотивований учень. Мотивація та її ресурси в освітньому просторі.....315

9. Партнерська взаємодія учасників освітнього процесу в умовах децентралізації**Головня Оксана**

Мистецтво жити з дітьми.....319

Ліщук Світлана

Теоретичні аспекти індивідуального підходу до навчання в контексті педагогіки партнерства сучасної початкової школи.....325

Пасічник Ольга

Партнерська взаємодія учасників освітнього процесу в умовах децентралізації.....330

Рудько Олена

НУШ: простір партнерства та комунікацій з батьками.....334

Тафінцева Світлана, Мотозюк Людмила

Профілактика порушення дитячо-батьківських відносин у період кризи

7-ми років 339

Цикалюк Оксана

Педагогіка партнерства – запорука успіху підростаючого покоління 345

10. Наступність дошкільної та початкової освіти**Войтович Олена**

Використання інтерактивних методів і технологій в методичній роботі сучасного закладу дошкільної освіти.....347

Карпюк Наталія

Наступність між дошкільною та початковою освітою.....351

Лісобої Ольга

Сучасний погляд на патріотичне виховання дітей у закладах освіти.....355

Лісоводська Інна

Наступність, як забезпечення органічного, природного, продовження розвитку, виховання та навчання вихованця.....360

Островська Оксана

Наступність дошкільної та початкової освіти.....364

Пономарьова Марія

Сучасний погляд на готовність дітей старшого дошкільного віку до навчання в НУШ.....369

Харченко Алла

Інтегрований підхід в організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти....374

Чорногуб Людмила

Наступність дошкільної та початкової освіти.....379

11. Група подовженого дня як освітній пазл НУШ: стратегії та інструменти**Бондарчук Ірина**

Група подовженого дня в Новій українській школі.....386

Бортняк Наталія

Група подовженого дня як освітній пазл НУШ: стратегії та інструменти.....391

Дзізінська Оксана

Група подовженого дня у Новій українській школі: вимоги часу.....396

Кібзуй Оксана

Формування та розвиток soft skills в умовах роботи ГПД.....402

Кравчук Тетяна

Освітні інструменти для формування і розвитку згуртованості та соціальної рівності на заняттях групи подовженого дня.....406

Корчинська Наталія

Інноваційні підходи до побудови освітнього процесу на групі подовженого дня в умовах Нової української школи.....411

Сокол Марина

Група подовженого дня як освітній пазл НУШ: стратегії та інструменти.....418

Явдосюк Наталія

Група подовженого дня як освітній пазл НУШ: стратегії та інструменти.....420

12. Внутрішня система забезпечення якісної початкової освіти: управлінський аспект**Охота Інна**

Внутрішня система забезпечення якісної початкової освіти.....428

ЗМІСТ 434